

KAPOSVÁRI EGYETEM

**PEDAGÓGIAI KAR
KAPOSVÁR**

Junior kutatók tudományos diákköri munkái a 2009/2011-es tanévben

Szerkesztő

Bencéné Dr. Fekete Andrea PhD

A tehetséggondozási projekt megvalósítását és a kiadvány elkészítését
a TÁMOP-4.2.3-08/1-2009-0016-os azonosító számú
„A Kaposvári Egyetem tudásbázisának innovatív hasznosítása a kutatói bázis
utánpótlása, valamint a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar fejlesztése
érdekében”
című projekt támogatotta

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Szerkesztő:

Bencéné Dr. Fekete Andrea PhD

Szakmai lektorok:

Dr. habil. Bertalan Péter
Nemesné Dr. Kis Szilvia PhD

A tanulmányok tartalmáért a szerzők felelősek.

ISBN 978-963-9821-40-8

KIADJA A KAPOSVÁRI EGYTEM

FELELŐS KIADÓ: Prof. Dr. SZÁVAI FERENC REKTOR

Tehetség és dilemmák

Dr. Martin László

„Kellemes problémák”

...fő fejezetcím alatt tárgyalja egy pár esztendeje megjelent, a pszichológiai ismeretek széles körét a pedagógusok számára összefoglaló nagy könyv a tehetség felismerés, -gondozás témaköreit (Kollár – Szabó, 2004.) A „mihez képest?” kérdésre adható lélekmelengető válaszok mellett is, kissé eufemizmusnak tűnhet e jelentés kapcsolat, szinte azt implikálva, hogy a tehetség felismerés, azonosítás, gondozás, fejlesztés, vagy akár az arról szóló tudományos (genetika, evolúció elmélet, szociológia, pedagógia, pszichológia, pszichopatológia) kutatás és meditáció, ellentmondásoktól, buktatóktól, kudarcoktól mentes „sétaút” lenne. Az alábbi felvetések, ebbéli reményünkben, hitünkben megingatandó fogalmazódtak meg.

Már az eredetnél...

Több mint fél évszázadra nyúlnak azok a nemzetközi szinten és a hazai tudományos életben is dúlt/dúló viták, melyek a *hereditáriánusok* (örökléselvűek) és az *environmentalisták* (környezet elvűek) közt olykor már a vitapartner lefasisztázásáig fajultak. Előbbiek, sokáig a családi többgenerációs tehetséghalmozódást tekintették az örökletes meghatározottság döntő érvének, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy nem mindegyik, ugyanazon szülőktől származó gyermek vált azonosan kiválónak – sőt! -, valamint nem számolva azzal, hogy a testvérek genetikai rokonsága mellett a nevelkedési, szocializációs hatások családon belüli hasonlósága, mint alakító tényező (pl. az idősebb testvérek modellhatása), jelentős támogatója lehet a tehetség családon belüli halmozódásának. A szélsőséges környezet elvűség kialakulásában nem zárható ki sem a pszichoanalízisnek a gyermekkori hatásokból fakadó, a felnőttkori személyiséget determináló koncepciója, sem a behaviorizmus egyes képviselőinek a büntetés – jutalmazás általi korlátlan viselkedésformálásra (shaping) vonatkozó tanainak szerepe. Bár már a múlt század hatvanas éveinek kutatásai megmutatták, hogy az egy, illetve kétpetéjű ikreknél a genetikai rokonsági fokkal párhuzamosan változik az intelligencia hasonlóság mértéke, de ez, az együtt illetve külön neveltséggel is arányos volt.

Az evolúciós szemlélet

A Darwin-féle individuál-szelekciós modell szerint az adott és változó környezethez legalkalmazkodottabbak és legalkalmazkodóképesebbek a létér folyó küzdelem önfenntartási, túlélési szakaszának „sikeres teljesítése” után juthatnak el a fajfenntartáshoz való hozzájárulás életszakaszába, az utód nemzéshez és az utód gondozáshoz. A hangsúlyt, egyre inkább a csoport-szelekcióra helyező elméletekben kezdett a „más”, a mutáns, mint a csoport túlélését potenciálisan növelő tényező, egyre pozitívabb konnotációt kapni. Az emberi faj esetében sem vitatható, hogy a – többnyire az „átlagtól való eltérés”-sel specifikált – tehetségek, hasonló, a túlélést támogató funkcióval (is) bír(hat)nak mindannyiunk számára. Ebből adódóan a tehetséggondozás, mint céltudatos, tervszerű ténykedés, vajon nem „mesterséges” beleszólás-e (mint több

minden más praktika pl. orvoslás) saját evolúciónkba? És/vagy csak adaptív stratégiánk része? Az ember esetében a faj túlélését, az adaptációt szolgáló reprodukciós képesség – szemben az állatvilággal – többszintűvé vált, s nem korlátozódik pusztán a biológiai (utódnemzési) teljesítményre, hanem kiteljesedhet a kulturális és a technikai evolúcióban is (Csányi, 1979, 1988). Történelmünkben számos példa mutatja, hogy számos személy, aki a biológiai reprodukcióban (utódnemzés, családalapítás) improduktív volt, más evolúciós területeken nyújtott kiemelkedő, olykor az emberiség egészét gazdagító teljesítményt.

Intellektualitás centrikusság

A tehetségkutatásban és elméletképzésben úgy tűnik, máig sem sikerült igazán meghaladni a kezdeti intelligencia, kreativitás, mentális teljesítmény, okosság, azaz döntően intellektuális teljesítmény központúságot, mondhatnánk, a kognitivistá hagyományt. S bár már az intelligencia típusainak korai leírásakor is, az absztrakt, verbális mellett megfogalmazódott a tárgyi, praktikus, a szenzomotoros rendszer működésén alapuló cselekvéses intelligencia (ld. Thorndike, 1926), az efelé a nyitást, pluralizálódást – legalábbis a köz- és felsőoktatás kereteiben folyó – mai tehetségfejlesztő programok, úgy tűnik kevésbé követik. A zenei-, a vizuális – plasztikai-, a mozgásos tehetségfejlesztés többnyire „falon kívülre”, erre specializálódott intézményekbe „exportálódik” (művészeti iskolák, sportegyesületek, stb.)

A múlt század hetvenes éveiben kibontakozott szentlőrinci iskolakísérlet, az osztályadalmi gyakorlat alapterületeit az iskolai keretekben modellező négy alaptervékenységi rendszerével (tanítás-tanulás, közéleti tevékenység, termelés-gazdálkodás, szabadidő eltöltés) arra is tett kísérletet, hogy a tehetség ne pusztán a hagyományos ismeret elsajátítás területein, hanem egyéb, az életben a későbbiekben is más fontos területeken is, idejében megnyilatkozhassék. (Gáspár, 1977).

Mikor kezdjük?

A tehetség felismeréssel és fejlesztéssel foglalkozó szakirodalom jelentős hányadában szinte megkérdőjelezhetetlen evidenciaként fogalmazódik meg a minél korábbi életkorban történő tehetség felismerés és – fejlesztés szükségessége. Már a botanikából is ismerjük, hogy a korai és gyorsított érlelés számos rövid, majd hosszabbtávú hátránnyal jár (pl. ízgyengeség, csökkent rezisztencia). Pszichológiai kutatások is rámutattak, hogy a veszteségek, hiányok, traumák miatti „kényszerérés” bizonyos tekintetben hasznosnak tűnhet jellemzők mentén koravénebbé, de hosszabb távon sérülékenyebbé teszi a fiatalokat (Martin, 1987). A korai tehetségfelismerés, - kiválasztás, - fejlesztés koncepciójának favorizálásakor ezekre a tapasztalatokra is kell gondolnunk: hogy a minél előbbi, minél nagyobb teljesítmény elérésért folytatott – egyre elüzettedettebb – versenyben a kezdetben „totipotens” emberpalántákból mind egyoldalúbb, beszűkültebb gépek, majd kiégett, megcsömörlött, gyermek- és serdülőkorukat vesztett, nemegyszer tragikus sorsú roncsok lehetnek (ld. az élsport, a könnyűzene, a média világából idejekorán hullócsillagként eltűntek sokaságát).

Irodalom

- Csányi Vilmos (1979) *Az evolúció általános elmélete*. Akadémiai Kiadó.
- Csányi Vilmos (1988) *Evolúciós rendszerek*.
- Gáspár László (1977) *A társadalmi gyakorlat szükségletei és az általános nevelés tartalma*. Akadémiai Kiadó.
- N. Kollár, Katalin, Szabó, Éva, 2004. *Pszichológia Pedagógusoknak*. Osiris Kiadó.
- Martin László (1987): Tumoros betegséget túlélő fiatalok néhány személyiségjellemzője
Előadás Magyar Gyermekorvosok Társasága Gyermekonkológiai Munkacsoport
1987. június 11-13. Szombathely
- Thonrdike, E. L. (1926) *The Measurement of Intelligence*. New York

HUMÁN TUDOMÁNYI SZEKCIÓ

A BLOG MINT AZ INTERNETES NYELVHASZNÁLAT SAJÁTOS SZÍNTERE

RÉCSEI Kitti
II: évfolyam
magyar (BA) szak

Konzulens:
HAJDICSNÉ DR. VARGA KATALIN PHD
egyetemi docens

Napjainkban egyre inkább az internet által kínált lehetőségeket használjuk „beszélgetés” céljából: chatelünk, Messenger program segítségével tartjuk a kapcsolatot, e-mailt írunk és blogolunk. Az internetes kommunikációban keveredik az írott és a beszélt nyelv, így egy sajátos nyelvhasználat keletkezik valahol az írott és a beszélt nyelv határán.

Választott pályamunkámban az internetes nyelvre jellemző sajátosságokat kutatom négy blog nyelvhasználatának bemutatásával. A blogokban 100-100 hibát kerestem, ezeket diagramok segítségével prezentálom. Az eredmények meglepőek, ugyanakkor elgondolkodtatóak. Miért használunk például (angol) rövidítéseket, pongyola kifejezéseket, annak ellenére, hogy a magyar nyelvnek számtalan választékos kifejezési formája, eszköze van. Bár a nyelvünk kiválóan alkalmas arra, hogy egy-egy gondolatot nagyon sok változatban közölhessünk (például több rokon értelmű szavunk van a közlendőnk pontos, színes kifejezésére), mégis a bloghasználók előbbre valónak tartják a tartalmat a minőségénél. A bejegyzések nyelvhelyességi, helyesírási minősége mellett az érzelemkifejezés, a rövidítések és az írásjelek használata is nagytó alá kerül.

Kutatásommal arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az internetes kommunikációban a magyar nyelv helyesírási szabályainak megfelelő írásmód már-már eltűnni látszik, és felváltja egy olyan szóhasználat, amely inkább a szóbeli kommunikációra (és még inkább a köznapi társalgásra) jellemző. Felgyorsult világunkban nincs, vagy kevés időnk van egy szöveg megfogalmazására, a helyesírás ellenőrzésére, pedig az anyanyelv nem csak szavak egymás utáni sorrendjéből áll, hanem tartalmaz írásjeleket is, illetve szabályokat fektettek le a védelmében.

A ÍROTT NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ GYORSÍRÁSOS FORMÁJÁNAK NYELVI SAJÁTOSSÁGAI

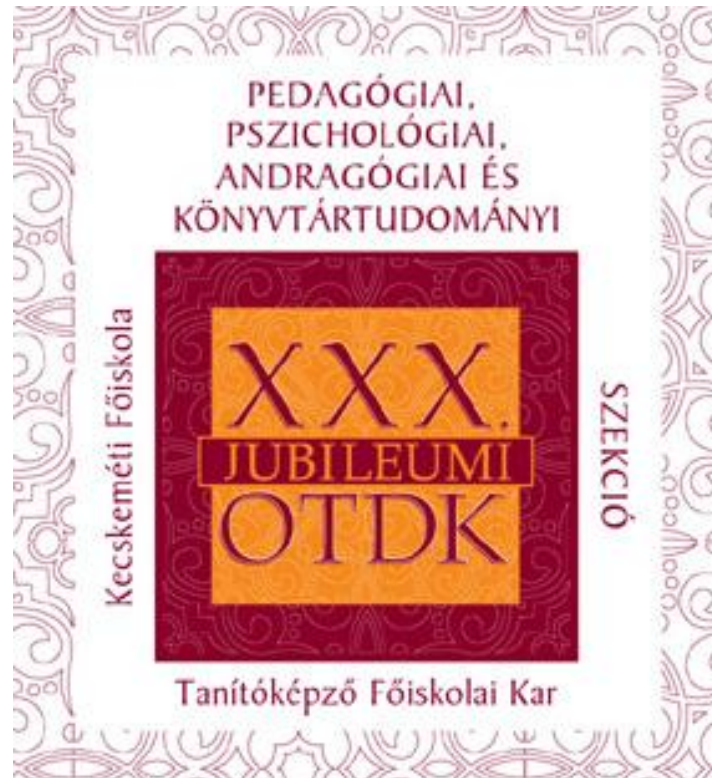
SZELEI Anita
III. évfolyam
magyar (BA) szak

Konzulens
HAJDICSNÉ DR. VARGA KATALIN PHD
egyetemi docens

Sokan úgy gondolják, hogy a gyorsírás rendes írás, csak valamilyen technikát alkalmazva az gyorsabbá válik általa. Ez azonban nem így van. A gyorsírás az írásbeli kommunikációt szolgáló speciális írásrendszer, amely a mindennapi közhasználatú írástól eltérő szerepet tölt be. Célja az elhangzott szöveg rögzítése a beszéd elhangzásával egy időben. Gyorsaságának alapja, hogy a közírástól eltérően egyszerűbb jeleket, jelöléseket használ, valamint logikai és nyelvtani szabályok alapján különböző rövidítéseket, rövidítési módokat alkalmaz.

Pályamunkámban bemutatom azt, hogy a gyorsírás a mai, elgépiesedett világunkban is hasznos lehet, s nem csupán „gyors írás”-t jelent. Ez az írott nyelvi kommunikációs forma a magyar nyelv alapjaira épült, éppen ezért összefügg a magyar helyesírás szabályaival, és ha ezeket nem ismerjük eléggé, akkor nem tudunk helyesen, eredményesen gyorsítani sem. Vizsgálom a gyorsírási jeleket, jelöléseket, rövidítéseket, hogyan függ össze a gyorsírás anyanyelvünkkel. A különböző sztenogramokban azt kerestem, milyen helyesírási, nyelvhelyességi hibák fordulhatnak elő a gyorsíró praxisában.

Kutatásomban arra a megállapításra jutottam, hogy a gyorsírás napjainkban is hasznos, több területen a legmodernebb gépekkel sem helyettesíthető kommunikációs forma lehet, amelyet nem szabad veszni hagyni. A gyorsírást ismerők és használók időt és munkát takaríthatnak meg vele, s nem utolsósorban az ezt az írásrendszert tanulók és használók helyesírására, valamint nyelvhasználatára is fejlesztő hatással lehet.

**Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és
Könyvtártudományi Szekció**

INTEGRÁCIÓ ÉS INKLÚZIÓ AZ ESÉLYTEREMTÉSÉRT SOMOGYBAN

BARNA Balázs
III. évfolyam
andragógia (BA) szak

Konzulens
WALTER IMOLA ÁGNES
egyetemi tanársegéd

A fogyatékkal élő emberek teljes jogú tagjai a társadalmunknak. Semmiben nem különböznek tőlünk, a fizikai, illetve szellemi állapotukat figyelmen kívül hagyva. A világ minden táján, minden társadalomban, a társadalom összes szintjén léteznek ezek az embercsoportok. Számuk szerte a világon nagy, és egyre növekvő tendenciát mutat. A fogyatékoság kialakulásának okai és következményei egyaránt nagy változatosságot mutatnak a föld országaiban, amelynek legnyilvánvalóbb oka az eltérő gazdasági és szociális helyzet. Hazánkban a fogyatékkal élő emberek száma jelentős mértékű, az össznépesség több mint 5 %-át teszi ki. Magyarország ezeknek az embereknek a társadalmi integrációja, képzése, oktatása, munkaerő-piaci esélyük biztosítása terén jelentős lemaradást könyvelhet el.

A társadalmi elfogadás hiánya akadályozza a fogyatékkal élő emberek integrációját, felzárkózását, a magasabb végzettséget nyújtó képzési programokban való részvételét, ami főleg azzal magyarázható, hogy a képzések igénybevételeinek feltételei nem biztosítottak számukra, valamint hiányosak az információik a lehetőségeikről.

A kutatás során azokat az okokat kerestük, amelyek a fogyatékkal élők kirekesztettségét magyarázzák. Az eredmények azt mutatják, hogy az akadálymentesítés és a társadalmi elfogadás hiánya megnehezíti a fogyatékkal élő emberek mindennapi életét és esélytelenségbe taszítja őket. A szerzett fogyatékossgal rendelkező emberek nagy része a fizikai akadályozottságán túl, mentálisan is sérült, hiszen állapotának pszichés feldolgozása egy életen át tartó folyamattá válhat. A képzéseken való részvétellel kapcsolatban probléma a fogyatékkal élő csoport általánosan alacsony iskolai végzettsége, mivel sokszor az alapvető készségek is hiányoznak. A képzésekkel kapcsolatban a legnagyobb probléma a komplexitás hiánya, vagyis az, hogy ahol az eljutás feltételei megvannak, ott a szakember, vagy a felszereltség elégtelensége miatt nem valósul meg a fejlesztés, és fordítva. A vizsgálatban ezért egy komplex javaslatot is feltárunk a képzési programok sikerességének, igénybevételeinek fokozatos növelése, és a jelenlevő problémák megoldása érdekében.

Mindezek alapján elmondható, hogy a fogyatékossgal élő emberek integrálása a társadalomba és a képzési programokba, esélyegyenlőségének megteremtése, minden ember jövőbeli felelőssége. A jelenlegi helyzet javítása érdekében perspektívaváltásra és az ember, mint érték felfedezésére van szükség. Meg kell teremteni számukra azt az esélyt a teljes és önálló életre, mert nincs külön világ az épek és egy másik a fogyatékossgal élők számára.

AZ 50 ÉV FELETTI ÓVODAPEDAGÓGUSOK EGÉSZSÉGÉVEL KAPCSOLATOS KUTATÁS TAPASZTALATAI

KUSTÁN Nikoletta

III. évfolyam

óvodapedagógus (BA) szak

Konzulens:

WINDNÉ BALOGH ZSUZSANNA

adjunktus

A témaválasztás aktualitását a nyugdíjkorhatár megemlése indokolja, mely szerint a nők esetében 62 év lett a határ, és még további emelés várható.

Óvodapedagógia szakos hallgatókként elsősorban az óvodapedagógusok helyzetével foglalkozunk. Ez a terület erőteljesen igénybe veszi a szakmabelit testi és lelki téren egyaránt, a követelményeknek pedig a 60-hoz közeledve egyre kevesebben tudnak megfelelni, ami a munkavégzés minőségi romlásához vezethet.

A dolgozat összeállítását hosszas kutatómunka előzte meg, amelyben egyrészt általunk összeállított kérdőívben kérdeztük meg az 50 év feletti óvodapedagógusokat, másrészt interjúkat végeztünk vezető óvónőkkel, hogy megtudjuk az ő álláspontjukat a témával kapcsolatban. Hipotéziseink a munka megkezdése előtt a következők voltak: A kor előrehaladtával ugyan nő a betegségek száma, de a vizsgált csoport mégsem megy el többször táppénzre, ennek okát leginkább az állásféltesben látjuk. Az óvónők jól ismerik az egészséges életmód irányelveit, de saját életmódjukat nem mindig ezek szerint alakítják. A hosszabb ideje pályán lévők között gyakoribb a kiégési szindróma jelensége. Az óvodapedagógusok és a vezető óvónők nem értnek egyet a fent említett törvényváltozással és a vezető óvónő is érzi az idősebb óvodapedagógusokon néha a nem megfelelő testi és lelki állapotot, ami kihat a nevelésre is.

A kérdőívek segítségével 80, az adott korcsoportnak megfelelő óvodapedagógust kérdeztünk meg és 6 vezető óvónővel készítettünk interjút. Igyekeztünk több térségből és más-más településtípusról összegyűjteni a feldolgozott anyagokat, amelyek végül legtöbb feltételezésünket bebizonyították, és némelyik érdekes, egyedi eredmény mutat. Dolgozatunk célja az volt, hogy a közölt adatok elgondolkodásra készítsék a tisztelt olvasókat, esetleg illetékeseket is.

A hallgató a XXX. OTDK Pedagógia, Pszichológia, Andragógia és Könyvtáradományi Szekcióban 3. helyezést ért el.

LIFELONG LEARNING, AVAGY AZ IGÉNYTEREMTÉSÉRŐL SOMOGYBAN

PÓR Tamás
III. évfolyam
andragógia (BA) szak

Konzulens:
WALTER IMOLA ÁGNES
egyetemi tanársegéd

Napjainkban a felnőttképzést aktuálisan a telítettség és hiány egyaránt jellemzi, mivel általánosan megjelenő probléma a munkaerő-piaci igények és a képzések tartalma közötti összehangolatlanosság. Somogy megyében külön kell választani a szolgáltatással és a termékek előállításával foglalkozó cégeket, mivel a felnőttképzésben való részvételük mennyiségi és minőségi különbséget is mutat. A gyártó cégek esetében egyre inkább terjed a szakmunkás végzettségűek betanított munkásként való alkalmazása, amely azt a veszélyt hordozza magában a jövőre nézve, hogy egyre kevesebb lesz a végzett szakmunkások száma, valamint az emberi erőforrás meglévő tudása időközben elavul. A munkaadókra háruló növekvő terhek miatt a szolgáltató szektor érdeke ezzel szemben az, hogy minden munkavállalónak több munkafolyamatot is el kell tudnia végezni, akár a saját szakmáján túli kompetenciákkal is rendelkeznie kell. A kutatás célja az volt, hogy a kisvállalatok esetében rámutassunk a munkaerő-piaci igények és a felnőttképzés – szakképzés közti ellentmondásokra, illetve rávilágítsunk ennek okaira, valamint megoldásokat javasoljunk. Az eredmények alapján megállapítható, hogy az egyik legnagyobb hiba a foglalkoztatottsági rendszerben az igények felkeltésének hiánya a munkavállalókban arra vonatkozóan, hogy miért jó és szükséges számára az át-és továbbképzéseken való részvétel. Fontos gátló tényező még a munkalehetőségekről és képzésekről szerezhető információk, a kapcsolati tőke és sokszor a munkaadók vezetői kompetenciájának hiánya. Ezek a kérdések napjainkban aktuálisan jelen vannak a médiában és a köztudatban is, de a valódi megoldást a szűklátókörűség, az őszinteség hiánya, és a nem megfelelő hozzáállás is akadályozza. A dolgozatban feltárt konkrét esetek vizsgálata során sok részlet előtérbe került, amely felett a kutatások nagy része elsiklik. A felnőtt- és szakképzés nemcsak mennyiségi, de minőségi átalakítást is kíván.

Szélesíteni kell továbbá a párbeszédet a képzések megszervezői és a helyi vállalkozások szakmai képviselői között. Jelenleg az együttműködés csak látszati, a gazdaság szereplői érdemben nem tudnak a döntésekbe beleszólni, véleményüket sem kérdezik. Az interakció folyamatos fenntartásával felszínre kerülhetnek végre a valós igények, ezáltal erősödhet a képzések szakmaisága.

A téma kapcsán következtetésül elmondható, hogy a munkaadók és munkavállalók tájékoztatatlansága, és ennek háttere a jövőbeli kutatások alapját kell, hogy képezze ahhoz, hogy ez a probléma megoldódjon. Komoly és komplex vezetőfejlesztés és a munkavállaló részéről felzárkózás szükséges a kor, és az Európai Unió csatlakozás munkakövetelményeihez.

A hallgató a XXX. OTDK Pedagógia, Pszichológia, Andragógia és Könyvtártudományi Szekcióban 3. helyezést ért el.

A SOMOGYVÁRI ÓVODA TÖRTÉNETE

SEBESTYÉN Márta

III. évfolyam
óvodapedagógus (BA) szak

Konzulens:
MERCZEL SÁNDORNÉ
adjunktus

Dolgozatom községünk óvodájának múltját- jelenét és jövő képét, egyben munkahelyemnek történetét dolgozza fel. Egyes fejezeteiben röviden bemutatom Magyarország óvodatörténetét, fejlődését. Hazánk harmadik történelmi emlékhelyével büszkélkedő Somogyvár községet, valamint az 1740 - ben létesített Népiskolát. A Széchenyi család somogyvári ágát, a falu fejlődésében betöltött szerepüket.

Óvodánk történetét az 1888.- 2010. között eltelt időszakban. A kisdedővó alapítási körülményeit, a Szent Keresztről Elnevezett Irgalmas Nővérek munkáját.

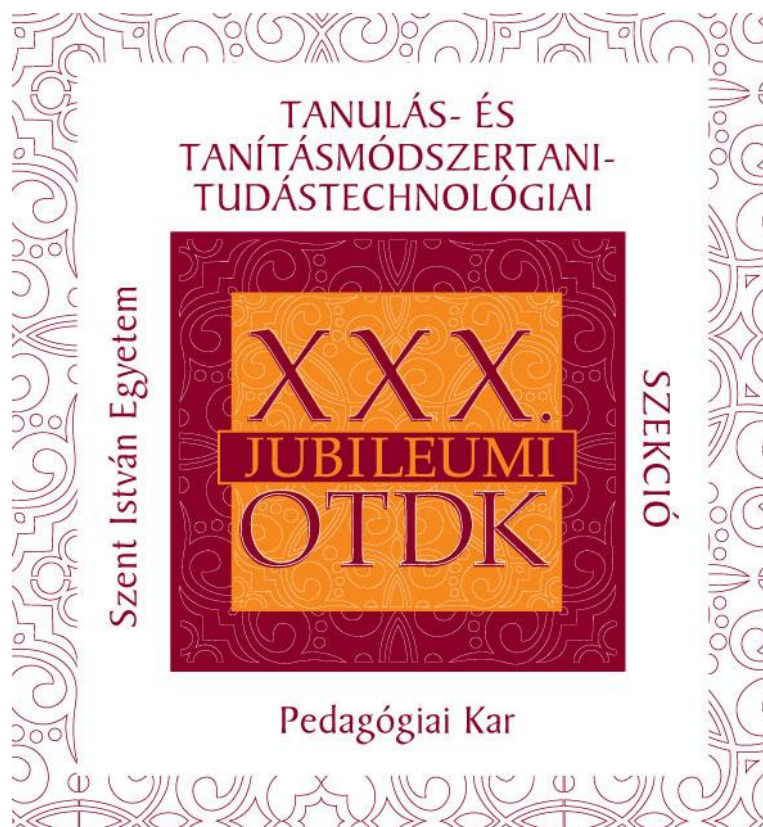
Kutatómunkám során válaszokat kerestem az óvoda alapításának körülményeire, az alapítók személyére vonatkozóan. Az óvoda faluban betöltött szerepére, a különböző korszakokban kialakult gyermekkép változatokra, és az óvodákat érintő törvényi rendelkezésekre, rendtartásokra.

A dolgozatban szerepelnek visszaemlékezések, tényanyagok, a mellékletben levéltári anyagok és fényképek. Részletesen beszámolok az óvoda személyi, tárgyi feltételeiről, és az óvodai munka tartalmi változásairól.

Írásommal tisztelgek azok előtt az apáca nővérek és Andrassy Mária grófnő előtt, akik korukat megelőzve, illetve az 1891-es közoktatási törvény elfogadása előtt feladatuknak érezték a kisdedkorú gyerekek intézményes neveltetését. Ezzel is példát mutatva a következő generációk óvodapedagógusainak, intézményi fenntartóinak. Emléket állítok a régi óvodai dolgozóknak: óvónőknek, dajkáknak. A falu lakosságának, akik összefogásukkal folyamatosan biztosították az óvoda fenntartását.

Végül, de nem utolsó sorban, bemutatom az új óvodát, amelyben az idei évtől egy teljesen új épületben minden nevelési területen rendelkezésre álló tan, sport és készségfejlesztő eszközzel új pedagógiai módszertani kultúra megújításával, a kompetencia alapú oktatási csomagban kezdődhet el az óvodáskorú gyermekek fejlesztése, felkészítése az életre.

A hallgató a XXX. OTDK Pedagógia, Pszichológia, Andragógia és Könyvtártudományi Szekcióban különdíjban részesült.

**Tanulás- és Tanításmódszertani -
Tudástechnológiai Szekció**

A TANULÁSI ZAVAROK KIALAKULÁSÁNAK MEGELŐZÉSE - MICIMACKÓ ÓVODAI PREVENCIÓS PROGRAM

BAKNÉ EGYED Katalin
III. évfolyam
gyógypedagógus (BA) szak

Konzulens
GELENCSÉRNÉ BAKÓ MÁRTA
egyetemi tanársegéd

Nagy felelősség az óvodai nevelés. Elősegíti a gyermek nyiladozó értelmének kiteljesedését; megtanít sok-sok hétköznapi csodára; felkészít az iskolai tanulásra, mindezt tervszerűen, nyomon követhetően. Vannak azonban olyan gyermekek, kiknél egy-egy rész-képesség területén tapasztalható lemaradás – kompenzálás, fejlesztés nélkül – kedvezőtlenül befolyásolja későbbiekben iskolai karrierjüket.

Óvodapedagógusként megtapasztaltam, hogy egyre több gyermeknél figyelhető meg: a hagyományos keretek között folyó óvodai nevelés nem elégséges az iskolaérettség eléréséhez.

A gyógypedagógus képzés során, tanulásban akadályozottak pedagógiája szakos hallgatóként fogalmazódott meg bennem a gondolat, hogy a gyakorlatban jól bevált fejlesztő programokat, módszereket, játékokat prevenciós programmá dolgozzam össze. Munkám elsősorban a prevenciós program létjogosultságát igazolja a kutasi Micimackó Napköziotthonos Óvodában. Ehhez három év mérési és megfigyelési eredményeit alkalmaztam, mely során figyelembe vettem a gyermekek fejlődésének normál és eltérő menetét, az iskolaérettséget, a szakirodalmi meghatározásokat, a felosztásokat, valamint a tanulási nehézségek kialakulásának okait, előjeleit. A Micimackó Óvodai Prevenciós Program tartalmazza a mozgás-, percepció-, figyelem-, emlékezet- és testséma fejlesztéséhez szükséges feladatokat és eszközöket. A program része egy három évre lebontott beszédfejlesztési ütemterv is, amely hetekre megadott ajánlásokat nyújt a pedagógusok számára. A fejlődési eredményeket az érintett csoportban a DIFER mérés, a rész-képességek megfigyelése, valamint játékos feladatok értékelése adta. Ezeket grafikonokon ábrázoltam, melyeken a három korcsoport vizsgált területeinek adatai láthatók. E vizsgálatok mutatják az egyes fejlesztési területek három évre vetített fejlődésének mutatóit.

Vizsgálataim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a prevenciós foglalkozások pozitívan befolyásolták a gyermekek fejlődését. A hátrányok jelentős kompenzálásával nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a gyermekek iskolai karrierje pozitív irányt mutasson! A prevenciós programmal lehetőség nyílt a gyermekek kibontakoztatására. Hozzájárultam ahhoz, hogy kollégáimmal együtt, szeretetteljes környezetben, alkotni akaró és - képességeikhez mérten - alkotni tudó gyermekké formáljuk és neveljük őket.

A hallgató a XXX. OTDK Tanulás- és Tanításmódszertani Tudástechnológiai
Szekcióban

2. helyezést ért el, és Publikációs Különdíjban részesült.

INTERAKTÍV TÁBLÁS NYELVTANÓRA MEGÍTÉLÉSE ALSÓ TAGOZATOS TANULÓK KÖRÉBEN

KIRÁLY Judit
IV. évfolyam
tanító (BA) szak

Konzulens:
KÖVÉRNÉ NAGYHÁZI BERNADETTE
egyetemi adjunktus

Az elmúlt néhány évben megnőtt az interaktív táblák iránti igény. Az oktatásban való felhasználásuk kilátásba helyezi a hagyományos tanítási-tanulási folyamattal való szakítást, és teljesen új lehetőségeket teremt a pedagógusok számára.

Kutatásom célja az volt, hogy felmérjem két általános iskola alsó tagozatos tanulói körében az interaktív tábla fogadtatását, valamint megtudjam a tanulók véleményét az általam tartott táblás nyelvtanórákról.

A dolgozat bevezetőjében bemutatom az interaktív tábla rendszer felépítését, működését, felhasználási lehetőségeit az oktatásban általában, ezen belül az anyanyelvi nevelésben. Részletesen ismertetem a kutatás célját, megvalósulásának körülményeit, a felhasznált eszközöket és módszereket is.

A vizsgálatban a Kaposvári Gyakorló Általános Iskola 4.c osztálya és a Szalántán található Pécsi Kistérségi Általános Iskola 3. osztálya vett részt. Összesen 42 tanulót kérdeztem meg, 28 lányt és 14 fiút. Számukra a kutatás első lépéseként interaktív táblás nyelvtanórát tartottam. Ehhez egy állatszereplős kerettörténetet találtam ki. A tanórákon a tanulók önállóan dolgoztak az általam készített feladatlapokon, míg az ellenőrzések közösen, az interaktív táblánál történtek.

Az interaktív táblás óra fogadtatásának felméréséhez kérdőíves adatgyűjtést alkalmaztam. A kérdőíves felmérést a nyelvtanórák megtartása után egy-két napon belül végeztem el.

A kutatás hipotéziseiként feltételeztem, hogy a tanulók pozitívan állnak hozzá az interaktív táblás órákhoz; a táblához tartozó toll használatát könnyen elsajátítják; érdekesnek, játékosnak tartják az ilyen órákat, és a jövőben szeretnének több ilyen órát. Kutatásom elsősorban ezekre az előzetes feltételezésekre vonatkozott, de a felmérésben vizsgáltam még a nyelvtanórákon alkalmazott kerettörténet és állatszereplők, valamint az egyes feladatok megítélését is.

A kapott eredmények értékeléséből kitűnik, hogy a tanulók nagy része pozitív élményként élte meg az új technológiai eszköz segítségével tartott nyelvtanórát, és szívesen fogadna több ilyen alkalmat is az iskolai nyelvtanulásban, ami hipotéziseim helyességét igazolja.

A hallgató a XXX. OTDK Tanulás- és Tanításmódszertani Tudástechnológiai Szekcióban
Publikációs Különdíjban részesült.

A KISISKOLÁSOK ERKÖLCSI FOGALOMISMERETE A RENDSZERVÁLTÁS ELŐTT ÉS NAPJAINKBAN

KULCSÁR Edit

II.évfolyam

tanító (BA)

Konzulens:

BENCÉNÉ DR. FEKETE ANDREA PHD

egyetemi adjunktus

Kutatásom témájául az erkölcsi nevelést választottam, mert úgy érzem, hogy ezen a területen problémák vannak társadalmi- és iskolarendszerünkben egyaránt. A hagyományos értékeket képző normák fellazultak, embertársaink gyakran nem várt, vagy szélsőséges magatartást tanúsítanak. Mindezeknek az okát az erkölcsi nevelés hézagosságában, hiányosságában látom. Az erkölcs nem tanítható, hanem „kialakítható” és fejleszhető élő szóval, élménnyel és gyakorlással. Vizsgálatom célja, hogy reális helyzetképet kapjak a gyermekek elméleti, erkölcsi fogalmi ismereteiről, mert úgy vélem, ez az alapja a tudatos cselekvésnek. A kutatást 120 negyedikes tanulóval végeztem el, mert ez a korosztály már fokozatosan kezd önállóan gondolkodni, de még erősen a felnőttek befolyása alatt áll.

Kutatásom első szakaszában az alsó tagozatos olvasókönyveket tanulmányoztam, majd összegyűjtöttem minden olyan fogalmat, amely az erkölccsel kapcsolatba hozható. Kérdőív segítségével megkérdeztem a negyedik osztályos tanulókat, hogy számukra melyik tíz fogalom a legfontosabb. A rendelkezésemre álló adatok alapján mennyiségi sort állítottam fel. Értékeltem a kapott eredményeket, illetve összehasonlítottam eredményeimet egy rendszerváltás előtti, 1988-os felmérés adataival.

A második kérdőív a mennyiségi sor első tíz elemének az olvasókönyvekhez igazodó megfogalmazását tartalmazza. Mindegyik meghatározáshoz háromféle kérdés típus tartozott. Ennek segítségével meg tudtam vizsgálni az iskolások erkölcsi fogalomismeretét, a ráismerés szintjét, a tudatos cselekvést és a morális gondolkodást. Az így kapott adatokat is összehasonlítottam a 22 évvel ezelőtti eredményekkel. A vizsgálat egyértelműen rámutatott arra, hogy a mai diákok erkölcsi fogalomismerete más, talán kicsit pozitívabb képet mutat, de hiányosságok még mindig fellelhetők. Az erkölcsi nevelésre nagyobb figyelmet kellene fordítani az iskolában. Több időt kell szentelni az osztályfőnöki órákon, illetve a napköziben eltöltött idő során az erkölcsi tartalommal rendelkező fogalmak megismertetésére. Fontos lenne, hogy a gyerekek megtapasztalják cselekedeteik erkölcsi következményeit. Életkori sajátosságuknak megfelelően segítségünkre lehetnek a bábos, a szabad és az irányított szituációs játékok. Ez a módszer segítséget nyújthat a gyerekeknek abban, hogy más, kitalált hős bőrén keresztül tapasztalják meg a tetteik negatív következményét. A tapasztalatok őszinte megbeszélése vezethet el az önálló értékítélet kialakulásához. Az erkölcsi nevelés játékos módját korán el kellene kezdeni, hogy mire kikerülnek az iskolapadból, a gyerekek reális, önálló erkölcsi ítéletekkel rendelkezzenek, de ne alakuljon ki bennük előítélet.

A hallgató a XXX. OTDK Tanulás-, és Tanításmódszertani Tudástechnológiai
Szekcióban
2. helyezést ért el.

A RÁKOSI KORSZAK MUNKAFRONTJA AZ „ÁLLAMI ÁRUHÁZ „TÜKRÉBEN

RÁKOS Dóra
III. évfolyam
andragógia (BA) szak

Konzulens:
BENCÉNÉ DR. FEKETE ANDREA PHD
egyetemi adjunktus
DR. HABIL BERTALAN PÉTER PHD
egyetemi docens
NEMESNÉ DR. KIS SZILVIA
egyetemi docens

A tanulmány az ötvenes évek világába kalauzolja vissza az olvasókat, arra keresve a választ, hogy a hazai generációk mennyire jól ismerik, a történelmünket majdnem fél évszázadon át meghatározó szocializmus kezdeti szakaszát, a munkaközpontú Rákosi korszakot? Vajon ezen időszak egyik értéke, az Állami Áruház c. film, mint magyar klasszikus korhű ábrázolásában felismerhetők-e a korszak tipikus ismertetőjegyei (mint pl.: a munka) az egyes korosztályok számára?

Az értekezés történelmi áttekintésétől fokozatos átmenetek révén jut el a végső kutatási problémák megválaszolásáig. Ennek köszönhetően nemcsak a valós politikával, gazdasággal, társadalommal (különös tekintettel, a munkásléttel), hanem az idealizált filmtükörrel is megismerkedhetünk.

A fókuszcsoportos és mélyinterjú vizsgálatok eredményeként pedig megállapítást nyer, hogy a mai nemzedékeink ugyan ismerik múltunkat, ám bizonyos intő jelek miatt előbb-utóbb fontos feladatukká válik egy értéket adó és megőrző módszer kiépítése.

A hallgató a XXX. OTDK Tanulás-, és Tanításmódszertani Tudástechnológiai
Szekcióban
1. helyezést ért el.

**Zsigmond
Király
Főiskola**

Társadalomtudományi Szekció

TRADÍCIÓ ÉS MODERNIZÁCIÓ. SZÜKSÉG VAN-E AZ OPERETT MEGÚJÍTÁSÁRA?

BORBÉLY Krisztina

III. évfolyam
andragógia (BA) szak

Konzulens
CSÓTINÉ BELOVÁRI ANITA
egyetemi adjunktus

Az „magyar” operett a színházi műfajok között egyedülként hungarikum. Egyedülállóan magyar különlegesség. Temették sokszor és mindannyiszor meg is akarták menteni. Felmerül a kérdés, van-e létjogosultsága, és vajon a tradíció vagy a modernizáció eszközeivel lehet hosszú távú túlélővé tenni? Ahhoz, hogy ezt meg tudjuk válaszolni, ismerni kell nem csak a műfajt, hanem a mindenkori szakmai és nézői, olykor politikai attitűdöt, amely összefonódott az operett történetével.

A méltán világhírű Kálmán Imre legnépszerűbb és legtöbbet feldolgozott operettjét a Csárdáskirálynőt vettem alapul kutatásomban. Négy emblematikus előadás nyomán haladva, négy különböző látásmódot és megközelítést mutatok be. Ezzel együtt végigjárom az operett játszás hazai történetét.

Ezen az úton haladva fogok rávilágítani arra, hogy a hungarikumnak tartott műfaj miként élte túl fő bázisának, a polgári középosztálynak gyengülését és hogyan éledt újra Magyarországon a 20. század második felében, és milyen utat járt be eddig. Kiderül, hogy milyen műfaj megújító variációk merültek fel az elmúlt évtizedekben, és hogy látják a szakemberek napjainkban a modernizáció kérdését.

Primer forrásaim a témával foglalkozó újságcikkek, előadás-kritikák. Készítettem három interjút, valamint felhasználtam az 1916-os budapesti ősbemutató és az 1954-es Fővárosi Operettszínházi Csárdáskirálynő előadások szövegkönyvét. Az 1954-es előadás kapcsán és a történeti fejezetek kidolgozásában szekunder forrásokra támaszkodtam. A témában megjelent szakirodalmakat, tanulmányokat, életrajzi köteteket is felhasználok.

Ahhoz, hogy képet kapjak az operett megítéléséről, hogy megtudjam, miben látják a megújításának lehetőségét, kérdőíves felmérést végeztem.

A hallgató a XXX. OTDK Társadalomtudományi Szekciójában 2. helyezést ért el.

**A PEDAGÓGIAI KAR KARI
KONFERENCIÁJÁN BEMUTATOTT
KUTATÁSOK**

2009-2011.

A MÚZEUM ÉS AZ ISKOLA KAPCSOLATA KAPOSVÁRON

HORVÁTH Helga
III. évfolyam
andragógia (BA) szak

Konzulens
TAKÁCS ANETT
egyetemi tanársegéd

A dolgozat célja a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága-Rippl-Rónai Múzeum és a kaposvári közoktatási intézmények kapcsolatának vizsgálata volt. Kutatásom a szakirodalmak, honlapok áttekintésén túl az interjú és a kérdőívezés módszereire építettem. Kutatásom eredményeként a következő következtetésekre jutottam: hipotéziseim, miszerint a Rippl-Rónai Múzeum és a kaposvári közoktatási intézmények között nincs szoros együttműködés; valamint a pedagógusok nem rendelkeznek kellő információval a múzeum által kínált lehetőségekről, múzeumpedagógiai tevékenységről részben megdőlték.

A Rippl-Rónai Múzeum megteremtette a múzeumban tanulás feltételeit azzal, hogy megfelelő múzeumpedagógiai programkínálatot hozott létre, pályázataival további programokat és helyszíneket biztosít az iskoláknak. Törekszik minél szélesebb körben terjeszteni a programjait, ajánlatait.

A helyi pedagógusok nyitottak a múzeummal való kapcsolat megteremtésére, nem zárkóznak el attól, hogy munkájukba bevonják a múzeum kínálta lehetőségeket. A pedagógusok jó része ugyanakkor nem rendelkezik kellő információval a múzeum programjairól, vagyis második hipotézisem beigazolódott. Ebből és egyéb okokból adódóan (lásd pl. jogi szabályozottság, pedagógusok terheltsége...) az intézmények közötti együttműködés egyelőre vegyes. Van ahol már kiépült, rendszeres kapcsolat van a múzeum és az iskola között, másutt nem mérvadó vagy egyáltalán nincs. A további szélesebb körű sikeres együttműködés legfontosabb feltételei a jó kommunikáció, az információáramlás, megfelelő programok és a motiváció. A múzeum további sürgető feladatai között a legfontosabb a tájékoztatás hatékonyságának növelése, illetve további érdekes, iskolai tananyagokhoz is passzoló programokkal erősíteni a pedagógusok múzeumlátogatási kedvét.

AZ EXCENTRIKUS EDZÉS HATÁSÁRA KIALAKULÓ IZOMLÁZ MEGELŐZÉSE ÉS GYÓGYÍTÁSA KÜLÖNBÖZŐ MÓDSZEREKKEL

KERÉK Gábor
IV. évfolyam
tanító (BA) szak

Konzulens:
URECZKY DÓRA
egyetemi tanársegéd

Az izomláznak számos jellemzőjét (mozgástartomány szűkülés, izomduzzanat, izomfájdalom) tartjuk számon, okáról és lehetséges gyógymódjairól pedig megoszlanak a vélemények.

Ezt a vizsgálatot azzal a céllal végeztük el, hogy az izomláz három mindenki által jól ismert gyógymódját (gyakorlatvégzés előtti/utáni nyújtások, c vitamin bevitele, „rádolgozós” elmélet) összehasonlítsuk hatékonyság szempontjából.

A vizsgálatot 13 önként jelentkezőn végeztük el, akiket 4 csoportba osztottunk; rámozgásos, nyújtásos, c vitaminos és kontrol csoport. A vizsgált személyek 18 és 20 év között voltak. A nemek megoszlása majdnem egyenlő volt, 6 fiú és 7 lány vett részt a kísérletben. A vizsgálatot a vizsgált személyek karhajlító izmain végeztük el. Mindenkinek az általa maximálisan megemelni képes súlynál nagyobb súlyt kellett az állcsúcsától a karok teljes kinyújtásáig leengedni Scott padon. Hogy elkerüljük a súly felemeléséből származó koncentrikus izommunkát és annak hatásait, a súlyt feladtuk a vizsgált személyeknek, nekik csak annak leengedésére kellett ügyelniük.

Az eredmények vegyes képet mutatnak. Mindegyik csoportnál jelentkezett fájdalom, melynek mértéke nem volt összefüggésben a mozgásterjedelem szűkülésével valamint az izomduzzanattal. Legkisebb izomérzékenységet a c vitamint rendszeresen szedő csoport mutatott, de nem volt lényegesen kisebb a kontrol és a rámozgásos csoport értékeinél. Legnagyobb izomfájdalom a nyújtásos csoportnál jelentkezett. A megemelt súly nagysága összefüggésben volt a fájdalom mértékével, de csak a gyakorlat elvégzése utáni este és a következő napon. Különbség volt a nemek között a fájdalom és a mozgástartomány terén is. A mozgástartománybeli különbség a természetbeli különbségből adódott, változásában nem volt szignifikáns eltérés. Az izomfájdalom a nőknél kisebb volt, de ez valószínűleg a női szervezet hormonjai miatt alakult így.

Egyértelműen nem derült ki egyik módszerről sem, hogy sokkal hatékonyabb, mint a másik, csak a nyújtásos csoport fájdalomértékeiből következtethetünk arra, hogy a nyújtás, mint gyógymód, nem alkalmas a fájdalom megelőzésére.

ERŐSZAK AZ ISKOLÁBAN

MOLNÁR Szilvia

II. évfolyam

agrár mérnök-tanár (MA) szak

Konzulens:

DR. MARTINKÓ JÓZSEF

egyetemi docens

Az erőszak eluralkodott a munkahelyeken, a családi otthonokban, a közutakon és sajnos az iskolákban is. A közvéleményt már legfeljebb egy-egy nagyobb tragédia tudja csak megrázni, például gyermekek nem egyszer tömeges katasztrófát okozó agressziója.

Témafeldolgozásom egy régóta vitatott, igen kényes kérdés többirányú boncolgatásáról szól. Ezen téma az iskolai erőszak, mely bár kissé más formában, de már az ókori időkben is számottevő probléma és eszköz volt.

Sajnos nem tudható, hogy az iskolai erőszak, zaklatás a gyerekek mekkora hányadát érinti. Ugyanis annak ellenére, hogy a média egyre inkább foglalkozik a témával és egyre több internetes oldalon találhatunk home videó formájában felvett erőszakos tetteket, a dolog természetéhez tartozik, hogy az események a felnőttek előtt általában rejtve maradnak. Ez abból adódik, hogy az elkövetők igyekeznek minél rejtettebb helyen, mosdóban, öltözőben, az udvar távoli zugában végrehajtani feltett szándékaikat. Ebben a témakörben kutatók, - mint pl.: Dr. Buda Mariann, Földes Petra, - vizsgálatokkal támasztották alá, hogy a rendszeresen zaklatott gyerekek aránya 10-15% lehet, ami azt jelenti, hogy minden osztályban van legalább 3-4 gyerek, akiknek igen nagyfokú megpróbáltatásban és félelemben van részük.

Ez a probléma sajnos nem csak az érintett személyeket terheli, hanem az intézményeket is. Az oktatás-nevelés elméleti és gyakorlati szakemberei itthon és külföldön is egyre többen foglalkoznak azzal, mit lehetne tenni annak érdekében, hogy az ilyen jelenségeket elkerülhessük. Lehet-e egyáltalán tenni valamit a mostani, láthatóan fokozatosan rosszabbodó helyzet megjavítása érdekében? S megtesszük-e legalább azt, amit eszközeink, szakmai és etikai lehetőségeink megengednek? Kikre számíthat az iskola, mint intézmény e gondjai közepette?

Van azért abban valami meghökkentő, hogy immár kormány szinten kell foglalkozni az iskolai erőszakkal. Az elkövetők a gyermekek, és elszenvedői a gyermekek és a tanárok. Természetesen vannak, akik még az eddigiéknél is tovább és messzemenőbben védelmeznék a gyermeki jogokat, melyek nem utolsó sorban éppen a gyermekvédelmi és gyermekjogi törvény következtében ez ideig is alighanem minden korábbinál súlyosabban sérültek.

Bár véleményem szerint is szükség van gyermekjogi és – védelmi törvényre, azonban ennek rossz végrehajtási gyakorlatával a tanárok jószerivel „béna kacsává” változtak.

FEJLESZTÉS LOVAGLÁSSAL - A LOVAGLÁS ADTA LEHETŐSÉGEK KIAKNÁZÁSA A GYERMEKEK FEJLESZTÉSE SORÁN

TUBÁKOS Kitti

III. évfolyam

gyógypedagógia (BA) szak

Konzulens:

GELENCSÉRNÉ BAKÓ MÁRTA

egyetemi tanársegéd

A lovak csak pozitív példát nyújtanak! Feltétel nélküli szeretet adnak, ezzel gátat oldanak, bizalmat ébresztenek, tetteket motiválnak, akaraterőt és ambíciót növelnek, ezzel egy időben fegyelemre és tiszteletre tanítanak. Mellettük a gyermekek megtanulják, hogy tetteiknek következményei vannak.

Dolgozatom problémafelvetése arra a kérdésre irányult, hogy eredményesen alkalmazható a ló és a lovaglás, mint mozgásforma pedagógiai szintéren? Elérhetünk általa kimutathatóan pozitív eredményt a tanulásban, a motivációban, a személyiség fejlesztésében?

Kutatási eredményeim azt bizonyítják, hogy rendkívül jól alkalmazható és nagy segítséget nyújtó hatékony megoldást jelent a lovaglás tudatos, tervszerű, pedagógiai célok köré épített alkalmazása, mely nem terápiás lehetőségként, hanem módszerként jelenik meg a gyakorlat során. A szakirodalom feltárásával rendszereztem az általam vizsgált téma tudományos háttérét. Az empiria bemutatásakor elemeztem a pedagógusok által kitöltött kérdőívet. Az integráció feltételeit biztosító intézmény tudatosan került kiválasztásra, mert itt a lovaglást tanórai keretek között indították el, a testnevelés órákba építve. Az eredmények bizonyították, hogy pozitív változás és fejlődés figyelhető meg minden lovagolni járó tanuló körében, melyek alátámasztják a módszer előnyeit és sikerét az integrált oktatás keretei között. Megfigyeltem a rendszeresen lovagolni járó gyermekek feladatvégzését szabad, illetve irányított foglalkozáson. A kontroll csoport eredményeinek összehasonlításával bizonyítást nyert, hogy a lovagolni járó csoport magatartásban, teljesítményben és eredményességben is mérhetően meghaladta a nem lovagló csoport teljesítményét. Arra a következtetésre jutottam, mely szerint a lovaglás pozitív fejlődést generáló tevékenységgé válik a tudatos, tervszerű alkalmazás során, segítve ezzel a pedagógiai munkát, a gyermekek kognitív, illetve mozgásbéli fejlődését. Ez egy kiaknázatlan, a pedagógia számára új lehetőség. Számtalan pedagógiai és egészségügyi előnye mellett megjelenik a nagyfokú emocionális érintettség, mely nem csupán hatékonyságot növelő tényező, hanem a gyermekek számára biztonság a tanulás és a mindennapi élet során.

Olyan lehetőséget teremt, mellyel az esélyegyenlőség mellett az egyenlő esélyek feltételeit is biztosítja minden érintettnek!

VÉDEKEZÉSI VARIÁCIÓK A KOSÁRLABDÁZÁSBAN

ZÁMBÓ Patrik
IV. évfolyam
tanító (BA) szak

Konzulens
KISS ZOLTÁN
egyetemi tanársegéd

Dolgozatom fő témája a kosárlabdázás, azon belül pedig a védekezés. Választásom azért esett erre témára, mert ez a sportág gyerekkorom óta meghatározza életemet, illetve egyik célom az, hogy a jövőben kosárlabdaedzőként dolgozhassak, és átadhassam a kosárlabdázás és a sportolás szeretetét a gyerekeknek. Ezen kívül szeretném felhívni a figyelmet a védekezés fontosságára, ugyanis egyre kevesebb figyelmet szentelnek erre a játékelemre, mind az iskolai oktatásban, mind a versenyszerű sportfoglalkozásokon.

Dolgozatomban azt a feltételezésemet próbálom bizonyítani, hogy egy kosárlabda mérkőzés végeredményét döntően befolyásolhatja, hogy melyik csapat szerez több lepattanót és labdát, tehát fektet nagyobb hangsúlyt a védekezésre. Különböző védekezési variációk, módszerek és ezek hatékonyságai kerülnek elemzésre. A szakirodalmak alapján ismertetem a fő védekezési rendszereket, azok előnyeivel és hátrányaival egyaránt, valamint ábrák segítségével többfajta védekezési szituációt mutatok be. Ezen kívül több mérkőzésstatisztika elemzésével próbálok betekintést nyújtani abba, hogy a fontosabb mutatók alapján milyen tapasztalatokat tudunk leszűrni egy csapat védekezésének hatékonyságáról.

A különféle szakirodalmakkal, a kutatásaim során kapott eredményekkel, valamint a kosárlabdában szerzett tapasztalataimmal próbálok minél pontosabb képet felvázolni a védekezés fontosságáról ebben a sportágban. Ugyanis ahhoz, hogy győzzön egy csapat nem elég csak támadni és kosarat dobni, hanem meg kell akadályozni az ellenfelet, hogy tiszta helyzetet alakítson ki. Ezért nagyon lényeges a védekezés megszervezése. Jó védekezéssel könnyen hibára lehet kényszeríteni a támadót, és így elkapkodott dobásokat hajthatnak végre, valamint a labdát is eladhatják. Mindebből az következik, hogy a kosárlabdázásban a támadás csak

Nemzetközi konferenciákon bemutatott poszterek

2009-2011

Istvánfi Ildikó – Bencéné Dr. Fekete Andrea Ph.D.

A SZÖVEGES ÉRTÉKELÉS EREDMÉNYESSÉGE AZ ALSÓ TAGOZATON

A pedagógusok, a szülők és a gyerekek szemével

Készítette: Istvánfi Ildikó
Tanító szak, harmadik évfolyam
Konzulens: Bencéné Dr. Fekete Andrea
Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar
7100 Kaposvár, Guba Sándor u. 40.

Az értékelés a pedagógiai folyamatot szerves, meghatározó része. Hogy milyen lesz a tanuló teljesítménye, nevelési szándékaink megfelelően milyen módon alakul magatartása, személyisége, alapvetően a tanítási-tanulási folyamatától függ.

Az értékelés módja visszatér a pedagógiai folyamatra!

Felmerült a kérdés bennem, hogy vajon jobb-e, mint az osztályzás, vagy esetleg rosszabb. Amennyiben jobb, akkor érthető-e a szülők és a gyerekek számára? Mit kellene az értékelésnek tartalmaznia, hogy szakaszról, előrehaladást számoltató is legyen?

A szöveges értékelés alsó tagozatban történő bevezetése nagy terhet rakott a lelkiismeretes pedagógusok vállára. Nagyon nehéz, komplex feladat egy részis, a gyermek fejlődését korrektén bemutató, hiányosságait feltáró értékelést megírni.

Falusi és városi iskolákban is felmérték a tanítók, a szülők és a diákok véleménye alapján, hogy mennyire és milyen megfelelő a szöveges értékelés alsó tagozaton, hol és hogyan lehetne javítani a hibákon. Kiemeltem két-két kérdést a tanulói és a szülői kérdőívből, hogy rámutassak néhány érdekos részre az eredményre:

*„Szürke minden elmélet, barátom, de zöld az élet aranyfája.”
(Goethe)*

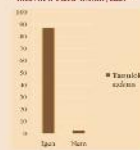
Városi általános iskola

Osztály	Értékelt a szülői kérdőívben	Értékelt a tanítói kérdőívben	Összesen
1. osztály	2	27	29
2. osztály	1	28	29
Összesen	3	55	58

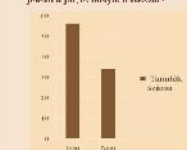
Falusi általános iskola

Osztály	Értékelt a szülői kérdőívben	Értékelt a tanítói kérdőívben	Összesen
1. osztály	1	18	19
2. osztály	1	24	25
Összesen	2	42	44

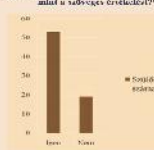
„Ez tudod, hogy melyik a jó és melyik a rossz osztályzás?”

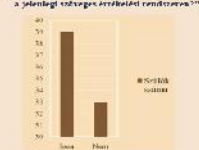
„Te tudod, hogy melyik a jobb és melyik a rossz osztályzás?”

„Jobbna tudja a feladatot az osztályzatok miatt a szöveges értékelés?”

„Számosan vannak, hogy a tanulóknak a jelenlegi szöveges értékelést nem értik?”

I. KÁRPÁT-MEDENCEI NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Igazgatóság
ÚjMFT referencia: G6.40.638.038
info@nft.gov.hu • www.nft.hu

Befektetés a jövőbe
Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Király Judit – Kövérné Nagyházi Bernadette

Király Judit tanító szak informatika műveltségterület
Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar
Konzulens: Kövérné Nagyházi Bernadette adjunktus
KI PK Magyar Nyelvészeti és Irodalmi Tanszék

Interaktív táblás nyelvtanóra megítélése alsó tagozatos tanulók körében

Interaktív táblarendszer

A tábla előnyei

- ✦ Válaszkészség
- ✦ Memóriacéltség
- ✦ Vezető hatás
- ✦ Látványosság
- ✦ Interaktív feladatok

Résztevők

A nyelvtanórák előkészítése

- ✦ Keretirányter állatokról
- ✦ Interaktív táblás tananyagok létrehozása
- ✦ Beadátlapok összeállítás
- ✦ Párosítás; szóvak mondatba illesztése; igék, számvelvek keresése; csoportosítás

A tanórák menete

- ✦ Önálló munka a feladatlapon
- ✦ Közös ellenőrzés a táblánál
- ✦ Állatok várható kultortétele
- ✦ Az új eszköz kipróbálása
- ✦ A tanulók aktív részvétele
- ✦ Jó hangulatú tanóra

Hipotézisek

- ✦ A tanulók pozitív hozzáállása az órákhoz
- ✦ A toll használata a táblán könnyű
- ✦ Érdekes, játékos nyelvtanórák
- ✦ Igény több interaktív táblás órára.

Véleményeztetés

1. Milyen az interaktív táblarendszer?
Korábban használtál-e? Igen Nem

2. Milyen előnyökkel jár az interaktív tábla használata?
Milyen hátrányokkal jár?
Milyen tanítási, tanulófejlesztési lehetőségeket nyújt?
Milyen tanítási, tanulófejlesztési lehetőségeket veszít el?

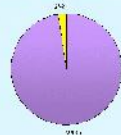
3. Kérlek, írd fel az előnyökhöz megfelelően a táblánál
A hátrányokhoz a táblánál az alábbiakat:

1. Személyes: Kénytelenek a táblánál dolgozni, a toll használata nehéz.
2. Személyes: A táblánál dolgozni csak a tanítónak van lehetősége, a tanulók nem tudnak részt venni.
3. A táblánál dolgozni csak a tanítónak van lehetősége, a tanulók nem tudnak részt venni.
4. Személyes: A táblánál dolgozni csak a tanítónak van lehetősége, a tanulók nem tudnak részt venni.
5. Személyes: A táblánál dolgozni csak a tanítónak van lehetősége, a tanulók nem tudnak részt venni.

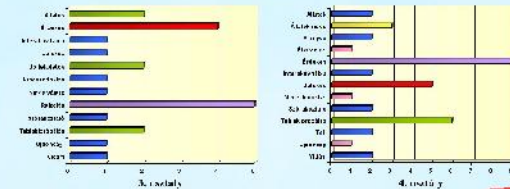

Bredmény

A Táblás és interaktív táblás nyelvtanórák
kétértéke alatt vizsgázó aránya

Az óra megítélését befolyásoló szempontok a tanuló körében

I. KÁRPÁT-MEDENCEI NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
ÜNYFT telefonszám: 06 40 636 638
nft@rf.gov.hu • www.rf.hu

Befektetés a jövőbe

Meddig lehet felelni az elvárásoknak?

Az 50 év feletti óvodapedagógusok egészségével kapcsolatos kutatás

Milyen arányban nő a betegségek száma a kor előrehaladtával?

Kor	Betegségek aránya
50	45%
51	56%
52	67%
53	70%
54	71%
55	59%
56	50%
57	63%
58	100%
59	100%

Mi a fontosabb: a munkahely vagy az egészség?

Ha ismerik az egészséges életmód eleveit, miért nem mindig azok szerint élnek?

A hosszabb ideje pályán lévők között gyakrabban előfordul a kiégési szindróma?

Milyen minőségben lehet ellátni a feladatokat a nyugdíjkorhatár felemelése után?

„60 év feletti kisgyermekes között teljes értékű munkát végezni nem lehet. Végül mindenki 55 évesen el is rottyan az ember. Az óvópedagógusok között is idegileg, szellemileg. Itt nemcsak a kisgyerekek, hanem a szülők és azok sok-sok problémájával kell foglalkozniuk. Mindenkinél meg kellene felelni, mert az orvosi minitlenknek jogában áll bírni, kritizálni, igazságtételre.”

Mennyire lehet egyet érteni a korhatár módosításával?

Készítette: Peresztegi Szabina & Kustán Nikoletta
Kapcsolattartó: kustan.nikoletta@gmail.com

I. KÁRPÁT-MEDENCEI NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Egyezmény
Új Magyarország Fejlesztési Terv
ÚjNTT társadalmi: 06 40 638 638
rf.2@fu.gov.hu • www.fu.hu

Befektetés a jövőbe

Récsei Kitti – Hajdicsné Dr. Varga Katalin PhD

Hejés íráss szerzők: Hajdicsné Dr. Varga Katalin PhD főiskolai docens készítő: Récsei Kitti / Magyar BA II. évf./ rcesei.kitti@gmail.com Kaposvári Egyetem Pedagógiai Központ

A VILÁGHÁLÓ ÉS A HELYESÍRÁS

A blogok nyelvi, stilisztikai jellemzői

Mi a blog?

- új jelenség
- web 1.0 log
- periodikusan bővül
- naplószerű bejegyzések időrendben

Típusai

- csak szöveges blogok
- csak képes blogok (photoblog)
- linkgyűjtő blog
- személyes blog
- e-média, blog-újság
- tematikus blog
- társasági-blog (community-blog)

A vizsgált blogok

- diákok blogja (<http://diakblog.ning.com/>)
- tanárok blogja (<http://iskola.freeblog.hu/>)
- szabadidő blog (http://www.holdog.hu/blog/blog2.hoi?b_id=2302&ly=2009&lm=1)
- munkahelyi blog (Bírd MJV I Hivatásos Tűzoltósága (<http://tuzoltosagerd.hu/ncvs.php>))

Vizsgált hibák

■ betű megcserélése	■ betű kihagyása/ betoldása
■ egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása	■ j/ly hangok helytelen alkalmazása
■ írásjelek helytelen alkalmazása	■ szóismétlés
■ magánhangzó/ mássalhangzó időtartamának helytelen használata	■ mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása
■ tulajdonnevek helytelen alkalmazása	■ egyéb

Eredmények
2009. december

2010. április

I. KÁRPÁT-MEDENCEI NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
Ünéf. infóvonal: 06 40 638 638
info@nfu.gov.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Tehetség és a Tudományos Diákkör

Bencéné dr. Fekete Andrea

*„Az a nemzet,
mely nem képes tehetséges fiainak kifejlődését biztosítani
és őket a nekik megfelelő helyre állítani,
az a közepszerűség kezén elsorvad”
Klebersberg Kunó*

A tehetséggondozás története

A tehetséges emberekben szellemi tőke rejlik, az emberiség és a társadalom jövője a fiatalok nevelésétől, a tehetségek kibontakoztatásától függ.

A tehetséggondozásra már az ókori Kínában, Görögországban, az oszmán török birodalomban is nagy figyelmet fordítottak, megpróbálták korán felismerni és a többiek közül kiemelni az egyes területeken kiemelkedőnek bizonyuló gyermekeket. Központilag szervezett rendszer segítette a tehetségnevelés folyamatát (Harsányi, 1988). A tehetséget régen tálentumnak nevezték, amely egy Közel-keleten használatos pénzérme volt. Átvitt jelentése a Bibliából, Máté evangéliumából, az Újtestamentumból származik, ahol a tálentumokról szóló párbeszéd olvasható. Egy ember a szolgálóra bízta vagyonát, rátermettség alapján osztotta szét köztük a pénzét, eltérő összeget kaptak. Útjáról visszatérve elszámoltatta őket, megdicsérte azt, aki megduplázta vagyonát, s elmarasztalta azt, aki csak megőrizte. A gazda bölcs előrelátással figyelte szolgálait, és felfedezte a bennük rejlő tehetséget, amelyet segített kibontakozni (Csíkszentmihályi, 2010).

A tehetségek fejlesztése hosszú múltra tekint vissza, de igazán a 20. század második felében teljesebben ki. Géza fejedelem és István királyunk már előhírnökként saját korukban felismerték, hogy „*csak tanult emberek tarthatják fent a nemzetet, illeszthetik be Európába*” (Sarka 2011:1). A középkorban az egyháznak volt a legnagyobb szerepe a tehetségek felfedezésében és további nevelésében. A tehetséggondozó mentori szerepet a szerzetesek töltötték be. Legnagyobb számban a protestáns iskolákban foglalkoztak a kiemelkedő képességű fiatalokkal, ezekben az intézményekben külön feladatként határozták meg a felnövekvő ifjak tehetséggondozását (Martinkó, 2011). Az 1600-1700-as években a nagyhírű iskolák alaptevékenysége a tudomány ápolása, a tehetségek felkarolása, a legjobb tanárok foglalkoztatása és a végzetek külföldi egyetemekre történő eljuttatása volt. A 18-19. században az „iskolakollégiumok” játszottak kiemelkedő szerepet a tehetséges diákok nevelésében. A leghíresebb kollégiumok a tehetséggondozás alapkövét Debrecenben, Sáropatakon, Pápán, Nagyenyeden, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen és Eperjesen helyezték le (Sarka, 2011). Magyarországon intézményes keretek közt a tehetséggondozó munka a 19. század végén és a 20. század elején indult el. A tehetségkutatással külföldön is csak a 19. században kezdtek el foglalkozni a kutatók. A fogalom meghatározása és a fejlesztő lehetőségek felkutatása állt a tudományos értekezések fókuszában. A tehetség mai értelmezése az intelligenciakutatásokon és a kreativitásvizsgálatok eredményein alapul. A tehetség definíciójának számos meghatározása létezik, sok külföldi és hazai tudós modellje vált ismertté és egyúttal vitatottá. Az egyes meghatározások más- más nézetet foglalnak össze, mutatnak be, más lényegi dolgot emelnek ki, és más módon közelítik

meg a témát. A meghatározások többségében közös vonás, hogy a kimagasló teljesítmény mellett a tehetséget meghatározó két tényezőként az öröklődést és a környezetet nevezik meg. Úgy vélik, hogy a kiemelkedő képesség öröklött léte önmagában nem elegendő, hanem kibontakozásához a személy környezetének támogatása is elengedhetetlen. A korábbiakban a tehetség fogalmát az intelligenciával, a későbbiekben a kreativitással azonosították, míg a 20. században már megjelent az árnyaltabb, komplexebb, több faktort is figyelembe vevő szemléletmód.

Harsányi (1988) szerint a tehetség velünk született, adottságokra épülő, majd gyakorlás, céltudatos fejlesztés által kibontakoztatott képesség, amely az emberi tevékenység egy bizonyos területén az átlagnál messze túlhaladó teljesítményeket tud létrehozni.

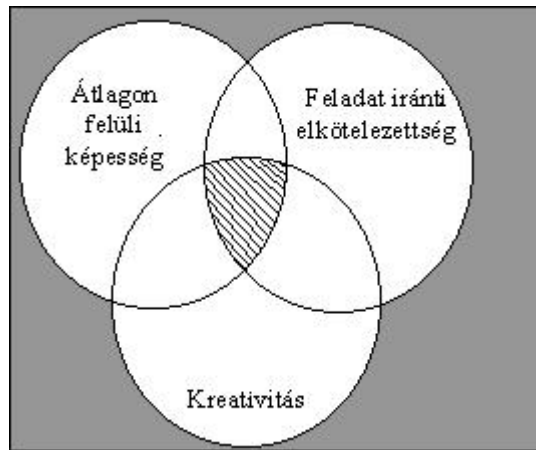
Ebben az időszakban már több jelentős tehetségmentő és tehetséggondozó terv látott napvilágot, Szeghalmon, Hódmezővásárhelyen, Békéscsabán. Micheller Magdolna (2006) a század végén a tehetségek fejlesztését támogató ösztöndíjakat, valamint az önkormányzatokkal rendelkező kollégiumokat tartotta hasznosnak a középfokú oktatásban. A főiskolai és az egyetemi képzésben a tehetségek támogatásának eredményes módszere a hallgatók és az oktatóik szakmai együttműködése, közös kutatómunkája. Elengedhetetlennek vélte az idegen nyelvek használható tudását, valamint a külföldi ösztöndíjakat, melyek lehetőséget biztosítanak az országok közti tudományos együttműködésre (Micheller, 2006). Berényi (2005) szerint azonban nem elegendő kizárólagosan a pénzügyi feltételeket megteremteni a tudomány fejlődéséhez. A sikerek eléréséhez tehetséges fiatalokra is szükség van, akik „életüket a tudomány művelésére” szánják, és olyan kiváló érzékkel rendelkező mentorokra, akik fel tudják ismerni az ifjú tehetségekben rejlő képességeket és hivatásuknak érzik, hogy útjukat egyengessék, haladásukat a kutatói pályán támogassák. A tudományos vezetőkre nagy felelősség hárul a fiatal kutatók tehetségének kibontakoztatásában, mivel nagyon fontos, hogy egy tudományos tehetség se vesszen el hazánkban és a határainkon túl.

A tehetség meghatározása

A tehetség meghatározásával foglalkozó hazai és külföldi szakirodalom igen gazdag. Galton már 1869-ben a zseniket tartotta a legkiemelkedőbb tehetségnek, a legmagasabb fokú tehetséget három tényező alapján határozta meg. Magasabb rendű képességgel kell rendelkezniük, kitartóaknak és erősen motiváltaknak kell lenniük, valamint nagy fizikai erővel kell bírniuk. Binet és Terman a tehetség legfontosabb alkotóelemének a veleszületett intelligenciát tartotta. Thurston faktoranalízissel a tehetségnek hét összetevőjét írta le, amelyek egymástól jól elkülöníthetőek: verbális megértés, beszéd-folyékonyság, számolás, téri képességek, emlékezet, észlelési sebesség és következtetés. Az USA-ban elfogadott definíció szerint azok a gyerekek tekinthetők tehetségesnek, akik kiemelkedő képességeik révén magas szintű teljesítmény elérésére képesek. Léteznek szélsőséges nézetek is, amelyek a tehetség kialakulásában kizárólagosan az öröklött, genetikai tényezőket fogadják el, a másik véglet pedig csak a környezeti hatások szerepét ismeri el.

Renzulli 1979-ben a tehetségnek három, szervesen összekapcsolódó tényezőjét határozta meg: az átlagon felüli tehetséget, a feladatra irányultságot, amely az összpontosítottság magas fokát jelenti, valamint a kiemelkedő kreativitást (Harsányi, 1981).

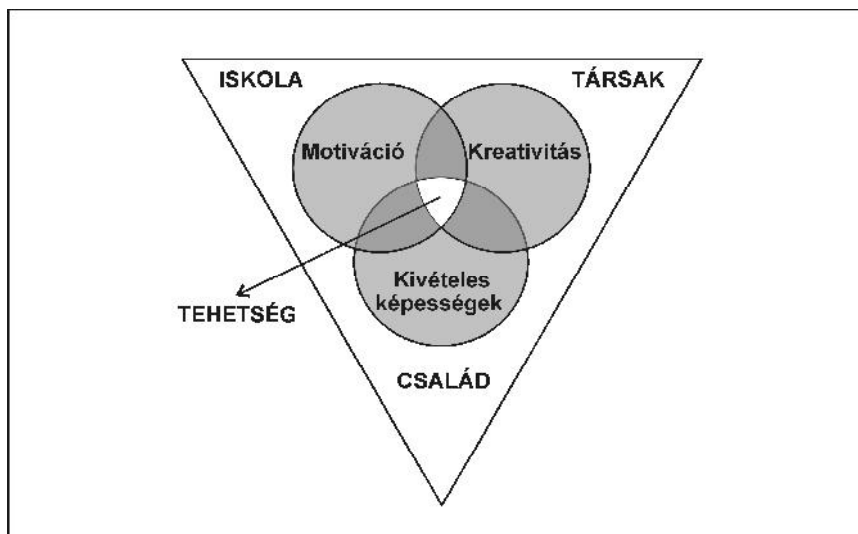
1. ábra Renzulli tehetségmodellje (Tóth, 2006:208)

Renzulli a három tényezőt egyenrangúnak tartotta, integrációjukról beszélt. A feladatkötelezettség szerinte személyiségjegyekből áll, összetevői az érdeklődés, a kitartás, az önbizalom, az énerő és a kritikai gondolkodás. Az átlag feletti képességeket árnyaltabban határozta meg, elkülönítette az általános és a speciális képességeket. Ez utóbbiakat az általános képességek kombinációjának, egy vagy több területen történő alkalmazásának tekintette, illetve a meghatározott területen megnyilvánuló képességet, a tudás és technikák megszerzésére (Tóth 2006).

Mönks a háromkörös Renzulli modellt fejlesztette tovább, hangsúlyozva a környezeti tényezők tehetség kibontakozását segítő hatását. Három szociális terület befolyásoló hatását tartotta a legjelentősebbnek, a családot, az iskolát és a kortárs csoportokat.

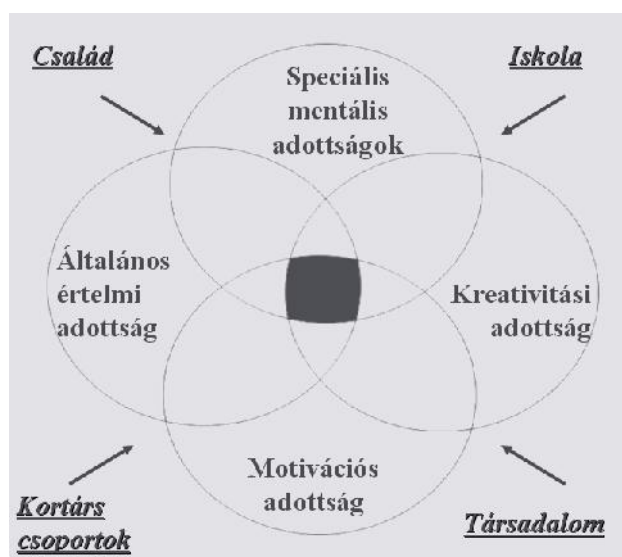
2. ábra Mönks háromoldalú tehetségmodellje (Tóth, 2006:173)

A család értékadó, érték meghatározó szerepét emelte ki, a tanár szellemi társa a gyermeknek, megnyitja előtte a tudás kapuit, míg a kortársak katalizátorként hatnak, a tehetség kibontakoztatására motiválnak. Ez egy új szemléletű, interakcionista modell, mely szerint az átlagból kiemelkedő tehetség akkor tud kibontakozni, ha mindhárom személyiségjegy és a három környezeti változó is egyszerre van jelen.

Czeizel Endre a Renzulli és Mönks modellt kiegészítve alkotta meg 1997-ben 2x4+1 faktoros tehetségmodelljét. A tehetség összetevőinek meghatározása mellett, az adottság és a környezet hatásának régóta vitatott kérdését is kifejti. A tehetség két, egyenként négy faktorból álló tényezőből áll, a genetikai és a környezeti tényezőkből. Renzulli négyfaktoros modelljét alapul véve az általános és a speciális képességek felvételét is szükségesnek tartotta.

3. ábra Czeizel Endre 2x4+1 faktoros táltum modellje (Tóth, 2006:34)

A fenti ábrán is jól látható, hogy Czeizel adottságnak tekinti az első négy tényezőcsoportot, a szellemi képességeket, az általános értelmességet, specifikus mentális képességet, kreativitást és a motivációt. Mindezekre hatást gyakorol a másik tényezőcsoport, amely a környezeti változókat foglalja magába, a családot, az iskolát, a kortárs csoportot és az általános társadalmi környezetet. A környezeti tényezők fontosságát igazolja Czeizel Endre (2004) alábbi idézete:

“Biztos, hogy Bach, Mozart, Madách vagy Michelangelo sem juthatott volna el azokra a csúcokra, amelyet öröklött génjeik lehetővé tettek számukra, ha olyan családba és olyan társadalmi környezetbe születnek, amely eleve lehetetlenné teszi tehetségük kibontakozását. De az is biztos, hogy Einsteinhez hasonló lángelméket – az öröklött adottság nélkül – a leggondosabb nevelés és a legmegfelelőbb gondoskodás sem produkálhat”

A korábbi modellektől eltérően egy teljesen új szemlélet tükröződik a tehetségmodellben, a +1 faktor, a sors-faktor. Az élet-egészség faktora, mivel a veleszületett adottságok érvényre jutásához időre van szükség, el kell érni egy bizonyos életkort ahhoz, hogy a tehetség ki tudjon bontakozni. A szervezetnek is jó egészségi állapotban kell lennie, mivel a betegségek megakadályozhatják a veleszületett adottságok kibontakoztatását (Tóth, 2006).

A tehetségek fejlesztésére azonban egységes sémát nem lehet felállítani, azonos módszert nem lehet alkalmazni, mivel minden ember más személyiség, eltérő adottságokkal, öröklött tulajdonságokkal rendelkezik. A pedagógus személyiséget formál, ám a folyamat során nem akadályozhatja a tanuló képességeinek sajátos kibontakozását. A diákoknak képessé kell válniuk a társadalmi együttműködésre, a csoportban történő létre és a kommunikációra (Gábrity, 2011).

Tehetséggondozás

A tehetséggondozást a lehető legkorábban kell elkezdni, mivel a gyermekekben rejlő, nem felismert lehetőségek az általános iskolai egységes oktatás során háttérbe szorulhatnak. Nagyon fontos, hogy a pedagógus felismerje a valódi tehetségeket és ne tévessze össze az átlagos képességű, de ingerben gazdag környezetben nevelkedő gyermekek időleges kimagasló teljesítményével. Ehhez nyújt kiindulópontot Gefferth Éva és Herskovits Mária a tehetséges gyermekekre jellemző, felismerésüket segítő tulajdonságlistája. Meg kell figyelni az ismeretszerzés módját, a gyermek motiváltságát, a kreativitását és a szociális viselkedését (Kollár-Szabó, 2004).

Az általános iskola felső tagozatán és a középiskolában nyílik valójában lehetőség a hatékony tehetségfejlesztésre, kibontakoztatására. Számos lehetőség, szervezeti forma áll rendelkezésre ehhez az oktatási intézményekben. Az iskolai oktatás keretein belül a szakkörök, a fakultációk, az emelt óraszámú történő képzések, a tagozatok és a speciális osztályok. Hajdicsné (2010) szerint a tehetségek legeredményesebb fejlesztésének módja a tanulmányi verseny, ahol a kiemelkedő diákok összemérhetik erejüket. A szellemi erőpróbák alkalmat adnak az iskola határainak átlépésére, a látókör szélesítésére. Az iskolán kívüli tehetséggondozás hatása sem elhanyagolható, kiváló lehetőséget nyújtanak a tanulók látókörének, szemléletmódjának bővítésére. Ebbe a körbe tartoznak a tanulmányi kirándulások, az iskolán kívüli projektek, a színház és

mozi látogatások, valamint a könyvtár világába bevezető programok. A hatékony működés érdekében vigyázni kell arra, hogy fejlesztő programok ne legyenek túlzottan speciálisak. Ügyelni kell arra is, hogy lehetőség nyíljon a tehetségek általános képességeinek kibontakozására. Számolni kell a fejlesztő pedagógusoknak azzal is, hogy a tanulók érdeklődése változhat, új, magasabb szintű képességeik jelenhetnek meg és a fejlesztési programot ehhez kell igazítani. A középiskola végére a tanulónak meg kell találnia saját értékeit és biztosítani kell számára, az egyéniségének megfelelő úton történő továbbhaladást a választott szakterületen (Gyarmathy, 2004).

A felsőoktatásban történő tehetséggondozás, a tudományos kutatásra történő felkészítésről, valamint a szakma megújításáról, a módszertani lehetőségek kiaknázásáról szól. A program sikerét az is befolyásolja, hogy a hallgatóknak milyen lehetőségeket biztosítunk a képességeik felismeréséhez, a tudományos és módszertani kreativitásuk kibontakoztatásához.

Tudományos kutatásra nevelés a felsőoktatásban

A főiskolai és egyetemi oktatás elsődleges célkitűzése, hogy lehetőséget teremtsen minél több hallgató számára a mesterképzésre történő jelentkezéshez és a tanulmányok doktori képzésben történő folytatására, valamint a kutatói életpályára történő felkészülésre.

A felsőoktatásban folyó tehetséggondozás nem bizonyul könnyű feladatnak, mivel a hallgatók és az oktatók között egyre kevesebb a személyes kapcsolat. Előfordulhat, hogy kizárólag előadás alkalmával találkoznak, és csak a vizsgán, egyetlen alkalommal a félév folyamán nyílik lehetőség a szakmai szóbeli kommunikációra. A Bolognai rendszer bevezetése megváltoztatta a felsőoktatási képzési struktúrát, amely hatást gyakorolt a tehetségek felfedezésére, majd későbbi fejlesztésükre is. Az új rendszer megnehezítette a hallgatói tudományos kutatások kibontakozását, mivel az első hároméves ciklusban kell, hogy sor kerüljön a témaválasztásra, a konzulens keresésre, a kutató munka kibontakozására. A mesterképzésben mindezt két év alatt kell véghezvinni, és szinte lehetetlen feladatnak bizonyul abban az esetben, ha a tanulmányait a hallgató nem ott folytatja, ahol az alapidiplomáját megszerezte.

A tehetségek fejlesztésére több lehetőség nyílik a felsőfokú oktatást végző intézményekben. A tudományos kutatást végző hallgatók felkarolása elsősorban a Tudományos Diákkörön belül történik, de kiváló lehetőséget biztosít erre a szakkollégiumi rendszer is. A tudományos kutatásba történő bevezetés után a kutatói életút folytatását a doktori iskolák biztosítják. A későbbiekben a legtehetségesebb ifjú kutatókat a posztdoktori pályázatok és a különböző oktatói, kutatói külföldi ösztöndíjak támogatják.

A Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának új tehetség fejlesztési stratégiáját a Czeizel féle táalentum modellre építettük. Egyetemünk célja, hogy minden hallgatónak segítsük megtalálni, hogy miben tehetséges, és támogassuk abban, hogy megtalálja a hozzá legjobban illő területet. Ki a tudomány területén, ki pedig a gyakorlatban bontakoztathatja ki önmagát.

Az ifjú kutatói tehetségek korai felismerése nagyon fontos feladat, a lehető legkorábban kell, hogy megtalálják mentorukat. Az oktatók és a hallgatók egymásra találása kölcsönös feladat, akkor válhat ez a kapcsolat sikeressé, ha a közös tudományos érdeklődés mellett, jó személyes munkakapcsolat is alakul ki közöttük. A hallgatók kiválasztásánál keressük a speciális mentális adottságokkal és általános értelmi

adottságokkal, valamint kreativitással rendelkező hallgatókat, akik jól motiváltak, kedvet éreznek a tanulmányok folytatásához, érdeklődnek a választott tudományterületük iránt.

A felkutatás hosszú, több lépcsőből álló folyamat. Amikor intézményünk kapuját átlépik az új hallgatók, tájékoztató előadást tartunk számukra a karon folyó Tudományos Diákköri lehetőségekről. A TDK tevékenység nem kényszer, nem kötelező szakdolgozat, hanem az oktatók és hallgatók közös kutatómunkája. Fontos, hogy már az egyetemi tanulmányaikat éppen elkezdő hallgatók érdeklődését felkeltsük, mivel a BA képzés három éve alatt így lehet csak egy komoly kutatást befejezni. Az ötletbörzén a hallgatók már az első napon megismerhetik az oktatók által felajánlott témákat, kutatási területeket. Az első félévben elindul a keresés, célunk, hogy olyan oktatók és hallgatók találjanak egymásra, akiket nem csak a tudományterület köt össze, hanem emberileg is jól megértik egymást.

A honlapon megismerkedhetnek a mentori feladatokat végző oktatók által felajánlott kutatási területekkel, szűkebb témákkal. Az első szemeszter során decemberben kerül megrendezésre a legjobb évfolyamdolgozatok versenye, ahova minden oktató benevezheti az általa legeredményesebbnek ítélt szemináriumi dolgozatot. Kari szinten a legkiemelkedőbb írásokat szerzőik szóban bemutathatják. A versenyen a hallgatói munkák díjazására kerül sor, és mintegy „börze” során itt találhatnak egymásra a konzulensek, a hallgatók, és a témák.

A módszertani területen kiemelkedő hallgatók felkutatásában a gyakorló iskolai szakvezetők segítik a módszertanos kollégákat, illetve a csoport előtti tanítások alkalmával kerülnek kiválasztásra a legjobb pedagógiai érzékkel és kreativitással rendelkező hallgatók.

Az első szinten a hallgatóink adottságait, veleszületett, örökletes tényezőket próbáljuk meg felfedezni. A hallgatói előadást kérdések követik, melyből tudományos vita alakul ki. E folyamat során jól megfigyelhető a hallgató általános és speciális mentális képessége, valamint a téma iránti elkötelezettsége, és a válaszok során a kreativitása is.

A négy környezeti változót tartalmazó tényezőcsoport pozitív hatását igyekszünk kihasználni és erősíteni. A család hatása az ifjúkorú hallgatóknál már csökken, de igyekszünk megerősíteni a korábbi értékadó hatását, és ösztönözzük a hallgatóinkat arra, hogy a kérdőívek kitöltésében, a kutatás lebonyolításában kérjenek segítséget, vonják be családtagjaikat is.

Az intézmény ösztönző hatását, tudományos rendezvényeinkkel igyekszünk megerősíteni, ahol a hallgatóink nem csak a közönség sorában ülhetnek, hanem teljes jogú ifjú kutatóként vehetnek részt. Évente két alkalommal kerül sor a Tudományos Bizottság szakmai rendezvényére, ahol minden alkalommal egy adott tudományterület képviselői, oktatók, doktoranduszhallgatók, és TDK-s ifjú kutatók mutatják be folyamatban lévő munkájukat. Az egyetem által szervezett konferenciákon a poszter szekcióban kerül sor a hallgatói kutatások bemutatására, megvitatására.

A kortárs csoportok motiváló hatását a TDK- hallgatói képviselők biztosítják. Minden szaknak van egy hallgatói felelőse, aki felkeresi, és maga köré gyűjti az érdeklődő diákokat. Különös felhívó ereje van az országos döntőben már szerepelt hallgatók élménybeszámolójának. Itt érezték igazán a hallgatók, hogy kutatásaikat társaikkal és a tudományág elismert képviselőivel megvitatva, hogy jó és a jövő, a tudomány szempontjából hasznos, amit alkottak.

A társadalom hatása az elismerésben, megbecsülésben nyilvánul meg, abban az esetben, ha az egyetem „külvilága” is értékként tekint a tudományos kutatásokra. Ezen a

területen még adódnak hiányosságok, mert az egyetemre és az ott folyó kutatómunkára úgy tekintenek mint anyagi javakat nem teremtő, ebből kifolyólag nem hasznos tevékenységre. A tévhitek eloszlatása érdekében igyekszünk szoros kapcsolatot tartani a helyi médiákkal, hogy mindenki számára érthetővé tegyük kutatásaink validitását.

A kutatási téma, a mentor, és a hallgató egymásra találása után elkezdődik a műhelymunka. A tanszékeken folyó hallgatói kutatói tevékenységet a tanszéki TDK felelős oktató fogja össze, a hallgatói munka továbbküldéséről azonban a tanszékvezetővel közösen döntenek. Amennyiben a szűkebb kör szakmai elismerését kivívta az ifjú kutató, bekerül a kari háromlépcsős hallgatói kutatói rendszerbe.

Az első fordulóban a hallgatók kutatási terveket mutatnak be 15 percben, prezentáció segítségével, ahol öt fős zsűri hallgatja kutatásuk alapjainak bemutatását. Ezt követi a brainstorming. Az ötletbörze képzeletszervezési eljárás, amely során az emberek kis csoportja rövid idő alatt sok ötletet hív elő közös gondolkodás során. Ez egy olyan módszer, ami a képzeletet, a kreativitást hívja segítségül a probléma megoldásához (Tóth, 2006: 185). A csoportot a zsűritagok és az érdeklődők soraiban ülő oktatók és a hallgatók alkotják, akik elmondják észrevételeiket, tanácsaikat. A tudományos vitát a kari TDK elnök, vagy egy felsőbb éves hallgató vezeti, melynek során kooperatív technikákat alkalmazunk.

A konferencia után a hallgatók és a konzulensek is személyesen felkeresik a javaslatokat tevő kollégákat, és folyamatosan konzultálnak velük. Karunkon a több konzulenses kutatómunkákat szorgalmazzuk, mivel így („több szem többet lát alapon”) valósulhat meg igazán az interdiszciplináris szemléletmód. Egy adott kutatást így lehet csak több szempontból vizsgálni a határtudományok szemléletmódja alapján.

A második fordulóra kizárólagosan kész kutatással lehet benevezni, olyan írásbeli munkával, amely teljes egészében megfelel az OTDK adott szekciójában kiírt követelményeknek. Az írásbeli dolgozatot a szakterület két független képviselője bírálja el, húsz pontnál nagyobb eltérés esetén új, harmadik bírálót kérünk fel. Ezután következik a szóbeli forduló, prezentációs előadással. A szekciók legjobbjai itt szerezhetik meg a jogosultságot az OTDK-ra történő nevezéshez. Az ünnepélyes eredményhirdetés után folytatódik tovább a felkészülés, melynek célja a hallgatók előadói készségének fejlesztése. Ezt követően a cél az előadás tökéletesítése, szemléltető eszközök megalkotása. Így módon készül el a döntő előadásának végső „koreográfiája”.

A döntő előtti utolsó főpróba az Egyetemi TDK Konferencia, amely az országos rendezvény előtti hónapban kerül megrendezésre. A Kaposvári Egyetem négy karának döntőbe jutott hallgatói mérik össze teljesítményüket. Az Országos Művészeti Diákköri Konferenciára nevező hallgatók ekkor rendezik meg kiállításukat és mutatják be alkotásaikat, produkcióikat. A zsűri tagjainak az a feladata, hogy olyan légbört teremtsenek, mintha a hallgatók a végső megmérettetésen szerepelnének. Elsősorban a prezentáció minőségére, érthetőségére, az előadásmódra, és a szakterminológia használatára figyelnek, ezzel is segítve felkészülés utolsó szakaszát.

A Czeizel féle +1 faktor, a sors-faktor alakulását is megpróbáljuk segíteni, arra törekszünk, hogy hallgatóink a tanulás és a kutatás mellett egészséges életmódot folytassanak. A tantárgyak sorában szerepel az egészséges életmódra történő felkészítés, és a módszertani órákon foglalkoznak a leendő pedagógusaink a gyermekek egészséges életmódra történő nevelésével. Az elméleti ismeretek mellett számos lehetőség nyílik arra, hogy hallgatóink és oktatóink sportolhassanak, hogy tehetségük kibontakozását egészségi állapotuk ne akadályozza.

Zárszó

Az új háromfordulós Tudományos Diákköri rendszer a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karán elindította nem csak a hallgatók, hanem az oktatók egymás közötti szakmai kommunikációját is. Bebizonyosodott, hogy a csapatmunka eredményesebb, és sokkal hatékonyabbá teszi a felkészülést, mint a korábbi években, mivel hallgatóink a döntőben magabiztosan helytálltak. A multidiszciplináris szemléletmód a tudományterületek elmélyültebb kutatását és a határterületek feltárását teszi lehetővé.

Hazánkban sok tehetséges elme születik, ez a történelem folyamán már bebizonyosodott. Szerte a világban hallhatjuk magyar származású tudósok nevét, akikre méltán lehetünk büszkék. Vigyáznunk kell azonban arra, hogy az átlag feletti képességekkel rendelkező kutatópalánták a tömegben el ne vesszenek, hogy megtalálják képességeik kibontakoztatásához a legmegfelelőbb tanármestert: egy olyan mentort, aki példaképként követendő, aki tudja, érzi, hogy mikor kell a tehetséget magára hagyni, hogy szellemisége, kreativitása szabadon szárnyalhasson, és mikor kell mellé állnia, és a háttérből kutatásait irányítani. Ilyen oktatókra lenne szükség a felsőoktatásban.

Irodalom

- Berényi, Dénes, 2005. *Tehetséggondozás a tudományban*. MTA.
- Csikszentmihályi, Mihály, 2010. *Tehetséges gyerekek*. Nyitott Könyvműhely.
- Czeizel, Endre, 2004. *Sors és tehetség*. Urbis kiadó.
- Gábrity Molnár Irén, *Tehetséges tanár a tehetséggondozás szolgálatában*.
<http://www.tehetségprogram.hu/node/68> 2011.06.02.
- Gyarmathy, Éva, 2007. *A tehetség*. ELTE kiadó.
- Hajdicsné, V. K. 2010. tehetségfejlesztés versennyel In: Bencéné F.A. (szerk.) I. Kárpát-medencei Nemzetközi Módszertani Konferencia Absztraktfüzet. Kaposvár: KEPK. 77.
- Harsányi, István, 1981. *A tehetségfelismerés és a tehetséggondozás mai feladatai*. SMPTI.
- Harsányi, István, 1988. *A tehetségvédelem kis kalauza*. Pest Megyei Pedagógiai Intézet.
- N. Kollár, Katalin, Szabó, Éva, 2004. *Pszichológia Pedagógusoknak*. Osiris Kiadó.
- Martinkó, József, *Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből*. A tehetséggondozás történeti áttekintése. <http://www.tehetségprogram.hu/node/68> 2011.06.02.
- Micheller, Magdolna, 2006. *Metszetek a 20. századi magyar tehetséggondozás történetéből*. TSF Gazdasági Főiskolai Kar.
- Sarka, Ferenc, *A magyar tehetséggondozás történetének főbb állomásai*.
http://tehetségprogram.hu/letolt/A_magyar_tehetséggondozas_tortenetenek_fobb_allomasai.pdf 1.o. 2010.12.10.
- Tóth, László, 2006. *A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája*. Pedellus Tankönyvkiadó.

XXX. Jubileumi OTDK
Humán Tudományi Szekció
Eszterházy Károly Főiskola, 2011. április 18-20.

Humán Tudományi Szekció

Az írott nyelvi kommunikáció gyorsírással formájának nyelvi sajátosságai

Témavezető:

Hajdicsné Dr. Varga Katalin PhD
főiskolai docens

Készítette:

Szelei Anita
Magyar BA szak, III. évfolyam

**Kaposvár
2010**

Tartalom

AZ ÍRÁS TÖRTÉNETE.....	44
A GYORSÍRÁS TÖRTÉNETE	45
FRANZ XAVER GABELSBERGER ÉS MARKOVITS IVÁN	48
A GYORSÍRÁS MAGYARORSZÁGON	48
A) A KEZDETEK.....	48
B) GYORSÍRÁS A PARLAMENTBEN.....	49
C) TERJEDŐ GYORSÍRÁS.....	50
D) EGYSÉGES MAGYAR GYORSÍRÁS	51
GYORSÍRÁSI RENDSZEREK	52
A) GEOMETRIAI GYORSÍRÁSI RENDSZEREK	52
B) GRAFIKAI GYORSÍRÁSI RENDSZEREK.....	53
A FOLYÓÍRÁS ÉS A GYORSÍRÁS VISZONYA	53
A GYORSÍRÁS FELOSZTÁSA	53
A MAGYAR NYELV SAJÁTOSSÁGAI ÉS AZ EGYSÉGES MAGYAR GYORSÍRÁS	54
A) A MAGÁNHANGZÓK JELÖLÉSE	55
B) A MÁSSALHANGZÓK JELÖLÉSE.....	58
C) GYAKORISÁGI ELŐFORDULÁSOK	58
D) HANGKAPCSOLÓDÁSOK.....	59
E) RÖVIDÍTÉSEK	62
1. Hangzós rövidítések	62
2. Nyelvtani és értelmi rövidítések	63
A GYORSÍRÁS SZAKKIFEJEZÉSEI	65
GYORSÍRÁS ÉS HELYESÍRÁS	65
A) A MAGYAR HELYESÍRÁSTÓL ELTÉRŐ JELÖLÉSEK	66
B) TOVÁBBI HIBALEHETŐSÉGRE ADNAK OKOT:	66
VIZSGÁLT SZÖVEGEK ELEMZÉSE	67
A SZÖVEGEKBEN ELŐFORDULÓ TIPIKUS HIBÁZÁSI LEHETŐSÉGEK	72
ÖSSZEGZÉS.....	73
IRODALOMJEGYZÉK.....	75
FÜGGELÉK.....	77

„Gyere csak, fiú, szárnyaló / betűk varázsló mestere!

Nyisd föl kéthátú tabulád, / melyen a sok-sok szó, külön
jelekbe fogva, mintha egy / hang volna, úgy összefolyik.
Roppant könyveket készülök / írni, s a nyelvemről jégeső
gyanánt patakzik majd a szó. / De füled nem téved soha,
lapod betelni nem akar, / s jobbod, noha alig mozog,
csak úgy röpül a viaszon.”

(*Decimus Magnus Ausonius: Költő a gyorsírójához - részlet*
Szabó Lőrinc fordítása)

Az írás története

„*Verba volant, scripta manent*”, vagyis a szó elszáll, az írás megmarad. Gyakran használt bölcs mondás ez. Hiszen az írás segítségével cserélünk gondolatokat, ismerünk meg más korokat és kultúrákat, szerzünk tudomást a múlt dolgairól: találmányokról, felfedezésekről, mindenről, ami a múltunk. Az írás által tudjuk a jelenünket örökül hagyni a jövőnek.

„*A legfőbb rögzítő és továbbörökítő az írás. Azok a népek, amelyek nem ismerik az írást, vagy ahol nehézsége miatt nem válhatott s nem válhatik köztulajdonná, pusztán az emlékező-képességükre vannak utalva*” (VÁRKONYI, 2001: 13). Az írás hosszú időközön át a konzerválás, a rögzítés feladatát látta el, még nem volt gondolatébresztő hatása. Fejletlenebb fokán nehézkes, bonyolult eszköze volt a gondolat közlésének, fáradságosan megszerezhető tudomány.

Az írás nem az első leírt betűvel vette kezdetét, mivel az írás lényege valójában nem más, mint egy gondolat látható formában való megörökítése. A hangsúly a maradandó formán van. Például a kagylóírásban, a zsinórirásban az anyag és a jel együtt teszi az írást.

A figurális ábrázolások nagy számából, kivitelük módjából, epikai jellegükből bizonyosan látszik, hogy a készítőik már a gondolataik közlésére használták azokat. Tehát a képírás már valóban írás. A képírást követte a fogalomírás, azt a szó- és szótagírás, végül eljutottunk a betűíráshoz (URBÁN, 2003). A képírás jelei bármilyen nyelven olvashatóak, mivel az ábrázolt tárgyra utalnak a jelek. A fogalomírás esetében a jelek már nemcsak konkrét tárgyra utaltak, hanem a hozzájuk kapcsolódó elvont fogalmakra is. Amikor egy-egy jel már nemcsak egy fogalmat jelölt, hanem a szó hangalakját is kifejezte, akkor beszélhetünk szóírásról.

Az ábécé kialakulásának helye és ideje is vitatott. Az azonban biztos, hogy az ismert betűírások közül a főníciai lett az alapja a mai betűhasználatunknak.

„A római ábécét latin írás néven ismerjük, de latin helyett bátran mondhatnánk európai írást. Csodálatos és magában álló tünemény, hogy ez a betűsor két és fél ezer éven át változatlan épségben megmaradt, s meg tudott felelni annyiféle nép, oly sok történeti korszak szellemi igényeinek” (VÁRKONYI, 2001: 209). A latin ősbécé azonos volt azzal, melyet az első görögök hoztak magukkal Nápoly vidékére.

A római írásnak nem csekély újítása a rövidítések bevezetése, vagyis a gyorsírás. Ennek feltalálója Tullius Tiro, aki azonban minden valószínűség szerint a görög kezdetek után indult (VÁRKONYI, 2001).

„A gyorsírás (sztenográfia) a folyóírásnál rövidebb írás, a beszédet az elhangzással egy időben rögzíti úgy, hogy rögtön térben áttekinthető információt ad. Létrejöttének szükségességét eltérően ítélik meg. Vannak, akik titkosítási módszernek tekintik, mert lejegyezni és megérteni is csak a gyorsírást ismerők tudják. Mások a Tiro-féle jeleket a rövidítési rendszerek folytatásának tartják, és így a gyorsírás létrejöttének és használatának indokát a következőkben látják: mindkettő alkalmazásával a drága íróanyagot lehetett nyerni, az íródeák pedig, aki egyenként rajzolgatta a betűket, ezen az úton időt takaríthatott meg” (HAJDICSNÉ VARGA, 2010: 268).

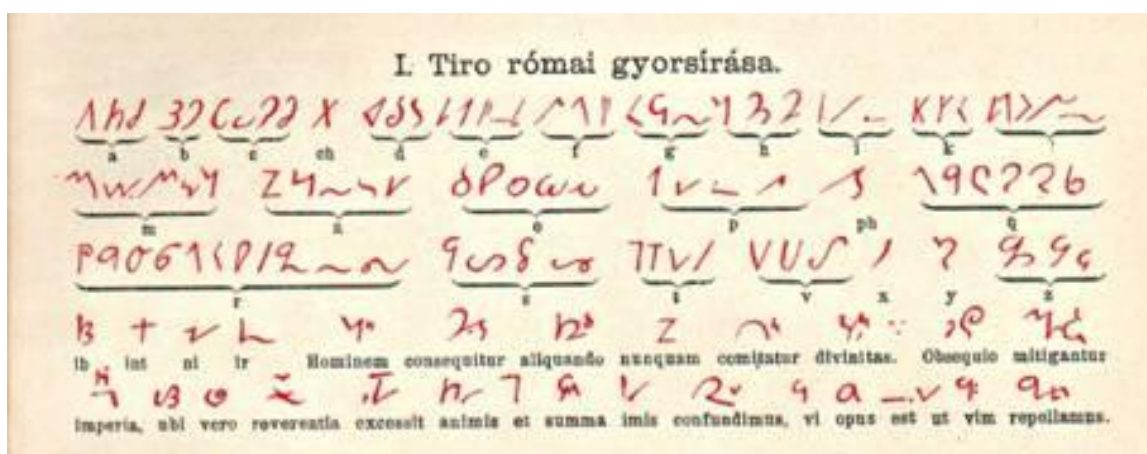
A gyorsírás története

Két csúcspontja van a gyorsírás történetének: az antik és a modern gyorsírás. Ennek ellenére mégis három korszakot különböztetünk meg. Az első korszak i. e. 350-1100-ra tehető. De ez is csak hozzávetőleges időszakot jelöl, hiszen pontosan nem tudjuk meghatározni, hogy mikor jött létre a gyorsírás. Csupán abban lehetünk biztosak, hogy akkor született meg, amikor a társadalmi fejlődés igényt támasztott a beszéd azonnali és pontos rögzítésére. Ebben az időszakban *„az ógörög és római tachigráfiákat (szaporairásokat) használták. A második az átmenet kora volt 1100 és 1600 között, amikor igazi gyorsírásokról nem is beszélhetünk, hiszen elegendőnek tartották a közírás megrövidítését. A harmadik, napjainkban is tartó korszak 1600-tól kezdődött, ezt tekintjük a modern sztenográfia kifejlődése és működése korszakának”* (HAJDICSNÉ VARGA, 2010: 268.).

A legelső, név szerint ismert gyorsíró, Tiro rabszolga, hivatalnok, filológus volt. Cicero egyik rabszolgájának fiaként született, majd tanulmányai után urának írnoka lett.

Szolgálatának fejében elérte, hogy Kr. e. 58-ban felszabadították. Nemcsak titkára, tanácsadója, hanem barátja is volt Cicerónak. Megírta Cicero életrajzát, összegyűjtötte levelezését, és gyűjteménybe foglalta szónoki beszédeit. De önálló irodalmi tevékenységet is folytatott. Titkári tevékenysége közben feltalált egy saját gyorsírási rendszert, mely „notae Tironis” (tirói jelzések) néven ismert. Ezt az írást először a szenátus Kr. u. 63. december 5-i ülésén használták.

Tiro módszere abban állt, hogy az állandó, változatlan formájú szavak, névmások, névelők, elöljárók betűinek a legjellegzetesebb vonásait kiemelte és közös jellé vonta össze. Ezek voltak a tirói jegyek, amiknek a száma egyre nőtt. Isidorus Hispalensis szerint Seneca már egy 5000 jegyből álló jegytárba gyűjtötte őket össze. Ez azonban felvetheti azt a kérdést, miért jó 22 betű helyett 5000 jegyet használni (VÁRKONYI, 2001).

„A Tiro-féle jelek (notae) megfejtéséhez olyan lexikonok szükségesek, amelyek jelentésükkel együtt tartalmazzák az összes jeleket. Ilyenek, sajnos, az ókorból nem maradtak fenn, mint ahogyan tirói jelekkel írt szövegek sem kerültek elő a rómaiak idejéből. Ezzel szemben viszonylag nagy számban ismeretesek ilyen feljegyzések a Merovingok és a Karolingok frank államából a VII. századtól a X. századig terjedő időszakból. Ezek az emlékek alkotják a római és a középkori gyorsírási rendszer tanulmányozásának forrásanyagát. Tudományos vizsgálatuk a humanizmus hatására a XV. század elején kezdődött Joannes Trithemius (1462-1516) *Polygraphiae libri sex* (Francofurti 1518) című posztumusz művével, és véglegesnek tekinthető eredményekre Ulrich Friedrich Kopp *Paleographia critica* (I-IV. Mannheim 1817-1829) című munkájával jutott” (JAKÓ–MANOLESCU, 1987)

Korábban is létezett a gyorsírásra való kísérlet, ezt bizonyítják a Kr. e. 4. századból származó kőbe vésett rövidített feliratok (Akropoliszi kőfelirat). Ezek szerint a gyorsírás eszméje minden valószínűség szerint Xenophón görög történetíró agyában született meg. A kutatók szerint ezeken a kőtáblákon geometriai jellegű szótag-gyorsírás ismerhető fel, mely a magánhangzókat külön, nagy álló jelekkel jelöli. Ezek a magánhangzók magukban hordozzák a mássalhangzókat, amik kisebb jelölések, és a magánhangzójelek tetejéhez, lábához vagy közepéhez vannak illesztve. A jelentés aszerint változik, hogy hová kapcsolódik a mássalhangzójel.

A görög kultúrában azonban nem ez a rendszer vált ismertté, hanem egy teljesen ismeretlen eredetű. 1887-ben a British Múzeum kilenc viasztáblájáról kiderült, hogy a Kr. u. 3. századból származnak. S ezeken nem csupán görög gyorsírási feljegyzéseket találtak, hanem nagy valószínűséggel egy gyorsírástanuló munkái voltak. Ezek alapján a gyorsírás gyökerei nem a rómaiakhoz, hanem mindenképpen a görögökhöz vezetnek. Ezeken a viasztáblákon olvasható rendszer összefüggésben áll a rendes írással, hiszen egy teljes szó helyett annak jellegzetes formája volt látható. Például a nagy *N* betű átmérője jelzi az *n* betűt, az ellentétes átmérő pedig az *M* betűben az *m* betűt. Rövidítésből maradt ránk az *és* kötőszó rövidített jele is (&), amely mind a mai napig használatos.

A reneszánsz korában egymás után jöttek létre a gyorsírásrendszerek. A gyorsírás Róma után Angliában teljesedett ki újra a XVI – XVII. században. Ebben az időszakban Anglia hatalmas iparral és kereskedelemmel rendelkezett, ez pedig szükségessé tette a gyorsírás alkalmazását. A minél tökéletesebb gyorsírói rendszer megalkotására tett próbálkozások nemcsak a tirói jelölésekből indultak ki, hanem a titkosírásból is. Az első törekvések szótag- és szógyorsírások voltak. Az első sztenográfiai ábécé csak 1602-ben tűnt fel. Angliát a franciák követik gyorsírási törekvéseikkel a XVII. században, majd a németek is felzárkóznak hozzájuk a XVIII. században (JAKABNÉ ZUBÁLY, 1995).

A gyorsírásnak védőszentje is van, mégpedig imolai Szent Cassianus, akit egy 9. sz. legenda szerint a pogány hatóságok elűztek; így került az észak-itáliai Forum Corneli (ma Imola) városkába. A gyorsírás tanítója volt. A Diocletianus-féle üldözés alatt fölfedezték, hogy keresztény, s mert megtagadta a bálványáldozatot, halálra ítélték. Tanítványainak kellett íróvesszőikkel halálra szurkálniuk (MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON).

Franz Xaver Gabelsberger és Markovits Iván

A német gyorsíró, Gabelsberger 17 évi kísérletezés után adta ki első grafikus kézírású könyvét 1834-ben *Anleitung zur deutschen Redezeichenkunst oder Stenographie* címen. Elsőként szakított az addig használatos merev geometriai gyorsírási formákkal. A gyorsírás általa vált könnyebbé, folyékonyabbá, mivel jelöléseiben megvalósította a közírás ritmusát. A legnagyobb rövidítések elérésére törekedett úgy, hogy rendszerébe csak írásjegyeket vett fel, ellentétben a legtöbb angol és francia gyorsírási rendszert készítő elődjének felfogásával, akik geometriai jeleket használtak, mint például az egyenes vonal, a kör és annak részei. Rendszere Münchenből kiindulva előbb Bajor- és Szászországban terjedt el, majd egy-két évtized elteltével eljutott Ausztriába, végül hazánkba is (PALLAS NAGY LEXIKONA).

A Gabelsberger-féle írásmódot a Bécsben jogi tanulmányokat folytató, majd a bécsi irodalmi tanács gyorsírójaként dolgozó Markovits Iván alkalmazta magyar nyelvre. Bécsből hazatérve ültette át a rendszert, és 1863-ban jelentette meg Szombathy Ignác lapjában. Tankönyvet is írt, ami két részből állt: levelezési gyorsírás, magasabb fokú vitairás (GOPCSA, 1917).

„... azon eszmét tápláltam, hogy a gyorsírást a magyar nyelvre alkalmazom, hacsak azon szerény célból is, hogy írásbeli dolgozataimat a nehézkes folyóírásnál gyorsabban tehessem papírra” (GOPCSA, 1917: 75).

A gyorsírás Magyarországon

A) A kezdetek

„Hogy a gyorsírás hazánkban, kezdetben terméketlen területre talált, annak okát némelyek, - egész helytelenül – abban vélték, hogy a magyar nyelv nem alkalmas teljesen a gyorsírási felvételekre. Az ország politikai fejlődése és a társadalmi állapotok voltak okai annak, hogy e szép és hasznos ismeretág nálunk csak későn tudott virágzásra jutni, hogy csak küzdelmek után tudta köz- és társadalmi életünkben az őt megillető állást elfoglalni” (GOPCSA, 1917: 5).

S valóban így van. Ha azokat a területeket nézzük, ahol fel „kellett” volna bukkannia a gyorsírásnak, akkor igencsak elmaradott képet láthatunk. Általában az egyes korokban a

nemzeteknél a gyorsírás (már ahol persze létezett) követte a használt írásformát azokon a területeken, ahol diktálás vagy előszó után jegyezték le az elhangzottakat. A magyar viszonyokat tekintve két terület jöhetett szóba: a jogügyi írásbeliség és a szónoklatok lejegyzése. Ezeken a területeken azonban a magyar nyelv csak a XV. század végén jelent meg (JAKABNÉ ZUBÁLY, 1995).

Ugyanakkor már a 13. századtól jelen volt hazánkban a gyorsírás. Muthmer prépost ismerte ugyan a gyorsírást, de a gyakorlatban nem használta. A későbbiekben Kapisztrán János magyarországi látogatása során már úgynevezett sebesírók jegyzetelték beszédeit gyorsírással (de természetesen nem magyar, hanem latin nyelvű gyorsírásról van itt szó). Ezután azonban 1777-ig, a Ratio Educationis kiadásáig nem gyakorolták a sztenográfia tudományát (A gyorsírás kezdetei 2010). Gopcsa László gyorsírástörténész (1865-1933) négy korszakra tagolta a magyarországi gyorsírás történetét. Az első korszak Gáti István fellépésétől (1769) Hajnik Károly feltűnéséig (1832) tartott. Az első magyar gyorsírási rendszer megalkotása az első magyar gyorsíró, Gáti István nevéhez fűződik. Azért nevezhetjük őt így, mert előtte sem szóhagyomány, sem feljegyzés folytán nem tudnak senkiről, aki hazánkban a gyorsírást magyar nyelven művelte volna. Ugyan vannak említések Mátyás király korából, illetve az 1600-as évekből is, ezek azonban csupán sejtések arra vonatkozóan, hogy egyesek használták a gyorsírást, mivel a rendelkezésre álló adatok nem egyértelműek. Gátinak az 1796-1772 között a gyakorlatban alkalmazott, de nyomtatásban csak 1820-ban megjelent munkája *A Steganographianak első könyve*. Művében említi Taylort és Tirót is. A könyvéhez csatolt táblázatban bemutatja a betűk összekapcsolását. Ha megvizsgáljuk a rendszerét alkotó betűket, azt látjuk, hogy betűi a közönséges írás módosított betűi. A legfőbb érdeme az, hogy elsőként jelölte jelképesen (a mássalhangzójelek egymáshoz való viszonyával) a magánhangzókat. Elveti a geometriai rendszerű gyorsírási elveket (GOPCSA, 1917).

B) Gyorsírás a parlamentben

A második korszak Hajnik Károly fellépésével vette kezdetét. Aljegyzőként tanulta meg a gyorsírást, országgyűlések gyorsírója lett, és 1866-ig ő szerkesztette a magyarországi és erdélyi országgyűlések naplóit. Egy időben gróf Batthyány Lajos magántitkára is volt, aki Münchenbe küldte. Itt ismerkedett meg Gabelsbergerrel, aki megjegyezte róla, hogy ritka, szép és folyékony a stenográfiája, de a rendszer, amely szerint ír, az rossz.

Gabelsberger megkísérelte a német eredetű stenográfiáját magyar nyelvre átültetni, s ezzel kapcsolatban Hajniknak is írt levelet. *„A magyar gyorsírási élet fejlődésének kedvező országgyűlések e korszakban mindinkább megnyílnak, a mivel aztán a nemzeti nyelv is a latin mellett mind nagyobb tért hódított. Annyira, hogy az 1830-iki országgyűlésen a magyar nyelv általános hivatalos használatát törvényileg elrendelt intézkedésnek mind több fogantja lett”* (GOPCSA, 1917: 20).

Az 1843. évi országgyűlés határozta el, hogy mindkét kamara országgyűlési naplóját gyorsírók szerkesszék. Még a kerületi ülések tanácskozásaira is kiterjedt ez az intézkedés. Mivel azonban a gyorsírók annyira túl voltak terhelve (sokszor váltás nélkül dolgoztak 4-5 órát), a kerületi ülésekre már nem maradt gyorsíró (KAPPA, 1990).

„... ezidőben nem tankönyvekre van és értekezésekre, hanem inkább gyorsírókra van szükség, kiknek működésére számítani is lehessen. ... a mind sűrűbben tartott országgyűlések mellett mégis mindinkább szerep jutott a gyorsírásnak, de már többé nem az elméleti, hanem a gyakorlati téren, annak kifejezésével, hogy ezentúl már nem az a fő, hogy ki miképp, mily tankönyv után írjon, hanem csak az, hogy írjon, mégpedig úgy, hogy írásával a beszédeket megörökítő naplókat megszerkeszteni lehessen. Szóval: az elméleti szörszálhasogatások háttérbe szorulnak, csak azért, hogy helyet adjanak a gyakorlati ténykedésnek, a gyorsírás igazi hivatásának” (GOPCSA, 1917: 22-23).

1832-től a parlamenti beszédeket Hajnik Károly jegyezte, később az országgyűléseken már tanítványai is megjelentek, mivel az 1840-től szervezett tanfolyamokon többen tőle tanultak meg gyorsírni. Az első gyorsírási versenyt is ő rendezte meg. A gyorsírás terjedését bizonyítja, hogy 1854-ben Zala vármegye közgyűlésén Deák Ferenc felszólalt a gyorsírók rendszerítésének ügyében, s a megye szerződtetett is egy gyorsírót. Példájukat több vármegye is követte. Hajnikkal egy időben működő gyorsíró volt Lukács János, aki Hajnik Taylor-rendszerével ellentétben a német Novák-féle rendszerrel írt. De rendszerét közreadni nem tudta, mivel korán meghalt. Többen is felléptek elméleti munkáikkal a gyorsírás területén, valamint egyre több gyakorlója is lett e tudománynak. A teljesség igénye nélkül például Gyurits Antal, Nagy Miklós, Gászner Lajos (HAJDICSNÉ VARGA, 2010).

C) Terjedő gyorsírás

Egy 1867-es évkönyvben a következőket olvashatjuk: *„A gyorsírászat Magyarországon exoticus növény volt. Néhány ember foglalkozott vele, ha az országgyűlés egybegyűlt;*

mihelyt azonban széteszlott ezen emberek maguk is elfeledték, hogy ők gyorsírók” (KAPPA, 1990). Ez a kijelentés vonatkozik a magyar gyorsírás harmadik korszakára. A Hajnik-féle korszak végeztével olyan időszak következett, amelyben a gyorsírás kilépett az országgyűlés szűk köréből. Gyorsíróegyletek születtek, melyeknek célja a gyorsírás fejlesztése és terjesztése volt. Ezt tanfolyamok indításával és versenyekkel kívánták elérni.

1863 fontos év a magyar gyorsírás történetében. Megjelent Markovits Iván fordításában Gabelsberger műve. Ebben az évben indult az első magyar gyorsírási lap is, mely Szombathy Ignác névéhez fűződik. A lap célja az volt, hogy az egyesület tagjait összetartsa, valamint az, hogy érdeklődést keltsen a gyorsírászat iránt. Egymás után alakultak a gyorsírókörök, melyek a Markovits-féle gyorsírási rendszert terjesztették. A rendszerrel elégedetlenkedő gyorsírók közül többen tökéletesíteni akarták, amelynek révén új rendszerek is születtek. Nagy Sándor a javaslatainak az elvetése után szintén új rendszert alkotott *Népszerű gyorsírás* (1898-ban ismerték el hivatalosan) néven. Nemcsak a mássalhangzók jelein változtatott, hanem egységessé és egyszerűbbé tette a magánhangzók írását, jelölését. Magánhangzó-jelölési elveit az egységes magyar gyorsírás is átvette. Markovitscsal egyidőben lépett fel Fenyvessy Adolf, a Stolze-Fenyvessy gyorsírási rendszer megalapítója, akinek 1863-ban jelent meg a könyve *A Magyar Gyorsírászat kimerítő tankönyve* címmel. Dohnányi Frigyes *Panstenográfia* című rendszerével vált ismertté. Célja egy olyan rendszer alkotása volt, amellyel több nyelven lehet írni.

De Markovitsnak nem csak kritikussai, hanem követői is voltak. Ide tartoznak azok, akik a rendszert tanították, akik tankönyvet írtak a rendszer alapján vagy akik csupán terjesztették. Több folyóirat is megjelent Markovits rendszere szerint, nemcsak Budapesten, hanem vidéken is (Sopron, Győr, Pozsony, Debrecen, Temesvár, Szeged).

D) Egységes magyar gyorsírás

Fabro Henrik (1866-1924) kiemelkedő alakja a magyar gyorsírás történetének. Nevéhez fűződik a Gabelsberger–Markovits-rendszer elavultságának a bizonyítása, a gyorsírás jelöléseinek, rövidítési lehetőségeinek tudományos és lélektani magyarázata, ami a rövidítések gyökeres átalakítását vonta maga után. „*Felfigyelt a képzettársítás domináló jelentőségére a gondolkozásban, s megkísérelte a felhalmozódott és megerősödött asszociációk gyakorlati kihasználását, elhagyva írás közben a beszéd mindazon elemeit,*

amelyek a velük társult más elemek révén a tudatban, az olvasáskor könnyen visszaidézhetőek. Vizsgálta továbbá a társulások különböző megnyilvánulásait, az egyes asszociatív tényezők jelentőségét. Megállapította így a hangzás nagy szerepét a rövidítések megalkotásában és elolvasásában. Különös tekintettel volt arra, hogy a szó fonetikailag legjellemzőbb része lehetőleg kifejezésre jusson a rövidítésekben" (JAKABNÉ ZUBÁLY, 1995: 28). Rámutatott a magánhangzós rövidítési elv fontosságára, s megalkotta a hangzós rövidítéseket, majd ezeket továbbfejlesztette és létrehozta a kettőshangzós-rendszert. E gyorsírási reformok *fabroizmus* néven váltak ismertté; s szerepük volt az egységes magyar gyorsírás létrejöttében.

Radnai Béla Fabro elveire alapozva 1912-ben hozta létre az *Egyszerű gyorsírási rendszert*, melyben valamennyi eddigi magyar rendszer összeegyeztetésére tett kísérletet. Elgondolásait a többi rendszer képviselői hosszú huzavona után 1927-ben fogadták el. Ekkor született meg az egységes magyar gyorsírás, s ezzel a leggyorsabb beszéd lejegyzésére is alkalmas rendszer jött létre, amely méltán vívott ki magának nemzetközi elismerést is. A rendszer megalkotásakor két döntő szempont volt az irányadó. A rendszer legyen minél egyszerűbb és rövid idő alatt könnyen megtanulható, valamint rövidítési technikája múlja felül a korábbi rendszereket. A támasztott követelmények mind megvalósultak: a jelölések egyszerűek, könnyen áttekinthetőek, rövidítési elvei egyértelműek. A fejlesztés érdekében az a megállapodás született, hogy 10 évenként felülvizsgálják a rendszert, mivel nyelvünk folyamatos változáson megy keresztül (KALOTAY–KÖKÉNY, 1977).

Gyorsírási rendszerek

A) Geometriai gyorsírási rendszerek

A gyorsírás első, kezdeti korszakára jellemzőek. A közírás betűiből vagy egyszerű geometriai elemekből állnak a jelek. A jelek közvetlenül kapcsolódtak egymáshoz a rövideg érdekében. Nincs sor és sok a kézzel vonás. A rendszer négyféle dőlési irányban használhatja ugyanazt a formát, mivel nincs kapcsolóvonal; ezért az írásképmértani formák sokaságából áll. Jelei általában mássalhangzókat fejeznek ki, a magánhangzók jelölése elég nehézkes (KALOTAY, 2004).

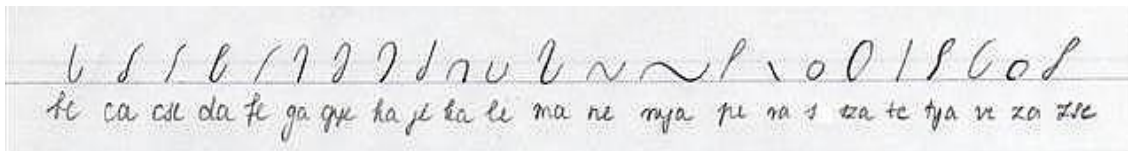
B) Grafikai gyorsírási rendszerek

A geometriai rendszerekkel szemben a grafikai rendszerek a kéz természetes mozgását követik. A jeleket kötővonal kapcsolja össze, van vonalrendszer, és különféle alakú és helyzeti módosításokkal növeli a jelek számát. A geometriai rendszer jelölésével ellentétben a kapcsolóvonalat a magánhangzók jelképes jelölésére használja. Az egységes magyar gyorsírás grafikai rendszerű (KALOTAY, 2004).

A folyóírás és a gyorsírás viszonya

A gyorsírás a közírástól eltérően egyszerűbb jelöléseket alkalmaz, ezzel teszi egyszerűbbé az írást. Mivel nem ír le mindent a gyorsíró, meghatározott szabályok alapján rövidítéseket használ. A jelek egyszerű elemekből állnak: egyenes, kampó, hurok, kör. A folyóírás is ezeket az elemeket használja, de egy-egy betű több elemből áll, míg a gyorsírásban a legbonyolultabb elem is csak háromelemű. A mássalhangzójelek egysorosak vagy félsorosak.

A gyorsírási mássalhangzójelek (és mássalhangzójel + kifejezett magánhangzó) a következők:

A folyóírásban a megszokott írásmód az álló, a gyorsírásban azonban a vonalak általában kb. 70-75 fokos szögben jobbra dőlnek, mivel ez jobban megfelel a kéz természetes mozgásának. Ezért a balkezesek talán kicsit nehezebben tanul(hat)ják meg a gyorsírást az elmaszatólódás és a kézzellenes írásmód miatt (EGRINÉ, 2010).

A gyorsírás felosztása

A Művelődési Minisztérium 1974-es állásfoglalása teljesítményszint szerint négy kategóriába sorolta a gyorsírókat:

- alapfokú (150-190 szótag/perc),
- középfokú (200-240 szótag/perc),
- magas fokú (250-340 szótag/perc),
- beszédíró gyorsíró (350- szótag/perc).

A felhasználás célja szerint beszélünk:

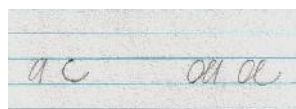
- magánhasználatú gyorsírásról, melyet lehet használni értekezletek, tárgyalások lényegének rögzítésére, lejegyzésére saját célra,
- irodai gyorsírásról, amely már magasabb követelményeket állít; így a kifogástalan helyesírást, formai követelmények ismeretét, fogalmazási hibák kijavítását,
- beszédírásról; ez támasztja a legnagyobb követelményt a gyorsíróval szemben. Beszédeket, vitákat, előadásokat kell szó szerint lejegyeznie a beszédírónak. Erre a munkára csak a beszédíró gyorsírók képesek (EGRINÉ, 2010).

A magyar nyelv sajátosságai és az egységes magyar gyorsírás

Az egységes magyar gyorsírás rendszerének két alapvető csoportja van: jelek, jelölési módok; rövidítések, rövidítési módok. A gyorsírás betűállománya a magyar nyelv fonémarendszeréhez igazodva áll össze. Az alábbi fonémáknak van az egységes gyorsírásban betűjele, magánhangzók esetében jelölése: *a, á, e, é, i, o, ö, u, ü, b, c, cs, d, f, g, gy, h, j, k, l, m, n, ny, p, r, s, sz, t, ty, v, z, zs*.

A legnagyobb különbség a hétköznapi írás betűállományához képest az, hogy a gyorsírásunk nem tesz különbséget a rövid és a hosszú hangok között; kivétel ez alól az *á* és *é* magánhangzók. Például a *mer-mér, rak-rák, lep-lép, kar-kár* szavaink magánhangzói fonetikusán különböznek, és a jelentésük a fonemikus különbségek alapján tér el. Ezt tükrözi a rendszer jelölésmódja is, hiszen ezeket a magánhangzókat jelképesen jelöljük: az *e, a* hangzókat közelírással, az *é, á* hangzókat pedig távolírással. A többi magánhangzó esetén a rendszer nem tesz különbséget rövid és hosszú között; egyforma a jelölésük. Úgynevezett interpunkciós jelöléssel ugyan van lehetőség a hosszú magánhangzók jelölésére, de ez túlzottan lelassítja az írást, ezért ritkán használatos. A hosszú mássalhangzókat többnyire szintén nem jelöljük, kivéve egy-két esetet:

- Ilyen például a *tt* jelölése. Ezt úgynevezett öblösítéssel oldjuk meg. Például *vet-vett, szedet-szedett*

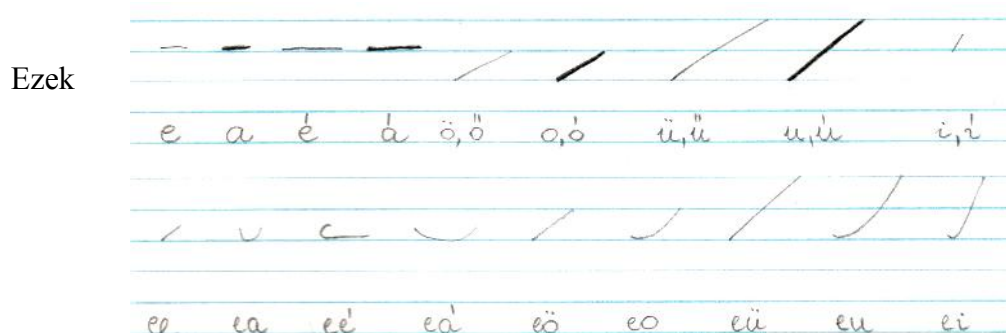
- Ha nem lehetséges a mondat értelméből vagy a szövegösszefüggésből kideríteni a szó értelmét, meg lehet kettőzni a magánhangzót. Például *főz-főzz, főznek-főzzenek*

A közírás megkülönböztet többféle betűtípust, mint például írott, nyomtatott, kis- és nagybetű. A gyorsírásban nincs megkülönböztetve a kis- és nagybetű, csak egyféle betűforma van. Továbbá elválasztás sincs, hiszen a szóképek többnyire rövidek, ezért nincs szükség elválasztásra. A szóképeket csupán szóközök választják el egymástól, amire nagyon oda kell figyelni. A kihagyott távolságnak jelentősége lehet, például nagyobb szóköz esetén *hogy* kötőszót olvasunk. Mondatzáró írásjelet azonban minden esetben használni kell, de ez majdnem minden esetben a vessző. Más írásjelet (?,!) csak akkor használunk, ha az áttételben nemcsak egyféleképpen értelmezhető a mondat. A mondat tagolására szolgáló, az értelmezést segítő vessző használata szintén ritka, ha mégis előfordul, akkor a gyorsírásban azt az alapsor fölé helyezett vesszővel jelezzük. Egyéb jelek használata – mint például a kettőspont, idézőjel, gondolatjel vagy zárójel – ugyanúgy történik, mint a közírásban; de ritka.

A) A magánhangzók jelölése

A minél gyorsabb írás elérése érdekében próbálták meg minél jobban leegyszerűsíteni az írás szabályait, a jelöléseket. A gyorsírás ezért használja a különböző dőlési irányokat, a vonások vékony vagy vastag voltát, a különböző nagyságokat és helyzeteket.

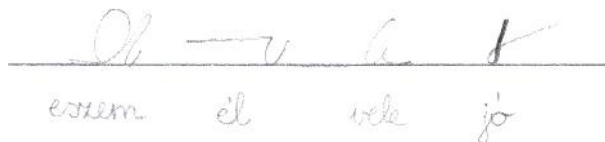
Kilenc magánhangzójel van a gyorsírásban, amik egytől-egyig egyenesek, dőlésirányukban térnek el egymástól.

alapkarakterek, amelyekből további jeleket lehet képezni; vagyis egyetlen jel több magánhangzót is jelölhet egyszerre. Például:

A magánhangzó jelölésének két módja van a gyorsírásban:

a) Az egyik a *hangzóvonallal való jelölés*. A szókép elején kapcsoljuk a mássalhangzójelhez (vagy egyes esetekben más magánhangzóhoz), illetve a szókép végéhez illesztjük.

b) A másik módja a magánhangzók jelölésének, a *jelképes jelölés*. A szóképen belül két mássalhangzójel egymáshoz viszonyított helyzetével vagy módosításával jelöljük a magánhangzót. A jelképes jelölés is többféle lehet:

– *vékonyan írás, vastagítás*: „Az egységes gyorsírás magánhangzóinak jelölése alapvetően a magyar nyelvben érvényesülő palatális-veláris korrelációra épül: a palatális magánhangzókat a hangzóvonal, vagy a mássalhangzójel vékonyan történő írásával jelöljük, míg a veláris magánhangzókat ugyanezen jelek megvastagításával” (JAKABNÉ ZUBÁLY, 1995: 77). Pl.: *ver-varr*; *tör-tőr*.

A magyar szavak többségében csak palatális vagy csak veláris magánhangzók fordulnak elő. Ezért a veláris hangrendű szavakban (mély hangrend) elég csak egyszer vastagítani. Pl.: *tavasszal*; *sorok*. A palatális hangrendű szavak (magas hangrend) esetében pedig végig vékony mássalhangzó-jeleket írunk.

Mély magánhangzó esetén a mássalhangzójel felülről lefelé haladó vonalrészét vastagítjuk. Az önmagában álló mássalhangzójel után *e*, vastagítása esetén pedig *a* hangot olvasunk. Ha vegyes hangrendű szót írunk, akkor a magánhangzó elhelyezkedésétől függ, hogy hol vastagítunk. Ha a mély magánhangzó a vegyes hangrendű szó második vagy későbbi, mássalhangzóval végződő szótagjában van, a mély magánhangzó utáni mássalhangzójelet vastagítjuk. Ezt nevezzük utóvastagításnak. Pl.: *Gézát*.

Egyes esetekben csak a magánhangzó vastag jelét kell leírni. Pl.: *Géza*.

Előfordul olyan helyzet is, amikor mély hangrendűnek írjuk a szót, s az értelme szerint olvassuk. Pl.: *játék*.

De vastagíthatunk kétszer is, illetve ponttal is megkülönböztethetjük a magas magánhangzójú szótagot (KÖKÉNYNÉ, 2003). Pl.:

– *közelírás, távolírás*: ez a jelölési mód azon a magyar nyelvi jellegzetességen alapul, hogy a beszédünkben a leggyakrabban előforduló hangsorépítő elem a kételemű mássalhangzó-magánhangzó kapcsolat. Az akusztikai szerkezet szempontjából megkülönböztető a hangsorkezdő (CV típusú) és a hangsorzáró (VC típusú) magánhangzó-mássalhangzó kapcsolódás. A kettő kombinálódásából adódik a hangsor belseji magánhangzó-mássalhangzó-magánhangzó kapcsolódás (VCV típus), ami továbbépítve a szavak alakját CVCVC típusúvá teszi (HAJDICSNÉ VARGA, 2002).

– *nagyítás* (két-, illetve háromsoros): A nagyítás történhet felfelé vagy lefelé. Ha egysoros mássalhangzójelet nagyítunk felfelé (így kétsorossá válik) vagy a félsorosot írjuk egy sor nagyságúra, akkor *á* vagy *é* hangot kell olvasnunk a mássalhangzó elé (KÖKÉNYNÉ, 2003). Ha lefelé végzünk nagyítást, akkor az *é* vagy *á* hangot a mássalhangzó után olvassuk. Az egysoros mássalhangzójelet három sor nagyságúra is nagyíthatjuk, így a mássalhangzó elé *i*, *í* hangot olvasunk.

Ha a magyar nyelv szóképzését tekintjük, akkor valójában nem azok a szavaink vannak többségben, melyek *é*-vel, *á*-val vagy *i*, *í*-vel kezdődnek. Ezért azt gondolhatnánk, hogy nem igazán indokolt ez a külön jelölési mód. Azonban a gyorsírásunk egyik gyakori rövidítési módja a szókezdő mássalhangzó elhagyása, így már indokolt a nagyítás szükségessége.

– *pozícióváltás* (felső, alsó): Az írás kiinduló vonala az alapsor. Ha egy betűt e fölé vagy ennél mélyebbre helyezünk, azt nevezzük pozíciós jelölésnek. Két mássalhangzójelet talpa közötti magasságbeli különbség a félsoros emelés, a magánhangzót megelőző mássalhangzójelet talpa és a magánhangzót követő mássalhangzójelet teteje közötti távolság pedig a kétsoros emelés. Az alapsor fölé helyezzük az *ö*, *ő*, *o*, *ó* magánhangzókat követő mássalhangzó-jeleket, így ezeket a hangokat olvassuk első hangként. Mélyebbre az *ü*, *ű*, *u*, *ú* hangokat kifejező mássalhangzó-jeleket helyezzük (KÖKÉNYNÉ, 2003).

A magánhangzók jelölésénél tehát jelképes jelöléseket alkalmazunk. Így az egyes hangzók jelölésénél alkalmazunk közelírást, távolírást, vastagítást, félsoros emelést, kétsoros emelést. Fontos a magánhangzók jelképes jelölése, mivel igyekeznünk kell minél több magánhangzót megtartani a rövidítésekben. Erre azért van szükség, mert a magánhangzók fonetikai jellemzőik alapján a visszaolvasást sokkal egyszerűbbé teszik.

Pl.: *eég* = *elég*; *öes* = *összes*; *aotá* = *alkotmány* stb.

Előfordulhat azonban olyan eset is, amikor az egyes szavak hangzása egyforma (egyforma magánhangzó-váz). Ilyen esetekben a magánhangzó mellett más-más mássalhangzót jelölünk. Pl.: *aát = barát; aács = tanács; aád = család*.

B) A mássalhangzók jelölése

Az egységes magyar gyorsírás mássalhangzói *fonematikus jellegűek*, mint ahogy a közírás betűállománya is az. Ez annyit jelent, hogy minden mássalhangzónak van gyorsírásos jele (kivéve *dz, dzs*). De hosszú mássalhangzót nem különböztet meg, kivéve a már említett öblösítést, illetve a kivételes eseteket. Minden mássalhangzójel egy fonémát d jelöl, kivétel a mely egyaránt használatos a *j* és *ly* jelölésére. A *dz* és *dzs* hangok jelölését a *d* és *z*, illetve a *d* és *zs* betűk együttes alkalmazásával oldjuk meg.

A magánhangzójelekhez hasonlóan a *mássalhangzójeleknek is az egyenes vonás az alapja*. Ennek három része van: alsó, középső, felső. A betű felső és alsó része további négy-négy alakot vehet fel. A páros betűképző elem felvétele kialakítja a jel középső részének alakját is. A betűképzésre a lefelé haladó egyenes felső vagy alsó részének negyed, fél, illetve háromnegyed fordulatot adunk. A negyed fordulatot hajlításnak, a fél fordulatot kampónak, a háromnegyed fordulatot huroknak szokás nevezni, amelyek jobb vagy bal forgásúak lehetnek, attól függően, hogy az alapjel felső vagy alsó részéhez kapcsolódnak. További jelek is vannak: felül, illetve alul nyitott kampó; két egybekapcsolt kampó; két egybekapcsolt, nyújtott kampó; jobbra, illetve balra forgó kör; ellipszis.

C) Gyakorisági előfordulások

A gyorsírás jelkészletének a nyelvi sajátosságokhoz kell igazodnia. A nyelvben leggyakrabban előforduló hangokra kell a legrövidebb jeleket alkalmazni. Ahhoz, hogy kiderüljön, melyek ezek a hangok, a szakembereknek vizsgálatokat kellett folytatniuk. Az első gyakorisági szótárak megjelenését részben a gyorsírás tette szükségessé. Nemes Zoltán az elsők között készített gyakorisági szótárt (*A magyar parlamenti nyelv leggyakoribb szavai*) 1933-ban, ezzel segítve a parlamenti gyorsírók munkáját (LENGYELNÉ MOLNÁR, 2006).

A magánhangzók pozicionálisan nem korlátozottak, vagyis mindegyik előfordulhat szó elején, szó belsejében vagy szó végén. (1. számú melléklet)

A mássalhangzóink között azonban vannak olyanok, melyeknek az előfordulása pozicionálisan korlátozott. Ilyen a *dzs*, *dz* és *ty*, ezeknek az előfordulása szókezdő mássalhangzóként nagyon ritka. Mérések szerint a leggyakoribb mássalhangzóink az *n* és a *t*. Hat mássalhangzó teszi ki a használt mássalhangzók felét: *n, t, l, k, r, m*. A legritkább mássalhangzóink a *zs, ty, c, dz, dzs*. A leggyakoribbak: *n, t, l, m, k, r, z, s, h, d* (CSERNICKÓ–HIRES, 2008). E mássalhangzók közül a legegyszerűbben írható gyorsírási jele a *t* betűnek van, hiszen az csak egy vonás, így a legrövidebb idő alatt írható le. Az *n* és az *m* három vonással írhatóak, míg az *l* és a *k* kettővel. Az *r* hiába egy vonással írható, írását nehezíti a balra dőlése, ami által az írás ritmusa megszakad. Tehát a leggyakrabban előforduló hangok közül megállapítható, hogy az *n* és *m* egyértelműen hátrányos jelölésűek.

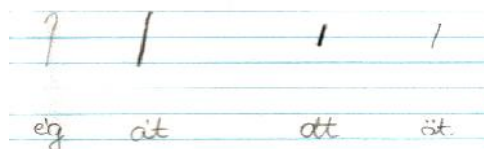
Azonban nem lehet kizárólag ezeket a nyelvi gyakorisági előfordulásokat alapul venni a jelölésekben, hiszen nem minden hang kerül leírásra a beszédek, a diktátumok során. Sokszor kihagyjuk a felsoros hangokat (a rövidítés érdekében), melyekből három is szerepel a leggyakoribbak között: *n, k, l*.

D) Hangkapcsolódások

A beszéd során a hangok nem önmagukban, hanem hangsorokban, szavakat alkotva fordulnak elő. Nem mindegy a hangok sorrendje és a kapcsolódásuk mechanizmusa.

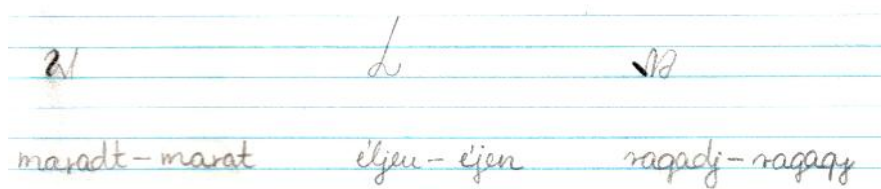
— *magánhangzó és mássalhangzó kapcsolódások:*

A gyorsírási szóképek általános fonetikai alakja: a *mássalhangzó-magánhangzó-mássalhangzó* (CVC). Ez lebontható vagy tovább építhető: CV, VC, VCV, VCVC, VCVCV stb. alakokra. Az egységes magyar gyorsírási rendszer a magyar nyelv hangsorépítő törvényszerűségére épít. Kötővonalas megoldással fejezi ki két mássalhangzó között a magánhangzót. A VC kezdetű hangsorok esetében pedig a jelképes jelölés van segítségére: a betűnagytítás és a pozíciós jelölés.

A CV típusú hangsorépítő elemet lefelé nagyításra használjuk az *á, é* esetében.

A szavakban nem mindig ugyanúgy ejtjük ki a szomszédos hangokat. Változhat a kiejtés aszerint, hogy mit ejtünk előtte vagy utána. A magyar helyesírás alapelvei a kiejtés és a szóelemzés szerinti írásmód, valamint a hagyomány és az egyszerűsítés elve. A gyorsírásban nagyrészt a kiejtés alapelvét alkalmazzuk. Pl.:

Tehát a gyorsírás fonetikus jellegű írásmód. Ezen azt értjük, hogy a szóalakok rögzítésében nagymértékben a kiejtésre támaszkodunk. Főleg a teljes hasonulás és az összeolvadás eseteiben. Azonban nem valósul meg tökéletesen a kiejtés szerinti írás, hiszen a magánhangzók és mássalhangzók hosszúságát nem jelöljük. A szóösszetételek és szókapcsolatok esetében szintén nem alkalmazkodunk a kiejtéshez, mivel sok esetben két, három vagy több külön álló szót is egybeírunk.

Ha a toldalék hosszabb (két-három vagy annál is több hangból áll), azt rövidítjük a gyorsírásban. Gyakran a toldalék első hangzóját hagyjuk meg (*pl. -ban, -ben = -b*) vagy külön jelet (*-kor, -nál, -nél*) alkalmazunk.

Nem kötelező érvényű a kiejtéshez igazodó írásmód követése. Megengedett a szóelemző írásmód használata is. A hagyomány elve azonban nem használatos a gyorsírásban, ezekben az esetekben a kiejtést vesszük alapul. *Pl.: folyik-foj; bagoly-bagoj.*

Az egyszerűsítés elve nagyobb hangsúlyt kap a gyorsírásban, mint a közírásban. Helyesírásunkban a kétjegyű mássalhangzók kettőzött alakját írjuk egyszerűbben, valamint ha három azonos mássalhangzó kerül egymás mellé, azt egyszerűsítjük. Ez az elv érvényesül a gyorsírásban is, amikor hosszú mássalhangzó helyett csak egyet írunk.

Ha egymás mellé több mássalhangzó kerül, akkor süllyesztést alkalmazunk. Ennek lényege, hogy a torlódó mássalhangzók közül a hátrább lévőket fél sorral lejjebb írjuk, az írást viszonylagos soron folytatjuk. E módszer azonban előnytelen a gyorsírásban. A félsoros mássalhangzójeleket és az *sz* jelét nem tudjuk süllyeszteni. Így ha kiírjuk a torlódó mássalhangzókat, a közöttük lévő *e* vagy *a* hangot is „kiírjuk”. Az írás lendületét is megakasztja a süllyesztés, és ezzel időt veszünk. Ezért csak ott ajánlott a süllyesztés használata, ahol feltétlenül fontos a pontos visszaolvasás érdekében. A süllyesztés elkerülésére további lehetőségek: a helyettesítés, a külön jel és az elhagyás. Helyettesítéskor két vagy több mássalhangzó helyett csak egyet írunk. Továbbá az idegen szavakban előforduló fonémák jelölésére is alkalmazzuk. Az *y*-t ejtésétől függően *i*-vel vagy *j*-vel helyettesítjük. Az *x*-et *ksz*-szel, a *w*-t *v*-vel, a *q*-t pedig többnyire *kv*-vel helyettesíthetjük. A külön jel két különböző jel összetételét jelenti, elsősorban a mássalhangzótorlódások jelölésére alkalmazzuk. Az új jelben felismerhetők az alkotó jelek elemei. (*ng, nk, kr, pr, tr, ksz, szv*). Egyes jeleket

szótagjelekként is felhasználunk. A mássalhangzó-torlódás minden tagját nem kell jelölni, valamelyiket el lehet hagyni (kihagyás). Sőt több mássalhangzó is elhagyható, emiatt nem lesz kevésbé olvashatatlan a szókép. Ugyanazt a szót többféleképpen is lehet írni, csak mindegyik jelölés legyen hibátlan. Pl.: *árnyék – anyék; mártás – mátás; cseresznye – cseresze.*

– *magánhangzó kapcsolódások:*

A leggyakoribb magánhangzó + magánhangzó-kapcsolat az *ia*, ezt követi az *ai*, majd sorban ezek után az *ie, ió, ei, áu, óa, ié, öa, őa, ea, eá, ai.*

A magyar köznyelv hangállományának rendszerében nincsenek kettős magánhangzók. Az egymás mellé kerülő magánhangzókat a beszéd folyamatban rendszerint külön ejtjük. A gyorsírásban is külön-külön fonémaként tartjuk számon őket. Azonban ez nem azt jelenti, hogy ne lehetne egyszerűsíteni az írásukat és egyetlen jellel leírni őket. Az előforduló kombinációkban túlsúlyban van az *i*, ezért az ezt a hangot tartalmazó kapcsolatok előnyben vannak, ha a jelölés egyszerűsítéséről van szó.

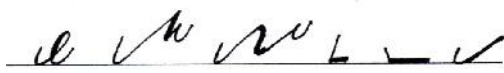
A magánhangzó-torlódást többféle módon lehet jelölni:

– Hangzónonallal

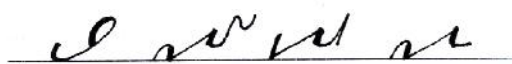

Eiffel Aida autó aorta Európa erdei apai meséi kapai női

– Jelképes jelöléssel: utóvastagítás; kétszeres vastagítás

lead beutal leomol tea reá Leó

Laosz kaolin toalett koala

– Jelképes jelöléssel és hangzónonallal használatával egyszerre

őelőtte oázis fáí

– Egyéb jelképes jelöléssel

tereit szálaít Paula ráír

– Némajellel: E jelölés okozza a legnagyobb grafikai nehézséget. Ha jelképesen és hangzóvonallal sem jelölhető a magánhangzókombináció, valamint nem hagyható el egy elem sem, akkor alkalmazzuk ezt a megoldást. A külön-külön meglévő hangzóvonalat egy jobb forgású, pontszerű, úgynevezett némajellel kapcsoljuk össze. Ez a jelölési mód azonban hátrányos, mivel idővesztést okoz.

– Az *ei*, *ai* magánhangzó-kapcsolatoknak önálló betűjelük van. Ezzel jelöljük az *aj* (*aly*), *ej* (*ely*) hangkapcsolatokat is.

Nemcsak a nyelvünkben meglévő magánhangzó-kapcsolatokra alapozva használjuk ki a rövidítési lehetőségeket, hanem mesterségesen is állítunk elő ebből a célból magánhangzó-kapcsolatokat, mégpedig a rövidítő eljárás során. Ha elhagyunk egy-egy mássalhangzót a szóból, akkor magánhangzók kerülhetnek egymás mellé. *Pl.: anyag – aag; tavaly – aaj; adat – aat.*

E) Rövidítések

A gyorsírás nagy mértékben használ rövidítéseket. A rövidítések fő jellemzői:

- rövid, egyértelmű, könnyen olvasható,
- könnyen, gyorsan írható,
- minél kevesebb vonással minél több hangot fejez ki,
- fonetikailag jellegzetes.

De természetesen a rövidítések nem minden esetben felelnek meg az összes követelménynek. Minden jellemző nem érvényesülhet egyszerre. A legfontosabb követelmény az olvashatóság, ami minden rövidítésre jellemző kell legyen.

A rövidítéseknek két csoportját különböztetjük meg aszerint, hogy milyen szempont figyelembevételével történik a rövidítés.

1. Hangzós rövidítések

- Magánhangzós jelölésen alapuló rövidítések: A szó legjellemzőbb része a magánhangzó, különösen a szó tőhangzója; amely a nyelvben általában a szó hangsúlyos magánhangzója is. Tehát ha kihagyunk több hangzót is, de a magánhangzókat jelöljük, akkor könnyen elolvasható a rövidítés. *Pl.: eé – ezért; öe – össze; ao – ahogy; uu – ugyanúgy.*

– Mássalhangzós jelölésen alapuló rövidítések: A mássalhangzós képzésű rövidítésekből könnyebben összeállítható a teljes szó, mint a bennük lévő magánhangzókból. Pl.: *tvknysg – eééé; mzglms – oaa*.

– A legkönnyebb és a legegyszerűbb a magánhangzó és mássalhangzó kombinációjú rövidítések elolvasása. Ezekben a magánhangzó a hangsúlyosabb. Pl.: *teég; ozalmas (tevékenység, mozgalmas)*.

„A magánhangzók kiemelt szerepét mutatja, hogy rendszerünkben még a magas fokú beszédírásban is kiírjuk a magánhangzók 70-80%-át, holott a mássalhangzóknak csak 30-40%-át jelöljük” (JAKABNÉ ZUBÁLY, 1995: 113).

A legtöbb esetben a magánhangzókat kettős- vagy többhangzós-jellel fejezzük ki. A második leggyakoribb eset a hangzóvonalas jelölés. A viszonylagos helyváltoztatás (közel- és távolírás, fél-, egy- és kétsoros emelés) és a szótagjeles megoldás (pozíció és betűnagytás) kb. ugyanolyan arányban fordul elő.

Vannak tiszta- és kettőshangzós rövidítések, melyekben a jelet önmagában használjuk rövidítésre. Pl.: *eü – egyszerű; öi – rövid; oa – hogyan* Végül vannak vegyes kettőshangzós rövidítések is, ezekben a jelet mássalhangzóhoz kapcsoljuk. Pl.: *éet – élet; áat – állat; éés – kérdés; állás – áás*.

Az azonos hangrendű kettőshangzók egyenes vonalúak, míg a vegyes hangrendet többnyire hajlított jelekkel fejezzük ki. Leggyakrabban azokat a kettőshangzókat használjuk, melyek csak magas vagy csak mély magánhangzókat fejeznek ki. Pl.: *ee – ezért; eö – elő; ao – ahogy; üi – ügyi*.

Fontos eldönteni, hogy a szó melyik részét hagyjuk jelöletlenül s melyik részét jelöljük:

– Kezdőhang-rövidítés: Ha a szó kezdőhangját (vagy hangjait) jelöljük. Pl.: *ta – tart; am – amely; kor – kormány*,

– Véghangrövidítés: A szó utolsó hangját (vagy hangjait) hagyjuk meg. Pl.: *ag – mag; éda – példa; og – jog*,

– Belhangrövidítés: A szó eleje és vége marad jelöletlen. Pl.: *evé – levél; atá – határ*,

– Vegyes rövidítés: Pl.: *aap – alap; eem – elem; tes – teljes; aotá – alkotmány*.

2. Nyelvtani és értelmi rövidítések

Ide azok a rövidítések tartoznak, melyek nyelvtani és értelmi összefüggések alapján engedik elhagyni, illetve kihagyni az egyes hangzókat, szótagokat, szavakat. Olyan

toldalékok és szók hagyhatók el, melyek nem akadályozzák a gyorsírókat a visszaolvasásban.

Nyelvünkben gyakoriak a két- és több alakú toldalékok. A gyorsírásban nem különböztetjük meg ezeket; a pároknak egyetlen gyorsíró alakja van. Olvasáskor a hangrend és az illeszkedés törvénye alapján könnyedén el tudjuk dönteni, hogy melyik a megfelelő. Pl.: *egyetemr – egyetemre; alapr – alapra; asztalh – asztalhoz.*

A teljesség igénye nélkül bemutatunk néhányat a *toldalékokkal* kapcsolatos rövidítések közül:

– A leggyakoribb nyelvtani összefüggés, amit a gyorsírónak ki kell használnia, hogy az alany és az állítmány számban és személyben általában megegyezik. Vagyis az egyik mellől a toldalék elhagyható. Pl.: *A gyerek játsz(ik). A szobában fáznak a gyerek(ek).*

– Ha a többes számú alany mellett névszói állítmány áll, elhagyható a többes szám jele. Pl.: *A képek szép(ek).*

– A főnévi igenév *-ni* képzőjét is gond nélkül el lehet hagyni. Pl.: *A gyerekek sétál(ni) mentek.*

– Ha egy főnevet mutató névmás előz meg, elhagyhatjuk a főnév ragját, melyet felvett a névmás. Pl.: *Ezen az asztal(on) virág van.*

– A mondaton belül többször ismétlődő főnévragok közül csak az elsőét kell leírni, a többit nem szükséges. Ez minden más mondaton belül előforduló ismétlődő toldalékokra alkalmazható. Pl.: *Vegyetek elő papírt, toll(at) és ceruza(t).*

Nyelvünkben az *igekötőknek* nagy szerepe van; az igékhez kapcsolódnak és módosítják azok jelentését. Ezekben a rövidítésekben nem csak a nyelvtani kapcsolatot kell figyelembe venni, hanem az értelmi összefüggést is figyelni kell. Vagy teljes elhagyást alkalmazunk, vagy erős rövidítést. Pl.: *Az ítéletet végre(hajtották). A lázas beteg félre(beszél). Fenna(kad) a megjegyzésén.*

Az *alárendelő és mellérendelő összetett szavak*, valamint a *szólások, szállóigék, közmondások* is alkalmasak a rövidítésre, hiszen az egyik fele a szónak, illetve a szókapcsolatnak felidézi bennünk a szó, a szókapcsolat másik felét. Pl.: *Farkas(ordító) hideg van a hegyekben. Egyes(egyedül) végezte el a munkát. Lassan járj (tovább érsz)! Mindennek eljön a maga (ideje).*

Az összetett mondatokat általában *kötőszó* köti egymáshoz. Egyes esetekben kihagyható ez a kötőszó. Leggyakoribb kötőszavunk, a *hogy* kihagyása a legtöbb esetben nem okoz problémát. Pl.: *Megmondom, (hogy) ki vagy.* Az alárendelő összetett mondatokban szereplő utalószavakból következtetni lehet a *vonatkozó névmási kötőszókra*, ezért azok is elhagyhatók. Pl.: *Annak szólok, (akinek) tudok.* Páros kötőszók esetén általában az első tagot írjuk ki, a másodikat kihagyással jelöljük. Pl.: *Akár érdekel, (akár) nem.*

Az egyértelmű nyelvtani, illetve értelmi összefüggések esetén indokolt mindezeknek a rövidítési módoknak az alkalmazása; de nem kötelező a használatuk. Azonban vannak állandó (állandósult) rövidítések, amiknek az alkalmazása kötelező (*pl. ragrövidítések*). De lehetetlen minden szóra kész rövidítést alkotni, mivel a szókincs kimeríthetetlen, ezért indokolt a szabad rövidítések használata. A gyorsíró szabadon eldöntheti, hogy milyen rövidítéseket alkalmazzon, vagyis azt, hogy mit hagyjon jelöletlenül.

A gyorsírás szakkifejezései

A gyorsírás szakkifejezéseinek többsége nyelvészeti szakkifejezésként is értelmezhető (ezek közül csak ízelítőül sorolunk fel néhányat):

- Jellegzetes hangok: egy szóban lévő bizonyos hang, hangok, amelyek a legjellemzőbbek az adott szóra, mert jól hallhatók, jól hangoztathatók, hangsúlyosak, jól megkülönböztethetők más hangoktól Pl.: *tart = ta, rövid = öi.*
- Hangzóvonal: A gyorsírásban az önálló magánhangzójelet nevezzük így, mivel hangértéke van (a ténylegesen kiírt betűjellel jelöli a hangot, illetve fonémát).
- Több értelmű rövidítés: több szónak azonos alakú rövidítése van Pl.: *fé = fény, fél, fék, feltétel, fér; ép = lép, kép, nép.*
- Vegyes hangrendű kettőshangzó: magas és mély magánhangzókat tartalmazó jel Pl.: *ea = nemcsak.*

Gyorsírás és helyesírás

Egy jól használható gyorsírási rendszer megalkotása csak a nyelv alapos ismerete birtokában lehetséges. Ezt a rendszert használni pedig csak az az ember tudja, aki ismeri a nyelvet, melyen ír. Ha nem ismerjük eléggé a nyelvünket, nem tudunk helyesen írni sem. Az egységes magyar gyorsírás rendszeréből következően vannak helyesírási sajátosságok, melyek hibalehetőségeket rejtnek.

A) A magyar helyesírástól eltérő jelölések

- A hosszú és rövid magánhangzók és mássalhangzók jelölése egységes:
i, í = i; o, ó = o; ö, ő = ö; u, ú = u; ü, ű = ü
- Nem különbözteti meg a kis- és nagybetűket: tulajdonnevek írásának hibái.
- Egységes jele van a *j* és *ly* hangoknak.
- Egységes írásjelet használ, kivéve a kétértelmű eseteket: Ha *e* kérdőszó szerepel a mondatban, akkor nem használunk kérdőjelet.
Pl.: Van-e tej a csészében? – A e tej a csészéb.
- Általában nem használ vesszőt (központozás jelöletlensége).
- Sok esetben több szót is egybeírunk, nemcsak az összetett szavakat: A tagokat minden esetben jelölni (érzékelteni) kell a könnyebb visszaolvashatóság érdekében. Az egybeírás és különírás elkülönítése az áttételben nehézkessé válhat.
- Az írásban nem jelölt teljes hasonulást, az összeolvadást a gyorsírásban jelöljük:
Pl.: sápadt – sápat; menj – meny; maradj – maragy; játszik – jác
Továbbá: *lj – j; gyj – j; tyj – ty*
- Nincs elválasztás.

B) További hibalehetőségekre adnak okot:

- idegen szavakban előforduló bizonytalanságot okozó fonémák (*y, w, x, q*)
- ikes ige *-ik* ragját, továbbá a *-ni* főnévi igenévi képzőt is el kell hagyni;
pl.: játszik – jác; játszani – jác
- mássalhangzótorlódás esetén kihagyhatunk egy-egy mássalhangzót
- egyes hangkapcsolatoknak külön jelük van
- a *tt* hangot öblösítéssel jelöljük, de nem öblösíthető minden mássalhangzójel

A gyorsírás szorosan kötődik anyanyelvünkhöz, hiszen arra épül. A gyorsírás elsajátításának folyamata és használata során az ember új nyelvi ismereteket szerez, s ezzel fejlődik nyelvi, kommunikációs és helyesírási képessége.

Hajdicsné Varga Katalin végzett ilyen irányú kutatást középfokú tanulmányaikat folytató, gyorsírást tanuló diákok, illetve gyorsírást nem tanulók körében. Két mérést végzett, az egyiket tanév elején (októberben), a második mérés a tanév vége előtt történt

(április végén). A következő hibatípusokat vizsgálta: rövid és hosszú magánhangzók és mássalhangzók tévesztése; egybeírás és különírás tévesztése; toldalékhibák; tulajdonnevek írásának tévesztése; mondatközi és mondatvégi írásjelhibák; *j* és *ly* betűk tévesztése. A vizsgálat eredményei szerint a gyorsírást tanuló diákok helyesírása javult, mivel a hibaszámuk csökkent. A gyorsírást nem tanulók hibaszáma azonban növekedett. Összevetve mind a két csoport hibázásait, a következő típushibák a jellemzőek: toldalékok írása; egybeírás és különírás; tulajdonnevek írása. A bemutatott eredmények birtokában azonban így is arra a következtetésre jutunk, hogy a gyorsírás tanulása, használata jól szolgálja a helyesírási teljesítmény kondicionálását, megőrzését. Ennek legegyszerűbb, de alapvető magyarázata az, hogy maga a folyamat elválaszthatatlan a helyesírás tanításától, gyakorlásától, azaz az előző oktatási szinteken megszerzett egyéni helyesírási képességek fejlesztésétől. (HAJDICSNÉ VARGA, 2003).

„A gyorsírás speciális nyelvi (kommunikációs) tevékenység, ezért – mivel a magyar nyelv sajátosságaihoz illeszkedik – tanítása az anyanyelvi nevelésben jelentős szerepet tölthet be. Olyan folyamatként értelmezendő tevékenység, amelyben az egyénnek mozgósítania kell a saját képességeiről, ismereteiről, motívumairól bírt tudásán túl a nyelvről és a kommunikációról való tudását is. Úgy is mondhatjuk, hogy mind a kognitív folyamatok, mind a kommunikáció esetében explicit szabályrendszert kell adott helyzetben alkalmaznia a gyorsírásban, és ez a tudatosság transzferálható a nyelvi feladatok megoldására és megoldásával is. A jelek, jelölési elvek, rövidítések, rövidítési elvek, a szövegértés és a szövegalkotás fejlesztési lehetőségeinek felvonultatásában arról kapunk bizonyosságot, hogy a gyorsírási képesség működése közben a nyelvtudás különböző képességeit kell mozgósítania a gyorsírónak. A gyorsíró nyelvi tudását a tanulási és alkalmazási folyamat minden kontextusában bővíti, illetve különböző szintek és regiszterek ismeretét hasznosítja” (HAJDICSNÉ VARGA, 2005).

Vizsgált szövegek elemzése

A következőekben különböző szövegek helyesírási „buktatóit” vizsgálom; mire kell a gyorsírónak odafigyelnie, milyen hibázási lehetőségek vannak az adott szövegben.

1. *A szövetkezetekről* című szöveg (2. számú melléklet)

– A szöveg elején már rögtön erős rövidítés van; a mezőgazdaság szóra *eögá* jelölést alkalmaz. További rövidítések fordulnak elő a szövegben, mint például *tesinyéb* (teljesítményében), *reszeéb* (rendszerében) stb. Ezek nagy része kötelező rövidítés, melyek ismerete nélkül sem leírni, sem átteni nem lehet a diktátumot.

– A hosszú és rövid magánhangzók tévesztése előfordulhat a következő szavak esetén, mivel ezeknek a jelölése egységes (a teljesség igénye nélkül): teljesítményében; játszó; követően; gazdálkodó; reprezentatív; indított; tényszerű; formáló; lehetőségeik; céljából; újabb; vállaló; mintából; jellemzőit; működőképesség; képező; számszerűsíthető; információkat stb.

– Hosszú mássalhangzókat szintén nem jelölünk, ez újabb hibalehetőségeket hordoz magában: indított (*iditot*); bekövetkezett (*beövekezet*); további (*oábi*); követte (*örete*); összegzett (*öegzet*); fontosabb (*oosab*); jellemzőit (*jemöit*); összegzik (*öegzik*); mielőbb (*mib*); azzal (*al*); céllal (*cé*); részletesebb (*réeteseb*); megalapozott (*egapozot*); fontosabb (*oosab*); megállapításai (*egápisai*) stb. Némely esetekben az öblösítés segítségére van visszaolvasáskor a gyorsíróknak, mivel az a *tt* jelképes jelölésére szolgál; így csak hosszú mássalhangzót jelölhet. *Pl.: bekövetkezett; összegzett; megalapozott.*

– Mivel egységes jele van a *j* és *ly* hangoknak, ez is problémát okozhat egyes szavak esetén. *Pl.: helyzetében; újabb; hangsúlyokkal; tulajdonviszonyok; munkahelyek.*

– Mivel nem használ írásjeleket a mondatok tagolására, ez is gondot okozhat áttételkor. Lássunk egy – két mondatot:

A sztenogram első mondata: *A mezőgazdaság teljesítményében és szervezeti rendszerében egyaránt jelentős szerepet játszó szövetkezeti szektor 1992. évi átalakulását követően az intézet 1994-ben – több mint száz gazdálkodó szervezet bevonásával – országos, reprezentatív vizsgálatot indított az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek **helyzetében, gazdálkodásában** bekövetkezett változások tényszerű feltárása, illetve a további sorsukat formáló szándékaik és lehetőségeik megismerése céljából.* E mondatban egyetlen írásjel szerepel csupán, mégpedig a mondat végét záró írásjel, a pont (melyet a gyorsírásban vessző jelöl). Azokat a részeket emeltem ki, melyeknél az áttételben gondolatjel, illetve vessző van, de a sztenogramban semmi jelölés nincs.

A sztenogram ötödik mondata: *A vizsgálat fontosabb megállapításai, következtetései az alábbiakban foglalhatók össze: az átalakulást követően a klasszikus szövetkezeti elvek*

erőteljesen visszaszorultak, illetve a gazdálkodás gyökeresen megváltozott körülményei között átalakultak, új elemekkel és hangsúlyokkal gazdagodtak. Azt a részt emeltem ki a mondatban, ahol a sztenogramban jelölés szerepel; a kettőspontra figyelmeztet a vessző alkalmazása. A mondat egyéb tagolásait nem jelölik a sztenogramban.

– A minél gyorsabb sztenografálás érdekében nem csak az összetett szavak kerülnek egybeírásra, hanem mások is. Mind az összetett szavak, mind az egyéb szókapcsolatok helyesírása problémát okozhat az áttételben. *Pl.: több mint (öbit); adatszolgáltatást (aat oátaást); döntéshozatalt (ötésozaalt); piacgazdaság (iacgá); tulajdonviszonyok (uadon vik); mindinkább (iink); alaptervékenység (aaptervéég); szinten tartást (ite taást).*

– Nincs elválasztás, ez a szövegben egy helyen talán problémát okozhat a gyorsírónak. A *tulajdonviszonyok* szóösszetétel a sztenogramban különálló szavakként jelennek meg (egybe is lehetne írni); a *tulajdon* a sor végén, míg a *viszonyok* a következő sor elején szerepel.

– A főnévi igenév *–ni* képzőjét egy esetben hagyja el a szövegben az *adni (ad)* szó esetében.

– Talán a leggyakrabban alkalmazott eljárás az egyes hangzók kihagyása a szavakból, melyek rövidítik a leírásukat. Arra kell vigyáznunk, hogy a visszaolvashatóságban ne okozzon nehézséget. Néhány problémás szó a szövegben: *mezőgazdaság (eögá); reprezentatív (rezaiv); alapján (aapá).*

2. Tudomány és gazdaság című szöveg (3. számú melléklet)

– Magánhangzók időtartamának helytelen írásmódja fordulhat elő a következő szavak esetén, azok időtartamának jelöletlensége miatt. Pl.: *művelik*; *gyorsuló*; *modernizálódó*; *kulturális*; *autonómiájának* stb.

– Mássalhangzók időtartamának helytelen jelölése fordulhat elő a hangzók hosszú, illetve rövid voltának azonos jelölése miatt. Pl.: *szellemi (szemi)*; *mindennapi (ideapi)* stb.

– Mivel nem különböztetünk meg kis- és nagybetűket, a *Nobel-díjasok (obelijasok)* szó leírása problémát jelenthet.

– A *j* és *ly* hangok esetén gondot jelenthet, mely betűt írjuk le áttételkor, mivel a sztenogramjuk egyforma. Pl.: *folyamatok*; *mélyrehatóan*; *befolyásolják* stb.

– A szövegben a mondatokat tagoló vesszőket, illetve gondolatjeleket egyetlen helyen sem jelölik, csupán a mondatvégi írásjel van kiírva.

– egybeírás, különírás:

- *szellemi-kulturális életet (szemi uuás éetet)*; *műszaki-technikai fejlődést (üai tehai eiöst)*; *társadalmi-politikai folyamatokat (tái oiai oaatokat)*: E szókapcsolatok minden tagja külön jelenik meg a sztenogramban, azonban írásuk az áttételben kötőjellel történik.
- *hatását is (aásátis)*; *határozza meg (atázeg)*; *azon is (aonis)*: Az időmegtakarítás érdekében a két szó egyben van a sztenogramban, de az áttételben külön írandó.
- *egy-egy (egye)*: A sztenogramban szereplő egybeírt szókapcsolat kötőjellel írandó az áttételben.

– Két ikés ige fordul elő a mondatban, melyek jelölése hiányos, így ismerni kell a szabályt, mely szerint ezen szavak esetén az *-ik-et* elhagyjuk a sztenogramban. Pl.: *múlik (ul)*; *zajlik (zail)*.

– A mássalhangzótorlódás esetén alkalmazott rövidítések nehezzé tehetik a visszaolvasást. Pl.: *motorja (otora)*; *szféráját (féáját)*; *tendencia (teda)* stb.

3. Ombudsmanok című szöveg (4. számú melléklet)

– Magánhangzó- és mássalhangzó időtartamának jelölésekor hibázhatunk, mert ezeknek egységes a gyorsírási jelölése.

- Pl.: *országgyűlési*; *végzettségű*; *megelőző*; *megbízatással*; *szűnhet* stb.
- Pl.: *állampolgári (ápi)*; *meghallgatja (egagatja)*; *kisebbségi (iebégi)* stb.

– A szövegben többször előfordul az *Országgyűlés (oáüé)* szó, amit nagybetűvel kell írni az áttételben. Azonban az *országgyűlési biztosi intézmény (oáüéi itosi ény)* kifejezésben már kisbetűvel írandó az *-i* képző miatt. Az *Alkotmánybíróság (aotá iág)* szó szintén nagybetűvel írandó az áttételben.

– A szövegben szereplő *j* és *ly* betűket tartalmazó szavak áttétele a sztenogramban nem okozhat problémát (*személyt; újraválasztani; folytathat*).

– Nincsenek jelölve: a kettőspont, a kötőjelek, a vessző és a pontosvesszők. Csak a mondatvégi írásjelek jelöltek a sztenogramban. Az évszámok pontos áttételére oda kell figyelni: *1989. október 23-án; 1993. június 22-én*.

– egybeírás, különírás:

- *választott meg (váaszotteg); nem lehet (nehe); négy évben (égyévb); köztársasági elnök (köztárseök); hat évre (atévr); merül fel (meüfe); meg kell szüntetnie (egkeütet); szűnhet meg (ünhetg); eleget tenni (eegette)*: E szókapcsolatok esetében a szavakat a sztenografálás során egybeírtuk, de az áttételben külön írandók.
- *adatvédelem (aatédem); tízévi (izévi); emberi jogi (emei ogi); újraválasztani (újraváasza)*: E szavak, szókapcsolatok írása ugyan a sztenogramban és az áttételben is a helyesírási szabálynak megfelelnek, de mégis figyelni kell az írásukra, mert ha nem ismerjük a szavak, szókapcsolatok helyesírását, tévesen írhatjuk le őket a sztenogramban és az átiratban is. Pl.: *tízévi helyett tíz évi; emberi jogi helyett emberijogi stb*.
- *előéletű (eö éetü); megelőző (eg eözö); összeegyeztethetetlen (öe egyezhele); felügyelőbizottságának (feügyeö izágának); összeférhetetlenségi (öe féheetlenégi)*.
- *képviselő-testület (éviö tesüet)*: E szóösszetételeknek az egyes tagjai a sztenogramban külön szerepelnek, de az áttételben egybe kell írni őket.

– E szavak esetén a *-ni* képzőt elhagyjuk a sztenogramban: *megválasztani (egváasz); újraválasztani (újraváasza)*.

– A kiejtés szerint írjuk a következő szót a sztenogramban: *végzettségű (véecséü)*.

– A különböző rövidítések alkalmazása megnehezítheti a visszaolvasást: *tapasztalatokkal (tapoka); javaslat (jat); képviselő (éviö); elnök (eök) stb*.

4. Környezetvédelem című szöveg (5. számú melléklet)

- A magánhangzók rövid és hosszú voltának jelöletlensége problémát okozhat némely esetben: adótanácsadótól; koordináló; termékdíj; tűnik stb.
- Mássalhangzók esetén szintén gondot okozhat azok hosszú jelöletlensége: többsége (öbsége); ismertté válni (imeté vá) stb.
- Többször is előfordul a szövegben *APEH-nak* (apehnek); Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (öédi é vizüi irum), amelyben a rövidítés és a toldalék írása, valamint a tulajdonnév helyesírása rejthet hibalehetőséget.
- A j és ly tartalmazó szavak helyesírása nem okozhat problémát. Pl.: *termékdíj; begyűjtés.*
- A szövegben a mondatvégi írásjel mellett a *hogy* kötőszó esetén használunk vesszőt, annak jelölésére. A többi írásjelet (kettőspont, gondolatjelek, tagolása a mondatnak vesszővel) a sztenogramban nem jelölik.
- egybeírás, különírás:
  - *adótanácsadótól (ao aács aoto); témakört (éma ört); befizetésén (be ietésén); beszállítókkal (be száitoka):* Egyes szavak a sztenogramban különírva szerepelnek, de az áttételben egybe kell írni őket.
  - *kisvállalkozók (isváakozok); hulladékgyűjtési (ulűjési):* A sztenogramban és az áttételben is egybeírva szerepelnek ezek a szavak, de ha másképp írjuk őket a sztenogramban, esetleg tévesztünk az áttételben is.
  - *be kell (beke); kötelezettségük is van (öezecsűkis a); két fő csoportját (étfő oporját):* E szókapcsolatok külön írandók az áttételben, de a sztenogramban az időmegtakarítás miatt egybeírva szerepelnek.
- A kiejtés szerinti írásmódot tartalmazza ezekben az esetekben a sztenogram: *közelítjük (özelityük); kötelezettségük is van (öezecsűkis a).*
- Több esetben is elhagyja a *-ni* képzőt és az igék végéről az *-ik* ragot: *válni (vá); fizetni (iet); tűnik (ün); ásni (ás); fizetni (iet); megkülönböztetni (egüböztet); vonatkozik (oatoz); szolgáltatni (oáta); döntenie (döte.)*
- Egyes szavak túlzott rövidítése olvasási problémát okozhat a szövegben: *szöveget (öveget); termékdíj (eékij); műanyag (üaag); környezetvédelmi (öezédi).*

A szövegekben előforduló tipikus hibázási lehetőségek

- Mindegyik szöveg esetében a legtöbb problémát az egyes szavak egybe-, illetve különírása jelentheti. Az időmegtakarítás miatt egybe írt szavak gyakran az áttételben is

egyben kerülhetnek leírásra. A sztenogramban külön szóképekbe sztenografált egybeírandó szóösszetételek esetében pedig lehetséges, hogy külön írva kerülnek áttételre.

– A példaként elemezett szövegekben az előforduló tulajdonnevek felismerése is problémát jelenthet; az áttételkor fejtörést okozhat, mit írjunk nagy-, illetve kis kezdőbetűvel.

Ezek a tipikus hibalehetőségek alátámasztják azt a kutatási eredményt is (Hajdicsné Varga, 2005), amely szerint a gyorsírást tanulók leggyakoribb hibái az egybe- és különírás, illetve a tulajdonnevel téves írásai voltak.

– A vizsgált szövegekben rejlő hibaforrások közül a központozást is ki kell emelni, mivel ezek ugyancsak megnehezítik a szöveg folyóírásba való áttételét. Egy-két kivételtől eltekintve csak a mondatok végét jelölték a sztenogramban, számos hibalehetőséget hagyva az áttételezőnek.

Összegzés

Régen a gyorsírás tanítás elsőrendű célja a munkaerőképzés volt, vagyis az, hogy a gyorsíró képes legyen a munkahelyek gyorsírással kapcsolatos igényeit kielégíteni. De nem csak kenyérkereseti eszköz lehet a gyorsírás, hanem a saját írásbeli munkáink, jegyzeteink rögzítését is megkönnyíthetjük a használatával (KAPPA, 1990). Kiválóan alkalmas a saját célra szolgáló feljegyzések készítésére, értekezletek, tárgyalások, megbeszélések lejegyzésére, gondolataink gyors rögzítésére. A felsőoktatási tanulmányok alatt is hasznára válhat az alkalmazóinak, például az előadások lejegyzésében. Felbecsülhetetlen időt lehet vele megtakarítani.

Napjainkban – a technika újabb és újabb vívmányainak világában – úgy tűnhet, nincsen akkora jelentősége a gyorsírásnak, mint a régebbi időkben. Az új eszközök nagymértékben felgyorsították az adatrögzítést. A számítógép lehetőséget ad arra, hogy a begépelte szövegen számos módosítást lehessen végrehajtani akár utólagosan is.

Ennek ellenére Magyarországon napjainkban is van olyan terület, ahol szükség van a gyorsírókra. A parlamenti beszédek rögzítését ma is beszédgyorsírók végzik az országgházban, és az irodai gyorsírás alkalmazásával is találkozhatunk, ha nem olyan nagy számban, mint 3 évtizeddel korábban.

A kutatóknak azonban még most is vannak olyan feltáratlan források, amelyet gyorsírással írtak. A feltárt, megfejtett sztenogramok között számos vers, naplórészlet, levél, sőt még dráma is volt, amelyet eredetileg kizárólag gyorsírással írt a szerzője. Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső egyaránt használta a gyorsírást.

Majd minden gyorsíró alkalmazott a hivatalos szabályokon túlmenően egyedi megoldásokat. Minél kevesebb vonallal akarták leírni a szavakat. Somogyváry Gyula például hatféleképpen írta le az u betűt (szabálytalanul). Szabó Lőrinc olykor négy szót is egymásba írt azért, hogy kiküszöbölje ezzel azt az idővesztést, amit a kéz és az íróeszköz felemelése és egy újabb pontra illesztése jelent. Így számol be arról, hogy ő miért alkalmazta a gyorsírást: *„A gyorsírásnak ismét nem a gyors kézügyesség miatt vettem hasznát, hanem azért, mert verseimet írva nem fárasztott az a hosszadalmas rendes írás...”* (LIPA, é.n.)

A technológiák új korszaka elsöpörni látszik a régebbi időkben kialakult módszereket. Így a gyorsírás iránti igény is csökkent. Azonban a beszédírás nem helyettesíthető tökéletesen. *„A magnetofon csak segíteni tudja a parlamenti gyorsírók munkáját, de nem helyettesítheti, mert közbeszólások és hangzavar esetén csak a közvetlen jelenlevő személyek tudják azonosítani, ki és honnan szól. »A magnónak füle van, szeme nincs. Nekünk van.« – mondta az egyik beszédgyorsíró. ... A nyelvbottlások fölösleges ismétlődésének kiigazítása is a gyorsíróra vár, aki tudja, mit akart a szónok mondani, és „megfésüli” a fésületlen szöveget”* (ELEKFI, 2007).

Annak ellenére, hogy a gyorsírás nem örvend nagy nyilvánosságnak és népszerűségnek, versenyeket mind a mai napig rendeznek, nem csak országos, de nemzetközi szinten is. A legutóbbi nemzetközi verseny 2009. augusztus 15-21. között volt. Az Intersteno (International Federation for Information Processing) Pekingben rendezte 47. kongresszusát, illetve a gyors- és gépiró-, szövegszerkesztő-világbajnokságot. 19 magyar szállt versenybe a mintegy 800 résztvevővel büszkélkedő eseményen. Gyorsíróink az egységes magyar gyorsírás rendszerbeli tulajdonságainak — és természetesen versenyzői kvalitásuknak, tudásuknak köszönhetően — taroltak Pekingben: két arany-, egy ezüst- és egy bronzérmét szereztek (HEGEDŰS, 2009).

Irodalomjegyzék

A gyorsírás kezdetei. In: Ügyviteli Szakképző Iskola honlapja. [online] [2010.06.29.]

<URL: <http://www.ugyviteli-oroshaza.sulinet.hu/gyorsirastori.html>

Az írás előzményei. In: Sulinet honlapja. [online] [2010.07.13.] <URL:

<http://vic.mkm.sulinet.hu/tori/szakkor/irast/ireloz.htm>

CSEERNICSKÓ István–HIRES Kornélia: Hangtan. Előadások gyűjteménye magyar szakos hallgatók számára. In: Kárpátaljai Főiskola honlapja. [online] 2008. [2010.10.30.]

<URL: http://www.kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Csernicsko_Hires_Hangtan.pdf

EGRINÉ AMBRUS Andrea: A gyorsírásról dióhéjban.

In: Mindenkilapja honlapja. [online] [2010.07.07.] <URL:

<http://gyorsiro.mindenkilapja.hu/#/html/18063770/render/a-gyorsirasrol>

ELEKFI László: Költészet, helyesírás, gyorsírás. In: Magyar Nyelvőr. 131. évfolyam 2. szám, 2007. április-június. [online] [2010.11.01.]

<URL: <http://www.c3.hu/~nyelvor/tart.htm>

FARKAS Andrea: A helyesírás szabályai. Budapest: Könyvkuckó, 2005. 392 p.

GOPCSA László: A magyar gyorsírás története. Szeged: Várnay L. Könyvkiadóhivatal Kiadása, 1917. 224 p.

HAJDICSNÉ VARGA Katalin (2002): A gyorsírás néhány nyelvészeti sajátossága. In: NYELVÉSZNET. [online] [2010.07.08.] <URL: <http://www.nytud.hu/pp/hajdics.html>

HAJDICSNÉ VARGA Katalin (2003): Anyanyelvi nevelés az írásban, különös tekintettel a gyorsírás tanításában. Előadás a 44. Intersteno Kongresszuson, Róma In: Magyar Gyorsírók és Gépírók Országos Szövetségének honlapja. [online] [2010.11.07.]

<URL: <http://www.magyosz.hu/hirek/hajdics2.html>

HAJDICSNÉ VARGA Katalin (2005): A gyorsírástanulás szerepe a helyesírás megőrzésében. In: Magyar Gyorsírók és Gépírók Országos Szövetségének honlapja. [online] [2010.11.01.] <URL: <http://www.magyosz.hu/hirek/becshvk.htm>

HAJDICSNÉ VARGA Katalin: Irodai és parlamenti gyorsírók képzése Magyarországon (1867-1949). In: *Az óvodapedagógiától az andragógiáig*. Képzés és Gyakorlat konferenciák III. Kaposvár, 2010. 268-285.

HEGEDŰS Ibolya Csilla: Gyorsíróink taroltak. In: SzóVilág, 2009. 13. évf. 1-3. sz. 4. p.

JAKABNÉ ZUBÁLY Anna: A nyelvi sajátosságok szerepe az élőszo gyorsírók képzésében. Bölcsészdoktori értekezés. Budapest: ELTE, 1995. 147 p.

- JAKÓ Zsigmond – MANOLESCU, Radu (1987): A latin írás története. Európa Könyvkiadó, Budapest. [online] [2010.11.07.] <<http://mek.niif.hu/03200/03226/html/index.htm>>
- KALOTAY Kálmán (2004): *A grafikus gyorsírások hazánkban. Pont, egyenes, kör...* In: Magyar Gyorsírók és Gépírók Országos Szövetségének honlapja. [online] [2010.07.08.] <URL: <http://www.magyosz.hu/hirek/grafikus.html>>
- KALOTAY Kálmán–KÖKÉNY Lajos (1977): A gyorsírás elmélete és története. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KÁPOSZTÁS Nikoletta: A szövetkezetekről. In: SzóVilág. 2001. LI. évf. 8. sz. 20. p.
- KÁPOSZTÁS Nikoletta: Ombudsmanok. In: SzóVilág. 2001. LI. évf. 8. sz. 21. p.
- KAPPA György: Tanári kézikönyv a gyorsírás tanításához. Budapest: Tankönyvkiadó, 1990. 173 p.
- KÖKÉNY Sándorné: Gyorsírás. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003. 176 p.
- LENGYELNÉ MOLNÁR Tünde: Magyar gyakorisági szótárak a tartalomfeltárás szolgálatában. In: Networkshop 2006. Konferencia kiadvány, Miskolc, 2006. [2010. október 30.] <URL: <https://nws.niif.hu/ncd2006/>>
- LIPA Tímea: A gyorsírás hozadéka napjainkban – Szabó Lőrinc drámafordítása gyorsírásban (rezümé) In: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság Honlapja. [online] [2010.07.21.] <URL: <http://www.nmtt.hu/doktor/lipat.php>>
- MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON. <http://lexikon.katolikus.hu/C/Cassianus.html>
- Pallas Nagy Lexikona In: Magyar Elektronikus Könyvtár honlapja. [online] [2010.06.30.] <URL: <http://mek.niif.hu/00000/00060/html/039/pc003934.html>>
- URBÁN Gabriella: Írástörténet 1. In: Grafológia honlapja. [online] 2003. [2010.07.03.] <URL: <http://www.grafologia.hu/szakmaianyagok.php>>
- Tudomány és gazdaság. In: SzóVilág. 1999. L. évf. 2. sz. 16. p.
- VÁRKONYI Nándor: Az írás és a könyv története. Budapest: Széphalom Könyvműhely, 2001. 446 p.
- ZÁMBORI Mária: Zöldügyek a sztenogramban. In: SzóVilág. 2008. 11. évf. 7. sz. 6-7. p.

Függelék

1. számú melléklet

Az egyes magánhangzók pozíciótól független használati gyakorisága
a magyar nyelvben

e	11,22 %	ó	0,95 %
a	10,09 %	ő	0,94 %
o	4,82 %	ö	0,86 %
i	4,69 %	í	0,48 %
é	3,26 %	ü	0,39 %
á	2,98 %	ú	0,26 %
u	0,96 %	ű	0,18 %

Forrás: Csernicskó–Hires, 2008

A szövetkezetekről

A mezőgazdaság teljesítményében és szervezeti rendszerében egyaránt jelentős szerepet játszó szövetkezeti szektor 1992. évi átalakulását követően az intézet 1994-ben - több mint száz gazdálkodó szervezet bevonásával - országos, reprezentatív vizsgálatot indított az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek helyzetében, gazdálkodásában bekövetkezett változások tényszerű feltárása, illetve a további sorsukat formáló szándékaik és lehetőségeik megismerése céljából. Az első felmérést 1995-ben és

100

1998-ban két újabb vizsgálatot követve, ugyanis a gazdálkodást bármilyen okból megszüntető, illetve az újabb adat-szolgáltatást nem vállaló szervezetek kikerültek a mintából. A kutatás most összegezett eredményei tehát a szövetkezeti átalakulás hatásait, gazdálkodásuk egy évtizedének

300

fontosabb jellemzőit összegzik - a megfigyelés mindhárom szakaszában működőképés és így változatlan bázist képező - hetvenöt szövetkezet részletes adatai alapján. A számszerűsíthető információkat és a szövetkezeti szakemberek tapasztalatait, véleményét egyaránt tükröző vizsgálatok

400

kal reális helyzetképet kívánt adni az intézet az átalakult szövetkezetek gazdálkodásáról, a gazdálkodás mielőbb megoldandó feszültségeiről azzal a céllal, hogy az átlagosnál részletesebb információk segítsék a megalapozott döntéshozatalt. A vizsgálat fontosabb megállapításai, következtetései az alábbiakban foglalhatók össze: az átalakulást követően a klasszikus szövetkezeti elvek erőteljesen visszaszorultak, illetve a gazdálkodás gyökeresen megváltozott körülményei között átalakultak, új elemekkel és hangsúlyokkal gazdagodtak. A formálódó piacgazdaság

600

hatására erősödő versenyhelyzet, valamint a korábbiaktól teljesen eltérő, meglehetősen ellentmondásos tulajdonviszonyok és érdekviszonyok következményeként a szövetkezetek gazdálkodásában mindinkább előtérbe kerültek a fennmaradás, a működőképesség, a munkahelyek megőrzése érdekében tett erőfeszítések, amelyek a szövetkezeteknél hagyott vagyon megőrzésére, a tevékenységi kör lehetséges bővítésére irányultak. A termelési szerkezet és a belső szervezeti rendszer korszerűsítésének nem kedveztek az átalakulás utáni évek. Ennek oka főként a rendkívül leegyszerűsödött szerkezetű, vegyes típusú alaptervekenység általánossá válásában és a változtatási szándék hiányában keresendő. A termelési szerkezetnek a szolgáltatás, a kereskedelem és az értékesítés irányába történő elmozdulása nem számottevő, és a gazdaságok 63 százaléka erre a jövőben sem lát lehetőséget, csupán szinten tartást tervez. A gazdálkodás jelenlegi körülményei, illetve a zsugorodó vállalati méretek a korábbiakhoz képest visszafogták a belső szervezeti rendszer korszerűsítésének igényét. (985)

800

Káposztás Nikolettá

4. számú melléklet

Ombudsmanok

Magyarországon az alaptörvénybe 1989. október 23-án került bele az országgyűlési biztosi intézmény. Az Országgyűlés 1993. június 22-én hirdette ki az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényt, ezt követően a

100

megválasztott tisztségviselők 1995 júliusában kezdték el tevékenységüket. Az Országgyűlés összesen négy személyt választott meg: az állampolgári jogok országgyűlési biztosát - más néven országgyűlési biztost -, az országgyűlési biztos általános helyettesét, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosát, valamint az adatvédelem országgyűlési biztosát. Országgyűlési biztosnak csak olyan, egyetemi jogi végzettségű, büntetlen előéletű magyar állampolgárt lehet megválasztani, aki megfelel a törvényben meghatározott feltételeknek. Szakmai előfeltételként az

200

Országgyűlés az országgyűlési biztost azok közül a kiemelkedő tudású elméleti vagy legalább tízévi szakmai gyakorlattal rendelkező jogászok közül választja meg, akik az alkotmányos jogokat érintő eljárások lefolytatásában, felügyeletében vagy tudományos elméletében jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek és köztisztviselteknek örvendenek. Nem lehet országgyűlési biztos, aki a megválasztására irányuló javaslat megtételét megelőző négy évben országgyűlési képviselő, köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság tagja, a kormány tagja, államtitkár, helyettes államtitkár, a helyi önkormányzati képviselő-testület tagja, jegyző, ügyész, a fegyveres erők, a rendőrség és a rendészeti szervek hivatásos alkalmazottja volt. Az országgyűlési biztos személyére a köztársasági elnök tesz javaslatot. A javasolt személyt meghallgatja az Országgyűlés al-

300

kotmány- és igazságügyi, továbbá emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága. Az országgyűlési biztos megválasztásakor a képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Az országgyűlési biztos megbízatása hat évre szól; újraválasztani egy alkalommal lehet. Az országgyűlési biztos megbízatása

400

sa összeegyeztethetetlen minden más állami, önkormányzati, társadalmi és politikai tisztséggel vagy megbízatással. Más kereső foglalkozást nem folytathat, és nem lehet gazdasági társaság vezető tisztségviselője, felügyelőbizottságának tagja, továbbá személyes közreműködésre kötelezett tagja.

500

Az országgyűlési biztos politikai tevékenységet nem folytathat, politikai nyilatkozatokat nem tehet; az országgyűlési képviselőkkel azonos mentelmi jog illeti meg. Abban az esetben, ha az országgyűlési biztos személyével kapcsolatban tevékenysége során összeférhetlenségi ok merül fel, azt meg kell szüntetnie. Az összeférhetlenség fennállását az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával határozatban mondja ki. Felmentéssel szűnhet meg a megbízatás, ha az országgyűlési biztos neki fel nem róható okból 90 napon túlmenően nem képes eleget tenni feladatainak.

600

1000

Káposztás Nikolett

5. számú melléklet

Környezetvédelem

Egy profi adótanácsadótól elvárható, hogy figyelmeztesse a céget környezetvédelmi teendője; egy átlagos, gyakran külső könyvelőtől azonban nem. A kisvállalkozók többsége sajnos nincs tisztában azzal, hogy milyen környezetvédelemmel kapcsolatos jogszabályok vonatkoznak rá. A környezetvédelmi termékdíj

100

fogalma ugyan már kezd ismertté válni, de ez az ismeret többnyire ki is merül abban, hogy be kell fizetni az APEH-nak. Ha a témakört a termékdíj oldaláról közelítjük meg, akkor nagyon bonyolultnak tűnik. A könyvelő sem fog nagyon mélyre ásni a jogszabályokban, hiszen számára három figyelmet igénylő területe

200

van a termékdíjjal kapcsolatos teendőknek: be kell vallani az APEH-nak, be kell fizetni, és a számlára rá kell írni bizonyos szöveget. Azoknak a vállalkozásoknak, amelyek a környezetvédelmi termékdíjra vonatkozó jogszabályok hatálya alá esnek, a termékdíj bevallásán és befizetésén túl bejelent-

300

kezési és rendszeres adatszolgáltatási kötelezettségük is van a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium irányában, továbbá hulladékgyűjtési, -visszagyűjtési és -hasznosítási tevékenységet is el kell látniuk. A környezetvédelmi termékdíj és a hulladékgazdálkodás területei tehát tel-

400

jesen egybefonódnak. A hulladékoknak két főbb csoportját lehet megkülönböztetni: az első a telephelyen keletkező, a második a vállalkozás által gyártott, illetve külföldről behozott, s hulladékká a fogyasztónál váló anyagok. A termékdíj tulajdonképpen a második csoport néhány kiemelt típusára vonat-

500

kozik. Léteznek olyan hulladékhasznosítást koordináló közhasznú társaságok, amelyek átvállalják a hulladékká váló termék gyártójától és forgalmazójától a hulladék visszavételére, begyűjtésére, hasznosítására, ártalmatlanítására vonatkozó kötelezettségeket oly módon, hogy különböző

600

hulladékgyűjtőkkel, beszállítókkal, hasznosítókkal kötnek szerződést. A koordináló szervezet nem a gyártó által kibocsátott hulladékot gyűjti vissza, hanem az azzal megegyező fajtájú, papír-, illetve műanyag hulladékot az ország bármely területéről. A koordináló szervezetek is szakosodnak hulladék-

700

típusok szerint. A koordináló szervezethez való csatlakozásnak vannak előnyei. A szervezet elvégzi a bejelentést a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium irányában. Vállalja, hogy teljesíti a törvényileg előírt, akár a teljes mentességhez szükséges 54%-os hasznosítási

800

százalékot is. Átvállalja a termékdíj-fizetési és –bevallási kötelezettséget. Átvállalja a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium számára történő rendszeres adatszolgáltatást. A vállalkozásnak nincs más teendője, mint nyilvántartást vezetni, negyedévente vagy évente adatot szolgáltatni a

900

koordináló szervezet felé, és befizetni a hasznosítási díjat. A számlán egy egyszerű szöveg jelenhet meg; nincs szükség bonyolultabb, tételes, típusonkénti hulladékmennyiség- és termékdíj-felsorolásra. A telephelyen keletkező hulladékokról ugyancsak nyilvántartást kell vezetni, és erről adatszolgáltatást

1000

kell benyújtani a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumhoz. Ha viszont koordináló szervezethez tartozó begyűjtővel történik az elszállíttatása, akkor az adatszolgáltatás alól felmentést kap a vállalkozás. Végignézve a folyamatot, láthatóvá válik, hogy egy egyszerű vállalkozás esetében a

1100

könyvelőnek tulajdonképpen már nincs is feladata a termékdíjjal kapcsolatban, hiszen a nyilvántartást a készletgazdálkodónak kell vezetnie, az adatszolgáltatást a hulladékgazdálkodónak kell biztosítania, a számlán való megjelenítésért pedig a pénzügyes a felelős. A hulladékgazdálkodás és ezzel

1200

együtt a termékdíj fizetésének módjáról pedig a vállalkozás vezetőjének kell döntenie.

1232

Forrás: SzóVilág 2008

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

A blog mint az Internetes nyelvhasználat sajátos színtere

KONZULENS:
Hajdicsné Dr. Varga Katalin PhD
főiskolai docens

KÉSZÍTETTE:
Récsei Kitti
Magyar BA
II. évfolyam

2010

Tartalomjegyzék

1.	A KOMMUNIKÁCIÓ FEJLŐDÉSE	3
1.1.	A KÉPÍRÁSTÓL A BETŰIG	3
1.2.	A LATIN BETŰS ÍRÁS	3
1.3.	AZ ESZKÖZÖK DIADALA A TÁVOLSÁG FÖLÖTT	4
1.4.	KORUNK LEGFŐBB KOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZE: A SZÁMÍTÓGÉP	4
1.5.	AZ INTERNET: A LEGFŐBB INFORMÁCIÓS FORRÁS	5
2.	AZ INTERNET AZ ÍRÁSOS KOMMUNIKÁCIÓ LEGÚJABB MŰFAJAIT ADÓ ESZKÖZ	5
2.1.	AZ INTERNETES KOMMUNIKÁCIÓ SAJÁTOSÁGAI (ÍROTT-BESZÉLT NYELV VÁLTOZATA)	6
2.1.1.	Az írott-beszélt nyelv változata	6
2.1.2.	Az írott nyelv	6
2.1.3.	A beszélt nyelv	7
2.1.4.	Az írott-beszélt nyelv sajátosságai	7
3.	AZ INTERNETES KOMMUNIKÁCIÓ MŰFAJAI ÉS JELLEGZETESSÉGEIK	7
3.1.	RÖVIDÍTÉSEK	8
3.2.	PONGYOLA ÍRÁSMÓD	8
3.3.	ÉRZELEMKIFEJEZÉS	8
3.3.1.	Öröm – nevetés – szeretet – szerelem	8
3.3.2.	Szomorúság – harag – kiabálás – meglepődés	9
3.3.3.	Undor – viccelődés – elégedetlenség – értetlenség	9
3.4.	EGYÉB ESETEK KIFEJEZÉSE	10
3.5.	MONDATKEZDÉS-ÉS ZÁRÁS – KÖZPONTOZÁS	10
4.	A BLOG MINT AZ INTERNETES NYELVHASZNÁLAT SAJÁTOS SZÍNTERE	10
4.1.	A BLOG MŰFAJÁNAK MEGHATÁROZÁSA, JELLEMZŐI	11
5.	A VIZSGÁLATOK BEMUTATÁSA ÉS EREDMÉNYEI	11
5.1.	A HELYESÍRÁSI HIBÁK	12
5.2.	AZ ELSŐ VIZSGÁLAT SZEMLÉLTETÉSE	12
5.3.	A MÁSODIK VIZSGÁLAT	22
5.4.	A DIÁKOK BLOGJA	22
5.5.	A TANÁROK GONDOLATAI	23
5.6.	A MUNKAHELY BEJEGYZÉSEI	24
5.7.	A SZABADIDŐS BLOGOLÁS	26
6.	ÖSSZEGZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS	27
MELLÉKLET HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.		
<u>IRODALOMJEGYZÉK</u>		29
HIVATKOZÁSI JEGYZÉK		30

1. A kommunikáció fejlődése

Hosszú idő telt az első szövegek leírása és a mai kommunikációs formák kialakulása között. Napjainkban a kommunikációs eszközök (írás, nyomtatás, információcsere) formája természetesnek tűnik. Ahhoz, hogy kialakuljon a mai formájuk, rengeteg változáson mentek át, köszönhetően a technikai, technológiai felfedezéseknek.

Az írás előzményeként több régészeti leletet tartanak számon. A tulajdonjegyet (billogot) az állattenyésztő népek használták az állataik megjelölésére. A rováspálcát főként a kölcsönadott értékek nyilvántartására alkalmazták. A hírnökbotra vésett jelek jelentették a meghívást a különböző alkalmakra (vadászatra, táncünnepélyre). A csomójelek a számadatok rögzítésére szolgáltak. A kagylófüzerek üzenetváltás céljából voltak hasznosak. A barlangrajzok által az ősember (az egyéb célokon túl) megörökítette az életmódját.¹

1.1. A képirástól a betűig

A képirás (piktográfia) legfőbb jellemzőjeként tartjuk számon, hogy konkrét tárgyakat ábrázol, melyek egy-egy szót vagy egy egész mondatot is jelenthetnek.

A fogalomírás (ideográfia) a fejlődés során szükségessé vált „írásmód”: a jelek már nem csak a tárgyakat ábrázolták, hanem megtöltötték azokat mögöttes tartalommal is.

Bizonyos jelek bizonyos szavakkal a gyakori szóhasználat során egybeforrnak, ennek következményeként alakult ki a szó- és szótagírás. Így a jelek egy-egy hosszabb-rövidebb hangsort vagy hangcsoportokat képviseltek.

A szóírás jeleinek a kezdőhangok leírására való felhasználását akrofóniának nevezzük. Ennek a segítségével jutott el az ember az egyes hangokat jelölő betűíráshoz. Legfőbb sajátossága a beszédhangok, illetve a szavak hangalakjának a rögzítése (és közömbös számára a leírt szavak tartalmának milyensége).²

1.2. A latin betűs írás

Az írás megjelenésével párhuzamosan nőtt a leírandó szövegek száma, illetve az igény a már meglévők másolására, sokszorosítására. Kezdetben a kolostorokban a szerzetesek másolták a kódexet. Ez hosszadalmas folyamat volt, hiszen ha valamit elrontottak, lemosták az egész oldalt, és előlről kellett kezdeni a másolást. A megoldást Gutenberg nyomdája jelentette a XV. század közepén. A betűk tükörképét kifaragták vagy kiöntötték ólomból, tetszőleges szöveget raktak ki belőle, megfestették, majd egy lapra

nyomtatták, és így megjelent az írás.³ A sokszorosítás lehetővé tette, hogy többen, egy helyen, egy időben ugyanazt a szöveget olvassák. A nyomtatással azonban csak a szövegek több példányban való változatlan fenntartása oldódott meg, a távolság leküzdése még sokáig probléma volt.

1.3. Az eszközök diadala a távolság fölött

Az elektromos távirót Cooke és Wheatstone használta először 1837-ben. A távirás rendszerét Morse találta fel az 1840-es években az Egyesült Államokban. A Morse–abc pontokkal és vonalakkal helyettesíti az abc betűit. Ezek lehetővé tették, hogy a szövegek változatlan formában jussanak el a közönséghez.

A telefont Bell találta fel 1876-ban. 1878 januárjában a connecticut-i New Havenben 21 előfizetővel megnyílt az első telefonközpont. Később 1884-ben Bostont „kapcsolták össze” a 300 mérföldre fekvő New Yorkkal. A telefon által az információk hamarabb jutottak el az emberekhez, de más formában – hiszen azok szájról-szájra terjedtek.

A rádió újabb információtovábbító eszközként jelent meg 1901-ben. Segítségével egy időben, közvetetten egyszerre több emberhez juthatott el egy szöveg, ugyanolyan formában.

A telefax őse a belinográf (képtáviró) 1925-ben látott napvilágot (fekete-fehér képeket továbbított telefonvonalakon).

Az első televízió szabadalmát a skót John Logie Baird nyújtotta be 1923-ban, de csak 1924-ben állt össze egy működő prototípus, melyet Televisornak nevezett el. Ez az eszköz forradalmasította az információcserét, hiszen a hang már képpel párosult.

Az 1930-as években kezdtek működni az első televíziós adóállomások. 1936-ban a televíziós kamera feltalálásával (brit Emirton) lehetővé vált a helyszíni közvetítés. Így szinte egy időben a történésekkel a közönséget is tájékoztathatták.⁴

1.4. Korunk legfőbb kommunikációs eszköze: a számítógép

Az első személyi számítógép 1977-ben jelent meg a piacon. A számítógép megjelenését, illetve fejlődését 5 generációba sorolják. Az 5. generáció (1991-től az elkövetkező évtizedeket foglalja magába) – idején a számítógép a szóbeli utasítások megértése mellett élő idegen nyelveket fordít és párhuzamos adat-feldolgozásra is képes.

A XX. század második felében megjelentek a műholdak, amelyekből már 1969-ben létrehoztak egy globális hálózatot is. Így a hírek a világ bármely pontjából azonnal a tv-készülékekre jutnak egységes formában és tartalommal.⁵

1.5. Az Internet: a legfőbb információs forrás

Az Internet „története a 60-as években kezdődik, amikor az akadémiákon és intézetekben dolgozó tudósok és kutatók a kommunikálás megoldatlan problémájával kerültek szembe. Annak érdekében, hogy a tudományos kutatómunka fejlődését ne akadályozza a földrajzi elhelyezkedés, a tudósoknak új, gyors és továbbfejleszthető kommunikációs eszközre volt szükségük. Hálózati szabványt kellett létrehozni, a hálózaton megjelenő adatokat szabványos formába kellett átkódolni, így aki számítógéppel rendelkezett, annak számára lehetővé vált az így kialakított hálózathoz való csatlakozás. Ez a szabvány 1969-ben valósult meg, amit TCP/IP-nek nevezünk.”⁶

2. Az Internet az írásos kommunikáció legújabb műfajait adó eszköz

„Az Internet egy olyan médium, amelynek segítségével hatalmas mennyiségű információhoz férhetünk hozzá. Alapvetően két célja van: az emberek közötti kapcsolattartás segítése és az információk cseréje, tárolása.”⁷

Az Internetes kommunikáció műfajait több csoportba sorolhatjuk: honlapok, levelezőlisták, e-mail, csevegőforumok, blogok.⁸ Ezeknek a használata ma már megszokottá vált. Bár az információ nem azonnal jut el a címzetthez, mégis a leggyakoribb tömegkommunikációs eszközökként jelennek meg. A „beszélgetés” személytelenebb, mint például telefonáláskor: nem tudni, mikor fogja megkapni a vevő – lehet, hogy soha, vagy csak akkor, amikor már nem aktuális. Ennek ellenére mégis miért ezeknek a segítségével akarunk tudatni valamit? Talán mert a használatuk napjainkban már divattá, sőt követelménnyé vált. Manapság Internet hiányában nem tudjuk elintézni a mindennapos, de más fontos dolgainkat sem. Például a felsőoktatásban a jelentkezés már E-felvétellel is lehetséges, az egyetemeken az órafelvétel az ETR vagy Neptun rendszeren keresztül történik, a hiányzó adatok pótlására e-mailben szólítanak fel. Biztosítások megkötése vagy banki átutalások céljából sem szükséges személyesen, hosszú órákat várva megbízást adni. Manapság a munkát kínáló az önéletrajzokat szintén e-mailben kérik.

2.1. Az internetes kommunikáció sajátosságai (írott-beszélt nyelv változata)

Az internetes nyelvhasználat során az írás és a beszéd kommunikációs műfajainak sajátos keveredése figyelhető meg.⁹ A kommunikáció írásban jelenik meg – hiszen a billentyűzet használatával viszik be a szöveget (begépelik), mégis jobban hasonlít a beszédhez. Gyors információcserét biztosít, speciális szókinccsel bír, illetve a képiség is fontos információhordozó. Az interneten keletkező spontán szövegek köztes kommunikáció műfaját írott-beszélt nyelvnek nevezhetjük.¹⁰ A megformált szövegek spontán születnek – akár egy személyes diskurzus esetén.

2.1.1. Az írott-beszélt nyelv változata

Az írásbeli kommunikáció legmagasabb szintű változatán, az irodalmi nyelven megformált írás fogalmán elsősorban az irodalmi alkotásokat értjük. Olvasásuk befolyásolja a szóhasználatunkat, a gondolkodásunkat, és bővítik a szókinccsünket is. A köznyelv a szóbeli kommunikáció legválasztékosabb, a szabályokat leginkább betartó változata, ez a társadalmilag követendő példa.

A nyelvészek eltérő álláspontot foglalnak el az írott és a beszélt nyelv megítélésében. Vannak, akik a beszédet felsőbbrendűnek tekintik, egyrészt mert évezredekkel megelőzte az írást, másrészt mert a gyermekekben „magától kialakul”, míg az írást tanítani kell. Azonban ez nem azt jelenti, hogy az egyik „jobb”, mint a másik. A párbeszéd némaságát írásban csak bizonyos írásjelekkel lehet visszaadni, de a hatás nem ugyanaz lesz, mint amikor elhangzott. A beszéd és az írás eltérő jellemzőkkel rendelkeznek.¹¹

2.1.2. Az írott nyelv

Az írás bekezdései könnyen azonosíthatók a bekezdések, tagolások által. Mivel rögzített, ez lehetővé teszi, hogy többször is olvassuk, értelmezzük. A résztvevő felek rendszerint nem látják egymást (közvetett kommunikáció). Az írás és az olvasás között hosszabb-rövidebb idő is eltelhet. Nem csak a betűk, hanem a központosítás jelei is részei az írásnak: ezek segítségével tudjuk, hogy egy szöveg részlete milyen sajátosságokat foglal magába. Vannak olyan szóképletek, melyek csak írásban jelennek meg (például az angol nyelv udvarias kérésének egyik fajtája). Ezt a típust azért nem használják, mert hosszú és nincs idő a megfogalmazására, ezért rövidebb formában használatos (Would you be so kind as to tell me where the post office is? – Lenne olyan kedves és megmondaná hol találom a postát? helyett a Can you tell me where the post office is? – Meg tudná mondani hol van a posta?¹²

2.1.3. *A beszélt nyelv*

A beszélt nyelv, a beszéd a rögzített írással szemben csak egyszeri alkalommal jelenik meg, hangzik el, ezért nem gondolkodhatunk róla később, nem értelmezhetjük másképp. A diskurzus két vagy több résztvevője azonos időben, azonos helyen vannak. A beszélgető felek a gondolataik kihangosításával azonnali reakciót váltanak ki (választ kapnak). A beszélt nyelvben nem látjuk a központosítást, a tagolást, a szerkesztettséget, ezért egy megformálatlan, monoton szövegnek tűnik. Ahogy az írott nyelvű szövegben, itt is van olyan szóösszetétel, ami csak írásban fordul elő.¹³ Bizonyos írók egyes gondolatukat egy szóként írják le (a vizsgált szabadidő-blogban is található ilyen: „szerdacsütörtökpéntek”)

2.1.4. *Az írott-beszélt nyelv sajátosságai*

A fent említettek ismeretében kijelenthetjük, hogy az Internetes nyelv valahol az írás és a beszéd határán helyezkedik el: a beszélgető felek egy időben, de nem egy helyen tartózkodnak. Használják mind a szóbeli, mind az írásbeli kifejezésmód eszközeit. Olyan kifejezésmód jellemző, mely csak a szóbeli kifejezés módjára jellemző. Az eszmecsere azonnali válaszokat vált ki, azonban figyelembe kell venni a gondolat értelmezése, a válsz megszületése és annak leírása között eltelt időt.¹⁴

3. Az internetes kommunikáció műfajai és jellegzetességeik

Az Internet nyelvhasználatának kutatói (Balázs Géza, Bódi Zoltán, Juhász Valéria, Veszelszki Ágnes, Zsádon Béla stb.) felfigyeltek arra, hogy az Internet világában a helyesírás háttérbe szorul, inkább a tartalom, illetve a gyorsaság foglalta el a fontossági sorrend első helyeit. Ezeket a megfigyeléseket személyes tapasztalataim is alátámasztják.

Az Internetes kommunikáció formáira jellemző a következő, a válaszadás lehetőségének idejét csökkentő – a nyelvész számára a legtöbb esetben szinte elfogadhatatlan, de mindenképpen elszomorító – szóhasználat.

3.1. Rövidítések

Sokszor találkozhatunk olyan szavakkal, melyekkel más szövegkörnyezetben nem. Gyakran az igekötőket, illetve a számokat tartalmazó szavak rövidebb formáját alkalmazzák: meg = +, elmegy = Lmegy, ötlet = 5let, egyáltalán =1általán, hathatós =66ós.

Nem ritkák az angol rövidítések sem: köszönöm/ thanks = thx, légy szíves/ please = pls, LOL = Laughing Out Loud, OHM = Oh my God!, ASAP = as soon as possible.

3.2. Pongyola írásmód

A kutatók felfigyeltek bizonyos szavak leegyszerűsített, mára már széles körben elterjedt használatára (ezek nem csak az Interneten, hanem a mindennapi szóhasználatban is hallhatóak, használóik gyakran nem is tudják, hogy „kihagynak” hangokat): nagyon = naon, szóval = szal, jól = yol, azt hiszem = asszem, tudom = tom.

Mindent rövidítünk, amit lehet, de csak annyira, hogy a beszélgető partner még megértse: „5/c és +lesz 1xűen talxunk a szt3ságon”¹⁵

3.3. Érzelemkifejezés

Az érzelmek kifejezésére a sokak által használt emberi arc vonásait felidéző jelek a megszokottak. Ezek az emotikonok, melyek az érzelem kifejezésére használt „szimbólumok” az írásbeli kommunikáció során. Nevük az angol *emotion* (érzés) + *icon* (kép) összetételből származik. Egyfajta szimbólumok, hiszen – mint az irodalomban – ezek is többet jelentenek annál, mint amit elsőre ránézésre nekik tulajdonítunk. Több elnevezésük is van: emotikon, smiley, hangulatjel.

3.3.1. Öröm – nevetés – szeretet – szerelem

A leggyakoribb emotikonok az öröm, jókedv kifejezésére használt jelek: :-), :), ^^). Ismertebbek még a nevetés jelei: :-D, :D, XD). Nem ritka ezek kiegészítése szöveggel vagy rövidítéssel: XD LOL. Kevésbé ismertek a ritkábban használt jelek által kifejezett öröm: :->.

A szerelem, szeretet kifejezésére használt jelekkel is gyakran találkozhatunk: :-* – puszi, (K) – kiss/ csók, (L) – szív, szeretlek, ({) – ölelés balról, (}) – ölelés jobbról (a Messenger program hangulatjelei). Az elpirulás egyezményes jele a :-\$

3.3.2. Szomorúság – harag – kiabálás – meglepődés

A szomorúság kifejezése egységes: :-(, :(, >(. A szomorúság fokozására a könnyecseppek megjelenését is ábrázolják: :’-(, :’(.(Ugyanakkor egységes a harag kifejezése is: :@, >@). A meglepődés vagy kiabálás kifejezésére használt jelek is mindenki által érthetőek: :-O, 8-O. HA CSUPA NAGY BETŰVEL ÍRUNK, szintén a kiabálást fejezzük ki.

3.3.3. Undor – viccelődés – elégedetlenség – értetlenség

Az undor vagy együttérzés kifejezésére ugyanazt a smileyt használják: :-S. A viccelődés

leggyakrabban használt jelei: :-P, ;-), ;-P. Az elégedetlenség kifejezésére az emberi szem, illetve a száj helyzetét próbáljuk visszaadni írásban: :-/, :-/, :-\, :-|. Az értetlenséget vagy nem értést egyszerűen egy kérdőjellel (?) jelölik: ?, :-? vagy o.o.

A felsorolt jelek összetevőinek az egymás utáni többszöri leírása sem ritka. Természetesen ez mind csak általánosítás, hiszen mindenki az általa megszokott, illetve megkedvelt jelölési módokat alkalmazza.

3.4. Egyéb esetek

Ritkán, de néhányszor találkozhatunk például növények vagy állatok jelölésével is: @- }- (rózsa), <>< (hal), "@_ (csiga), ('.) – nyúl.

Ugyancsak ritkábban, de a kinézetünkre utaló jeleket is használunk: B-) – szemüveges vagyok.

3.5. Mondatkezdés-és zárás – központosítás

Gyakori a mondatkezdő betű kisbetűvel való írása. Az írásjelek elhagyása is gyakran előfordul. Szinte minden esetben elhagyják a vesszőt (még a 'hogy' kötőszó elé sem teszik ki, pedig előtte mindig van). A mondatvégi írásjelek elhagyása nem jellemző, sőt inkább többszöri ismétlése tapasztalható, például az érzelemkifejezés nyomtatékosításának céljából.

4. A blog mint az internetes nyelvhasználat sajátos színtere

Egyre népszerűbb a gondolatok megosztásának ez a formája. Az oldal ahol létrehozták, a sablonok segítségével egyedivé tehető. Mivel a billentyűzetet használjuk a „beszélgetéshez”, a blogokat is egyfajta beszédpanelként alkalmazzuk. Megfogalmazzuk gondolatainkat, megosztjuk, majd várjuk az olvasók reflexióit. Érdekes formája a kommunikációnak: az olvasó nem biztos, hogy akkor olvassa bejegyzést, amikor megírták. A bejegyzések időpontja könnyen nyomon követhető az oldalon kialakított archívum segítségével. Ez lehetővé teszi, hogy visszakeressük a korábbi „fogalmazásokat” napi, havi vagy éves lebontásban. Ezekon az oldalakon nem csak személyes élmények oszthatók meg: mindenki a saját igénye szerint frissíti ezeket. Egyesek írói tehetségüket mutatják be, mások a zenei ízlésüket. A munkahely, az élet is középpontba kerül.

Fenntartása egyszerű, frissítése nem igényel sok időt. Ezért is szeretik a mai rohanó világban.

Mivel nyilvánosak bejegyzéseink bárki elolvashatja őket. Ha egy idegen olvassa, neki értelmetlen lehet gondolatmenetünk. Azért tesszük közzé az Interneten mondanivalónkat, hogy mások olvashassák. Akkor miért nem figyelünk a nyelvi megformálásra, hogy mindenki értse és ne a helyesírási hibák zavarják az olvasó szemét?

4.1. A blog műfajának meghatározása, jellemzői

„A blog viszonylag új jelenség, ám rohamosan terjed. Ez is egy internetes kommunikációs forma, talán a legfurcsább az összes közül. Nem honlap, de nem is társalkodós-program. Nem újság, de nem is napló. Kommunikációs műfaj az interneten, amely a szerző reflexióval, kommentárjaival és gyakran hivatkozásaival ellátott online naplót jelent. A szó a weblog (angolul webnaplót jelent) rövidítéséből származik. Periodikusan újabb bejegyzésekkel bővülő weboldal, amely ezek sorozatából áll. A bejegyzések leggyakrabban fordított időrendi sorrendben vannak. A blogoknak több típusa van: csak szöveges blogok, csak képes blogok (photoblog), linkgyűjtő blog, személyes blog, e-média, blog-újság, társasági-blog (community-blog), tematikus blog.”¹⁶

5. A vizsgálatok bemutatása és eredményei

Az Internetes kommunikáció vizsgálatát két részben végeztem. Először 2009 decemberében és 2010 áprilisában a megfigyelt blogok helyesírási hibáit gyűjtöttem össze, majd elemeztem, értékeltem. A második alkalommal, 2010 októberében már több szempont alapján vizsgáltam meg a blogok nyelvhasználatának sajátosságait egy kéthetes időtartam alatt gyűjtött mintában.

Négy blogot vettem górcső alá: a diákok blogját, a tanárok blogját, egy munkahely bejegyzéseit – Érd Megyei Jogú Város Hivatásos Tűzoltósága blogját, végül pedig a szabadidő-blogot – a www.hotdog.hu közösségi oldal egyik blogját.

A fenti besorolás – és a szakirodalomban leírtak alapján – az általam vizsgált blogok a következő típusba tartoznak: a diákok és a tanárok blogja a csak szöveges blogok, a munkahelyi blog e-média / blog-újság, a szabadidő-blog pedig a személyes blog kategóriába sorolható be. A csak szöveges blogok jellemzője, hogy csak szövegeket tartalmaznak és azok időrendben olvashatók. E-média / blog-újság tulajdonosaként

híreket írnak, de nem cenzúrázza senki. A személyes blogra illik leginkább az online napló kifejezés, mert a használó tényleges naplóként kezeli: bizonyos időközönként frissítve személyes élményeket oszt meg.¹⁷

5.1. A helyesírási hibák

Mindegyik blogon 100 hibát kerestem, ezek százalékos megoszlását mutatom be. A helyesírási hibákat 10 kategóriába soroltam. Ezek a következők:

- betűk cseréje (incsne),
- egybeírás/különírás helytelen alkalmazása (Nemérted, el megy),
- írásjelek helytelen alkalmazása (??),
- magánhangzók/mássalhangzók időtartamának hibás használata (egyszerűbb, sugalná),
- tulajdonnevek helytelen alkalmazása (new moon),
- betű kihagyása/betoldása (sokkl, tde),
- j/ly hangok helytelen alkalmazása (muszály, kájhálya),
- szóismétlés – értelmetlenül – (és, és),
- mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (-te),
- egyéb (1x1).

Egybeírás és különírás esetén nem csak a helyesírási szabályzatban leírt szabályok alapján vizsgáltam a szavakat, hanem két véletlen egybeírt szót is figyelembe vettem.

5.2. Az első vizsgálat szemléltetése

A blogon jelentkező hibákat megszámláltam, ezeket sávdigramok segítségével prezentálom. A színeknek köszönhetően jól kivehető bizonyos kategóriák magasabb arányban való megjelenése. Ugyanakkor toldalék különírása is ebbe a kategóriába került.

A helyesírási szabályzatra hivatkozva magyarázom meg a helytelen szavak írásmódját.

Betűk cseréje esetén nem tényleges hibáról beszélhetünk, csupán figyelmetlenségről (diákok: személylt, tanárok: teljeesn, munkahelyi blog: teljeesn, szabadidő-blog: fgiht)

Az egybeírás/ különírás témáját a helyesírási szabályzat több pontban is taglalja. Mondatainkban az egymás után következő szavakat külön írjuk a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Azonban bizonyos szabályok tudatában könnyebb eligazodni. Az igekötőkkel kapcsolatban megfogalmazott szabályok egyszerűen hangzanak: ha az igekötő közvetlenül az igéje előtt áll egybeírást alkalmazunk: elmegy

(dák blog 2009. december: **el megy**). Ha az igekötő követi az igét, külön írjuk: vedd meg. Amennyiben az igekötő és igéje közé egy harmadik szó ékelődik be, mind a három szót külön írjuk: el ne késs. Szintén kötőjelet használunk, ha az igekötő kettőzve van: ki-kinéz (ilyen típusú hibákat egyik blogon sem találtam).¹⁸ Változatlan formájú szó-kettőzéskor kötőjelet teszünk: igen-igen (a 2010 áprilisában vizsgált diák blogon hibásan írták ezt a szókapcsolatot: **igenigen**). A minőségjelzős összetételeket egybe írjuk, ha jelentése más, mint együtt, mint külön: tűzfészek, szemeteskuka (a munkahely blogján helytelenül találtam ezeket: **tűz fészek** és **szemetes kuka**). A mennyiségjelzős szerkezeteket egybe írjuk, ha mást jelent, és ha a főnév előtt egyszerű tőszámnév áll: személyvonat, háromszintes (a munkahelyi bejegyzéseknél helytelenül jegyezték le ezeket: **személy vonat**, **három szintes**).

„Az írásjelek használatának szabályai általában a nyelvtani viszonyokhoz igazodnak.” Az egyszerű mondatok végére a közölt szándéknak megfelelően tesszük a mondat végén az írásjeleket. Ezt sok esetben elhagyják: a 2010. áprilisi szabadidő blogjának vizsgálata ezt jól mutatja: **. egész**, **. ez**, **. ma**). Tagmondatok között leggyakrabban a vesszőt használjuk. Sajnos ennek a használata is hiányos: **hogya**, **a sulis az osztály** –(2009. decemberi diákok blogja).¹⁹ Ebbe a kategóriába vettem a számoknál ejtett hibákat. A szabályzat szerint (az évet) és napot jelölő számjegyekhez a toldalékot pont nélkül kötőjellel kapcsoljuk: 17-én. Az időpont megadásánál is kötőjellel kapcsolódik a számhoz a toldalék: 10.35-kor.²⁰ Ez a hibatípus a szabadidő-blog 2010-es vizsgálatában jelentkezett gyakran: **17én**, **6kor**, **7.30kor**. Az írásjeleket nyomtatékosítás céljából használják többször: **...!!!**, **????????**, pedig csak a három pontot (...) többszörözzük írásjelként.

A magánhangzó és mássalhangzó időtartama általában hallás után könnyen leírható: sokkal, maggal. Mégis a vizsgált blogokon jelentkezik ilyen hiba is: **egyszerübb**, **miat**, **multkor** –(a diákok, a tanárok és végül a szabadidő blog 2009-es vizsgálatában). E hiba kiküszöbölését a szóelemző írásmód segítheti. Például ha a kezünket szót szeretnénk helyesen leírni, elemezzük a szót: a *kéz* a szótó, az *-ünk* a birtokos személyjel, az *-e* az előhangzó, a *-t* a tárgy ragja. Így nem írhatjuk le kettőzött *k* hangzóval.

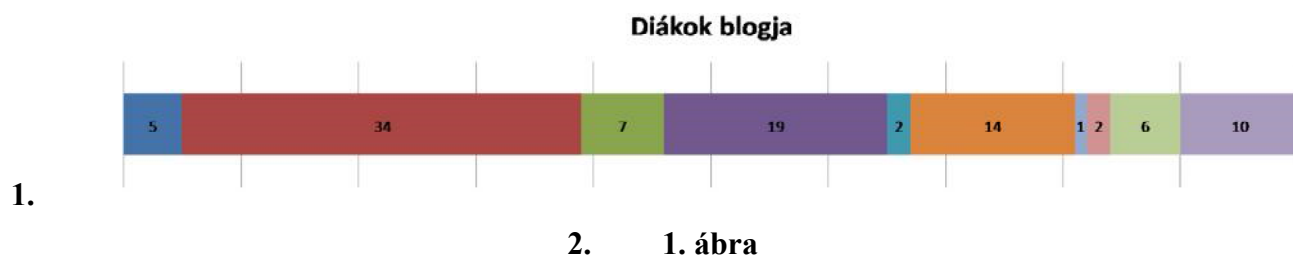
Tulajdonneveket főleg a munkahelyi blog írója használta, hiszen leírta a gépjármű típusát, hibásan. A szabályzat előírja, hogy tulajdonnevek (márkanévek) esetében csak az első betűt írjuk nagyval. Tehát nagy kezdőbetűvel írjuk: *Alfa Romeo*. Az előbb

említett blogon a teljes márkanevet nagybetűvel írták: **RENAULT MEGANE**. Elvértve a diákok blogján is találkozhatunk tulajdonnevekkel, például égitest névével (**hold**) és könyv címével (**new moon**, **az Ember tragédiája**), személynevekkel (**Atillától**), közterület elnevezésével (**Árpádhíd**), csillagnevekkel (**nap**). Szobrok esetében csak akkor nincs kötőjel, ha birtokos viszonyban áll:²¹ Arany János szobra. A túzoltó blogon helytelenül írták: Szent Flórián szobor. Helyesen írva: *Hold és New Moon, Az ember tragédiája, Attilától, Árpád híd, Nap*.

Betű kihagyásának és betoldásának is a sietség, a kapkodás lehet az oka. Problémát jelent a *j* és *ly* használata. A hagyomány elve rögzíti, mely szavakat hogyan írjuk, például: *lyuk, folyik, gólya, javít, jó, ajak*. Ennek ellenére vannak helytelenül írt szavak: **megfolytja**, **halytotta**, **muszály**. Az értelmetlen szóismétlés valószínűleg a gondolat fogalmazása közben adódott (például *a a, és és*).¹

2009 decemberében a diákok és munkahely blogján az egybeírás / különírás helytelen alkalmazása jelentkezett legnagyobb arányban (34% és 36%). A tanárok blogján ekkor szintén az egybeírás / különírás kategória volt a legkiemelkedőbb, kiegészítve a betű kihagyása / betoldása típusal (18%–18%). A szabadidő blogon az egyéb kategória jól látható módon vezetett: 38%.

2009. december eredményei

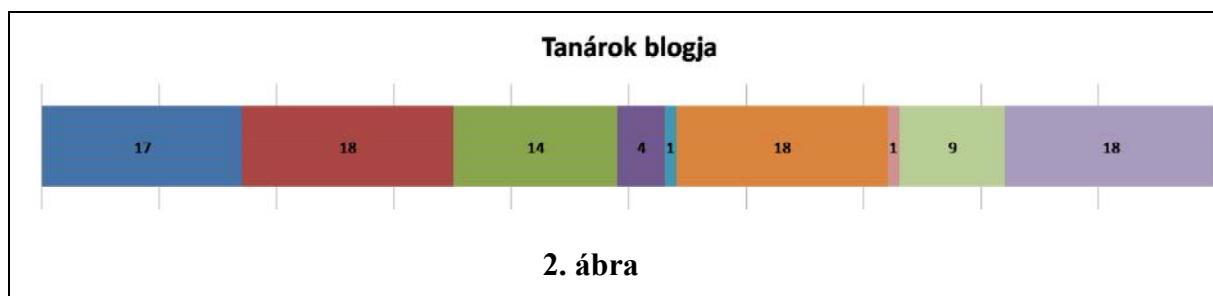

Diákok blogja (<http://diakblog.ning.com/>)

- **betűk cseréje (5 db)**: incsne, ugyna, érzelmedi, személylt, kérdésorme,
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (34 db)**: Nemérted, Azis, őis, maradnak, annyivolt, el megy, meg gyógyít, be jöjjön, MEG nézed, Jó lenne, Akár milyen, El mentem, Ki használtál., meg ragadtam, Azthiszem, nemis, Nembántaná, nemszerem, Sokmindent, nemértettem, Mostmár, nemtudom, meg ismertem,

akkorsem, nemhagyod, a mi, nemtörődik, nemérkezünk, akimár, neváljunk, nemtúl, irtójóképű, mostmár, smégis,

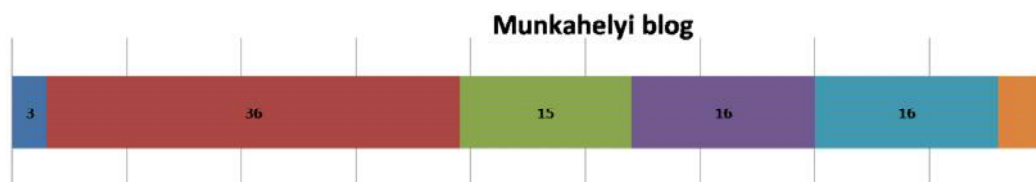
- **írásjelek helytelen alkalmazása (7 db):** ??, ...!!!, hogy, Mint , aki, szóljak e, a sulí az osztály,
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (19 db):** egyszerűbb, iss, dee, sugálná, mindenkiiii, irkálni, enyyi, egyálltalan, egyszerűen, kíváncsi, embeer, ugy, márr, hiszzük, kezünkket, ehez, örjöngve, forditom, Lanyok
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (2 db):** hold, new moon,
- **betű kihagyása/ betoldása (14 db):** tde, sokkl, bártmit, miér, valai, ikor, indenki, akor, mincsen, ekem, beszélgettem, mindenap, külömbek, Nagypn
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (1 db):** megfolytja,
- **szóismétlés – értelmetlenül (2 db):** sajtó a nemzetközi futball bundabotránytól zengett sajtó., és,és,
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (6 db):** - te, -aha, -én is, -ő a tesód?, -aha igen, .ez,
- **egyéb (10 db):** 1x1, h, másokka liért, neeemérteeemmm, bogozzatooo tiii, avval, toom, szvl, fáradvok, Sztem

Tanárok blogja (<http://iskola.freeblog.hu/>)

- **betűk cseréje (17 db):** emrt, sé, teljeesn, rédelelte, emrt, tudniavlót, tratom, városisemreti, elékszítése, egésez, nemcask, , egyzser, hoyg, lefojtottságtól, elgtöbben, szabáylszerűen
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (18 db):** kia, folyószámlahitelemet, egybe esett, tudomelfelejteni, eg yértékelési, sajátgyerek, bizonyítványkönyvecskéhez, futrohanúzött, egycsapásra, Merthogy, egyet értettem, eza, isakkorát, akia, egy5, munkakörileírásában, dimbesdombra, szerződése

- **írásjelek helytelen alkalmazása (14 db):** hogy, pl, megyek e, kell e, dzsúdó edzés, !!, ?????, !!, !!!!!!!!, ..., csináltam e, La Fontaine mese, ????????, jöhet e, power point bemutató
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (4 db):** Anyaaaaaaaa!, miat, akor, elől, ezel,
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (1 db):** az Ember tragédiája,
- **betű kihagyása/ betoldása (18 db):** szedán, lekérdzkedik, szavvzunkl, egyetemek, minál, rissz, előpkészítős, villnynaplóba, Besés, támazárót, tételkidolgozáúsoka, szező, előzmányekhez, gyere, vitták, csládi, kérhezjük, kertélszeti
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (0 db):** –
- **szóismétlés – értelmetlenül (1 db):** ők meg azt hiszik, hogy ők,
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (9 db):** . valahogy,. volt, . úgy, . ez, . de,. láttam, . vajon, . mi, . úgysem,
- **egyéb (18 db):** ft, mélekre, javításjavításjavításjavítás, iganő, Mkvez, éa, , dzsúdó, Mlközben, AMikor, francfranc, SZóval, TEhát, HOlnapra, szó szoros lógtak, KÖzben, , PUsztán, MOst, Mindezen

3.

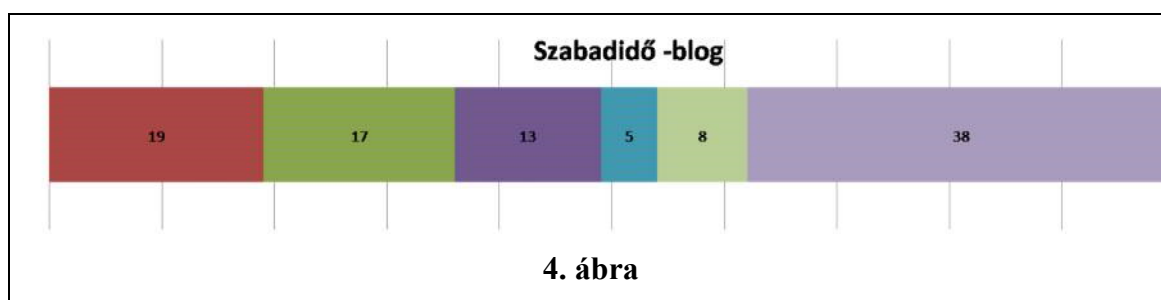
4. 3. ábra

Munkahelyi blog (Tűzoltóság Érd – <http://tuzoltosagerd.hu/news.php>)

- **betűk cseréje (3 db):** dabarb, elsödelges, Citronen
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (36 db):** mind három, fém váz, tűzivizforrásokat, tűzoltásvezetője, fátdöntött, életétvesztette, kintlévő, személy vonat, tető szerkezet, nagy számú, családiház, vissza hűtöttük, gázkoncentrációmérés, veszélyesanyag szivárgás, benttárolt, nyílás-zárók, porraloltó, út menti, gépjármű tűz, három szintes, tűz fészek, személyisérülést, szemét tároló, szemetes kuka, Tető tűz, kárnélküli, lángrakapott, nyár fát, Konyha

tűz, egy időben, egy hektáros, mentő orvos, tíz emeletes, tető tüzet, jégkocka készítőgép, átkellet, alsóágai, növény kultúrára,

- **írásjelek helytelen alkalmazása (15 db):** fészítő vágó, hó és füstelvezető, "D", ill, jeges síkos, kívül, belül, .., motor és utastere, történt de, 2 súlyos 2 könnyű sérült, megolvadt károsodott, mélyebbé tudatosabbá, hulladék szemét, kamiont amely, gyulladt ki egy fő elhunyt
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (16 db):** mellet, sineken, kisiklott, tüzet, építetek, szenvedet, kiérkezet, tűzifa, gyujtott, lerakodott, korházi, kilógrammos, kiérkezet, felderítetek, fejlesztet, ovodások, munkánkal
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (16 db):** Sashegyi, érdi rendőrkapitányság, elmü, Budaórs, SCANIA, MAN, kft, Etyeki, Fer, Transzporter, Splas, Ford Pick up, SUZUKI IGNIS, Ercsi rendőrőrs, érdi-Óváros, Szent Flórián szobor, érdi Rendőrkapitányság, Hétszín virág (Óvoda)
- **betű kihagyása/ betoldása (10 db):** szakemberi, estet, STOP SHOP-al, rácsűszott, áterjedt, szalgkorlátot, úttestről, működési, szemlyautó, vároháza, beavatkozás, auópálya, tálát, riasztás
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (1 db):** halytotta,
- **szóismétlés – értelmetlenül (1 db):** A a,
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (0 db):** –
- **egyéb (2 db):** Km, egyenlőre,

Szabadidő-blog (http://www.hotdog.hu/blog/blog2.hot?b_id=2302&ly=2009&lm=1)

- **betűk cseréje (0 db):** –
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (19 db):** egyszercsak, francia ágyon, egésznap, mégjobban, nemtudom, vizsga szerű, érettségitételekből, azthittük,

mernekem, bentmaradnunk, évvégi, sokminden, nemtudom , megpersze, átakartak, tökjó, ottvagyok, namindegy, nembaj,

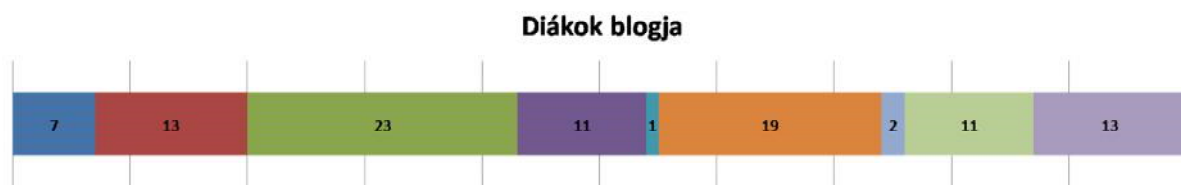
- **írásjelek helytelen alkalmazása (17 db):** előbbi ami, kb, örülök hogy, ..., !!!!!!!!!!!!!, pl, ..., mint, közölte hogy, folyosóig hogy, a címe;, tudja hogy, 1600.-HUF, 10kor, csinálom ami, mondták hogy, csináljam amit, ráugrott de
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (13 db):** előbbi, vééégre, gyönyörűúúú, töööökjó, sííííííííííírtunk, mongól, mozibaaaaaaaa, multkor, ahoz, éééés, ennnnnnyi, sőőőt, ugynézki
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (5 db):** Atillától, NewYorker, teszkóba, Svárckoff, monopoly,
- **betű kihagyása/ betoldása (3 db):** Alkoholiztunk, egíyébként, látezik,
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (0 db):** –
- **szóismétlés – értelmetlenül (0 dv):** –
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (8 db):** . de , szokás, mostanság,. jó, . olvasni, . ajánlás, !úgy ám, . meglátta
- **egyéb (38 db):** h, tuttuk, naon, fonti, sztem, vna, ezdurvavoltamúgy, ésnemcsaknyuszikat, majdvisszaodom, majdmajdmajdholnap, ójesz, mind1, ööööööööööö, BLEEEEEEEEE, suxx, DAnim, izgi, lelkizés, tök, ajcsiiikat, kari, jóós, mikróspopkorn, májusba, vááá, sohasenem, tök, vunk, gyh, :))))))))) , alszi, szólj' be, áááááá, suliba, bakker, fd, asszitem, naoncííp, baszotkreák

Az áprilisi vizsgálatkor a hibák aránya mind a négy blogon megváltozott: a diákoknál az írásjelek hiánya okozta a legtöbb hibát (23%). A tanárok esetében a kategória megmaradt, de az aránya növekedett 18%-ról 30%-ra. A munkahely blogján az írásjelek hiánya vagy helytelen alkalmazása vette át a vezető pozíciót 32%-kal. A szabadidőben blogoló nem figyelt a mondatkezdésre, 33%-ra nőtt ez a hibatípus.

2010. április eredményei

5.

6. 5. ábra

Diákok blogja (<http://diakblog.ning.com/>)

- **betűk cseréje (7 db):** modntam, ovltam, hgoy. Megynugszik, Dorg, mileyn, Menniy
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (13 db):** nemigazán, úgy nevezett, Kintvoltam, Nemgondoltam, mindenkis, igenigen, énis, hülyevagyok, énis, csúszásközben, atöbbi, voltbarátnő, ottvannak
- **írásjelek helytelen alkalmazása (23 db):** dolgok amik, most de, ballagást. De, suliban ami, bebasztak de, olyanok akik, srác aki, fel de, akar de, csaj de, egyet de, haverom aki, csajt de, msn re, mondta ha, dolgok amik, tőlem akik, emberek akiket, pl, szó ami, vissza amit, lejtőn aminek, is hogy
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (11 db):** ugyis, Ottáltam, pánikolok, rossz, által, nekiálsz, mindig, akor
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (1 db):** nap
- **betű kihagyása/ betoldása (19 db):** emlkszem, ég, olyn, mglátok, belehalhaatsz, elsel, feláltni, ukacos, egystzer, buszuunk, jóó, összejöön, érii, jóó, dee, jra, rohanáás, éss, csk
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (2 db):** muszály, gyülyt
- **szóismétlés – értelmetlenül (0 db):** –
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (11 db):** . mindenkit, . akinek, .de, . ahol, .imádok, .nem, . én, . régebbi, . mert, . egyszer, . tudom
- **egyéb (13 db):** Asszem, mer, Am, minden merre, sochk, tok, kiakasztanak néhány emberek, akk, sry, h, után, avval, toom

Munkahelyi blog

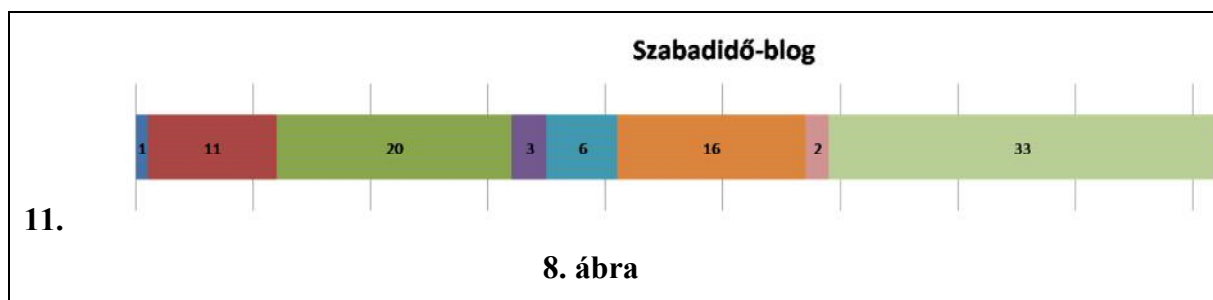
9.

10. 7. ábra

Munkahelyi blog (Tűzoltóság Érd – <http://tuzoltosagerd.hu/news.php>)

- **betűk cseréje (0 db):** –
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (25 db):** három szintes, több szintes, támadóvízsugár, szállítógépjárművek, mind három, gépjárműfecskenő, Üzemanyagfolyás, több szintes, kazán ház, komposzt domb, lakóháztűzhöz, faoldalfalai, gépjárműfecskenővel, betonvillanyoszlopnak, fa hulladék, keresztbefordult, tűzivizforrásokat, Pince tűz, belsőforgalmi, lakóház tűz, fa szerkezetű, beton fal, egybe épített, mind három, Tíz méteres
- **írásjelek helytelen alkalmazása 32 db):** kb, egy fő súlyos egy fő, ütközött, a felüljárón, feszítővágó, kormozódott károsodott, több mint, kihült idős, kő és faszerkezetű, keletkeztek melyek az iskolásokat, kb, személygépkocsi. az út, átadtuk, leálló és kapaszkodó sáv, ki a helyszínt, jeges síkos, beszorult amikor, feszítő vágó, légzőkészülékben hordágyon, megsérült amikor, égett..., kimenekítették A, voltak Az, telephely. Jelen, átadta.. zárult, az eset, átvette, személygépkocsi.tisztázatlan, egy.BMW, történt A, ill, teherautókra..., kívül, belül
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (7 db):** mellet, folyosó, tűz, füstől, lerakodott, kilométer, csapodott
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (18 db):** RENAULT MEGANE, Rubik R26, DAEWOO, OPEL, NOVOCHEM, KING-LONG, Flórián szobornál, KOBELCO, Érdi, ASTRA, GOLF, NEXIA, Dunaújvárosi Kórházba, Harley Davidson, Elmű, HONDA, Rendőr Kapitányság, Transzporter
- **betű kihagyása/ betoldása (11 db):** kerekin, kereszteződésében, mennyezet, telkről, anyaqott, és a frontálisan, utcába, dabarb , szenbedett, egyenlőre , szelvénybnél
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (1 db):** kályhály
- **szóismétlés – értelmetlenül (0 db):** –

- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (0 db):** –
- **egyéb (6 db):** m2, "D", m3, Mentők, Km, rendőrség adtuk át

Szabadidő-blog (http://www.hotdog.hu/blog/blog2.hot?b_id=2302&ly=2009&lm=1)

- **betűk cseréje (1 db):** fgiht
- **egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása (11 db):** namindegy, nemadom, márha, degyülölöm, meganagy, temeg, fél10, tökjó, tökmindegy, mélylevegő, satöbbi
- **írásjelek helytelen alkalmazása (20 db):** vágytam hogy, 11kor, 5kor, 6kor, 6kor, minimum mint, 6kor, 7.30kor, 17én, intézni hogy, 17én, 3an, 2re, 6.30kor, 6kor, 8.30as, 1től, 6kor, 6ra, összes amit
- **magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata (3 db):** kilogramm, mínusz, beigértem
- **tulajdonnevek helytelen alkalmazása (6 db):** Hupikéktörpikéktől, polgártimivel, burgerkingben, barátok közt, Árpádhíd
- **betű kihagyása/ betoldása (16 db):** annnnnyira, naaaaa, akkkkkkora, elmebeteeg, egyenlőre, jóóót, ooolyan, téélapóó, kóóóóórházba, sóóóót, naggyon, vééégre, aztánnnn, SZAAAR, nemááááááár, jééééé
- **j/ ly hangok helytelen alkalmazása (0 db):** –
- **szóismétlés – értelmetlenül 2 db):** stbstbstb, stbstb
- **mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása (33 db):** , de, . egész, . ez, . ma, . azt, a mai, .a kapszulára, . Még, . most, . visszabújtam, . ha, .a bácsi, . sétáltam, . mint, . most, . mindenki, .nem, .jó, . ez, . igazán, . mert, . kíváncsi, . meg, . nem, . csak, . majdnem, . de, . ez, . ilyenkor, . ez, . egyébként, . átmentem
- **egyéb (8 db):** feelingem, kv, 3al, feeling, jessz, táglájf, üccsit, ofkorz

Néhány hiba esetében észrevehető, hogy vagy sietségből, vagy tényleges helyesírási hiányosságból fakad. Bizonyos „szavak” esetében a divat, illetve a kortárs csoport hatása is érvényesül, például **1x1**, **naon**, **fonti** (azaz fontos), **szval** (= szóval). Ezeket a „hibákat” az egyéb kategóriába soroltam, hiszen ezekre nincs helyesírási szabály.

Összegezve elmondható, hogy a vizsgált blogok szóhasználatának nyelvi minősége nem felel meg a helyesírási szabályzatban lefektetett, a magyar nyelv védelme érdekében megalkotott szabályoknak, így a vizsgált weblogok többsége nem felel meg a magyar nyelv védelméről szóló törvénytervezet előírásainak.

5.3. A második vizsgálat

A 2010. október 1. – 2010. október 15. közötti vizsgálatban már nem csak a helyesíráásra koncentráltam, hanem a bejegyzések számát, téma szerinti megoszlását, nyelvi minőségét, a hangulat kifejezés eszközeit, a szövegek hosszúságát, szerkesztettségét, az írásjel- és emotikonhasználatot stb. is vizsgáltam.

A bejegyzések, a szövegek tartalmát tekintve a diákok blogján különböző témájú, tartalmú szövegekkel találkoztam, többek között versek, személyes élmények megosztására is használták a blogoldalt. A tanárok blogján főleg a munkával kapcsolatos gondolatok megosztása uralkodott. A munkahelyi blogon a túlnyomóan a káreseteket írták le, de elvétve találkozhatunk más jellegű bejegyzésekkel is. A szabadidő-blog használója a legváltozatosabb témákat osztotta meg az olvasókkal: magánéleti, munkahelyi/iskolai problémákat, személyes élményeket olvashatunk bejegyzéseiben.

5.4. A diákok blogja

A diákok blogja 23 bejegyzést tartalmazott a vizsgált időszakban. Mivel ez egy nyilvános blogolási lehetőség (csak regisztrációhoz kötött) az írók személyét nehéz lenne behatárolni.

A bejegyzések témák szerint besorolhatók. A legfőbb bejegyzések célja egymás megismerése volt, például *„Miről szól a blogod?”* vagy *„Nézd meg a blogom!”* címekkel. De más témakörben is voltak bejegyzések. Ebben az időszakban a paranormális eseményeket (álmokat) vitatták meg. A hozzászólók mind hittek az álmok jelentőségében: *„Esetleg ha valamin sokáig gondolkozol este, akkor nagy valószínűséggel arról fogsz álmodni...Nekem legalábbis sokszor bejön...🤪”* *„Azért legtöbbször a helyszín az álmomban a sulis, mert félek a sulitól, hogy pl szarul írok meg*

egy dogát.”” Szerintem az álom abban jelentős max mitől félsz vagy mit szeretnél, vagy egy kellemes élményt.” Egyik hozzászóló sem kételkedett, sőt a meggyőződésének adott hangot.

A gondolatmenetek kifejezésének módját nem lehet általánosítani: különböző hosszúságúak a bejegyzések – a pár szavastól („mi a cím?? 🤔” vagy „Minderről.=D”) az 5-6 sorosig („Többnyire a napjaimról, zenéről és egyes témákról való véleményemről (ilyen kiakadós-eszmeftuttató cuccok), néha-néha képekkel, idézetekkel, versekkel, színház-mozi és egyéb kultúrkritikákkal, lelkizésekkel megfűszerezve :). Ja, és vhol egy saját novellácska is megbújt :).”, is terjedhetnek. Képeket egyik bejegyzés sem tartalmaz, azonban hangulatjeleket majdnem mindenki használt. Leggyakrabban az örömet fejezték ki: =D, :) , :DDDDDD.

A szerkesztettség sem jellemző, hiszen csak az akkori gondolatukat írják le, nem következtetések: másnak értelmetlen lehet a rosszul fogalmazott, zavaros szöveg. („CSak füstölgök. A dohányzásról való leszokásról.De az eddigi hozzá szólásból kiderül,hogy hülyeségeket írok. Ne is olvassátok el, mert én egyéni módon szoktam le,ill le megszoktam,csaknem gyűjtök rá. – üdv Zsuzsanéni”

A diákok megnyilvánulásainak sajátosságai: a szleng és a rövidítések („Vmilyen szinten igen-abbban az értelemben...” vagy „Akkor sem h 3 hétig álmodod azt...”), a mondatok kisbetűvel való kezdése („az agyad totál összekutyulva adja le neked azt, amit épp foglalkoztat téged. ez az álom. 😊” . vagy „. de azért jó lenne ha teljesülne egy-kettő :D”

5.5. A tanárok gondolatai

Mivel ez is egy munka, főleg a munkával kapcsolatos problémákat, gondolatokat írta le a tulajdonos. Az érzelmi állapotát tükrözte a beírt szöveg. Például leírta, hogy néhány ember azt hiszi, a tanároknak milyen könnyű, hiszen van őszi, téli, tavaszi és nyári szünet is az iskolában. Nos, ő megosztotta, hogy a szünetekben csak keveset tud pihenni, mivel óraterveket készít – figyelembe véve a helyi tantervet, a nemzeti kerettantervet, az osztály képességeit, és dolgozatokat javít. A nappali órái után esti gimnáziumban is dolgozik. „Hogy nekem hogy elegendem van! Hétfégen megint hallottam egy elmés beszélgetést arról, hogy milyen jó a tanároknak, délben otthon vannak és még az a csomó szünet is! Közben ma 8-ra értem haza, holnap 1/2 5 előtt nem megyek kiasuliból, csütörtökön sem, szedán ugye esti gimi is 8-ig, pénteken csak 6 órát beszélék

végig. És persze után itthon még éjjel kicsikét dolgozotok. És mire mindenki felhörren, hogy de hát én meg ő és még ő is ennyit dolgozik, akkor azért is elegendem van abból, hogy a gyerekeimet nem tudom befizetni az egyik edzésre, nem csak most, egyáltalán nem fér bele, osztálypénzt és zeneiskolát majd csak a jövő hónapban fizetek, a beleférő edzésre is inkább csak októbertől menjen, és napi 2000 ft-om van hó végéig, és akkor már ki is merítettem a teljes folyószámlahiteletem.” Reagált az olvasók véleményére is, ekkor zaklatottan válaszolt: „Még nicknevet sem vállaló olvasómnak üzenem, hogy nem találtam olyan oldalt, ahol 2-3 mondatban legalább 25 helyesírási hibát vétettem volna. Elgépelések sajnos vannak, és időhiány is van, hogy még visszaolvasni is csak alig van időm, sőt olyan is, hogy mire kijavítanám, mennem kell (Anyaaaaaaaa!), és mire visszatérek, biza elfelejtem már. Szóval az elgépelésekért elnézést, ha valóban van az említett hibamennyiség, akkor kérem a pontos jelzést.” A szöveg megformálása, stílusa is tükrözte az akkori lelki állapotát. Bármilyen gondolatát megfelelő nyelvi minőséggel ruházta fel: a fogalmazás választékos, nem tartalmaz szleng kifejezéseket. Érzelmkifejezés céljából nem használ hangulatjeleket, még a hangulatát sem nyomatékosítja ezzel a módszerrel. Képpel egyik szövegét sem látta el. A szövegek hossza változó: a változatosság okát le is írja, például fáradt vagy sok a dolga: „Nem tűntem el, de mostanában kevesebb időm és kedve, van írni. Anyósom nagyon beteg és nálunk van, mi ápoljuk. Szóval ez a hallgatás oka.”

5.6. A munkahely bejegyzései

Itt csupán öt bejegyzés készült a vizsgált időszakban. A tűzoltók munkájának megfelelően – a három szolgálati csoport szolgálatonkénti káreseteit osztották meg. Ezek a bejegyzések nem kommentálhatók (tehát nem tudunk hozzászólni írásban), így az író személye leszűkíthető egy személyre: a cikkek folyamatos frissítőjére.

A szövegek körülbelül ugyanolyan hosszúak (9-10 sorosak)

„Lomtalanítási hulladék égett Érden

100 m²-en égett a lomtalanítás alkalmával utcára kirakott hulladék

2010.10.01-én este 19:48 perckor kaptunk tűzjelzést Érdről. A Gereben utcában egy családi ház kapubejárójában felhalmozott lomtalanítási hulladék-szemét égett 100 m²-es területen. A kikerkezet raj a tüzet két „D” vízszugár és kéziszerszámok segítségével

eloltotta. A tűz során a kerítésen a nádszövet kb. 10 méter hosszan megsemmisült valamint a tüzeset helyszíne felett húzódó távközlési légvezetékek szigetelései 2 méter hosszan károsodtak a nagy hőterheléstől. A tűz lakóingatlanokra nem terjedt át, a helyszínt a tűzoltóságtól az érdi rendőrség helyszínelője vette át. Beavatkozó egység: B csoport"

„Baleset a Zámori úton

Karcolások nélkül szállt ki autójából az a sofőr, aki a Zámori útról a vizes úttesten megcsúszva az árokban fejtetőn ért földet autójával

2010.10.05-én éjjel 11:50 perckor balesethez kaptunk riasztást Tárnok határából. A Zámori úti lovardánál egy Fiat Brava személygépkocsi a vizes úton megcsúszott, és az út menti árokban fejtetőn állt meg. A raj kiérkezése előtt a gépkocsi vezetője a járművet önerőből elhagyta, a mentők vizsgálat után nem szállították kórházba, sérülés nem történt. A raj a járművet talpra állította, egy "D" sugár védelme mellett áramtalanította, a helyszínt a rendőrségnek átadta. Beavatkozó egység: C csoport"

Mivel itt káresetekről írnak, néhány képpel is illusztrálják azokat, és természetesen nem használnak érzelme kifejezésére utaló jelekkel.

A bejegyzések felépítése ugyanaz: címet és alcímet is adnak: „BMW égett Érden – Egy BMW személygépkocsi motortere gyulladt ki álló helyzetben Érden.” A kiemelés betűmérettel is hangsúlyozzák. Ezután első információként az időpont, (2010.10.05-én) a helyszín (Tárnok határából) és a káreset mibenléte (baleset, égetés/ égés, stb.) fogalmazódik meg. Ezt egészítik ki átlagosan 7–8 sorral: meghatározzák a beavatkozás módszerét ("D" sugár, kéziszerszámok), az égés terjedelmét (100 m²). Feljegyzésre kerül ritkábban a kár, illetve a megmentett anyag értéke; személyi sérülés esetén annak súlyosságát („hölgy vezette, aki súlyosan sérül és mentőhelikopterrel a János kórházba szállították”), a környezetben lévő értékek veszélyeztetettségének mértékét („A gyors beavatkozásnak köszönhetően a lángok nem terjedtek át az autó üléseire illetve csomagterére valamint a szomszédos ingatlanokra”) írják le. Végző információként feltüntetik a beavatkozó csoportot („A, B vagy C csoport esetenként FER vagy Budaörs ÖTE”) is.

Mindegyik szövegben találunk szakkifejezéseket. A leggyakrabban használtak a „D” sugár, a fészítő-vágó és a raj. Ezek a szavak mindegyik bejegyzésben megtalálhatók: a raj az egy fecskendőn utazó hat embert jelenti. A fészítő-vágó egy eszköz (egy motorról működik, melynek van egy fészítő és vágó része), mivel sok balesethez hívják őket,

gyakori ez a kifejezés. A „D” sugár a sugárcső egy típusa: átmérő szerint vannak osztályozva, az „A” típusúnak a legnagyobb az átmérője, a „D”-nek a legkisebb. Az utóbbi védelme mellett áramtalanítják az autókat.

Írásjelek használatában találtam némi kifogásolni valót. Bár a modatvégi- és mondatközi közeli írásjeleket is a megfelelő helyen alkalmazzák, néhol mégis - valószínűleg figyelmetlenségből adódóan - begépelnek egy-egy pontot („*az érdi rendőrség. helyszínelője vette át*”)

Egyéb információt is közzé tesznek, például álláslehetőséget, közérdekű információkat – tűzgyújtási tilalom, támogatók feltüntetése. A blogon a káresetek során bajba került hálás emberek köszönőlevele is megtalálható. Ezek kép formájában tekinthetők meg, mellette a köszönetet mondó személy neve: („*Szabó Dóra az érdi Széchenyi István Általános Iskola pedagógusa*”).

5.7. A szabadidős blogolás

Ezen a blogon szintén kevés, öt szöveg található, de tartalmilag gazdag. Az írója egyetlen személy, hiszen a közösségi oldalakon csak a regisztráló fér hozzá a blogjához. A szövegeket itt is címmel látták el („*ez nem az a hely, ahol most kellene lenned, hazaviszlek, csak engedd meg*”... vagy „*heart attack*”) és az öt bejegyzés hosszúsága körülbelül megegyezik. Képeket nem, de hangulatjeleket sokat tartalmaz: a hangulatjelek bizonyos „összetevőjét” többször írja le egymás után: :))))), :DDDDD

A gondolatok megfogalmazási módja széles skálán mozog: a több soron át tartó kibontakozástól a csak néhány szavasig terjed: „*ehh... én formám :D*”, „*a héten a suliban ugyanolyan volt mint eddig bármikor. kedden este Károllyal találkoztunk az örsön, megittunk 1-1 sört, sétáltunk, beültünk a Sugárba, aztán ennyi volt, de nagyon jól éreztem magam vele, már rég beszélgettünk ilyen sokat. szerdán pedig Sanyival találkoztam és ültünk be a broadwaybe sörözni :))))* persze ez is tök jó volt ^____^ *bírom a fejét* :)”
mostmár csak Cézével kéne találkoznom, mert már nagyon nagyon hiányzik :)”

Az írásjelek és a mondatkezdés tekintetében ez a blog tartalmazza a legtöbb hibát. Mindegyik mondat kisbetűvel kezdődik, és írásjelek is csak elvételek találhatók. Ha mégis van, akkor a közlendőt nyomatékosítja: „*!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!*”. Az írásjelek hiányából fakad, hogy a mondatok hosszúak („*és bár 11től lett volna jogi alapom csak, én felkeltem 8kor (legalábbis az óra akkor csörgött, én meg már 10 perccel előtte fenn*

voltam) elkészültem, összepakoltam a cuccaim amiket hétfégre haza akarok vinni (ételhordó, mobiltöltők, és kulcs ott maradt, utóbbi utánam hozták) és fél 10kor már találkoztam is Károllyal :)))) úgy terveztük, hogy kihasználjuk az IKEA family kártyánkat, és ingyenkávézni fogunk. fél 10kor nyitott az IKEA étterem része (a bútoros csak 10kor), és már egy kisebb tömeg állt előtte”), esetleg zavarosak is. Mivel ezt a blogoló saját szórakoztatására írja, nem törődik a nyelvi megformálással, ezért tagolatlanok a szövegek. A blogot elektronikus naplóként felfoghatjuk: ez a blogíró így tesz. Mivel e gondolatokat hagyományos naplóba is leírhatná, saját magának írja. Barátai beceneveit használja, ha idegen olvassa, zavaró lehet a sok becenév: **Cézé**, **Kacsa**, **Cézi**, **Sááfli**, **Racskó**.

Tematikailag a bejegyzések a blogoló életére korlátozódnak, személyes élményeit írja le: barátjával („**mostmár csak Cézével kéne találkoznom, mert már nagyon nagyon hiányzik :)**”), barátnőivel („**szerdán egész nap Cintiával boldogítottuk egymást**”), tanáraival („**aztán felhívtam Racskót (a nevelőtanárom) hogy ma sem alszom benn a koliban**”).

6. Összegzés és értékelés

Általánosságban elmondható, hogy legjobban azok figyelnek a nyelvi minőségre, akiknek azt a munkája valamilyen szempontból megköveteli. A tanár azért, hogy példát mutasson a tanítványoknak, a tűzoltók azért, hogy másoknak is érthetőek legyenek a káresetek. Akik a maguk vagy a baráti körük szórakoztatására írják ezeket, nem fordítanak sok időt a kifejtésre. E blogokban jellemzőbbek a rövidítések, és nagyobb arányban használnak hangulatjeleket.

Az Internet használatával elindult egy a magyar nyelv számára káros folyamat. „Az egyes kommunikációs műfajoknak megvan a maguk szabályszerűsége a világhálón is, csak ezek a szabályszerűségek nem kívülről és föntről jönnek, mint a helyesírási szabályzatok, a nyelvtankönyvek, az írott normatívák, hanem a használók együttműködésének köszönhetőek. Az emberek a számítógép előtt ülve chat közben arra vannak kényszerítve, hogy a lehető leggyorsabban írják le a gondolataikat, a lehető leggyorsabban reagáljanak.”²² Ez főleg a csevegő oldalakon jellemző, például a www.chat.hu oldalon. De ez nem csak erre az oldalra érvényes. Mindazokban megtalálható, ahol a partnerek egy időben, de nem egy térben tartózkodnak. Mivel nem

látják egymást, nem tudhatják, hogy a másik mit csinál: lehet, hogy a válaszát írja meg egy korábbi kérdésre. Nem csak az írás módján látszik a kapkodás, hanem a beszélgetés menetében is. Jellemző, főleg ahol többen „beszélgetnek” egyszerre, hogy egy ember több szálon vezeti gondolatait. Ilyen formán nem az információcsere a lényeges, hanem az unalom elűzése.²³

Kutatásomban ez főleg a szabadidő blogra jellemző. Lényeges információt egyik bejegyzés sem tartalmazott. Ezzel szemben a másik három blog kisebb-nagyobb arányban fontos információkat közöl. A tűzoltók az aktuális káresetekről számolnak be, a tanár részletesen leírja, hogy nem könnyű ez a munka. A diákok esetében a vizsgált időszakban az álmokkal kapcsolatosan vetették „papírra” gondolataikat. Ezek kinek hasznos, kinek kevésbé hasznos információkat tartalmaztak.

Nyelvi megformálás tekintetében a tanár blogja vezet, amit a munkahelyi blog követ. Logikusan építették föl az összes bejegyzést. Még egy kívülálló számára is könnyen érthetőek. A diákok blogján, mivel mindenkinek saját személyisége van, saját ízlésének, igényeinek megfelelően ír. Arra számítanak, hogy egy másik téma miatt (például a *Nézd meg a blogom!*) más is olvassa a bejegyzéseket, ezért igényesebb a megformálásuk. A szabadidős blogoló szánta a legkevesebb időt a bejegyzéseire. Ezért is összefolyik a szöveg, a mondatoknak nincs eleje és vége. A mondatok kisbetűvel kezdődnek, az írásjelek sem kivehetők. A gondolatok kuszán követik egymást, nincs tagolás sem.

„bocsi, tördelés nélküli lesz. utálok a crome-ot. fujjj. :D szerdán egész nap Cintiával boldogítottuk egymást, ő szaktársam, és a szomszéd szobában lakik :) voltunk Musnál a Takkoban.... basszus, Mus a világvégén dolgozik, Kőbánya és Vecsés között valahol, az autópálya mellett :D dee vettem csizmát (Sanyi <3) meg trikót, meg harisnyát :))) aztán vissza koliba, és kapkodtam, mert este mentünk Broadwaybe meccset nézni, meg Tominak az utolsó munkanapja volt, így kihasználtuk az alkalmat, hogy még utoljára ő szolgáljon ki :D jó volt, és most először nem kellett rohannom 10 után elfele, hogy elérjem az utolsó buszt vagy vonatot, egészen zárásig maradtunk, és próbáltunk csocsózni, de egyre rosszabbul ment mindenkinek :D végén már összevissza bénáztunk :D aztán elmoszkáltam a blahára, és éjszakaival mentem a Vezér u-ig, ahonnan már csak 4-5 utcát kellett sétálni a kőlig :) a portás néni nem aludt, így nem kellett felkeltenem a csengővel szerencsére :D még Cézémmel csevegtünk kicsit, hogy épen hazaestem, meg ilyenek, aztán bealudtam :) csütörtökön 11 körül keltem csak fel, mert

nincs sulim ugye.. gépeztem, ebédeltem, elkészültem és mentem Aquincumra Cézéhez :) elmentünk az Auchanba, mert tornacipőt akartam venni (sikerült is :D sötét lilás-rózsaszín 'kígyóbőr' mintás lakk tornacipőt újtottam be :D nagyon nagy lájk! :D) a cipőt Cézitől kaptam, és vettem magamnak új napszemüveget (mert széttört múlt héten ami volt :@) aztán felhívtam Racskót (a nevelőtanárom) hogy ma sem alszom benn a koliban hivatalosan :) átmentünk Cézihez, játszottam a forma-1-el :DDD macskáztunk, kajáltunk, meccset néztünk picit, aztán elindultunk Mátét és Enikőt köszöntő bulira (most értek haza Ámerikából, 2 hónapot dolgoztak egy gyerektáborban, a 3. hónapot meg átkirándulták az USAban :)))))) úgy volt kocsmázunk a városban valahol, ehelyett felmentünk a Kálmán Gergőhöz a hegytetőre, ami nagyon jó, szeretek ott lenni (ott jöttünk össze Cézémmel! :D) de tudtam, hogy hazakell jutnom valahogy a kolig :D pálinkáztunk, jó este volt, aztán Máté kocsival levitt a Batyiig (ő nem ivott természetesen) elkaptam az utolsó metrót, aztán az Örsön fogtam egy éjszakait rögtön amivel 2 megállót tudtam menni, és a ..."

Bizonyos egyezményes rövidítéseket, amelyeket mindenki ismer – és a magyar helyesírási szabályzat is megfogalmazza a használatuk szabályát – nem vitatunk. Azonban az idegen nyelvekből átvett rövidítések használatára már kevésbé van szükség. Mindegyik nyelvnek megvan a maga szépsége; a magyarnak az, hogy ugyanazt a gondolatot számtalan módon képes kifejezni. Mégis miért idegen kifejezésekkel akarjuk helyettesíteni azokat a szavakat, melyeknek van magyar megfelelője? Például: re = itt vagy / visszajöttem. Érettebb gondolkodást feltételez, ha valaki nem csak odavet néhány szót, hanem formába is önti.

A magyar nyelv védelme érdekében minden szövegünket igényesen kell megformálni. Az írás tükrözi a személyiségünket, az igényünket az anyanyelvünk használatával kapcsolatban.

Melléklet

1. számú melléklet

■ betűk cseréje	■ betű kihagyása/ betoldása
■ egybeírás/ különírás helytelen alkalmazása	■ j/ ly hangok helytelen alkalmazása
■ írásjelek helytelen alkalmazása	■ szóismétlés — értelmetlenül
■ magánhangzók/ mássalhangzók időtartamának helytelen használata	■ mondatkezdő betűk helytelen alkalmazása
■ tulajdonnevek helytelen alkalmazása	■ egyéb

12. Jelmagyarázat

Irodalomjegyzék

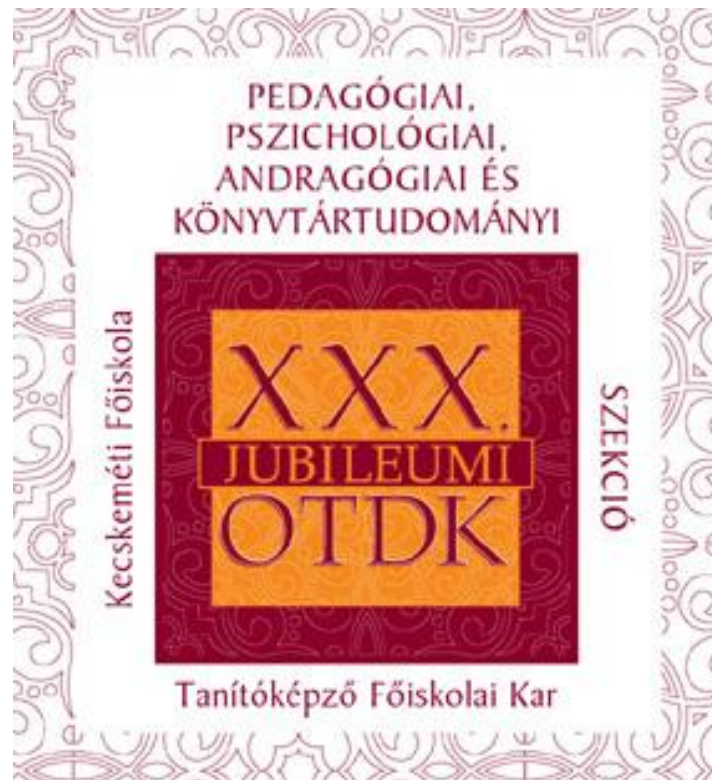
- Balázs Géza – Bódi Zoltán: Az Internetkorszak kommunikációja: Tanulmányok. Budapest: Infonia, 2000.
- Bódi Zoltán: Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. [online] [2010. 10. 15.] <URL: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1283/128302.pdf>
- Bódi Zoltán: Az szóbeliség kifejeződése az Internetes interakcióban. [online] [2010.11.03.] <URL: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2004_1/2004_1_bodi_zoltan.pdf
- Crystal, David: A nyelv enciklopédiája. Budapest: Osiris, 1998.
- Görög Tünde – Höfle Attila: Reklám, Internet: Mi az Internet? In: Sulinet honlapja [online] [2010. 10. 08.] < URL: <http://www.sulinet.hu/tovabbbtan/felveteli/2001/11het/kommunikacio/komm11.html>
- Juhász Valéria: Az azonnali üzenetküldés diskurzusszerveződésének sajátosságai. [online] [2010. 10. 08.] <URL: <http://www.juhaszvaleria.hu/wp-content/uploads/2010/05/DUNAUJKONF.rtf>
- Kéki Béla: Az írás története. 3. kiadás. Miskolc: Miskolci Bölcsész Egyesület, 1996.
- Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2000.
- Egyed László (szerk.): A világháló nyelve. [online] [2010.10.08.] <URL: http://netpolgar.network.hu/blog/netpolgar_avagy_digitalis_irastudo_klub_hirei/a-vilaghalyo-nyelve
- Turvey, Peter: Találmányok: Feltalálók és remek ötletek. [Budapest], Passage Kiadó, 1992. 47. p.
- Zsardon Béla: Terjed az Internet, romlik a nyelv. In: Antenna Magazin [online] 2005. 2. sz. [2010. 10. 15.] <URL: <http://zsardon.hu/kezirat/netnyelv.htm>

Hivatkozási jegyzék

- ¹ Kéki Béla: Az írás története. 3. kiadás. Miskolc: Miskolci Bölcsész Egyesület, 1996.p. 12–21.
- ¹ Uo.
- ¹ Turvey, Peter: Találmányok: Feltalálók és remek ötletek. [Budapest], Passage Kiadó, 1992. p. 12.
- ¹ Uo.
- ¹ Uo.
- ¹ Görög Tünde – Höfle Attila: Reklám, Internet: Mi az Internet? In: Sulinet honlapja [online] [2010. 10. 15.] <URL: <http://www.sulinet.hu/tovabbtan/felveteli/2001/11het/kommunikacio/komm11.html>>
- ¹ Uo.
- ¹ Bódi Zoltán: Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. [online] [2010. 10. 15.] <URL: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1283/128302.pdf>>
- ¹ Bódi Zoltán: Az szóbeliség kifejeződése az Internetes interakcióban. [online] [2010.11.03.] <URL: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2004_1/2004_1_bodi_zoltan.pdf>
- ¹ Bódi Zoltán: Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. [online] [2010. 10. 15.] <URL: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1283/128302.pdf>>
- ¹ Crystal, David: A nyelv enciklopédiája. Budapest: Osiris, 1998. 226–230 p.
- ¹ Uo.
- ¹ Uo.
- ¹ Uo.
- ¹ Zsádon Béla: Terjed az Internet, romlik a nyelv. In: Antenna Magazin [online] 2005. 2. sz. [2010. 10. 15.] <URL: <http://zsadon.hu/kezirat/netnyelv.htm>>
- ¹ Balázs Géza – Bódi Zoltán: Az Internetkorszak kommunikációja: Tanulmányok. Budapest: Infonia, 2005. p. 354
- ¹ Balázs Géza – Bódi Zoltán: Az Internetkorszak kommunikációja: Tanulmányok. Budapest: Gondolat Kiadó, 2005, p. 91–94.
- ¹ Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2000. p.41–52.
- ¹ A magyar helyesírás szabályai i.m.: p. 97–98.
- ¹ A magyar helyesírás szabályai i.m.: p. 119–121
- ¹ A magyar helyesírás szabályai i.m.: p. 59–81
- ¹ szerk.: Egyed László: A világháló nyelve. [online] [2010.10.08.] <URL: http://netpolgar.network.hu/blog/netpolgar_avagy_digitalis_irastudo_klub_hirei/a-vilaghalo-nyelve>
- ¹ Juhász Valéria: Az azonnali üzenetküldés diskurzusszerveződésének sajátosságai. [online] [2010. 10. 08.] <URL: <http://www.juhaszvaleria.hu/wp-content/uploads/2010/05/DUNAUJKONF.rtf>>

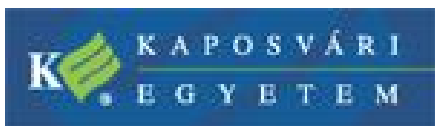
A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

**Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és
Könyvtártudományi Szekció**

Kaposvári Egyetem
Pedagógiai Kar

Az integráció és inklúzió akadályai Somogyban

Témavezető:

Walter Imola Ágnes
Tanársegéd

Készítette:

Barna Balázs
Andragógia Szak

2010.

5

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	4
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1. FELNŐTTOKTATÁS, FELNŐTTKÉPZÉS	6
2.1.1. A felnőttoktatás, felnőttképzés fogalma	6
2.2. A FOGYATÉKKAL ÉLŐK HELYZETE	6
2.2.1. A fogyatékoság meghatározása	6
2.2.2. A fogyatékoság típusai	7
2.2.2.1. <i>A testi fogyatékoságról</i>	7
2.2.2.2. <i>Az érzékszervi fogyatékoságról</i>	8
2.2.2.3. <i>Az értelmi fogyatékoságról</i>	9
2.2.2.4. <i>A beszéd fogyatékoságról</i>	9
2.2.2.5. <i>Az autizmusról</i>	9
2.2.2.6. <i>A halmozott fogyatékoságról</i>	10
2.2.3. Fogyatékkal élők Magyarországon	10
2.2.4. Fogyatékkal élők Somogy megyében	11
3. ANYAG ÉS MÓDSZER (A kutatás célja, módszerei, mintája)	11
3.1. A kérdőíves vizsgálat	11
3.2. Az interjúk	12
3.3. A megkérdezett célcsoportra vonatkozó információk	12
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	13
4.1. A KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉSE	13
4.1.1. Nemek szerinti megoszlás	13
4.1.2. Végzettség szerinti megoszlás	14
4.1.3. Területi megoszlás	14
4.1.4. Motivációs különbségek	15
4.1.5. Összegzés, értékelés	17
4.2. AZ INTERJÚK ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉSE	20
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	26

6. ÖSSZEGZÉS	36
7. FELHASZNÁLT IRODALOM	38
8. MELLÉKLETEK	40

1. BEVEZETÉS

Témaválasztásom oka, hogy a fogyatékkal élő emberekkel szembeni társadalmi inklúzió hiányának okairól, és képzésük sajátosságairól információt kapjunk. A világ minden táján, minden társadalomban, a társadalom összes szintjén léteznek fogyatékkal élő emberek. Számuk szerte a világon nagy, és egyre növekvő tendenciát mutat. A fogyatékoság kialakulásának okai és következményei egyaránt nagy változatosságot mutatnak a Föld különböző országaiban, amelynek legnyilvánvalóbb oka az országok eltérő gazdasági és szociális helyzete. Hazánkban a fogyatékkal élő emberek száma jelentős mértékű, az össznépesség több mint 5%-át teszi ki. Magyarország ezeknek az embereknek a társadalmi integrációja, képzése, oktatása terén jelentős lemaradást könyvelhet el. A fogyatékkal élő személyek életkörülményeit, társadalmi beilleszkedésük lehetőségét, sok speciális és sajátos összetevő alkotja. Ezeknek az embereknek egy része alacsony iskolai végzettségű - főleg ha a fogyatékosága veleszületett - emiatt oktatása, képzése csak speciális intézményben valósulhat meg, vagy meg sem valósulhat. Másik hátráltató tényező a nemtörődömség, vagy beletörődés a sorsukba, a motiváció teljes hiánya, egyfajta pszichés korlát, továbbá az előítéletek a társadalommal szemben, valamint a társadalom előítéletei a fogyatékkal élőkkel szemben, amely szintén nem segíti elő a társadalmi integrációt, inklúziót. A társadalom szemérmesen szemlélődve megy el ezek mellett a problémák mellett, holott a fogyatékkal élő emberek jelentős része, ugyanolyan aktív tagja kíván lenni a közösségnek, mint a többségi társadalom tagjai. A lehetőségek tárháza kimeríthetetlennek tűnik, az emberek mégsem élnek megfelelően a segítség lehetőségével. A fogyatékkal élő emberek a társadalom periferiájára kerülve magukra maradnak, ezért önmaguk próbálják megoldani saját problémáikat és különféle szervezeteket és alapítványokat létrehozva teremtik meg maguknak a boldogulás, és az érdekképviselet lehetőségét. Ők nem azt várják el a társadalomtól, amelyben élnek, hogy helyettük koordinálják, egyengessék életüket - hiszen önálló személyiségekről van szó - mindössze azt szeretnék, hogy biztosítsák azt a lehetőséget a számukra, ami a többség rendelkezésére áll ahhoz, hogy önálló és teljes életet élhessenek. Ők nem szeretnék mást, csak egyenlő esélyt – esélyegyenlőséget.

Témaválasztásomnak van egy személyes jellegű oka is, amely egy sajnálatos baleset kapcsán fogalmazódott meg bennem. Unokaöcsém, gyermekként szenvedett balesetet, melynek következtében megsérült a gerince. A többszöri műtétek ellenére deréktól lefelé lebénult és kerekesszékebe kényszerült. A fiú nem vesztette el a hitét abban, hogy kerekesszékesként is lehet teljes életet élni. Szorgalmasan tanult és sportolt, megpróbálta a lehető

legtöbbet elérni, ebben a megváltozott élethelyzetben. Ma már 33 éves, jelenleg ingatlan-közvetítő irodában dolgozik, megnősült és egy évvel ezelőtt kislánya született. A felesége nem fogyatékkal élő nő. Az ő sikertörténete példa lehet mind a fogyatékkal élők, mind a többségi társadalom tagjainak számára. Mindez külső segítség, a család, a barátok nélkül nem sikerülhetett volna. Végig követtem az ő harcát és mondhatom, hogy ez nyitotta fel a szemem, és ezért fordultam a fogyatékkal élők problémáinak megismerése felé.

Kutatásom során választ keresek arra, hogy a Magyarországon rendelkezésre álló törvényi szabályozás ellenére, melyek azok az okok, amelyek alapján a fogyatékkal élő emberek képzése, oktatása, és ezen keresztül a társadalmi integrációja nem valósul meg hatékonyan. Az okok többfélék lehetnek. Talán nincsenek számukra megfelelő képzési programok, vagy a nem megfelelő tájékoztatás, információhiány miatt nem veszik igénybe a képzési programokat. Esetleg nincs igényük - hozzáférésük, fizikai akadályozottságuk miatt - újabb képzésekre, hogy a munkaerő-piacon kedvezőbb pozíciót foglalhassanak el. Az állítások alátámasztásához, vagy cáfolásukhoz mindenképpen fel kell mérni a célcsoporton belül, hogy ők milyen tényezőkre vezetnek vissza az eredménytelenség okát. Esetleg a képzési lehetőségeknek vannak hiányzó elemei, vagy a programok komplexitásában van a probléma. A távoktatásnak, és az e-learning-nek van létjogosultsága, de a fogyatékkal élő emberek többségének nincs meg a feltétele, hogy egy ilyen képzésben részt vegyen, számítógép, vagy internet hozzáférés hiányában.

A képzésük és oktatásuk eredménytelensége szubjektív okokra is visszavezethető. Fel kell mérni és meg kell állapítani, hogy melyek azok a tényezők, amelyek őket motiválják, vagy éppen nem motiválják a képzéseken való részvételben. A társadalmi kirekesztettség, magukra maradás okán, egyfajta önsajnálát, és belenyugvás jellemezheti őket. Ez a fajta magatartás indokolhatja azt, hogy nem mindegyikük akar részt venni képzéseken, mert úgy érzik, hogy akkor sem tudnak változtatni jelenlegi állapotukon. Nem hisznek abban, hogy egy szakmai végzettség megszerzésével lényegesen nagyobb esélyük van a munkaerő-piaci integrációra, nem képesek egyedül feldolgozni a fogyatékoságuk következtében adódó hátrányos megkülönböztetést, nincs kellő önbizalmuk, és nincsenek pozitív megerősítéseik, amik nyitottabbá tehetnék ezeket az embereket. Ez a társadalomnak ugyanúgy felróható, mint maguknak a fogyatékosággal élőknek.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 A FELNŐTTOKTATÁS, FELNŐTTKÉPZÉS

2.1.1. A felnőttoktatás, felnőttképzés fogalma

Az antropagógia (az embernevelés tudománya) az antroposz, azaz ember, és az agoge, azaz vezetés szavakból utólagos görög nyelvű szóképzéssel jött létre. A gyerek, a serdülő, az ifjú, a felnőtt és az öreg iskolán kívüli és iskolarendszerben történő formális, nonformális és informális nevelésének átfogó, minden területre érvényes elveit, céljait, folyamatait, módszereit és eszközeit integráló tudomány.

A felnőttoktatás fogalma jól elkülöníthető a felnőttképzés meghatározásától. Felnőttoktatásnak nevezzük a felnőttnevelésnek azon területét, ahol a nevelés döntően ismeretnyújtáson, és ismeretelsajátításon keresztül valósul meg, amely iskolarendszeren belüli és kívüli, formális, nonformális és informális képzési formában is történhet.²

Felnőttképzésnek minősül minden formális vagy nem formális, szervezett képzési folyamat, amely eredményeképp a felnőtt tanuló továbbfejleszti képességeit, bővíti ismereteit, szakmai képzettségét, esetleg új irányba képezi magát. A felnőttképzés a felnőttoktatásban megszerzett elméleti tudás gyakorlatba történő alkalmazásának elsajátítása.³

2.2. A FOGYATÉKKAL ÉLŐK HELYZETE

2.2.1. A fogyatékoság meghatározása

A fogyatékoság meghatározására több terminológia is rendelkezésre áll. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 4.§ a) pontja alapján: „fogyatékos személy: az, aki érzékszervi - így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során”⁴

A közoktatási törvény 121.§ 29. pontja szerint:

---

² Martinkó József: *A felnőttképzés általános módszertana*. Dávid Kiadó, Kaposvár, 2009. 13. o.

³ Martinkó József: *A felnőttképzés általános módszertana*. Dávid Kiadó, Kaposvár, 2009. 21. o.

⁴ 1998. évi XXVI. törvény A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.

„sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az, aki a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján

a./testi, érzékszervi, értelmi, beszéd fogyatékos, autista, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos,

b./pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott (pl. dyslexia, dysgraphia, dyscalculia, mutizmus, kóros hyperkinetikus vagy kóros aktivitászavar) ”⁵

Az Egészségügyi Világszervezet – WHO – a „fogyatékoság” fogalmát röviden a következőképpen értelmezi: „a humán (emberi) funkciók zavara, akadályozottsága, azaz az ember normális érzékelő, mozgási vagy értelmi funkcióihoz szükséges képességek részleges vagy teljes, átmeneti vagy végleges hiánya”.⁶

2.2.2. A fogyatékoság típusai

A fogyatékoság típusainak meghatározásánál a közoktatási törvény előzőekben idézett definícióját alapul véve megkülönböztetünk testi-, érzékszervi-, értelmi-, beszéd fogyatékoságot, autizmust és halmozott fogyatékoságot. A fogyatékoság lehet veleszületett, vagy szerzett. A szerzett fogyatékoság kialakulása lehet organikus és baleset következtében létrejött is.

A fogyatékoság eredete szerint orvosi fogalom, olyan állapot megjelölésére, mely genetikai okokból, vagy valamilyen károsodás következtében keletkezett.⁷

2.2.2.1 A testi fogyatékoságról

A mozgáskorlátozottak: testi fogyatékosok, mozgásfogyatékosok, mozgássérültek. A mozgáskorlátozottaknál a mozgásszerv-rendszer veleszületett, vagy szerzett károsodása a szervezet funkcionális képességeit, az egyén aktivitását maradandóan akadályozza.⁸ Egy másik terminológia szerint a mozgásfogyatékoság a harmonikus és célszerű, jellegzetesen emberi mozgászavarok következtében létrejövő rendellenesség.⁹

---

⁵ 1993. évi LXXIX. törvény A közoktatásról.

⁶ <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kaleidoszkop-07Fejezet> (2009.11.07.)

⁷ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban, Budapest, 1997. 522.o

⁸ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban, Budapest, 1997. 496.o.

⁹ Benedek András - Csoma Gyula – Harangi László: *Felnőttoktatási és -képzési lexikon*. OKI, Budapest, 2002. 364.o.

2.2.2.2. Az érzékszervi fogyatékoságról

Az érzékszervi fogyatékoságnak alapvetően két csoportját különböztetjük meg. A látássérültek és a hallássérültek.

A látássérülés mértéke a látásmaradvány szemészeti adatai alapján határozható meg, mely szerint gyengénlátást, aliglátást és vaksgot különböztetünk meg. Látási fogyatékos az, akinek látásmaradványa két szemem (korrekcióval, a teljes látáshoz viszonyítottan, amelyet 100%-nak tekintünk) 33% alatti, illetve látótere 10 fokos vagy annál szűkebb. A gyengénlátó tanulók látásélessége 0,1 felett van. Az aliglátók látják a nagyobb tárgyakat, súlyosabb esetben csupán a fényt érzékelik, a vakok nem érzékelik a fényt sem.¹⁰

A hallássérültek csoportjait súlyosság szerint differenciálják nagyothallókra és siketekre. A kategorizálás alapja a különböző frekvenciákon mért átlagos hallásveszteség. Eszerint: 25–40 dB hallásveszteség enyhe, 40–65 dB közepes, 65–95 dB súlyos nagyothallás; 95–115 dB hallásveszteség a siketséggel határos átmeneti sávba tartozik, és 115 dB feletti hallásveszteség siketséget jelent.¹¹ A sérülés lehet egy- és kétoldali. Az okok között első helyen az öröklés szerepel.¹²

2.2.2.3. Az értelmi fogyatékoságról

*"Az értelmi fogyatékoság a központi idegrendszer fejlődését befolyásoló örökletes és környezeti hatások eredőjeképpen alakul ki, amelynek következtében az általános értelmi képesség az adott népesség átlagától az első évektől kezdve számottevően elmarad, és amely miatt az önálló életvezetés jelentősen akadályozott."*¹³

Az értelmi fogyatékoságot, annak súlyossága szerint szokták differenciálni. A legsúlyosabb értelmi fogyatékos 19 IQ, súlyos értelmi fogyatékos 20- 34 IQ, értelmileg akadályozott - közép-súlyos értelmi fogyatékos 35- 49 IQ, tanulásban akadályozott - enyhe értelmi fogyatékos 50- 69 IQ, mentálisan retardált (határeset) 70- 84 IQ.¹⁴

2.2.2.4. A beszéd fogyatékoságról

¹⁰ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): (u.o.) 347.o

¹¹ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): (u.o.) 630.o

¹² Online Pedagógiai lexikon. <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/H.xml/hallasserultek.html> (letöltés ideje: 2009.11.07.)

¹³ <http://csaloganyiskola.uw.hu/magy.htm> (2009.11.07.)

¹⁴ <http://www.massag.hu/main.php?a=fogalommagyarazo> (letöltés ideje: 2009.11.07.)

A beszédfejlődési zavar súlyos formája. Beszéd fogyatékosnak tekinthető az, akinél veleszületett (születés előtt kialakult) vagy szerzett (születés közben, közvetlenül születés után gyermek- vagy felnőttkorban kialakult) idegrendszeri működési zavarok és környezeti hatások következtében jelentős mértékű beszédbeli akadályozottság észlelhető.

A beszédhiba a beszédfejlődési zavar enyhe formája, amely a minél korábbi életkorban nyújtott szakszerű segítségadással javítható.¹⁵

2.2.2.5. Az autizmusról

*„Az autizmus szociális, kommunikációs kognitív készségek minőségi fejlődési zavara, amely az egész életen át tartó fogyatékos állapotot eredményezhet”.*¹⁶

*„Olyan fejlődési rendellenesség, mely nem írható le statikus állapotként, mert a teljes szellemi fejlődést befolyásolja. A tünetek különböző életkorokban szükségszerűen nagyon eltérően jelentkeznek.”*¹⁷

2.2.2.6. A halmozott fogyatékosról

A halmozott fogyatékosról, - ahogy az a fogalomból is kiderül – akkor beszélünk, ha a személy több területre kiterjedő fogyatékoságban szenved. Az autizmus általában párosul értelmi fogyatékosággal is.

A halmozott fogyatékoság olyan állapot, amely egy, vagy több azonos, vagy egymástól független időben fellépő biológiai sérülés, károsodás következményeként jön létre, és több funkcióterületre kiterjedő fogyatékosággal jár.¹⁸ Klasszikus formája a korai organikus idegrendszeri sérülés, amely motoros, érzékszervi, beszéd-, értelmi fogyatékosággal, illetve ezek különböző kombinációjával fordul elő. Ezt a formát multiplex primer fogyatékoságnak nevezik. Más természetű a halmozott fogyatékoság, ha az egyes fogyatékoságok mögötti sérülések eltérő időben keletkeznek, pl. veleszületett vaksághoz későbbi életkorban baleset miatt mozgáskorlátozottság társul, vagy a veleszületetten siket gyermek később veszti el látását.¹⁹

2.2.3. Fogyatékkal élők Magyarországon

A fogyatékos emberek száma Magyarországon az 1990. évi népszámláláskor 368 270, a 2001. évi népszámláláskor 577 006 fő volt. Arányuk az össznépeesség arányában 3,5 %-ról, 5,7%-ra nőtt (1. táblázat). A nemek szerinti eloszlás alapján az 1990. évi méréskor több volt a

¹⁵ <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kaleidoszkop-07Fejezet> (2009.11.07.)

¹⁶ <http://www.autizmus.hu> (2009.11.07.)

¹⁷ <http://www.massag.hu/main.php?a=fogalommagyarazo> (2009.11.07.)

¹⁸ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban, Budapest, 1997. 636.o

¹⁹ http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/H.xml/halmazott_fogyatekossag.html (2009.11.07.)

fogyatékos férfi, ez az arány azonban 2001-re megváltozott és a nők aránya lett magasabb. A fogyatékos népességben belül továbbra is a mozgássérülteké a legnagyobb csoport. A fogyatékos férfiak és nők fogyatékoságtípus szerinti megoszlása némileg különbözik egymástól. A férfiak körében magasabb az értelmi fogyatékosok, alsó, felső végtag hiányából adódó fogyatékosok és az egyéb fogyatékosok aránya. A mozgássérültek, gyengénlátók hányada a nők között nagyobb (2. táblázat). A fogyatékos személyek döntő többségének, több mint 86 %-ának egy, 12 %-ának kettő és mindössze 2 %-ának három fogyatékosága van. A fogyatékosokkal élők nehéz helyzetét jelzi, hogy háztartásaikban a száz háztartásra jutó foglalkoztatottak száma csak 61, míg a fogyatékosok nélküli háztartásokban ez a szám 99.²⁰

2.2.4. Fogyatékkal élők Somogy megyében

A fogyatékos emberek száma Somogy megyében az 1990. évi népszámláláskor 12 840 fő volt. Az ezt követő 2001. évi népszámláláskor 18 576 fő vallotta azt, hogy fogyatékos. A megyei népesség arányában 3,72 %-ról, 5,54 %-ra nőtt (3. táblázat). A nemek szerinti eloszlás alapján az 1990. évi méréskor több volt a fogyatékos férfi (6 860 fő), mint a nő (5 980 fő). Ez az arány 2001-re – az országos tendenciákhoz hasonlóan - megváltozott és a nők aránya lett magasabb, ekkor 9 462 nő és ezzel szemben 9 114 férfi vallotta magát fogyatékosnak.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás célja és módszerei

A kutatás célja az volt, hogy felderítse a fogyatékosokkal élő személyek felnőttképzésének akadályait, megtalálja a választ e társadalmi csoport tagjainak csekély számú érdeklődésére a felnőttképzés nyújtotta lehetőségek iránt. A kutatás átfogó képet kíván nyújtani a probléma okairól. A vizsgálati módszerek közül a kérdőíves vizsgálat és az interjú segítségével végeztem a kutatást.

3.1. A kérdőíves vizsgálat

A kérdőív fő alkalmazási területe az adatgyűjtés, írásbeli kikérdezési módszerként a személyes kontaktust nélkülözi, vagy nélkülözheti a kutató és a vizsgált személy között. A kérdőív alkalmas arra, hogy nagyszámú populációtól nyerjünk adatokat.²¹

---

²⁰ Központi Statisztikai Hivatal. www.nepszamlalas.hu (2009.11.18.)

²¹ Cserné dr. Adermann Gizella: *A tanulás- és kutatómódszertan alapjai*. JPTE FEEFI, Pécs, 1999. 70-71.o.

A kérdőív (4. sz. melléklet) kérdéseinek meghatározásakor arra helyeztem a hangsúlyt, hogy a legátfogóbban megvilágítsa, hogy mi az oka a fogyatékossgal élők csekély számú részvételének a felnőttképzésben, Somogy megyében. A kérdések jól behatárolják a célcsoport nemi státuszát, korstruktúráját, lakhelyének típusát, iskolázottságát, családi állapotát. Információt kaptam a vizsgált személyek fogyatékossgának típusáról, és annak kialakulási körülményeiről, gazdasági aktivitásukról, munkaerő-piaci helyzetükről. A kérdőív feltárja azt is, hogy foglalkoztatja-e őket a továbbtanulás gondolata, hozzájutnak-e megfelelő információkhoz a képzési programokkal kapcsolatban, mi a véleményük a fogyatékossgal élők részére kínált képzésekről. Kiderül, hogy a megkérdezettek tervezik – e a továbbtanulást, szerintük magasabb végzettséggel könnyebben jutnak – e munkalehetőséghez. Megkérdeztem a vizsgált személyektől, hogy mi a véleményük a többségi társadalom tagjai és a fogyatékossgal élők viszonyáról, a távmunkáról és a távoktatásról.

3.2. Az interjúk

Az interjú szóbeli kikérdezésen alapuló vizsgálati módszer. A dinamikus interjú non-direktív kategóriába sorolható, tehát nem irányított beszélgetés. A kutató a kérdések helyett felvet egy témát és hagyja, hogy az interjúalany beszéljen bármiről, amit fontosnak tart a témával kapcsolatban.²²

A vizsgálat módszereként, a dinamikus interjút választottam, mivel olyan alanyokkal beszélgettem, akik rendkívül tájékozottak a kutatási témában és sok hasznos információval rendelkeznek. Az irányított kérdések mederbe szorítják a beszélgetést és ez által lényeges információk maradtak volna megválaszolatlanul a téma hátterét illetően.

A dinamikus interjú rögzítése fontos, mivel minden árnyalat különös jelentőséggel bírhat. Célszerű, hang-, illetve videoeszköz alkalmazása, ez ugyan megváltoztathatja az alany megnyilvánulásait.²³

3.3. A megkérdezett célcsoportra vonatkozó információk

Felnőtt tanulónak tekinthető minden tanköteles kort betöltött állampolgár.²⁴ A Magyar Köztársaságban minden gyermek tanköteles. A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig

---

²² Cserné dr. Adermann Gizella: *tanulás- és kutatómódszertan alapjai*. JPTE FEEFI, Pécs, 1999. 80.o.

²³ Cserné dr. Adermann Gizella: *(u.o.)* 81.o.

tart, amelyben a tanuló a tizennyolcadik életévét betölti.²⁵ Felnőtt tanulónak minősül továbbá az a felnőtt korú személy, aki a munkája mellett, vagy annak hiányában, tudása továbbfejlesztése érdekében, meghatározott ideig tartó szervezett oktatásban vesz részt.²⁶ A fentiek alapján a megkérdezettek célcsoportját illetően kritériumként a tanköteleskor betöltése lett megjelölve, illetve a kutatás területi irányultsága miatt a válaszadónak Somogy megyén belüli lakhellyel kellett rendelkeznie. A kutatás célja alapján természetesen a mérés kizárólag a fogyatékkal élők körét érinti.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

4.1. A KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉSE

A kérdőívet 112 fogyatékkal élő személy töltötte ki. A válaszadók nevük feltüntetése nélkül, anonim módon töltötték ki a kérdőívet. A kutatás összegzését és értékelését SPSS 14 szoftver segítségével végeztem el. Ez a program lehetőséget biztosít statisztikai kimutatásra, a kérdőívek analizálására, a válaszok közötti összefüggések feltárására is.

4.1.1. Nemek szerinti megoszlás

Az értékelés során a célcsoportra vonatkozó adatok sorából a legáltalánosabb tényező a válaszadók nemek szerinti összetétele. Ebben az esetben a 112 válaszadó mindegyike értékelhető választ adott. Ez alapján a kérdőívet 48,2 %, azaz 54 fő nő és 51,8%, azaz 58 fő férfi válaszadó töltötte ki. A nők és a férfiak között a válaszadási hajlandóság tekintetében nincs szignifikáns különbség. Az országos adatok alapján az 1990. évi népszámlálás alkalmával a fogyatékosok 53,6 %-a volt férfi és 46,4%-nő. A 2001. évi népszámláláskor a nemek aránya megváltozott és 49%-uk volt férfi és 51%-uk nő. *„Ez összefügg azzal, hogy a legutóbbi népszámlálás során jóval több időskorú ember került a fogyatékos személyek közé, mint 1990-ben (mint ismeretes, az időskorúak között a nők aránya jóval magasabb).”*²⁷ Napjainkban ez az arány ismét megváltozni látszik, legalábbis a célcsoport adatai szerint. Erre vonatkozó reprezentatív adatokat a 2011. évi népszámlálás fog közölni.

4.1.2. Végzettség szerinti megoszlás

---

²⁴ Martinkó József: *A felnőttképzés általános módszertana*. Dávid Kiadó, Kaposvár, 2009. 76. o.

²⁵ 1993. évi LXXIX. törvény A közoktatásról.

²⁶ Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban, Budapest, 1997. 465.o

²⁷ Központi Statisztikai Hivatal. www.nepszamlalas.hu (2010.01.15.)

A legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozóan 5 kategóriára bontottam a célcsoportot. A 8 általános iskolai osztálynál kevesebbet végzettek, az általános iskola mind a 8 osztályát elvégeztek, a szakmunkásképző iskolát/szakiskolát végzettek, a középiskolai, vagy gimnáziumi érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők és a felsőfokú végzettségűek képeztek külön kategóriát. Az értékelés alapján a megkérdezettek 8,9 %-a, azaz 10 fő nem végezte el a 8 általános iskolai osztályt sem. A célcsoportból 24,1 %, azaz 27 fő rendelkezik alacsonyabb iskolai végzettséggel, valamint 34,8%-uknak, azaz 39 főnek van szakmunkás bizonyítványa, vagy szakmai középfokú végzettsége. A válaszadók 26,8 %-a, azaz 30 fő rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal. A kérdőívet kitöltő, fogyatékkal élők közül mindössze 5,4 %-uk, azaz 6 fő rendelkezik felsőfokú iskolai végzettséggel. Az országos adatok szerint 1990. évi népszámláláskor a fogyatékkal élők 50,1 %-a nem végezte el a 8. általános iskolai osztályt, 2001. évi népszámláláskor ennek a csoportnak az aránya már csak 31,6 % volt a fogyatékkal élő teljes népességre vetítve. Az általános iskolát elvégeztek 1990-ben 30,6 %-ot tettek ki, míg 2001-ben 38,8 % volt ez az arány. A középiskolai, illetve szakmai végzettséggel rendelkezők aránya a két népszámlálás közötti időszakban megduplázódott, 5,7 %-ról 10,3 %-ra nőtt. Az érettségivel rendelkező fogyatékosok aránya 1990. évi népszámláláskor 9,7 % volt, ez 2001-re 14,3 %-ra nőtt. Az egyetemet, vagy főiskolát végzettek aránya is elmozdult ebben az időszakban 4 %-ról 5 %-ra.²⁸

4.1.3. Területi megoszlás

A területi megoszlás, tulajdonképpen a lakóhely településtípusa szerinti szétválasztását jelenti. Ebben az esetben két lényeges kategóriát jelöltem meg a kérdőívet kitöltők számára, a városban élők és a nem városban élők csoportját. Azok, akik nem városban élnek, három településtípusból választottak, a község, a falu és a tanya közül. Az eredmény alapján a nem városban élők mindegyike a falut jelölte meg lakhelyéül. A felmérés eredménye szerint a megkérdezettek 66,1 %-a, azaz 74 fő él városban és egyharmaduk, 33,9 %-uk, azaz 38 fő pedig faluban. Megvizsgáltam ennek kapcsán azt, hogy van-e összefüggés a lakhely típusa és az iskolai végzettség között. Az előzetes feltételezésemhez képest eltérő eredménnyel szembesültem. A 8 általános iskolai osztálynál kevesebbet végzettek mindegyike városban él. A 8 általánost elvégezettek közül 22 fő a városi lakos és mindössze 5 él faluban. A szakmunkás végzettségűen aránya teljesen egyensúlyban van, 20 fő a városi és 19 él faluban. Az érettségivel rendelkezőknél szintén nincs jelentős különbség, 16 fő városi lakos és 14

²⁸ Központi Statisztikai Hivatal. www.nepszamlalas.hu (2010.01.15.)

fogyatékkal élő lakik faluban. A felsőfokú végzettségűek mindegyike városban él. Azt gondolnánk, hogy a faluban élők iskolázottsága jelentősen eltér a városban élőkétől, az oktatáshoz való hozzáférhetőség, az aprófalvas településstruktúra és az ezzel együtt járó elégtelen közlekedési lehetőségek miatt. Ezzel szemben a mért célcsoport rácafoltt erre a feltételezésre.

A 2001. évi népszámlálási adatok szerint a 8 általános iskolai osztálynál kevesebbet a városban élők 26 %-a végzett, míg a falusi fogyatékos lakosság 39,8 %-a. Az általános iskolát a városban élő fogyatékosok 37,9 %-a, a faluban élőknek pedig, a 40,1 %-a fejezte be. A városban élő fogyatékosok 10,5 %-a rendelkezik szakmai végzettséggel, 18,5 %-a érettségivel és 7,1 %-uk felsőfokú végzettséggel. Ugyanezek az adatok a faluban élőkénél a következőképp alakulnak. Szakmai végzettséget szerzett fogyatékkal élők aránya 10,1 %, az érettségivel rendelkezőké 8 %, míg diplomával mindössze 1,9 %-uk rendelkezett 2001-ben.²⁹ Az országos népszámlálási adatok igazolták azt a feltételezést, miszerint a faluban élő fogyatékos emberek iskolai végzettsége jelentősen alacsonyabb, mint a városban lakóké.

4.1.4. Motivációs különbségek

A tanulási motivációval kapcsolatos kérdés választ adhat a fogyatékkal élők motivációs különbségeit illetően, illetve arra is rávilágíthat, hogy milyen arányban vannak azok, akik abszolút motiválatlanok és nem is akarnak felnőttképzésben részt venni. A kérdésre hét lehetséges válaszlehetőséget dolgoztam ki, amelyek közül a válaszadók több választ is megjelölhettek. A vizsgált csoport 41,1 %-a nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem kíván továbbtanulni, valamint további 8 % nem hisz benne, hogy magasabb iskolai végzettséggel könnyebben boldogulna. Eszerint, a válaszadók majdnem 50 %-a semmiféle motivációval nem rendelkezik. A megkérdezettek 26,8%-a a „több munkalehetőség reményében” tanulna tovább, 9,8 %-uk csupán szeret tanulni és érdeklődő típus, 7,1 % a magasabb fizetés lehetőségét jelölte meg. A megkérdezettek felére jellemző motiválatlanság visszaköszön a vizsgálatban szereplő két további kérdés megválaszolásában is. Arra a kérdésre, hogy szeretne-e továbbtanulni, illetőleg foglalkoztatja-e a továbbtanulás gondolata, szintén a válaszolók fele nemmel válaszolt.

A továbbtanulási hajlandóság kérdését érdemes megvizsgálni a legmagasabb iskolai végzettséggel összevetve. Kiderült, hogy azok a válaszadók, akik nem végeztek el az általános iskola 8 osztályát, a továbbiakban sem kívánnak tanulni, és nem akarnak végzettséget,

---

²⁹ Központi Statisztikai Hivatal. www.nepszamlalas.hu (2010.01.15.)

szakmát szerezni. A 8 osztályt végzetek fele hajlandó lenne tovább képezni magát, míg a másik fele nem. A szakmunkás végzettségűeknél ugyanez az arány figyelhető meg, valamint az érettségizettek között sincs jelentős különbség a tanulni akarók, és a nem akarók közt. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők 100 %-a továbbtanulna.

A továbbtanulási hajlandóság és a lakóhely közötti kapcsolat vizsgálata kimutatta, hogy nincs jelentős különbség a városban és a más településtípusban élők motiváltsága között. A tanulási hajlandóság és a fogyatékoság típusa közötti kapcsolat vizsgálata már érdekesebb eredményt hozott. A testi fogyatékosággal élők kevesebb, mint fele tanulna tovább, mindössze 25 fő, az ebbe a kategóriába tartozó 60 személyből. Ezzel szemben az érzékszervi fogyatékoságban szenvedő 28 fő mindegyike, azaz 100 %-a tovább szeretné fejleszteni meglévő tudását. A 13 fő értelmi fogyatékkal élő egyike sem tanulna tovább. Ez a fogyatékoság típusa alapján várható volt, és érthetőek az okok. A halmozottan fogyatékosok közül 3 fő igen és 8 fő nem szeretne tanulni.

A megkérdezettek tanuláshoz való hozzáállását érdemes megvizsgálni a munkavisztonnyal párhuzamosítva is. Ennek eredményeképp kiderült, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatott 41 főből 23, azaz 56 %-uk nem akar tanulni. A részmunkaidős állásban dolgozóknál a többség, 18 fő, azaz a részmunkaidőben dolgozó válaszolók 70 %-a képezne magát a jobb munkalehetőség reményében. A munkavisztonnyal nem rendelkezők többsége viszont nem tanulna. Ennek oka az, hogy nem bíznak abban, hogy a magasabb iskolai végzettség alapján elhelyezkedési esélyeik a munkaerő-piacon pozitívan változnának. Az a 9 fő, aki jelenleg rehabilitáció kapcsán foglalkoztatott, szeretne a továbbiakban tanulni.

A továbbtanulási motivációk kutatásakor feltételezhetjük, hogy a társas kapcsolatok megléte, illetve hiánya jelentősen kihat az egyén motivációs szintjére. Az, hogy valaki házastársi, vagy élettársi kapcsolatban él feltehetően a felelősségvállalás okán magasabb teljesítményre sarkallja. A család létbiztonságának megteremtése érdekében, nyilván a jobb munka lehetőségének reményében motivált a továbbtanulásban. A kérdőívet kitöltők válaszai alapján az eredmény felemás lett. Abból a 28 főből, aki házasságban él 21 fő tovább képezne magát, viszont az élettársi viszonyban élőkre ugyanez már nem igaz. A 17 fő élettársi viszonyban élő fogyatékos személyből egy sem szeretne továbbtanulni. Az egyedül élő 67 főnyi csoportból összesen 35 fő jelölte válaszként azt, hogy továbbtanulna, tehát több mint a fele.

4.1.5.Összegzés, értékelés

A megkérdezettek csoportján belüli általános jellemvonások, a csoportra vonatkozó tulajdonságok, és összefüggések vizsgálatán túl azt kell kideríteni, hogy ma Magyarországon, Somogy megyében milyen okokat tudunk feltárni, amelyek a fogyatékkal élők felnőttképzésben való alacsony részvételét indokolják. Úgy gondolom, hogy a fogyatékkal élő emberek nem rendelkeznek elégséges információval a számukra kínált képzésekkel kapcsolatban, illetve a fenti motivációs hiányosságok is okai lehetnek az érdektelenségüknek. A kutatás alapján 30,4 % válaszolta azt, hogy van információja a fogyatékkal élők számára kínált képzésekről. A válaszadók mindössze 21,4 %-a vélekedik úgy, hogy ezek az információk könnyedén hozzáférhetőek. A lehetséges információforrásokat figyelembe véve a kutatás arra is kiterjedt, hogy milyen csatornán, médiumokon keresztül lehet legkönnyebben eljuttatni a kívánt információkat az érintetteknek. A megkérdezettek jelentős része, 31 %-a a világhálót, 19,6 %-a a nyomtatott sajtót, 17 %-a az ismerősöket jelölte meg forrásként. Az internetet, mint információik beszerzésének helyét megjelölők 35 főből, 26 fő rendelkezik teljes-, vagy részmunkaidős munkaviszonnyal. Az interneten keresztül terjesztett információ kétségtelenül gyors, költséghatékony és a világ jelenlegi technológiai fejlettségének megfelelő, kézenfekvő megoldásnak tűnik. Amennyiben más szempontból vizsgáljuk a hatékonyságát, kiderül, hogy nagy számban, csak a munkaviszonnyal rendelkező fogyatékkal élőkhez juttatjuk el a kívánt információkat. Nem szabad elfelejteni, hogy a háztartások jelentős része a mai napig nem rendelkezik otthoni internet hozzáféréssel. A fogyatékkal élők jelentős része alacsony iskolai végzettségű, alacsony keresetű, vagy fogyatékosága miatt állástalan, illetve rokkantsági nyugellátásban részesül, aki nem tudja megfizetni az internet hozzáféréssel kapcsolatos költséget sem, és a számítógép megvásárlása is nagy terhet róna rá. Én személyesen a televízió és rádió keresztül történő figyelemfelhívást preferálnám az ő esetükben.

A fogyatékkal élő személyek által végezhető munkafolyamatok a fogyatékoságuk típusa alapján különböző, ennek alapján a számukra tervezett képzési programok is speciálisan a fogyatékoság típusa szerint szegmentálódnak. Meggyőződésem, hogy nincs meg a megfelelő képzési kínálat, ami lefedné ezeknek az embereknek az érdeklődési körét, figyelembe venné azokat a kompetenciákat, amellyel ők rendelkeznek ahhoz, hogy egy képzést elvégezzenek, és olyan képzést végezzenek el, amellyel esélyhez juthatnak a munkaerő-piacon. A megkérdezettek 18,8 %-a gondolja úgy, hogy a fogyatékkal élők részére megfelelő képzési kínálat áll rendelkezésre. Az, hogy több mint 80 %-uk nem tartja elégségesnek a képzési kínálatot, okozhat-e motiválatlanságot, nem kérdés, igen. A 49

megkérdézetből, aki egyértelműen nem akar a továbbiakban tanulni, 46 fő szerint nem megfelelő, vagy nem tudja, hogy megfelelő-e a képzési kínálat a fogyatékkal élő emberek számára.

A családi állapot párhuzamaként már szóba került a motiváció vizsgálata, a magasabb kereset, a jobb munka lehetősége. Lényeges rámutatni arra, hogy ha az ember – legyen akár a többségi társadalom tagja, akár fogyatékkal élő – nincs meggyőződve arról, hogy az élet bármely területén tett erőfeszítései a jövőben megtérülnek és neki hasznot fognak generálni, akkor elveszíti azt a motivációt, ami a magasabb teljesítmény elérésére sarkallja. Ha a fogyatékkal élő személy nincs meggyőződve arról, hogy a magasabb végzettség, egy szakma által ő jelentősen kedvezőbb esélyekkel indul a munkaerőpiacon és esélye lesz megváltoztatni az életét, – itt a hangsúly az esélyen van – akkor nem fog felnőttképzésben részt venni. Ha megvizsgáljuk, hogyan vélekednek erről az érintettek, akkor megdöbbentő adattal szembesülünk, mindössze 22 %-uk gondolja azt, hogy a magasabb iskolai végzettség több munkalehetőséget, és ez által biztos egzisztenciát biztosít számára.

A kutatás eddigi eredményei rávilágítottak arra, hogy a fogyatékkal élők csekély részvétele a felnőttoktatásban és a felnőttképzésben rendkívül sok tényező kedvezőtlen alakulásának eredménye. Nem csak a gondolkodásmódjukat kell megváltoztatni ahhoz, hogy ez a tendencia a jövőben javuljon. Az információ, az infrastruktúra, a társadalom hozzáállása, a képzési kínálat mind nagymértékben befolyásolja az eredménytelenséget.

„A fogyatékossgal élő emberek társadalmi helyzetének megértésekor abból kell kiindulnunk, hogy a fogyatékossgok társadalmilag határozódnak meg. A szokásostól való testi vagy szellemi eltérés gyakran a normálistól való eltérésként is értelmeződik az emberi közösségekben, hiszen a tartósan létező szokásost a közösségek hajlamosak – öngazolásként is, az ismeretek hiányából és kényelmi szempontokból adódóan is – egynek tekinteni a normálissal. A fogyatékossgot mindenekelőtt, mint a szokásostól (normálistól) való eltérést szokták ábrázolni.”³⁰

Napjainkban a fogyatékkal élők problémái egyre hangsúlyosabbá válnak, egyre inkább beépülnek a köztudatba, foglalkoztatják az átlagembert is. Az esélyegyenlőség megteremtése, a rossz szociális helyzet javítása, és az akadály-mentesítés már olyan fontos kérdések, mint például a környezetvédelem vagy az elöregedő társadalom problémái. A fogyatékkal élők is éreznek vajon pozitív előjelű elmozdulást a társadalom hozzáállását illetően? Kutatásom

---

³⁰ Bánfalvy Csaba: *Fogyatékossg és szociális hátrány*. <http://text.disabilityknowledge.org/Banfalvy-Szoc-Hatr.pdf> (2010.01.15.)

során megkérdeztem, hogy viszonyul napjainkban a társadalom a fogyatékkal élőkhez az érintettek szemszögéből.

A megkérdezettek szerint is tapasztalható változás, de még mindig van mit javítani a helyzeten. A válaszolók 28,6 %-a tapasztal segítőkészséget az emberek irányából, viszont 29,5 %-uk érdektelennek titulálja a többséget. A sajnálat és a velük szembeni türelmetlenség még mindig nagyon jellemző magatartás, megnyilvánulás, és a XXI. században is akadnak olyanok, akik megbámulják őket. Ha megvizsgáljuk ezeket az eredményeket, akkor kiderül, hogy egyáltalán nincs joga a társadalomnak hátradólni, mint aki jól végezte a dolgát és megtett mindent a helyzet javítása érdekében. A pozitív előjelű vélemények ugyanis a 28,6 %-nyi segítőkészséget érző válaszadónál ki is merültek. A többieknek, azaz a válaszadók több mint 70 %-ának véleményéből még mindig a társadalom érdektelensége, a kirekesztettség tükröződik vissza.

A fogyatékkal élők esetében, ahogy a képzésüknél a távoktatás és az e-learning, úgy az elhelyezkedésüknél, munkavállalásuknál alternatívaként megjelenik a távmunka lehetősége. *„A távmunkának tekintjük a munkavégzésnek azt a formáját, amikor a munkavállaló nem a hagyományos munkahelyen, hanem attól távol végzi el rendszeresen napi munkáját, melynek eredményét a kommunikációs és információs technológiák alkalmazásával juttatja el munkaadójához.”*³¹

A kutatás során kíváncsi voltam arra, hogy a megkérdezettek mennyire tájékozottak a távmunka lehetőségével kapcsolatban. Az eredmény biztatónak bizonyult. A válaszolók 86,6 %-a tisztában van a távmunka jelentésével és a benne rejlő lehetőségekkel, ez mindenképp kedvező aránynak mondható. Nyilván szerepet játszik az is, hogy a fogyatékkal élők szervezetei hatékony munkájának köszönhetően tájékoztatják sorstársaikat a lehetőségekről, sőt megpróbálnak minél szélesebb körben ilyen jellegű munkalehetőséget felkutatni tagjaik számára. Ami viszont megdöbbentő, hogy mindössze 33,9 %-ot érdekel a távmunka lehetősége, mint lehetséges munkaerő-piaci alternatíva. A távmunka iránti érdeklődést összevetve a munkaviszonyra vonatkozó kérdés adataival sem jobb a helyzet. A munkaviszonnyal nem rendelkező 36 főből 27-nél nem mutatkozik érdeklődés, míg a teljes-, illetve részmunkaidőben foglalkoztatottak nagyobb számban érdeklődnek a távmunka lehetősége iránt. Az érdeklődés mértéke és a legmagasabb iskolai végzettség keresztezése sem adott egyértelmű magyarázatot, hiszen az eredmény azt tükrözi, hogy nem az iskolázottság differenciálja. Egyedül a kor és a távmunka iránti érdeklődés vizsgálata hozott nemiképp

---

³¹ <http://www.tavmunkainfo.hu/miatavmunka.htm> (2010.01.15.)

értékelhető eredményt, de ebből sem lehet messzemenő következtetéseket levonni. Az érdektelenek 50 %-a a 25-44 év közötti korosztály tagja, további 37,5 %-uk pedig a 45-64 éves korosztályba tartozik.

A kérdőíves vizsgálat zárásaként arra voltam kíváncsi, hogy a fogyatékkal élők szerint megfelelően támogatott-e az oktatásuk, képzésük. A megkérdezettek majdnem 90 %-a szerint nem, vagy nem tudja, azaz mindössze 11,6 % jelenti ki egyértelműen, hogy a támogatásuk megfelelő mértékű.

A 112 kérdőív kitöltésével és eredményeinek feldolgozásával nyilván nem lehet egy átfogó képet kapni a több mint 600 ezer fogyatékkal élő ember érzéseit, véleményét, gondolkodásmódját, problémáit illetően, de egy kis szeletét érzékelhetjük annak, hogy ezek az emberek naponta milyen problémákkal kényszerülnek megküzdeni. A kirekesztettség, a megélhetési gondok, a munkaerő-piaci kilátástalanság, az elutasítás, az esély hiánya.

4.2.AZ INTERJÚK ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉSE

A kutatásom során olyan emberekkel sikerült interjút készítenem, akik naponta megvívják saját harcaikat, és némelyikük még sorstársaik harcát is azáltal, hogy érdekképviseltek vezetőiként, vagy segítőszolgálatok munkatársaiként dolgoznak. Ezekkel az emberekkel azért is készítettem interjút, mert nemcsak mint egy támogató szervezet vezetői, munkatársai, hanem mint fogyatékkal élő személyek is tájékozottak a témában.

A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (továbbiakban: MEOSZ) elnökével, Dr. Hegedűs Lajos úrral készített interjú során kerestem a válaszokat azokra a kérdésekre, hogy mi az oka a fogyatékkal élőknek nyújtott képzések kis számának, a szervezett képzéseken való csekély részvételüknek. Kíváncsi voltam arra is, hogy mint országos szintű vezető, mit tapasztal a fogyatékkal élők képzését segítő intézkedések és az akadály-mentesítés megvalósulása terén.

Hegedűs úr elmondta, hogy Magyarországon a fogyatékkal élőknek kínált képzési programokkal kapcsolatban a Regionális Munkaügyi Központok, valamint a ma már működő Rehabilitációs Információs Centrumok (a továbbiakban: RIC) és az itt dolgozó rehabilitációs szakemberek nyújtanak tájékoztatást. Az is igaz, hogy ezekhez az információkhoz csak a munkaügyi központok rendszerében regisztrált fogyatékosok jutnak hozzá. A MEOSZ minden fogyatékkal élő figyelmét felhívja, hogy mindenképpen regisztráljon, mert ezáltal jut hozzá ezekhez a képzéssel kapcsolatos információkhoz, és válik jogosulttá a képzésekben való részvételre. Az, hogy a magyarországi terminológia szerint külön létezik a csökkent

munkaképességű és a fogyatékkal élő személy, további problémákat is felszínre hoz a képzésük terén. A csökkent munkaképességű embereknek szóló, illetve nekik szervezett és kínált képzéseken – amelyek főképpen átképzések – jogilag részt vehetnének fogyatékkal élő személyek, viszont a munkaügyi központok nincsenek felkészülve azokra a speciális körülményekre, amelyek ezt lehetővé is tennék. Nincs megfelelő szinten sem az országban, sem Somogy megyében az akadály-mentesítés. A siket, hallássérült ember esetében nem tudják biztosítani a jelnyelvi tolmácsot, vakok, vagy gyengénlátók esetén a speciális segédeszközök, tananyag hiánya az oka annak, hogy ezeken a képzéseken nagy részük nem tud részt venni. A munkaerő-piaci képzéseket nyújtó gazdasági társaságok – valamelyest reagálva a munkaerő-piaci igényekre – olyan szakmákban, szakmacsoportokban képeznek embereket, amelyeket a fogyatékkal élő emberek nem tudnak ellátni. A szóba jöhető képzések szinte teljesen lekorlátozódnak a számítógépes tudást nyújtókra, amelyek azért nem tartanak számot különösebb érdeklődésre a körükben, mert rettenetes mennyiségű munkavállaló rendelkezik ilyen jellegű képzéssel és ez által hatalmas a túlkínálat. A magasabb végzettséget adó szakmákra lenne kereslet, viszont ebben a szegmensben nincsenek támogatott képzések. Pár évvel ezelőtt Európai Unió forrásokra lehetett pályázatokat benyújtani a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézethez (továbbiakban: NSZFI) kimondottan megváltozott munkaképességű, vagy fogyatékkal élők képzését célzó programokhoz, - és működött is - de ilyen jelenleg nincs. Hegedűs Lajos elmondta, hogy a közelmúltban és jelenleg is nagy problémát jelent az, hogy a képzések és a munkaerő-piaci igények nincsenek összhangban egymással, nem találkoznak, így a képzettség megszerzése után valójában az nem használható fel, néhány kivételtől eltekintve.

A tanulási hajlandóság kérdésében Hegedűs úr elmondta, hogy a fogyatékkal élők körében sok, akinek a fogyatékosága nem veleszületett, hanem szerzett. Jellemzően az 50 év feletti korosztály veszélyeztetett ebből a szempontból, hiszen tanulási kapacitás, a memória és a tanulási készség ebben a korban már alacsony szintű. További problémát jelent az, hogy valaki, aki fiatal korában elvégezte az általános iskolát, netán szakmunkás végzettséget is szerzett, ezután elhelyezkedett a végzettségének megfelelő munkakörben, könyvet azóta sem vett a kezébe, mert nem volt rá szüksége. Ez az ember, amikor fogyatékosává válik, nem képes tanulni és nem is látja értelmét annak, hogy tanuljon. Hegedűs Lajos elmondta, hogy a fenti példa nem egyedi esetet, hanem sajnos tömeges jelenséget ír le. A fogyatékkal élők másik korosztálya, azok a fiatal fogyatékosok, akik vagy veleszületett, vagy még gyermekkorban szerzett fogyatékoságuk okán szegregált képzésben nevelkedtek és tanultak, ami valamilyen szinten egy zárt, védett környezetet jelent. Nekik most egy nyílt, integrált és más

normarendszer szerint működő képzésbe és környezetbe kell integrálódni, ami rettentően nehéz számukra, és sok esetben ezért nem vállalják ezeket a képzéseket, és nem élnek a felkínált lehetőséggel.

Hegedűs úr alapkövetkeztetésként leszögezte, hogy a fogyatékkal élő embercsoport lényegesen alulképzett a nem fogyatékkal élő populációhoz képest. Döntő többségük általános iskolai, vagy esetleg szakmunkás végzettséggel rendelkezik, ez azt jelenti, hogy a képezhetőségük, illetve a képzésre való alkalmasságuk nagyon megkérdőjelezhető. Ezeknek az embereknek a túlnyomó többsége a fizikai korlátai mellett egyfajta mentális sérülést is magában hordoz, ami tovább nehezíti a képzésüket. A MEOSZ éppen ezért működtet, egy speciális távoktatással és távmunka közvetítésével foglalkozó intézetet a MEOSZ OTTI-t, amelynek dr. Derera Mihály az igazgatója.

Dr. Hegedűs Lajos szerint a magasabb végzettség megszerzésével, a fogyatékkal élő személyek is könnyebben integrálódhatnak a munkaerő-piacba, hiszen saját tapasztalatai is ezt mutatják. Példaként említi, hogy a MEOSZ működtet egy álláskereső klub hálózatot országosan és az a tapasztalat, hogy a nyelvtudással rendelkező, vagy a magasabb informatikai tudással rendelkező fogyatékos munkavállalókból számtalan embert tudnának elhelyezni, mert erre hatalmas igény mutatkozik a munkaerő-piacon, és a sérült emberek is el tudják látni ezeket a munkaköröket. A baj az, hogy jelenleg nincs megfelelő számú ilyen jellegű, magasabb végzettséggel rendelkező fogyatékos ember, és képzésük nem is megoldható egyik pillanatról a másikra.

A fogyatékkal élők támogatásával kapcsolatban az interjú során megfogalmazódott, hogy sok esetben a rendszer hiányossága, a komplexitás. A fogyatékkal élő emberek képzését az állam támogatja, sőt Európai Unió képzésben is ingyenesen vehetnek részt. A probléma abban gyökerezik, hogy az alacsony végzettségű, alacsony jövedelemmel rendelkező fogyatékos ember a képzésben való fizikai részvételének feltételeit nem képes biztosítani. Gondoljunk csak arra, hogy a helyszínre való eljutás milyen akadályokba ütközik. A mai napig nem megoldott az akadálymentes közösségi közlekedés, az épületekbe való akadálymentes bejutás. Ezen túl a fogyatékkal élő ember rossz anyagi körülményei miatt nem képes finanszírozni a képzés alapfeltételeként szükséges utazást, infrastruktúrát. Nem képes távoktatás keretein belül képzésben részt venni, hiszen nem tud megvásárolni egy otthoni számítógépet, egy internet hozzáférést. A támogatások felhasználása akkor lehetne hatékony és eredményes, ha azt a háttérrel is megteremténé, ami a képzésben való aktív részvételhez szükséges.

Dr. Benczéné Csorba Margittal a Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Diákotthon és Módszertani Központ igazgatójával és Kovács Attilával a Speciális Szakiskola vezetőjével készített interjú a szakemberek szemével nyújt betekintést a fogyatékkal élők képzésével kapcsolatos problémakörbe.

A fogyatékkal élők képzésekben való részvétel iránti igényével kapcsolatban Kovács Attila elmondta, hogy különbség mutatkozik egy normális intellektusú látássérült, vagy hallássérült motiváltsága és egy autista, vagy értelmileg sérült fogyatékos motiváltsága között, akinek ráadásul a családi háttere sem ambicionálja a tanulás irányába. Azt is hozzá tette, hogy az értelmi sérültek ráadásul sajátos normarendszerük miatt a saját állapotukat normálisnak érzékelik és mindenki mást az ő normarendszerüknek nem megfelelőnek ítélnék meg. Többek között ez az oka, hogy a fogyatékkal élőknek ez a szegmense nem vesz részt képzési programokban, és nincs is számukra megfelelő speciális képzés.

Benczéné Csorba Margit hozzátette, hogy ezeken az okokon túl az akadály-mentesítés hiánya jelenti az egyik legnagyobb problémát. A fogyatékkal élők nem tudnak hozzáférni a részükre szervezett képzésekhez. Ez a probléma sokadszor fogalmazódik meg, hiszen többek között Hegedűs Lajos is rámutatott erre a hiányosságra. Az akadály-mentesítés kapcsán Benczéné kiemelte, hogy nem csak a mozgássérült akadály-mentesítésről kell beszélnünk, hanem a vakok és gyengénlátók, valamint a siketek közlekedését akadályozó tényezők megszüntetéséről is, hiszen ez mind hozzájárul ahhoz, hogy a fogyatékkal élők technikailag nem tudnak részt venni a képzéseken.

Az álláspontok különböznek annak tekintetében, hogy magasabb iskolai végzettséggel, egy fogyatékkal élő könnyebben visszakerülhet a munkaerő-piacra. Benczéné Csorba Margit szerint nem. Kovács Attila szerint a munkaadók – végzettségtől függetlenül – elutasítóbbak a fogyatékosággal rendelkező munkavállalókkal szemben, ezért elhelyezkedési esélyeik változatlanul rosszak. A társadalmi megítélésükkel kapcsolatban Benczéné elmondta, hogy az utóbbi időben felerősödött az integráció és az inklúzió,³² ami kétségtelenül pozitív irányú elmozdulást jelent. Rengeteg szó esik az esélyegyenlőségről, ezzel párhuzamosan a megkérdezett fogyatékosok is hasonlóan vélekedtek a kérdéstről. Ők maguk is tapasztalnak változásokat, segítőkészséget a többségi társadalom tagjai részéről, de a teljes elfogadás, befogadás még várat magára.

A fogyatékkal élők támogatásáról Csorba Margit hasonlóan vélekedik, mint Hegedűs Lajos. Itt is tapasztalható előrelépés egyes területeken, viszont mindig maradnak megoldatlan

---

³² inklúzió szó jelentése: *befogadás; belefoglalás*

feladatok. Nem elég a képzési programokhoz nyújtott támogatás, a fogyatékkal élők helyzetét, életét, mindennapjait nem lehet csupán felnőttképzéssel orvosolni. Felzárkóztatásuk, integrációjuk, esélyegyenlőségük megteremtése sokkal szélesebb feladatok megoldását, támogatását teszi szükségessé. Az érintettek majdnem 90 %-a is hasonló véleményen van a kérdőívek kiértékelése alapján.

A változtatások szükségességét a MEOSZ elnökéhez hasonlóan mindkét gyógypedagógiai szakember abban látja, hogy valósuljon meg az akadály-mentesítés az épületeknél és intézményeknél. Kovács Attila véleménye szerint fogyatékosági típusokra bontva van szükség speciális képzési programokra, amelyek végzettséget és szakmát adnak ezeknek az embereknek. A nagyobb társadalmi elfogadás és segítőkészség kiemelten szükséges a z integrációjukhoz.

A látássérültek felnőttképzési lehetőségeivel kapcsolatos tapasztalatokról Dányádiné Molnár Cecíliát a Vakok és Gyengénlátók Somogy Megyei Egyesületének (továbbiakban: VGYSME) vezetőjét, a Ki-Látás Alapítvány kuratóriumi elnökét kérdeztem.

A fogyatékkal élők felnőttképzéshez való hozzáférhetőségével, a felnőttképzési kínálatban Dányádiné elmondta, hogy nem áll rendelkezésre megfelelő számú, a vakok által is igénybe vehető képzés. A magasabb iskolai végzettség megszerzése mindenképp könnyebb boldogulást és nagyobb esélyeket biztosíthat a munkaerő-piacon, de a probléma ettől árnyaltabb – mondta el a vezető. Mindenképp azt célszerű megvizsgálni, hogy tudjuk a képzésre alkalmassá tenni a fogyatékkal élő személyt. A vak és gyengénlátó akkor tud részt venni a képzésben, ha képes eljutni a képzés helyszínére. Ehhez mindenképp kell a családi háttér, mentális sérültségüket is kezelni kell, mielőtt a képzésben részt vesznek. Ehhez mindenképp szükség van egy család szintű terápiára, ahol a család többi tagját is támogató helyzetbe tudjuk hozni, illetve meg kell teremteni a fogyatékos ember motiváltságát.

További problémát jelent a közösségi közlekedés részleges hiánya. Megyénk aprófalvas településszerkezetéből adódóan – a sok zsáktelepülésről nem is beszélve – nehézkes a bejutás a városba, a képzés helyszínére. Az akadálymentes közlekedési járművek, és épületek hiánya ezt csak tovább nehezítik. Ezt a problémát kihelyezett képzésekkel lehetne orvosolni, amelyre csekély az esély, hiszen még képzési program sincs megfelelő számban. A munkaerő-piaci esélyeket nem csak a magasabb végzettség határozza meg, hanem a képzési kínálat tartalma és minősége is, mert különben olyan szakembereket képzünk, akik később mégsem tudnak munkához jutni. A látássérültek a mozgáskorlátozottakhoz képest is speciálisabb helyzetben vannak. A képzési programok előkészítésének szakaszában ezért figyelembe kell venni, hogy a végzettség megszerzése után milyen speciális

munkakörnyezetben és milyen munkafolyamatok elvégzésére tesszük képessé a munkavállalót.

Az inklúzióval kapcsolatban a tapasztalatok a látássérültek esetében is megegyeznek a többi szakember által említett tendenciákkal. A befogadás terén előrelépés tapasztalható ugyan, de még korántsem mondható elfogadónak a társadalom ebben a kérdésben, bár a jelek biztatóak.

Dányádiné Molnár Cecília véleménye szerint, a társadalmi és a munkahelyen belüli elfogadás növelésére lenne szükség, hogy a fogyatékkal élő ember ne terhet jelentsen. Személyiségfejlesztő képzésekre lenne szükség a mentális akadályok megszüntetésére. A közösségi közlekedés átgondolására is szükség van, és főként az aprófalvak és a városok összekapcsolódása tekintetében érdekes ez a kérdés.

A fogyatékkal élő személyek képzési lehetőségeivel kapcsolatban Bruncvig Mártával a Mozgáskorlátozottak Somogy Megyei Egyesületének tagjával beszélgettem, aki maga is 13 éve kerekesszékes.

Interjúalanyom a képzési programokkal kapcsolatos információk hozzáférhetősége kapcsán elmondta, hogy jellemzően az interneten közzétett információk jutnak el a fogyatékkal élő emberekhez, különös tekintettel a városban élő rétegekre. Megállapításában visszaköszön a kérdőíves vizsgálat eredménye, ahol nagy számban az internetet jelölték meg az információk fő forrásaként. Szerinte is problémát jelent az alacsony jövedelmű, nem városban élő rétegek információhoz való hozzáférése, tekintettel az internet hiányára. Szerencsésnek mondhatók azok a szerzett fogyatékkal rendelkező fiatalabb rétegek, akik olyan rehabilitációs intézménybe kerülnek, ahol nem csak a fizikai felépülésüket segítik, hanem a szükséges információkkal, iránymutatással is ellátják őket a rehabilitáció utáni időszak tekintetében. Bruncvig Márta úgy gondolja, hogy Magyarországon a fogyatékkal élő emberek elhelyezkedési esélyei nagyon rosszak, a munkáltatók sincsenek felkészülve egy fogyatékos ember foglalkoztatására és az akadálymentes közlekedés is gátolja a munkahelyre való bejutást, ami értelemszerűen a munkaerő-piaci esélyek csökkenésével jár. A szakmai képzési kínálat nem mondható megfelelőnek, ezzel szemben a gimnáziumi képzés kielégítő szinten áll. A távoktatás az, ami erre megoldást jelenthet, viszont a számítógép és az internet-hozzáférés költségei itt is szabotálják ennek eredményességét. A társadalmi befogadást, elfogadást előmozdítandó a MEOSZ Somogy Megyei Egyesületének tagjaként Bruncvig Márta folyamatosan látogatja a kaposvári középiskolákat, gimnáziumokat, és úgynevezett esély órákat tart az ott tanulók részére. Itt a hallgatóságot szembesítette azzal a ténnyel, hogy a fogyatékkal élők nem mások, mint ők, csak a sérülésükből kifolyólag nehezebben tudnak

közlekedni. A tapasztalat az, hogy a tanulók gondolkodásmódja és hozzáállása átformálódik ezeknek a foglalkozásoknak a hatására, ami azt vonja maga után, hogy a felnövekvő nemzedék már elfogadó, befogadó lesz a fogyatékkal élőkkel szemben. Ezzel a társadalmi elfogadás, mint probléma megszüntethető, igaz csak egy hosszú folyamat eredményeként.

A magasabb iskolai végzettség nem jelent feltétlenül kedvezőbb munkaerő-piaci esélyeket egy fogyatékos ember számára – mondta el interjúalanyom. Ez a megállapítás szintén egybeesik a kérdőív válaszadóinak véleményével. A fogyatékkal élő személyek munkalehetőségei nem csak az iskolázottságra vezethetők vissza, rengeteg tényező együttes eredménye az, ha egy fogyatékkal élő ember el tud helyezkedni.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a Somogy megyében élő fogyatékosok nagy részét a fizikai fogyatékoságuk mellett, mély mentális válság is jellemzi, főleg a szerzett fogyatékosággal élők azok, akik nehezen dolgozzák fel az egészségi állapotukban bekövetkezett változást. A rossz anyagi körülmények, az iskolázottság hiánya és a társadalom irányából érkező negatív megnyilvánulások, a motivációjuk teljes elvesztését eredményezik. A fogyatékkal élő emberek munkaerő-piaci integrációjának gyakori akadály a piacképes, korszerű szaktudás, szakképzettség hiánya. A fogyatékosággal élők a munkaerő-piacon kiemelt hátránnyal indulnak. Életkörülményeik sok tekintetben jelentősen kedvezőtlenebbek az átlagnépességénél. Bár iskolázottsági szintjük jelentősen javult az utóbbi évtizedben, ám még mindig jelentősen elmarad az országos átlagtól.³³

Többségük azért nem kíván részt venni felnőttképzésben, mert nem rendelkezik a megfelelő információkkal a képzési lehetőségekről, és nem bízik abban, hogy a magasabb iskolai végzettség megszerzését követően nagyobb eséllyel indulhat a munkaerő-piacon, vagy éppen nem tudja előteremteni a képzésen való részvételéhez szükséges anyagi forrásokat.

A képzésen való részvétel feltételei más szempontok szerint sincsenek biztosítva a számukra. Hatalmas problémát jelent a közösségi közlekedés elégtelensége, főleg az aprófalvak és a zsáktelepülések fogyatékos lakóit figyelembe véve. Az akadály-mentesítés nem áll megfelelő szinten sem a közlekedési eszközök, sem a középületek, intézmények tekintetében. Ez a tény jelentősen megnehezíti a fogyatékkal élő emberek közlekedését, a képzés helyszínére való odajutást, a képzésre való bejutást és az azon való részvételt. A képzéseken való részvétel függ a fogyatékos személyek tanulási hajlandóságának szintjétől is,

---

³³ Öry Mária: *Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerőpiacon*. NFI, Budapest 2005. 73.o

illetve a tanulás befogadásának képességétől. A felzárkóztató és személyiségfejlesztő tréningek hiánya lehetetlenné teszi ezekben az embereknek a tanulásra képes állapotba hozatalát. A távoktatással és a távmunka lehetőségekkel mindaddig nem tudnak élni, amíg az otthonukban nincs számítógép és nincs internet hozzáférési lehetőség.

Megállapítható, hogy a fogyatékkal élő emberek számára nincs megfelelően kidolgozott képzési kínálat, amely a munkaerő-piac szükségleteit figyelembe véve, olyan tudást transzferál számukra, ami a képzés után valós esélyeket biztosít az elhelyezkedésre. A meglévő képzések legkevesebé sem tekinthetők komplex szolgáltatásnak, ami pedig az ő esetükben elengedhetetlen lenne.

Az integrációjuk, az esélyegyenlőség biztosítása mind a képzések tekintetében, mind a munkaadói oldal felkészültségét illetően hatalmas hiányosságokat mutat. A társadalmi kirekesztődés egyik központi eleme a bizonytalan munkaerő-piaci pozíció és a munkaerőpiacról való tartós kiszorulás.

A fogyatékkal élők foglalkoztatási mutatói igen rosszak, 2001-es adatok szerint mindössze 8,98 %-uk volt foglalkoztatott, és az e körbe tartozó népesség több mint fele olyan háztartásban élt, amelynek egyáltalán nem volt foglalkoztatott tagja.³⁴

Mindezek arra engednek következtetni, hogy a fogyatékkal élők munkaerő-piaci feszültségei komoly, jelenlévő probléma, amelynek kezelése még megoldásra vár.

A fogyatékosok gazdasági aktivitását mutató mindössze 8,98 %-os arány kritikusan alacsony, hiszen a nem fogyatékosok között a foglalkoztatottak aránya 37,82 %. A foglalkoztatásról úgy kapunk pontosabb képet, ha a gazdaságilag aktív népességet vizsgáljuk, nem a teljeset. Az aktív népesség aránya a fogyatékosoknál 11,01%, míg a nem fogyatékosoknak 42,02 %-a aktív. Ezen belül az aktív keresők aránya is igen eltérő, 59,15 % és 87,76 %. A fogyatékosok körében azonban sokkal magasabb a gyermekgondozási ellátás vagy nyugdíj, járadék mellett dolgozók aránya, 22,42 %-ra tehető, a nem fogyatékosoknál ez az arány csak 2,24 %.³⁵ Ennek ellenére mégis kevesen vannak munkanélküliként regisztrálva.

Az állam szerepvállalása a jelenlegi állapotból kivezető út megteremtésében elengedhetetlen. A kutatás rámutatott, hogy sem a vizsgált társadalmi csoport, sem a megkérdezett szakemberek nem tartják elégségesnek a fogyatékkal élők részére nyújtott támogatások körét. A fogyatékosági támogatás havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori

---

³⁴ Központi Statisztikai Hivatal www.nepszamlalas.hu (2010.01.15.)

³⁵ Dr. Benke Magdolna (szerk.): *A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre*. NFI, Budapest 2006. 50.o

legkisebb összegéhez igazodik, annak 65 %-a (2008. és 2009. évben is 18.525,-Ft), ha az igénylő hallási, látási, értelmi, vagy mozgásszervi fogyatékos, illetve autista és a szakértői bizottság szakvéleménye szerint az igénylő önkiszolgálási képessége nem hiányzik.

A támogatás havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80 %-a (2008. és 2009. évben is 22.800,-Ft), ha az igénylő halmozottan fogyatékos, látási, értelmi, vagy mozgásszervi fogyatékos, illetve autista és mindemellett a szakértői bizottság szakvéleménye szerint az igénylő önkiszolgálási képessége hiányzik.³⁶

Érdeemes megvizsgálni az európai Unió egyes országaira jellemző adatokat és a foganatosított intézkedéseket.

Az Egyesült Királyságban élő 7 millió munkavállalási korú fogyatékos személy a munkavállalási korú népesség 20%-át teszi ki, de ezeknek az embereknek „csak” a fele dolgozik a munkaerőpiacon. A britek álláspontja szerint ez elég rossz arány a 75%-os általános foglalkoztatási rátához képest, amelyet a tervek szerint 80%-ra akarnak növelni, viszont a magyarországi foglalkoztatási rátához képest kiválónak értékelhető. Ez az 50%-os fogyatékos foglalkoztatási ráta szélsőséges eltéréseket is takar, hiszen bizonyos fogyatékos csoportok, így például a mentális egészségi problémákkal vagy a tanulási nehézségekkel élők esetében ugyanez a mutató sokkal alacsonyabb, akár 20% is lehet. Mindenesetre igen pozitív fogadtatásban részesült az, amikor a brit kormány felismerte, hogy a napirenden levő intézkedések között központi szerepet kell adni annak, hogy javuljon a fogyatékkal élők munkaerő-piaci esélyegyenlősége. A brit modell azon alapul, hogy világosan látják, miért fontos a fogyatékkal élők foglalkoztatása a fogyatékosok, az adófizetők és a gazdaság számára. Ez szilárd alapot biztosít egy olyan átfogó felfogás érvényesítéséhez, amely jobb támogatást és jobb ösztönzőket kínál fel, és megnöveli az emberek elvárásait, és meg is felel azoknak.

Németországban a rehabilitáció az utolsó megelőző lépés azelőtt, hogy az ügyfél visszavonulna a munkaerőpiacról és rokkantnyugdíjat kapna. A Nürnbergi Foglalkoztatási Rehabilitációs Központ 28 szakterületen kínál szakképzést úgy, hogy a képző programot az egyén igényeihez igazítják. A Németországban használatos életciklus-modell a jó foglalkozás-egészségügyi ellátással és megelőzéssel kezdődik, majd kategorizálják a munkanélküliséggel veszélyeztetett ügyfelet a fogyatékoságnak vagy egészségkárosodásnak megfelelően, elemzik a munkahelyet, felméri a rehabilitációs igényeket, eseti alapon felkészítik egy bizonyos munkakör betöltésére, az álláskeresésre és a munkába való

---

³⁶ Magyar Államkincstár <http://www.allamkincstar.gov.hu/cikk/815> (2010.01.18.)

beilleszkedésre. Ezen belül egy sor program segíti az álláskeresést, beleértve az álláskereső ismeretek és technikák oktatását is, és vannak olyan tanfolyamok, amelyeknek az a célja, hogy újra felépítsék és fenntartsák az álláskeresői hajlandóságot.

Észtországban 2003-tól kezdve a kormány támogatott egy EU-finanszírozású „twinning” projektet az Egyesült Királysággal, amelynek az volt a célja, hogy javítsa a fogyatékkal élők foglalkoztatási lehetőségeit. Azon voltak, hogy változtassanak néhány nézeten, így többek között azon a feltételezésen, hogy a munkáltatók a probléma részét, nem pedig megoldását képezik, és hogy a fogyatékkal élők pozitív képességeire helyezték a hangsúlyt, ahelyett, hogy a fogyatékoságaikkal foglalkoznának. A „twinning” projekt hivatalos lezárását követően is megmaradtak, sőt bővültek is a reformok. A fogyatékkal élők munkába állását segítő támogatás biztosítása ma már törvényi alapokon nyugszik. Ez a módszer a személyi segítők bevonásán alapul, és egész Észtországban kiképezik az Állami Foglalkoztatási Szolgálat munkatársait is a fogyatékoság megértésére és a személyi segítői munkára.³⁷

Néhány javaslat arra vonatkozóan, hogy milyen intézkedésekkel és döntésekkel lehetne a fogyatékkal élő embertársaink jelenlegi helyzetét megváltoztatni, a képzésüket és a társadalmi integrációjukat elősegíteni, és végre megteremteni számukra az esélyegyenlőséget.

A felnőttképzésbe és felnőttoktatásba való bevonásuk előtt ezeknek az embereknek egy személyiségfejlesztő tréninget, egy családterápiás foglalkozást kell szervezni, ahol a „mentális gödörből” a pszichológusok és rehabilitációs szakemberek kiemelik őket. A társadalmi inklúzió elősegítése érdekében gyakrabban lenne szükség a már említett „esély órákra”. Nagyobb nyilvánosságot kell kapni a fogyatékkal élő emberek mindennapjainak, hogy az emberekben tudatosuljon, hogy ők sem különböznek tőlük, csak nehezebben közlekednek, és ezért szükségük lehet segítségre.

Az iskolai végzettségük szintjének emeléséhez felnőttoktatáshoz és felnőttképzéshez van szükség. Ahhoz, hogy ezeken a képzéseken képesek legyenek részt venni és újabb végzettségeket szerezni a mentális akadályokon kívül meg kell szüntetni a képzéshez való hozzáférésük fizikai akadályait is.

A tömegközlekedési eszközök akadálymentessé tételétől égetőbb probléma a középületek és közintézmények, oktatási intézmények akadálymentességének hiánya. Az 1998. évi törvény megalkotása óta nem lehet mérhető változásokról beszélni ebben az ügyben, pedig pályázati források állnak rendelkezésre az akadálymentes környezet

---

³⁷ Nemzetközi szakmai rehabilitációs konferencia. Budapest, 2006.
http://www.ofa.hu/index.php?WG_NODE=WebPageReader&WG_OID=PAGf9fe7f0cebb360bab (2010.03.10.)

megteremtéséhez. Arra van szükség, hogy a törvényben leírtakat maradéktalanul betartassák ahelyett, hogy a végrehajtás határidejét tologatjuk.

A képzésben való részvételhez a motivációs szint emelése mellett szükség van a fogyatékkal élő személyek tanulást befogadó állapotának megteremtésére. A képzés megkezdése előtt egy felzárkóztató tréninget kell tartani nekik, ahol főként a tanulás tanítása lenne a cél. A képzésen való részvétel előfeltételei között említhetjük a számítógép és az internet hozzáférés hiányát. A fogyatékkal élő személyek egy jelentős hányada a fogyatékoságának típusa miatt nem képes jelenléti, vagy levelező képzésben részt venni, ekkor van létjogosultsága a távoktatásnak és az e-learningnek. *„A fogyatékkal élők számára képzési programok szervezése távoktatással, vagy utazó képzéssel, illetve tutorokkal, akkreditált felnőttképző intézmények, cégek közreműködésével pályázat útján lehetséges. A toborzás szempontjából az önkormányzatokkal, munkaügyi központokkal, civil szervezetekkel az együttműködés célszerű.”*³⁸ Ez a képzési forma megoldást jelent a közlekedéssel és az akadálymentesítéssel, valamint a járulékos költségekkel kapcsolatos problémákra, de ezzel együtt újabb problémát hoz felszínre, a távtanuláshoz szükséges eszközök hiányát.

A fogyatékkal élő emberek megkaphatnák a közintézmények, minisztériumok, önkormányzatok, egyéb állami hivatalok és iskolák informatikai fejlesztése során leselejtezett komputereket, az internet hozzáféréshez állami támogatást kell nyújtani részükre. Ezzel az intézkedéssel nem csak a távoktatási programokban való részvételüket lehetne biztosítani, de a képzési programok információihoz is könnyebben hozzájutnának, valamint a távmunka lehetősége is szélesebb körben hozzáférhető lenne számukra.

A képzési kínálat kiszélesítése szükséges olyan képzési programokkal, amelyek figyelembe veszik a munkaerő-piac szükségleteit és a fogyatékos emberek által betölthető munkaköröket, és speciálisan erre képezik ki őket, pl. könnyű, betanított munkára. Az optimális az, amikor konkrét munkaerő-piaci szükséglet kielégítésére képeznek, a végzettek azonnali elhelyezésével.

Alternatívaként elképzelhető a kihelyezett képzés, ahol a kisebb falvakban, vagy zsáktelepüléseken élő fogyatékosok is részt tudnának venni a képzéseken, mivel a lakóhelyükön lévő művelődési házba, könyvtárba, vagy önkormányzati épületbe szerveznék a képzést. Ezzel megszüntethető a közlekedés, az eszközök, és az anyagi források hiánya miatti hozzáférhetetlenség problémája. Mint ahogy egy 2006-os NSZFI által kiadott kutatási

---

³⁸ Dr. Benke Magdolna (szerk.): *A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre.* NFI, Budapest 2006. 197-198.o

tanulmányból is kiderül „a kistelepülések igényeinek megfelelően több helyen alkalmazzák, az un. házhoz vitt képzés módszerét.”³⁹

A képzési programokkal kapcsolatban megoldást jelentene a komplex képzési program. A komplex szolgáltatás lefedné a képzés végrehajtásán kívül a fogyatékkal élő hallgató számára a képzés során használt informatikai eszközök biztosítását, valamint a konzultációs időpontokban a lakóhelye és az oktatási intézmény közötti szállítását. Ebben az esetben kevesebb fogyatékkal élő személyt lehetne képezni, viszont sokkal hatékonyabban. A javaslat nem számít újdonságnak, vannak ebbe az irányba mutató tendenciák. „A tanfolyamra való bejárás nehézségei nem teszik lehetővé a tanulást. A Regionális Képző Központok általában rugalmas megoldásokat keresnek a résztvevők segítésére. Jó példa erre, hogy a fogyatékkal élő képzésbe vont felnőtteket mikrobusz szállítja a képzés helyszínére, és vissza.”⁴⁰

Egy példán keresztül szeretném bemutatni, hogy nézne ki egy mozgáskorlátozott tanulók részére szervezett komplex képzési program.

A képzés alapelvei

A képzés tervezése során figyelembe kell venni a helyi, valós munkaerő-piaci igényeket, a megyei munkaerő-piaci igényeit, a munkaadók emberi erőforrás igényeit, a hiányszakmákat, az ÁFSZ által kínált lehetőséget, illetve a képzésben közreműködő intézmény és a gyakorlati képzést biztosító vállalkozások humán erő forrását, infrastruktúráját.

A képzés célja

A cél elérése érdekében a tanulóval el kell sajátítani a munkakörben elvégzendő feladatokat, ki kell alakítani az azokhoz szükséges kompetenciákat (alkalmazott szakmai ismeretek, szakmai készségek, képességek, személyes, társas és módszerkompetenciák), szükség esetén a mozgáskorlátozottságból eredő sajátos nevelési igényeknek, szükségleteknek megfelelően módosított körülmények, feltételek és eszközök biztosításával. Mozgáskorlátozott tanuló szakképzése esetén a képzés célja továbbá a komplex rehabilitációs célkitűzéseknek megfelelően az esélyegyenlőség megteremtése a foglalkozási rehabilitáció területén. Cél a munkaerő-piaci, valamint a társadalmi integráció előkészítése és megvalósítása a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvényben, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényben, valamint az új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II.16.) OGY határozatban megfogalmazott célok és feladatok értelmében. A fenti célok megvalósulása érdekében a szakképzést nyújtó intézmény biztosítja a mozgáskorlátozott tanuló számára az egészség megőrzéséhez, a rehabilitációhoz szükséges speciális ellátást az individuális igényeknek, szükségleteknek megfelelően. Felkészíti a

---

³⁹ Dr. Benke Magdolna (szerk.): (u.o.) 175. o.

⁴⁰ Dr. Benke Magdolna (szerk.): *A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre.* NFI, Budapest 2006. 175.o

mozgáskorlátozott tanulót a munkába állással kapcsolatos általános és speciális feladatokra egyaránt.

Tárgyi feltételek

A fogyatékkal élő tanuló szakmai elmélet oktatását és a szakképző iskolában folyó gyakorlati képzést a szakképző iskola szervezi meg, amelyhez a biztosítani kell a szakma elsajátításához szükséges tárgyi feltételeket. Ezek szakma-specifikusan eltérőek.

A gazdálkodó szervezetnél folyó szakmai gyakorlati képzéshez szükséges egyéb eszközök és felszerelések jegyzékét a szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményét kiadó rendelet tartalmazza, ezzel a képzőintézménynek maradéktalanul rendelkeznie kell.

Az alábbi felsorolásban szereplő feltételek megléte mindenképpen általánosan szükséges a képzések lebonyolításához:

- A képzési helyszín könnyebb és gyorsabb megközelítése és a biztonságos közlekedés érdekében gyógypedagógiai asszisztens/személyi segítő közreműködése, és speciális szállító jármű igénybevétele szükséges, mely alkalmas mozgáskorlátozott/kerekesszékes tanulók szállítására. A tanulók eljutását a képzési helyszínre a képzőintézménynek kell megszerveznie.

- A mozgáskorlátozott tanulók számára biztosítani kell a képzőintézmény épületének akadálymentes megközelítését (lekerekített járdaszegélyek, rámpák), a szállító gépjárművek számára kijelölt parkolóhelyet a bejárat közelében, az épületbe történő akadálymentes bejutást (lépcsőket áthidaló rámpák, felvonók, a helyváltoztatást segítő korlátok, kapaszkodók).

- A mozgáskorlátozott tanuló számára biztosítani kell az intézmény épületén belüli akadálymentes és biztonságos közlekedést, a tantermek, szaktantermek, és egyéb (közös használatú, mosdó-) helyiségek megközelítését és használatát (földszinti elhelyezés, szintek közötti személyfelvonó, lépcsők mellett rámpák, korlátok, kapaszkodók, és legalább egy olyan mosdóhelyiség kialakítása, melyet mozgás korlátozott /kerekesszéket használó tanuló is igénybe tud venni).

- A tanulási-tanítási folyamat különböző szinterein olyan tanulóhely kialakítására van szükség, mely a sajátos szükségleteknek megfelelő környezeti adaptációval segíti a mozgáskorlátozott tanuló elméleti és gyakorlati munkáját (megfelelő méretű mozgástér biztosítása, állítható tanulóasztal, munkaasztal, speciális szék, rehabilitációs segítő eszközök stb.).

- A tűzvédelmi, munkavédelmi, biztonságtechnikai előírások alkalmazása során figyelembe kell venni a mozgáskorlátozott tanulók lassúbb helyváltoztatási képességét, lehetőségeit.

- A tanulás szinterein, a tanteremben az elrendezés tegye lehetővé a mozgáskorlátozott tanuló akadálymentes és biztonságos közlekedését, helyváltoztatását (megfelelő távolság a padok, padosorok között a kerekesszékekkel vagy más járást segítő eszközzel való közlekedéshez).

Személyi feltételek

- Az elméleti és gyakorlati képzést a közoktatásról szóló, többször módosított 1993. évi LXXIX. törvény 17.§-ában, valamint a szakképzésről szóló, többször módosított 1993. évi LXXVI. törvény 17.§-ában szabályozott feltételekkel rendelkező pedagógus és egyéb szakember láthatja el.

- Mozgáskorlátozott tanuló szakképzésének szakmai megsegítésére a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX törvény 35.§-ának 11. bekezdése értelmében - a fogyatékos

típusának megfelelő szomatopedagógia szakos gyógypedagógiai tanár vagy terapeuta bevonása szükséges.

- Mozgáskorlátozott tanuló szakképzése során a tanulási-tanítási folyamattal nem közvetlenül összefüggő tevékenységek (közlekedés, higiénés teendők stb.) segítésére gyógypedagógiai asszisztens (személyi segítő) közreműködése igénybevétele szükséges.

- Mozgáskorlátozott tanuló szakképzése esetén az optimális tárgyi feltételek megteremtése érdekében rehabilitációs szakmérnök szaktanácsadóként való közreműködése is szükséges lehet.

- A mozgáskorlátozott tanuló esetleges mentális sérüléseinek kezelésére szakpszichológus bevonása szükséges.

- A pályaaorientációs és munkaerő-piaci tanácsadás elvégzésére a törvény által felkínált lehetőségek alapján Pedagógia szakszolgálat segíti az oktatási-nevelési munkát.⁴¹

A képzés megkezdésének szükséges feltételei

A szakképzésre jelentkező mozgáskorlátozott személyek alkalmassági vizsgálata során az alapkövetelményeken túl figyelembe kell venni, és az elbíráláskor különleges körültekintéssel kell eljárni a következő esetekben:

Mindkét felső végtag hiánya; a felső végtagok súlyos érintettsége, mely akadályozza a manipulációt, a szem-kéz koordinációt, a finommotoros tevékenységek precíz végrehajtását (kézügyesség). A felső végtag érzészavarát okozó kórképek, kórformák; súlyos, ülés közben is fellépő egyensúlyzavarral járó kórképek; súlyos vizuális percepciós zavarok (pl. térlátás zavara, szintévesztés), mely segédeszközökkel (szemüveggel) nem korrigálható megfelelően; tisztázatlan eredetű, hirtelen rosszulléttel, ájulással, eszméletvesztéssel járó betegségek. Az alkalmasság elbírálása orvos, szakorvos, szükség szerint több szakorvos feladata.⁴²

A képzés felépítése

A szakmai elméleti és gyakorlati modul megkezdése előtt a fogyatékkal élő tanulókat tanulás képes állapotba kell hozni. Ennek érdekében a képzést egy felzárkóztató modul nyitja meg. Ennek lényege a fizikai sérüléssel összefüggő mentális és pszichikai sérülések szakemberek segítségével történő leküzdése egyéni beszélgetés és családterápia alkalmazásával.

Ezt követi a személyiség-fejlesztő és motivációs modul, amelyeknek az önértékelés, önbizalom és a tanulási motiváció kialakítása a feladata.

A felzárkóztató modul utolsó blokkjának feladata a tanulás tanítása, és a tananyag befogadására való képesség kialakítása a fogyatékos tanulónál.

A szakmai képzés moduljaiban a képző intézmény szabad sávokat hagy ki. A mozgáskorlátozott tanuló szakképzése esetén az időtervben feltüntetett szabad sáv órakerete felhasználható:

---

⁴¹ Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: *Speciális Képzési Programok*.
https://www.nive.hu/index_sec.php (2010.03.13.)

⁴² Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: *Speciális Képzési Programok*.
https://www.nive.hu/index_sec.php (2010.03.13.)

- a képzési programban megadott tananyagegységek, szakmai követelménymodulok magasabb óraszámában történő egyéni vagy kiscsoportos feldolgozására;
- a mozgáskorlátozottságból eredő sajátos szükségleteknek megfelelő speciális tananyagegységek közvetítésére;
- a helyi igényeknek megfelelő speciális ismeretek elsajátítására;
- a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX törvény 30. § 2-3. bekezdésben meghatározott egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkoztatás biztosítására.⁴³

A képzési programban megadott tananyagegységek, követelménymodulok és a szakmai követelményeknek megfelelő kompetenciák elsajátításához a mozgáskorlátozott tanulónak esetenként hosszabb időre, és több gyakorlásra lehet szüksége. A szabad sáv órakerete lehetőséget nyújt az elméleti tananyagegységek vagy gyakorlatok magasabb óraszámában történő teljesítésére, az emelt óraszámában speciális segítségnyújtás biztosítására, szakember által támogatott gyakorlás az egyéni képesség- és készségfejlesztésre.

A szakmai vizsgára bocsátás feltételei

Modulzáró vizsga eredményes letétele, a szakképző évfolyam eredményes elvégzése, amely egyenértékű a modulzáró vizsga eredményes letételével.

A végzettség igazolása

A végzett hallgatók OKJ-s bizonyítványt szereznek. A végzettség megnevezése: A választott szakképzéstől függ.

6. ÖSSZEGRZÉS

Amikor a fogyatékkal élők felnőttképzésével kapcsolatos témát választottam a személyes indításon túl az is vezérlet, hogy megtudjam mi az oka annak, hogy ezek az emberek kirekesztetten élik az életüket, nem találkozunk velük a városban, nem jönnek velünk szemben az utcán, az egyetemen. Foglalkoztatott a kérdés, hogy ők nem kíváncsiak ránk, vagy a társadalom nem kíváncsi rájuk. A társadalmi előítéletek nyilvánvalóan hatással vannak a fogyatékkal élők teljes életére, képzésére, foglalkoztatására, anyagi helyzetére.

Ahogy a témával kapcsolatos szakirodalmat dolgoztam fel, egyre világosabbá vált számomra, hogy a vizsgált társadalmi csoport tagjai számára nem sok esélyt ad a többségi társadalom, hogy beilleszkedjenek, vagy felzárkózzanak embertársaikhoz.

A kutatás során kiderült, hogy az alapfeltevéseim megállják a helyüket. A fogyatékkal élők képzési kínálata hagy kívánni valót maga után. A képzéssel kapcsolatos információkhoz és a képzésekhez való hozzáférés is jelentősen korlátozott. Ezek okait a dolgozat során hosszasan kifejtettem és rájuk megoldási javaslatokat tettem. Nagyrészt hozzáállás kérdése, hogy a folyamat mikor indul el és mikor lesz kézzelfogható eredménye a fogyatékkal élő embertársak számára. A nyitás irányukban nem az elutasítás, a figyelmen kívül hagyás, mert

---

⁴³ Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: *Speciális Képzési Programok*.
https://www.nive.hu/index_sec.php (2010.03.13.)

akkor elfelejti az ember, hogy egy baleset, vagy egy vírusfertőzés eredményeképpen egyik napról a másikra akár elszenvedője is lehet bárki ennek a diszkriminatív magatartásnak. A kutatás eredményeként kiderült, hogy a fogyatékkal élők alacsony részvételének a felnőttképzési programokban a külső okokon kívül, az érintetteknek is felróható okai vannak. A motiváció hiánya, a felkínált lehetőségek elszalasztása, a támogató családi háttér hiánya, a társadalommal szembeni előítéleteik, mind ide tartoznak.

A jövőben az Európai Unió irányelvekkel párhuzamosan, hazánkban is meg kell teremteni a lehetőségét az esélyegyenlőség kialakulásának ahhoz, hogy a fogyatékkal élők esélyt kapjanak az önálló életre, az egész életen át tartó tanulásra. Legyen esélyük magasabb iskolai végzettség megszerzésére, a munkaerő-piaci integráción keresztül a társadalmi inklúzió kialakulására, és végre ők is úgy érezhetik, hogy Magyarország hasznos állampolgárai úgy, mint bárki más.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1993. évi LXXIX. törvény A közoktatásról.
- 1998. évi XXVI. törvény A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.
- Bánfalvy Csaba: *Fogyatékoság és szociális hátrány*.
<http://text.disabilityknowledge.org/Banfalvy-Szoc-Hatr.pdf> (2010.01.15.)
- Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban, Budapest, 1997.
- Benedek András - Csoma Gyula – Harangi László: *Felnőttoktatási és –képzési lexikon*. OKI, Budapest, 2002.
- Cserné dr. Adermann Gizella: *A tanulás- és kutatómódszertan alapjai*. JPTE FEEFI, Pécs, 1999.
- Dr. Benke Magdolna (szerk.): *A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre*. NFI, Budapest 2006.
- <http://esaloganyiskola.uw.hu/magy.htm> (2009.11.07.)
- http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/H.xml/halmazott_fogyatekossag.html (2009.11.07.)
- <http://www.autizmus.hu> (2009.11.07.)
- <http://www.massag.hu/main.php?a=fogalommagyarazo> (2009.11.07.)
- <http://www.massag.hu/main.php?a=fogalommagyarazo> (letöltés ideje: 2009.11.07.)
- <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kaleidoszkop-07Fejezet> (2009.11.07.)
- <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kaleidoszkop-07Fejezet> (2009.11.07.)
- <http://www.tavmunkainfo.hu/miatavmunka.htm> (2010.01.15.)
- Központi Statisztikai Hivatal. www.nepszamlalas.hu (2010.01.15.)
- Magyar Államkincstár <http://www.allamkincstar.gov.hu/cikk/815> (2010.01.18.)
- Martinkó József: *A felnőttképzés általános módszertana*. Dávid Kiadó, Kaposvár, 2009.

- Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: *Speciális Képzési Programok*.
https://www.nive.hu/index_sec.php (2010.03.13.)
- *Nemzetközi szakmai rehabilitációs konferencia*. Budapest, 2006.
http://www.ofa.hu/index.php?WG_NODE=WebPageReader&WG_OID=PAGf9fe7f0cebb360bab (2010.03.10.)
- Öry Mária: *Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerőpiacon*. NFI, Budapest 2005.

8. MELLÉKLETEK

1. táblázat

Magyarország népessége, közülük fogyatékos és ezek részaránya (%)

Év	Népesség (fő)	Fogyatékosok (fő)	Részaránya %
1990	10 374 820	368 270	3,55
2001	10 198 315	577 006	5,66

Forrás: www.nepszamlalas.hu

2. táblázat

A népesség fogyatékoság típusa és nemek szerint 2001-ben

Fogyatékoság típusa	Fogyatékosok száma (fő)	% arányban	Férfi (fő)	Nő (fő)
Mozgáskorlátozott	251 560	43,6	121 715	129 845
Látássérült	83 040	14,4	34 947	48 093
Értelmi fogyatékos	56 963	9,9	31 408	25 555
Hallássérült, beszédhibás	60 865	10,5	31 636	29 229
Egyéb	124 578	21,6	63 162	61 416
Összesen	577 006	100	282 868	294 138

Forrás: www.nepszamlalas.hu

3. táblázat

Somogy megye népessége, közülük fogyatékos és ezek részaránya (%)

Év	Népesség (fő)	Fogyatékosok (fő)	Részaránya %
1990	344 700	12 840	3,72
2001	335 237	18 576	5,54

Forrás: www.nepszamlalas.hu

4. számú melléklet

Kérdőív

Tisztelt Hölgyem/Uram!

A Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának Andragógia szakos, végzős hallgatója vagyok. Dolgozatot írok arról, hogy a fogyatékkal élők számára milyen lehetőségeket nyújt a felnőttoktatás, illetve a felnőttképzés. Az alábbi kérdések megválaszolásával kutatási munkámat segíti. Kérem, hogy a kérdésre adott válaszát annak aláhúzásával jelölje. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim.

Kérem, hogy a kitöltött kérdőívet küldje vissza a barnabalazs@kabelnet.hu e-mail címre. Amennyiben kérdése merül fel, készséggel állok rendelkezésére a 06-30-6226127 telefonszámon, vagy a fenti e-mail címen. Köszönöm.

1. Az Ön neve?

- Nő
- Férfi

2. Az Ön kora?

- 16-24
- 25-44
- 45-64
- 64 felett

3. Az Ön lakhelyének típusa?

- város
- nem város (község, falu, tanya)*

*Kérem, válaszát jelölje aláhúzással.

4. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- kevesebb, mint 8 általános
- 8 általános
- szakmunkás/szakiskola
- középiskolai/gimnáziumi érettségi
- főiskolai/egyetemi oklevél

5. Az Ön családi állapota?

- hajadon/nőtlen
- férjhezett/nős
- egyedülálló
- élettársi kapcsolatban élő
- özvegy

6. Az Ön fogyatékoságának jellege?

- testi fogyatékoság
- érzékszervi fogyatékoság
- értelmi fogyatékoság
- beszéd fogyatékoság
- halmozott fogyatékoság

7. Az Ön fogyatékoságának kialakulási körülményei?

- veleszületett
- baleset
- Egyéb: .....

8. Van-e a családi körében fogyatékkal élő személy?

- igen, szülő
- igen, testvér
- igen, házastárs/élettárs
- igen, egy távolabbi rokon
- nincs

9. Rendelkezik-e Ön munkaviszonnyal?

- igen, teljes munkaidőben
- igen, részmunkaidőben
- igen, vállalkozóként
- nem

- egyéb: .....

10. Felmerült-e Önben a továbbtanulás gondolata?

- igen
- nem
- nem tudom, nem gondolkodtam rajta

11. Rendelkezik-e Ön megfelelő információkkal, a fogyatékkal élők számára kínált képzésekről?

- igen
- nem
- nem tudom, nem érdeklődtem a képzési lehetőségeinkről

12. Ön szerint könnyen hozzáférhetőek ezek az információk?

- igen
- nem
- nem tudom

13. Honnan tudja beszerezni ezeket az információkat? (Több választ is megjelölhet!)

- televízió
- rádió
- újság (hirdetési újság, napilap, hetilap.....) *
- szórólap
- internet
- fogyatékkal élőket támogató civil szervezetek, egyesületek felhívása
- ismerős
- egyéb: .....

*Kérem, válaszát jelölje aláhúzással.

14. Ön szerint megfelelő képzési kínálatot biztosítanak a fogyatékkal élők számára?

- igen
- nem
- nem tudom, nincs információm

15. Szeretne Ön továbbtanulni / szakmai végzettséget szerezni?

- igen
- nem

- nem tudom, nem foglalkoztam vele

16. Miért szeretne továbbtanulni / szakmai végzettséget szerezni? (Több választ is megjelölhet!)

- több munkalehetőség reményében
- magasabb fizetésért
- presztízs
- nem hiszem, hogy sokat jelentene
- szeretek tanulni, érdeklődő vagyok
- nem kívánok továbbtanulni
- egyéb: .....

17. Ön szerint magasabb iskolai végzettséggel könnyebben jutna munkalehetőséghez?

- igen
- nem
- nem tudom, nincs információm

18. Ön szerint az épek hogy viszonyulnak a fogyatékkal élő emberekhez? (Több választ is megjelölhet!)

- sajnálják őket
- segítőkészséget mutatnak
- türelmetlenek velük szemben
- megbámulják őket
- érdektelenek
- nem tesznek különbséget az épek és a fogyatékkal élők közt

19. Hallott Ön a távmunka lehetőségéről?

- igen
- nem
- nem tudom, nincs információm

20. Tájékozódott már a távoktatás lehetőségéről?

- igen
- nem
- nem tudom, nincs információm

21. Ön szerint Magyarországon megfelelő mértékben támogatják a fogyatékkal élő emberek oktatását/képzését?

- igen
- nem
- nem tudom, nincs információm

Köszönöm Önnek, hogy válaszaival segítséget nyújtott a kutatásomhoz!

Barna Balázs

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

***Az 50 év feletti óvodapedagógusok egészségügyi
állapotával kapcsolatos kutatás***

tapasztalatai

Konzulens oktató:

WINDNÉ BALOGH ZSUZSANNA

főiskolai adjunktus

Készítette:

KUSTÁN NIKOLETTA,

PERESZTEGI SZABINA

óvodapedagógia

KAPOSVÁR

2010.

TARTALOM

<i>I.</i>	<i>A témaválasztás indoklása .....</i>	<i>1</i>
<i>II.</i>	<i>Óvodapedagógusi hivatás</i>	
	1. Pedagóguspálya kihívása	2
	2. Vezető óvónők feladata	4
<i>III.</i>	<i>Egészség</i>	
	1. Egészség fogalma, fontossága	5
	2. Betegség fogalma, fajtái	5
	2.a. Egészséges életmód	6
	2.b. Lelki megbetegedések	8
	2.c. Testi megbetegedések	11
<i>IV.</i>	<i>Hipotézisek .....</i>	<i>15</i>
<i>V.</i>	<i>Eredmények ismertetése</i>	
	1. Bemutató	16
	2. Kérdőív	17
	3. Interjú	25
<i>VI.</i>	<i>Összefoglalás .....</i>	<i>30</i>
<i>VII.</i>	<i>Felhasznált irodalom .....</i>	<i>31</i>
<i>VIII.</i>	Mellékletek	32
	1. Kérdőív az óvodapedagógusoknak	
	2. Óvodapedagógusok véleményei a nyugdíjkorhatár-változásról	
	3. Az interjú kérdései	

I. Témaválasztás indoklása

Témánk aktualitását az öregségi nyugdíjra jogosultság életkori feltételeinek megváltozása adja. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény és az azt módosító 2009. évi XL. törvény 2010. január 1-től hatályos rendelkezései alapján 65 év lett a korhatár a nőknél is.

Óvodapedagógia szakos hallgatóként elsősorban az óvodapedagógusok helyzete érdekelt bennünket.

Az óvodai nevelés folyamatában a jó pedagógus fizikailag és szellemileg is 100%-os teljesítményt kell, hogy nyújtson a gyermekek megfelelő fejlesztése érdekében, mivel az óvodapedagógus a jövő generációját neveli, a hatékony neveléshez pedig elkerülhetetlen a megfelelő egészségügyi állapot.

Kétségesnek tartjuk, hogy egy 60. évéhez közeledő, illetve 60. életévét betöltő nő maradéktalanul alkalmas egy ilyen fontos, felelősségteljes feladat ellátására.

50 év feletti óvodapedagógusok egészségével kapcsolatban végeztünk vizsgálatot, mivel a törvény bevezetése fokozatos, így az óvodában legfeljebb kis számban, nyugdíj melletti alkalmazással vannak 60 év feletti óvodapedagógusok. Kíváncsiak voltunk az említett csoport testi, lelki jólétére, életmódjára, az óvónőknek a nyugdíjkorhatár felemelésével kapcsolatos véleményére is.

Az empirikus kutatás előtt a szakirodalomból tájékozódunk a pedagógus pálya jellemzőiről, egészségügyi kockázatairól, illetve az egészséges életmód, egészség-betegség kérdéskörében. Az olvasottak alapján fogalmaztuk meg feltételezéseinket.

Gyakorlati vizsgálatunkhoz kérdőívet, és interjút alkalmaztunk. Dolgozatunkban az előzőekkel kapcsolatos tapasztalatainkról számolunk be.

II. Óvodapedagógusi hivatás

1. Pedagóguspálya kihívásai:

Az óvodai nevelés célja a 3-6 éves gyermek sokoldalú, harmonikus fejlődésének elősegítése, olyan mértékben, hogy képesek legyenek majd az iskola követelményeinek eleget tenni.⁴⁴

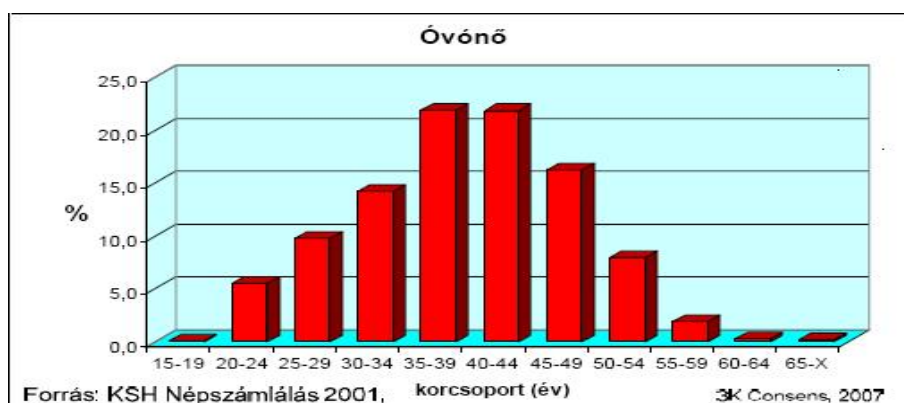
Ebben a sokoldalúan ható nevelésben az óvodapedagógusnak fontos, elengedhetetlen szerepe van. Az óvodapedagógus feladata a gyermekek harmonikus fejlődéséhez szükséges objektív és szubjektív feltételek megteremtése. A megfelelő nevelést csak testileg-lelkileg egészséges, kiegyensúlyozott pedagógus tudja véghezvinni.

Az óvodáskorú gyermek legfőbb tanulási technikája az utánzás, ezért az óvodapedagógus mintaként jelenik meg a csoportban, ebből kifolyólag megjelenésének, viselkedésének, beszédstílusának és életmódjának példaértékűnek kell, hogy legyen.

Hogy mivé lesz a gyermek, nagyon sok múlik a felnőttön, a nevelői hozzáálláson.⁴⁵

A jó óvodapedagógusnak ez a pálya nem csak egy munka, hanem hivatás is. Sokszor a munkaidőn túl, esetleg otthonában készül a másnapra, a heti tevékenységre. Szabadidejében levelet présel, terményeket szed, játékeszközöket barkácsol.

A pedagógus alapvető feladata a rábizott gyermek nevelése, ezzel összefüggésben kötelessége, hogy nevelő tevékenysége keretében gondoskodik a testi épségének megóvásáról, erkölcsi védelméről, személyiségének kibontakoztatásáról.⁴⁶

13. 9. ábra⁴⁷

⁴⁴ Dr. Kovács György 1994. Óvodapedagógia .7.p.

⁴⁵ Óvónők kincsestára 2007. március: B 3.6 4.p.

⁴⁶ 1993. LXXIX.tv. 19§ (7)

⁴ http://www.epalya.hu/media/mappa_kieg/Ovono.pdf 3.p.

Mostanra azonban a pedagóguspálya szinte telített lett, hiszen gyermeket a szülők nem, vagy csak későn vállalnak, míg óvodapedagógusokat folyamatosan képeznek, így egyre nehezebb az elhelyezkedés.

Jelenleg a szakma képviselői közül legtöbben a 35-44 éves korosztályba tartoznak, ahogy azt a fentebb közölt ábra mutatja.

Egy óvodapedagógusnak tehát sok mindennek meg kell felelnie ahhoz, hogy állást találjon, illetve azt meg is tudja tartani.

1. a Testi követelmények:

A pedagógusság bár értelmiségi munka, gyakran fizikai megterheléssel jár, különösen az óvodapedagógusok esetében. A játékfeltételek megteremtésében naponta előfordul a csoportszoba kisebb-nagyobb átrendezése, bútorok mozgatása, emellett a gyermekekkel való jó kapcsolat kialakításánál fontos szerepet játszik a testi kontaktus, ami nagyon sokszor fizikai erő kifejtését igényli. Például beszoktatós gyermekeket gyakran ölbé kell venni illetve a kiscsoportosok többsége rengeteg segítséget igényel még az öltözködéshez, amely gyakran megterhelő lehet az idősebb pedagógusoknak.

1. b Lelki követelmények:

A testi erőfeszítéseken kívül a pedagógusokat számtalanszor érik lelki megterhelések, ezért elengedhetetlen lelki egészségük megóvása. Az óvodapedagógusnak gyakran szembe kell néznie mentális problémákkal. Egy sajátos nevelést igénylő gyermekhez kétszer annyi türelem, empátia kell, mint egy normális helyzetben lévőhöz, de nem csak problémás gyermek létezik, hanem problémás szülő is. Szép számban vannak olyan szülők, akikkel nagyon nehéz szót érteni, a rossz pedagógus-szülő kapcsolat pedig árthat a gyermeknek. Az óvónőkre egyre több adminisztrációs feladatot bízunk, folytonos megújulást követelnek tőlük. A programok és követelmények gyakori változásához való alkalmazkodás ugyancsak próbára teszi a szakmabelieket. Ezek a lelki megterhelések évről évre gyűlnek, azonban az óvodapedagógusoknak ennek ellenére is nyugodt, kiegyensúlyozottnak kell maradniuk

2. Vezető óvónő feladatai:

A vezető óvónő áll szakmailag a legközelebb az óvodapedagógusokhoz, hiszen egykor ő is abban a státuszban dolgozott, illetve ő találkozik napról napra az

óvodapedagógusokkal, ezért tartjuk logikusnak, hogy az ő feladatáról is érdemes szólni néhány szót.

A megnevezésből azonnal kitűnik az elsődleges feladata: az óvoda vezetése.

A vezető óvónő alapvető célja az, hogy szervezetének optimális működését és fejlesztését egyaránt biztosítsa.⁴⁸

Ez magában foglalja az intézmény életének szervezését, ellenőrzését, megfelelő működéséhez szükséges tárgyi és személyi feltételek biztosítását, az óvodapedagógusok irányítását és az óvoda képviselését más szerveknél. Általában a vezető óvónő saját csoporttal nem rendelkezik, hisz egy csoport mellett ezt a sok feladatot nem tudná ellátni, azonban sok falusi óvodában nincs erre lehetőség, és óvodapedagógusi kötelezettsége mellett látja el a vezetői szerepet.

Ahhoz, hogy valaki vezető óvónő lehessen, több éves gyakorlatra, és további tanulmányokra van szükség. A szervezési feladatok mellett a jó vezető foglalkozik kollégáival. Fontos, hogy ismerje őket, ismerje problémáikat, és tőle telhető módon segítsen megoldást találni rájuk.

III. Az egészség

1. Egészség fogalma, fontossága

Az egészség a teljes testi, lelki (szellemi) és szociális jólét állapota, és nem csupán a betegség hiánya. (WHO)

Az egészség a felnövekvő nemzedék érdeke, befektetése a jövőbe, az egyéni boldogulás nélkülözhetetlen feltétele.⁴⁹

Nagyon sokan sajnos csak akkor ébredünk rá, hogy mennyire értékes, amikor elveszítjük egészségünket, vagy számunkra fontos ember betegszik meg. Elsődleges célunk az legyen, hogy előzzük meg a bajt, és az egészség megtartásához tegyünk meg minden szükséges lépést, tehát éljünk egészségesen, kövessük az egészséges életmód elveit. Tudatosan törekedjünk a testi-lelki egyensúly megteremtésére, megtartására.

Mai megfogalmazásban az életmód a szükségleteink kielégítésére végzett tevékenység, belső (aktivitás, passzivitás, pozitív és negatív gondolkodás, műveltség,

---

⁴⁸ Dr. Kövér Sándorné 1996. Óvodavezetés nem csak óvodavezetőknek, Hajdúbozsörmény 19 p.

⁴⁹ Óvónők kincsestára 1.2 A betegség értelmezése 4.p.

életcél) és külső (környezet, gyógyító módszerek és rendszerek) tényezőkből tevődik össze.⁵⁰

2. Betegség fogalma, fajtái

A betegség olyan egyensúlyvesztés, amely létrejöhet szellemi, lelki, érzelmi és fizikai téren. Ezek egymással összefüggésben vannak. Az egyensúly megtartásának, illetve helyreállításának, ellenálló képességünk javításának leghatékonyabb eszköze az egészséges életvitel.

Más megfogalmazásban olyan testi, vagy személyiségbeli defektus, amely meggátol bennünket az emberi létünkben adódó lehetőségeink kihasználásában.⁵¹

Mindig létezett betegség, és létezni is fog, de törekedni kell a megelőzésére, értelmezésére és gyógyítására. A gyógyítás lépéseit Hippokratész a következőképpen írta le: „Nézd meg, hol él, hogyan gondolkodik, hogyan táplálkozik. Amennyiben mindezen területen a gondokat feltártad és kijavítottad, adjál neki gyógyírt.”

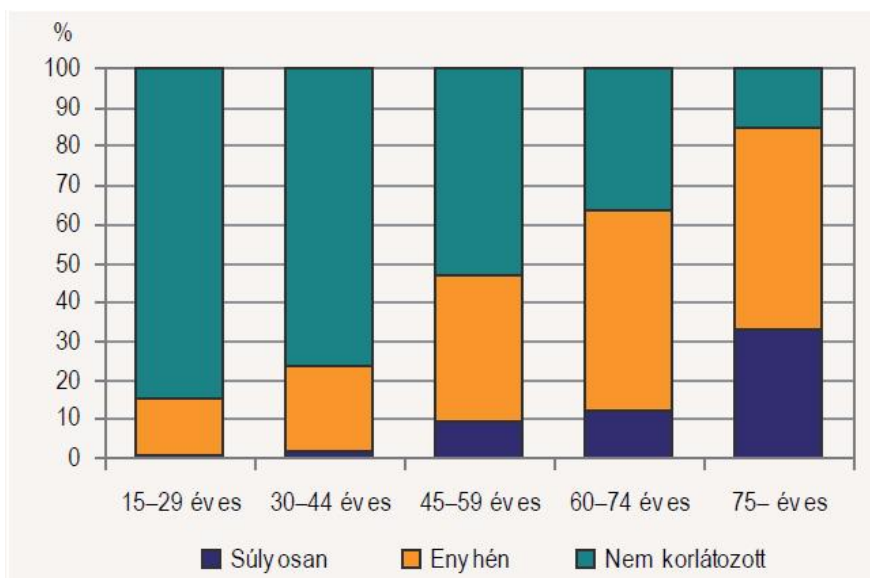
A betegségnek két fajtáját különböztetjük meg, a közös bennük az, hogy mindkettő rányomja a bélyegét mindennapjainkra, tevékenységeinkre, hatékonyságunkra, ezért tartjuk leginkább a prevenciót fontosnak. Életvitelünk alakításával rengeteg testi-lelki kórtól óvjuk meg magunkat.

Az alábbi diagramon is jól látható, hogy a korosodással egyenes arányban növekszik az akadályozottság érzése az emberekben, ennek okát egyértelműen a betegségek gyarapodásában látjuk.

---

⁵⁰ Óvónők kincsestára 1.2 A betegség értelmezése 4.p.

⁵¹ Petróczi Erzsébet 2007: Kiegész-elkerülhetetlen, Budapest, 9.p.

14. 10. ábra⁵²

2. a. Egészséges életmód:

A LaLonde- modell szerint egészségünk a genetikai tényezőktől 27%-ban, a környezettől 19%-ban, az egészségügyi ellátástól 11%-ban, és legnagyobb mértékben, 43%-ban életmódunktól függ, tehát a megfelelő életvitel kialakításával az általunk nem befolyásolható tényezők, mint például az öröklött dolgok, vagy az egészségügyi ellátás mellett, nagy esélyünk van arra, hogy sokáig megőrizzük testi-lelki egészségünket.

Népszerű mondás, hogy „az vagy, amit eszel”, és ez így van, valóban fontos az egészség megtartása szempontjából a megfelelő táplálék fogyasztása.

Egészséges a táplálkozás, ha a szervezet a saját működéséhez ideális testet, testtömeget a megfelelő tápanyagok ideális arányban történő fogyasztásával fel tudja építeni, és a lehető legtovább működtetni.⁵³

A legjobb étrend jellemzője, az élelmiszerek lehető legszélesebb köre, amelyben mindenképpen szerepel: kenyér (legalább felerészben korpás), hüvelyesek, rizs és tésztafélék, magas rosttartalmú gabonafélék, tejtermékek, hal, sovány hús, tojás és sok friss zöldség, illetve gyümölcs. Az egészséges táplálkozásnál ügyelnünk kell arra, hogy változatosan étkezzünk, emellett csökkentsük a zsír-, cukor, és só fogyasztást.

⁵² <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel310021.pdf> 3.p

⁵³ Dr. Fodor Miklós 2008. *Étkezzünk és vétkezzünk*, Budapest 21.p

Az étkezés mellett a rendszeres mozgás is elengedhetetlen az egészséges életvitelhez, mivel aktívan közrejátszik a kalóriák elégetésénél és a szervezet anyagcseréjét felgyorsítja.

A testmozgás csökkenti a koszorúér-betegségek kockázatát, jót tesz a tüdőnek és a szívnek, rendben tartja az izmokat és a csontokat, a nőknek pedig segít a csonttrikulás, az osteoporosis betegségének elhárításában.⁵⁴

A mozgás különösen azoknak elengedhetetlen, akik egész nap az íróasztal mögött ülnek. Testgyakorlat csodálatos ellenszere az egész nap során felhalmozódott frusztrációnak, segít a feszültség feloldásában és a relaxációban.

A megfelelő mennyiségű testmozgás mellett nagyon fontos az elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű alvás. Kialvatlanul az ember nem tud kellően odafigyelni munkájára, ellátni feladatait.

Bár „az életkor előrehaladtával általában egyre kevesebb alvásra van szükségünk – nyolc helyett talán már öt-hat óra is elegendő éjszakánként⁵⁵”, mégis biztosítanunk kell magunknak a nyugodt alvásra elegendő időt.

Az elmúlt évtizedekben egyre gyakoribb jelenséggé vált a dohányzás. Eleinte inkább csak a férfiakra volt jellemző ez a rossz szokás, de mára a nők közül is rengetegen dohányoznak.

A dohányzás elleni érvek széles skálán mozognak: a kellemetlen mellékhatásokról – bőrünk, leheletünk, hajunk és ruháink állott füstszagúak, fogaink elszíneződnek, ellenállhatatlan köhögési inger alakul ki – a tüdőrákra, a szívbetegségekre és krónikus bronchitisre való hajlamosságig. A dohányzást mind egészségünk, mind pénztárcánk megéri.⁵⁶

A XI. században nagyon gyakori jelenség a fejlődő országokban az elhízás, az átlagosnál magasabb testsúly pedig fokozza az egészségi kockázati tényezőket.

A túlsúly többek között emeli a szívkoszorúér-betegségek, az ischaemiás stroke és a cukorbetegség valószínűségét, és növeli egyes daganatos megbetegedések kialakulásának esélyét is.

A WHO adatai szerint a világon már több, mint egymilliárd a túlsúlyosak és elhízottak száma.⁵⁷

---

⁵⁴ Mary Batchelor 1993. Ha elmúltál negyven Akadémia Kiadó 68.p

⁵⁵ Mary Batchelor 1993. Ha elmúltál negyven Akadémia Kiadó 69.p

⁵⁶ Mary Batchelor 1993. Ha elmúltál negyven Akadémia Kiadó 71.p

⁵⁷ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel310021.pdf>

BMI-kategória	18–34	35–64	65–	Összesen
	éves			
Férfi				
Sováány	3,0	0,6	1,4	1,5
Normál súlyú	55,9	29,6	28,9	37,7
Túlsúlyos	29,8	45,0	39,8	39,4
Elhízott	11,3	24,8	30,0	21,5
Nő				
Sováány	11,3	3,0	1,9	4,9
Normál súlyú	67,4	39,8	32,1	45,2
Túlsúlyos	14,9	34,2	42,1	31,1
Elhízott	6,4	23,1	23,8	18,9

Azonban a teljesen egészséges életmód mellett is előfordulnak esetek, amikor az egyén nem tudja ellátni feladatát, nem alkalmas a munkavégzésre, ekkor kerül sor a táppénzre. Táppénzről akkor beszélünk, ha különböző keresőképtelenségi okokból kifolyólag szükség van a megélhetés biztosítására, fontos feltétele a biztosítási jogviszony fennállása a társadalombiztosítással.

Táppénzre menetel szükségességét minden esetben az orvos dönti el.

A jogszabályok a keresőképtelenség elismert okai közé sorolják a betegséget, szülést, szoptatást, néhányszor ápolás esetére jár táppénz. A táppénz legfeljebb arra az időre jár, amíg az arra feljogosító körülmény fennáll.⁵⁸

2. b. Lelki megbetegedések:

A betegség nem csak testi, hanem lelki veszélyeztetettséget is jelenthet. Lelki betegségről akkor beszélünk, ha mentális egyensúly valamely külső, vagy belső inger hatására felborul, és ez az állapot huzamosabb ideig fennáll.

A lelki egészség megromlása különféle testi megbetegedéseket okozhat, de mindenképpen rontja elszenvédője életvitelét, közérzetét, tevékenységének minőségét. Egyes lelki betegségek igen összetettek, gyógyításuk gyakran bonyolultabb, nehezebb folyamat, mint a testi megbetegedések esetében.

Ilyen - manapság gyakorta előforduló - nem megfelelő lelki állapotok lehetnek: a stressz, a kiégés, a depresszió és az alvászavar.

A stressz nem más, mint az emberi szervezet sajátos, egyéni védekező válasza a külvilág felől érkező különböző ingerekre.

⁵⁸ <http://www.tappenz.net/>

A stressz fogalmát ma már sokkal tágabb értelemben használjuk. Megkülönböztethetünk pozitív és negatív stresszhelyzetek. Ezek hatása alapján idegsejteink mozgósítják, vagy megbénítják az egész szervezetünket.

A stressz minden emberre másként hat, leginkább pszichológiai reakciókat vált ki (pl. ingerlékenység), melyre testi tünetekkel reagál a szervezetünk. (pl. afta)⁵⁹

A stresszel járó egyik fő probléma az egészség megromlása – enyhébb esetben csak az immunrendszerünk gyengül le, hosszú távon pedig akár olyan komoly egészségügyi következményekkel is járhat, mint a depresszió vagy a gyomorfekély.⁶⁰

A nagyfokú stressz sok egészségtelen szokáshoz vezethet, például a nem rendszeres étkezés, alkoholfogyasztás, kevés alvás. Vagy a dohányzás.

A tudomány fejlődésével egyre több információhoz jutunk, egyre inkább tisztában vagyunk a stressz személyiségalkító és egészségügyi állapotot befolyásoló hatásával.

A stressz mértékét köztudottan sok minden befolyásolja. Ilyen befolyásoló tényező személyiségünk, életvitelünk, életkorunk, szakmánk, családi és munkahelyi státuszunk.

Az évek során több kutatás foglalkozott azzal, hogy a pedagógusok és más szakmák képviselői hogyan képesek hatékonyan megküzdeni a munkahelyi stressz problémájával. Azonban sok esetben a stressz olyan mértékben elhatalmasodik az elszenvedőjén, hogy belefásul, kiég. Ehhez a jelenséghez nagyban hozzájárul az álmok elvesztése, a lelkesedés, önbizalom alábbhagyása.

A kiégési szindróma tünetegyüttes, amely hosszútávú fokozott érzelmi megterhelés, kedvezőtlen stressz hatások következtében létrejövő fizikai- érzelmi-mentális kimerülés. A jelenséget kezdetben egészségügyi és szociális intézmények dolgozóinál figyelték meg, azonban a későbbi vizsgálatok során pedagógusoknál, jogászoknál, rendőröknél is tapasztalták.⁶¹

Úgy gondoljuk, hogy a kiégés megelőzésében legnagyobb szerepet a segítőkész környezet játszik. Azokban a szakmákban, ahol a kiégés gyakran előfordul az embereknek minél több szakmai és mentális segítségre van szükségük.

A feszültség energiahiányt, vagy energiatöbbletet okoz, melyet mozgással tudunk pótolni, illetve levezetni. Ne feledjük, hogy a beszéd, a mély lélegzetvétel is mozgás.

---

⁵⁹ Chris Kyriacou 2009: Stesszoldás tanároknak, Budapest : Műszaki Könyvkiadó Kft., cop. 12.p

⁶⁰ Chris Kyriacou 2009: Stesszoldás tanároknak, Budapest : Műszaki Könyvkiadó Kft., cop. 13.p

⁶¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Ki%C3%A9g%C3%A9si_szindr%C3%B3ma

Sokszor elegendő feszültségoldásnak, ha jól kibeszéljük, megbeszéljük a problémánkat valakivel, egy melegebb helyzet után mély levegőt veszünk, vagy jól kisírjuk magunkat.⁶²

Mindenki számára jól ismert az a jelenség is, hogy túlradó örömeinkben, vagy éppen hirtelen haragunk hatására aktívvá, mozgékonyvá válunk. Olyan feladatokat is elvégezzük, melyeket eddig csak halogattunk. Ilyenkor azért kell a szervezetünknek a mozgás, mert a bennünk felgyülemlett kémiai anyagokat automatikusan megpróbálja eltávolítani szervezetünkben.

Ennek ellenkezője a passzivitás. Amikor energiaveszteségünk van, leverték, szomorúak, életuntak leszünk. Mozgásunk lelassul, csak ülünk vagy fekszünk magunk elé bámulva, sírdogálunk, feladatunkra nem tudunk összpontosítani. Ilyenkor kellene nagyon gyorsan összeszednünk magunkat. Szükség van arra, hogy agyunkat kilendítsük, kimozdítsuk a görcsből, bénultságból.⁶³

Az előbb említett tényekből is látható, milyen nagy jelentőséggel bír a mozgás a feszültségoldás szempontjából. Léteznek azonban olyan speciális mozgásos gyakorlatok, melyek felgyorsítják energiaszintünk normalizálódását.

A mai kor emberének, a felgyorsult világban egyre gyakrabban kell szembenéznie a depresszióval.

A depresszió orvosi szempontból egy kezelésre szoruló, jól gyógyítható lelki betegség, amely minden életkorban előfordulhat.⁶⁴

A betegség legfontosabb jellemzője a kórosan nyomott hangulat, ami a betegnek jelentős szenvedést okoz.

Az elszoruló szomorú, közömbös, érzelmileg sivár, amit fokozott betegségtudat és a mozgás lelassulása kísér.⁶⁵

Az életkedv hiánya az élet más területére is kihat, romlik a beteg munkateljesítménye és előbb-utóbb a mindennapi feladatok ellátása is nehézséget okoz.

A depresszió gyakran az egyén meglévő egészségügyi problémáira is negatív hatással van, a depresszióval küszködő betegek négyszer nagyobb eséllyel kapnak

---

⁶² Óvónők kincsesára, 2000, december:B 2.7 4.p.

⁶³ Óvónők kincsesára, 2000, december:B2.7 4.p.

⁶⁴ <http://drimmun.com/pszichiatricai-betegsegek/depresszio.html>

⁶⁵ Dr. Cesko Izabella 1998. A család háziorsosa Budapest Merényi Könyvkiadó 42p.

szívinfarktust, mint azok, akiknél ez a betegség nem fordul elő. Ám letragikusabb következménye mégis az öngyilkosság.⁶⁶

A Központi Statisztikai Hivatal felmérése alapján bebizonyosodott, hogy valóban egyre több embernél fordul elő depresszív tünet, az általuk megkérdezettek 10%-a számol be valamely mentális zavarról.⁶⁷

Természetesen minden ember életében előfordul, hogy rövid időre letörtséget érez, nem érzi a korábban megszokott lelkesedést, életörömöt magán, egy-egy ilyen napon nem kell egyből depresszióra gyanakodni, azonban ha hosszabb ideig (2 hétnél tovább) egyfolytában fennállnak a depressziós tünetek, akkor javasolt pszichológushoz fordulni.

A rohanó világ másik velejárója a kialvatlanság. Az emberek nagy része különböző okokból kifolyólag nem tudja kipihenni magát. Ennek az egyik oka, amit már betegségnek tartanak számon az alvászavar.

Az alvászavar mögött legtöbbször az áll, hogy az egyén nem tudja lezárni, elfelejteni a mindennapi bajait, és esténként a feldolgozatlan problémái, napközbeni történései járnak a fejében, ami egy olyan lelki állapotot idéz elő, amelyben nem tud aludni.

Az elalvással és az éjszaka átalvásával kapcsolatos nehézségek a nőknél kétszer olyan gyakran fordulnak elő, mint a férfiaknál, a kor előrehaladtával pedig mind gyakoribbá válnak.⁶⁸

Ennek oka az, hogy a túlterheltség a nőket jobban megviseli, a munkahelyi, és a családban való megfelelési vágy miatt kevesebbet és rosszabbul alszanak.

2. c. Testi megbetegedések:

A lelki megbetegedések mellett az életkor előrehaladásával gyakoribbak lesznek a testi betegségek, melyek nagy száma hátráltathatja a munkavégzést, kevésbé kiegyensúlyozott lelki életet eredményezhet.

Az egyik leggyakrabban előforduló betegség, amely az évek múlásával egyre több embernél előfordul a magas vérnyomás.

A Központi Statisztikai Hivatal(KSH) hivatalos oldalán közölt adatok bebizonyítják a gyakorlatban is megtapasztalható ismereteket, miszerint a kor előrehaladtával egyre

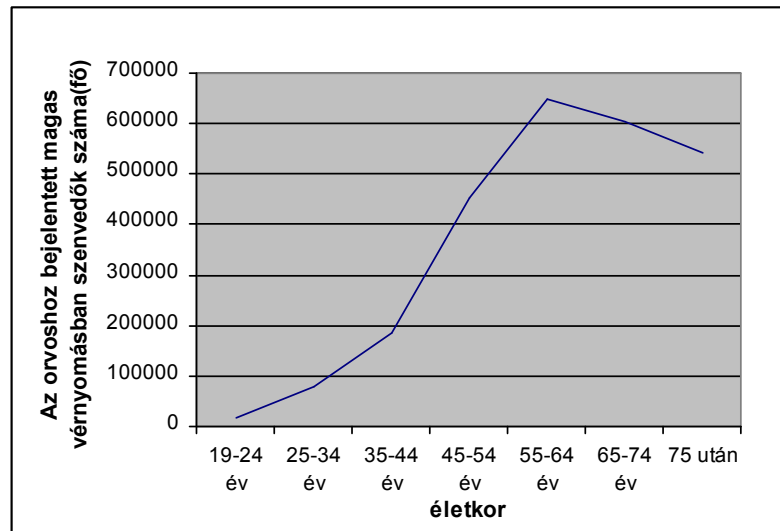
---

⁶⁶ <http://drimmun.com/pszichiatricai-betegsegek/depresszio.html>

⁶⁷ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel310021.pdf>

⁶⁸ <http://www.lelkititkaink.hu/alvaszavar.html>

gyakoribb a magas vérnyomás előfordulása, ezt az általunk készített diagramon jól megfigyelhető.

15. 11. ábra⁶⁹

A magas vérnyomás, vagyis a hipertónia, elterjedt krónikus betegség, amely mára népbetegséggé fejlődött és jelentős kockázati tényező az érrendszeri-, szív- és vesebetegségek kialakulásában. Mindenkit érinthet, de nagy szerepet játszik a kialakulásában az öröklött hajlam, a stressz, a mozgáshiány, a túlsúlyosság, és a túlzott só fogyasztás.

A másik jelentős betegség, amelynek kialakulásában nagy szerepet játszik az idősödés a cukorbetegség, más szóval a szervezet anyagcseréjének megbetegedése. Az elnevezés az egyik főtünetre utal: a cukor vizelettel való fokozott kiválasztására és a megemelkedett vizeletmennyiségre.⁷⁰

Kétféle cukorbetegséget különböztetünk meg:

Egyrészt a gyermek- és ifjúkorban kezdődő, inzulinfüggő állapotot, de gyakoribb kórforma, felnőtt- és érett korban kezdődő, eleinte nem inzulinfüggő II. típusú diabétesz.

Mindkét kórformában közös vonás a vércukor magasabb szintje.

Kezdetől fogva rendszeres fizikai aktivitáshoz szokott szervezet számára az ülő (üldögélő) életmódból adódó inaktivitás, a többnyire alacsony energiasűrűségű és

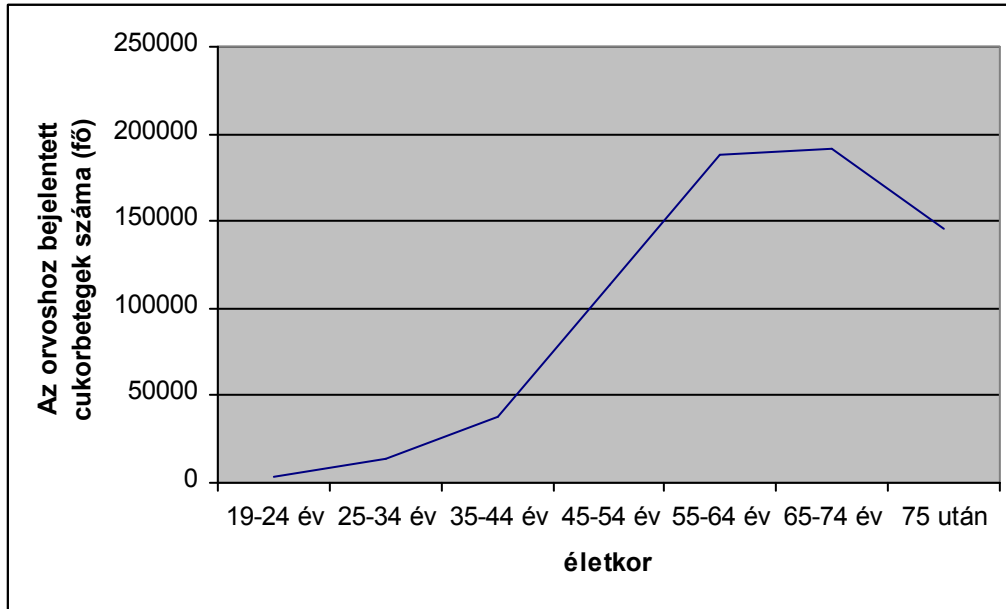
⁶⁹ <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

⁷⁰ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cukorbetegs%C3%A9g>

szénhidrát-dús étkezéssel szemben a magas energiasűrűségű, koncentrált, zsírban gazdag étkezés kiválthatja a cukorbetegséget.⁷¹

A magyarországi 2007-es helyzet e téren a Központi Statisztikai Hivatal hivatalos oldalán közzétett adatok alapján általunk készített diagramon jól megfigyelhető.

16. 12. ábra⁷²

A II. típusú diabétesz – főként idősebb korban és elhízott egyéneknél – igen lassan, alattomosan, észrevétlenül fejlődik ki. Máskor a régóta fennálló és fel nem ismert cukorbetegség okozta szívizominfarktus kapcsán derül fény a súlyos anyagcserezavarra, ha a beteg az eseményt egyáltalán túléli. A világ nagyobb részén a II. típusú cukorbeteg 85-100%-a kövér.⁷³

A kor előrehaladásával egyre több idősödőnél fordul elő a csonttritkulás, amely során a csontokat alkotó szerves és szervetlen alkotórészek azonos arányban csökkennek, ”ez a csontszövet olyan mértékű minőségi és mennyiségi csökkenését jelenti, mely minimális sérülés esetén is csonttörésekhez vezet, aminek hátterében a csont mikroarchitektúrájának károsodása áll. Jelentősége nemenként eltérő és csonttípusok szerint változó.”⁷⁴

A reflux betegség lényege, hogy a gyomor tartalma a nyelőcsőbe visszaáramlik. A reflux jellegzetes tünete a gyomorégés. E betegséget a tápcsatorna felső szakaszának összetett működési zavara okozza.

⁷¹ Fővényi József dr. 1996. A cukorbetegségről mindenkinek Budapest SubRosa Kiadó 17. p

⁷² <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

⁷³ Fővényi József dr.: A cukorbetegségről mindenkinek 1996. Budapest SubRosa Kiadó 27. p

⁷⁴ Dr. Caroline Chaine: Változó korban Kossuth Kiadó 2001 78. p

A betegség általában akkor fordul elő, ha a nyelőcső-gyomor határán lévő izom gyenge, és ezáltal nem zár tökéletesen.

A reflux betegség a lakosság kb. 20-40%-t érinti a betegség, tehát népbetegségről van szó.⁷⁵

Az idősödés következményei lehetnek a különböző szívproblémák.

Ide tartoznak a szívet vérrel ellátó koszorús erek betegségei, a szívizominfarktus, a szívelégtelenség.⁷⁶

Ezeket a betegségeket nagyrészt nem lehet gyógyítani, sokszor összefüggésben állnak más betegségekkel, mint a magas vérnyomással, cukorbetegséggel. Megfelelő életmóddal, gyógyszerekkel kordában lehet tartani őket, de érdekesebb inkább a megelőzésére nagyobb hangsúlyt fektetni, mert egy-egy későn észrevett szívprobléma akár hirtelen halálhoz is vezethet.

A legtöbb olyan testi megbetegedést, amely az évek gyarapodásával egyre gyakoribbá válnak, gyógyszeres kezeléssel gyógyítanak, vagy tünetmentesítenek. Sajnos a legtöbb forgalomban lévő gyógyszer legalább annyit árt az emberi szervezetnek, mint amennyit használ, de szedése ennek ellenére javallott, hiszen nélkülük sok betegség halálhoz vezetne.

Azonban az egészséges életmód, testünk apró jelzéseire való odafigyelés sok betegség kialakulását megakadályozhatja, tehát jobb megelőzni a betegségeket, mint utólag gyógyítani, korrigálni azokat.

IV. Hipotézisek

A kutatás elindulása előtt természetesen rengeteg kérdés fogalmazódott meg bennünk, amelyeket nagy részben meghatározott a nyugdíjkorhatár felemelése. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy egy idősödő óvodapedagógus mennyire tud megfelelni a követelményeknek szellemi és fizikai téren egyaránt. A kutatást elindító hipotéziseinket három kérdéskörbe lehet csoportosítani:

1. Az életkor és a betegségek összefüggései:

---

⁷⁵ <http://mentokeresztur.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1016655>

⁷⁶ Dr. Caroline Chaine 2001 Változó korban Kossuth Kiadó 85.p

- A kor előrehaladtával nő a betegségek előfordulásának aránya.
- Annak ellenére, hogy többféle betegséggel küzdenek az óvodapedagógusok, nem mennek el táppénzre.
- A vezető óvónő érzékeli az esetleges testi-lelki problémákat a pedagógusokon, s tőle telhető módon segíti azok megoldását.
- A vezető óvónő az intézmény életének szervezésénél, új ember alkalmazásánál figyelembe veszi a pedagógusok életkorát, képességeiket.

2. Az egészséges életmódra vonatkozó kérdések:

- Az óvónők jól ismerik az egészséges életmódra való irányelveket, de saját életmódjukat nem ezek szerint alakítják.
- Feltételezzük, hogy a hosszabb ideje dolgozók körében gyakrabban előfordulnak a kiégési szindróma tünetei.
- Az óvoda vezetője rálátással van az óvónők kikapcsolódási szokásaira, esetleg szervezett módon beiktat alkalmakat a munkahelyi feszültségoldásra.

3. A nyugdíjkorhatár felemelésével kapcsolatos kérdések:

- A megemelt nyugdíjkorhatár miatt az óvodapedagógusok nehezen, vagy egyáltalán nem tudják ellátni feladataikat.
- Az óvodapedagógusok és a vezető óvónők nem értenek egyet ezzel a rendelettel.

V. Eredmények, tapasztalatok

1. Bemutató

Az óvodapedagógusoknak szóló kérdőív és a vezető óvónőkkel végzett interjúk kérdéseit a hipotéziseink szerint alakítottuk, remélve, hogy választ kapunk kérdéseinkre. A kérdőív és az interjúban feltett kérdések megtalálhatók a mellékletekben, illetve a dolgozat ezen részében látható diagramok saját munkánk prezentálására szolgálnak, és magunk készítettük.

Azt előre kell bocsájtanunk, hogy sem a kérdőív, sem az interjú nem ad teljes orvosi képet az óvodapedagógusok életéről, egészségéről, nem vizsgálja az egészséges

életmód összes területét, kérdéseink inkább az általunk a pályán fontosnak vélt információszerzésre alkalmasak.

A kérdőív összesen 21 kérdést tartalmaz, rövidege miatt úgy gondoltuk, hogy a megkérdezett óvodapedagógusoknak ne okozzon nehézséget kitöltése, ne kelljen hosszú idő rááldozása a kérdések megválaszolására.

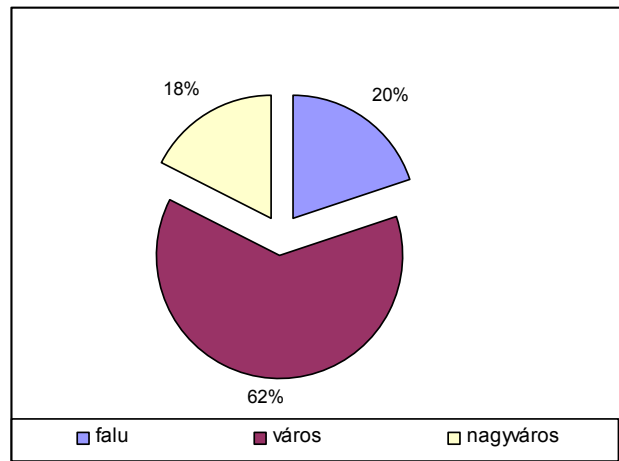
A kérdőíveket az óvodák meglátogatásával, a vezető óvónő engedélyével osztottuk ki az 50 év feletti óvodapedagógusok között. Igyekeztünk több térségből, és különböző településtípusokból összegyűjteni az adatokat, így felkerestünk Zala és Somogy megyei intézményeket, illetve falusi és városi óvodában egyaránt jártunk. Ennek eredményeképp reméljük, hogy kicsit átfogóbb képet tudunk adni ebből a két megyéből.

A tervezett 100 darab kérdőívet mondhatni könnyűszerrel kiosztottunk, ebből is látszik, hogy a pályán elég sok 50 év feletti óvodapedagógus működik. Az intézmények maradéktalanul szívesen láttak, segítették munkánkat, ennek ellenére a 100 darab kiosztott nyomtatványból 80 darabot kaptunk vissza kitöltve. Ennek okát abban látjuk, hogy az érintettek-ahogy az emberek nagy része- nem szeretnek hasonló kérdőíveket kitölteni, esetleg időpocsékolásnak, plusz feladatnak tartják. Sokan pedig csak névtelenül hajlandók ilyen kérdőívet kitölteni.

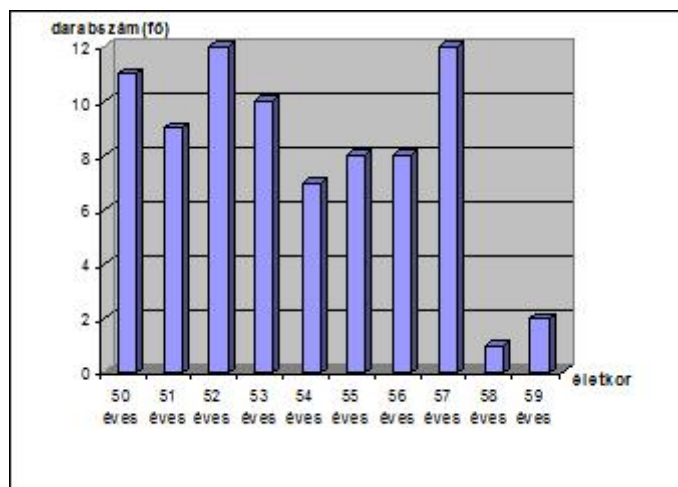
Azonban úgy gondoljuk, hogy ez a 80 kitöltött kérdőív is elegendő volt az információgyűjtéshez, a következtetések levonásához, a hipotéziseink alátámasztásához, avagy megcáfolásához.

2. Kérdőív

Az előbb említett 80 kérdőívet 16 falusi, 50 városi és 14 nagyvárosi intézményben dolgozó óvodapedagógus töltötte ki, ami a gyakorlatban Kaposvár, Nagykanizsa, Zalaegerszeg, és az ezeket körülvevő kisebb településekben, falvakban működő óvónőket jelent. Meglepődve tapasztaltuk, hogy a 14 nagyvárost bejelölő nincs tisztában lakóhelye jellegével, hiszen az említett három város közül egyik sem tekinthető nagyvárosnak.

Az óvónők életkorára az 50 évtől 57 évig terjedő kor volt jellemző, de emellett talákoztunk egy aktívan működő 58 éves és kettő 59 éves pedagógussal. A megkérdezettek átlagéletkora 53,6125 év, amelyet ideálisnak gondolunk, hisz ez azt jelenti, hogy az idősebb korosztály között is nagyobb az 50-hez közelebb lévők, (50, 51, 52, 53 évesek) száma.

Érdekességként meg kell említeni, hogy a falusi óvodában dolgozók átlagéletkora ettől több, mint fél évvel eltér, 54,125 év. Ennek okát egyrészt abban látjuk, hogy ezekben az óvodákban kevesebb fiatal óvodapedagógust találtunk, másrészt a már említett kettő 59 éves ezekben az intézményekben működik.

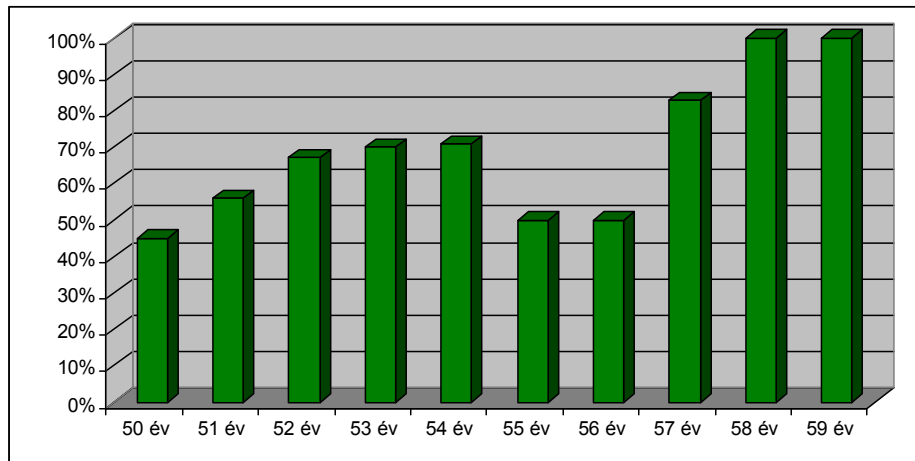
Egyik fő feltételezésünk az volt, hogy a hosszabb ideje dolgozóknál gyakoribb a kiegészítő szindróma jelensége, így számunkra fontos volt megkérdezni, hogy mennyi ideje van a pályán. A válaszok alapján igen elszórt adatokat találtunk, legalább annyira széles volt a skála, mint az életkornál. A legrövidebb 24 évet költött a pályán, a

leghosszabb 39 év volt. Tapasztalatunk szerint erre a kérdésre adott válasz nem minden esetben van összefüggésben az életkorral. Azonban a 24 éve óvodapedagógusként dolgozó esetében másként van. Ő a legfiatalabb megkérdezettek közé tartozik, és bár a kérdőív kitöltésével segítette munkánkat, mégis válaszára hanyagság jellemző. Nem él kifejezetten egészséges életmódot, naponta többször kávézik, nem sportol rendszeresen. Szétszórtságára utal az is, hogy a kérdőívben állítása szerint nem ismeri a kiégési szindróma jeleit, tüneteit azonban ritkán érzékel magán.

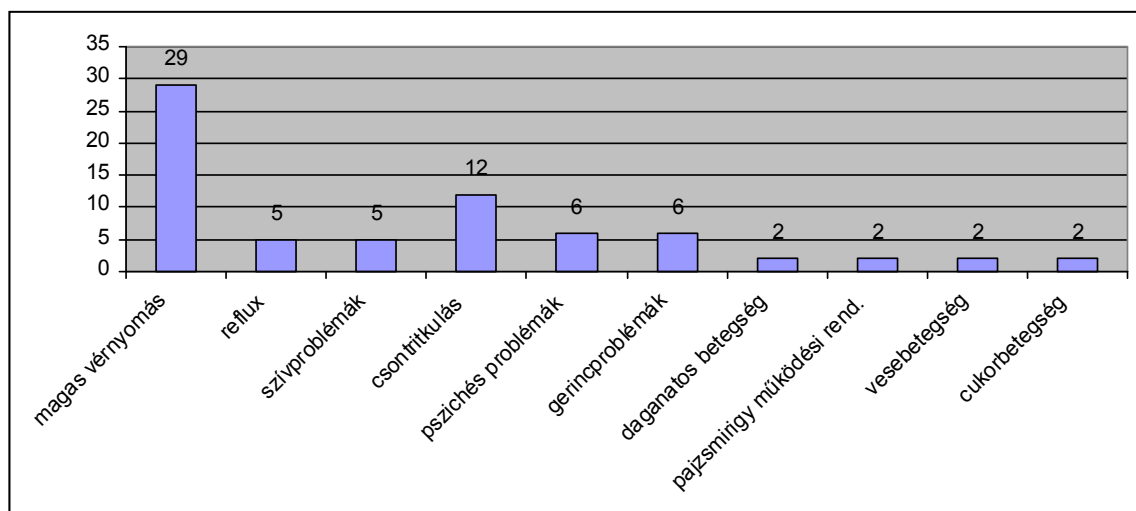
Az 39 éve pályán lévő pedagógusok életkorát tekintve kicsit változatos. A legfiatalabb 56 éves, a legidősebb 59. évében van. Az 5 legrégebb óta dolgozók közül csak eggyel több érzékel magán a kiégés jeleit, tehát nem állapítható meg, hogy a pályán eltöltött idő és a kiégés jeleinek érzékelése összefügg, azonban meglepődve vettük tudomásul, hogy a megkérdezettek majdnem fele, 47,5%-a észlelte magán már a kiégés tüneteit. Ezzel kapcsolatban mi úgy gondoljuk, hogy ez a hivatás valóban egy folyton megújuló embert követel meg, és valóban könnyen belefásulhat a mindennapos munkába az, aki nem törekszik mindig új dolgok kipróbálására, nem visz újdonságot, színt a hétköznapi életbe.

A dolgozat első felében részletesen kifejtettük, hogy mennyire fontos a testi-lelki harmónia a nevelés szempontjából. Az óvodai csoportokban sokkal hatékonyabban tud működni egy egészséges, fitt óvodapedagógus, ezért nem elhanyagolható az egyének fizikai és szellemi állapota sem, tehát számunkra fontos volt, hogy felmérjük a megkérdezettek betegségeinek előfordulását, jellegét.

A feltételezésünk, miszerint 50 év felett gyarapodik a betegségek száma, bebizonyosodott. A kérdőívekre adott válaszok alapján abszolút megállapítható, hogy a kor előrehaladtával egyre több kórral kell szembenéznie az embereknek, esetünkben az óvodapedagógusoknak. Az alábbi diagramon szembevetve ez a folyamatos növekedés. Az 55. és 56. évében lévőknel ez kicsit visszaesik, ennek egyik lehetséges módja az, hogy elég kis számban találtunk ilyen életkorú óvodapedagógust, másrészt az ő kérdőívüket tekintve abba a csoportba sorolhatnánk őket, akik egészségesebb életvitelt folytatnak.

Mindenképpen elkeserítő tény, hogy a vizsgált korcsoport 62,5%-a számolt be arról, hogy van olyan diagnosztizált betegsége, ami az életmódját tartósan befolyásolja, ezek közül 58,75%-uk rendszeresen kénytelen gyógyszert szedni a betegségükből kifolyólag. A náluk előforduló kórok sokféleségét igazolja, hogy az általunk megadott gyakorinak vélt betegségeken kívül 13 másikat írtak be. A leggyakoribb ezek közül a magas vérnyomás, de többször előfordul a csonttritkulás is. Az alábbi diagramban a kettőszer, vagy kettőnél többször előforduló betegségeket láthatjuk.

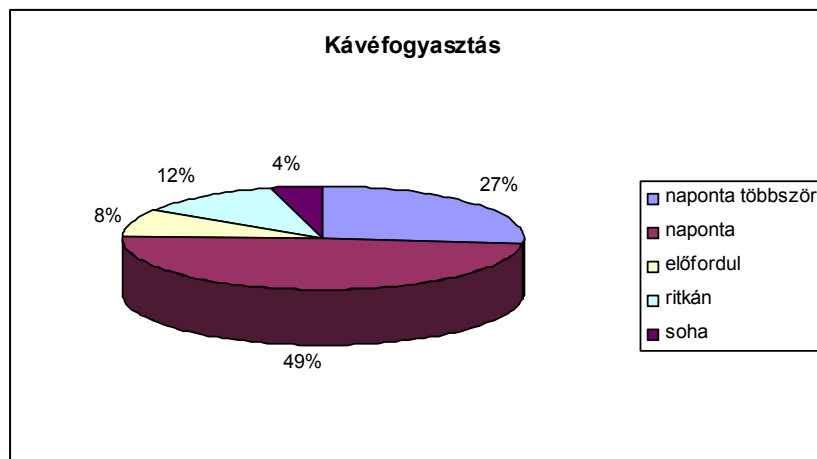
Úgy gondoltuk, hogy az óvónők többségére nem jellemző a táppénzre menetel, annak ellenére, hogy igen sok testi-lelki bajjal küzdenek, nem mennek el orvoshoz, inkább otthon próbálják magukat kúrálni. Ezzel szemben a statisztika más adatokat mutat. Meglepően nagy számban voltak az elmúlt 5 évben táppénzen, ezt az eredményt leginkább a 2009-ben betegszabadságon lévők létszáma nyomta meg, mivel 22 fő volt

tavaly táppénzen. Ebben a magas eredményben közrejátszott az, hogy elég sok, 17 fő volt az elmúlt 5 évben különböző műtétek miatt távol munkahelyükről.

Más részről pozitív eredménynek értékeljük azt, hogy a megkérdezettek jóval kevesebb, mint felénél fordul elő a családban öröklött betegség.

Az életmódjuk feltérképezésére irányuló kérdések alapján úgy látjuk, bár a megkérdezett óvodapedagógusok ismerik az egészséges életmód irányelveit, de mindennapjaikat nem mindenki ezek szerint alakítja. Az ajánlottnál több kávét fogyasztanak, elég sokan dohányoznak, étrendjük nem minden esetben eléggé változatos.

A válaszadók 70%-a naponta iszik kávét, ebből 25% naponta többször. Úgy gondoljuk, hogy a napi többszöri koffeinbevétel sokat árthat az emberi szervezetnek, sőt a szívproblémák kialakulásában olykor szerepet játszhat.

Emellett a dohányzás igen egészségtelen szokás, ezzel szerintünk a fejlődő országok lakossága tisztában van, ennek ellenére sokak életének szerves része. Ez alól a vizsgált óvodapedagógusok sem kivételek.

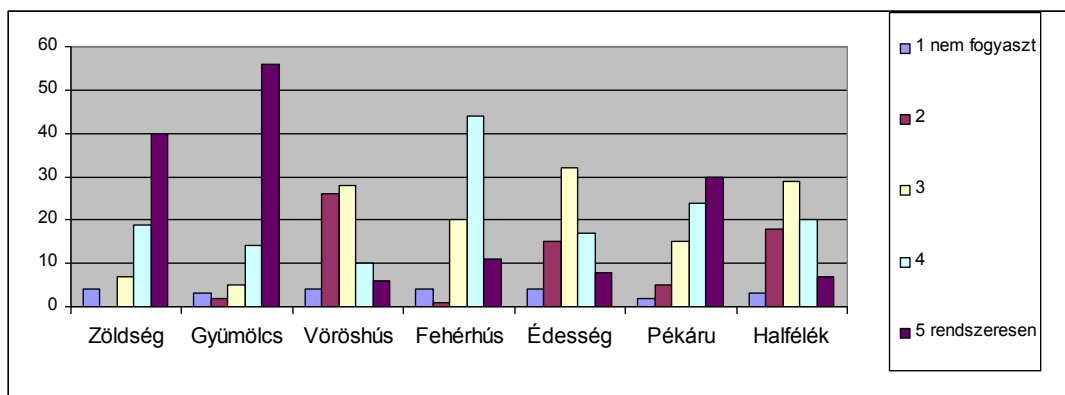
Nekik, akik a felnövekvő generációkat nevelik, fontos feladat a megfelelő példa mutatása. Úgy gondoljuk, hogy egészséges életmódra csak az azt élők tudnak hatékonyan nevelni.

A megkérdezett óvodapedagógusok 21%-a mégis rendszeresen dohányzik, ami sok esetben kihat az egészségügyi állapotukra. Szembetűnő az a tény, hogy a dohányzók több mint fele szenved magas vérnyomásban, amit talán a cigaretta elhagyásával könnyebb lenne orvosolni. Sőt, van olyan óvodapedagógus is, aki 16 éves kora óta dohányzik. Nála is megfigyelhető a magas vérnyomás jelensége, amelyre

vérnyomáscsökkentőt szed. A dohányzástól eltekintve, igyekszik egészséges életmódot folytatni, étkezése változatos, rendszeresen szed vitaminokat és sportol, gyakran jár üdülni, a számos kikapcsolódás ellenére azonban gyakran fáradékonynak érzi magát, nehezen tűri a változásokat.

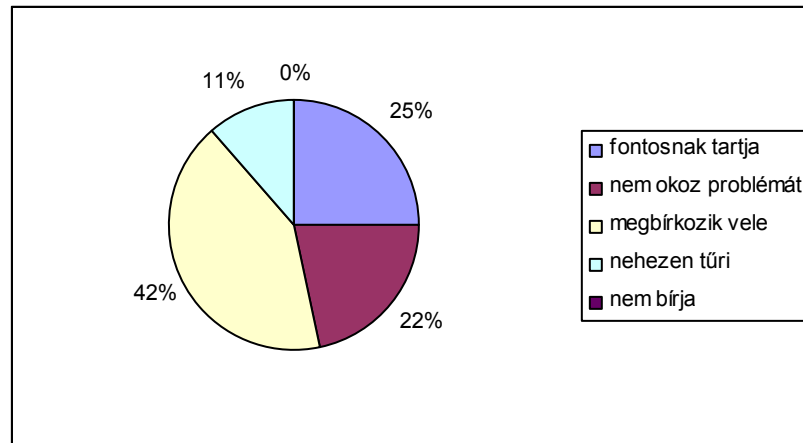
Bár arra a kérdésre, hogy egészségesen étkezik-e, mindenki igennel felelt, a további válaszadásokból mégsem ez olvasható ki. Van olyan, aki egyáltalán nem fogyaszt gyümölcsöt vagy zöldséget, viszont sokan esznek rendszeresen pékárut, édességet, vagy vörös húst. Számunkra érdekes eredmény, hogy a 80 óvónőből összesen 7 étrendjébe szerepelnek rendszeresen a halfélések.

Az egészséges életmód elhanyagolhatatlan feltétele a rendszeres mozgás. A testre való jótékony hatása mellett nagyon jó feszültség-levezető eljárás is, ezért meglepő az eredmény, miszerint a megkérdezettek közül mindössze 17 fő sportol rendszeresen. Úgy gondoljuk, hogy minden embernek a megfelelő lelki állapot eléréséhez ajánlatos néha kiszakadni a megszokott környezetből, kikapcsolódni. Ennek a mutatói az óvónők válaszaik alapján jók. Közel 44% jár évente legalább egyszer üdülni, és csak 5 főnél tapasztaltuk a nyaralás teljes hiányát.

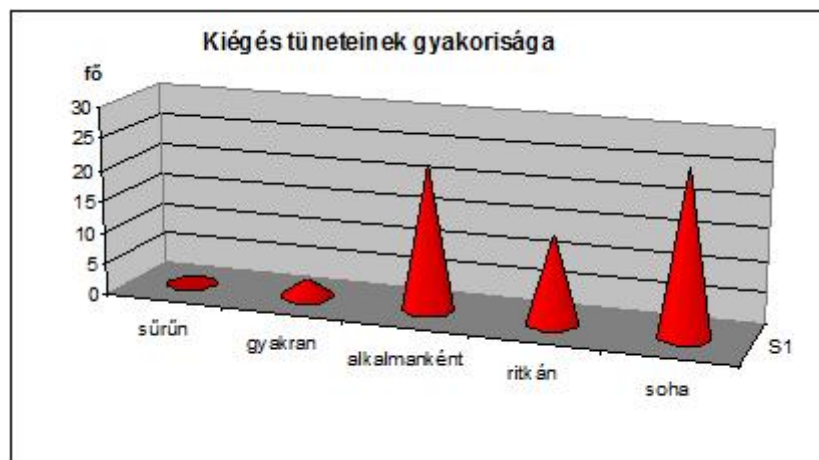
A gyermekekkel való kapcsolatban nagyon sokan, a megkérdezettek 78%-a érzi akadályozottnak magát valamilyen szinten, és csak 22% érzi magát abszolút fittnek.

A válaszadók többsége meg tud birkózni a szakmából adódó újabb és újabb kihívásokkal, azonban 11,5%-uk nehezen tűri a változásokat.

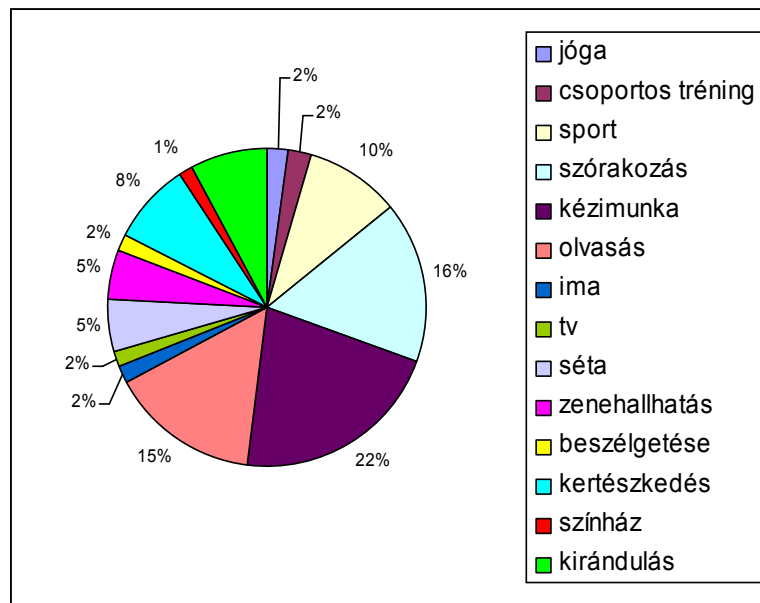

Az óvodapedagógusok 85%-a tisztában van a kiégési szindróma jelenségével, pedig az óvónőknek szóló, minden óvodában megtalálható kézikönyvben viszonylag sokat foglalkoznak vele a szerkesztők, tehát gyakorlatilag minden óvodapedagógus számára elérhető információk ezek. A megkérdezettek 47,5%-a érzi saját magán is a kiégés tüneteit. Érdekes az a tény, hogy 4 óvodapedagógus állítása szerint nincs tisztában a kiégési szindróma jelenségével, azonban a tüneteit mégis észleli magán. Ez számunkra elég ellentmondásos információ, hogy tudja a tüneteket beazonosítani, ha magával a kiégéssel sincs tisztában.

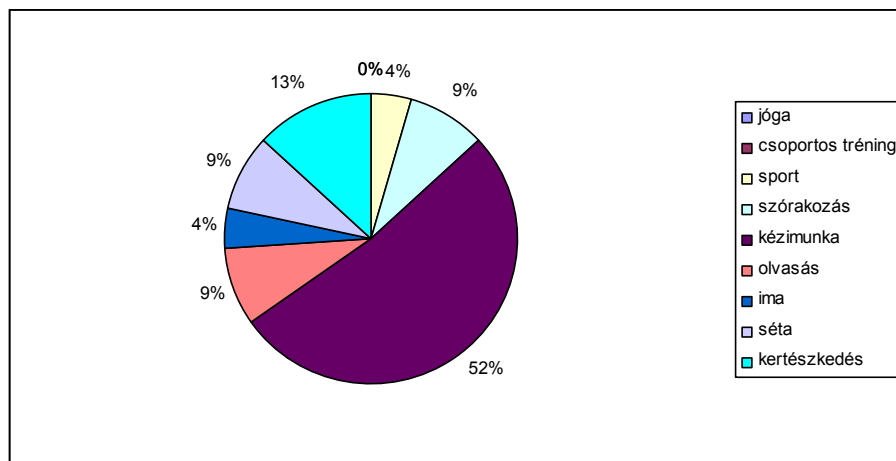
A kiégéssel kapcsolatos gondolatainkat az előzőekben már közöltük, hozzátennivalónk annyi, hogy a kiégés mindenképpen személytől és élethelyzettől függ. Az viszont meglepő, hogy ilyen nagy számban nyilatkoztak a tünetek érzékeléséről.

A kiégés elkerülése érdekében fontos kikapcsolódnı, különbözı, az érdeklıdésünknek leginkább megfelelı feszültségoldó módszerek használata javasolt. Az óvodapedagógusok kreativitását és sokszínőségét igazolja a feszültségoldó módszerek sokfélesége, mivel összesen 37 félé tevékenységet neveztek meg, ami közben kikapcsolódnak. Van, aki extrémebb idıtöltést választ ilyenkor, például jógázik vagy agykontrollt gyakorol, de leggyakoribbak az egyszerűbb tevékenységek: olvasás, tv nézés, torna.

A feszültségoldó módszerek kapcsán érdekesség, hogy a falusi óvodákban dolgozó óvodapedagógusok sokkal kevesebb fajta tevékenységet alkalmaznak, azonban negatívnak véljük azt, hogy náluk kisebb arányban tapasztalható az aktív pihenés, rájuk inkább a kevesebb mozgást igénylő tevékenység jellemző, például kézimunka.

Ennek oka egyrészt annak fogható fel, hogy egy kisebb községben nyilvánvalóan kevesebb közösségi lehetőség adódik, kevesebb szervezett, akár tanfolyam szerinti mozgásos szakkör, másrészt a falusiak többsége kertes házzal rendelkezik, amihez gyakran udvar is tartozik, amit művelni, gondozni kell. Míg a városi embernek a mozgás kikapcsolódást nyújt, addig a vidéken élők gyakran kötelezőnek, feladatnak élik meg például a kerti munkákat.

A másik fő feltételezésünk, ami kiindította az általunk közölt kutatást a nyugdíjkorhatár felemelésével kapcsolatos. Hipotézisünkben megfogalmazottak szerint az óvodapedagógusok nem értenek egyet ezzel a döntéssel. Kérdőívünket a véleményük kikérésével zártuk. A válaszok kapcsán sokféle meggyőződéssel találkozhattunk, de alapjába véve összecsengőek voltak: a 80 megkérdezettből 1 fő válaszolt úgy, hogy nem zavarja a korhatár felemelése, a többiek mind elleneztek, nem értettek vele egyet. Többen voltak, akik nem indokolták véleményüket, de szerencsére szép számban megmagyarázták meglátásuk okát. Ezek a vélemények a mellékletek között megtalálhatók.

Indoklásképpen rengeteg érvet hoztak fel. Voltak, akik a megromlott fizikai állapotuk miatt nem érezték alkalmasnak magukat a feladatok elvégzésére „nehéz a hajolgatás, emelgetés”, többen gondolták úgy, hogy nem tudnak már megfelelni az újabb kihívásoknak „Akik ezt eldöntik, fogalmuk sincs az óvodapedagógus fizikai és lelki megterheléséről, az évről évre változó újabbnál újabb kihívásokról.” Többen tartanak attól, hogy immunrendszerük romlása miatt, könnyebben megbetegednek az -akár a gyerekek által hordozott- fertőzésektől. Sokan pedig, ha erejük és egészségük engedné is, szívesebben átadnák a helyüket a frissen végzett, munkanélküli óvodapedagógusoknak, lehetőséget biztosítva nekik a szakmában való elhelyezkedésre. Ők úgy gondolják - és természetesen mi is egyet értünk velük -, hogy a gyermekeknek friss, energikus óvónőre van szükségük, aki példakép lehet számukra.

2. Interjú

Kérdőívünk segítségével szerzett információk összegzése után egyre több kérdés vetődött fel bennünk, ezért úgy gondoltuk, hogy interjúk készítésével mélyítünk el a kutatásunkat. Számunkra kézenfekvő volt, hogy a vezető óvónők tapasztalatait, véleményét kérjük ki a témával kapcsolatban, hiszen ők azok, akik külső szemlélőként

is rálátással vannak az óvodapedagógusok tevékenységére, emellett azonban mindennapi munkájuk során is találkoznak, kommunikálnak velük. Ők azok, akik tisztába vannak az óvodapedagógusok problémáival, hiszen egykor, vagy még most is óvodapedagógusként tevékenykedtek ők is. Ahogy a dolgozat elején említettük a vezető óvónő feladata az óvoda működésének tárgyi és személyi feltételek megteremtése, biztosítása, ezért az ő munkakörébe tartozik az ott dolgozók ellenőrzése, motiválása, segítése is, ahogy az egyik interjú kapcsán is megfogalmazta a vezető: „Azért vagyok én, hogy a problémákat megoldjam.”

Néhány interjúalany a tervezett kérdéseink megválaszolása után továbbra is rendelkezésünkre állt. Tapasztalatunk az, hogy szívélyesen fogadják a vendégeket, az interjú után tovább beszélgettek velünk, elláttak sok-sok jó tanáccsal, többségük valóban segítőkész közvetlen volt velünk, ami az interjút is kicsit oldottabbá varázsolta.

A vezető óvónőknek az interjúban feltett kérdések a mellékletben megtalálhatók.

A megkérdezettek elmondásai alapján megállapítható, hogy az adott óvodák nagy részében dolgozó óvodapedagógusok közel fele 50 éves, illetve megfigyelhető, hogy a kisebb községbeli intézményeknél túlsúlyban az 50 év feletti pedagógusok működnek, ezen kívül érdekesség, hogy a 6 interjúalanyból 5 fő ugyancsak ebbe a korosztályba sorolható.

Új ember felvételénél a legtöbben nem veszik/vennék figyelembe az életkort, sokkal inkább nézik a végzettséget. Az egyik vezető megfogalmazása szerint: „Ha valaki nagyon ügyes, nagyon talpraesett, nagyon odavaló akkor nem venném figyelembe a korát.” A válaszokban szinte mindenki kihangsúlyozta, hogy emellett persze szívesen támogatná a fiatalokat, szeretik, ha fiatal pedagógus is dolgozik ott, hisz új színt, lelkesedést visz az óvodai életbe, de elsősorban a szakmai felkészültség számít.

Arról, hogy az idősebb óvónők aktivitása mennyire romlott meg, nem kaptunk összecsengő válaszokat. Volt, aki abszolút nem érzi az aktivitás csökkenését sem magán, sem a többieken, más válaszában őszintén bevallotta, hogy igen, az aktivitásuk csökkent az elmúlt évekhez képest. Enerváltabb, lassúbbak, néha érdektelenebbek lettek a kor haladásával, sokkal több törődést igényelnek, jobban oda kell rájuk figyelni. Egyik falusi óvoda vezetője kifejtette, hogy valóban romlott aktivitásuk, emellett persze tudnának jól, és hatékonyan működni, de nem közel 30 fős gyermekcsoport mellett. Erről a kérdésről mi úgy gondoljuk, hogy igen, gyakran megesik, biológiai folyamatok eredményeképp, hogy idősödve egyre csökken az

emberekben a tenni akarás, aktivitás, azonban ez mindenképpen függ az egyéntől, a személyiségétől. Szerencsére több olyan emberrel találkozhatunk, köztük jó pár óvodapedagógussal, akiben a kora ellenére igen nagy az életerő, teszi a dolgát erőn felül is, lelkes odaadó, a gyermekekből tudja meríteni az erejét és ezáltal egyáltalán nem látszik rajta a kor, de általánosságban az mondható el a témáról, hogy valóban több lelkesítésre, motiválásra szorulnak, jobban oda kell figyelni mentálhigiéniájukra, amiben nagy szerepet tölt be a vezető óvónő is.

A megkérdezettek szerint ugyanúgy el tudják látni az 50 év felettiak a feladatukat, mint évekkel ezelőtt. Ez azzal magyarázható, hogy az esetleges testi-lelki betegségek, tényezők mellett, amelyek gátolnák munkájukat, a sokéves tapasztalat segítségével mégis maradéktalanul tudják végezni a feladatukat. Szakmai téren az óvodapedagógusok nem igényelnek több segítséget, azonban bizonyos helyzetekben több támogatásra szorulnak, például az adminisztratív feladatokból adódó számítógéphasználtnál. Ez az informatikai tudás, ami a fiatalabb generációk életének szerves részét képezi, az idősebbeknél gyakran idegenkedést, elutasítást vált ki.

Az ilyen fajta segítségadás mellett nagyobb megterhelést jelent egy-egy kiscsoportos gyermek gondozása, ölbe vétele az 50 év felettieknek, ahogy ezt egy idősebb interjúalany is bevallotta: „személy szerint tudom mondani, mivel újra kiscsoportos csoportom van, több 2,5 éves gyermekkel, akiknek sokkal többet kell segíteni öltözködésnél, vetkőzés, mosakodásnál, tehát mindenben, és már nem olyan gördülékenyen fordulunk hozzájuk, mint régebben.”

A 6 vezetőből 4-en tapasztalják az óvodapedagógusokon a lelki betegségek gyakoribb megjelenését, elmondásuk szerint többször türelmetlenebbek, jobban oda kell figyelni rájuk, többet beszélgetni velük, apróbb dolgok miatt megdicsérni őket, hogy jobb kedvre derítsék a benne szenvedőket. Ebben nagy szerepe van a vezetőnek, hiszen minden nap találkozik az intézményben dolgozókkal, tőlük telhetően segíteniük kell a problémáik megoldásában, a nehezebb időszakok átvészelésében. Mi abszolút pozitívnak látjuk az eredményt, a megkérdezettek közül mindenki érzi a vezetőknél a lelki problémák kialakulásában és főként megoldásában játszott nagy szerepét.

A válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy testi megbetegedések is gyakrabban előfordulnak az 50 év feletti óvodapedagógusoknál. Többüknek van gerincproblémájuk, nem emelgethetnek, nem hajolgathatnak. Csak egy interjúalany volt, aki szerint az ő óvodájában dolgozók körében nem nőtt meg a testi betegségek aránya.

A vezetők többsége szerint a betegségek megnövekedett száma ellenére a táppénzre menetel nem lett sokkal több, sőt esetenként a fiatalabbak többet hiányoznak a munkahelyről, az idősebbek csak végszükség esetén mennek el orvoshoz, ahogy ezt az egyik vezető óvónő megfogalmazta: „Nátha, megfázás, egy kis itt fáj, ott fáj természetesen mindenkinél előfordul, de nem megyünk rögtön orvoshoz, próbáljuk házi praktikákkal gyógyítani magunkat.” Ugyanakkor vannak olyanok is, akik az anyagiak miatt nem engedhetik meg maguknak a táppénzt.

Megterhelőbbnek inkább a munka fizikai részét érzik a megkérdezettek, éppen az előbb említett mozgásszervi betegségekből, gerincproblémákból kifolyólag, azonban itt is többen kihangsúlyozták, hogy a korból adódó esetleges hátrányokat jól kompenzálja a sok éves tapasztalat.

A gyermekekkel való kapcsolatukban többségük szerint nincs változás, de az egyik kisebb községben működő óvoda vezetője megfogalmazta: „a gyermekekkel való kapcsolatban van különbség, én úgy gondolom, hogy a mi korosztályunk már kedvesebben, kicsit már pátyolgatósabban megy a gyerekek felé, mikor fiatalabbak voltunk - meg gondolom a mai fiatalok is - sokkal határozottabbak, sokkal másabbak.”

A mi elképzelésünk hasonló. Úgy gondoljuk, hogy valóban van különbség a gyermekekkel való kapcsolatban, azonban ez a különbség sem negatív, sem pozitív. Nyilvánvaló, hogy egy közel 40 éve pályán lévő pedagógus másként fordul a gyerekekhez, mint a frissen végzett diplomásnak, de mindkettőnek megvan az előnye, és a gyengesége is.

Az, hogy a csoportokban együtt dolgozó óvónő-párosokat ki, hogy alakítaná, egészen eltérő nézeteket mutat. Van, aki nem veszi figyelembe az életkort, inkább az szerint rendezi el a párosokat, hogy ki kivel akar együtt dolgozni, tehát szimpátia alapján dönt, ami azért előnyös, mert a hasonló gondolkodású, összhangban együttműködő óvodapedagógusok ugyanolyan elképzelések alapján tudják szervezni a csoportjuk életét. Egy vezető szerint az a legideálisabb, ha egy fiatalabb és egy idősebb pedagógust rak össze: „a fiatal nagyon sok dologban segítheti társát, amit esetleg Ő már kevésbé bír megoldani, míg az idősebb kollegától rengeteg tapasztalatot szerezhet a fiatalabb kollega”.

Ezt valóban mi is így gondoljuk, hogy nagyon sokban tudnak egymásnak segíteni, de nem elhanyagolható, hogy egy frissen végzett pedagógusnak sokszor, sok mindenről teljesen más elképzelései vannak, mint egy gyakorlott, sok évet ledolgozottnak, tehát a nézetek különbözősége miatt, ezt sem tartjuk minden esetben jónak.

Más felfogás szerint a fiatal-fiatal, idősebb-idősebb kombináció a megfelelő, azért mert így a fiataloknak van lehetőségük az elképzeléseik megvalósítására. „Két időst tennék egybe, és két fiatalnak adnák egy csoportot, így lehetőséget adnák nekik kipróbálni új dolgokat.” Ez valóban előnyös az előbb említett szempontból, de két tapasztalatlan pedagógus egyértelműen nehezebben szervezné eleinte a csoportja életét, pont a rutin hiányából adódóan.

Ebből is látszik, hogy a vezető óvónők elképzelései között is nagy eltérés lehet, de a legtöbben mégis inkább a hasonló gondolkodású óvodapedagógusokat tennék párba.

A megkérdezettek közül 4-en nem érzik sem a pedagógusokon, sem magukon a kiegészítő szindróma tüneteit, ami azt gondoljuk ideális eset, azonban ketten arról számoltak be, és az előzetes kérdőíves felmérés is azt igazolja, hogy valóban gyakran előfordul ebben a korosztályba, ennyi ledolgozott év után a kiegészítő jelensége, ami akár a munkavégzés minőségét is megmérgezheti. „A közel 40 évemmel a pályán már a kiegészítő szindróma jelenségét is napról napra gyakrabban tapasztalom magamon és kolleganőmön is.”

Ezeknek a tüneteknek a megelőzésére, vagy későbbi kezelésére a legjobb mód szerintünk az egyéntől függő feszültség oldó módszerek használata. A vezetőknek sok esetben rálátása van, hogy ki mivel oldja a felgyülemlett feszültséget, ez leginkább a kisebb közösségeknél figyelhető meg. Ahogy azt a kérdőív összesítése után is láttuk, az óvodapedagógusok élnek ezzel a lehetőséggel, és valóban rengetegféle, gyakran mozgásos időtöltéssel újulnak meg. Több interjúalany is elmesélte, hogy lenne igény közös, munkahelyi kikapcsolódásra, azonban egy-egy évente megrendezett kiránduláson, esetleg bálon kívül sem idő, sem anyagi keret nem áll rendelkezésükre.

A nyugdíjkorhatár felemelésével, csak úgy, mint a kérdőívben megkérdezett óvodapedagógusok, a vezetők sem értnek egyet. Teljes mértékben ellenzik ezt a döntést. Ezt mi teljes mértékben megértjük, az óvodapedagógusi pálya testileg és lelkileg egyaránt megterhelő, és lehetetlennek gondoljuk, hogy 60 vagy az feletti nő teljes értékű munkát tud végezni egy ilyen felelősségteljes munkakörben, a következményeket pedig sajnos a gyermekek fogják megérezni. „Ha korhatáremelés lesz, akkor legyen lehetőség, hogy a pedagógusi hivatás ebből kikerüljön, mint kivétel. Egy 62 éves óvó néni bukfenctet tanítani nehezen tud.”

A vezetők még egy aktuális problémára hívják fel a figyelmünket, miszerint lassan oda jutunk, hogy kevesebb idő jut a kisgyermekre, annyi adminisztrációs feladatot kell ellátni.

Véleményük szerint ezeket kellene valahogy megszüntetni vagy legalábbis mérsékelni, hogy ne vegyünk el a gyermekektől az időt. Azt viszont pozitív, hogy úgy vélik muszáj menni, plusz feladatokat vállalni, törekedni a megújulásra. Jó volt látni az akaratot a szemükben, az erőt és a kitartást.

Az interjúk vizsgálat után szinte minden kérdésünkre választ kaptunk, betekintést szereztünk az óvodapedagógusok, a vezető óvónők életébe. Az interjúk készítése közben jól éreztük magunkat, és örömmel tapasztaltuk, hogy a vezető óvónők szívvel-lélekkel az óvodáért, és a benne dolgozókért él.

VI. Összefoglalás

A kutatás megkezdése előtti hipotéziseinkre választ kaptunk.

Bebizonyosodott, hogy a kor előrehaladásával valóban egyre több betegséggel küzdenek a megkérdezettek a vizsgált területeken.

Azonban az a feltételezésünk, hogy betegség esetén az óvodapedagógusok kevesebbszer mennek táppénzre, az eredmények alapján tévesnek bizonyult, mivel több, mint 58%-uk volt az elmúlt 5 évben betegszabadságon.

A vezető óvónő valóban gyakrabban érzékeli a fizikai-szellemi betegségek jeleit, azokat lehetőségéhez mérten segít megoldani.

Az óvónők jól ismerik az egészséges életmód irányelveit, de az általunk vizsgált területeken hétköznapjaikban sokan mégsem ezek szerint élnek. Étkezésük nem minden esetben változatos, több mint 20%-uk dohányzik, és naponta többször fogyaszt kávé.

A hosszabb ideje dolgozók nem feltétlenül érzik gyakrabban a kiégés szindróma tüneteit, bár jó néhányan nincsenek tisztában ezek jeleivel, így ők természetesen be sem tudják azonosítani azokat.

A vezető óvónő sok esetben ismeri a kollégái feszültség-levezető eljárásait, azonban közös alkalmakra sem időt, sem keretet nem tud biztosítani.

A nyugdíjkorhatár felemelésével valóban szinte egyik óvodapedagógus sem ért egyet, elmondásuk szerint az idősebbek nehezen látják már el a feladataikat, amelyet a megkérdezett vezetők is teljes mértékben így látnak.

A kérdőíves és az interjúk információk értékelése után úgy gondoljuk, hogy eredményes volt a kutatás. A dolgozatban közölt adatok tükrözik a valóságot, és jól mutatják a pedagógusok általunk vizsgált szemszögből látható nehézségeit. A

megkérdezettek segítségével hasznos tudásra tettünk szert. Reméljük, hogy a következtetéseink helytállóak és elgondolkozásra készítetik az olvasót, illetve eljutnak az illetékesekhez.

Felhasznált irodalom:

1993. LXXIX. közoktatási törvény

Batchelor, Mary (1993): Ha elmúltál negyven. Budapest, Akadémia Kiadó

Cesko Izabella dr. (1998): A család háziorvosa. Budapest, Merényi Könyvkiadó

Chaine, Caroline dr. (2001): Változó korban. Budapest, Kossuth Kiadó

Fodor Miklós dr. (2008): Étkezünk és vétkezünk. Budapest, Melinda Kiadó

Fövényi József dr. (1996): A cukorbetegségről mindenkinek. Budapest, SubRosa Kiadó

<http://drimmun.com/pszichiatricai-betegsegek/depresszio.html>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Ki%C3%A9g%C3%A9si_szindr%C3%B3ma

<http://mentokeresztur.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1016655>

<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel310021.pdf>

<http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/haViewer.jsp>

http://www.epalya.hu/media/mappa_kieg/Ovono.pdf

<http://www.lelkititkaink.hu/alvaszavar.html>

<http://www.tappenz.net/>

Kovács György dr. (1994): Óvodapedagógia. Budapest, Tankönyvkiadó

Kövér Sándorné dr. (1996): Óvodavezetés nem csak óvodavezetőknek. Hajdúböszörmény

Kyriacou, Chris (2009): Stesszoldás tanároknak. Budapest, Műszaki Könyvkiadó Kft., cop.

Óvónők kincsestára (2000) Budapest

Petróczi Erzsébet (2007): Kiegész-elkerülhetetlen. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

Kaposvári Egyetem
Pedagógiai Kar

Hiányszakmák, avagy a szakmaiság hiánya? - A felnőttképzés

Témavezető: Walter Imola Készítette: Pór Tamás
tanársegéd Andragógia szak
Kaposvár, 2010. október 19. 1

***Hiányszakmák, avagy a szakmaiság hiánya?-
A felnőttképzés 2***

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	4
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	6
2.1. Regionális politika.....	6
2.2. A felnőttképzés a permanens művelődés rendszerében.....	7
2.3. Felnőttképzés Magyarországon a II világháború után.....	8
2.4. Felnőttképzés átértékelődése a rendszerváltozás után.....	8
3. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	12
3.1. Módszer.....	12
3.1.1. Beavatkozás mentes vizsgálat.....	12
3.1.2. Kérdőíves vizsgálat.....	12
4. EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE.....	14
4.1. Somogy megye dél-dunántúli régióban betöltött szerepe gazdasági,munkaerő piaci, földrajzi és demográfiai szempontból.....	14
4.1.1 Földrajzi helyzet.....	14
4.1.2. Közlekedési infrastruktúra.....	14
4.1.3. Település szerkezet.....	16
4.1.4. A térség demográfiai jellemzői.....	18
4.1.5. Foglalkoztatási és munkanélküliségi adatok.....	20
4.1.6. Gazdasági prosperitás.....	21
4.1.7. Felnőttképzési helyzetkép Somogy megyében.....	25
4.2. Kérdőíves kutatás eredményeinek összefoglalása.....	29
4.2.1. Somogy megye vállalkozásai.....	30
4.2.1.1. A vállalkozás azonosítása.....	31
4.2.1.2. Üzleti várakozások 2010-ben.....	31
4.2.1.3. HR megoldások.....	32
4.2.1.4. Egymásért, vagy egymás mellett.....	32
4.2.1.5. Felnőttképzés, mint a munkaerő utánpótlás lehetősége.....	33
4.2.1.6. A képzések fontossága. Saját, vagy külső képzés?.....	33
4.2.1.7. Hiányszakmák, vagy a szakmaiság hiánya?.....	34
4.2.2. Tanfolyami hallgatók véleménye.....	36 3

4.2.2.1. Mintavétel.....	36
4.2.2.2. Szakmai tanfolyamok.....	37
4.2.2.3. Motivációkutatás.....	38
4.2.2.4. Elégedettségi vizsgálat.....	38
4.2.2.5. Útvesztő, vagy lehetőség? A munkakeresés.....	39
4.2.2.6. A kapcsolati tőke vizsgálata.....	39
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	40
5.1. Programsorozat a párbeszédért- a probléma megoldására tett konkrét javaslat.....	42
6. ÖSSZEGZÉS.....	44
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	46 4

1. BEVEZETÉS

Minden társadalom fennmaradásának alapja a saját kultúrája. Azonban sem kulturális, sem gazdasági növekedés nem képzelhető el oktatás nélkül. Ez a három tényező egymással szoros összefüggésben van, együttesen képesek megvalósítani bármiféle társadalmi fejlődést.

Sok írásmű kezdődik ezekkel, vagy hasonló gondolatokkal, melyek az olvasónak már-már sablonosnak, esetenként közhelynek is tűnhetnek, de csak addig, amíg nem szembesül „testközelből” a jelenlegi gazdasági helyzet teremtette rossz munkaerő piaci körülményekkel. Ma Magyarországon rohamosan nő a munkanélküliség, és a munkavisztonnyal rendelkezők helyzete is egyre nehezebb. Ez az állapot a rendszerváltozás körüli időkre emlékeztet, a bizonytalanság egyre érezhetőbb, hatásai behálózzák a mindennapokat.

Ennek háttere pusztán a Magyarországot is érintő világgazdasági válság, vagy más, belső tényezők is okolhatóak a jelenlegi helyzet kialakulásáért.

A rendszerváltozáskor a gazdaság átalakítása hatalmas munkanélküliséget generált. Sok szakma feleslegessé vált, ezért a szakemberek, a munka nélkül maradtak újra munkához juttatását az átképzésekben látták. Ekkor vált igazán fontossá először a felnőttoktatás. Hazánk Európai Unióhoz való csatlakozása után rengeteg oktatási-képzési program indult el. Az Unió alapvető törekvései a felzárkóztatás, gazdasági növekedés serkentése az elmaradottabb országokban, ezt jelentős pénzügyi források biztosításával támogatja is. Ennek kapcsán a felnőttoktatás, és emellett- egyre hangsúlyosabban- a felnőttképzés is kiemelt szerephez jutott ebben az időszakban. A kérdés az, hogy mennyire van összhangban a felnőttképzés a munkaerő piac tényleges szakember igényeivel, valamint az, hogy képes-e a jelenlegi képzési rendszer a piacgazdaság állandó és gyorsan változó igényeinek rugalmasan megfelelni.

A világgazdasági válság, és egyéb belső gazdasági tényezők hatásaként komplett iparágak / pl. építőipar, autóipar stb./ kerültek, kerülnek ma is nehéz helyzetbe. Ezekben az iparágakban, és az erre épülő kiszolgáló hálózatban is rendkívül sok ember veszt el az állását. Különböző tanfolyamokra, átképzésekre jelentkeznek, de vajon mennyire vannak tisztában az emberek saját helyzetükkel, illetve munkaerő piaci lehetőségeikkel.

Mi motiválja őket az új lehetőségek keresésekor? A munkaügyi központok, oktatási intézmények sok lehetőséget kínálnak, az átképzések, munkanélküliek részére szervezett tanfolyamok tárháza szinte kifogyhatatlan e téren. De vajon megkapják-e a munkanélküliek a megfelelő tájékoztatást ahhoz, hogy a számukra legkedvezőbb lehetőséggel éljenek, és egyáltalán mi a számukra legmegfelelőbb? Az ideális megoldás olyan szakma kiválasztása lenne, ami nagyobb esélyt ad a 5

tényleges munkához jutáshoz, ehhez viszont a képzés megszervezőjének, tartalmának világosan kell ismernie és igazodnia a helyi gazdaság ilyen irányú igényeihez.

Joggal merülnek fel ezek a kérdések, mivel hosszú idő óta a munkanélküliségi mutatók nem javulnak, nincsenek arányban a befektetett erőforrásokkal. Sajnos országosan jellemző ez a tendencia, ráadásul a megyék versenyében nagyon rossz helyen áll Somogy megye. Mind a munkanélküliségi, mind a reálbér statisztikai adatait tekintve az országos átlag alatti eredménnyel az utolsó helyek egyikét foglalja el.

Ezen tények során keresztül vezet az út arra az- egész Dél-Dunántúli régióra, ezen belül Somogy megyére kiemelten jellemző- ellentmondásra, hogy a növekvő munkanélküliség mellett hiányszakmák vannak. Az előbbieken felvázolt munkanélküliségi jellemzők mellett bizonyos szakmák ellátására nincs szakember. A munkaügyi hivatalok adataiból is kimutatható akár megyei szinten is, hogy míg bizonyos szakmákból túlképzés van, úgy néhány; például az építőipar, és a gépészeti iparágak szakemberhiánnyal küzdenek.

A képzések mennyire tudják rugalmasan követni a felgyorsult gazdasági folyamatok által diktált szakember iránti igényeket?

Számos kérdés megfejtésre vár ebben a széles témában.

Ezen anomáliákra irányuló javaslatokra keresem a választ ebben a munkában. Mindenre biztos, hogy nem sikerül fényt deríteni, de remélhetőleg világosabb képet fest ezen ellentmondások lehetséges okairól, az alulmotiváltság okairól, és egyáltalán a munkaerőpiac és a képzés kapcsolatáról. 6

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Magyarországon a rendszerváltozást nem követte a szakképzés szerkezetének a tényleges igényekhez igazodó átalakítása. A hazai szakképzés sem mennyiségileg, sem minőségileg, sem földrajzilag nem követi a munkaerő-piac igényeit. Míg egyes szakmacsoportokból túlképzés történik, addig más szakmáknál szakember hiány tapasztalható. (Benedek A. 2003.) Számos tanulmány foglalkozik azóta is ennek a problémakörnek a megoldásával, de egyik fő jellemzőjük, hogy a hazai szakképzést, és felnőttképzést országos szinten vizsgálják. Ez azért hiba, mivel a területi sajátosságokból adódóan az egyes régiók eltérő gazdasági jellemzőkkel rendelkeznek, ezért szakemberigényeik is eltérőek, tehát reális képet akkor kapnánk, ha ezen vizsgálatok elvégzése a területi sajátosságok figyelembevételével zajlana. (Futterer L. 2007.)

2.1. Regionális politika

Magyarország Európai Unió csatlakozása előtt létre kellett hozni egy olyan hierarchikus terület-beosztási rendszert, amely illeszkedik az Unió rendszeréhez, vagyis megfelel a NUTS- rendszer követelményeinek. Ez a rendszer öt szintet különít el, melyek hierarchikusan egymásra épülnek. Magyarország a rendszer adaptálásakor nem élt a nagyrégiók kialakításának lehetőségével, az első szintet ily módon az ország egésze jelenti. A második szint a régió, ezt Magyarországon hét tervezési- statisztikai régió alkotja. A harmadik szint az ország húsz közigazgatási egysége /19 megye és a főváros/. A rendszerben a negyedik szint a kistérségi, az ötödik pedig a 3145 település. Ezt a besorolást 1999-ben emelte törvényi rangra az országgyűlés. (1999. évi XCII. tv.) Kimondta, hogy a hét tervezési-statisztikai régió az országos területfejlesztési koncepcióról szóló 35/1998. (III.20.) OGY. határozat II. fejezetének 5.2. pontjában leírtaknak felel meg, tevékenységüket tekintve pedig a területfejlesztést szolgálják. (Tóth J-Trócsányi A. 2000.) A régiós elemzéseknél azonban hamar ki fog derülni, hogy a Dél-dunántúli régió, szomszédjaihoz képest jelentős hátrányban van, jelentős gazdasági és foglalkozás politikai problémákkal küzd. A tervezésnél, stratégiák kidolgozásánál elsődleges a régiók szintje, a felmérések, kutatások is ezt a szintet célozzák meg, ezért nehéz a megyék munkaerő-piaci és oktatáspolitikai jellemzőit önmagában értékelni. Somogy megye a Dél-Dunántúli régió része, ezért bemutatásánál ez meghatározó. (Garai P. 2009.) 7

2.2. A felnőttképzés a permanens művelődés rendszerében

A felnőttek oktatása, képzése jelentősen felértékelődött az utóbbi időben. Az élethosszig tartó tanulásra (lifelong learning) valós igény mutatkozik. Nemcsak azért, mert megvalósítása az Európai Unió fő célkitűzései között szerepel, hanem mert a munkaerő piaci érvényesülésnek is alapjává vált. Éppen ezért az Európai Unió által megfogalmazott kulcskompetenciák birtoklása elsődleges fontosságú. (Martinkó J. 2009.)

Koltai Dénes a következőképpen rendszerezi a felnőttoktatást:

A felnőttoktatást három részre osztjuk.

Az első rész az általános felnőttoktatás, célja főleg informatikai, idegen nyelvű, politikai és kulturális kompetenciák megszerzése. Ezek az ismeretek az alapvető életvezetéshez szükségesek felgyorsult világunkban. A tudásszerzés az iskolarendszeren kívül, sok esetben informatív módon történik.

A második rész az iskolarendszerű felnőttoktatás. Elemei a következők lehetnek: általános iskola, második esély, középiskola (esti, levelező), felsőoktatás (felsőfokú szakképzés, főiskola), egyetem, Phd (esti, levelező). Itt a fiatal korban elmulasztott tanulás bepótlása, és tudás megszerzése a cél, amely államilag elfogadott, végzettséget igazoló dokumentum megszerzésével is jár (érettségi bizonyítvány, diploma, stb.). Az általános műveltség továbbfejlesztése folyik tehát alap, és középfokon, a felsőfokú végzettség megszerzése viszont lehetőséget nyújt a tudás-intenzív iparágakba való bekerülésre.

A harmadik rész az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés. Ide tartoznak a következők: szakmai képzés, továbbképzés, munkaerő-piaci képzés, átképzés, betanítás, tréning, szakmai továbbképzések, stb. Az iskolarendszerű felnőttoktatástól leginkább abban különbözik, hogy a tudás megszerzésén túl annak gyakorlati használatára irányul. (Koltai D. 2002.)

A felnőttoktatás bemutatásához alaposabban körül kell járni a témát, pontosítani kell a különbségeket.

„Felnőttképzésnek minősül mindazon formális vagy nem formális szervezett képzési folyamatok összessége, amelyek révén a felnőttek továbbfejlesztik képességeiket, bővítik ismereteiket, tökéletesítik szakmai képzettségüket, vagy új irányba képezik magukat.” (Csoma Gy. 1995.)

Mára azonban a felnőttképzés is átértékelődött. Míg a rendszerváltozás előtt a teljes foglalkoztatás határozta meg kereteit, napjainkban a –gazdasági átalakuláshoz hasonlóan– piaci alapokon szerveződik. A rendszerváltozás óta egyre inkább tapasztalható, hogy nagyon sok fiatal a középiskola elvégzése után nem talál munkát, és mivel a törvény a pályakezdő munkanélkülieknek képzési lehetőséget biztosít, az iskolarendszerű felnőttképzés alanyává 8

válnak. A felnőttképzésnek a célja ilyenformán inkább a munkaerő-piaci érvényesülés növelése lett, művelődési, és kulturális funkciójából sokat veszített. (Martinkó J. 2009.)

2.3. Felnőttképzés Magyarországon a II világháború után

A magyarországi felnőttoktatás is központosító törekvéseket tükrözött a rendszerváltozás után. Hangsúlyos vonása volt, hogy közművelődési keretbe bújtatva ideológiai nevelést valósított meg. Mégis fontos áttekinteni az 1945 utáni időszakot, mert a mai felnőttképzés alapjaiban a múlt rendszerben kialakított modellre támaszkodik.

Az intézményrendszerű felnőttképzés kezdetét a II. világháború végétől számítjuk Magyarországon. A tanulás lehetőségének biztosítása válaszként volt a korábbi hatalom oktatáspolitikai monopóliumaira. (Durkó M. 1998.)

Eleinte hihetetlen mértékben nőtt a felnőttoktatásban részt vevők száma, ezáltal a felnőttképzés aránya az oktatási rendszeren belül. Céljait tekintve először a korábban elnyomott parasztság felemelése volt a fő cél, később a munkásoknak lehetősége nyílt szakma, érettségi vizsga, vagy akár felsőfokú végzettség megszerzésére is. (Felkai L. 2008)

A kezdeti extenzív fejlesztés után a 70-es, 80-as évektől már erős minőségi javulás volt tapasztalható mind a közoktatásban, mind a felnőttoktatásban. Később aztán (1970. után) a viszonylag nyugodt békeidőben már emelkedtek a követelmények, és ez a felnőttképzésben résztvevők korának csökkenését is eredményezte. (Felkai L. 2008.)

Tulajdonképpen ebben az időben teremtették meg a munka melletti tanulás lehetőségét, amely napjainkban is fontos eleme a felnőttek oktatásának.

2.4. Felnőttképzés ártértékelődése a rendszerváltozás után

A 80-as évek végén már érezhető gazdasági, társadalmi és politikai változások következményeként 1989-ben hazánkban is lezajlott a rendszerváltozás. Magyarország tényleges autonómiát szerzett, ez mind társadalmi, mind gazdasági téren gyökeres változásokkal járt. Ezáltal a felnőttoktatás is jelentős átalakulás elé került. A hazánkban végbement szerkezetváltás azonban új kihívások elé állította a felnőttképzést is, a tömegessé váló munkanélküliség kezelése mielőbbi átalakításokat követelt. (Cséfalvay Á.-Gyánti I.-Rabb Sz.-Vámosi T.2004.)

További fontos tényező, hogy a hazánkba hirtelen beáramló korszerű ipari technológia a szakemberek előtt ismeretlen volt, működtetésük a szakmai tudáson kívül új szemléletmódot követelt meg. (Bábosik I. 2006.) 9

A külföldi tulajdonú vállalatok magyarországi megjelenésével a vezetőknek a tulajdonosi szemlélet adaptálása mellett vállalkozási- szervezési menedzsment képességeket is birtokolniuk kellett. (Benedek A. 2006.)

A fenti felsorolást még lehetne folytatni, de ezekből is világosan kitűnik, hogy a rendszerváltozás által teremtett új helyzet mennyire fontossá tette a felnőttképzést, és felértékelte a „lifelong learning” stratégia fontosságát.

Ennek ellenére közvetlenül a rendszerváltozás utáni időben a felnőttképzésre az esetlegesség, szervezetlenség volt a jellemző. Megjelentek a piacon azok a- sokszor csak üzleti szempontokat előtérbe helyező- felnőttképzési vállalkozások, amelyek megpróbáltak megoldásokat nyújtani a megváltozott helyzetre. Ezek a képző társulások, magánvállalkozások általában nyelvi és számítógépes képzésre, illetve menedzserképzésre szakosodtak. (Zrinszky L.1995.) Bár a vállalkozókat egységbe tömörítő szervezetek (pl. KISOSZ, Iparkamarák stb.) főleg érdekvédelmi célból jöttek létre, minimális mértékben indítottak a törvényi előírások kielégítésére irányuló képzéseket, tanfolyamokat.

A munkanélküliség kezelésére a központi válasz a munkaügyi központok, hivatalok létrehozása volt. A megváltozott helyzet kezelésére azonban ez sem bizonyult elégségesnek, mivel a megnövekedett számú munkanélküliek problémáinak egyéenkénti, alapos megoldása egyszerűen fizikai korlátokba ütközött.

A rendszerváltozás utáni időből származó, ezen problémák feltárására és megoldására irányuló kutatások dominánsan a szakképzés fejlesztésére fókuszáltak, és ennek részeként a felnőttképzésre. A 90- es évek elején megjelenő, csekély számú andragógiai kutatásban azonban már jelentkezett a korábbi intézmény központú helyett a munkaerő-piaci szemlélet. A kutatásokat egyetemek, főiskolák végezték, úttörők ebben a témában többek között a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem és a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karai. A rendszerváltozás utáni andragógiai kutatások eleinte szaklapokban jelentek meg, ezek az írások Durkó Mátyás, Csoma Gyula, Mihály Ottó nevéhez fűződnek. Ezekben a rövid életű szakfolyóiratok mellett a kor könyvkiadásában- ide sorolva a felsőoktatási jegyzeteket és szöveggyűjteményeket is- Durkó Mátyás, Horváth Margit, Koltai Dénes, Maróti Andor műveivel találkozhat az olvasó. (Zrinszky L.1995.)

Az első fontos lépések 1993-ban történtek, amikor is az országgyűlés átfogó törvényben szabályozta a szakképzést, és a közoktatást (1993. évi LXXVI tv. a szakképzésről, és 1993. évi LXXIX tv. a közoktatásról), a felnőttképzés konkrét jogi szabályozása csak később, 2001-ben született meg. (2001. évi CI tv a felnőttképzésről) 10

A felnőttképzés működésének egyértelműsítéséhez járult hozzá az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) megalkotása. A jegyzék elkészítése nagy hatással volt a felnőttképzésre, mivel a jegyzékben szereplő szakképesítések megszerzésének egyértelműsítése minőségi biztonságot nyújt a szolgáltatást igénybe vevőknek. (Benedek A. 2003.)

A hazai felnőttképzés történetében a legfontosabb állomás mégis a korábbiakban már említett felnőttképzési törvény megalkotása volt. (2001. évi CI sz. törvény a felnőttképzésről)

A törvény stratégiai alapot képez ahhoz az alkotmányban is rögzített alapjog gyakorlásához, mely a tanuláshoz, biztosítja a hozzáférhetőséget az állampolgároknak egész életpályájuk során. Elvi lehetőséget nyújt a tanuláson keresztül, hogy az állampolgárok a technológiai, gazdasági és kulturális ismereteik bővítésével sikeres életpályát fussanak be, ezáltal hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. (2001. évi CI sz. törvény a felnőttképzésről)

„E törvény szabályozza a felnőttképzési, illetve a felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatási és igazgatási tevékenységet, valamint a felnőttképzés intézmény- és támogatási rendszerét.”

(2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről 2.§)

A máig érvényben lévő törvény bevezetésével számos korábbi probléma megoldódott. A felnőttképzés kereteinek egyértelműsítése mérhető minőségjavulást eredményezett. Az intézményrendszer szabályozásán túl, az akkreditáció bevezetése is fontos volt. Előtérbe kerültek a minőségi felnőttképzést nyújtó intézmények, a nem megfelelő szolgáltatást nyújtók viszont kihullottak a képzési piacról. A láthatóvá és ellenőrizhetővé vált felnőttképzési intézmények beszámolási, adatszolgáltatási kötelezettsége pedig ténylegesen biztosítja a felnőttképzés statisztikai mérését, azon túl megkönnyíti tervezését. (Kis I.2005.)

A hazai felnőttképzés történetében a következő meghatározó pont hazánk Európai Unióhoz való csatlakozása, illetve az azt előkészítő folyamatok. Az EU célokat, irányelveket, fogalmaz meg az oktatás, képzés területén, ezeknek a céloknak az elérését a tagországokra bízta, illetve azok felelősségi körébe ruházta át. (Szép Zs.-Vámosi T.2007.)

Ilyen, Európai Unió mintára jöttek létre a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) hazánkban. Ezek a korszerű oktatási infrastruktúrával, és technológiai berendezésekkel felszerelt gyakorlati képzőhelyek stratégiai fontosságúak hazánk szakképzésében és felnőttképzésében egyaránt. (Garai P. 2008.)

A dél-dunántúli régióban két megyei jogú városban, Pécsen és Kaposváron valósult meg a beruházás. Ennek eredményeképpen 2005 júliusában megalakult a megye első intézménye, Kaposvár TISZK Kht. néven. 2008-ban az intézmény gazdasági társasággá alakult, jelenlegi neve Kaposvár- TISZK Kiemelkedően Közhasznú Nonprofit Kft. (továbbiakban Kaposvár-TISZK). 11

Dr Garai Péter 2008- ban megjelent „*A szakoktatás munkaerő-piaci szempontú vizsgálata a Dél-Dunántúli Régióban a Kaposvár TISZK Kht. tevékenységének, lehetőségeinek feltárásával*” című könyvében részletesen felvázolja a Kaposvár-TISZK lehetőségeit, feladatait a szakképzés és felnőttképzés átalakításában, ezáltal javítva a régió, illetve Somogy megye gazdasági versenyképességét. (Garai P. 2008)

A Tiszk-ek meghatározó jelentőséggel bírnak a hazai szak és felnőttképzésben, hisz saját szervezésükben indított tanfolyamaik mellett korszerű bázisukkal otthont adhatnak profitorientált képzők saját programjainak, illetve bekapcsolódhatnak a munkaügyi központok képző tevékenységébe is. (Garai P. 2008) 12

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1.Módszer

A kutatásban kétféle módon gyűjtöttem információkat. Az első rész beavatkozás-mentes dokumentumelemzéses vizsgálatokból áll, a második részben pedig kérdőíves kikérdezés alapján merítettem adatokat.

A két rész azonban nem válik el egymástól élesen. A felállított hipotéziseket objektív módon ugyanis csak a kérdőívek elemzéséből nyert megállapítások, illetve a központi statisztikai adatok összevetése támaszthatja alá, vagy cáfolhatja meg.

3.1.1 Beavatkozás- mentes vizsgálat

Az első rész Somogy megye jelenlegi felnőttképzési tevékenységét mutatja be. Az akkreditált intézmények és programok felkutatása a központi adatbázisból történt. Ehhez a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (továbbiakban NSZFI) adatbázisa szolgált segítségül, mely elérhető az intézet internetes honlapján keresztül (www.nive.hu). A megye felnőttképzési helyzetelemzéséhez további szakirodalmat a megye és a nagyobb városok kiadványai, és a képzők által kibocsájtott beszámolók, tájékoztatók szolgáltatják.

A felnőttképzési helyzetelemzésen túl Somogy megye gazdasági, munkaerő- piaci jellemzőinek feltárása következett. Az alkalmazott kutatási módszer a hivatalos gazdasági, foglalkoztatási, statisztikai adatok megyei szintű feldolgozására épül. Az adatgyűjtés jellemzően az államilag elismert, közérdekű adatokra támaszkodik, melyek a Központi Statisztikai Hivatal, a Munkaügyi Központok, a Nemzetgazdasági Minisztérium /korábban a Szociális és Munkaügyi Minisztérium/, vagy azok alárendelt szervezetei által kerültek hivatalosan közlésre. Ezeknek az adatoknak az elemzése mellett az adatgyűjtésnek helyi jelleget kölcsönöz a Somogy megyei Kereskedelmi és Iparkamara- mint területileg illetékes meghatározó szervezet- által közzétett adatok feldolgozása is.

3.1.2. Kérdőíves vizsgálat

A kutatás során alkalmazott másik információgyűjtési módszer a kérdőíves megkérdezés volt.

A vizsgálati módszer két részre tagolódik:

1. gazdálkodó szervezetek kérdőíves megkérdezése
- 2.felnőttképzési tanfolyamon jelenleg részt vevő hallgatók kérdőíves megkérdezése 13

Összesen 102 db kérdőívet töltöttem ki, ebből 53 db vállalkozás, és 49 felnőttképzési tanfolyami hallgató volt a válaszadó.

A gazdálkodó szervezetek esetében az adatgyűjtés személyesen történt a kérdőívek kitöltésével. A megkérdezett vállalkozások kivétel nélkül Somogy megyei székhellyel rendelkeznek. A mintavételnél fontos szempont volt, hogy kis, közép és nagyvállalatok egyaránt kifejezhessék véleményüket, valamint az, hogy termelő és szolgáltató vállalkozások egyaránt megtalálhatóak a megkérdezettek között.

A kutatás a megkérdezett vállalkozások üzleti várákozásaik mellett rákérdez munkaerő toborzási szokásaikra is. A válaszadók véleményt formálhattak munkaerő-piaci elvárásaikról. Több kérdés irányul a munkaügyi hivatalokkal, és az iparkamarával történő együttműködésük minőségére, valamint tapasztalataik alapján mondhattak véleményt ezen szervezetek felnőttképzési tevékenységéről is. Az utolsó kérdésben megfogalmazhatták ötleteiket, amelyekkel - foglalkoztatási tapasztalataikra támaszkodva- tovább növelhető az együttműködés a munkaerő-piaci helyzet további javításáért.

Következő lépésben történt a hallgatók megkérdezése, amely három különböző tanfolyamon történt. Az első kettő tényleges szakma megszerzését teszi lehetővé a hallgatóknak (karosszéria lakatos és villanyszerelő szakmákban), a harmadik a gépjárművezetői tanfolyam.

A mintát a tanfolyami hallgatók szolgáltatták. Megtalálható köztük munkanélküli és munkahellyel rendelkező személy egyaránt. A kérdőívet anonim módon kitöltők vegyes életkori összetétele, változó iskolai végzettsége és eltérő családi állapota lehetővé tett egy heterogén, több szempontú elemzést és megközelítés bemutatását.

A kérdőív első felében a hallgatók személyes adataik mellett családi állapotukról, alapvető digitális kompetenciáikról nyilatkoznak, a kérdőív második felében tanfolyami részvételük minőségéről. Ebben a részben megfogalmazhatták véleményüket a képzés minőségéről, mennyiségéről, az előadók, szaktanárok munkájáról.

A kérdőív befejező része a hallgatók motivációjára irányul. Ez a rész hivatott leginkább annak kiderítésére, hogy mennyire vannak tisztában saját munkaerő-piaci lehetőségeikkel, illetve mennyire optimisták a munkához jutás kérdésében.

A kérdőívek kiértékelése, ez által az adatok közti összefüggések feltárása számítógépes statisztikai elemző program segítségével történt. 14

4. EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

A dolgozat következő része a központi statisztikai adatok elemzésével vázolja fel a régió, illetve a megye jelenlegi gazdasági helyzetét, a rendelkezésre álló szakirodalom, illetve a képző szervezetek által kibocsájtott dokumentumok segítségével pedig bemutatja a megye felnőttképzési jellemzőit.

Az adatok elemzése, ismertetése, és a saját kutatás eredményeinek párhuzamba állítása érdekes összefüggésekre világít rá.

A szakképzés átalakításának mielőbbi szükségességét, illetve a felnőttképzés minőségi és mennyiségi javulásának igényét egyértelműen alátámasztják a Dél-Dunántúli régió, azon belül is Somogy megye egyre romló gazdasági mutatói (Cséfalvay Á.-Gyánti I.-Rabb Sz.-Vámosi T.2004.).

4.1. Somogy megye dél-dunántúli régióban betöltött szerepe gazdasági-munkaerő-piaci, földrajzi és demográfiai szempontból

4.1.1.Földrajzi helyzet

A gazdasági mutatók objektív vizsgálatához feltétlenül ismerni kell a térség földrajzi viszonyait. A földrajzi adottságokat mindenképpen figyelembe kell venni a tervezési, fejlesztési folyamatoknál, mert a központi, általános alapokon álló tervezés nem minden térségnek ideális. Bár a mutatószámok sok mindent elárulnak egy területi egység gazdasági prosperitásáról, gazdagságáról, a sikernek azonban számos más árulkodó jele is van. Az épített környezet minősége, a természetes környezet karbantartottsága, ápoltsága tükröt tár elénk az emberek esztétikai igényein keresztül a régió, vagy az adott település sikerességéről, vagy éppen sikertelenségéről (Enyedi Gy. 1997.).

A dél-dunántúli régió az ország nyugati felében helyezkedik el a Balaton, a Dráva, és a Duna folyók határolásában, déli határszomszédja Horvátország. A régióon belül Somogy megye földrajzilag nyugaton fekszik, északi határát a Balaton alkotja.

4.1.2.Közlekedési infrastruktúra

Dél-Dunántúli régiót két autópálya érinti. Ezen belül Somogy megyét az M7-es, ami a Balaton déli partján fut végig. Mivel ez az út csak Somogy megye északi részét érinti, a megye belső 15

felébe csak főközlekedési utakon lehet eljutni. Az M7 autópálya közelmúltban történt befejezése is inkább Zala megyének kedvezett, mivel az M7-es négy megyét átszelve összeköti Budapestet a szlovén és horvát határral. A nemrégiben átadott, M6-os autópálya főleg Pécsnek kedvez. Elkészültével azonban Tolna megyét is autópálya köti össze a fővárossal.

Somogy megye a régió belül a legrosszabb helyzetben van szárazföldi megközelíthetőség szempontjából. A megyét átszelő 67-es, és 61-es főutakon forgalmasságuk miatt lassú a közlekedés.

Azért fontos a régió, azon belül Somogy megye közlekedési helyzetéről ilyen részletességgel beszélni, mert a külföldi, illetve hazai vállalatok letelepedésükkor elsődleges szempont a megfelelő hely kiválasztásánál a térség megközelíthetősége. Bár a települések sokszor erős munkahelyteremtő lobbitevékenységük eszközeként, olcsón kínálnak közművesített telkeket a vállalkozásoknak, a fejletlen úthálózat miatti lassú, és költséges szállítás gazdaságtalanná teheti működésüket (Enyedi Gy. 1997.).

Somogy megyét, mivel a régió belül legtávolabb helyezkedik el Budapeستől, az úthálózat jelenlegi helyzete jelentős gazdasági hátrányba hozza. A megyének, azon túl a régióknak azonban gazdasági szempontból az igazi segítség egy, az ország déli részén, kelet-nyugat irányban futó autópálya megépítése lenne. Egy ilyen irányú fejlesztés bekapcsolná a megye nagyon elmaradott déli részét az ország vérkeringésébe, vonzóvá tenné a befektetőknek ezt a térséget.

A mostanában sokat említett munkaerő-piaci mobilitás is nagymértékben függ a közlekedés fejlettségétől. Az Európai Unió állampolgáraihoz képest (főleg a volt nyugat-európai országok lakóihoz viszonyítva) a magyar emberekben lényegesen kisebb a mobilitási hajlam, ez nehezíti munkaerő-piaci helyzetüket, illetve meghatározó az ország foglalkoztatási kultúrájában (Andorka R. 2003).

A vasúti közlekedés vegyes képet fest Somogy megyében. Magyarország vasúti térképét tanulmányozva (www.logsped.hu) egyből észrevehető, hogy a megyeszékhelyről 4 irányba futnak a vasúti vágányok. Kaposvárról Gyékényes, Fonyód, Siófok és Dombóváron keresztül Budapest irányába lehet vonattal eljutni. A megye vasúthálózatára jellemző a megyeszékhely centráltsága, a megye nagyobb városaiba többnyire nem lehet közvetlenül eljutni, csak Kaposváron keresztül. Ráadásul a gazdasági megszorítások miatt a közelmúltban a MÁV folyamatosan szüntette meg a kihasználatlan vonalakat, ez nehéz helyzetbe hozza a vidéken élőket. A jelenlegi kormány ígéreteket tett a vasútvonalak visszaállítására, ez némi reményt jelent az itt élők számára. Bár hosszú ideje folyik lobbitevékenység a megyeszékhely szomszédságában fekvő taszári repülőtér polgári kihasználásáért, de eddig nem sikerült befektetőt találni az üzemeltetésére. A 16

megye légiközlekedését egyedül a Siófok melletti Kilitin üzemelő repülőtér szolgálja, főleg a Balatonra utazó turisták utaztatását vállalja.

A megye közlekedési helyzetét áttekintve látszik, hogy elavultsága, jelenlegi állapota nem vonzó a befektetőknek, főleg a megye déli részét tekintve. A vasúti, és autóbusz közlekedés nem segíti a munkavállalók mobilitását.

4.1.3. Településszerkezet

A Dél-Dunántúl település szerkezete aprófalvas jellegű. 655 település található a régióban, ez a régiók közötti összehasonlításban az egyik legmagasabb helyiség számot jelenti. A régióban 346 településen 500 főnél kevesebben laknak, így az aprófalvak száma is az országos képet tekintve kimagasló. A Somogy megyei települések közel fele ilyen, Baranya megyében 2/3-a ilyen kicsi falu (Bank K.-Rudl J. 2006.). A régióban 34 város található, ezekben a városokban a lakosság 56,5%- a él. A városok közül a három megyeszékhely, Pécs, Kaposvár és Szekszárd megyei jogú város. Lakosságukat tekintve Pécs 156,6 ezres, Kaposvár 67,7 ezres lakosú város, Szekszárdon pedig 34,1 ezren laknak. A közlekedési hálózat fejletlenségéből, illetve az aprófalvas jellegből adódóan jelentős számú a zsáktelepülések száma is a térségben, főleg Baranya megyében.

Az előbbieken említett jellemzők vizsgálata után sajnos automatikusan következik a térség következő negatívuma. A 2008-ban megfogalmazott hátrányos helyzetű kistérségi elemzésből kitűnik, hogy 2004-ben az ország 9 leghátrányosabb kistérségéből 4 helyezkedett el a Dél-Dunántúlon (Cséfalvay Á. – Gyánti I. – Rabb Sz. – Vámosi T. 2004). 2007 végére tovább romlott a helyzet, a felülvizsgált és újonnan meghatározott 33 kiemelten hátrányosnak tartott kistérségből már 8 volt a régióban (NFÜ 2008-as adatok, www.nfu.hu). 17

1. ábra: Magyarország kiemelten hátrányos helyzetű kistérségei 2007-ben.

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2008.

A nyolc hátrányos helyzetű kistérség fele Somogy megyét, három Baranya megyét, egy pedig Tolna megyét érinti (1. ábra).

A Somogy megye területén lévő négy hátrányos helyzetű kistérség rosszabb foglalkoztatási mutatókkal rendelkezik, mint a dél-dunántúli régió átlaga. Az ország keleti részében ezeknél a kistérségeknél még sokkal rosszabb helyzetben lévő kistérségek is vannak.

A barcsi 25,4; a csurgói 25,8 a lengyeltóti 22,8, a kadarkúti kistérség 25,6 %-os munkanélküliségi rátával, messze rosszabb helyzetben van a régió többi kistérségénél is.. Ezek az adatok a 2010. szeptemberi állapotot mutatják. A mutatók 2010. januárjában mind a négy kistérségben 30 % felett voltak.

Ennek oka, hogy télen az építőiparban dolgozók tömegesen válnak munkanélkülivé, mert a vállalkozások a gazdasági okokra hivatkozva (túl magas járulékok az alkalmazottak után) kijelentik dolgozóikat. Tavasszal a munkák elindulásakor folyamatosan visszaveszik a dolgozóikat, ez látszik a munkanélküliségi ráta évközi mozgásában.

A régió leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek földrajzi helyzete is hátrányt jelent, jól látható például a fővárostól való nagy távolságuk (kifejezetten a csurgói, sellyei, barcsi kistérségek). 18

Csupán ez az egyszerű vizsgálat is igazolja a korábbiakban említett közlekedési infrastruktúra fejlesztésének mielőbbi elindítását.

A Dél-Dunántúl az ország harmadik legnagyobb területű, de ugyanakkor legkisebb népességű régiója (68 fő/km²), szemben a hat vidéki térség 83,5 fős átlagával. Az ország két legritkábban lakott megyéje Somogy és Tolna megyék (Tóth J.- Trócsányi A. 2006.)

4.1.4. A térség demográfiai jellemzői

A dél-dunántúli régióban a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) legfrissebb adatai szerint (2009. január) 952.982 ember él, ebből 394.911-en Baranyában, 322.197-en Somogyban, 235.874-en Tolna megyében. Nemek szerinti megoszlásban Somogy megye a régió átlagát mutatja, 168.953 nőt, és 153.244 férfit számlál.

2. ábra: Somogy megye népessége korosztályok szerint 2007-2009.

2009 2008 2007 0% 20% 40% 60% 80% 100% 47 075 48 320 49 779 224 740 222 091 224 740 54 758 54 553 53 977 14 év alatti 15-64 éves 65 év feletti

Szerk.: KSH 2009. évi adatok alapján Pór T. 2010.

A régió, ezen belül Somogy megye az országos átlagnál rosszabb demográfiai folyamatokat mutat. Az élve születések száma évről évre folyamatosan csökken, ez 2008-ban 2787 születést jelentett, ez az előző évhez képest 3,3%-os csökkenést jelent. 2009-ben a korábbi mértékben tovább csökkent az élve születések száma a megyében. A halálozások száma az évekkel 19

korábban tapasztalható folyamatos emelkedése megállni látszott 2008-ban, 2009-ben azonban ismét emelkedett az előző évhez képest. (KSH 2010., 2009 évi adatok.)

Ha a 2009. évi adatokat vizsgálva a 2743 élve születést összevetjük a 4741 halálozással, sajnos megállíthatatlannak tűnik a népesség folyamatos fogyása. Ráadásul 2010-ben az előző év hasonló időszakához képest tovább nőtt a természetes fogyás a megyében. Ezzel együtt a népesség folyamatos elöregedése is egyértelműen meghatározható a statisztikai adatokból. Munkaerő-piaci, és nemzetgazdasági szempontból is egyaránt hátráltató hatású ez a folyamat, éppen ezért fontos mielőbbi lassítása, hosszú távon pedig megfordítása. Önmagában a társadalom-politikai megoldások alkalmazása hatástalannak tűnik, a probléma megoldásához: makroszintű gondolkodás szükséges. A beavatkozások körét mindenképpen szélesíteni kell, éppen ezért csak egy komplex, az egészségügyi állapot teljes körű javítását is célzó program kidolgozása, és végrehajtása indíthat el lassú javulást. (Andorka R. 2003.).

3. ábra: Öregedési index megyék szerint 1991-2009.

Szerk.: KSH 2009. évi adatok alapján Pór T. 2010.

A korábbiakban vizsgált adatokból következik, hogy Somogy megyében az öregedési index is az országos átlag feletti (116,3 %). A megye indexe egyébként megegyezik a régió átlagával. (KSH 2010., 2009 évi adatok). 20

Ez alapján kijelenthető, hogy a Dunántúlon a népesség előregedése erősebb az országos átlagnál. A statisztikai adatok évenkénti összehasonlításával kimutatható ennek gyorsasága. A fenti ábra jól szemlélteti, hogy ez 1991 óta milyen dinamizmussal folyik a térségben. (3. ábra)

4.1.5 Foglalkoztatási és munkanélküliségi adatok

A munkanélküliségi és foglalkoztatottsági adatok egyértelműen utalnak egy térség gazdasági fejlettségére. Bár pusztán a központi adatok vizsgálata leszűkítheti ilyen téren a gondolkodást, mégis a mutatók országos összehasonlítása számos következtetésre ad lehetőséget. A dél-dunántúli régió (a továbbiakban: DDR) a foglalkoztatottság kérdésében Magyarország kevésbé fejlett régiói közé tartozik. A régió belül Somogy megye az utolsó helyet foglalja el e téren. Sajnos ezek a munkaerő-piaci adatok az országos helyzetet is világosan tükrözik.

1. táblázat: Munkanélküliségi ráta alakulása régiók szerint 2004-2009.

2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.I.n.év	
Közép-Magyarország	4,5	5,2	5,1	4,7	4,6	6,6	9,0
Közép-Dunántúl	5,6	6,3	6,1	5	5,8	9,3	11,6
Nyugat-Dunántúl	4,6	5,9	5,7	5	4,9	8,6	9,1
Dél-Dunántúl	7,3	8,8	9	10	10,3	11	13,7
Baranya	8	8,4	7,9	7,5	10,4	11,6	14,4
Somogy	6,1	9,2	10,3	11,7	10,4	11,4	14,9
Tolna	7,7	8,8	9,6	11,6	10,2	9,4	10,6
Észak-Magyarország	9,7	10,6	11	12,3	13,4	15,2	16,9
Észak-Alföld	7,2	9,1	10,9	10,8	12	14,2	15,7
Dél-Alföld	6,3	8,2	7,8	7,9	8,7	10,6	11,5
Ország összesen	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10	11,8

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

A SOMOGYVÁRI ÓVODA TÖRTÉNETE

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	215
1.1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	215
1.2. A DOLGOZAT SZERKESZTÉSÉRE VONATKOZÓ INFORMÁCIÓK	216
1.3. A FORRÁSKUTATÁS KÖRÜLMÉNYEI	216
2. MAGYARORSZÁG ÓVODATÖRTÉNETE	219
2.1. A KEZDETEKTŐL AZ 1891-ES KÖZOKTATÁSI TÖRVÉNY MEGJELÉNÉSÉIG	219
2.1.2. <i>Az 1891-es XV. törvény cikkelyének hatása az óvodaügyre</i>	220
2.2. 1900- 1945-IG TERJEDŐ IDŐSZAK	221
2.3. A SZOCIALISTA IDŐSZAK	221
2.3.1. <i>Az 1971-es Óvodai Nevelési program korszerű pedagógiai, pszichológiai alapja</i>	223
2.4. TARTALMI VÁLTOZÁSOK MEGJELÉSE AZ ÓVODÁKBAN	224
2.4.1. <i>1985. évi I. törvény:</i>	224
2.4.2. <i>1993. évi LXXIX, 1955.évi CXXI, 1996. évi LXII. Törvények</i>	224
3. SOMOGYVÁR TÖRTÉNETE	226
3.1. SOMOGYVÁR AZ 1700-AS ÉVEKIG	226
3.2. AZ 1700-AS ÉVEKTŐL NAPJAINKIG TERJEDŐ IDŐSZAK	228
4. A SZÉCHENYI CSALÁD ÉLETRAJZÁNAK BEMUTATÁSA	230
5. ÓVODÁNK TÖRTÉNETE	233
5.1. A SOMOGYVÁRI ÓVODA MÚLTJA 1888-TÓL 1948-IG	233
5.1.1. <i>Tárgyi feltételek</i>	234
5.1.2. <i>Személyi feltételek</i>	235
5.1.3. <i>Tartalmi változások</i>	236
5.1.4. <i>A nővérek hazafias szellemisége:</i>	236
5.2. A SOMOGYVÁRI ÓVODA JELENE: 1948-TÓL 2009 MÁJUSÁIG 1948-1970 KÖZÖTTI IDŐSZAK	242
5.2.1. <i>Tárgyi feltételek:</i>	242
5.2.2. <i>Személyi feltételek:</i>	243
5.2.3. TARTALMI VÁLTOZÁSOK:	244
5.3. 1970-2001 KÖZÖTTI IDŐSZAK	247
5.3.1. <i>Tárgyi feltételek</i>	249
5.3.2. <i>Személyi feltételek</i>	249
5.3.3. <i>Tartalmi változások</i>	250
5.4. 2001-2009 KÖZÖTTI IDŐSZAK	252
5.4.1. <i>Tárgyi feltételek:</i>	252
5.4.2. <i>Személyi feltételek:</i>	253
5.4.3. <i>Tartalmi változások</i>	253
5.5. A SOMOGYVÁRI ÓVODA JÖVŐJE	254
5.5.1. <i>Tárgyi feltételek:</i>	254
5.5.2. <i>személyi feltételek</i>	254
5.5.3. <i>Tartalmi változások</i>	255
6. ÖSSZEGZÉS	256
IRODALOMJEGYZÉK	260
MELLÉKLETEK	263

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

Volt egy kislány 1978-ban, akit az anyukája egy szeptemberei napon kézen fogva bevezetett a somogyvári óvodába. Vincze Istvánné Ica néni, Király Lászlóné Márti néni, Csete Irma néni, Nagy Miklósné Zsuzsa néni, Csizmadia Istvánné Éva néni, Sebestyén Józsefné Gizi néni, és Sutyor Lászlóné Magdi néni szeretettel fogadták. Az a kislány szeretett óvodába járni és szerette a foglalkozásokat is. Szívesen segített a felnőtteknek, babusgatta a kisebbeket és nagyon tetszett neki az óvó nénik fehér köpenye.

Telt- múlt az idő, elérkezett a pályaválasztás. Nem volt nehéz dolga, óvodás kora óta tudta, ha nagy lesz, óvó néni lesz!

Az általános iskola után Csurgón az Óvónői szakközépiskola diákja voltam és érettségi után rögtön dolgozni is kezdtem. Sok- sok év telt el azóta, sok óvodás gyerekem volt már, a főiskola elvégzésére viszont csak nemrég került sor.

Óvodánk történetének feldolgozását választottam dolgozatom témájául.

Választásomat több szempontból szeretném megindokolni. Somogyváron élek, a családom, a barátaim, a munkahelyem, mind ide kötnek, ebben az óvodában vagyok óvónő.

Tiszteletadásból választottam a témát óvodánk és falunk iránt. A következő kérdésekre szeretnék válaszokat kapni

- Hogyan alakult a társadalom megítélése az óvodát – óvónőket illetően?
- Milyen funkciót töltött be az óvoda a falu életében?
- Tartalmi – személyi és tárgyi feltételei hogyan alakultak?
- Hogyan változtak az óvodákra vonatkozó törvények?
- Miként alakul az óvoda jövője a következő évtizedekben?

S utolsó – egyben döntő szempontom- hogy még senki nem foglalkozott óvodánk múltjának felkutatásával, szeretném annak történetét megírni.

A nagy múltú intézmény egyes források szerint az 1880-as évek végétől, mások szerint az 1920-as évek eleje óta fogadja a helyi gyerekeket, dacolt a két világháborúval, a különböző politikai hatalmakkal és ideológiákkal.

A történet elolvasása után talán lesznek olyan emberek, akik egy kicsit elgondolkodnak azon, mi lett a régi óvó nénijükkel és dajka nénijükkel?

Szeretettel ajánlom minden somogyvári régi és leendő óvodásnak és

szüleiknek figyelmébe kutató munkám eredményét, hiszen mindenki ennek az intézménynek a falai közül lépett , vagy lép majd ki a nagybetűs életbe.

Emlékezzenek akkor is, amikor majd a saját gyerekeiket hozzák óvodába, s mondják el „én is ide jártam”!

1.2. A dolgozat szerkesztésére vonatkozó információk

Dolgozatom tartalma a valóságnak megfelel, kutató munkám eredménye. Dátumok, helyszínek, adatok, személyek, cselekmények, a kronológia, hiteles mellékletekkel alátámasztva bizonyított, a valóságnak megfelelő leírásokkal van bővítve.

A tények, adatok Times New Roman betűtípussal és 12-es mérettel, a visszaemlékezések, interjúk és történetek, amelyeket a régi dolgozók, a falu életével foglalkozó helytörténész, valamint a grófnő és az apácanővérek által küldött levelek alapján leírtam, ugyanezzel a betűtípussal és mérettel, de dőlt formátummal készültek.

A mellékletben levéltári másolatok kaptak helyet. A Széchenyi család fotóit többek közt Széchenyi Ilona grófnő bocsátotta rendelkezésemre.

1947-től kezdődően, évtizedenként csoportképek állítanak emléket az itt dolgozó somogyvári óvónőknek, dajkáknak és gyerekeknek.

A melléklet zárásaként, a 2009. május 22-én az alapköletételen készült fotók, a jelenlegi kollektíva, valamint az újonnan átépített óvoda képei láthatóak.

1.3. A forráskutatás körülményei

Az első évfolyam végén választottam dolgozatom témájául a somogyvári óvoda történetét.

Úgy gondoltam, és éreztem, maradandót alkothatok, elkészíthetek egy olyan munkát, amellyel eddig még senki nem foglalkozott.

A témaválasztás után kolleganőimmal beszélgettem a kutatás és témafeldolgozás lehetőségeiről, akik - bár elismerték és értékelték döntésemet-, nem bíztattak sok eredménnyel.

Úgy gondolták „nagy fába vágtam a fejszemet”, nehéz lesz az anyag és adatgyűjtés. Első lépésként kutatási engedélyeket kellett beszereznem mind az egyetemtől, mind Somogyvár község Önkormányzatától. Mindenre kiterjedően lehetőséget biztosítottak

számomra, hogy visszamenőleg teljes körűen átvizsgálhassam a falunkat, iskolánkat, óvodánkat, érintő dokumentumokat a kaposvári Megyei Levéltárban.

Ott kezdtem meg a munkát 2008 nyarán, ahol a kutatásokhoz több doboznyi iratot készítettek elő számomra. Sajnos, a legtöbb feljegyzés az akkori Népiskolára, majd az általános iskolára vonatkozott. Az óvoda az iskola tagintézményeként működött hosszú évekig, így minden rá vonatkozó feljegyzést ezek közül kellett kiválogatnom. Ez nagyon sok időt és türelmet igényelt, a következő év nyarán sikerült a végére jutnom. Az iratok vizsgálata közben rábukkantam családtagok, rokonok és ismerősök bizonyítványaira, tanárok feljegyzéseire, az óvónőket ellenőrző igazgató kritikáira. Óvodánk dologi ügyeit bizonyító okiratokra, az apácák munkájáról és tevékenységük befejezéséről szóló dokumentumokra. Az államosítás folyamatáról szóló intézkedéseket, és a szocializmust jellemző ideológiai felfogások érdekességeit is elolvashattam.

A Megyei Könyvtár helytörténésze, volt még segítségemre, akivel megállapíthattuk, milyen kevés feljegyzés van a birtokukban a somogyvári óvodáról.

Felkerestem néhány régi óvodai dolgozót, akik történeteikkel és fotóikkal leptek meg. A most dolgozó kolleganők, nagyon keveset tudnak a múltból, így kíváncsian érdeklődtek egy-egy interjúm és kutatásom után a fejleményekről.

A kaposvári Egyházmegye történetét kutató írásos dokumentumok között az akkori apácákról sikerült információkat gyűjtenem, akik - egészen az államosításig- nevelték és gondozták a gyerekeket. A faluban az idős nénik már hallották, hogy mivel foglalkozom, többen üzentek, „jőjjön el aranyoskám, én tudok ám az apácákról”

Óvodánkban egy fényképalbum állt a rendelkezésemre, amelyet a korábbi vezető óvónő – Vincze Istvánné- kezdett el összegyűjteni. Egy véletlen folytán – találkoztam Nagy Károlyné Julika nénivel-, aki Széchenyi grófnő idejében volt óvodás, és még a kis gróf kisasszonnyal-, Ilonával- is játszott. A 82 éves hölgy meglepett mindenkit szellemi frissességével, számtalan verset és éneket mondott el, amit még óvodásként tanult az apácáktól. Az ő visszaemlékezése is színesíti munkámat.

A 1960-as évektől dolgozott dajkaként Márton Györgyné Manyi néni óvodánkban. Ő fényképeket és emlékeket bízott rám. Kristóf Jánosné Marika néni szintén dajka volt ő adományozta a legrégebbi fényképet, amely 1947 májusában készült, ezen ő, mint kis óvodás is szerepel. A kutató munkámat egy amatőr helytörténész, s egyben a grófi család életének jól ismerője, Heves János nyugalmazott főerdész úr egészítette ki, aki lelkesen mesélt a gróf munkásságáról, az akkori életkörülményekről, a saját élményeiről. Folyamatosan egészítette ki adatokkal, történetekkel az írásomat.

Különleges élmény és siker volt számomra az a pillanat, amikor az internetet böngészve, egy Argentínában készült magyar nyelvű, kint élő honfitársaink által készített újság hasábjain felfedeztem néhány cikket Széchenyi Ilona családjáról. Tudomásom volt róla, hogy a grófnő a mai napig aktívan dolgozik egy utazási irodában. Ennek nyomát követve akadtam egy e-mail címre, amelyen keresztül személyes kapcsolatot alakíthattam ki a grófnővel és tehettem fel kérdéseimet!

Az internet csodálatos világát kutatómunkám során fedeztem fel, és aknáztam ki lehetőségeit. Az Andrássy család életét kutatva több e-mailt elküldtem Homonnára a Vihorlát múzeumba, ahol a grófnő született, Balatonmárfafürdő Polgármesteri Hivatalába, és Csíkszentkirályra, ahol szintén az Andrássyak családja élt. Az apácanővérek munkássága és Somogyváron eltöltött idejükről sok információ jutott a birtokomba, a keresztes nővérek Zsámbékon élő tagjaitól, szintén az internet segítségével.

Minden levelemre kaptam választ és segítő kezekre akadtam.

A kutatás hosszadalmas, de nagyon érdekes feladat volt. Két teljes nyarat töltöttem azzal, hogy összeszedjem a tényanyagokat, kiválogassam a legérdekesebbeket, majd feldolgozzam. Nagyon örülök, és büszke vagyok rá, hogy sikerült a téma feldolgozásának célját elérnem.

Remélem, hogy a történetírás 2010-ben nem fejeződik be. Bízom benne, hogy e dolgozat, a somogyvári óvoda múltja-jelene megírása után, a jövő történéseit szintén fontosnak tartja majd a következő óvodapedagógus generáció, és folytatja az intézmény kronológiájának rögzítését.

2. Magyarország óvodatörténete

Siessünk! Engedjük magunkat eljutni gyermekeinkhez! Engedjük, hogy megtöltsenek bennünket élettal! Élünk velük, és engedjük, hogy velünk éljenek.... Tanuljunk gyermekeinktől.... Élünk a gyermekeinknek: így hoznak ők számunkra békét és boldogságot ! /Ullrich/

2.1. A kezdetektől az 1891-es közoktatási törvény megjelenéséig

1. Brunszvik Teréz

A század elejének gazdasági- társadalmi fejlődése nyomán nálunk is igény jelentkezett az óvodák létesítésére, alapítására. A manufaktúrák több munkaerőt igényeltek, szükség volt a női kezekre is. Egyre több családban dolgozott az anya és apa is, így a gyermekek gondozása, felügyelete problémát okozott.

Magyarországon az angol Wilderspin elvei hatottak leginkább a gyermeknevelésben. Fröbel gyermekkert – elképzelése pedig a század második felében terjedt el, vált népszerűvé.

Hazánkban Brunszvik Teréz grófnő nevéhez fűződik az első óvoda megnyitása, Budán. Ez volt a Habsburg-birodalom első kisdedóvója. Az első óvodák német nyelvűek voltak, az első magyar nyelvű kisdedóvó a pesti Krisztinavárosban nyitotta meg kapuit 1828- ban, az első

állami óvoda pedig Lipótszentmártonban 1876-ban. Az első falusi óvoda 1836-ban Hidjapusztán nyílt meg, Bezerédy Amália grófnő nevéhez fűződik..

A kisdedóvókban hangsúlyt fektettek a gyermekek testi-lelki nevelésére. Rendszeresen mérték a gyermek növekedését, különböző gyakorlatokkal fejlesztették a szem, a kar, a tüdő működését, a szaglást, ízeletést, tapintást és a hallást, papírhajtogatással, rajzoltatással „egyesítették” a látást, a kezet. A gyermekek értelmi neveléséhez különböző alakzatú idomokat, valamint Rapos József „elmefejtő gépét” használták fel, az utóbbi számolásra, a természeti tárgyak, képek összehasonlítására, olvastatásra, rajzoltatásra egyaránt alkalmasak voltak. A Russ-féle számgéppel már boltost is játszhattak a nagyobbacska gyerekek, az időgéppel pedig az óramutató járását tudták megfejteni. Az éneklésnek, muzsikálásnak is megvolt a maga helye, szerepe. Tehát nem csak megőrző- gondozó funkciót töltött be az óvoda, hanem sokféle hasznos ismeretre is megtanították a gyerekeket.

2.1.2. Az 1891-es XV. törvény cikkelyének hatása az óvodaügyre

A népiskoláztatás mellett, Eötvös József az óvodák ügyével is foglalkozott. 1870-ben törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé, halála azonban megakadályozta, hogy mindezt be is fejezze. 1891-ben lépett életbe (1891:15 tc.) a kisdedóvást szabályozó törvény. Az 1891. évi XV. tc. az óvodákat is beillesztette a magyar köznevelésbe, s feladatukat is meghatározta : a 3-6 éves gyerekek testi, szellemi, erkölcsi fejlődésének elősegítése érdekében ápolással, gondozással történő óvása, rendre, tisztaságra szoktatása, ügyességüknek és értelmüknek, kedélyüknek korukhoz mért fejlesztése. Az óvás dominanciája érvényesült. A törvény célja, hogy a nem megfelelő gondozásban részesülő gyermekek rendszeres egészségügyi ellátásban részesüljenek, és a gyermekhalandóság csökkenjen. A törvény kizárta az óvodai nevelésből „beteg, vagy hülye gyermeket a kisdedóvodákba vagy gyermekmenedékházba felvenni tiltva van.”⁷⁷ A kiegyezés utáni fejlődés szükségessé tette az óvodák létesítését, és az állami segítségnyújtást. Csáky Albin akkori kultuszminiszter felvállalta a kisdedóvás szabályozását, amely szerint a kisdednevelés feladata:

- a kisdedek óvása, szülői felügyelet és a családi nevelés pótlása, a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődésének elősegítése.

A törvény az óvónők képzését is szabályozta. Az óvodákban csak képesített óvónőket lehet alkalmazni, kizárólag olyanokat, akik tudtak magyarul. Az óvónőképző intézetekbe azok az

---

⁷⁷ Pukánszky Béla 9. Magyar neveléstörténet 1849-1919, 9. fejezet , Az óvodaügy In: Hungarológiai Alapkönyvtár (online) >URL:<http://mek-oszk.uz.ua/02100/02185/html/1354.html>(2009.07.05.)(frissítve: 2001-02-05.)

egészséges, ép testalkatú, jó zenei hallású, 14. életévüket betöltött tanulók jelentkezettek, akik elvégezték a polgári iskola, vagy a gimnázium négy osztályát.

A dualizmus korszakában az óvodák száma jelentősen megnövekedett: 1867-ben 97, 1892-ben majdnem 1000, a századfordulón közel 2000, az utolsó békeévben, 1914-ben pedig már 2259 óvoda működött hazánkban. Bár a források arról számolnak be, hogy az 1910-es években átlagosan 50–80 új óvoda nyílt évente, mégis az óvodás korú gyermekeknek mindössze 13-14%-a járt óvodába. Az óvodák a települések, az egyházak és az állam fenntartásában működtek.

A kisdédvók száma, az igényekhez képest kevésnek bizonyult. Az akkori intézmények zsúfoltak voltak, egy óvónőre átlagosan 100 gyermek is jutott, foglalkoztatásuk nehezen volt megoldható. Az óvodák felszereltsége, alapvető bútorokkal, játékokkal való ellátottsága is többnyire hiányzott, gondot okozott.

2.2. 1900- 1945-ig terjedő időszak

A századfordulón jelentős számban növekedett az óvodák száma, és az óvónőképző intézetek hálózata is, 1836-ban 14, 1867-ben 164, 1895-ben pedig már 983 kisdédvó, majd óvoda működött országszerte, 1895-ben közel 100 ezer gyermek látogatta ezeket az intézményeket. Ebben az időszakban úgynevezett alapítványi óvodák léteztek. Ezek megalapítója és fenntartója többnyire valamely nemesi család volt, illetve községek, magánszemélyek. A gazdag nemesi családok korán felismerték a kisdédvók létrehozásának jelentőségét, szívügyüknek tartották a gyermeknevelést. Az óvodák egy részében, főleg a városi óvodákban szakképzett óvónők, a kis falusi óvodákban általában apáca nővérek teljesítettek szolgálatot. Itt is tanultak hasznos ismereteket a gyerekek, de emellett fontos volt a jó erkölcs, az illemszabályok, imádságok tanulása, valamint a háztartási teendők ellátásának elsajátítása.

2.3. A szocialista időszak

„A II. világháború után, 1945 tavaszától kezdve a kormányzat hatalmas erőfeszítéseket tett az óvodák újbóli megnyitása és zavartalan működtetése érdekében. A korábban nem nevelési, hanem szociálpolitikai intézménynek tekintett óvodák 1945–1949-ig a Népjóléti Minisztérium

felügyelete alá tartoztak, csak 1949-ben kerültek a közoktatásügyi tárca hatáskörébe.”⁷⁸ A gyerekeket céltudatos nevelőmunkával, ideológiai felvilágosító munkával, neveléssel készítették fel az életre. Ez lett a „Nevelj jobban” mozgalom. Az óvoda hétköznapijaiba, a nevelő munkába is belefolyt az új szemlélet és megváltozott a tartalom is.

Az 1948. évi XXXIII. Tc. a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában. Ez a törvény a kisdedóvók létesítésére, fenntartására is kiterjedt, az 1891-es törvény rendelkezései hatályukat veszítették. A nem állami fenntartású kisdedóvókat, a vagyontárgyaikkal együtt az állam vette át.

Az ötvenes évek első felében az óvodaügy erőteljes fejlődésnek indult: a gazdasági és társadalmi törekvésekkel összhangban intenzív óvodafejlesztés kezdődött, ami nemcsak a dolgozó anyák számának nagyfokú növekedésével függött össze, hanem a gyerekek iskolára való előkészítését is megcélozta. Az 1950-es években jöttek létre nagy számban az üzemi és vállalati óvodák, vidéken az idényóvodák, amelyekre az idénymunkákra érkező számos család miatt volt nagy szükség.

Az 1951 –es óvodai rendtartás:

Ez a rendtartás felülbírálta az 1891-es törvényt, semmisnek tekinti. Tartalma egészét uralta a diktatórikus szellemiség. Kettős célt fogalmazott meg: tegye lehetővé a dolgozó anyák nyugodt, eredményes munkáját, valamint alapozza meg az ifjúság szocialista nevelését.

„A kisdedóvásról szóló 1953. évi III. törvény (hatályon kívül helyezve 1986-ban) meghatározta – a pártközpont által vezérelt szovjet mintájú oktatáspolitikai jegyében – a napközi otthonos óvodák működését.

5.§- a szellemében a gyerekek a téesz, az ötéves terv, az úttörő mozgalom és más hasonló kifejezések jelentését kellett, hogy elsajátítsák.

Az 1953-ban megjelent "Módszertani levél", majd az 1957-ben kiadott "Nevelőmunka az óvodában" című kézikönyv kötelező érvénnyel szabályozták és egységes elvek mentén előírták a tartalmi munkát az ország összes óvodájában. A didaktikus játék orosz pedagógiai irányzat hatásaként való bevezetése az oktatás erősödését eredményezte a magyar óvodai nevelésben.

---

⁷⁸ Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945–1989. között. In: Hungarológiai Alapkönyvtár. (online)
>URL: <http://mek.niif.hu/02100/02185/html/1369.html#1370> (2009. 05.03.)

Az óvónőknek tervszerű beszélgetéseken és gyűléseken kellett részt venni, amelyeken elmélyítették szocialista társadalmunk iránti elkötelezettségüket. Az óvodában pedig a gyerekekkel beszélgettek a munkaversenyről, újjáépítésről. Az óvoda legfőbb feladata a munkafegyelem megszilárdítása, a munkához való jobb viszony megteremtése volt.”⁷⁹ A gyermekideál egy jól szervezett, tervezett és irányított munkálkodásban jó kedvvel részt vevő óvódás. A kommunizmus leendő építői a kis óvodások. Fő pedagógiai cél, a munkára nevelés volt.

1954. évi óvodai rendtartás: kitér a nemzetiségi óvoda alapításának szabályira, az óvodába fel nem vehető gyerekek körét is meghatározza.

1966-os rendtartás: A család átnevelése kerül az ideológia középpontjába. Megszűnőenb volt kemény diktatúra, lazította az eddigi merev szabályokat, nagyobb önállóságot biztosított az óvodák számára.

2.3.1. Az 1971-es Óvodai Nevelési program korszerű pedagógiai, pszichológiai alapja

Óvodai nevelés – és a hazai óvodapedagógia – egyik legjelentősebb korszaka. Kellő pedagógiai-pszichológiai megalapozottsággal és az egyes részterületek nemzetközi figyelmet is felkeltő részeredményeire támaszkodva megkezdődött az új óvodai dokumentum, „az óvodai nevelési program” előkészítése, körültekintő szakmai megalapozása, majd az 1971-ben elfogadott dokumentum alkalmazása és a bevezetés tapasztalatainak széleskörű és tudományos alaposságú vizsgálata. Aligha túlzás ezt a nagyszabású vállalkozást – minden jogos kritika mellett is – a magyar nevelésügy egyik „sikertörténetének” minősíteni.

Nemcsak tudományos igényessége - és ma is érvényes korszerűsége-, hanem a programban szerepet vállaló óvónők tömegeinek szakmai lelkesedése, áldozatvállalása, tanulási, megújulási szándéka miatt is. Tehát 1971-ben jelent meg az Óvodai Nevelés Programja című alapidokumentum, mely két évtizeden keresztül meghatározta az óvodai nevelés tartalmát. A felsorolt tartalmi szabályozók alapján kellett az ország minden pontján az óvónőknek nevelniük a kisgyermeket.

A követő időszakot, 1982-től a nagy tantervi reformok jellemezték a magyarországi oktatás politikát.

---

⁷⁹ Szabadi Ilona: A gyermeknevelés ötödik évfordulójára. In: Óvodai nevelés. 1953. 1. p.5-7.

2.4. Tartalmi változások megjelenése az óvodákban

4823 állami óvoda működött az 1985. évi felmérése szerint, 1993-ban 4730: 4548 óvoda önkormányzati, 22 pedig egyházi ezenkívül 26 magán óvoda is működött. 1994-95-ben emelkedett az egyházi, alapítványi és magán kézben levő óvodák száma.

2.4.1. 1985. évi I. törvény:

Ez volt az első olyan törvény, amely az óvodát a közoktatás részeként kezelte. A társadalmi változások során a politikai rendszer megváltozásával, új pedagógiai, tartalmi szabályozóknak kellett megszületni, melyek a kialakult pluralizmust is szolgálták. A következő elveknek kellett megfelelniük: joga van a gyermeknek a neki való, megfelelő nevelésben részesülni; a gyermek erkölcsi neveléséért nem az állam, hanem a család a felelős; az óvoda-, az iskolaválasztás joga a családé, valamint az önkormányzathoz került az ellátási kötelezettség. 1989.-ben megjelent a kétszintű szabályozás első szintje a központi szabályozó, az Óvodai Nevelés Országos Alap programja, amely meghatározta a magyar óvodákban folyó nevelőmunka alapelveit, az óvoda funkcióit, az óvodai nevelés célját, feladatrendszerét, az óvodai tevékenységformákat, az óvodai élet megszervezésének elveit és az óvodáskor végére várható fejlődési jellemzőket. Minden alternatív, adaptált és választott program erre épült.

2.4.2. 1993. évi LXXIX, 1955.évi CXXI, 1996. évi LXII. Törvények

A rendszerváltás után közel 4 évre volt szükség az új tartalmi berendezkedéshez és a szükséges oktatási törvény megfogalmazásáig. A közoktatás és az állam kapcsolatának, viszonyának átgondolt időszaka volt: a célok és feladatok mellett elvek, jogok, köteleességek is megfogalmazásra kerültek, amelyek nemcsak a felnőttekre, hanem a gyerekekre is vonatkoztak. Az első törvény volt, amely a vallást és lelkiismereti vallásszabadságot is deklaráta.

1999. szeptember 1.-től az óvodák saját helyi programokat adaptálhattak, választhattak, vagy vehettek át. Hamarosan megjelentek az alternatív programok is. A második szint a helyi tartalmi szabályozó lett, az óvoda saját nevelési programja, a HNP. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja és az azzal összhangban lévő óvodai nevelési programok egymásra épülő, szakmailag összehangolt rendszere lett biztosíték arra, hogy az egyes intézmények szakmai önállósága, az óvodai nevelés sokszínűsége mellett is érvényesülhetett. Az általános igények, az óvodai neveléssel szemben a társadalom a gyermek érdekeinek figyelembe

vételével fogalmazódtak meg. A saját nevelési program életbelépésével a negatív tendenciák megszüntetésére és a pozitív tendenciák megerősítésére, felvállalására biztosítottak lehetőséget. Az intézmények végre saját óvodásaik érdekében, saját nevelési programjuk alapján folytathatták nevelőmunkájukat.

3. Somogyvár története

3.1. Somogyvár az 1700-as évekig

Somogyvár címere

Magyarország harmadik történelmi emlékhelye Mohács és Ópusztaszer mellett Somogyvár. A történelmi hagyományok szerint, Géza fejedelem halálakor Koppány vezérnek, a mai Somogyvár területén vagy annak közelében volt a vezéri szállása, és innen indultak lázadó csapatai Veszprém ostromára 997-ben. Somogyvár hajdan a megye székhelye volt, jelentős központnak számított, és hiteles helyi levéltár is volt egyben. Az István ellen lázadó Koppány sorsa a felnégyelés lett, s ezzel nemzetsége is elvesztette Somogyvár várát, a hozzá tartozó földekkel együtt. A vidék védelmére I. István besenyő és más törzsbéli katonaságot telepített le, és birtokot kaptak itt a hozzá hű német lovagok is. István elfoglalta a Nagyberék mocsaraiból kiemelkedő dombon/ 173 m/ lévő vezéri szállást, és 1001-ben Szent Egyed tiszteletére keresztelő egyházat építtetett itt.

Az ispánsági várhoz tartozó település mellett út, vásár és vámhely volt, melyeket már az 1055-ből való írásos források is említettek. A város földesura egészen 1091-ig maga a király volt. A Szent Egyed tiszteletére felszentelt bazilikát, Szent László király saját temetkezési helyéül jelölte meg.

Somogyváron a középkorban jelentős kultikus és kulturális központ alakult ki, s az 1220-as évektől már a vármegye okiratainak első letéteményese is volt. A környék lakói szőlőműves hospesek voltak, akik virágzó gazdálkodást valósítottak meg. A városiak a településen keresztülvezető hadiutat használva élénk kereskedelmet folytattak, az itteni bor Fehérvárra, Budára és Szegedre is eljutott. Az összeköttetést segítette a “nemzetközi” zarándokforgalom, emellett az apátság bencés szerzeteseinek közvetlen kapcsolata a Földközi-tenger mellett épült Saint-Gilles-i apátsággal.

A legenda szerint, a szlavóniai hadjáratából hazatérő Szent László király, a Várhegy alatt elvonulva fogadalmat tett, hogy itt majd bencés rendi apátságot alapít. Az 1091-ből származó alapítólevélben a király, a franciaországi Saint Gillesből származó bencés rendi szerzeteseknek adományozta a várdomb délkeleti részén felépített, és Szent Egyednek szentelt hatalmas templomot és az apátságot, majd saját temetkezési helyéül is ezt a szent helyet, a

Kupavárhegyet jelölte meg. A királyt itt temették el, majd vitték földi maradványait Nagyváradra.

A feltárás során kiderült, hogy az 1091-ben Szent László király által felszentelt Szent Egyed bencés monostor körül valószínűleg csak a 12. században épült várfal. A 11. századi rétegek alatt közvetlenül bronzkori réteget találtak. A király által Franciaországból behívott bencés szerzetesek számára 1091. és 1095. között építtetett apátság a kor egyik legnagyobb építménye volt, hozzávetőleg 2.5 hektáron terült el. Az apátság szerzeteseit, a Saint Gilles-i apátság küldte Magyarországra. Valamennyien franciák voltak, az alapítás után még hosszú időn át minden barátot Franciaországból küldtek ide. Az

Szent László bronz szobra

apátságban a középkor jelentős kultikus és kulturális központja alakult ki, s az 1220-as évektől már hiteles helyi levéltárként is működött. A királyi birtokon létesített épületegyüttes egyúttal ispánsági központ is volt. A somogyvári királyi vár 1163-tól gyakran szerepelt okleveleinkben. A 13. század végén Henrik fia Miklós foglalta el, akitől rövid idő után III. András király szerezte vissza. Luxemburgi Zsigmond király 1410-ben királyi városként adományozta Marczali Miklósnak és Dénesnek. Ekkor a vár már romos állapotba került, melyet a Marczaliak sem építettek újjá, és ezután sem szerepelt az okleveleken.

Az 1474-ben kötött örökösödési szerződés alapján a Báthoriaké lett Somogyvár település és a környező birtokok, melyekre 1495-ben királyi adományt is kaptak. Később az enyingi Török család birtokába került a terület.

A kolostort és a templomot a 16. század első feléig használta a szerzetesrend. A török veszély felerősödésével, a Mohácsi verség után végvárrá kezdték átépíteni a templomot és a kolostorépületet. Az 1543-ban ideérkező török csapatok megostromolták és kifosztották az apátságot, elűzték a szerzeteseket. Akik később már nem tértek vissza. A törökök erődítményül használták az épületeket egy darabig, majd az egykor pompás kolostorépület és a hatalmas templom lassan az enyészeté lett.

A török hódoltság idején szerb határőröket (iflákokat) telepítettek le a településen, akik az őslakosokkal szemben kedvezményekben részesültek. A törökök kiűzése után 1677-ben Széchenyi György kalocsai érsek nyerte adományul a települést, amely egészen a 20. századig a család birtokában maradt.

3.2. Az 1700-as évektől napjainkig terjedő időszak

A település egyik legjelentősebb megélhetési forrását a szőlő- és bortermeletés jelentette a középkorban és a dualizmusban. Ez a gazdasági tevékenység azonban nagyot veszített a jelentőségéből a XX. századra. Az úrbérrendezés – amely Somogyváron 1854 és 1857 között zajlott le – jelentőset változtatott a tulajdonviszonyokon. Ugyanakkor gróf Széchenyi Lajos somogyvári uradalma is – már fizetett munkaerő alkalmazásával – áttért a korszerű gazdálkodásra. Az 1880-as esztendőben intenzívebb mezőgazdasági tevékenység továbbfejlődött, jórészt az uradalomnak köszönhetően. Mindezt segítette, hogy 1896-ban elkészült a Kaposvár–Fonyód vasútvonal, amelynek egyik állomását itt építették fel. A beindult kedvező folyamatokat Somogyvár esetében is megszakította az első világháború, amely után a falu gazdasága lényegesen lassabban gyarapodott.

1914-ben Somogyvárnak 2299 római katolikus vallású lakosa volt. Az első világháborúba 563 somogyvári vonult be, a harctéren elesettek tiszteletére emlékművet állított a község népe. Szomszédságába került később a második világháborús emlékmű is, a római katolikus templom mellett.

„A község életében meghatározó fontosságú volt, hogy a két világháború között elkészült Kaposvár–balatonboglári közút érintette a települést. Az orosz csapatok megérkezését követő néhány reményteli esztendőt követően a falu lakói is éltek sztálinizmus, a személyi kultusz, a tsz-szervezés és a beszolgáltatások meghatározta mindennapokat.”⁸⁰

„Az 1920-as évek közepén szőlőbirtokait saját kézben tartotta gróf Széchenyi Imréné. A földjeinek egy részét viszont bérbe adta a Magyar–Német Mezőgazdasági Részvénytársaságnak.”⁸¹

A község gazdasági fejlődését előnyösen befolyásolta, hogy a Kaposvár– fonyódi vasútvonalon feküdt, rendelkezett marharakodóval és egyéb rakodóhellyel, a két világháború közötti időszakban gazdasági kisvonal is üzemelt határában. A településről könnyen elérhető volt a marcali és a kaposvári piac, évente kétszer helyben is tartottak országos vásárt, s a fogadó is hozzájárult, hogy Somogyvár forgalmasabb hely az átlagosnál. A grófi családnak saját halastava is volt.

A község papja jegyezte fel 1942-ben: „Tavasszal mindig több férfinak kellett bevonulni a katonasághoz, és egymás után mentek az orosz harctérre. Az itthoni lakosságra mindig jobban

---

⁸⁰ Bősze Sándor: Száz magyar falu könyvesháza. Somogyvár . Bp. :Száz magyar falu könyvesháza Kht., 2001.Összegezés p.156. ISBN 963 9287 48 2

⁸¹

nehezedett a háború terhe. Somogyvárról több mint száz ember volt a fronton. ...A fronton lévő katonákkal igyekeztünk kapcsolatot fenntartani. Az iskolás gyermekekkel írtunk nekik levelet, karácsonyra mindegyiknek küldtünk egy kis szeretetsomagot. ...Itthon megszerveztük a bajtársi szolgálatot, és igyekeztünk a hadbavonultak családjainak segítséget nyújtani. Volt ruha-, lábbeli akció, fát szereztünk nekik télen, fogatokkal segítettük őket munkájukban. Az 1943-as doni visszavonulásban több mint tízen eltűntek a faluból. Katonáinknak legnagyobb része májusra hazakerült. Fogadásukra mind a három faluban rendeztünk egy-egy vacsorát, amelyen én és a főjegyző rövid beszédben üdvözlöttük őket. Ezeknek hazatérése ugyan kis megnyugvást keltett a hívek lelkében, de a háború nyomasztó hatását nem tudta megváltoztatni.” 82

A szovjet katonák 1944. december 4-én értek a településre.

Bakay Kornél professzor vezetésével, 1972.-ben kezdték meg az apátság régészeti feltárását. A munkák, közel két évtizedig tartottak, amelyet 2009. nyarán folytattak. Az alapítás 900. évfordulóján, 1991.-ben nyitották meg a romokat a látogatók előtt.

Emlékhelyekben gazdag a község, hosszú séta után eljutunk a Szentes Ica forráshoz, amelyben a legenda szerint Koppány vezér is megmosta kezeit egy győztes csatája után.

Községünk lakossága megközelíti a 2200 főt. A falu központján áthaladó főútról mindenki betekintést nyerhet életünk egy darabkájába. Itt látható szinte az összes köz és szolgáltató intézmény. Fontosnak tartjuk a szép környezetet, annak megóvását, virágosítását. Folyamatosan fejlődik, és a kistérségi

A Bencés Apátság romjai – Kupavár

társulásnak köszönhetően fejlődni is fog még. Az általános iskola, az óvoda, a speciális általános iskola a legtöbb munkahelyet biztosítja a helyi és vidéki pedagógusoknak. Egyéb munkahelyek tekintetében a mi kis községünk is nehézséggel küzd. Társadalmi problémák minket sem kerülnek el, sok a munkanélküli, hátrányos helyzetű család.

Bősze Sándor: Száz magyar falu könyvesháza. Somogyvár . Bp.: Száz magyar falu könyvesháza Kht. 2001.A két világháború között p. 75. . ISBN 963 9287 48 2

4. A Széchenyi család életrajzának bemutatása

A Széchenyi család címere

A Széchenyi család Nógrád megyéből származik, Szécsény községből. A törökök kiűzése után 1677-ben Széchenyi György kalocsai érsek kapta meg adományul a települést, amely egészen a 20. századig, 1945-ig a Széchenyi család birtokában maradt.

A Széchenyi család szálai 1777-re elágaztak. Az utolsó férfi örökös és utód Széchenyi Ferenc /1754-1820/ volt. Ő szerezte meg a Sárvári és felsővidéki grófi címet. Feleségéül vette Festetich Júliát, aki sógornője is volt egyben. Öt gyermekük született, 3 fiú és két lány: Lajos, Pál, és István, akit a legnagyobb magyar jelzővel illetünk.

A somogyvári ág leszármazottai Lajos/1871/ utódai közül kerültek ki. Első házasságából, gróf Wurmbrand Françoise asszonnyal született János fia, majd második házasságából Imre/ 1825/ és Dénes/ 1828/. Lajosnak jutott osztályrészül a horpácsi kastéllyal a birtok mellett Somogyvár is.

1873. júniusában hazatért gróf Széchenyi Dénes és családja. Dénes gróf és felesége Hoyos Mária grófnő a Széchenyi kastély építési munkálatait is megkezdték. Házasságukból született Imre /1858/, Géza, és Viktor, akinek fia Zsigmond az Afrika kutató és vadász. Hamarosan a súlyos adóságokba keveredett Dénes gróf 1889. végén fiának, Imrének és menyének, Andrassy Mária grófnőnek adta el Somogyvárt. Az ő házasságukból 5 gyermek született, 4 leány és egy fiú örökös. Id. Széchenyi Imre gróf alig múlt 21 éves, amikor beválasztották a Régészeti és Történelmi Társulatba. Tanulmányai befejeztével, 1881-ben egy hosszabb, közel egy esztendeig tartó amerikai tanulmányúton vett részt sógorával, gróf Andrassy Gézával. A tudományos értékű, Amerikai levelek című útinaplójának záró sorait 1881.- ben már Somogyváron írta meg. Hazatérése után aktívan kivette részét Somogy vármegye politikai, de legfőképpen gazdasági életéből. Mellette alelnöke volt a Magyar Atlétikai Klubnak. A tudós gróf komoly szakírói munkásságot fejtett ki, a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Somogy vármegye rövid monográfiáját is elkészítette. Leghíresebb műve az Egyke volt.

Egyes források szerint, ő alapította meg a somogyvári óvodát 1882-ben. Felesége Andrassy Mária grófnő életéről kevés írásos emlék maradt ránk, így amit tudni lehet, unokájától, gróf Széchenyi Ilona grófnőtől, saját, személyes levelezésünkből idézem.

Széchenyi Ilona emlékei:

„Nagyanyám rendkívüli asszony volt. Óriási műveltség minden téren, legyen történelem, nemzetközi irodalom, művészet, festészet, szobrászat stb. Csodálatos humora volt. Nagyanyám 40 éves volt, amikor 1905-ben meghalt nagyapám, ő vette kezébe a kormányrudat és vezette tovább ezt a bárkát. Mindent. Hősiesen és okosan.”

Imre és neje Gróf Andrássy Mária
1868—1903. 1868.

Az idősebb Széchenyi házaspár

Széchenyi Imre gróf az akkori Balaton mellett dülő szőlő ültetvényeket sújtotta a filoxéria járvány megfélemezőjeként is nagy elismerésben részesült. Munkája okán, Balatonmárfürdő lakossága, tiszteletből feleségéről, Mária grófnőről nevezte el községüket. A gróf 1905. novemberében meghalt tüdőbajban Somogyváron.

Fia, az ifjabb Imre / 1899-1922/, 23 évesen hunyt el. A fiatalon meghalt gróf özvegye, Nádasdy Ilona 1923. 07.19-én adott életet leányuknak, Ilonának, aki szintén Somogyvár szülötte.

Széchenyi Ilona férje dr. Zahorán Ákos volt, egy fiúgyermek született a házasságból. Első férje halála után báró Döry Miklóshoz ment feleségül, ebből a házasságból szintén egy fiúgyermek született. 1944 őszén hagyták el Magyarországot,

jelenleg Argentínában él a kítűnő egészségnek örvendő grófnő, leveleivel sokat segített a család történetének megírásában.

Széchenyi Ilona visszaemlékezése:

„1922 októberében volt édesapám és anyám, Nádasdy Ilona nagy, szép esküvője Nádasdladányban. Hosszú nászútra mentek, de apámnak valami okból Pestre kellett mennie, ahol megfertőzte, az akkor dülő spanyol influenza vírusa. Nem tudták megmenteni, 1922 decemberében Budapesten meghalt, 23 éves korában. Nem hiszem, hogy ecsetelnem kell az anyá, / nagyanyám/ és a fiatal feleség, 18 éves / anyám/ óriási bánatát. Sok-sok éven keresztül éltek szeretetben, együttértésben Somogyváron.”

A Széchenyi kriptá, id. és ifj. Széchenyi Imre földi maradványait őrzi

2.

Az Széchenyi birtokokat szétesztették az 1950-es években a falu és megalakuló TSZ között. A ma is használatban levő Széchenyi kastélyban, speciális általános iskola működik. 1945-ben Ujvári Ferenc gyógypedagógus vezetése alatt már működött egy árva és fogyatékos gyerekeket őrző intézmény. A mai formájában 1960/61 –es tanévben nyitotta meg kapuit, állami gondozott gyerekek tanulnak és élnek benne. A gyönyörű park közepén / 15 hektár/ álló kastély látogatható. Mellette áll még a kriptá épülete is, amely id. és ifj.Széchenyi Imre földi maradványait őrzi.

5. Óvodánk története

Óvó néni várt énreám, mikor ide érkeztem.
Búcsúzkodni tőle nehéz, bizony nem megy oly könnyen!
Mikor sírtam ki volt velem? Ki törölte könnyes szemem?
Ki tanított szépre, jóra, mint ha édesanyám volna?
Nem várt érte köszönetet, egész szívét adta nekem!
Elfeledni nem is tudom, hiszen én is szeretem!
Rá gondolok, később sokszor, míg a táskát cipelem!
Tudom vége a játéknak, már a komoly munka vár.
De ha néha elfáradok, két karja majd visszavár.

5.1. A somogyvári óvoda múltja 1888-tól 1948-ig

Óvodánk története, az alapítás, a kezdetek, szorosan egybefonódnak a Széchenyi családdal, valamint a Szent Keresztről elnevezett Irgalmas Nővérek apácaival. E nemesi család Somogyvár felvirágoztatásán munkálkodott egészen az 1948-as évekig.

3. A rend alapító nővére

Kutató munkám elején pontos adatokat találtam az óvoda alapítója és alapítási éve vonatkozásában Bösze Sándor: Somogyvárról írt könyvében. Ezekre hagyatkozva kezdtem meg a történet írását, valamint a Megyei Levéltárban talált dokumentumok feldolgozását. A biztosnak ítélt alapítási év 1882. és id. Széchenyi Imre,- mint óvodaalapító - személyéhez kötött eseményt azonban hamarosan megcáfolta egy véletlen fordulat.

A Széchenyi grófnővel folytatott levelezésből egy újabb dátum került felszínre. Nem nagypapája, hanem annak felesége, Andrassy Mária /1865-1953/ grófnő alapíthatta az óvodát az 1920-as évek elején. Ezeket, a tényeket látszott megerősíteni Heves János bácsi is, aki szüleitől hallott történeteket az apáca nővérekről és kisfiúként gyakran látta a szomszédjukban imádkozó nővéreket.

A grófnő , emlékeire hagyatkozva osztotta meg velem ezeket, az információkat.

A valóságos adatok azonban egy hiteles doktori disszertációból kerültek elő, amelyet Ifj. Rabár Ferenc értékezésében olvashattam, aki a keresztes apáca nővérek congregációjáról írt, - s amelyben utalások olvashatók a somogyvári óvodáról,- alapítási évként 1888-as évet említi hiteles dokumentumokra hivatkozva.

Ez a rend Erzsébet császárné, és Ferenc József császár engedélyével és támogatásával kezdte meg tevékenységét Magyarországon. 1865. és 1950. között az oktatás-nevelés, egészségügy, valamint szociális területeken végeztek áldásos munkát. Anyaházuk Magyarországon, Zsámbék községben volt.

A talált dokumentumok alapján az óvoda, kézimunka iskola 1888.-ban már működött, 3 nővérrel, és 1943-ban még mindig a nővérek felügyelete alá tartozott.

4. Andrassy Mária grófnő, az óvoda alapítója

magyar nyelven kell foglalkozni.

Az alapítási dátumnak és az alapító személyének hitelesítését Vaskó Mária keresztes nővér által küldött levél is segítette, s egyértelmű bizonyítékot szolgáltatott, hogy községünkben közel 120 éve működik az intézmény.

A grófnő, és családja korán felismerte a kisdédóvók létrehozásának szükségességét. Az akkori óvodaalapítók- köztük a Széchenyiek is- arra törekedtek, hogy a kisgyermekoktatását a lehető legkorábban, akár két éves korban elkezdjék alapkészségek tanításával, s akár már hét éves korra elvégezzék.

5.1.1. Tárgyi feltételek

Az akkori óvoda berendezése, felszerelése padokból, asztalokból állt. A nővérek kötelezték magukat, hogy az óvoda helyiségeit jól karbantartják, naponként tisztítják, télen

gondoskodnak a fűtésről, évenként kimeszelnek, és négyszer felsúrolják a padlót. A tannyelv pedig magyar lesz. Minden év januárjában kötelező szünidőt tartanak majd.

A berendezésről: tágas előszoba a szülők várakozásához, egy szoba fogással a gyermekek ruháinak, szekrény a hozott élelmiszereknek, mosdótálaknak. Ivóvíz tartó, ruhakefe, cipőkefe, kefeseprű és törlóruha. Egy nagy játszóterem. Fal mellett padokkal gyermeknek, szék a kisdédóvónőnek, fali polc, kézi csengettyű, kifüggesztett foglalkozási terv. Munka terem: munkaasztal, lapja zöldre festve. Fekete tábla, íróasztal, zárt szekrény a foglalkozási eszközöknek, falióra. Kisebb szoba fekhelyeknek vas és fa ágyakkal. Lakás az óvónőnek, szoba a dajkának. Árnyékszék külön a fiúknak. Lányoknak, a főépülettől elkülönítve, de a folyosóval összekötve. Tágas, fákkal árnyékolt udvar kúttal, ülőpadokkal. A belső falfelületek sima, díszítés nélküliek voltak, a falak szürke, a szekrények, ajtók padok barnára festve. A fűtést minden teremben kályhával biztosították, védőráccsal ellátva. A szellőztetést meg kellett oldani. A termekben 16 fokos hőmérsékletet kellett biztosítani.

Foglalkozási eszközök:

Értelemfejlesztők

Természetes tárgyak gyűjteménye/ kitömött állatok, magvak/

Gazdasági és munkaeszközök, házi és konyhaeszközök

Szemléltetőképek

- Játékok: Labda, hintaló, trombita, fakardok, fapuskák, bábuk, kuglik, taligák, udvaron homok.

Munkaszerű foglalkozások eszközei: Fröbel – féle színes labdák, golyók, kocka, henger, I. és II. építő doboz

Lerakó táblácskák, 1 tábla növényi magvak és rostált kavics, palatábla és vessző, különböző színű papírok, ecsetek, ragasztók, agyagmunkához deszkalapok és fakések.

Az akkori óvoda épülete a Széchenyi család birtokában volt, pontosan Dr. Zahorán Ákosné született Széchenyi Ilona tulajdonát képezte.

A talált dokumentumok alapján az épület megfelelt a kor elvárásainak.

5.1.2. Személyi feltételek

Óvodánkban, kezdetben tehát apáca nővérek dolgoztak. A szakképzett óvónőkből, ebben az időszakban, még nem volt annyi végzett nő, hogy az országban működő kisdédóvókba mindenhová eljussanak.

Az 1891. évi XV. tc. szabályozta az óvónőképzést is. 14 éves lányok jelentkezhetek, ép és jó hallással, egészséges testalkattal, és tudtak magyarul. A kétéves képzés alatt készség tárgyakat, nevelési alapismereteket tanultak, hospitálásokon vettek részt, és 18 éves koruk után elméleti- gyakorlati vizsga után végezhettek önálló pedagógiai munkát.

A törvény kizárta a rendszeres tanítást az óvodai foglalkozások köréből, de előírta az értelmes beszéd és az alapvető imák begyakoroltatását, valamint az éneklést. A törvény elrendelte a nem magyar anyanyelvű gyermekek magyar nyelvű foglalkoztatását az óvodákban is.

Somogy megyében harmadikként tartják számon a somogyvári Zárda óvoda megalapítását.

5.1.3. Tartalmi változások

„A 3–6 éves gyermekeket egyfelől ápolás és gondozás által a szülők távollétében érhető veszélyektől óvni, másfelől rendre és tisztaságra szoktatni, valamint ügyességöknek, értelmöknek és kedélyöknek , korukhoz mért fejlesztése által őket szellemi és erkölcsi fejlődésükben elősegíteni.”

A gyermekek fohászszerű imára, értelmes beszédre és énekekre, oktatásra, koronként tekintettel az értelem fejlesztésére is, korukhoz mért testgyakorlatokkal és játékkal foglalkoztatása, testi, szellemi erejüket meg nem terjedő, de ügyességüket fokozó kézimunkára, valamint rendre, tisztaságra és illedelmes magaviseletre szoktatása.”

/ 1891.évi 15.tc. részlet/

Az óvoda ebben az időszakban leginkább megőrző – óvó funkciót töltött be. Természetesen tanultak a gyerekek verseket és énekeket, háztartási teendők ellátását. Az apácák nevelése gyermek központú, szeretetteljes volt. Gondozási feladatokat láttak el, elsősorban önállóságra szoktatták a gyerekeket. Hangsúlyt fektettek az imádságok tanítására, valamint az illemszabályok betartatására. A kisedővónőknek foglalkozási tervet kellett készíteni, de nem volt szigorúan kötelező ehhez ragaszkodni. A heti tervnél alkalmazkodni kellett a helyi viszonyokhoz, az évszakokhoz. A törvény értelmében a napi és heti foglalkozások rendjét a foglalkozások levezetését részben összevontan, részben 2 csoportra bontva reggel 8 órától délután 5-ig kellett megtartani

5.1.4. A nővérek hazafias szellemisége:

„A nemzetközi, három földrészre kiterjedő keresztes nővérek rendje sokszor idegen származású tagjainak magyarországi tevékenységét kezdettől áthatotta a nemzeti szellem őrzése és fejlesztése. Nem csupán az egyes iskolatípusok, hanem már az óvodában is fontos

feladatnak tartották, hogy „a gyermekeket nemcsak megóvjuk, de egyszersmind a magyar nyelv ismeretébe vezessük és fogékony szíveikbe vallásos és hazafias érzést is ültessünk”.⁸³

Az 1908.-1909. évi iskolai év Elemi Népiskola és Kisdédóvoda értesítője / részlet/

III. Óvoda

„Hogy óvodáink valódi céljának megfelelően, minden igyekezettel azon voltunk, hogy a gyermekeket nemcsak megóvjuk, de egyszersmind a magyar nyelv ismeretébe vezessük és fogékony szíveikbe vallásos és hazafias érzéseket is ültessünk. E cél elérésére használtuk fel az összes foglalkozásokat és ugyancsak ezért különítettük el a leányokat a fiúktól, mert habár ugyanazon eszközökkel, mégis más módon lehet azt a célt elérni fiúknál és mással lányoknál. Ezekre vonatkozó anyagvázlat a következő:

Keresztvetés, Miatyánk, üdvözlégy és egyes fohászszerű imák magyarázata. Beszélgetés a kis Jézus születéséről és engedelmességről szülei irányába. A 12 éves Jézus a templomban. Elizeust csúfoló gyermekek. Jézus a háborgó tengeren. Beszélgetés Jézus szenvedéseiről és dicsőséges föltámadásról a gyermekek felfogásához mérten. Jézus a kisdedek között.

TÁRSALGÁS:

A, Fiúk: Az óvoda berendezéséről, a családról, az ismertebb háziállatokról, a szüetről, a dióról, a narancsról, kenyérről, cukorról, katonákról, királyról, nemzeti zászlóról, puskáról, kardról, dobról, trombitáról, hegedűről, tavaszról, nyárról, virágokról stb.

B, Lányok: Babáról, mosásról, főzésről, takarításról, konyháról, szőlőről, almáról, templomról, húsvéti piros tojásról, galambról, páváról, lepkéről, kecskéről, baromfiudvarról, tulipánról stb.

VERS- ÉNEK

A, Fiúk: A kisfiú dobot szeret, Hogyan áll az ügyes gyermek, Katonásdi, Dal a hazáról, Jöjjetek csak kisfiúk, Föl, föl vitézek, Hol az isten?, Cini, cini, Egy kis madár, Gyí te karszék, Van paripám, Vitéz Feri, Az én lovam,

B, Lányok: A tiszta kis leány, Kis gazdasszony, Jó éjszakát cirmos cica, Szabadság- dicsőség kell a magyar népnek, Úgy szép a leány, Rózsát szedett a kis Rózszi,

Csilling-csilling, Magyar zászló, A kis szúnyog muzsikál, Anya és leánya, Megérett a cseresznye és meggy

JÁTÉK:

83

Ifj Rabár Ferenc: A Szent Keresztről nevezett Irgalmas Nővérek In: vigilia@katolikus.hu
:(online)>URL:<http://www.vigilia.hu/2002/5/rabar.html> 22k (2009.03.13.) Módosítva: 2002.05.23.

A, fiúk: Gyermek és pillangó, Kakas bácsi, Cicák és egerek, Jancsi hol vagy?, Török- magyar háború játék,

TORNA: az alap és zártállásból létrejövő szabad és rendgyakorlatok

B, lányok: Elvesztettem zsebkendőmet, Gyertek haza libuskáim!, Megy a gőzös, Madárjáték

TORNA: sorban felállni magyarok, bal lábbal lépünk előre és az ezeknél előforduló cselekvések utánzása.

ALAKI MUNKA:

A, fiúk: Az első lap befűzése és ebből tálcakészítés fűrészpor behintéssel. Kocsi, villa, ásó, kasza, sarló, mérlegkészítés cirok bélből. Szánkó, hintaló, kosár, fényképtartó, lánckészítés papírcsillag és szalmából. Csákó, nemzeti zászló, szélrózsa.

B, lányok: ágy, bölcső, asztal, szék, kosár, szélmalom, talicska, képráma, tálca, papírbaba, tulipán készítése.

Az 1918-as év kormányválság miatt a vallási és közoktatási minisztériumot kettéválasztották. Ettől kezdve a katolikus iskolák és óvodák, különösen a szerzetesi iskolák sorsa megpecsételődött. A Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsának ideje alatt állást foglaltak a vallásoktatás megszüntetése mellett. Határoztak a hitoktatás betiltásáról, a vallási szimbólumok – kereszt eltávolításáról-, valamint az oktatás előtti és utáni imádságok megszüntetéséről. A rendelet kimondta: ne alkalmazzák oktató személyzetként mindazokat, akik egyházi személyek/ papok, szerzetesek, apácák/, csak ha világi személlyé válnak.

Ezeket az intézkedéseket a hívő emberek, a vallás és egyház megsemmisítésre irányuló kísérletnek tekintették.

A vallást ők nem templomi szertartásnak tekintették, hanem belső érzelmeknek és érzékenységnek, amit már óvodában kifejlesztettek a gyerekekben. A katolikus emberek- különösen az asszonyok körében-, mind a rendhez tartozó nővérek körében nagy kommunista ellenállás alakult ki.

A Svájcban levő főnökség minden apáca nővért hazamenekített, így Magyarországról szinte teljesen eltűnt a rend. A Somogyvárhoz hasonló kisközségekben a lakók, a falusiak bújtatták a nővéreket, sokszor kivetkőzve a nővéri ruhájukból. 1920-tól ismét szerveződni kezdett a keresztes nővérek rend, az apácák száma egyre több lett, visszatértek a falvakba.

A talált dokumentumok alapján 1922-ben már ismét működött a somogyvári óvodát és kézimunka iskolát. Az óvoda épületében az infrastruktúrát fejlesztették: villanyáram bevezetése, derítő, vízszolgáltatás lett kialakítva. Valamint gazdasági kertet is kialakítottak.

Széchenyi Ilona grófnő visszaemlékezése:

„Ami az óvoda létesítését illeti, gondolom 1924-25-ben lehetett. Nagyanyám szervezte. Ha jól emlékszem Zsámbékban volt a rendház, ahonnan a kedves nővérek jöttek. A rend nevére nem emlékszem, lehet, hogy keresztes nővéreknek hívták? 2-3 apáca volt Somogyváron. Természetesen nagyanyám tartotta fent ezt az intézményt.

Jómagam óvodába nem jártam, de a 4 elemi ott végeztem, mint magán tanuló. Az apácák az óvodán kívül egy csapat fiatal lánnyal is foglalkoztak, ők voltak az úgynevezett Márialányok.”

Heves János bácsi visszaemlékezése:

Én úgy emlékszem, az óvodát Andrassy Mária grófnő nyitotta meg és ő hívta ide Somogyvárra az apácákat, ő volt id. gróf Széchenyi Imre felesége.

Az óvodában eleinte még csak egy apáca és segítő asszony dolgozott, kevés gyermek járt oda. Ezeket a dolgokat a szüleimtől hallottam.

1905-ben meghalt a gróf, az ifj. Széchenyi gróf pedig ekkor még csak 5 éves volt. Apám 1926-tól inas majd komornyik lett a kastélyban.

A rend egyik nővére

Úgy emlékszem az igazi óvodai munka 1922-ben kezdődött. Az első apácák: Elza nővér, Bödör Mária Columbia, Alina, Krisztofória, Klementina nővérek voltak.

Ruhájuk fekete színű volt, fejükön homlokukba húzott fityulát viseleték.

Az óvoda működését és az apácákat is a grófné támogatta. Tűzifát, vadhúst, misebort adtak és disznót is hizlaltak az apácák számára.

Az óvoda épülete előtt egy nagy vasszivattyú állt, onnét vitték mosáshoz a vizet. Az óvodának két nagy terme volt. A most is álló gesztenyefák alatt nekünk is homokozó volt elrendezve és ott volt egy nagy „hajóhinta” felállítva,

Pajkosnak neveztük el. A játékaink fából voltak kifaragva,

azokat a szávicai cigányok készítették, lapátok és kis teknők voltak. A csúzlizás volt még érdekes, de azért haragudtak a nővérek. Az udvar déli oldalán álló épület a mosókonyha volt, mellette állt az illemhelyiség. Az óvoda épületének utca felőli oldalán egy Mária szobor volt a falban, ezt a szocialista időkben levették.

Az apácák minden délután imádkoztak, körbejárták a kerengőt rózsafüzérrel a kezükben.

Mi itt laktunk egész életünkben, a szomszédban, így mindent láttunk és hallottunk, ami történt.

Nagy Károlyné Berdár Julika néni visszaemlékezései:

Az édesapám uradalmi bodnár, az anyám szobalány volt a grófnál, így ahogy lehetett én mentem az óvodába. Ismertem a kis grófkisasszonyt – Ilonát is – sokat játszottam vele. Reggel édesanyám kis kosárba csomagolta az ennivalómat, így mentem az óvodába. Amikor odaértünk imádkoztunk, utána mehettünk játszani. Sok játék volt az óvodában, mert a grófnő szíven viselete a gyerekek sorsát. Csak szólni kellett, hogy mire van szükség és megküldte: tűzifát, játékokat, edényeket, gabonát. Az apácák a születésnapján és névnapján műsorral készültek a gyerekekkel együtt, így köszönték meg a gondoskodást. Óvodás tisztelendő nővéreknek neveztük az apácákat, és volt egy főzőtisztelendő nővér is. A berendezésről annyi jutott eszembe, hogy padok voltak nem kisszékek. A mikor elsősök lettünk Jézus szíve gárdistáinak neveztek bennünket.

A visszaemlékezésekből jól kivehető, hogy az általam még megtalált szemtanúk, 1922-öt tartják az óvoda alapítási évének. Ha ezt összevetjük a történelmi tényekkel, egyértelművé válik, hogy ez az időpont az óvoda ismételt megnyitásának a dátuma, hiszen a nővéreket az 1918-as zavaros időkben visszarendelték svájci zárdájukba.

Az II. világháború alatt természetesen az óvoda zárva volt. Országszerte a nővérek szinte minden erejüket a sebesültek ellátására, ápolására, hadigondozásra fordították.

Őket a helyi erdészet támogatta élelemmel és tüzelő fával. A falu lakossága pedig segített, ahogy csak tudott. Nagyon tisztelték és szerették a nővéreket. A háború után egy nővér elvégezte az óvóképzőt, így már szakképzetten vezette az óvodát, valamint a kántori feladatokat is ellátták.

Országos szinten megindultak -1945 tavaszától- az államosítási törekvések, amely a mi falunkat sem kerülték el.

1945. után az államhatalom nem tartott igényt a civil társadalom erőforrásaira.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1949.évi II. számú törvényerejű rendeletében az alapítványok vagyonát állami tulajdonba vette.

1948.-ban, a következő nővérek teljesítettek szolgálatot Somogyváron: Horváth Eliz, Horváth Emerika, Szigeti Szeréna, Horváth Anzelma, Balogh Mária Antonella főnöknő, Gombár Admiriabilisz, Tóth Alina, Odor Albertina nővérek.

Munkaviszonyukat még ebben az évben megszüntették. Nem dolgozhattak tovább sem az óvodában, sem az iskolában. Az egész országban üldözni kezdték rendjüket, az állam 1950.évi 34. számú törvényerejű rendelettel megvonta a Magyar Népköztársaság területén a működési engedélyüket, így a rend visszavonult.

Heves János bácsi visszaemlékezése:

A Széchenyi család 1944. őszén elment Somogyvárról.

A front a szerzetesek életét sem kímélte, családokhoz kéretőztek be, vagy elmenekültek, majd 1950-ben a rendjüket is felszámolták. A II. világháború után kinyitott az óvoda, de akkor már képzett óvónők érkeztek.

Az utolsó apáca nővért, aki az óvodát vezette Balogh Mária Antonellának hívták.

5.2. A somogyvári óvoda jelene: 1948-tól 2009 májusáig 1948-1970 közötti időszak

1945 tavaszától kezdve a kormányzat hatalmas erőfeszítéseket tett az óvodák újbóli megnyitása és zavartalan működtetése érdekében. A korábban nem nevelési, hanem szociálpolitikai intézménynek tekintett óvodák 1945–1949-ig a Népjóléti Minisztérium felügyelete alá tartoztak, csak 1949-ben kerültek a Közoktatásügyi tárca hatáskörébe.

5.2.1. Tárgyi feltételek:

Az akkori épület állt: 6 szoba, 1 konyha, kamra, pince, előtér, WC és hozzá tartozó 400n – öles kertből. Miután biztosítva volt az étkeztetés, az egyik csoport napközi otthon jelleggel, míg a másik továbbra is csak délelőtt működött. Ennek köszönhetően hamarosan bővült a gyermeklétszám. Egy akkori jelentésben a felszerelésről olvashatunk, amely szerint kevés az edény, a helyi Termelő Szövetkezetben dolgozók gyerekei is egyre többen járnak az óvodába így a tárgyi feltételeket tovább kellett javítani – bővíteni.

Mivel játszottak a gyerekek?

A munkára nevelést szolgálták nagy részt, amelyek a szocialista építés kellékei voltak: építő kockák, kövek, fém építők tornyoknak, hidaknak, emelők, autók, repülők, traktorok, pótkocsik, tejes- kukás-közért autók, daruk és vonatok, szintén fémből. Megjelentek a társas játékok, de ezek még nem segítették a kooperatív együtt dolgozást. Nehezen értelmezhető szabályokkal adták ki őket. Lányos játékok: mackók, öltöztető babák műanyagból és papírból, kockák, fémből készült kis edények, evőeszközök, felhúzható szerkezetek. Érdekességként megjelent a kulák- báb, a nemzetköziség szellemében pedig a néger baba.

1954 októberében az óvoda megnagyobbítását kezdte tervezni a Községi Tanács, ehhez a felújításhoz bizonyítani kellett adatokkal, hogy a faluban valóban szükség van az óvodára.

5.2.2.Személyi feltételek:

Az átolvasott dokumentumokból kiderült, hogy a II. világháború után nem nyitott ki rögtön a somogyvári óvoda. Az igazgató első döntései közé tartozott a tanköteles korú valamint a fogyatékos gyerekek összeírása.

A somogyvári Népiskola és óvoda igazgatója Bálint Ferenc lett. Hamarosan szervezni kezdték a körzeti általános iskolát, ebbe tartozott: Pamuk, Somogyvamos is, székhelye pedig Somogyvár lett. .

Óvodánkban már szakképzett óvónők dolgoztak, sajnos a létszámukra vonatkozó adatok nem kerültek elő. Azt viszont sejteni lehet, hogy gyakran váltották egymást. A gyermeklétszám 32 fő körül mozgott az óvoda egy csoporttal működött, csak fél napos nyitva tartással. Ebédidőben bezártak, a gyerekeket haza kellett vinni. Délután visszamehettek, ez több szülőnek gondot okozott, félbe kellett szakítani a munkát a földeken és a TSZ-ben.

1951-től az igazgató úrnak rendszeresen, személyesen kellett ellenőrizni az óvodában folyó munkát. Ezt többször meg is tette, látogatásairól jegyzőkönyvek készültek, amelyeket a Járási Tanács Oktatási Osztályának kellett küldeni Fonyódra.

A leírásokból kiderült, elégedett volt az óvónő és a dajka munkájával. Az óvónők váltották egymást, Sáfrány Sarolta dolgozott először, majd őt követte Farkas Erzsébet és később Óvári Anna.

Somogyváron ebben az évben már gyakorlós óvónőket is fogadtak nyári óvodai gyakorlatra. Az óvónőjelöltek neve Pergel Júlia és Nádas Emőke. Szabályként kiemelték, hogy az óvónőjelöltek önállóan munkát nem végezhetnek, helyettesítést nem vállalhatnak.

5.2.3. Tartalmi változások:

Magyarországon a negyvenes évek végétől a társadalmi élet területein erőteljes ideológiai befolyásolás érvényesült. Ez Somogyváron sem volt másképp. Párpolitikai elkötelezettségű irányítók vették át a hatalmat, új gyermekkép –változatok alakultak ki. Az óvodás gyerekekből a szocialista társadalom jövőbeli tagjait nevelték.

A gyerekeket céltudatos nevelőmunkával, ideológiai felvilágosító munkával, neveléssel készítették fel az életre. Ez lett a „Nevelj jobban” mozgalom. Az óvoda hétköznapijaiba, a nevelő munkába is belefolyt az új szemlélet és megváltozott a tartalom is.

Az ötvenes évek első felében az óvodaügy erőteljes fejlődésnek indult: a gazdasági és társadalmi törekvésekkel összhangban intenzív óvodafejlesztés kezdődött, ami nemcsak a dolgozó anyák számának nagyfokú növekedésével függött össze, hanem a gyerekek iskolára való előkészítését is célozta. Az 1950-es években jöttek létre nagy számban az üzemi és vállalati óvodák, vidéken az idényóvodák, amelyekre az idénymunkákra érkező számos család miatt volt szükség.

A kisdédóvról szóló 1953. évi III. törvény (hatályon kívül helyezve 1986-ban) meghatározta – a pártközpont által vezérelt szovjet mintájú oktatáspolitikai jegyében – a napközi otthonos óvodák működését.

5.§- a szellemében a gyerekek a TSZ, az ötéves terv, az úttörő mozgalom és más hasonló kifejezések jelentését kellett, hogy elsajátítsák. Az 1953-ban megjelent "Módszertani levél", majd az 1957-ben kiadott "Nevelőmunka az óvodában" című kézikönyv kötelező érvénnyel szabályozták és egységes elvek mentén előírták a tartalmi munkát az ország összes óvodájában. A didaktikus játék orosz pedagógiai irányzat hatásaként való bevezetése az oktatás erősödését eredményezte a magyar óvodai nevelésben.

Az óvónőknek tervszerű beszélgetéseken és gyűléseken kellett részt venni, amelyeken elmélyítették szocialista társadalmunk iránti elkötelezettségüket. Az óvodában pedig a gyerekekkel beszélgettek a munkaversenyéről, újjáépítésről. „Az óvoda legfőbb feladata a munkafegyelem megszilárdítása, a munkához való jobb viszony megteremtése volt.”⁸⁴ A gyermekideál egy jól szervezett, tervezett és irányított munkálkodásban jó kedvvel részt vevő óvadás. A kommunizmus leendő építői a kis óvodások. A fő pedagógiai cél, a munkára nevelés volt. A szovjet pedagógiai elveket azonban az óvónők nem igazán valósították meg, sőt, hagyták a gyerekeket játszani, énekelni, sétálni, és mesékkal színesítették a rájuk bízott kicsik mindennapjait. Az óvónők így tiltakoztak az óvodai szerepletetés, a tervszerű

---

⁸⁴ Szabadi Ilona. A gyermeknevelés ötödik évfordulójára. Óvodai nevelés. 1953. 1.sz. p. 5-7.

foglalkozások ellen, és már akkor figyeltek a gyerekek életkori sajátosságaira, próbálták az „egészséges pedagógiai gyakorlatot” alkalmazni. Az Óvodai Nevelés akkori számaiban találkozhatunk a gyerekek, mint kis kommunista harcosok megnevezésével.

A cikkek szerint a gyermek nem fontos, csak az, hogy kivé válik, a korszakban. Katonafiatal, béketábor védő, egészséges munkásfiatal válják belőlük. Az óvodák falát az akkori vezetők képeivel / Lenin elvtárs, Sztálin elvtárs, és Rákosi elvtárs, valamint úttörők/ kellett díszíteni.⁸⁵ Az igazgatói jelentésekből kiderült, étkeztetés még nem volt megoldott az óvodában, de lehetőségként felvetette, mert így több gyermek járhatna.

Kudarcként értékelhető, hogy a gyerekek lemorzsolódtak kevesen jártak, valószínűleg a nagy szegénység miatt. Nem volt megfelelő öltözet és cipő.

Az óvónő heti tervek alapján dolgozott, az igazgató leírásából következtetni lehet, hogy nem volt mindig maradéktalanul elégedett a munkájával.

Nyílt napokkal biztosítottak betekintést az óvodában folyó munkába, amelyre a szülők bemehettek.

A szülők érdeklődése, elvárása növekedett. Már nem csak, mint megőrző, de mint oktató-nevelő tevékenységet folytató intézményt is láttak az óvodában folyó munkában.

A gyerekekről nyilvántartó lapokat vezettek, és csak orvosi engedéllyel lehetett óvodába vinni őket. A felvételüket a helyi pártszervezet, a tanács egy- egy tagja, valamint a szülői munkaközösségi tagok bírálták el. A gyerekek felvételét befolyásolta a család anyagi helyzete, illetve, hogy a szülők dolgoztak-e. A játék- munka - oktatás hármasság kialakulóban volt, de az oktatáson volt a hangsúly. Községi ünnepekre készültek versekkel, énekekkel a gyerekek.

1959. Az óvoda vezető óvónője Erdős Karola lett. Számomra érdekes és meglepő is volt egyben, hogy kedves óvó nénik, dajka nénik helyett kartársnők és elvtársnők szerepeltek a dokumentumokon.

Az óvoda életében a módszertani levelek előírásait követve, az 1960-as évek elejétől egyre inkább előtérbe került az óvoda iskola-előkészítő funkciója. A kötelező foglalkozásokon különös figyelmet fordítottak a gyermekek beszéd-, környezet-, szám-, tér- és formaismeretének fejlesztésére, megjelentek a kötelező foglalkozások.

Erkölcsei, világnézeti nevelés hatotta át, életkori sajátosságoknak megfelelően az egész napi tevékenységeket. Kiemelt feladat lett a játék. Szorosabbá kellett tenni a szülőkkel való

---

⁸⁵ Szabadi Ilona. Az óvodai díszítésről. Óvodai Nevelés. 1953.09.sz. p.230.

kapcsolattartást, valamint a falu életében való részvételt. Az ének- zenei nevelés fejlesztése tudatosabbá alakult, a nem megfelelő hangterjedelmű és éneklési készséget meghaladó dalokat számúzni kellett.

Tárgyi feltételek javítása érdekében babaházat, homokozót, nagyméretű játékokat valamint az étkezéshez szükséges evőeszközöket biztosították. A tornafelszerelés feltételeit javították. Nyílt napokkal biztosítottak betekintést az óvodában folyó munkába.

A gyermekek létszáma 30 és 40 között mozgott. A dolgozók között 2 dajka, 1 főzőasszony és 2 óvónő tevékenykedett.

Az óvoda új vezetője Vaskó Lászlóné Mária néni lett. Ebben az időszakban még mindig két csoporttal működött, az egyik időszakos/ 8 hónapig fogadta a gyerekeket/ a másik pedig napközi otthonos jelleggel.

Az óvoda az iskola tagintézménye volt, így anyagilag nem volt független az intézmény.

Márton Györgyné Manyi néni, Kristóf Jánosné Marika néni, visszaemlékezései:

Manyi néni és Marika néni is elmondta milyen szegénységben telettek azok az idők. Szenes kályhával fűtöttek, nehéz vödrökben hordták fel a szenet a pincéből. A takarításhoz alig kaptak eszközöket és tisztítószeret, olajos kendővel törölték át a deszkapadlót. A fürdőszobában 2 kis WC volt egy kisfiú és egy kislány rész. A törölközőket a szülők hozták és hétvégén vitték haza kimosni. Az ágyak szétnyitható vaságyak voltak, a takarót, kispárnát szintén otthonról hozták. A tisztasági szabályok alig hasonlítottak a ma elfogadottakhoz. Nem voltak ilyen szigorú követelmények.

5.3. 1970-2001 közötti időszak

1971-ben kiadták Az Óvodai Nevelés Programját, mely – központi tartalmi szabályozóként – országos hatókörrel két évtizeden keresztül meghatározta az óvodai nevelés tartalmát. Pozitívumai a gyermek- és nevelésközpontúságban, az egyéni, differenciált bánásmód hangsúlyozásában, valamint a játék, mint alapvető tevékenység kiemelésében álltak. 1977.-től a vezető óvónő Vincze Istvánné Ica néni lett.

Ica néni emlékei:

„Függetlenített óvodavezetői státuszt kaptam. Ez az anyagi vonatkozások terén annyit jelentett, hogy a játékokat, berendezési eszközöket, az oktató- nevelő munkához szükséges kiegészítőket, tisztálkodáshoz szükséges dolgokat önálló döntés alapján egy bizonyos keretből megvásárolhattuk.

A helyi vállalkozók, a TSZ, a KTSZ, sőt még egy budapesti TAXI vállalat is segítette az óvoda munkáját, anyagi támogatást biztosítottak számunkra. A szülők, a SZMK tagjai bálákat szerveztek, amelyek bevételét a játékkészletek fejlesztésére fordítottuk.

Az apukák nagyon sok társadalmi munkát végeztek nálunk, így készült el a terasz, a nagykapu is. Mellettük a mi férjeink is kivették részüket a munkából. Az erdészet adományozta az udvart körülvevő fenyőfákat.

1980-ban hozzánk csatolták tagóvodaként Somogyvámot, ettől kezdve 6 csoportos óvodának számítottunk, a létszám 130-140 körül volt. Az előírás szerint minden csoportban két óvónőnek kellett volna dolgozni, de ezt nem tudtuk teljesíteni. Abban az időben hiány volt óvónőkből, nagy volt a fluktuáció, és többen gyesre is mentek. Egy alkalommal, a megyei szakfelügyelő asszonnyal személyesen utaztam Csurgóra az Óvónői Szakközép Iskolába, hogy a fiatal, végzős kollegákat Somogyvárra hívjam dolgozni. A helyi tanács letelepedési

támogatással segítette őket. Így került hozzánk Turi Erzsé, Bogdán Marika, Oletics Teri, aki először Somogyvámosra érkezett-, s pár év múlva jött át hozzánk dolgozni.

Mint óvoda vezetőnek a csoportban eltöltött kötelező idő 6 óra volt, a többit adminisztrációs munkára fordítottam.

Szakmai továbbképzésekre jártunk, amelyet a megye szervezett. A csoportba Lengyeltóti, Szőlősgyőrök, Öreglak, Somogyvámos és a mi nevelőtestületünk tartozott. Az ilyen munka nagyon hasznos volt. Ismerkedtünk egymás munkájával, óvodájával. Véleményt cseréltünk, megtekintettünk egy-egy foglalkozást, majd azokat szempontok szerint elemeztük. Véleményem szerint ma is hasznos lenne ilyen társulás, ahol beszélgetnének, módszereket, tapasztalatokat cserélnének a pedagógusok.

Akkor saját konyhánk volt, főzőasszonyok készítették az ételt.

A csoportokban a cigánygyerekek létszáma jelentéktelen volt. A létszámról folyamatosan jelentéseket kellett adnunk a megyei tanács felé. A járó gyerekek után ú.n. cigánypótlékot kaptunk, ami a fizetésünkhöz képest jelentős összeg volt.

Az én vezetői időszakom alatt tudtuk megvenni a még ma is használt MINIMAT eszközöket, a környezethez tartozó Állatok, növények, emberek stb. világa című kártyákat. Sikerült fejlesztő eszközeinket is jelentősen bővíteni.”

Saját óvodás emlékeim:

Én 1978-ban lettem óvodás. Óvó nénim Király Lászlóné- Márti néni volt, akihez a középiskolai tanulmányaim idején gyakorlatra is kerültem.

Emlékszem a foglalkozásokra, amelyeket mindig úgy tartottak, hogy körberaktuk a teremben a kissekéket, azután következett a mese, ének, festés. Nagy mappákba gyűjtötték a munkáinkat, majd év végén hazavihettük. Az udvaron vasból készült mászóakák, homokozók, mókus kerék és hinták voltak elhelyezve.

Amikor már jó meleg volt az idő, az udvaron ebédeltünk és aludtunk a ma is álló óriási diófa alatt.

Ica néni minden délután- mielőtt hazament – hajsütő vassal a kislányok frizuráját besütötte, ezt mindenki nagyon várta. Ica néni volt a példaképünk, mert mindig csinosan járt dolgozni. Dajka nénim Csizmadia Istvánné- Éva néni- volt, akit 2008 májusában búcsúztattunk, nyugdíjba ment. Sokat üldögéltem az ölében, majd a lányomat is ugyanilyen szeretettel babusgatta.

Édesanyám a mai napig őriz néhány munkát, amit az óvodában készítettem, most a történet megírásakor ismét elővettünk és beszélgettünk a régi időkről.

Az óvodában fényképész is készített fotókat, nagyon érdekes újra elővenni és nézegetni. Az óvodai ballagó tarisznyák is divatba jöttek, már én is ezzel búcsúztam az óvodától.

Gerecs Ernőné, Sutyor Lászlóné,- jelenleg is dolgozó dajkák- Csizmadia Istvánné, Sebestyén Józsefné- már nyugdíjas dajkák visszaemlékezései:

A tisztasági szabályok nem voltak ilyen szigorúak, mint manapság. Itt mostuk a törölközőket minden héten, a felmosást hypoval és súrolószerrel végeztük. Az ágyneműket a szülők hozták az óvodába. A tányérok, poharak, kancsók mind műanyagból voltak. Olajkályháink voltak, kannából töltöttük fel őket minden reggel. Az udvart mi takarítottuk és egy férfi a faluból vágta kaszával a füvet. A szülők és a gyerekek is kedvesek voltak, minden reggel kaptunk kerti virágokat, a vázák folyamatosan tele voltak. Tisztelték az itt dolgozó felnőtteket. Év végén sok ajándékot kaptunk, gyerekeinknek tekintettük a kicsiket.

5.3.1. Tárgyi feltételek

Az óvoda anyagi helyzete nem volt kielégítőnek nevezhető. A tárgyi feltételek javítása, felújítása, pótlása nehézségekbe ütközött. Az óvónők leleményessége és a szülői munkaközösség által szervezett bálók bevételéből próbáltak fejleszteni. Megszűntek a támogatók, a helyi vállalkozók pedig nem tartották szívügyüknek az óvoda támogatását.

Az óvoda épülete felújításra szorult, de anyagi forrást egyelőre nem találtak hozzá.

5.3.2. Személyi feltételek

Az óvoda 3 csoportra fejlődött föl, napközi otthonos jelleggel működött, a somogyvári gyermeklétszám megközelítette a 70 főt. Óvónők létszáma 6 fő és dajka 3 fő. A konyhai személyzet délelőtt érkezett, és adagolta az ételt.

Az intézmény a falu életében egyre fontosabb lett, középpontba került. Az óvodások minden községi ünnepélyen műsorral szerepeltek, köszöntötték a nyugdíjasokat, készültek a Május 1-i felvonulásokra, Április 4-i ünnepségekre.

A faluban egyre több család igényelte az óvodai ellátást. A dolgozó, munkás szülők nyugodtan bízták gyermekeik megőrzését az óvónőkre és dajkákra.

Személyi feltételek terén nem történt változás az elmúlt évekhez képest: 6 óvónő, 3 dajka és egy konyhai kisegítő dolgozott.

5.3.3. Tartalmi változások

„Az óvodai nevelés (1971) programjának a továbbfejlesztésével kapcsolatos jól szervezett és gazdag munkálatok hatásaként a továbbképzések nyomán megindultak a 80-as években a változások az óvodai nevelésben. A program nevelésközpontú elveinek megtartása mellett az adott óvoda sajátos légköre, kiemelt speciális feladatai vették át a „hatalmat” az óvodákban. Élve a törvény adta lehetőséggel az 1980-as évek közepétől kezdve gyarapodott az egyedi megoldások alapján dolgozó óvodák száma az országban. Minisztériumi engedéllyel a programtól eltérő sajátos nevelési elképzelések megvalósítására nyílt lehetőség.”⁸⁶

1982-től a nagy tantervi reformok jellemezték az országot. Óvodai szinten többéves előkészítő munkálatokkal dolgozták ki az 1989-es nevelési programot.

A megőrző funkció mellett, az oktató, nevelő, iskolára előkészítés lett kiemelt feladat. A csoportnaplók hasonlítottak a mai változatokra. Beleolvasva látható, hogy készítettek éves terveket, heti ütemtervekkel készültek a foglalkozásokra. A választott mese- vers – ének anyagok nagyban hasonlítanak a ma is választott ismeretanyagokra. A ma alkalmazott és elfogadott komplex jelleg is megjelent. A tevékenységek akkor is fontosak voltak, a gyerekek foglalkoztatása hasonló eszközökkel és módszerekkel folyt. A havi tervek anyagait az évszakok változásaihoz igazították. Gyakorlatra több óvónő jelölt is jelentkezett, akiről véleményt írt a gyakorlatvezető és az intézményvezető. Nyári gyakorlatomat az óvónői szakközépiskolában én is itt töltöttem le.

A '90-es évek végén az óvoda beindított egy úgynevezett „fejlesztő csoportot”, amelybe értelmi, érzelmi és szociálisan hátrányos, ill. korcsoportjukat a Nevelési Tanácsadó javaslatára ismétlődő gyerekek alkották, ezt a csoportot Török Istvánné, Erzsi vezette, mellette Gerecsné Ági dolgozott. A másik 3 homogén csoport, 60 fő körüli létszámmal működött. Felmérések alapján a roma kisebbség létszáma növekedőben volt.

Gerecs Ernőné Ági dajka visszaemlékezései, aki a fejlesztő csoport dajkája volt:

Gyakran kezdtük a napot fürdetéssel és átöltöztetéssel. A gyerekek éhesen, koszosan, tetvesen és rühesen érkeztek. Mi adtunk nekik ruhát, amit a saját gyerekeink kinőttek, azokba öltöztettük őket, Olyan hálások voltak, szerettek nekem segíteni, törölgetni és takarítani a

---

⁸⁶ Villányi Györgyné: Az országos óvodai nevelés országos alap programjának implementációja In: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet(online) >URL:<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=1998-09-ta-villanyi-ovodai> (2010-03-03)

csoporthoz. Nem ismerték a WC használatát, nem tudták a vízcsapot kinyitni, az óvodában tanulták ezt meg. Olyan szegény körülmények közül érkeztek, amiről fogalmunk sincs.

1993 júliusában a közoktatási LXXVIII. törvényben rendelkeztek arról, hogy 5 éves kortól kötelező lesz iskola előkészítőbe, óvodába járni a gyerekeknek.

A helyi politikai viszonyok alakulása miatt Vincze Istvánné Ica vezető óvónő helyét, 1993-ban Király Lászlóné – Márti néni – vette át.

A polgármester megszüntette a függetlenített státuszt, bérigazgatásban és minden anyagi és személyi szempontból az iskola fenntartása alá kapcsolták az óvodát. Az 1996-os törvényi rendelkezés alapján az ONP mellett bevezetésre került 1999. szeptember 1-től a Helyi Nevelési Program.

A mi óvodánkban, helyi programként a Tevékenység Központú Óvodai Nevelési programot választották, adaptálásával és annak kibővítésével. Elkészítésében az egész kollektíva aktívan vett részt.

Csonka Tiborné Marika:

A környékbeli óvodák vezetőit meghívták a program bemutatására, amire Márti ment el. Beszámolt nekünk a program jellemző jegyeiről, és hogy milyen feltételek szükségesek a bevezetéséhez. Itt érezhető volt a hirtelen jött módszertani szabadság, a követelményektől való eltérhetőség félelme. Nehéz volt az addig szabályokhoz és követelményekhez szokott óvónőknek, saját elképzeléseik szerint, szabadon megválasztható módszerekkel, differenciáltan megkezdeni a tevékenységközpontú nevelési program beindítását. Nem is vártuk meg a többi program bemutatását, hanem rögtön rábólintottunk. Szerencsére nem kívánt különösebb anyagi, személyi és eszközbeli változtatásokat, ami nekünk így megfelelt. Használhattuk a már meglévő eszköztárunkat. Hozzá jött az óvónők leleményessége, ötletei, amivel eredményessé tehetjük az oktató- nevelő munkát. A nagy létszámú cigány kisebbség miatt, kibővítettük az ő hagyományait megőrző, ápoló, identitásukat segítő programmal.

Hosszú időnek kellett eltelni, amire kialakítottuk saját arculatunkat, hagyományainkat. Bizony, néhányan belestünk abba a csapdába, hogy a program bevezetése után azt gondoltuk, azt csinálunk, amit akarunk!. Az egységes szabályok, tevékenységek, ünnepek, szokások kialakítása időbe tellett.

Óvónői pályafutásom 2001 júliusában kapcsolódott be a somogyvári óvoda életébe

Emlékezés Király Lászlóné Márti nénire.

Mindenki által szeretett és tisztelt kedves Márti váratlanul elhunyt.

Elvesztették vezető óvónőjüket, kollegájukat, barátjukat az óvoda dolgozói. Mindenki nagy űrt hagyott, hiszen azóta is, nap, mint nap emlegetik nevét, szokásait. Egy ilyen kis létszámú munkaközösség, mint az óvodai, nehezen tudta feldolgozni munkatársuk elvesztését.

5.4. 2001-2009 közötti időszak

1991. és 2001. között az öreglaki Napközi Otthonos Óvoda óvónőjeként dolgoztam . Somogyvárra, Márta halála után kerültem pályázati elbírálás után.

Az új tanév vezető óvónő választással kezdődött, Hanzel Csanád Lászlóné, Andrea vette át az intézmény vezetését.

Beilleszkedtem a közösségbe, most már, mint édesanya is, új szemlélettel kezdtem el dolgozni.

Belső folyamatként, újításként Andrea bevezette, hogy váltott műszakban dolgozzunk, megszüntette a csak délelőtti – délutáni munkakört. Ettől a változtatástól végre mindenki egyenrangúan kezdett el dolgozni, a nevelési területeket elosztva, közösen foglalkoztunk az a gyerekekkel.

Az óvoda folyamatos anyagi gondokkal küzdött. Pályázatokra nyíltak lehetőségek, amelyek segítségével a fejlesztő eszköztárat és a játékkészletet sikerült bővíteni.

5.4.1. Tárgyi feltételek:

Az óvoda épületének külső- belső tereinek állapota egyre romlott, folyamatos apróbb javításokat elvégeztek ugyan, de az csak állagmegóvás volt. Az új polgármesterünk tervbe vette az átépítést, amelyet hamarosan tettek követtek.

Sajnos a kivitelezésre már nem került sor, természetesen anyagi okok miatt. A felújítási munkálatok az óvoda udvarának Európai uniós előírásai szerint megkezdődtek. Fából készült mászóakák, hinták, homokozók, babaházak vették át a helyet a régi vasszerkezetektől. A belső terek, csoportszobák maradtak szinte eredeti mivoltukban, tornateremről csak álmodoztunk. Kifestettek, karbantartási munkálatokat végeztek el. Mi, óvónők pedig igyekeztünk a dekorációkkal és ötleteinkkel díszíteni, esztétikussá tenni környezetünket.

A tárgyi feltételek közül leginkább a tornaterem hiányzott. A berendezésünk újszerű, nagy hangsúlyt fektettünk az állag megóvásra.

5.4.2.Személyi feltételek

A szülők igényei sokat változtak az elmúlt évek alatt. Egyes családok igényesebbek lettek, az óvodával szemben támasztott elvárásaik növekedtek. Igényelték a nagyobb betekintést az óvodai életbe, a közös programokat, az oktatási jelleg, az iskolára való felkészítés hatékonyabbá tételét.

A családok másik fele viszont csak a megőrző- gondozó funkciót tartotta fontosnak. A kapcsolattartás csak a szülői értekezletre korlátozódott. Ezekben az években egyre jobban kiéleződtek az anyagi helyzetből adódó különbségek. Több lett a szociálisan hátrányos helyzetű, ingerszegény környezetből érkező gyermek. A faluhoz tartozó Vitya puszta lakossága roma származású. Gyerekeik állandó óvodába járatásának kezdete, erre az időszakra tehető. A kötelező nagycsoportba járás bevezetése után növekedett az óvoda létszáma.

Személyi feltételek: 6 óvónő, 4 dajka, 1 konyhai segítő, a gyermeklétszám 65-70 fő volt.

Az óvónők munkáját ettől az évtől logopédus is segítette, aki főleg a nagycsoportosokkal foglalkozott.

2003-2007: Ebben a pár évben egy kis szünetet tartottam óvónői pályafutásom során.

Szükségem volt feltöltődésre, pihenésre. Új életcélt találtam magamnak, amelyben majdnem 4 évig dolgoztam.

2007. februárjában Vincze Istvánné nyugdíjba vonult, én pedig ismét visszajöttem dolgozni, és elkezdtem főiskolai tanulmányaimat.

5.4.3.Tartalmi változások

Minőségbiztosítás:

2001.- 2002-ben elkezdtük a COMENIUS 2000 intézményi I. modell minőségfejlesztési rendszer kiépítését. A minőségbiztosítás hatékonysága érdekében mérhetővé kellett tennünk egyes tevékenységi formákat, valamint meg kellett határoznunk a fejlődés várható eredményét óvodáskor végére.

A fejlesztő csoport 2006-ban szűnt meg. Megindultak az integrációs elképzelések, folyamatok, így a szegregált csoport tagjai visszakerültek a normál életkorú és fejlettségű gyerekek közé.

A helyi programunk külön kitér a nemzeti és etnikai kisebbségi nevelésre, ezen belül minket érint a nagy létszámú cigány kisebbség.

Az új Óvodai Nevelési Program szerint az óvodának gyermekközpontúnak kell lennie, életkori sajátosságai figyelembe vételével biztosítani kell a harmonikus testi- lelki fejlődést. Személyiségük védelme, tiszteletben tartása és fejlesztése a fő cél.

Programunk szerint dolgozunk, próbálunk mindent megtapasztaltatni a gyerekekkel, sokat kirándulunk, barkácsolunk, fontosnak tartjuk az életre való felkészítést.

A hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyerekek felzárkóztatása a mi óvodánkban is fokozottan előtérbe került. Logopédus és fejlesztő pedagógus segíti a munkát. A Nevelési Tanácsadó, Gyermekjóléti Szolgálat, védőnő valamint a Szakértői és Rehabilitációs Bizottsággal jó a kapcsolatunk és folyamatos a kommunikáciánk. A szülők egy része segítségünkre van munkákban, értékeli erőfeszítéseinket, támogatnak bennünket. Ma is a Szülői Munka Közösség rendezvényei segítik bevételeink kiegészítését. Találékonyságunk, tenni akarásunk és természetesen a pénz örökös hiánya miatt kedves és szép hagyomány nálunk karácsony és húsvét tájékán saját kezűleg készített dekorációs és ajándék kollekciónk, amelyet helyi óvodai vásár keretében a szülők megvásárolhatnak. A bevételből a gyermeknap rendezvényünket, óvodai kirándulásokat szoktuk finanszírozni.

5.5. A somogyvári óvoda jövője

5.5.1. Tárgyi feltételek:

2009. tavaszán nagy változások következtek be életünkben. A felújítási munkálatok elkezdődtek, május 15-ig ki kellett költöznünk a régi épületből. Ebben a hónapba egy szép ünnepség keretein belül letették az új óvoda alapkövét, és hamarosan megkezdték a felújítást. A tanév számunkra így hamarabb ért véget ebben az évben. A középső és nagycsoport a Faluházban, a kiscsoport pedig egy szolgálati lakásban lett elhelyezve az építkezés idejére.

5.5.2. személyi feltételek

2009. szeptemberében Andrea lemondott vezető óvónői státuszáról. Ez a lépése az egész kollektívát meglepetésszerűen érintette, aggodás, együttérzés, és a jövőnket érintő változások tudatában kezdtük meg a tanévet.

A kezdeti tanácsstalanság után az utód kiválasztásával töltöttük az időt. Az új vezető óvónő Nyers Éva kolleganőnk lett. Elhivatottsága, vállalkozó kedve, szellemisége, ambíciója okán, kinevezte a munkáltatónk.

Közel 80 gyermek jár az óvodánkba, 3 homogén csoportba. Óvodapedagógus létszám 6 fő, dajka 4 fő, és egy konyhai segítő munkatárs látja el a napi feladatokat.

5.5.3. Tartalmi változások

2008-as tanévben a Lengyeltóti Pogányvölgye Kistérségi Oktatási Társulás tagjai lettünk, amelynek keretein belül, új remény csillant meg számunkra.

Pályázati elbírálás alapján: „Új Magyarország fejlesztési terv” keretein belül elkészültek a leendő, új óvoda látványtervei.

2009 szeptemberétől csatlakozunk a kompetencia alapú oktatási csomag TÁMOP 3.1.4. megvalósításához. Új koncepció a gyermeknevelésben a csapat és csoportmunka, minden egyes gyermek önálló fejlesztése, képességeiknek kibontakoztatása, a hátrányos helyzetűek segítése és felzárkóztatása.

Az óvoda – iskola átmenet segítése, megkönnyítése, az iskola közeledése az óvodához. Óvodánkból 4 pedagógus, különböző tanfolyamokon vesz majd részt, hogy elméleti és gyakorlati tudásunkat frissítsük, s az új koncepciókat megismerjük. A programcsomag bevezetése még elméleti síkon működik, de az új épületbe való beköltözés után már az új programmal indul a munka..

Az új óvoda alapkö letétele, az építkezés és az ünnepi átadás:

Az alapkö letételekor mondott ünnepi beszédében a polgármester úr így fogalmazott: „Ha Isten is úgy akarja, a Jézuska már az új óvodába hozza nektek a karácsonyfát!”

Kissé kételkedve fogadtuk ezeket az optimista szavakat, azonban pár hónap múlva már láttuk, milyen gyorsan nő ki a földből az új óvoda épülete. Sokszor elsétáltunk a gyerekekkel és megnéztük a nagy munkagépeket, hogyan változik nap, mint a nap az épület. Az időjárás, a lelkes építő munkások és persze a megfelelő anyagi háttér hamarosan meghozta a várt eredményt.

December elején már tudtuk, az ígéret valóság lesz, 20.-án szép ünnepség alkalmával megnyitottuk a Tündérgert óvodát. A himnusz most csak nekünk szólt. Megismerkedtünk a tervező mérnökkel, kivitelezővel. Fogadtuk a gratulációkat, láttuk a sok csodálkozó felnőtt és gyermek arcát. Emelet épült, ahol nevelői és fejlesztő szoba kapott helyet. Mosókonyha és megfelelő méretű raktár áll ezen túl a rendelkezésünkre. Az új csoportszobák világosak, színesek lettek, vadonatúj bútorokkal berendezve. A tornaszoba régi álmunk volt. A betegszoba és a konyha az Uniós előírásoknak megfelelően lett felszerelve.

Sajnos az udvarunk kisebb lett, parkoló épül a helyén a szülők igénye szerint, az évtizedek óta álló fenyőfáink, a diófa áldozatul estek a munkagépeknek. Tavasszal majd virágokat és új fákat ültetünk, megpróbáljuk nevünkhöz méltóan tündérgertté változtatni a környezetünket is.

6. Összegzés

Arra a kérdésre, hogy mi történik egy kisgyerekekkel háromévesen, 10 emberből 9 bizonyára azt válaszolja: óvodába megy. A gondolkodásunkban manapság ez az életkor és az óvoda intézménye teljesen összeforrott. De elgondolkodott-e már valaki azon, hogy mióta van ez így, egyáltalán mióta van nálunk óvoda, és vajon milyen volt a kezdeti idők óvodája? Mi minden történt ott, kik foglalkoztak a gyerekekkel, hogyan nézett ki egy óvoda, s hogyan néztek ki maguk az óvodások?” Sokunknak nagy szerencséje volt. Létezett egy személy, akinek hatása néhány évig, a nap nagyobbik hányadában majdnem olyan jelentős volt, mint anyának, apának. Ő volt az óvó néni. Lehet, hogy ez az óvó néni még csak „huszonéves” volt, mégis így szólította őt mindenki, még az idős nagymama vagy nagypapa is.”⁸⁷

Dolgozatomban falum, Somogyvár óvodájának történetét tekintetem át. Úgy gondolom, hogy a kérdéseimet sikerült megválaszolni. Az óvodát 1888-ban alapította a Széchenyi család egyik tagja, Andrassy Mária grófnő az Irgalmas rendi apáca nővérek segítségével. Az alapítás ideje körüli bonyodalmak valószínűleg abból adódtak, hogy 1918-19-ben, az országban végbemenő zavaros történelmi körülmények miatt a nővéreket visszahívták Svájcba, és négy évig az óvoda nem működött. Így az óvoda újbóli megnyitását tették az alapítás évének 1922-öt az általam megkérdezett, az akkori időkre visszaemlékező idős emberek.

A szemtanúk elbeszéléséből jól érzékelhető, hogy az óvónők, az óvoda minden korban fontos szerepet töltött be a falu életében. Amit ott tanultak a kisgyerekek, az egész életükben elkíséri őket. Az, hogy milyen feltételekkel tud működni egy intézmény, nagyban függött és függ ma is az adott korszak társadalmi berendezkedésétől, a gazdasági viszonyoktól. 1891-től van Magyarországon az óvodák életét szabályozó törvény, és minden korszakban meg kellett felelni az óvodai nevelést meghatározó előírásoknak is. Szerencsére az 50-es évek túlzásait leszámítva elmondható, hogy a politika nem igazán avatkozott bele az óvodák hétköznapi tartalmi munkájába.

---

⁸⁷Bakonyi Anna. Gyerekek, óvók, szülők helyzete Magyarországon a XXI. század küszöbén. (online) >URL:<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=1998-03>. Új Pedagógiai Szemle. In. A Magyar Pedagógiai Társaság és az Oktatókutató és -fejlesztő Intézet folyóirata(2010-04-19)

Kutatásom során elolvastam több tanulmányt a gyermekek helyzetéről, a családokban betöltött szerepükről, a különböző korszakokban kialakult gyermekképről. A gyermeknevelés kezdeteiről, fokozatos kialakulásáról Magyarországon, kimeríthetetlen anyag állt a rendelkezésemre. Megtudhattam milyen sok pedagógus, és nem pedagógus tartotta fontosnak a népnevelést, a kisdedóvást és a kisdedóvók létesítését. Minden korszak a maga szellemiségének, a társadalom vagy a politika elvárásainak megfelelően alakította ki a gyermekekről alkotott képet. A védelemre, gyámolításra és ugyanakkor pozitív nevelésre szoruló gyermek képe, majd a gondolkodó, kérdéseket feltevő, problémákat megoldó lény képe rajzolódott ki az évszázadok során.

Somogyvár történelmi múltja a biztosíték és a bizonyíték arra, hogy ez a kis község Somogy megye szívében, minden nehézség mellett és után első feladatának tartotta és tartja ma is, az óvoda intézményének működtetését, színvonalának megtartását és emelését. A kislánykorom kedves emlékei, és a gyermekek között eltöltött évek után a mi óvodánk történetének megírását szívemhez közelálló feladatnak éreztem. Emléket szerettem volna állítani annak a nemesi származású családnak, akik világosan látták, a nemzet fennmaradása, a jövő nemzedék nevelésével, iskoláztatásával kezdődik. Az erkölcsi normák, értékek, betartásával és betartatásával, a gyerekek tanításával, hazafias szellemiségre neveléssel készítették fel kezdetben az apáca nővérek majd a képzett óvónők a kicsiket. A múlt nevelési elvei- hogy kiegyensúlyozott személyiségű gyerekeket, a környezetükre kíváncsi, tudásban gazdagodott emberkéket engedjünk útjukra- a mai kor elvárásainak is megfelelnek. A ma óvodáiban dolgozó óvodapedagógusok ugyanúgy gondoskodnak, fejlesztenek, játszanak a kicsikkel, mint annak idején elődeink. Az óvoda színes világa minden korszakban a gyermekek érdekeit tartotta szem előtt. Mi mindannyian azon fáradozunk, hogy olyan gyerekeket neveljünk, akik szeretik és tisztelik, ismerik településünket, embertársaikat. Kiegyensúlyozott, boldog, egészséges felnőttekké váljanak. A kis óvodák kerítésén belüli zárt világ védőburokként óvja a 3- 6- 8 éves kicsiket. Készíti fel őket a világ nehézségeire, óvja testi épségüket, alakítja személyiségüket.

Egy település fejlettségét, igényességét tükrözi, az oktató-nevelő munkát ellátó intézményeinek és dolgozóinak kiemelkedő színvonala valamint a fiatal generáció helyi jövőképeinek kialakítása. Erre törekedtek elődeink is, akik az 1800-as évek végén a Népiskola mellett kisdedóvót alapítottak községünkben. Egy falu csak akkor maradhat életképes, ha

gyerekek születnek, ha otthon járnak óvodába, ha felnőve, visszatérnek, dolgoznak és emlékeznek múltjukra.

Ebben az évben lesz óvodánk 112 éves.

Úgy gondolom, most, hogy a több mint 110 év történetét összegyűjtöttem, rendszereztem, felszínre kerültek soha nem hallott események és történetek, talán más szemmel néznek majd az emberek erre a patinás intézményre. A múlt –jelen- jövő kép összevetése és összehasonlítása után látható, milyen elismertség és megbecsülés övezte az apáca nővérek majd az óvónők munkáját. Majd milyen mélyen beleszóltak a politikai és a társadalmi elvárások az óvoda életébe. De látható, hogy az alapítás óta túlélt háborúkat, ideológiákat, anyagi nehézségeket, és bármilyen történelmi kor is létezett, az óvodára szükség volt. És bizonyára szükség is lesz. Jelenünk pillanatnyilag sok nehézséggel néz szembe. Egyre kevesebb gyermek születik, a gazdasági világválság az óvoda intézményét sem kíméli.

Most, hogy felépült egy vadonatúj óvoda, biztosítva látjuk a jövőnket Somogyváron. Gyermeklétszámunk megtölti a vadonatúj csoportszobákat, teljes kihasználtsággal működünk. Az új kompetencia programcsomag megjelenése és bevezetése kihívást jelent számunkra. A gyermeknevelés, az ismeretek átadása s bővítése újszerű megközelítési módokat kíván meg tőlünk. Egyre több feladat hárul az óvónőkre: kompenzáció, a hátrányokból keletkező hiányosságok leküzdése, tehetséggondozás. A XXI. század elvárásainak megfelelni vágyás és elvárás, az innovatív megoldások, újabb programok sok követelményt támasztanak velünk szemben is.

Mindezek mellett mi jellemez minket a legjobban?

Az óvodapedagógust ölelő karja, megnyugtató simogatása és vigasztalása, türelmes, a gyermek kíváncsiságát kielégítő válaszai, vidám, játékos kedve, varázslatos meséi, derűs éneke, okos szabályai, szerető gondoskodása emeli arra a magaslatra, ahol ő lehet az anya távollétében a támogatásra, szeretetre, biztonságra vágyó gyermekek pótmamája. Az óvodapedagógus széleskörű szakmai felkészültségéből, s a nevelési színtér –óvoda- közösségi jellegéből adódóan sok tekintetben kiegészíti a családi nevelést, s a családdal együttműködve elősegíti a gondjaira bízott gyermekek sokoldalú fejlődését. Ehhez a hivatáshoz sajátos beállítódás, sokféle képesség és tulajdonság szükséges.

Ezzel a dolgozattal szeretnék hozzájárulni, hogy büszkék legyenek a felnőttek is – akik itt dolgoznak-, és azok a gyerekek is, akik ide járnak, hogy ebbe a nagy múltú óvodában „élhetnek”. Az összegyűjtött anyag az óvodánk történelmi falán, kiállítás keretén belül

megtekinthető, mindenki elolvashatja múltunk történelmét, megtekinthetik alapítóink fényképeit.

„Mindezen gondolatok után azt remélem: sokaknak nagy szerencséje lesz. Létezik majd egy személy a jövőben is (mert volt és van), akinek a hatása néhány évig, a nap nagyobbik hányadában, majdnem olyan jelentős lesz, mint az anyának, apának. Ő lesz az óvó néni.”⁸⁸

---

⁸⁸ Bakonyi Anna. Gyerekek, óvók, szülők helyzete Magyarországon a XXI. század küszöbén. (online) >URL:[http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=1998-03.Új Pedagógiai Szemle.In.A Magyar Pedagógiai Társaság és az Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet folyóirata\(2010-04-19\)](http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=1998-03.Új%20Pedagógiai%20Szemle.In.A%20Magyar%20Pedagógiai%20Társaság%20és%20az%20Oktatáskutató%20és%20-fejlesztő%20Intézet%20folyóirata(2010-04-19))

Irodalomjegyzék

1. Ambrus Attiláné Dr. Kéri Katalin Gyermekképünk az ötvenes évek első felében www.kerikata.hu/publikaciok/text/50venes.htm (2009.09.27.)
2. Bakonyi Anna. Gyerekek, óvók, szülők helyzete Magyarországon a XXI. század küszöbén. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=1998-03>.Új Pedagógiai Szemle.In.A Magyar Pedagógiai Társaság és az Oktatáskutató és -Fejlesztő Intézet folyóirata(2010-04-19)
3. Bilbok Péterné: Első óvodáink életéből. Tankönyv kiadó. Bp. 1984.
4. Bősze Sándor: Somogyvár. Száz magyar falu könyvesháza. Bp.2001.Száz magyar falu könyvesháza Kht. Bp. ISBN 963 9287 48 2
5. Gárdonyi Máté:A kaposvári egyházmegye története.www.kaposvar.egyhazmegye.hu/anyag/dokuments/tortenet.html (2009.08.02.)
6. Hajzer Szerén: Szöveggyűjtemény a magyar óvodai nevelés történetének tanulmányozásához II. 1945-1990. Nemzeti Tankönyv Kiadó. 1996
7. <http://www.vigilia.hu/2002/5/rabar.html> 22k (2009.03.13.) Módosítva: 2002.05.23.
8. Ifj Rabár Ferenc:A Szent Keresztről nevezett Irgalmas Nővérek
in:vigilia@katolikus.hu
9. Ifj. Rabár Ferenc Doktori értekezés.www.ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/handle/2437/13959/rabardrmagy.pdf (2009.08.02)
10. Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945–1989. között . In:Hungarológiai Alapkönyvtár.
L: mek.niif.hu/02100/02185/html/1369.html#1370 (2009. 05.03.)
11. Lassú Zsuzsa: hagyományos és modern női szerepek az iskolában
www.kodolanyi.hu/szabadpart/szam9/lassu.html (2010.03.18.)
12. Magyarország a XX. Században
www.oktatásügy/mek.niif.hu/02100/02185/html/1354.html-23k óvodaügy (2009.03.04.)
13. Magyarország a XX. Században.www.oktatásügy/mek.niif.hu/02100/02185/html/1369.html/..1370 óvodaügy (2009.03.05.)

14. Örökség, szövegek, képek a 150 éves magyar óvóképzés kezdetéről. Szerk. Kurucz Rózsa, Kecskemét, 1987.
15. Podráczky Judit. Az óvoda megjelenésének indítékai. Magyarországon in.: Az értékek akarása, A kaposvári erkölcsfilozófiai és nevelési konferencia előadásai p.375-385.
16. Podráczky Judit: Az óvodával szembeni társadalmi igények, elvárások alakulása Magyarországon <http://mek.niif.hu/01900/0163/html/index.htm> (2009.03.08.)
17. Podráczky Judit- Merczel Sándorné: Kirekesztés és befogadás az óvodai nevelés törvényi szabályozásában. In : Tünékeny moralitás, Kaposvári Erkölcsfilozófia. és Nevelés K. 2001.p. 409-422.
18. Pukánszky Béla 9. Magyar neveléstörténet 1849-1919, 9. fejezet , Az óvodaügy In: Hungarológiai Alapkönyvtár <http://mek-oszk.uz.ua/02100/02185/html/1354.html>(2009.07.05.)(frissítve: 2001-02-05.)
19. Szabadi Ilona:A gyermeknevelés ötödik évfordulójára. In:Óvodai nevelés. 1953. 1. p.5-7.
20. Vág Ottó: Az óvodai nevelés törvényi szabályozása. MOE. Miskolc
21. Vág Ottó: A kisgyermeknevelés története. MOE Miskolc, 1993.
22. Vág Ottó: Az óvodai nevelés története Magyarországon 1. rész MÓE. Miskolc, 1994.
23. www.somogyvar.hu In: Somogyvár község hivatalos honlapja 2009.03.12.
24. www.ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/13959/6/rabdoktori_ertekezes.pdf (2009.08.02.)

Levéltári anyag:

1949/420
1950/384
1951/300
1951/335
1951/85
1952/430
1954/391
1955/15
1957/173
1961/208

1962/261

1962/312

1962/232

1963/64

1964/4

1980/31

1980/4

1981/72

Mellékletek

1-es melléklet: Régi és az új óvoda épülete

2-es melléklet: Széchenyi család

Széchenyi Dénes

id Széchenyi Imre

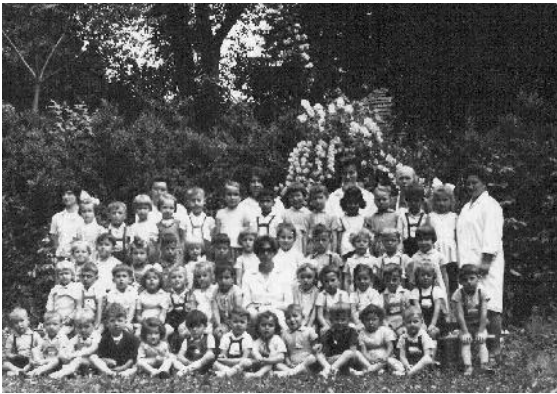

Mária négy leányával.

Andrassy grófnő

3-as melléklet: Óvodai csoportképek 1947, -50, -60, -70, -80, 2001, 2009

4-es melléklet: Jelentés a somogyvári óvoda tulajdonjogi ügyében - 1949

420/1949.szám

Tárgy: Jelentés a somogyvári óvoda tulajdonjogi ügyében.

Tankerületi Főigazgató Ur!

A somogyvári óvoda tulajdonjogi helyzetére vonatkozólag jelentem, hogy a községi jegyzőtől nyert értesülésem szerint az óvoda épületét, valamint pár más épületet Dr Zahorán Ákosné szül Széchenyi Ilona javára visszajuttatták jogerős végzéssel, mint volt saját tulajdont. Azóta a tulajdonos már eladott két házat, a férjével elhagyta Magyarországot s Argentínában élnek. A belügyminisztérium mint dissidáltakat tartja nyilván és a közelmúltban érkezett rendelkezés a jegyzőségre, hogy ingatlanaikat az államvédelmi hatóság leltározásra javasolta.

Ezek szerint az óvoda épülete még nem a V.K.M., vagy minisztérium tulajdona és ennek megszerzése érdekében azonnal meg kellene tenni a megfelelő intézkedést, nehogy elkésve ez ügyvel és óvodaépület nélkül maradjunk.

Somogyvár, 1949. nov. 30.

Bálint Ferenc
igazgató

5-ös melléklet: Jegyzőkönyv az államosításról

300-1950.n. **J e g y z ő k ö n y v**

Készült Somogyvár községben a somogyvári áll. ált. iskola igazgatói irodájában 1950. évi július hó 10.-én a helyi népi szervek által 1950. június hó 27.-én felvett és Somogy megye tanácsa végrehajtóbizottságának IX. oktatási és népművelési osztályán 3375-3-2/1950. szám alatt iktatott és a helybeli rk. zárdaépület állami tulajdonbavételére irányuló kérelem folytán megtartott helyszíni eljárásról. IX.

Jelen vannak: Somogy megye tanácsa végrehajtóbizottságának oktatási és népművelési osztálya 6139-2/1949. sz. rendeletével kiküldött dr. Batka László és Kovács Pál ált. iskolai tanítók mint a 2. sz. bizottság tagjai, Horváth József körjegyző, Táska Imre községi bíró, Horváth Jánosné ovodai szülői munkaközösség elnöke, Horváth Józsefné Kuna Julianna MDP vezetőségi tag, Magori Katalin MDP vezetőségi tag, valamint Bálint Ferenc ált. isk. igazgató, úgy is mint jegyzőkönyvvezető.

A bizottság megállapítja, hogy az ált. iskola és helybeli óvoda államosítása ügyében egy bizottság már 1950. évi február hó 18.-án eljárta, a jelen alkalommal fenthivatkozott jegyzőkönyvi kérelemre kellett a bizottságnak helyszíni eljárást lefolytatnia.

1./ A bizottság megállapítja, hogy a kérelem alapján államosítás tárgyát képező ingatlan a somogyvári 635. sz. t.jzkönyvben A. I. 19. sor, -1/a.1. hrsz. alatt van felvéve: ház, kert, udvar a Beltelekben címen. Ez az ingatlan a somogyvári 1765. sz. kat. birtokíveben 5012/a alatt 925 n.-öl beépített rész és udvar, az 5012/b alatt 400 n.-öl kert területtel.

a./ Épületek: A 22 ször 9 méter nagyságu főépület, mely áll 6 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 előtér, 1 pincelejárát /padlásfeljáróval/ és 1 beépített WC: 6x12 m méretű mosókonyha és faház mint melléképület,

b./ földingatlan az 1./ pontban feltüntetett 400 n.-öles kerten kívül nem tartozik a zárdához.

2./ A bizottság döntése:

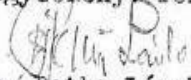
Bizottság a fent feltüntetett ingatlant egész terjedelmében a rajta levő épületekkel, a kertben levő növényzettel /terménnyel/ együtt államosítja, mivel a fenthivatkozott jegyzőkönyv szerint Somogyvár községnek ovoda- és napközi otthon célra arra nélkülözhetetlenül szüksége van s mert azt telekkönyvi tulajdonosa dr. Zahorán Ákosné Széchenyi Ilona, aki nek az Orsz. Földhivatal 305.336/1947. II. 4. sz., illetve Somogy vármegye Földhivatala 13.004/1948. XI. sz. határozattal visszajuttatta - elhagyta /disszidált/ s mint elhagyott vagyon oktatási célra, illetőleg ovoda és napközi otthon céljára a legalkalmasabb.

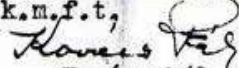
A bizottság engedélyt ad a napközi otthon vezetőségének arra, hogy a kertben lévő terményeket a napközi otthon céljaira a szükségletnek megfelelően felhasználhatja.

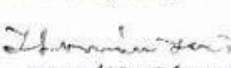
Jelenlévőknek fentiekkel kapcsolatban észrevételük nincs.

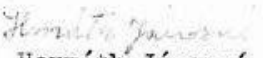
A jegyzőkönyv 4 példányban készült, melyből 1 példányt a község elöljárósága, 1 példányt az ált. isk. igazgatója vesz át, míg 2 példányt a bizottság magával visz.

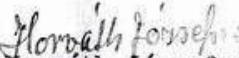
Jegyzőkönyv felolvasás után elfogadva aláírást nyert.

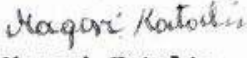

dr. Batka László
áll. biz. tag.

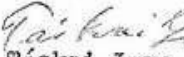
K.m.f.t.

Kovács Pál
áll. biz. tag.

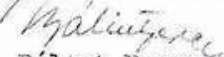

Horváth József
körjegyző.

Horváth Jánosné
szül. munk. elnök.

Horváth Józsefné
MDP vez. tag.

Magori Katalin
MDP vez. tag.

Táska Imre
közs. bíró.

Bálint Ferenc
ált. isk. igazgató.

6-os melléklet: Jelentés az óvónő munkájáról és az óvoda működési engedélyéről – 1955.

35-1/1955.nám

Tárgy: Óvodai jelentés,
 Péterfi György Oktatói Bizottságának
 Társaság.

A somogyvári óvoda január havi működéséről
 jelentősen az alábbiakban terem meg:

1. Bősűs kistérségi január hónapra van utasított.
 A napi foglalkozásokhoz is vannak változások.
2. A foglalkozások megjelölt szempontok átlaga 23.
 A foglalkozás zavartalanul ment.
3. Bősűs a neveléstudó ideológiai konferencián jelen volt.
4. A dajka hűségével végigvonta munkáját.

Somogyvár, 1955. jan. 26.

[Handwritten signature]
 ig.

FONYÓDI JÁRÁS TANÁCSA VB.
 Oktatói Bizottság I. sz. Cs. part
 Fonyódi, Somogyvár, telefon: 237.

Ésk: I. 14.

15-1955.

Sz. sz.: 851-2-1/1955.
 Tárgy: Péterfi György.

Tárgy: Óvoda működési engedélye.

Ill. sz. Általános Iskola igazgatójának,

[Handwritten signature]
 Somogyvár.

Az óvoda működési engedélyének rendezése tárgyában kérem igazgató kar-
 társat lépjen érintkezésbe a Községi Tanóccsal. Olyan értelmes igazolást
 szerezzen be a községe részéről, mely az óvoda szükségességét indokolja.
 - az igazolást 1955. január 25-ig kérem hivatalomhoz megküldeni.

Fonyódi, 1955. január 13.-án.

7-es melléklet: Tanácsi utasítás 1957

173-1957.M.

Somogy megyei Tanács V^ö. Művelődésügyi Osztálya
Kaposvár, Tanácsszékház.

Szám: 37350/1957.
Előadó: Fehér Julia

Tárgy: Az 1957/58. tanévi óvodai
felvételek időpontja.

Általános Iskola Igazgatójának,
Állami Óvoda Vezetőjének.

... Kaposvár ...

A Művelődésügyi Minisztérium 851-19/1957./IV.14. számú fenti tárgyú rendeletét végrehajtás végett megküldöm.

Az 1957/58. évi óvodai felvételek idejét - a Kisdöcvséről szóló 1953. évi. III. tvr. végrehajtása tárgyában kiadott 851-29/4/1953. /O.K.3/ O.M. számú utasítás 13 §. /1/ bekezdésében foglaltak alapján - 1957. szeptember hó 2-től 14-ig terjedően állapítom meg.

A fenti időtartamból a gyermekek jelentkezésére legalább egy hetet kell biztosítani.

A felvételeknél a Rendtartás 4. és 5. §-ában foglaltak szerint kell eljárni, figyelembe véve a 851-14/1957.III. számú utasítás 3. pontjában közölteket.

"Az óvodáskorú gyermekek nyilvántartó lapját /T.ü.725.r.sz./ 1957. szeptember hó 1-től nem kell vezetni."

Előrelátható tömeges jelentkezés esetén a felvételek alaposabb elbírálása érdekében célszerű a Rendtartás 4 §. 8. pontjában megjelölt felvételi bizottságot meghívás útján kibővíteni a helyi pártszervezet és a tanács egy-egy tagjával.

Az újonnan felvett gyermekek csak az előírt orvosi vizsgálat után, de legkorábban szeptember hó 16-tól járhatnak az óvodába.

A beíratások után, a Kézikönyv hatálybalépéséig a kötelező foglalkozások tartalmára nézve a Rendtartás 23. §-ában foglaltak irányadók.

Kaposvár, 1957. augusztus 10.

A kiadvány címetül:

Fehér Julia
irodavezető

Magyar Sándor sk.
isk.csoportvez.

Fonyódi Járási Tanács V.B.
Művelődésügyi Osztálya

Kivonata Járási Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya 1963-64. tanévi
munkatervéből

II.

Az 1963-64. tanév főfeladatai

1. Nevelés, oktatás, képzés

1.

Óvoda

1. Fő feladata az iskolára előkészítés nevelőmunkájának hatékonyabbá tétele. Megvalósításához tanulmányozni kell az óvónőknek az I. osztály tantervi követelményeit, a nevelési terv rá vonatkozó részét.
Mindenütt rendszeressé kell tenni az óvónők és az I. osztály tanító nevelők kölcsönös hospitálását.
2. Elmélyültebb felkészüléssel törekedni kell az udvari tartózkodás és a szabadidő céltudatos megszervezésére. E tevékenységet az egészséges életmód kialakítására, továbbá a testi, a munkára és a világnézeti nevelés szolgálatába kell állítani.
3. Az ének-zenei nevelést pedagógiailag helyesebben kell végezni. Törekedni kell a zenei élmény nyújtására. Használni kell a hangszereket.
4. Határozottabban és következetesebben kell végezni a gyermekek helyes artikulációjának, beszélőkultúrájának kialakítását.
5. Minden óvodában hallgassák az Óvodások műsorát.

Általános iskola

1. E tanévtől kezdve új vonás iskoláinkban a nevelés tervezése. Maga a tervezés is, de különösen a megvalósítása a vezetőktől és nevelőktől egyaránt elmélyült, komoly munkát igényel. Ezért vezetőknak és nevelőknek egyaránt legfontosabb feladata a nevelési terv megismerése, célkitűzéseinek feldolgozása és gyakorlati megvalósítása.
2. A nevelési terv mellett e tanévben bevezetésre kerülnek az új tanterv egyes szakaszai is. Végrehajtásához nélkülözhetetlen szellemének megértése és a szakmai magyarázó cikkek tanulmányozása. Az M. M. dokumentumok felszínentartása mellett nagy gondot kell fordítani a szakmai folyóiratok rendszeres tanulmányozására.
3. Nagyobb figyelmet kell fordítani a vezetőknak és nevelőknek a gyermekvédelmi munkára, főleg a megelőzésre. Az ilyen családoknál emelni kell a családlátogatások számát.

9-es melléklet: Levél Széchényi Ilona grófnőtől

CitroMail.hu

http://web13.citromail.hu/action.vip?action=print&mail=1368&file_...

Feladó: elena dory <elenadory@hotmail.com>
Címzett: sebestyen.marta@citromail.hu
Tárgy: RE: Somogyvár
Érkezett: 00:24

Kedves Sebestyén Márta, Először is elnézést kérek késői válaszóért. Most vagy 2 hétig nem voltam az internetnél, hogy postámat kontroláljam. Bemutatkozom :őzv. Döry Miklósné, szül. Széchényi Ilona vagyok. Örömmel küldök információt nagyanyámról, Andrássy Mária grófnőről, aki egy rendkívüli asszony volt, mindenféle területen. Ő 1865, május 1-én született Budapesten, 20 éves korában ment férjhez nagyapám Széchényi Imre grófhoz és 1953, május 22-én halt meg, 88 éves korában, teljes szellemi egészségben, az Gmunden-ban (Ausztria), ahova az orosz megszállás elől emigrált. Erzsébet (Bözse) leányával és annak férjével, herceg Erbach Viktorral éltek ottan egészen haláláig.

Ismétiem, nagyanyám rendkívüli asszony volt. Óriási műveltség minden téren, legyen az történelem, nemzetközi irodalom, művészet, festészt, szobrászat stb. A magyar nyelv mellett tökéletesen uralta a német, francia, angol nyelveket. 70 éves korában. elkezdett olasz órákat venni, mit szintén már egészen jól uralt. Minden érdekelt. Pontosan tudta a sport eredményeket. Ő volt az első aki tudta a bicikli versenyek nyertesének nevét. Csodálatos humora volt. Mindég tele volt tennivalóval. A délelőtti órákban rendszerint a nagyon aktív levelezését intézte, vagyis a kis írógépén két ujjal pötyöggette a rengeteg levelet amit írt. Az én barátaimmal is sűrűn levelezett, akik boldogok voltak ezért és a minden fontos dologban az ő tanácsát és véleményét kérték. Az ebéd után, amíg a kávé ittuk a nappaliban úgy nagyanyám, anyám és a ánik, ha ott voltak, mindenki köttött. Gyönyörű pull-owereket, zoknikat keztyűket, sapkákat stb. Ezek karácsonyra készültek, Január 6-án a szép nagy karácsonyfa lekerült a bjárat hall-ba ének és szavalások közepette, minden család é annak minden tagja akik az alkalmazottak voltak megkapta a maga szép karácsonyi ajándékát.

Mind e mellett nem szabad elfelejteni sok sok bánat érte nagyanyámat. Boldog házasságában 4 leánya született. végre 1899-ben megszületett a nagyon vágyott fiu, Imre, édesapám. ter mérszetesen a boldogság, a szemük fénye volt. Nagy szomorúság volt, nagyapám 1905-ben meghalt. Nagyanyám 40 éves volt, apám, 5 éves kis fiu. Nagyanyám vette kezébe a kormányrudat és vezette tovább ezt a nagy bárkát. Mindent. Hősiesen és okosan. Apám elvégezte a mezőgazdasági egyetemet Keszthelyen. Azután a frontra került az első világháboruba, ahol Heves János édesapjával együtt voltak, sőt még amikor Horthy Miklós SZegedre ment hogy Kun Béla komunistákat leverjék, szintén apám és Heves Lajos résztvettek. 1922 októberben volt édesapám és anyám, Nádasdy Ilona nagy szép esküvője Nádasdladányban. Hosszu nászutra mentek, de apámnak valami okból Pestre kellett mennie, ahol megfertőztye, az akkor dúló, spanyol influenza vírusa. Nem tudták megmenteni, 1922. dec. án Budapesten halt meg, 23 éves korában. Nem hiszem hogy ecsetelnem kell az anya, (nagyanyám) és a fiatal kis feleség, 18 éves (anyám) óriási bánatát. Sok sok éven keresztül éltek együtt szeretetben, együttértésben Somogyváron. Gondolom, hogy nagyjából tudtam így egy kis tájékoztatást adni nagyanyámról, aki valóban mindannyiunknak példa lehet. Megpróbálok néhány fényképet is találni nagyanyámról, amiket el tudnek küldeni. Egy ami nálam ki van rakva, amit az ő 80 éves (gondolom) születésnapján vettek fel, mindneképen elküldöm. -Remélem hogy valamit tudtam segíteni a tezis megírásához Ha bármilyen kérdése van, kérem küldje el. Sok üdvözléttel Döryné Sz. Ilcsi

To: elenadory@hotmail.com
Subject: Somogyvár
From: sebestyen.marta@citromail.hu
Date: Sat, 18 Jul 2009 19:57:38 +0200

Tisztelt hölgyem!

Véletlenül találtam interneten egy argentinai újság lapjain ezt az e-mail címet. Somogyvári lakos vagyok, a helyi óvoda óvónője. Kutatom az óvoda történetét, ezért minden utat megpróbálok megkeresni, hogy közelebb kerüljek a valósághoz. Széchényi Ilona grófnő emlékeire hagyatkozva írom diploma munkámat a somogyvári óvodáról. Szeretném tudni, grófnőhöz jutottam most el? Heves János bácsi sokat mesélt nekem a régi időkről, és még ezután is kérem a segítségét. Küldök általa néhány másolatot, amelyet a Somogy Megyei Levéltárban találtam az Ön családjáról. Szeretném, tudni, nagymamájáról Andrássy Mária grófnőről tudna e még információkat, esetleg fotókat rendelkezésemre bocsátani. Csodálatos lenne, ha ajánlást kaphatnék szakdolgozatomhoz grófnő kézírásával, a történet összegyűjtése méltó emléket állítana az Ön családjának munkásságának és emlékének is. Köszönöm, hogy elolvasta levelem, vagy továbbítja Széchényi Ilona grófnőnek/ ha mégsem hozzá jutottam most el!

Tisztelettel: Sebestyén Márta Somogyvárról

See how WindowsR connects the people, information, and fun that are part of your life

Nyomtatva: CitroMail - www.citromail.hu
Dátum: 2009.July.27. 15:41

10-es melléklet: Levél a Keresztes Nővérektől

Kedves Sebestyén Márta!

Kérésére a mellékelt dokumentumban küldök adatokat.
Nővéreink Somogyváron az általános iskolában és óvodában dolgoztak.
Életükről és pedagógiai munkásságukról bővebben egy következő levélben küldenék.
Megköszönöm érdeklődését, a kutatói munkájához Isten áldását kívánom
Tisztelettel

*Mária nővér
Vaskó Mária scsc*

Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek
H-1122 Budapest
Városmajor u. 24.

tel./fax.: 36-1-2024083
E-mail: keresztesnoverek@freemail.hu

www.keresztesnoverek.eu

"Sebestyén Márta" <sebestyen.marta@citromail.hu> írta:

Tisztelt Hölgyem!

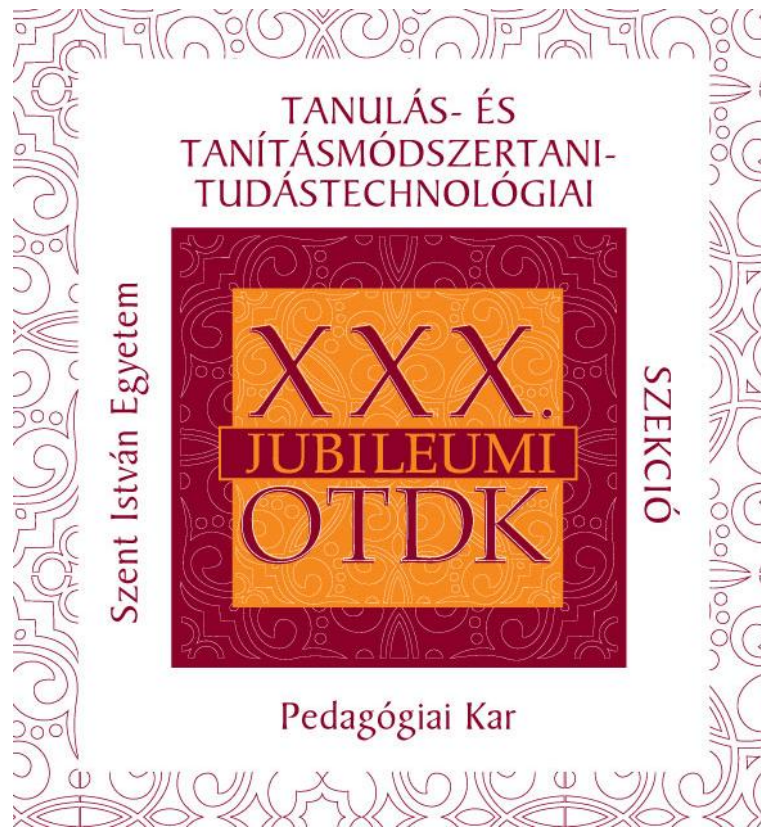
Elnézést a megszólításért, de pontosan nem tudom, milyen titulus illeti meg Önt.
Segítségüket kérem kutató munkámhoz, dolgozatot írok óvodánk történetéből. Somogyvár a Széchenyi család jóvoltából az 1920-as évektől kezdődően büszkélkedhet óvodával. Andrassy Mária grófnő, Széchenyi Imre felesége alapította a kisdedóvót, és természetesen apáca nővérek dolgoztak benne. A faluban élő idős asszonyok közül többen állítják, úgy emlékeznek az Önök rendjéből kerültek hozzánk a nővérek, a grófnő hívására. Annyit biztosan állítanak, Zsámbék volt az anyaház, így jutottam el Önökhöz. Kérem, szeretném a segítségét kérni, van-e tudomásuk, nyilvántartásuk, melyik településeken teljesítettek szolgálatot, és köztük van-e Somogyvár?

Esetleg a nővérek mindennapjai ,munkásságuk az óvodákban, pedagógiai elképzeléseik a neveléssel kapcsolatban, a rend feloszlata, működési engedélyük megvonása, és minden amit hasznosítani tudnék. Köszönöm, hogy végig olvasta leveletem, megtisztel, ha válaszol és segít.

Tisztelettel: Sebestyén Márta óvónő Somogyvár

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

Tanulás- és Tanításmódszertani - Tudástechnológiai

Szekció

KAPOSVÁRI EGYETEM
Pedagógiai Kar

A tanulási zavarok kialakulásának megelőzése
- Micimackó Óvodai Prevenációs Program

Bakné Egyed Katalin

Konzulens
Gelencsérné Bakó Márta

Kaposvár

2010

274

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3. o.
1.1. A téma aktualitása	3. o.
1.2. Témafelvetés, célkitűzés	3. o.
1.3. Hipotézis	5. o.
2. Fő rész	5. o.
2.1. Elméleti megközelítés	5. o.
2.1.1. A gyermekek fejlődése óvodáskorban	5. o.
2.1.2. Iskolaérettség	14. o.
2.1.3. Tanulási nehézség, tanulási zavar, tanulási akadályozottság	15. o.
2.1.4. Tanulási képesség zavarai – Részképesség-zavarok	16. o.
2.1.5. Óvodáskorban megfigyelhető tünetek	20. o.
2.2. Vizsgálati módszerek feltárása	21. o.
2.2.1. A vizsgált populáció bemutatása	22. o.
2.3. Empirikus kutatás bemutatása	23. o.
2.3.1. A preventív foglalkozások szervezése	23. o.
2.3.2. Micimackó Óvodai Prevenációs Program bemutatása	24. o.
2.3.3. A mérési eredmények feldolgozása, értékelése	27. o.
3. Összegzés	35. o.
Irodalomjegyzék	38. o.
Mellékletek	
1. számú – Micimackó Óvodai Prevenációs Program	40. o.
2. számú – Mondóka és versgyűjtemény a prevenációs programhoz	68. o.
3. számú – Kocsis Lászlóné – Rosta Katalin: Ez volnék én? – című gyűjteményének feladataiból válogatás	73. o.
4. számú – Beszédfejlesztő foglalkozások (ütemterv) kiscsoportban,	76. o.
középső csoportban	79. o.
nagy csoportban	83. o.
5. számú – Képek a gyermekek fejlesztéséről	88. o.

*„Sokat adhatunk a gyermekeknek.
Sokat is kell adnunk. Ki kell tárnunk előtte
a szépséges világ kapuját,
hadd csodálkozzék rajta, s bátrabb
léptekkel kell elindítanunk felfedező útján.”
Iványi Gergely*

1. Bevezetés

1.1. A téma aktualitása

Napjainkban egyre több pedagógus és szakember jut arra a következtetésre, hogy növekszik a különböző problémákkal küzdő gyermekek száma. Ez adódhat tanulási nehézségből, pszichés zavarból, vagy környezeti hatásból egyaránt. A szakirodalomban számos könyv és publikáció jelenik meg ezzel a témával kapcsolatban, amelyekben a gyermek képességeit, a családot, a környezetet előidéző tényezőként említik. A pedagógus feladata abból áll, hogy a gyermeken a változásokat felismerje és a megfelelő szakemberhez irányítsa: akár gyógypedagógushoz, pszichológushoz vagy orvoshoz.

A mi feladatunk - gyógypedagógusoké - hogy egyéni vagy kiscsoportos felzárkóztatással, fejlesztéssel juttassuk el a gyermekeket olyan szintre, mely során az iskolai tanulás nem jelent számára leküzdhetetlennek tűnő akadályt. Ez óriási felelősség, hisz rajtunk múlik, hogy mit akarunk elérni, ezért milyen célokat tűzünk ki napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra.

A kisiskolás korban jelentkező részképesség zavarok következtében a tanulási folyamatok nehezítetté válnak. Ezen előjelek már óvodás korban felfedezhetők. Az óvodáskorú gyermekek fejlődésének nyomon követése, a vizsgálatok eredményeinek elemzése segítségül szolgál a gyermekek fejlesztésének kidolgozásában. Egy megfelelő preventációs program segítségével a részképesség zavarok, tanulási nehézségek és tanulási zavarok jelentős mértékben megelőzhetők. A gyermek készségei, képességei a nagycsoport végére az iskolaérettséghez szükséges mutatókat eredményezi.

1.2. Témafelvetés, célkitűzés

Nagy felelősség az óvodai nevelés. Elősegíti a gyermek nyiladozó értelmének kiteljesedését; megtanít sok-sok hétköznapi csodára; felkészít az iskolai tanulásra, mindezt tervszerűen, nyomon követhetően.

Vannak azonban olyan gyermekek, akiknél egy-egy részképesség nem megfelelő fejlődése organikus eredetre, vagy olykor szocis hátrányra utal a fejlődés elmaradásában.

Amikor a fejlesztéssel kezdtem foglalkozni, rá kellett jönnöm arra, hogy a szükséges eszközöket, szakirodalmat nekem kell összegyűjtenem, mivel ilyen jellegű komplex

„egységcsomagot” sehol sem találtam. Ennek a tárháznak bővítése azóta is folyamatos, a meglévő eszköztárat mindig újabb, korszerűbb ötletekkel, egészítem ki. Ehhez a tevékenységhez az eszközöket sokszor borsos áron lehet beszerezni, ezért jó néhány közülük saját kezem munkája.

A szakemberek a vizsgálatok alkalmával a gyermek 8 éves kora előtt nem állapítják meg – vagy csak nagyon ritka esetben – sem a tanulási akadályozottságot, sem a megismerő funkciók zavarát. Ennek oka elsősorban az, hogy ebben az életszakaszban különösen hatékony a fejlesztés, mert óvodás korban még rendkívül plasztikus az agy. Abban az óvodában, ahol dolgozom, vannak olyan gyermekek, akiknél több odafigyelésre, több segítségre van szükség a különböző képességterületen. Az ő fejlesztésükhöz dolgoztam ki azt a Micimackó Óvodai Prevenációs Programot, amelyet dolgozatomban kívánok bemutatni.

A programhoz az egyes fejlesztési területeken kívül játékgyűjtemény is készült, amely korcsoportokra lebontva tartalmazza az alkalmazható elemeket. A vizsgálatok eredményeit figyelembe véve választottam ki azokat a játékokat, játékos feladatokat, melyeket a leghatékonyabbnak találtam a fejlesztendő területekhez. A feladatokat olyan sorrendbe állítottam, hogy azok nehézségi foka a legkönnyebbtől a legnehezebbig haladjon. A beszédfejlesztésre külön kitérek a programban, melyet kiemelten fontos kompetenciának tekintek az óvodai nevelésben.

A három év alatt összegyűjtött és alkalmazott fejlesztő játékokból, eljárásokból állt össze a Micimackó Óvodai Prevenációs Program azzal a céllal, hogy másoknak is segítséget nyújtson a prevenációs munka megtervezésében, kivitelezésében. Az intézmény Óvodai esélyegyenlőségi tervében szerepel a prevenációs program bevezetésre kerülése a többi csoportban is, így szélesebb körű alkalmazásra nyílik lehetőség.

A téma elméleti megközelítése során feltárom a szakirodalom ide vonatkozó részeit: a gyermekek fejlődésének normál menetét, az iskolaérettséget, a szakirodalmi meghatározásokat, a felosztásokat valamint a tanulási nehézségek kialakulásának okait, előjeleit. A következő témakör az óvodai prevenációs program. A teljes prevenációs program a dolgozat oldalkorlátai miatt az 1. számú mellékletben található. Ezt követi a vizsgálatok bemutatása, a vizsgálati eszközök, a vizsgált populáció, a diagramok elemzése, melynek segítségével szemléletessé teszem az eredményeket. A dolgozat összegzésében kitérek a vizsgálati eredményekre, a munka folyamatának következtetéseire, valamint a hipotézis igazolására.

Végül az irodalomjegyzék, majd a mellékletek ismertetése zárja a dolgozatot.

1.3. Hipotézis

Vizsgálataim során arra keresem a választ, hogy a tervszerű, tudatos, rendszeres fejlesztő munka milyen eredménnyel jár egy adott csoport fejlődésében, fejlesztésében? A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy mely fejlettségi fokon lépnek be az óvodai nevelés keretei közé a gyermekek. A rendszeres mérések mutatják a fejlődés menetét, az eredményességet. Felmerül a kérdés, kimutatható-e számottevő fejlődés a vizsgált gyermekeknél a prevenciós program alkalmazása során?

2. Fő rész

2.1. Elméleti megközelítés

2.1.1. A gyermekek fejlődése óvodás korban

Testi fejlődés

Az idegrendszer fejlődését a feltételes idegkapcsolatok gyarapodása jellemzi, amely mind a megismerés, mind a cselekvés szintjén megfigyelhető. Motorikus cselekvései során fejlődik a mozgás összerendezettsége, egyre biztosabbá, harmonikusabbá válik a gyermek mozgása. Minőségi változás megy végbe a mozgásfejlődésben (R. ATKINSON, R. C. ATKINSON, E. SMITH, D. BEM, S. HOSKSEMA, 1999).

3-6 éves kor között telési és nyúlási szakaszok váltják egymást. Az anatómiai alak még megőrzi a kisgyermekkor formát: enyhén pocakos, kerekded forma, de már sokkal harmonikusabb a megjelenés, összerendezettebbé válik a mozgása. Nagycsoport végére a gyermek alakja megnyúlik, teste megerősödik, készen áll a dinamikus megterhelés mellett a minőségi változtatásokra.

A játék fejlődése

„A játék a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége, s így az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze” (ONAP, 1996: 10. p; Alapprogram 2010: 6. p.).

A játéktevékenységeknek óriási szerepe van a környező világ megismerésében, megtapasztalásában, az alkalmazkodó képesség fejlődésében. A játék, mint megismerőtevékenység elősegíti az észlelés-érzékelés, a megfigyelőképesség, a gondolkodás, problémamegoldás fejlődését, melyekkel kölcsönhatásban fejlődik a beszéd, a verbális kifejezőkészség (MICIMACKÓ NAPKÖZIOTTHONOS ÓVODA HELYI NEVELÉSI PROGRAMJA, 2007).

A játékban alakulnak ki és fejleszthetők a legalapvetőbb közösségi vonások, viselkedési normák, értékek, érzelmek, azaz a társas kapcsolatok. Lehetőséget biztosít a gyermekek

énképének kialakulására, az egyén alapos megismerésére. A játéktevékenység eszköz és módszer, amellyel kompenzálhatjuk a hiányosságokat, lemaradásokat.

Az óvodás korú gyermek játékanak fejlődése nyomon követhető a játék témájában, tartalmában, időtartamában, eszközhasználatában, társas formáiban. A játék fejlődése függ a gyermekek élményanyagától – amelyet sok gyermeknél csak a tévében látottak jelentenek – ezért kiemelten fontos, hogy az óvoda minél gazdagabb élményeket kínáljon számukra.

A játék tartalmának jellemzője, hogy a gyermek a felnőttek tevékenységeiből milyen mozzanatokot ragad ki, milyen mintát választ. A megjelenő szerepek továbbfejlődnek a játékszabályok megjelenésével (előre megbeszélik, hogy mit is fognak játszani, és azt milyen formában teszik). Ez hatással van szociális fejlődésükre és akarati tényezőikre is. A közös játék kedvéért hajlandóak engedményeket tenni, megegyezni, megbeszélni együttes tevékenységüket (kompromisszum készség).

A közös játék időtartama egyre hosszabbá válik. Óvodáskor végére akár 60 perc hosszúságú is lehet egy-egy kisebb csoport együttműködése a játékban.

Az eszközhasználatra kezdetben jellemző, hogy apró hasonlóság alapján behelyettesít, majd egyre inkább dominál a hasonlóság. Nagycsoportos korban mind több időt tölt azzal, hogy a legmegfelelőbb eszközöket állítsa elő játékához barkácsolással (*GERÉB*, 1989: 196-197. p).

Beszédfejlődés

Óvodáskorban a beszéd fejlődése intenzívebbé válik, a beszédaktivitás tovább nő. Ebben a korban a gondolkodás és a beszéd együtt fejlődik. A gondolkodás mind nagyobb teljesítményre lesz képes, amely a beszéd fejlődéséhez belső alapot biztosít. Az óvodás beszédében egymás mellett élnek a különböző beszédformák.

Az óvodáskor kezdetén még a szituatív beszéd van túlsúlyban, majd fokozatosan csökken, helyét a kontextusos beszédforma veszi át, de felváltva használja azokat az érintkezés feltételeitől függően.

Az óvodás beszédfejlődésének egyik mérföldköve a folyamatos, összefüggő beszéd megjelenése. Ebben azonban a gyermek szociokulturális háttérének van legnagyobb szerepe.

Míg kisgyermekkorban a szókészlet jelentős részét főnevek és konkrét cselekvést kifejező igék alkotják, addig az óvodás korban a szókészlet gyarapodásában rohamos növekedés mutatkozik, (óvodáskor végére akár 6000-re is emelkedhet), a szófajok eloszlásában nagyobb a differenciálódás.

A tulajdonságok elvonatkoztatásával megjelennek a beszédben a melléknevek, később a számnevek, majd a sok gyakorlást igénylő téri viszonyok kifejezései.

A kiscsoportos még alkalmanként „szómondatokat” alkot, de jellemzője a tömondatos szerkezet, amely rohamosan gyarapodik bővítményekkel, az ismeretek gyarapodásával arányosan. A kezdetben erős érzelmi dinamikájú beszéd megszélidül, mind realisabb, fegyelmezettebb közlő funkcióvá válik az óvodáskor végére (GERÉB, 1989: 203. p).

A gyermek beszédészlelésének és beszédmegértésének fejlődése

Erre a területre azért térek ki, mert a korai felismerésben az időfaktornak itt is jelentős szerepe van. Amennyiben ezen a területen elmaradás mutatkozik, a gyermek írás és olvasástanulása és további tanulási folyamata ütközik akadályokba. A probléma feltárása után játékos logopédiai, gyógypedagógiai fejlesztésre van szükség.

Beszédészlelés és beszédértés

A beszélés célja az, hogy a hallgató az elhangzottakat megértse.

Beszédészlelésről akkor beszélünk, amikor nem az elhangzottak jelentése válik fontossá, hanem a hangsor észlelése (amikor a gyermek még nem érti az adott szó jelentését).

Beszédmegértésről akkor beszélünk, amikor ismert szavak, szókapcsolatok, mondatok és szövegek helyes felismerése és értelmezése is bekövetkezik a folyamatban.

A nehézséget e zavarok felismerésében az okozza, hogy míg az artikulációs bázis hibái a gyakorlatban többnyire könnyen észrevehetőek, addig a beszédészlelés, beszédértés zavarai, problémái sokáig rejtve maradhatnak, értelmesebb gyermekek esetében pedig fennállnak a kompenzálás különféle módjai, így a korrekció még többet késhet (GÓSY, 1993: 40. p).

A beszédészlelési és beszédmegértési folyamat kezdetei

A beszédmegértés kialakulása a születésig nyúlik vissza, hiszen ettől kezdve az újszülött (szerencsés esetben) emberi hangokkal van körülvéve. Két hetesen már képes a férfi és női hangok megkülönböztetésére, elsősorban édesanyja hangjára reagál. A csecsemő nem a beszédjelentést tartalmazó összetevőkre reagál először (GÓSY, 1993: 42. p). Kéthónaposan már érzéklni tudják az emberi hangok érzelmi töltését.

Az ugyanazon hangok, hangsorok felismerésének képessége a gögicséléssel együtt indul meg, hathónaposan pedig megjelennek az anyanyelvi sajátságok a gyermek hangtartományában. A beszédmegértés tulajdonképpen akkor kezdődik, amikor a csecsemő egy adott hangsort (a környezet visszajelzései alapján) összekapcsol egy tartalommal, jelentéssel. Fontos megjegyezni a környezet megerősítő szerepét: a felnőttek odafigyelése vagy érdektelensége ezt mennyire befolyásolhatja. Egy példa erre az a kislány, aki 1,5 évesen a napra mutatva

kérdzte: Mi ez? A felnőttek nem figyeltek rá, tovább beszélgettek, és a gyermek kérdése után a Varsó szó hangzott el. A kislány ezután nagyon sokáig Varsónak hívta a napot. A hangsort megtöltötte jelentéssel, de nem az elfogadott, hagyományosan használt jelentéssel.

Egyéves kor körül a globális beszédmegértés a jellemző. Ez azt jelenti, hogy az elhangzott beszédet csak részlegesen ismeri fel, a teljes megértéshez szüksége van a beszédhelyzet, a gesztusok, az arcimimika, a hanglejtés elemzésére. A beszédmegértés fejlődése során egyre kevésbé támaszkodik a külső tényezők segítségére, de mindezek szerepe a prepubertás kor kezdetéig megmarad.

Kétéves kortól a globális beszédmegértést felváltja az úgynevezett kulcsszó stratégia, melynek lényege, hogy a gyermek a közlésből néhány szót megért és ezek alapján megpróbálja „kitalálni”, a hiányzó részeket. A kisgyermekkor végén felgyorsul a beszédmegértés fejlődése: egyre biztosabb lesz a szófelismerés, a nyelvtani szerkezetek azonosítása. Eleinte a felnőtt ejtése mellett még a saját „megközelítő” ejtését is tárolja. A sikeres kommunikációhoz e kétféle ejtés összehasonlítása szükséges. A beszédprodukciónak pontosabbá válásával egyre jobban szűkíthető ez a kettős tárolás a saját ejtésváltozat rovására. Ezt követően a gyermek már nem fogadja el a saját ejtésén alapuló beszédmegértést, mindig a felnőtt szóalakot igyekszik használni. Három éves korra a beszédmegértési folyamatok egyre jobban hasonlítanak a felnőtt mechanizmusokhoz (GÓSY, 1993: 42. p).

Az óvodáskorúak beszédmegértése

A hároméves gyermek az elhangzottakat a nyelvi sajátosságok figyelembevételével észleli, és azt értelmezi. A gyermek ebben a korban még erősen támaszkodik a képi információkra, ezért figyelnie kell a felnőtt szájmozgását, arcimimikáját.

A megértési folyamat nem csak a gyermek beszéd-feldolgozási „gyakorlatától”, logikájától, de általános egészségi (fizikai, pszichikai) állapotától is függ.

Kétéves kor körül még előfordul, hogy a gyermekek bizonyos hangokat felcserélnek, három éves kor után ez már a beszédészlelés pontatlanságára utalhat.

Hároméves korra alapfokon kialakul és megszilárdul a gyermek beszédprodukcója, beszédészlelése és beszédmegértése. Ötéves kortól azonban egyre jobban észrevehetőek az egyéni különbségek.

Ha a beszédészlelés nem pontos, akkor az új jelentéseknek megfelelő hangsorokat felismerni és felidézni nehezebbé válik, vagy nem is sikerül: a gyermek szókinccse nem fejlődik kellőképpen, szegényes marad.

A mondatok felismerése óvodás korban könnyebb, mint a szavaké, mert a nyelvtani összefüggések felismerése segíti a gyermeket a megértésben. A gyermek beszédmegértési és beszédészlelési zavarára akkor kell gyanakodnunk, ha gyakran visszakérdez, magatartási, viselkedési problémái vannak, nem szereti a mesehallgatást.

Hatéves korra a gyermek beszédészlelése relatíve fejlett. Ismételnie kell tudni olyan szavakat is, amelyeknek a jelentését nem ismeri, felismerni „feltűnő” beszédhangok helyét a hangsorban, szavakat, rövid mondatokat szótagolni.

Ha felmerül a gyanú, hogy egy gyermeknek beszédészlelési, beszédértési elmaradása van, célzott teszteléssel kell ellenőriznünk gyanúnkát. A zavarok korrekciójában 6 éves kor előtt érhetünk el jobb eredményeket.

A beszédészlelés, beszédmegértés fejlesztéséhez alkalmazhatók a beszélgetések, mesemegbeszélések, a szómagyarázatok, a szótagoltatás, a szógyűjtő és szólánc játékok (GÓSY, 1993: 44. p).

A grafomotoros tevékenység fejlődése

A firkalással kezdődik a gyermek grafomotoros fejlődése. A nyomhagyás, a lendületes mozgás jelenti az öröm forrását. Későbbiekben megnevezi a firkát, jelentést ad neki, de ekkor még a „rajz” és a jelentés között nincs tartalmi összefüggés.

Három éves korban jelenik meg az ábrázolás szándéka. Ez eleinte nem úgy sikerül, ahogy azt várnánk: megvannak az egyes részek, részletek, de nem állnak össze egésszé, az ábrázolt tárgy, személy nem felismerhető, ezt juxtapozíciónak, egymás mellé helyezésnek nevezzük.

A rajz fejlődése gyors, az ábrázolandó tárgy egyre több részlete jelenik meg a rajzon. Az emberábrázolás is hasonló ütemben fejlődik azzal összefüggésben, hogy a gyermek mennyi mindent tud a saját testéről, saját személyéről. A gyermek rajza azt is tükrözi, hogy mit tart fontosnak, mit akar kiemelni, ezt az adott tárgy vagy személy felnagyításával, színezésével éri el, ez az érzelmi szinkretizmusra utal. A finommotorika fejlődése szoros kapcsolatban áll a rajz fejlődésével, a könnyedebb ceruzafogás, vonalvezetés tükröződik a gyermek rajzának minőségében (GERÉB, 1989: 198. p).

A megismerő tevékenységek fejlődése

Érzékelés - észlelés

Az óvodáskorú gyermek érzékszervei használatuk közben fejlődik erőteljesen. Minden érzékszervet fejleszteni kell az egészséges gyermekeknél is, sérült gyermekeknél ez fokozottan érvényes. A fejlődést a tárgyakkal való manipulálás és tapintás segíti elő, amit

későbbiekben a látási észlelés vált fel. A tárgyak, jelenségek szándékos, tartós megfigyelésére 4 - 5 éves kortól képes a gyermek.

A színek differenciálása fokozatosan fejlődik, óvodáskor végére a gyermekek az alapszíneket felismerik, megnevezik, illetve meg tudják fogalmazni, hogy egy szín(árnyalat) világosabb vagy sötétebb a másiknál.

A formafelismerésben a látás mellett fontos szerepet kap a tapintás. A több érzékszervvel való érzékelés és észlelés biztosabb formafelismerést eredményez.

A tér észlelésének fejlődése intenzívvé válik óvodás korban. Először a gyermek saját testének helyzetét, irányait ismeri meg, megtanulja melyik a jobb és bal oldala, a saját testéhez viszonyított tárgyak, személyek helyzete, végül a tárgyak egymáshoz való térbeli viszonyát is képes felismerni, később megnevezni.

Az időérzékelés óvodáskorban még alacsony fokon áll, nehezen értik meg az időhatározók jelentéseit. A „most” jelentését még értik, de a „később” tartalmát már nem. Kiscsoportban sokszor végig kell mondani a napirendet, hogy a „később jön az anyukád” voltát megértse a gyermek (GERÉB, 1989: 200. p). Legtöbbször konkrét cselekvéshez kötve érzékeltethető leginkább pl. „ebéd után, vagy uzsonna után jön az anyukád”.

Emlékezet

Az óvodáskor kezdetén az emlékezet még önkéntelen, spontán. Nem tudatosan vési be, jegyzi meg az őt körülvevő történéseket. Elsősorban a mozgás, a cselekvés általi benyomásokra emlékszik a gyermek, később a szóbeli tartalmak is megmaradnak emlékezetében. Az óvodai gyakorlatban a cselekvést, mozgást összekötik a mondókák, versek tanulásával, a fenti folyamat megkönnyítésére. Ez a mozgással egybekötött szemléletes konkrétság.

Az emlékezet önkéntelen jellege nem jelenti azt, hogy az emlékezet mechanikus lenne. Az óvodáskorú gyermek a bevésés során elemeket választ ki, amelyek megkönnyítik a felidézést. A nyelvi anyag bevésését elősegíti a ritmusos, rímelő, alliteráló versek, mondókák hallgatása, valamint fontos az irodalmi alkotásokhoz való pozitív, aktív viszony kialakítása.

5 éves kor körül jelenik meg a szándékos emlékezet; ekkor már megértik a felnőtt által felállított emlékezeti célt, sőt ő maga is képes ilyen cél felállítására. Az emlékezet terjedelme fokozatosan nő. Kísérletekkel bizonyították, hogy 3-4 éves óvodások 10-15 felmutatott tárgyból 4 tárgyra, 15 felsorolt szó közül kettőre emlékeznek. Nagycsoportban már kezdenek rájönni a bevésési eljárásokra és a bevésendő anyag elemzésére. Ekkor már 10-15 felmutatott tárgyból 7 tárgyra, 15 felsorolt szó közül ötre emlékeznek. Szavakban való emlékezetük is

erőteljesen fejlődik, de még mindig elmarad a tárgyi emlékezettől. A környező világról kialakult képei fokozatosan rendeződnek (GERÉB, 1989: 202. p).

Gondolkodás fejlődése

Óvodáskorban a gyermek életének jelentős részét a játéktevékenység, a cselekvés, a tárgyakkal való manipulálás tölti ki. Miután elsajátította a beszédet, gondolkodása verbális irányban is fejlődik, és függetlenedni kezd a cselekvéstől. Ha a gyermeket problémahelyzet elé állítjuk, akkor korábbi tapasztalatai, élményei alapján fog dönteni.

A gondolkodás fejlődésének fontos lépcsőfoka a fogalom kialakulása, amely külső és belső cselekvések, műveletek segítségével valósul meg. Már óvodás korban megtaláljuk az elemző tevékenységet, az összehasonlítást, a különbségek és azonosságok észrevételét. Az óvodás gyermek fogalmai szemléletes-képszerű, meghatározásai célmeghatározások: azért süt a nap, hogy meleg legyen.

A gondolkodás fejlődésében nagy jelentőségű a „Miért? - korszak”. Ezek a kérdések az összefüggésekre, viszonyokra, ok-okozati összefüggésekre irányulnak, céljuk az őket körülvevő világ megismerése. A gyermek „a valóság megismerése során különböző gondolati műveleteket végez, analizál, szintetizál, különbséget tesz, észreveszi az általánost, törekszik a lényeges megismerésére, ítéletet alkot, következtet – természetesen a maga gyermeki szintjén, abban a valóságközegben, amelyben közvetlenül benne él” (GERÉB, 1989: 207. p).

A gyermek gondolkodás- és beszédfejlődése szorosan összefonódik. A gondolkodási teljesítmény növekedésével párhuzamosan a beszéd tartalmi, nyelvtani jegyeiben is fejlődés mutatkozik. Az óvodáskorú gyermek gondolkodási szintje jól megfigyelhető, amikor játék- vagy problémahelyzetben hangosan gondolkodik.

A kognitív kompetencia

A tanulás folyamata elképzelhetetlen motiváció nélkül, óvodáskorban szinte bármivel felkelthető a gyermek érdeklődése. Négy tanulási motívum fejlesztése kap kiemelt szerepet:

- *Kíváncsiság*. Fontos fenntartani a gyermek ösztönös kíváncsiságát. Az inger-gazdag, változatos környezetben mindig található olyan dolog, eseményt, játékot, spontán vagy irányított tanulási helyzetet, amely felkelti kíváncsiságát. Lényeges, hogy soha ne hagyjuk a gyermeket unatkozni.

- *Érdeklődés*. „Az érdeklődés pozitív attitűdök, meggyőző vélemények, vonzó minták felhalmozódásával születik” (CZIBERE, 2006: 18. p). Ennek forrása a társak és felnőttek viszonyulásai az egyes területekhez. Fontos nevelési feladat, hogy néhány – a gyermekhez

közel álló területen – gazdagabb ismeretanyagot nyújtsunk számára, így biztosítva, hogy ne veszítse el a téma iránti érdeklődését, ne legyen számára unalmas a foglalkozás.

- *Játékszeretet és alkotási vágy.* Minden játék fejlesztő hatású, ha azt a megfelelő fejlődési szakaszban alkalmazzuk. Ha egy játék már nem tölti be fejlesztő funkcióját, csökken örömszerző funkciója is. Ezért kiemelkedően fontos, hogy a gyermeknek a fejlettségi szintjének és igényeinek megfelelő játéktevékenységet kínáljunk fel. A tényleges tevékenységben kiteljesedő alkotási vágy valamilyen produktum létrehozására irányul. Ez jelentkezhethet vizuális alkotásban, építőjátékban, konstruálásban, barkácsolásban. Pozitív élmények táplálják a gyermekben a vágyat az egyre magasabb színvonalú alkotásra.

- *Tanulási teljesítményvágy optimalizálása.* „A sikeres tanulás egyik központi feltétele az optimális tanulási teljesítményvágy kialakítása, fenntartása. Az óvodában az általános teljesítményvágy fejlődése elsősorban az alkotási teljesítmény által lehetséges oly módon, hogy minden gyermek számára megkeressük a megfelelő szintű, számára örömet okozó feladatot” (CZIBERE, 2006: 18. p).

A kognitív kompetencia fejlesztése

„A kognitív képességrendszer az információk feldolgozását, kezelését szolgálja az információk vételével, közlésével, szelekciójával, értékelésével, kódolásával, átalakításával, létrehozásával, tárolásával, felhasználásával” (CZIBERE, 2006: 19. p).

A kognitív kompetencia Czibere Eszter felosztásában négy alapképességből tevődik össze, melyek tovább képességek meglétét igénylik:

Gondolkodási képesség: meglévő tudásból módosult, vagy új tudást hoz létre, például következtetés, sorképzés, matematikai feladatok megoldása révén. További négy képességből tevődik össze:

- *Konvertálás:* meglévő információk tartalmi átalakítása. Fejlesztése matematikai műveletekkel történik.

- *Rendszerező képesség:* a hasonlóság, az azonosság és a rendszerezési relációk viszonyainak felismerésével, elrendezésével hoz létre új tudást. Fejlesztése összehasonlítási, azonosítási, besorolási, sorrend-felismerési, sorképzési, fogalomképzési és osztályozási feladatokkal történik.

- *Logikai képesség:* meglévő információk közötti összefüggés felismerése. Fejlesztése következtetések levonásával történik.

- *Kombinatív képesség:* a meglévő információk alapján a lehetőségek számbavételével hoz létre új tudást.

Tudásszerző képesség: részben szándéktalan, részben szándékos információ-felvétel és információ-feltárás. Három további képességből tevődik össze:

- Ismeretszerző képesség: olyan önálló képesség, amellyel az érdeklődésünknek megfelelő információkat megkeressük, kiválasszuk, megismerjük. Ennek alapja a kíváncsiság. Úgy fejleszthetjük, hogy felhívjuk a gyermekek figyelmét a témakörhöz kapcsolódó tárgy, élőlény tulajdonságaira, funkciójára, szerepére.

- Alkotó képesség: új produktum létrehozását eredményezi. Fejlesztésének alapja az alkotó, konstruáló játékok, barkácsolás, de a zenei alkotóképesség kibontakoztatása, a saját vagy közös mese kitalálása is ezt a képességet fejleszti.

- Problémamegoldó képesség: próbálgatással jutunk el a hiányzó tudáshoz. Fejlesztése: a tapasztalati megfigyelésekre és összefüggésekre felhívjuk a gyermek figyelmét. Megfogalmazzuk a dolgok és tulajdonságaik meghatározását, a dolgok és összetevőik meghatározását, az események előzményei és következményei közötti szabályszerűségeket, összefüggéseket.

Kognitív kommunikációs képesség: funkciója az információk közlése és vétele szimbólumok által. Területei:

- Vizuális kommunikációs képesség: „az ábraolvasás és ábrázolás, vagyis a forma- és színlátás, méretlátás, térlátás, téri tájékozódás, valamint a formaábrázolás, színábrázolás, méretábrázolás és térábrázolás területeinek fejlesztésével erősödik” (CZIBERE, 2006. 20.p)

- Nyelvi kommunikáció fejlesztése: az óvodai nevelés minden területét átölelő fejlesztési terület. A perszonális interakciók közben fejlődő terület, amelyet erősen áthat a kapcsolatba lépő személyek érzelmi viszonya. Feladatai: a beszéd formai (beszédlégzés, artikuláció, beszédritmus, beszédtempó) és tartalmi (szókincs, mondatszöveg, szöveg-kontextus) fejlesztése.

- Formalizált kommunikáció képessége: ennek fejlesztése már az iskola feladata; táblázatok értelmezése, szótárak, lexikonok és informatikai adatbázisokban való keresés elsajátítása a feladata.

Tanulási képesség: „valamennyi kognitív képesség átfogó rendszere, tehát fejlettsége, hatékonysága a kognitív képességek fejlettségétől függ. A tanulási képesség fejlesztése leginkább a kognitív képességek fejlesztése által segíthető” (CZIBERE, 2006: 21. p).

2.1.2. Iskolaérettség

Az óvodáskor után következő életszakaszt iskoláskornak nevezzük. Az elnevezés arra utal, hogy elkezdődik a rendszeres iskolai nevelés, oktatás. A gyermek azonban csak akkor lehet iskolaérett, ha testileg, szellemileg, tehát biológiai, pszichológiai és szociális szempontból is életkorának megfelelően fejlett. Hiszen ahhoz, hogy a tanulás eredményes legyen, az egész személyiségnek iskolaérettnek kell lennie.

Biológiai feltételek közül az egyik legfontosabb a testi fejlettség. Hat éves korára egy átlagos gyermek kb. 120-130 cm magas, és 20-22 kg súlyú. Alakváltozás figyelhető meg. Eltűnik a kisgyermekre jellemző pocak, teste megnyúlik, vékonyabb lesz. Emellett fontos a jó egészségi állapot, a jó fizikai erőnlét. Megkezdődik a fogváltás, az első tejfogak helyében megjelennek a maradandó fogak. A kéztő és az ujjpercek csontosodása erősen megindul. A jobb illetve balkezesség egyértelműen felismerhető (kézdominancia), mert a nem megfelelő kézzel történő írástanulás nehezíti az írás, olvasás elsajátítását, súlyosabb esetben beszédzavarhoz vezet.

A pszichológiai feltételek közül fontos a kiegyensúlyozott magatartás önmaga fékezésére és irányítására. Az óvodában kialakított feladat- és szabálytudat nélkülözhetetlen a későbbiekben is számára, mert el kell fogadni a tanító utasításait, be kell tartani az iskolai élet szabályait. Az iskolaérett gyermekre jellemző a monotónia-tűrés. Ez számára néha unalmasnak tűnő, egyhangú feladatok (betűelemek, betűk írása, másolási feladatok) elvégzéséhez szükséges. A kiegyensúlyozott érzelmi étellel rendelkező gyermek képes az önuralomra, melyet az iskolához és az osztálytársakhoz, valamint a pedagógushoz való alkalmazkodás során valósít meg. Az iskola továbbá elvárja azt is, hogy a gyermek a közösségben oktatható és nevelhető legyen. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha a gyermek jól be tud illeszkedni az osztályba, elfogadja a pedagógust, a közösséget, vagyis szociálisan érett személyiség. Ez megnyilvánulhat a gyermek önállóságában is, bizonyos feladatokat már önállóan is meg kell oldania, el kell végeznie.

Az értelmi fejlettség egyik mutatója a szándékos és tartós figyelemre való képesség (figyelmét legalább 15 percen keresztül képes legyen ráirányítani a feladatra). A dekoncentrált gyermek lemarad, szétszórt figyelme gátolja az alapismeretek elsajátításában. A tanulási folyamatok fontos kritériuma a gyermek emlékező-képességének terjedelme, felidézésének gyorsasága, pontossága. Rendelkeznie kell olyan elemi fogalmakkal, amelyek ítéletek, következtetések eredményeként keletkeznek.

Az iskolaérettség megállapítása komplex feladat, amely során minden fent említett szempontot figyelembe kell venni. Támaszkodik a szülők és a gyermeket nevelő

óvodapedagógusok megfigyeléseire, tapasztalataira, és ha a kettő nincs összhangban, akkor a Nevelési Tanácsadó vizsgálata és véleménye alapján döntenek a gyermek beiskolázásáról, vagy óvodában maradásáról és a további fejlesztési területekről, lehetőségekről.

Ha a gyermek képességei nem fejlődnek megfelelően, akkor az elmaradás észlelésétől érdemes az érintett területek intenzív fejlesztése a tanulási nehézségek, akadályok kialakulásának megelőzése érdekében (HORVÁTHNÉ, 2007).

2.1.3. Tanulási nehézség, tanulási zavar, tanulási akadályozottság

A tanulási korlátok osztályozása

A tanulási korlátokat a szakirodalom az alábbiak szerint osztályozza:

- tanulási nehézség
- tanulási zavar
- tanulási akadályozottság

Tanulási nehézség

A tanulási gyengeség (nehézség) fogalom Mesterházi Zsuzsa nevéhez fűződik.

A tanulási nehézségekkel (gyengeséggel) küzdő tanulók / gyermekek az úgynevezett „nehéz esetek”, akik igyekeznek ugyan, de teljesítményük és viselkedésük nem felel meg az életkorukban elvárhatónak. Általában feltűnően viselkednek, nyugtalanok, figyelmetlenek, ez kihat tanulási folyamataikra és a társas kapcsolataikra is (MESTERHÁZI, 1998: 48. p).

Tanulási zavar

A tanulási zavarral küzdő gyermekek a korlátozottság súlyosságában, kihatásaiban, időtartamában különböznek a tanulásban akadályozottaktól.

”A részképesség-zavar fogalma azon a szemléleten alapul, hogy a gyermek teljesítő képessége komplex pszichikus funkciók sokaságából tevődik össze, amelyek ismét csak egy sor egyszerűbb elemből épülnek fel. Amennyiben ezek a részképességek nem alakulhatnak ki, a magasabb kognitív funkciók nem lehetségesek” (ENGLBRECHT – WEIGERT, 1999: 18. p).

Tanulási akadályozottság

A tanulási akadályozottság tünetei generalizáltak, a tanulás minden területén átfogóan, súlyosan és tartósan jelentkezik. Esetükben az iskolai tananyag felfogása, tárolása és feldolgozása nem az életkornak megfelelő szinten történik. Főbb okok: fejlődésbeli hiányosságok; a központi idegrendszer sérülése; szociokulturális depriváció. Fejlesztésükhöz minden esetben hosszan tartó terápiás eljárásokra, fejlesztő intézkedésekre van szükség (MESTERHÁZI, 1998: 48).

Tanulási zavarok azonosítása és fejlesztésének területe korosztályok szerint

Gyarmathy Éva a korosztályokhoz kapcsolja a képességek felosztását:
Kisgyermekkorban: Szenzo-motoros képességek: testséma, térorientáció, egyensúlyérzék, nagymozgások, finommozgások, észlelés, szerialitás

Iskoláskor: Nyelvi képességek, iskolai képességek: fonológiai képességek, vizuális képességek, szókinccs, számolási készség, helyesírás, olvasás

Fiatal- és felnőttkorban: Tanulás- és tanításmódszertan, szorongásoldás: gondolattérkép módszer, vizualizáció, dráma pedagógiai módszerek, saját élményre épülő tanítás (GYARMATHY, 1998).

2.1.4. Tanulási képességek zavarai – Részképesség-zavarok

A kognitív funkciók zavarai

A percepció zavarai

Pinczésné dr. Palásthy Ildikó a részképesség-zavarok egyik okaként jelöli meg, hogy az ép érzékszervekkel rendelkező gyermekek a beérkező információkat, jeleket pontatlanul, hibásan észlelik. Integrációs zavar akkor lép fel, ha a központi idegrendszer nem képes az érzékszervek által közvetített információkat pontosan felfogni, továbbítani, tárolni, korábbi ismeretekkel összehasonlítani, rendszerezni, koordinálni, feldolgozni és adekvát reakciót indítani (PINCZÉSNÉ, 2002: 12. p).

a) Az egyensúlyrendszer zavarai

Az egyensúly-érzékelés szerve a belső fülben érzékeli a forgó, az egyensúlyozó mozgást és a fej eltérését a függőlegestől. Ennek megfelelően AYRES a zavarok három típusát különbözteti meg:

- bizonytalanság a nehézségi erő észlelésében - az ilyen gyermek nem meri megváltoztatni stabil testhelyzetét, pl. fél a fél lábon állástól, fára mászástól, stb.
- elégtelen működés: kevés egyensúlyingert érzékel a gyermek - forgás, körhintázás közben nem szédül
- túlműködés: túl sok egyensúlyingert érzékel a gyermek - nem szeret hintázni, mert gyakran szédül (PINCZÉSNÉ, 2002: 12. p)

b) Az auditív rendszer zavarai

- az irányhalás hiányosságai, nem tudja melyik irányból jön a hang
- hallási differenciálás hiányosságai - nem képes a hangokat magasságuk, mélységük, zöngességük alapján megkülönböztetni

- hallási figura-háttér észlelés zavara - nem tud egyetlen, kiválasztott hangra vagy szóra koncentrálni

- hallási zárás, szerialitás zavara - nem tudja a különálló hangokat egy szóvá összeolvasztani (*PINCZÉSNÉ*, 2002: 13. p)

c) A vizuális rendszer zavarai

- alak- és térészlelés hiányosságai - egyes betűk /alak, forma, méret/ megkülönböztetésének nehézségei: b, d, g, q, a, d, stb.

- vizuális differenciálás hiányosságai - nem ismer fel egy adott képet hasonlóak között

- vizuális alak-háttér zavar - a vizuális jelek halmazából nem tudja a számára lényeges, fontos információt kiszűrni, kiemelni

- vizuális zárás, szerialitás zavara - képtelen a részinformációk egészé alakítására pl. betűkből szavak, szavakból mondatok alkotására (*PORKOLÁBNÉ*, 1993: 31. p)

d) A taktilis-kinesztetikus rendszer zavarai

- a saját test érzékelésének elégtelensége - erősen kell őt fogni, ill. ő is erősen ragad meg másokat, vagy dolgokat

- a kinesztetikus érzékelés hiányossága - pontatlanul észleli saját helyzetét, testtartását, ezért nyúl mellé

- az alak-háttér észlelésének hiányosságai - pontatlanul fogja fel, rosszul lokalizálja az érintési ingereket, pl. a hátára rajzolt formákat (*PINCZÉSNÉ*, 2002: 13. p)

Figyelemzavar

- a gyermek figyelme elterelhető, gyakran elkalandozik;

- hullámozó, ingadozó intenzitású (képtelen a zavaró ingereket /pl. csoszogás, köhögés, papírzörgés, stb./ figyelmi gátlás alá helyezni),

- perszeveráció (a figyelem tapadása)

- szelektálási képtelenség.

Emlékezeti problémák

A gyermek számára problémát jelent az ingerek tárolása, azonnali vagy késleltetett felidézése. Tárolási kapacitásuk nem elégséges. A tárolás felszínes minőségű, nem relációkat, műveleteket, információtömböket tárolnak, hanem csak a konkrét vizuális vagy akusztikus ingerek megjegyzésére törekszenek, emlékezeti teljesítményük eleve kudarcra van ítélve.

Előhívási stratégiáik sem elég hatékonyak, ami a kódolási és szerialitás zavarokra vezethető vissza.

A gondolkodás zavara

A tanulási zavarral küzdő gyermekek a konkrét feladatok megoldásában általában jól teljesítenek, de az absztrakt fogalmakat és formális gondolkodást igénylő feladatoknál problémák adódnak.

Gondolkodási nehézséget jelent:

- a relációk megfordíthatóságának felismerése
- a dolgok állandó tulajdonságainak megőrzése
- a generalizáció
- a téri-, idői soralkotás
- a rész-egész, bennfoglalás, alá-fölérendeltségi, ok-okozati összefüggések felismerése
- negatív és másodlagos absztrakció (elsajátított és felismert megoldási terv alkalmazása megváltozott feladathelyzetben)

A gondolkodás zavara együtt jár a beszéd fejlődésének zavaaraival:

- a verbális ingerek szükségesek a beszédértés folyamatának megindulásához
- a beszédértés és a beszédprodukció kölcsönösen hatnak egymásra
- a beszéd megértése egyre csökkentő mértékben ugyan, de mindig felülmúlja a beszédprodukciót
- a beszédmegértést kezdetben extra- és paralingvisztikai tényezők segítik, majd ezeket a nyelvi formák váltják fel (GÓSY, 1999)

A gyermekek megfelelő családi és szociokulturális környezetben analógiás úton sajátítják el az alapszókincset, a mondatalkotás szabályait és a nyelvi struktúrákat. A szokáscelekvések elsajátítása a családban ill. az óvodában történik: köszönés, kérés, információkérés, udvariassági formák, érzelmek kifejezésének beépítése a verbális készletbe. Probléma, ha a tárgyi világ ismerete hiányos szókincs miatt nem verbalizálódik. Jellemző a relációs szókincs szinte teljes hiánya (GÓSY, 1993. 44. p).

Megfigyeléseim alapján a lovári és a beás anyanyelvű nyelvi környezetben felnövőknél hangképzési problémák; zöngés-zöngétlen mássalhangzók keverése (ty-cs-gy-dzs cseréje); magánhangzók hiánya (é, ő); olykor hibás mondatalkotás; hiányos, befejezetlen, értelmetlen mondatok; helytelen toldalékolás; egyeztetési és nyelvhelyességi hibák egyaránt nehezítik a tanulás folyamatát.

A motorikum zavarai

Izomtónus zavarai:

Hipotónus (túl alacsony az izomtónus feszültségi állapota: mozgásigénye csökken, mozdulatai erőtlenek, fárasztó számukra a mozgás)

Hipertónus (az izomfeszültség túl magas, a gyermeknek ellenállást kell kifejtenie, hogy ne jöjjön létre a mozgás)

A nagymozgások zavara:

Rosszul integrált reflexek: az agytörzsi, kéregalatti irányítású újszülött kori feltétlen reflexek nem kerülnek gátlás alá, így akadályozódik az agykérgi irányítású mozgások elsajátítása. Zavarok a testtartás-, állás- és egyensúlyi reakciókban: a gyermek ügyetlen, bizonytalan az énekes-mozgásos játékokban, sporttevékenységekben; az ebből fakadó félelmei miatt motiválatlan a mozgásban.

A finommotorika zavarai:

Ujjak, kar és kéz izomzatának területén: remegés, görcs, túl alacsony feszültség tapasztalható. Száj izomzatának területén: nem tud fújni, füttyülni, cuppantani, nyelvvel csettinteni, stb. Szemkörnyéki izmok területén: képtelen tekintetét rögzíteni, szemmel fixálni, tárgyat követni, stb.

A cselekvés tervezésének és irányításának zavarai

Fejletlen testséma: bizonytalanság a test felépítése, a testfogalom körében; nem megfelelő fokú testtudat.

Tévesztés a jobb-bal irányokban: nem tudja megkülönböztetni a jobb-bal relációt. Kialakulatlan laterális dominancia.

Nehézségek a test középvonalán átnyúláskor, kerüli az átnyúlást.

Gyenge bilaterális koordináció: a két testfél együttműködési képtelensége, diszharmonikus mozgás.

Motorikus gátoltság: lassú mozgás-kivitelezésben nyilvánul meg.

Motorikus hiperaktivitás: izgó-mozgó, folyamatosan mozgásban lévő gyermek (PINCZÉSINÉ, 2002: 15. p)

2.1.5. Óvodáskorban megfigyelhető tünetek

Horváth Judit felosztása alapján mutatom be az óvodás korra jellemző területeket:

A beszéd alaki – és tartalmi zavarai és a beszédészlelési folyamatok zavara

- Ritmuszavarok a beszédben
- Szegényes szókincs
- Helytelen beszédfonetika
- Egyszerű társalgást nem tud folytatni
- Nem szívesen hallgat mesét, verset és nehezen tanulja meg
- Eseményképről felsorolást ad, szegényes beszédprodukción
- Diszgrammatikus beszéd
- Megkésett beszédfejlődés, elhúzódó, makacs pöszeség
- Beszédhang differenciálása gondot okoz

Vizuális – és az auditív percepció nehézségei

- Vizuális- és auditív diszkrimináció fejletlensége
- Látás és/vagy hallás útján képtelen hasonlóság – különbözőség felismerése
- Gestalt – látás zavara
- Nehezen tud csoportosítani megadott szempont szerint
- Képtelen egyszerre több szempont figyelembevételére

Motorium zavara

- Diszharmonikus mozgás
- Éretlen finommotorika, vizuo-motoros koordináció zavara (pl. ügyetlen a keze varrásnál)
- Konstruktív apraxia (kétdimenziós ábrát nem tud térben összerakni)
- Grafomotoros fejletlenség
- Dysmetria (nem tudja időben befejezni a mozgást)
- Ritmuszavarok a mozgásban

Téri tájékozódás-, téri észlelés-, téri orientáció bizonytalanságai

- Hibásan használja a téri irányokat, téri relációkat
- Nehezen tájékozódik a körülötte lévő térben
- Téri emlékezete fejletlen

Időérzékelés zavarai

- Események sorrendjének megállapítása nehezített
- Összekeveri az eseményeket
- Nehézséget okoz a szavak egymásutánisága, ezért nem tud megadott szavakból mondatot alkotni
- Időbeliséget kifejező fogalmak hiánya

Testséma zavarai

- Bizonytalanság a testrészek megmutatásakor, megnevezésekor
- Mozgások utánzása nehézséget okoz
- Mozgásából hiányzik a harmónia, túl lassú vagy kapkodó
- Szegényes emberrajz

Kialakulatlan laterális dominancia, makacs iránytévesztés, rejtett balkezesség, jobb – bal megkülönböztetés nehezítettsége

Emlékezet zavarai

- A bevésés hosszú időt vesz igénybe
- A megőrzés rövid idejű
- A felidézés pontatlan, felszínes

Szórt figyelem, gyenge koncentráció képesség

- Könnyű elterelhetőség, rövidtávú figyelem
- Apró részletek pontos megfigyelésének képtelensége
- Akusztikus – és vizuális figyelemzavar (*HORVÁTH, 2004: 31. p*)

2.2. Vizsgálati módszerek feltárása

Kutatásomra a kvalitatív kutatás paradigmájának ismertetőjegyei a jellemzőek.

Tervezett céloom a gyermekek képességeinek felmérése, a hiányosságok feltárása, majd a képességek fejlesztése volt. A differenciálás során hozzájárultam egyéniségük kibontakoztatásához és gazdagításához. A kutatási stratégiák közül dolgozatom első részében a deduktív (analitikus) kutatást alkalmaztam. A szakirodalom tanulmányozása során összegyűjtöttem a területre vonatkozó szakirodalmi meghatározásokat; felosztások alapjait; a tanulási zavarok pontos megfogalmazásait; az óvodás gyermekek fejlődését; a nehézségeket előre jelző óvodáskori tüneteket.

Megismertem több prevenciós és fejlesztő programot, valamint áttanulmányoztam a Komplex óvodai prevenciós programot, melyekből ötleteket merítettem a saját prevenciós program

elkészítéséhez, természetesen figyelembe véve óvodánk sajátosságait mind személyi, mind tárgyi feltételek tekintetében. Különös figyelmet fordítva saját csoportom jellemzőire.

Dolgozatom második része az empirikus, tapasztalati adatok feldolgozása alapján épült.

A vizsgálati módszerek közül alkalmaztam a megfigyelést, a mérést és a dokumentumelemzést. A mintavétel nem reprezentatív jellegű.

A gyermekek fejlődésének vizsgálata a Micimackó Óvoda Méhecske csoportjának egyéni fejlődésének nyomon követési dokumentációjának elemzésével történt. Az egyéni fejlődés nyomon követése tartalmazza a gyermekek adatait, a DIFER mérések -, és az egyéb vizsgálatok, megfigyelések eredményeit, amelyek összesített végeredményét felhasználtam a gyermekek fejlődésének bemutatására.

A gyermekek fejlettségi szintjének megállapításához 2007/2008-as tanévtől a DIFER (Diagnosztikus fejlettségmérő rendszert) használjuk. E mérések adatai alapján megállapíthatóak a fejlesztendő területek továbbá az ismételt mérések összehasonlítása alapján láthatóvá válnak a fejlődésben elért eredmények.

A DIFER által nem mért területeken a gyermekeket megfigyeljük játék- és munkatevékenységük alatt, illetve játékos feladatokat alkalmával. A csoportban dolgozó kolléganő megfigyeléseire is támaszkodtam, mert azonos szempontrendszer alapján történnek a megfigyelések és az értékelések.

A DIFER öt szintet állapít meg a kapott pontok alapján, ezért a megfigyeléseink eredményeit is ötfokú skálán helyeztük el. Ezt azért tartottuk fontosnak, mert így a vizsgálatok eredményei azonos módon ábrázolhatók a diagramokon.

A vizsgálatot a Kutasi Micimackó Napköziotthonos Óvodában végeztem 2007-2010 között a Méhecske csoportban a DIFER méréssel, a gyermekek megfigyelésével és játékos feladatok megoldásával.

Kutas község óvodájában három osztatlan csoportban neveljük a gyermekeket. Az életkor szerinti csoportszervezésnél lehetőség szerint figyelembe vesszük a szülők kérését: mely csoportban maradjon az évet ismétlő gyermek. Továbbá az egyes korosztályok létszámát és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számát is, hogy az egyes csoportokban arányosan, egyenlő számban legyenek jelen.

2.2.1. A vizsgált populáció bemutatása

A kutasi Micimackó Napköziotthonos Óvoda Méhecske csoportjába járó gyermekek 80%-a hátrányos helyzetű, 60%-a halmozottan hátrányos helyzetű, 50%-a beás anyanyelvű. A

gyermek szociokulturális háttere rendkívül változatos: többdiplomás szülők (1 fő), csak 8 osztályt végzett szülők (8 fő), munkanélküli legalább az egyik szülő (12 fő).

A csoportba járó gyermekeket 4, 5, és 6 éves korukban mértük fel. Az összehasonlító vizsgálatban csak azoknak a gyermekeknek a mérési, megfigyelési eredményeit használtam fel (16 fő: 10 fiú, 6 lány), akik mindvégig ebbe a csoportba jártak, és nem ismételték csoportot. Ezt azért tartottam fontosnak, mert a vizsgálatban részt vevő gyermekek így valamennyien három évig vehettek részt a prevenció fejlesztési programban.

2.3. Empirikus kutatás bemutatása

2.3.1. A preventív foglalkozások szervezése

”A tanulási nehézségek előfordulása megelőzhető, és korai felismerése után megfelelő fejlesztő eljárásokkal minimálisra csökkenthető, vagy teljesen megszüntethető. Tehát nem megfordíthatatlan hátránnyról van szó, inkább az intellektuális érettség hiányáról, amelynél speciális és személyre szabott támogatás szükséges az ismeretek elsajátításához” (PORKOLÁBNÉ, 1992: 32. p.).

A fejlesztő foglalkozásokat lehet egyéni vagy mikro-csoportos formában tervezni – ez az elérendő céltól, és a hozzá rendelt feladatok milyenségétől függ. Fontos a rendszeresség, lehetőség szerint ugyanazokon a napokon, napszakban, ugyanazon a nyugodt helyen történjen (ne terelődjön el a gyermek figyelme). A foglalkozás hossza feleljen meg az életkori sajátosságoknak, de semmiképpen ne legyen hosszabb óvodás gyermek esetében 30 percnél.

A foglalkozáson teremtsünk kellemes, játékos hangulatot, a gyermekekkel együtt alakítsuk ki a szabályokat.

A feladatokat a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően állítsuk össze. Minden foglalkozásra maximálisan készüljünk és készítsük elő az eszközöket. A komplex foglalkozásokat általában nagymozgással kezdjük, aminek ráhangoló, bemelegítő szerepe is van. Ezt követik az iránygyakorlatok, testséma fejlesztése, mozgásos feladat téri tájékozódáshoz, percepció fejlesztése, finommotorika fejlesztése. Az instrukció elhangzása után kérdezzük meg a gyermeket, hogy érti-e a feladatot. A foglalkozást mindig oldott légkörben, valamilyen játékkal fejezzük be.

A prevenció program használata

A prevenció programok egy-egy rész-képességet ölelnek fel, a legalacsonyabb fokról eljutva a legnehezebb felé. Érdeemes ezeket a fokozatokat betartani, és arról a fokról elindulni, ahol a

gyermek még magabiztosan, jól teljesít, hogy biztos alapokra építhessünk és megfelelő sikerélményhez juttathassuk.

Ehhez elengedhetetlen a gyermekek folyamatos megfigyelése, hogy valós képet kapjunk teljesítményükről, fejlődésükről. Addig ne lépünk tovább, amíg a következő lépcsőfokon nem teljesít a gyermek egyenletesen, magabiztosan. (Ezért csak egy hónapra előre tervezzünk!)

Az egyes feladatoknál a számozás a nehézségi fokot jelenti, csak akkor lépünk tovább, ha egy szintet a gyermek magabiztosan teljesít.

2.3.2. Micimackó Óvodai Prevenációs Program

A prevenációs programot több fejlesztő- és prevenációs program felhasználásával dolgoztam ki: Porkolábné Balogh Katalin: Komplex Prevenációs Óvodai Program „Kudarccal az iskolában”, Pinczésné Palásthy Ildikó: Tanulási zavarok, fejlesztő gyakorlatok. Úgy alakítva az egyes feladatokat, hogy azok megfeleljenek az óvodás korosztálynak, azon belül a saját csoportom fejlettségi szintjének, majd a fejlesztési területeknek.

A teljes program bemutatása az 1. számú mellékletben található a dolgozat korlátozott terjedelme miatt. Nyomon követhető, hogy melyik fejlesztendő területhez milyen feladatokat és eszközöket rendeltem. A program összeállítása során figyeltem a tudatosság, a fokozatosság, a tervszerűség, a játékos betartására, megőrzésére. A következőkben a fejlesztendő területek bemutatására kerül sor.

Fejlesztendő területek

Mozgásfejlesztés

Nagymozgások fejlesztése: gurulás, kúszás, mászás, járás, futás, ugrálás, ugrás, alapmozgások kombinálása, páros gyakorlatok, babzsák gyakorlatok, labda gyakorlatok, hullámvonal követése, páros labdagyakorlatok, padgyakorlatok, botgyakorlatok, bordásfal gyakorlatok, talajgyakorlatok, alapmozgások mozgás-kombinációkkal, alapmozgások eszköz-használattal, akadálypálya (5. sz. melléklet: 4. kép; 5. kép).

Finommotorika (vizuomotoros-, grafomotoros készség) fejlesztése: kézfej, ujjak erősítése tornaszerekkel, gyurmázás, gyöngyfüzés, papírtépés, csipeszelés, termések ragasztása, dróthajlítgatás, varrás, nyomatok készítése, nyomdázás, festés, rajzolás, egyéb papírmunkák (5. számú melléklet: 1. kép; 6. kép; 7. kép).

Egyensúlyérzék fejlesztése: állás, járások (szem – láb koordináció), kúszás, mászás, támaszugrás, kézállás, támaszgyakorlatok, „Body roll” henger – gyakorlatok, ugrások

Szem – kéz, szem – láb koordináció fejlesztése: labda gyakorlatok: dobások, szem – kéz koordinációs gyakorlatok; járás, futás, szem-láb koordinációs gyakorlatok; szökdelések, ugrások, függések, mászások

Vizuomotoros koordináció fejlesztése

Testséma fejlesztés

Testrészek ismerete: önmaga beazonosítása; tevékenységek a testrészek megismerésére (csukott szemmel is); különböző testhelyzetekben testrész megtalálása, megérintése, mozgás végeztetése; Tárgy érintése testrészhez

Személyi zónák alakítása: „oldalosság” – a test jobb- és baloldali zónájának alakítása; a test elülső és hátulsó zónájának alakítása; függőleges zóna alakítása; tárgyhoz viszonyított testhelyzet

Percepció fejlesztése (Észlelésfejlesztés)

Vizuális észlelés fejlesztése: alakegyeztetés tapasztalati úton; alakegyeztetés síkban, feladatlapon; alakegyeztetés, összetett formák egyeztetése, differenciálása; alakegyeztetés összetett formák egyeztetése, differenciálása feladatlapon; alak – háttér differenciálás: vizuális észlelés a környezetben; alak – háttér differenciálás: vizuális észlelés a környezetben; analízis – összetett képek elemzése; analízis – összetett képek elemzése, összehasonlítása, eltérések felfedezése; alak – háttér differenciálás; analízis - szintézis: rész - egész viszony észlelése

Hallási (auditív) észlelés fejlesztése: hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása; hangdifferenciálás: a környezet hangjainak beazonosítása; hang irányának beazonosítása: a hangforrás irányának észlelése; Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása; analízis: szóészlelés szövegben; analízis: szótagfelismerés; hangdifferenciálás: homogén hangok megkülönböztetése

Tapintásos (taktilis) észlelés fejlesztése: gyurmázás; ritmikus sorminta készítése; geometriai formák megismerése; taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával; taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával; geometriai formák felismerése (5. sz. melléklet: 8. kép).

Mozgásos (kinesztetikus) észlelés fejlesztése: vizualitás kizárásával mozgás végzése

Szaglás és ízlelés fejlesztése: kellemes és kellemetlen illatok azonosítása; kellemes és kellemetlen illatok azonosítása a vizualitás és a tapintás kizárásával; íz-érzékelés: a különböző ízek azonosítása; íz-érzékelés: a különböző ízek azonosítása a vizualitás, tapintás és szaglás kizárásával;

Térpercepció – térbeli viszonyok fejlesztése: alapvető téri irányok megismerése saját testrészeinek közvetítésével; térbeli irányok, viszonyok megismertetése a körülötte lévő tárgyakkal; téri viszonyokat jelentő verbális kifejezések megtanítása (5. sz. melléklet: 3. kép)

Emlékezet (memória) fejlesztése:

Auditív (verbális vagy akusztikus) emlékezet fejlesztése: versek, mondókák, mesék

Vizuális emlékezet fejlesztése: vizuális memória-játékok; képek memorizálása; forma emlékezet; rajzemlékezet; hajtogatás emlékezetből

Figyelem fejlesztése

Vizuális: észlelés, fixáció, időrendiség, figyelem, differenciálás, diszkrimináció, memória, analízis-szintézis,

Auditív: észlelés, fixáció, időrendiség, figyelem, differenciálás, diszkrimináció, memória, analízis-szintézis

Beszédfejlesztő foglalkozások

A beszédfejlesztő foglalkozások célja a folyamatos, összefüggő beszéd kialakítása.

Feladatok: szociokulturális hátrány kompenzálása

megfelelő élményanyag biztosításával a szókincs gyarapítása

szófajok használatának bővítése

Fejlesztendő területek:

1. Beszédlégzés
2. Hangadás
3. Mozgáskészség
  - nagymozgások
  - finommotorika-
  - téri tájékozódás
  - artikuláció
4. Ritmus, beszédritmus
5. Hallási diszkrimináció
6. Beszédészlelés, beszédértés

Heti 4-5 alkalommal tarthatunk, életkortól függően 10-15-20 perces foglalkozásokat. A heti foglalkozások anyagai több napra elosztva, ill. ismételve kerülnek feldolgozásra. Fontos, hogy a beszédszervek ügyesítésére mindhárom korcsoportban elég időt szánjunk, és lehetőség szerint a szabad levegőn is játszunk el a nagymozgásos játékokat és a légző-gyakorlatokat.

A tervezés során itt már nem térek ki az előzőekben felsorolt célokra és feladatokra, azok a játékok típusaiból láthatók. A tervben a saját anyanyelvi-játékgyűjteményemben szereplő játékok szerepelnek, egyéb esetben a leírás is.

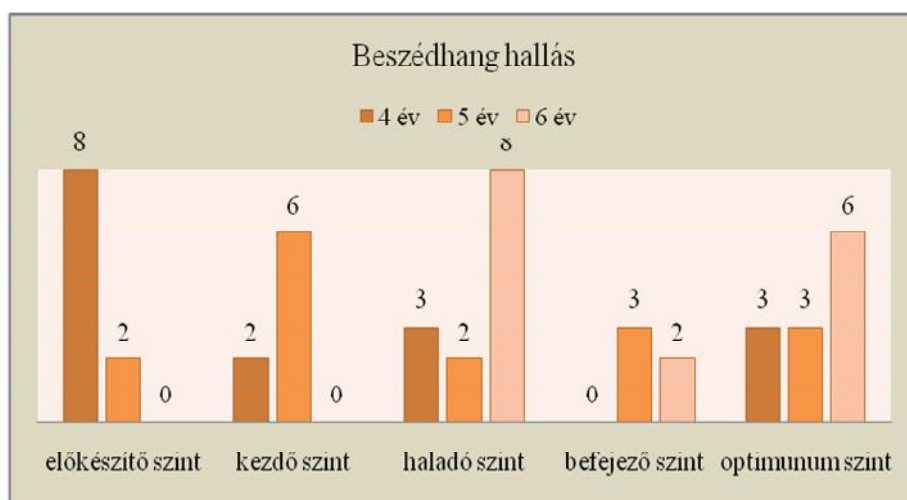
A foglalkozások lehetnek délelőtti és délutáni időszakban egyaránt. Óvodánkban az uzsonna utáni időszak alatt tartjuk általában a foglalkozásokat, de jól illeszthetők a mindennapos testneveléshez és a meséléshez is (5. sz. melléklet: 2. kép). Csoportunkban Manócska vezeti a gyerekeket a foglalkozásokon, neki hamarabb megnyílnak, mesélnek az új gyerekek is. Ez az életkori sajátosságuknak teljes mértékben megfelelő, hisz az óvodáskorú gyermekek elsődleges tevékenysége a játék. A játékos ismeretnyújtás során a gyermekek tanulási folyamata dinamikus és intenzív.

2.3.3. Mérési eredmények feldolgozása, értékelése

A Micimackó Óvodai prevenciós program alkalmazása a gyermekek mindennapjainak aktív része. A tudatos, tervszerű felépítés mellett teljes mértékben a gyermekek egyéni, életkori valamint az óvoda sajátosságai érvényesülnek a mindennapokban. A grafikonok szemléletes és objektív képet mutatnak a gyermekek fejlődéséről, egy-egy területről a korcsoportonkénti változások tükrében. A mérések megnevezése és sorszámozása 1-14-ig történt.

1. DIFER mérés: Beszédhang hallása

A beszédhang hallás erőteljes fejlődése olvasható le a diagramról, de a dinamikus, rendszeres három éves fejlesztés sem hozta meg mindenkinél az optimális szint eredményét (1. ábra). Félő, hogy az első osztályba lépő gyermekeknél nehézséget okoz majd a hangzódifferenciálás, hangzó- és betűtanulás, ezért az 1. osztályos tanítóknak javasoljuk a további intenzív fejlesztést ezen a területen.

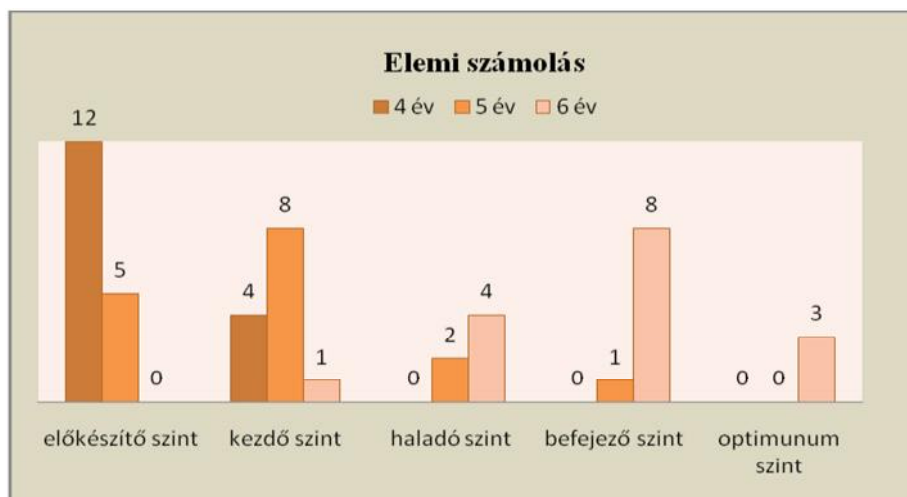

1. ábra: Beszédhanghallás

2. DIFER mérés: Elemi számolás

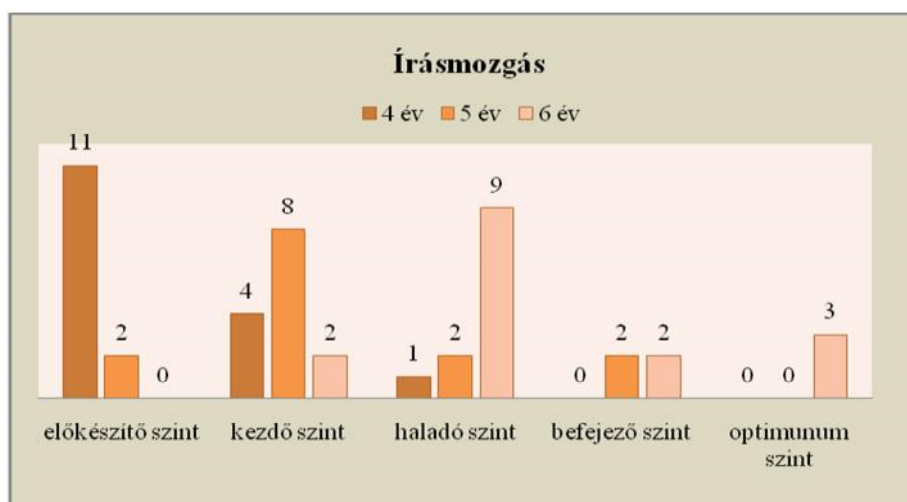
Az elemi számolási készség fejlődése nagy ugrásokat mutat. Ezen a területen sikerült a legjobb, legdinamikusabb fejlődéseket elérni (2. ábra). Az eredmények pozitív fejlődését nagy mértékben elősegítette a középső csoportban elkezdett tervszerű, rendszeres egyéni és mikro-csoportos foglalkozások.

2. ábra: Elemi számolás

3. DIFER mérés: Írásmozgás

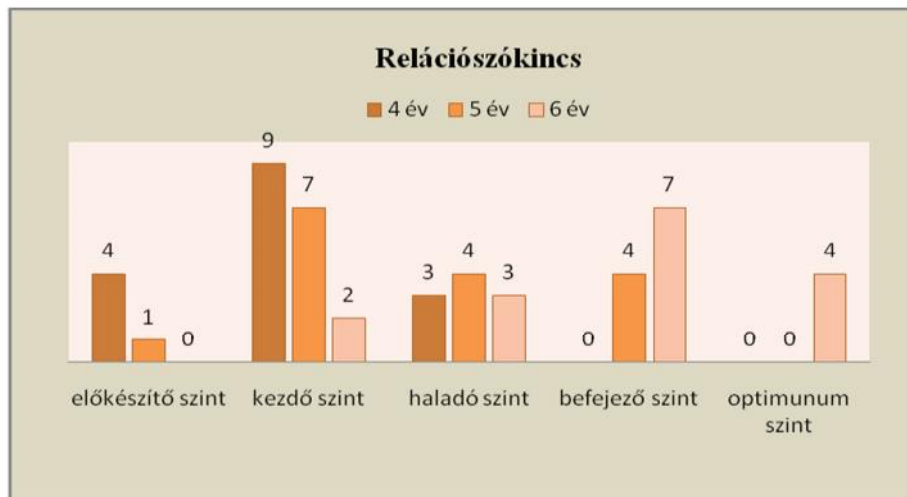
Az írásmozgás lassabb ütemű és nehézkes fejlődését a gyenge kiindulási eredményeken kívül az a körülmény is nehezítette, hogy a gyermekek 50%-a az óvodába lépéskor ismerkedett meg a ceruzával és a papírral. Ez olyan hátrány, amelyet célzott, tervszerű fejlesztéssel is nehéz korrigálni. Problémát jelentett továbbá a fejlesztések során a fiúk alacsony motiváltsága az ilyen jellegű feladatok iránt. A 6. évben a gyermekeknek csak alig több mint a fele jutott a haladó szintig (3. ábra). Ez a tény a tanítónők részéről további igen intenzív fejlesztést igényel.

3. ábra: Írásmozgás

4. DIFER mérés: Relációszókincs

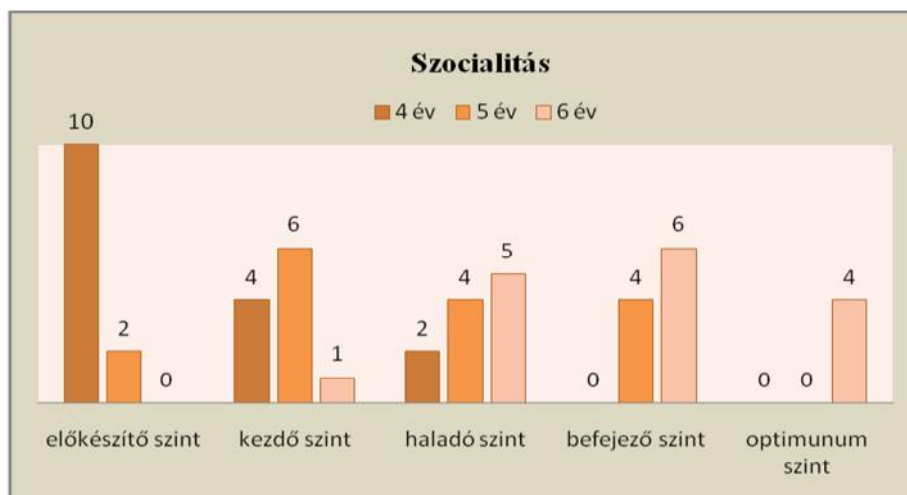
A relációszókincs fejlődése egyenletes, a vizsgáltak körében a gyermekek kétharmada eljutott a befejező, vagy optimális szintre (4. ábra). A zökkenőmentes iskolakezdéshez azonban a még haladó szinten levőknek és a két kezdő szintet elérő gyermeknek intenzív fejlesztésre lesz szüksége.

4. ábra: Relációszókincs

5. DIFER mérés: Szocialitás

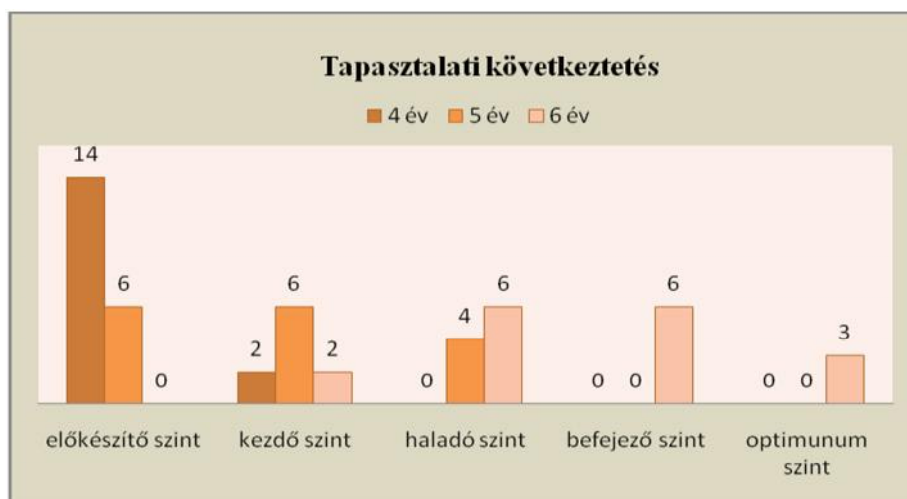
A szocialitás területén erős fejlődés mutatkozik (5. ábra). Érdekességként említeném meg, hogy különbségek mutatkoztak az „egykek” és a nagyobb testvérrel rendelkező gyermekek között az egyedüli gyermekként lévők javára. A „legkisebb” gyermek státusszal bírók szociális fejlődése elmarad társaikétól, amely a családban betöltött szerepükkel is összefüggésben állhat.

5. ábra: Szocialitás

6. DIFER mérés: Tapasztalati következtetés

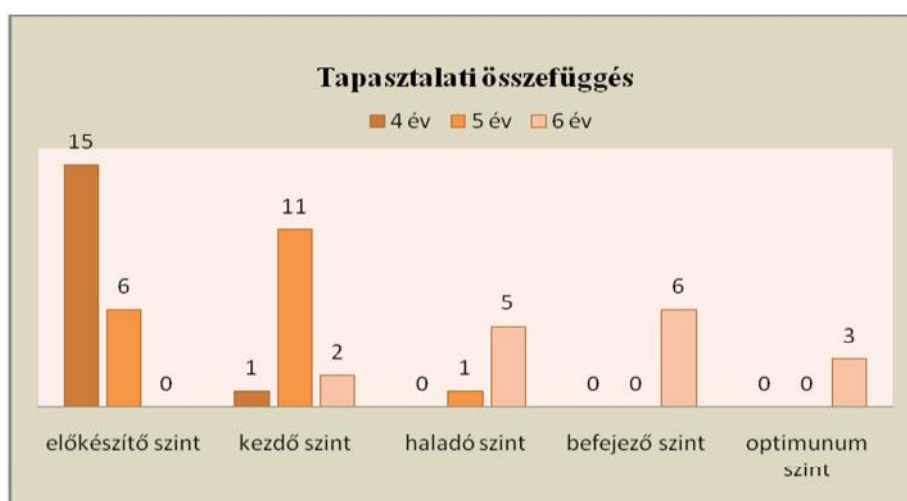
A nagyon alacsony kezdő eredmények után ugrásszerű volt egyes gyermekeknél a fejlődés, míg mások kiegyensúlyozottabb eredményt mutattak (6. ábra). A hat éves korra elért mutató optimális az iskolakezdéshez, de a haladó szinten lévőknek intenzív fejlesztést kell kidolgozni az iskolakezdéskor.

6. ábra: Tapasztalati következtetés

7. DIFER mérés: Tapasztalati összefüggés

A tapasztalati összefüggések felismerésének fejlődése jobb eredményt mutat, mint a tapasztalati következtetés eredményei (7. ábra). Ez kedvező kiindulási állapotnak tekinthető az első osztály megkezdéséhez és a további fejlesztéshez.

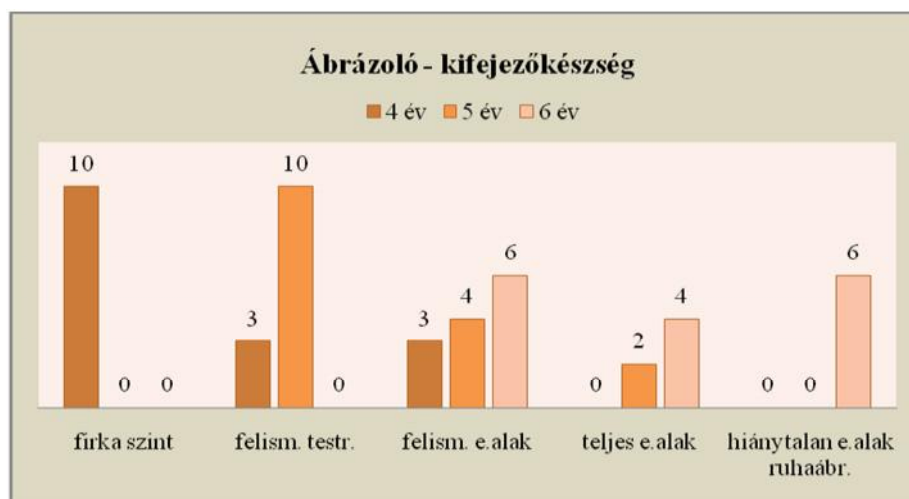

7. ábra: Tapasztalati összefüggés

8. Ábrázoló – kifejezőkészség mérése

A gyermekek spontán rajzait vizsgáltuk.

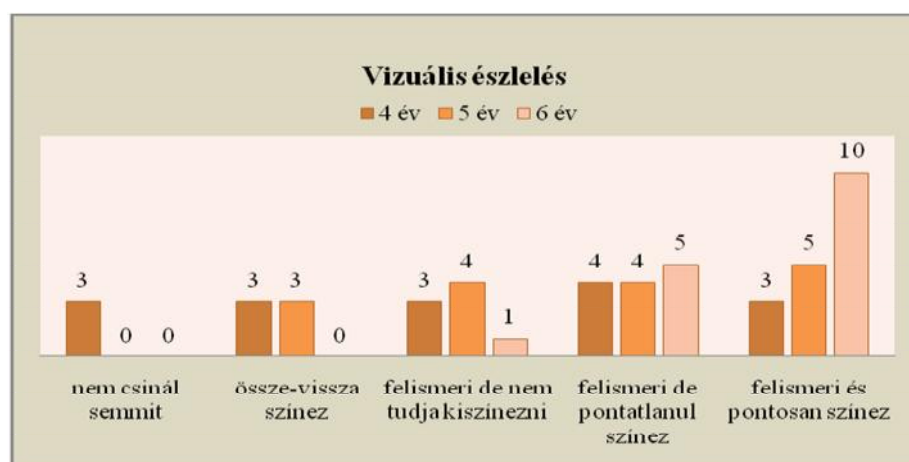
Az emberalak ábrázolás fejlődésének alacsony kiindulási szintjének egyik oka, hogy az óvodába lépéskor a gyermekek 50%-a még nem fogott ceruzát a kezébe (8. ábra). A grafomotoros fejlesztés mellett intenzíven fejlesztettük a gyermekek saját testének, testrészeinek megismerését, testséma ismeretét.

8. ábra: Ábrázoló-kifejező készség

9. Vizuális észlelés – vizuális diszkrimináció mérése

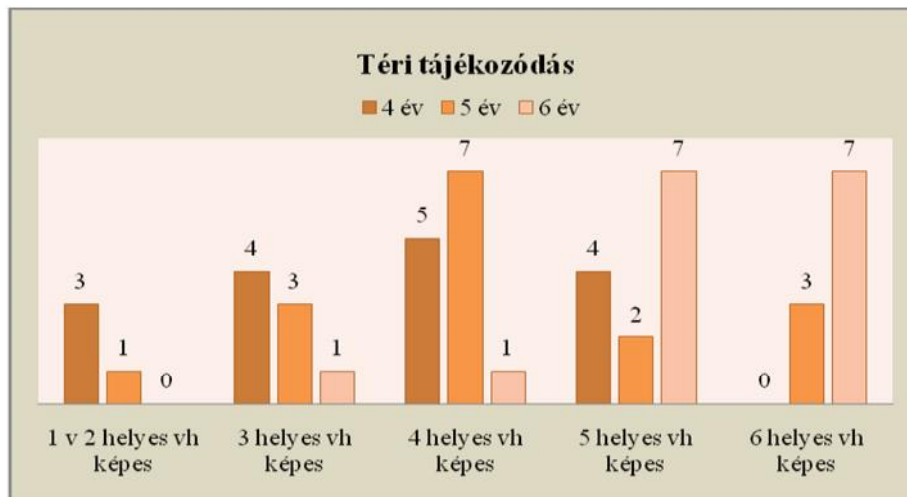
A vizuális diszkriminációt a játékidőben felkínált rejtett rajzokon figyeltük meg. A vizuális diszkrimináció kiinduló értékei a legmagasabb szintet mutatták a csoportban (9. ábra), ennek oka lehet a rengeteg vizuális információ felvétele. A magasabb kezdési pontról könnyebb volt jobb eredményt elérni, de természetesen néhány gyermeknek így is intenzív fejlesztésre volt szüksége. A feladatok alkalmával a gyermekek forma felismerése volt a központi elem.

9. ábra: Vizuális észlelés – vizuális diszkrimináció

10. Téri tájékozódás mérése

Ezen a területen játékos feladatok, megbízatások alkalmával figyeltük meg az eredményességet. A fölött, mögött, előtt, mellett, alatt és között relációk aktív, cselekvésbe ágyazott ismeretét, alkalmazását valósítottuk meg. A téri tájékozódás, a téri relációk ismeretéhez hasonlóan jól fejlődött a csoportban, csak 2 gyermek esetében nem sikerült az iskolakezdéshez szükséges szintet elérni (10. ábra). (grafikonban: vh=végrehajtásra)

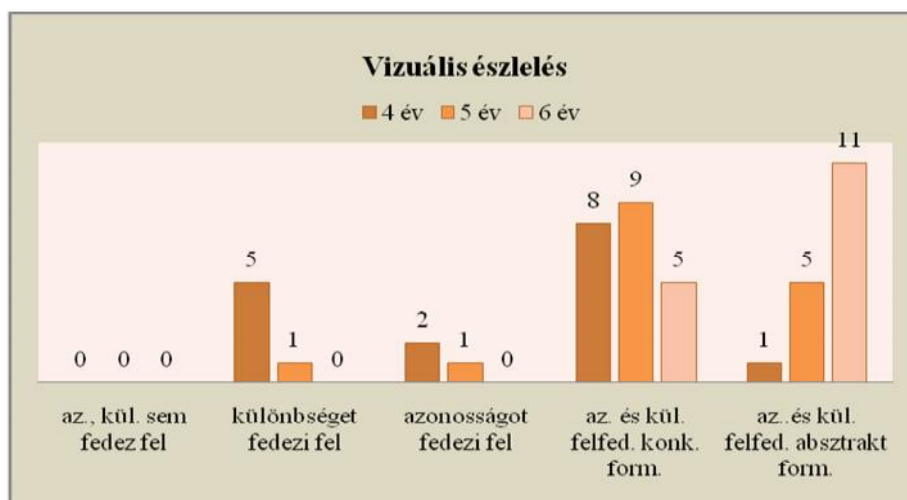

10. ábra: Téri tájékozódás

11. Vizuális észlelés – Vizuális differenciálás mérése

Fejlesztések keretében történt ennek a területnek a felmérése, feladatlapokon.

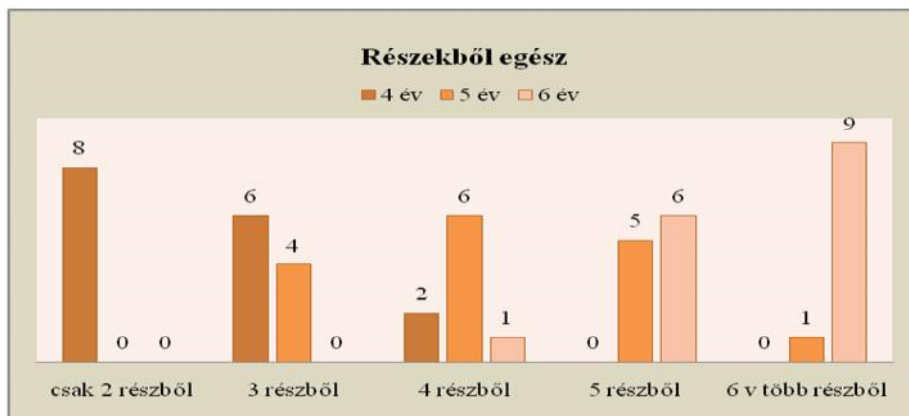
A vizuális észlelés másik mért részterületén is jó eredményeket ért el a csoport az intenzív fejlesztésnek köszönhetően (11. ábra). Remélhetően ezen a területen elért eredmény elősegíti az írás-olvasás elsajátítását az első osztályban. (az.=azonosság; kül.=különbség; felfed.=felfedez)

11. ábra: Vizuális észlelés – Vizuális differenciálás

12. Részekből egész összeállítása és mérése

Játéktevékenység közben figyeltük meg ezt a területet. Kiscsoporttól a gyermekek rendelkezésére bocsátottunk – egyre több részre vágott – képet, amelyekkel bármikor szabadon játszhattak. A gyenge kezdeti teljesítmény ellenére nagyon jó eredményeket ért el a csoport (12. ábra), ami annak köszönhető, hogy ez lett a gyermekek egyik kedvenc tevékenysége. Nagyon sok variációt próbálhattak ki az évek során, igyekeztünk sokféle puzzle-t bevinni a csoportba, hogy ne csak néhányon gyakoroljanak. (Olykor versenyt is rendeztek.)

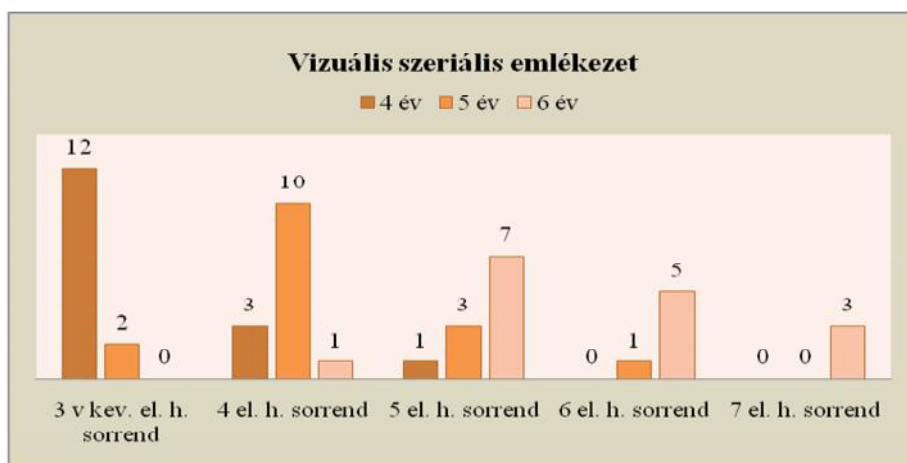

12. ábra: Részekből egész összeállítása

13. Vizuális szeriális emlékezet mérése

A vizsgálatot hét darab kép lehelyezésével kezdtük, ezután a gyermek megfigyelte a képek sorrendjét. A képeket ezután lefordítottuk, a gyermek pedig a kezében lévő ugyanolyan képeket az alá a lefordított kép alá helyezi, ahol a párját gondolja.

A (vizuális) memória játékok nem arattak olyan nagy sikert a csoportban, mint az előző játék, ezen a területen gyengébbek is lettek az eredmények (13. ábra).

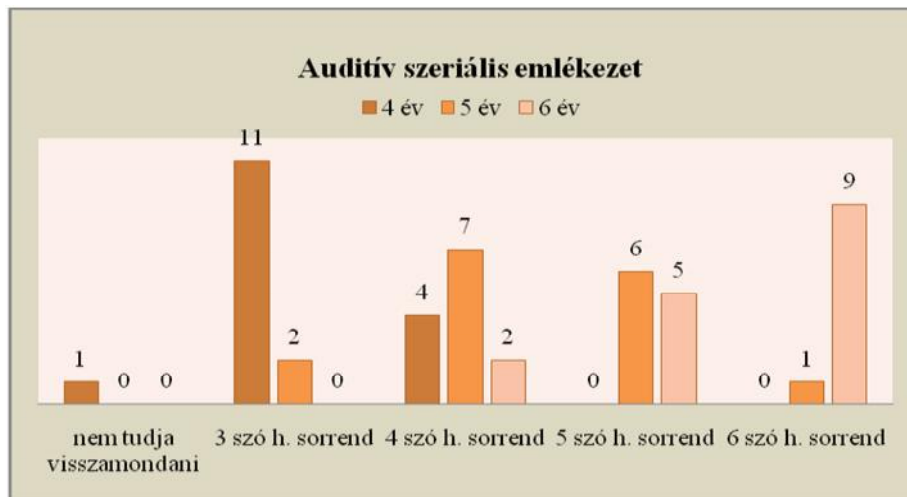

13. ábra: Vizuális szeriális emlékezet

14. Auditív szeriális emlékezet mérése

Ezt a területet szósorok után mondásával vizsgáltuk. A szósorok hosszát egyesével emeltük, a szavak szótagszáma nem haladta meg a hármat. Csak a gyermekek által ismert és használt főnevek és számnevek szerepeltek a vizsgálatban.

Az auditív szeriális emlékezet fejlődése egyenletességet mutat (14. ábra). Az auditív emlékezet átfogó fejlesztéséből következett ennek az eredménye.

14. ábra: Auditív szeriális emlékezet

A vizsgálatok eredményeinek összegzése

A fejlesztő munka eredményeként a vizsgálatban résztvevő gyermekek közül a 2009-2010-es tanévben a nagycsoport végre 14-en érték el az iskolaérettséget, két gyermeknek kellett megismételni a nagycsoportot.

15. ábra: Beiskolázási adatok

Az elmúlt tíz év adatai szemléletesen mutatják a beiskolázási eredményeket. Ennek figyelembe vételével megállapítható a módszer eredményessége.

Ezek alapján igazolható, hogy az előző évekhez képest javult a beiskolázási mutató. Míg tíz évvel ezelőtt a beiskolázási arány 64% volt, addig (az új módszereknek, eljárásoknak, és az óvoda folyamatos tartalmi megújulásának köszönhetően (kompetencia alapú óvodai programcsomag bevezetése, IPR módszerek alkalmazása) az utóbbi években az arány 75%-ra módosult, míg a Micimackó Óvodai Prevenációs Program bevezetésével ez az arány 87%-ra javult.

A fejlesztéshez felhasznált programok, játékok, játékos feladatok közül azok kerültek be a prevenációs programba, amelyek a legjobbnak bizonyultak a csoport objektív és szubjektív feltételeinek figyelembe vétele mellett. Ezeket állítottam össze prevenációs programmá.

A későbbiekben lehetőséget kívánok biztosítani szélesebb körű megismertetésére, mellyel a kolléganőknek is segítséget nyújtok.

A program működésének vizsgálatát az első osztályba lépő gyermekek teljesítményére is kiterjesztem, hogy bizonyosságot szerezzek arra vonatkozóan, megalapozottak voltak a vizsgálati eredmények, és az iskolaérettnak nyilvánított gyermekek megállták-e helyüket az iskolában?

III. Összegzés

Több éves óvodapedagógusi munkám során egyre erősödött bennem a felismerés, hogy vannak olyan gyermekek az óvodánkban, akik fejlesztéséhez, iskolaérettségük eléréséhez nem elégséges a normál óvodai fejlesztés. A téma után kutatva ráakadtam néhány szakirodalomra, amelyek a prevenáció lehetőségét mutatja be. Az igazi segítséget Porkolábné Dr. Balogh Katalin és teamjének munkája adta, de ez sem volt átültethető csoportomra. Figyelembe kellett venni a település sajátosságait, hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek felülreprezentáltságát. A gyógypedagógus képzés során a tanulásban akadályozottak szakon, fogalmazódott meg bennem, hogy az eddig sikeresen kipróbált fejlesztő játékokat, fejlesztési módszereket és a háttér szakirodalom vonatkozásait egy prevenációs programban foglaljam össze.

A szakirodalmakból feltártam a normál óvodai fejlődésmenetet, az elmaradások lehetséges okait, területeit, a szakma által használt felosztásokat, elnevezéseket. Ezt olyan mélységig tettem, hogy a témában kevésbé tájékozott, vagy kezdő óvodapedagógusok számára is érthetővé, átláthatóvá tegyem a teoretikus anyagot.

A prevenációs program sikerét, létjogosultságát a programmal fejlesztett óvodai csoport fejlődési eredményeivel igazolom.

A fejlődési mutatókat az érintett csoportban végzett DIFER méréssel és az egyéb rész képességek megfigyelésével, játékos feladatok elvégzésének eredményével igazolom. Ezen eredményeket grafikonokon mutatom be, melyeken a különböző életkorban vizsgált területek csoportra vetített eredményei láthatók. E vizsgálatok mutatják az egyes fejlesztési területeken három év alatt elért pozitív fejlődést.

Hipotézisem beigazolódott. A gyermekek felmérésének eredményei alátámasztják azt a feltevésemet, hogy a tervszerű és rendszeres fejlesztés elősegíti a gyermekek optimális fejlődését a spontán fejlődés mellett; még hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet esetén is. A prevenciós program összeállításánál végig kellett gondolnom, hogy milyen formában, milyen területi elosztásban szerepeljenek a fejlesztő feladatok. Végül a táblázatos forma mellett döntöttem, hogy jól elkülönüljenek az egyes feladatok, fejlesztési területek és mellettük feltüntethető legyen az adott feladat eszközigénye is. A fejlesztő feladatokat úgy állítottam össze, hogy a könnyebb feladatoktól haladjunk a nehezebbek felé. Korcsoportokat itt nem adtam meg, mert mindig a gyermek aktuális fejlettségi szintjét kell a pedagógusnak megkeresnie, és ahhoz kell kiválasztania a legmegfelelőbb fejlesztő feladatokat, játéktevékenységeket. A beszédfejlesztő foglalkozásokhoz éves ütemtervet készítettem mindhárom korcsoport számára. Ezen a területen több mint hat éves tapasztalattal rendelkezem. Két, három éven át beszédfejlesztésben részt vett csoportomban nagyon jól bevált ez a fejlesztési forma. Természetesen itt is a könnyebbtől a nehezebb feladat felé haladó sorrendben található a beszédfejlesztő játékok. Ezek behelyettesíthetők más játékokkal is, amelyek a csoportoknak jobban tetszenek (az én gyermekeimnek ezek a játékok voltak a kedvencei).

A prevenciós programnak távlati célja: A 2010/2011-es tanévtől a Kutas – Lábod Mikrotérségi Közoktatási Intézmény hét óvodájában bevezetésre kerül az Esélyegyenlőségi munkaterv megvalósítása. Ennek keretében lehetőség nyílik arra, hogy a Micimackó Óvodai Prevenciós Programot több csoport is alkalmazza. Tudom, hogy munkám segítséget nyújt az óvodákban dolgozó kolléganőknek, és hasonló eredményeket érnek el a halmozottan hátrányos gyermekekkel, mint én.

A prevenciós program szélesebb körben való használatával, és kontrollcsoportos vizsgálattal bizonyítást nyer a fejlesztő foglalkozások valódi értéke a spontán fejlődés mellett. Ezeket az eredményeket a jövőben összesíteni, majd értékelni kívánom. Ennek birtokában lehetőség nyílik arra, hogy a program ne csak mikrotérségi szinten, hanem megyei, regionális, vagy országos szinten is megismerhető, alkalmazható módszerré váljon!

A prevenciós program kiegészítéseként óvodások fejlesztését szolgáló játékgyűjtemény összeállítását tervezem, amely szorosan kapcsolódik a programhoz, hogy még jobban érvényesüljön a játéktevékenység fejlesztő hatása az óvodában.

Tervezett célom az volt: a gyermekek képességeit felmérve, a hiányosságokat felszínre hozva kibontakoztassam őket. Legjobb tudásomhoz és képességeimhez mérten mindent megtettem annak érdekében, hogy valamennyi gyermeket továbbfejlesszek, gazdagítva egyéniségét. Hozzájáruljak ahhoz, hogy kollégáimmal szeretetteljes környezetben alkotni akaró és – képességeiket maximálisan kiaknázva – alkotni tudó gyermekké formáljuk és neveljük őket!

*„... Nem százszor nagyobb kötelességünk-e olly lényről gondoskodnunk,
mellyet mi idéztünk életbe, 's mellynek szerencséje 's nyomorusága
nagy résztint kezünkben van?”*

Gróf Széchenyi István

Irodalomjegyzék

- AZ ÓVODAI NEVELÉS ORSZÁGOS ALAPPROGRAMJA. Budapest, 1998
- R. L ATKINSON, R. C ATKINSON, E. E. SMITH, D J. BEM, S N HOSKSEMA (1999):
Pszichológia Osiris Kiadó, Budapest.
- BABIK ILDIKÓ (2004): *Zenei játékok óvodások számára* Szort Bt. Ovizuál Kreatív Műhely, Budapest.
- BOZSIKNÉ VIG MARIANNA – TARINÉ BEREGI JUDIT – GONDA SZILVIA SZERK.
(2008): *Fejlesztő tervek gyűjteménye* BAZ Megyei Pedagógiai Szakmai, Szakszolgálati és Közművelődési Intézet, Miskolc.
- CZIBERE CSILLA (2006) szerk.: *Ajánlások sajátos nevelési igényű gyermekek kompetencia alapú fejlesztéséhez. Bevezető az óvodai nevelés kompetenciaterület ajánlásaihoz.* Budapest. SuliNova
- ENGLBRECHT, ARTHUR – WEIGERT, HANS (1999): *Hogyan akadályozzuk meg a tanulási akadályok kialakulását? avagy Nem jelenthet akadályt a tanulási akadály!* Budapest. ELTE
- GERÉB GYÖRGY (1989) szerk.: *Pszichológia*. Tankönyvkiadó. Budapest,. in. dr. Kiss Lajos: *A kisgyermekkor és Az óvodáskor* c. fejezetek, 183-208. p.
- GÓSY MÁRIA (1993): *Beszéd és beszédviselkedés az óvodában.* Tanszer-Tár Bt. Budapest.
- GÓSY MÁRIA DR. (1999): *Pszicholingvisztika.* Corvina. Budapest.
- GYARMATHY ÉVA (1998): *A tanulási zavarok szindróma a szakirodalomban* Új Pedagógiai Szemle 1998/10. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=1998-10-lk-gyarmathy-tanulasi> [2010.08.17.]
- GYARMATHY ÉVA (2003): *Játékkatalógus* Iskolapszichológia 20. ELTE, Budapest.
- HORVÁTH JUDIT – HORVÁTHNÉ CSAPUCHA KLÁRA – DR. RÓNÁNÉ FALUS JÚLIA (2004): *Amit az óvónőnek észre kell venni* Szort Bt. Ovizuál Kreatív Műhely, Budapest.
- HORVÁTHNÉ ZÓLYOMI ÁGOTA (2007): *Iskolaérettség* <http://www.hoxa.hu/?p1=cikk&p2=1656> [2010.06.12.]
- KALMÁR HAJNALKA (2005): *Tanulási zavarok korrekciója és személyiségfejlesztés* Iskolapszichológia 18. ELTE, Budapest.
- KOCSIS LÁSZLÓNÉ – ROSTA KATALIN (2002): *Ez volnék én?* Logopédiai Kiadó Kkt. Budapest.
- MESTERHÁZI ZSUZSA (1998): *A nehezen tanuló gyermek iskolai nevelése* BGGYTF, Budapest.
- NAGYNÉ FALUCSKAI ANNA (2008): *Játékgyűjtemény a testtudat, téri tájékozódás fejlesztéséhez,* TREFORT Kiadó, Budapest.
- NÉMETH ERZSÉBET – S. PINTYE MÁRIA (2002): *Mozdul a szó* Logopédiai Kiadó, Budapest.
- PERLAI REZSŐNÉ dr.(1996): *Az óvodáskor fejlesztő játécai* OKKER, Budapest
- PINCZÉSNÉ PALÁSTHY ILDIKÓ (2002): *Tanulási zavarok, fejlesztő gyakorlatok* Pedellus Kiadó, Budapest.
- PORKOLÁBNÉ DR. BALOGH KATALIN (1990): *Készségfejlesztő eljárások tanulási zavarral küzdő kisiskolásoknak* Iskolapszichológia 4. ELTE, Budapest.
- PORKOLÁBNÉ DR. BALOGH KATALIN (1992): *Komplex Prevenziós Óvodai Program „Kudarccal nélkül az iskolában”* Alex-typo Kiadó Bt. Budapest.
- ROSTA KATALIN – RUDAS ZSUZSANNA – KISHÁZI GERGELY (1995): *Hüvelykujjam...* Logopédiai Kiadó Gmk, Budapest.
- ROSTA KATALIN SZERK. (2006): *Add a kezed!* Logopédiai Kiadó, Budapest.
- ROSTA KATALIN SZERK. (2004): *Taníts meg engem!* Logopédiai Kiadó, Budapest.

SZABÓ BORBÁLA (2006): *Mozdulj rá...* Logopédiai Kiadó, Budapest.

VIDONYINÉ SÓLYMOS RITA (2007): A tanulási zavarok prevenciója
http://egeszseg.bdf.hu/segedlet/vidonyine/Tanulasi_zavarok_prevencioja_es_terapiaja.pps
[2010.06.28.]

1. számú melléklet

Micimackó Óvodai Prevenációs Program

Mozgásfejlesztés

Nagymozgások fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Gurulás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gurulás sík talajon, szükség esetén segítséggel ✓ Gurulás hengerben ✓ Gurulás lepedőbe (plédbe) csavarva (kigurítjuk a plédből) ✓ Gurulás fej fölé emelt kézzel (labdával könnyebb) ✓ Gurulás lejtőn 	Tornaszőnyeg, pléd vagy lepedő, testhenger, labda, széles ferdepad
Kúszás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kúszás sík talajon, talp megtámasztásával ✓ Kúszás meghatározott irányba, tárgyak megkerülésével, asztal alatt 	Csoportszoba bútorai, bóják
Mászás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mászás sík talajon ✓ Mászás meghatározott cél felé, különböző minőségű talajokon ✓ Mászás nehezített helyzetekben: akadályok megkerülésével, asztal alatt, padon, lejtőn, stb 	Szőnyeg, tornaszőnyeg, asztal, pad, ferdepad, stb.
Járás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Járás sík talajon, egyenletes ritmusra, irányváltoztatással ✓ Járás talajra rajzolt alakzatokon ✓ Járás zenére gyorsabb, lassabb ütemezésre ✓ Járás mezítláb különböző minőségű talajokon (pl.: puha, szúrós, érdes) ✓ Járás lépcsőn fel, le ✓ Járás lábujjhegyen, sarkon ✓ Járás hátrafelé ✓ Járás különböző magasságú tárgyak átlépésével, akadályok megkerülésével ✓ Köralakítás, járás kézfogással körben ✓ Soralkotás, vonatozás ✓ Galopplépések 	Érzékelő lapok, építőkockák, székek, bóják
Futás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Futás körbe, jelre megállás – saját jel megkeresése a talajon ✓ Futás egyenetlen talajon, szabadban, akadályok megkerülésével ✓ Helyváltoztatás járás és futás váltakoztatásával 	Jelek, székek, bóják

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tűz – víz – repülő játék ✓ Futás tempóváltásokkal, irányváltásokkal ✓ Versenyfutások 	
Ugrálás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Térdrugózás ✓ Ugrálás egyhelyben kézfogással ✓ Ugrálás önállóan ✓ Ugrálás trambulínon ✓ Ugrálás előre haladva ✓ Ugrálás egyenes majd hullámvonal mentén, cikk-cakkban, előre-hátra, jobbra-balra a kötél mellett ✓ Ugróiskolák: hagyományos, csiga formájú, kör alakú 	Trambulin
Ugrás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kialakított ugrómozgások gyakorlása ✓ Átugrás földre fektetett kötél fölött és karikába ✓ Leugrás zsámolyról ✓ Sorverseny a tanult mozgásformák alkalmazásával 	Kötél, karika, zsámoly
Alapmozgások kombinálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Akadálypálya: eddig tanult alapmozgások összekapcsolása egyszerű és nehezített helyzetekben, eszközökkel (pl.: pad, szivacs-lejtő, lépcső) 	Pad, Wesco – tornaelemek
Páros gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Játékos utánzó gyakorlatok párosan – ülésben és állásban ✓ Járás és futás kézfogással párosan, ritmusra is ✓ Leguggolás, felállás párosan ✓ Baba hintáztatása (Zsipp, zsupp...) ✓ Autó tologatása egymásnak ✓ 	Baba, autó
Labdagyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Járás és futás labdával a kézben ✓ Játékos utánzógyakorlatok labdával – eszköz szemmel követésével ✓ Labda átadása, gurítása, dobása, elkapása, rúgása különböző testhelyzetekben ✓ Célba gurítás, - dobás (kétkezes alsó dobás) ✓ Gurítás test körül (sarokülésben, törökülésben) ✓ Labdahordozás négykézláb hason ✓ Ugrálás boka közé szorított labdával ✓ Labdaátadás pattintással ✓ Labdavezetés 	

Babzsák gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Játékos utánozógyakorlatok babzsákkal a kézben ✓ Járás babzsákkal a fejen, vállon ✓ Padon járás babzsákkal a kézben ✓ Padon járás babzsákok lerúgásával ✓ Célba dobás egy kézzel, hajítás ✓ Babzsák feldobása, elkapása ✓ Páros gyakorlat: dobás, elkapás ✓ Két kéz, szem – kéz koordinációs gyakorlatok 	Babzsák, pad, karika, kosár vagy vödör
Padgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Húzódkodás padon, mászás padon ✓ Járás padon két lábbal, majd mellélépéssel (padon – földön), terpeszben pad fölött, különböző kartartásokkal, eszközzel a kézben ✓ Kéztámasszal a pad felett átugrás jobbra-balra ✓ Nyuszi ugrás a padon 	Tornapad, babzsák, kocka, tornabot, szalag
Botgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Játékos utánozógyakorlatok bottal ✓ Bot körbeadogatása ✓ Szem-kéz koordinációs gyakorlatok két kézzel ✓ Átadása egyik kézből a másikba, test körül körbeadás ✓ Mozgások zenére 	Tornabot, CD-lejátszó, CD
Hullámvonal követése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hullámvonal követése csoportosan, vállfogással (vonatozás), kézfogással (kígyó) ✓ Hullámvonal követése egyénileg (mászás, járás), bóják megkerülésével ✓ Labda gurítása hullámvonalon ✓ Babakocsi, talicska, dömper tolása hullámvonalon 	Babakocsi, talicska, dömper, bóják, labda
Páros labdagyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Páros gyakorlatok hasonfekvésben, terpeszülésben, állásban: gurítás, dobás, elkapás, rúgás 	Labdák különböző méretekből
Bordásfal gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mászás a bordásfal fel, le és oldalirányban ✓ Egyensúlyfejlesztés: egyik, majd másik láb hátralendítése, jobb majd bal kézzel való integetés ✓ Akadálypálya: felmászás, csúszdán lecsúszás ✓ Függeszkedés bordásfalon 	Csúszda, ferdepad

Talajgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hanyatt- és hasonfekvésben, ülésben végzett gyakorlatok ✓ Kéztámasz kialakítása ✓ Biciklizés ✓ Hasizom erősítés: lábemelés páros lábbal, majd külön ✓ Labdagyakorlatok: gurítás lábon, test körül 	Labda
Alapmozgások mozgáskombinációkkal	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gurulás ✓ Kúszás ✓ Mászás ✓ Járás ✓ Futás 	
Alapmozgások eszközhasználattal	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gurulás ✓ Kúszás ✓ Mászás ✓ Járás ✓ Futás 	Labda, babzsák, bot, pad, bordásfal, egyéb Wesco eszközök
Akadálypálya	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Alapmozgások nehezített helyzetekben ✓ fellépés, lelépés, átlépés ✓ leugrás, ugrálás trambulínon, átugrás ✓ padgyakorlatok, célba gurítások és – dobások ✓ egyensúlyfejlesztés tornaszereken 	Pad, zsámoly, trambulín, rugós deszka, billenő hinta, tányérhinta, forgó tölcser, gördeszka

Finommotorika (vizuomotoros-, grafomotoros készség) fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Kézfej, ujjak erősítése tornaszerekkel	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kendő, szivacs labda, rongy labda, szalag, stb. marokba gyúrása ✓ Karika, bot, körkötél, stb. fogásai ✓ 30-25 cm Ø léglabda fogása szétnyitott ujjakkal ✓ Függesek rúdon, gyűrűn kötélen ✓ Alsó-, felsőfogás bordásfalon, mászókan, madárfogás: hüvelykujj szemben a 4. ujjal ✓ Szalag, kendő, babzsák fogása két ujjal ✓ Léglabda pörgetése talajon egy kézzel ✓ Kislabda tartása 5 ujj szorításával lefelé ✓ Karika tartása két kéz markolásával függőlegesen, vízszintesen; forgatása 	Kendő, szivacs labda, rongy labda, kislabda, karika, körkötél, szalag, léglabda, rúd, köté, bordásfal, babzsák
Gyurmázás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gyurma melengtetése ✓ Csipkedés ✓ Gömbölyítés ✓ Ütögetéssel lapítás 	Gyurma, sógyurma, gyurmatábla, sodrófa, hurkapálca

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hengerítés ✓ Gyurmakígyóból csigavonal tekerése ✓ Gyurmagömbök fűzése hurkapálcára 	
Gyöngyfűzés	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gyöngyök válogatás ✓ Gyöngyök nyomkodása gyurmába – kép készítése ✓ Nagyméretű gyöngyök fűzése vastag zsinórra, vastag damilra ✓ Kis lyukú gyöngy fűzése vékony drótra, vékony damilra ✓ Nyaklánc, karkötő készítése 	Gyöngyök különböző színben, méretben
Papírtépés	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Különböző minőségű, vastagságú papírok tépése minél apróbb darabokra ✓ Papírdarabok felragasztása – kép készítése 	
Csipeszelés	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kis és nagyméretű csipeszek felfűzése zsinogra, drótra, damilra ✓ Sün, napocska, stb. alakú kartonra csipeszek felcsiptetése ✓ Ritmusos sor alkotása csipeszeléssel 	Csipeszek különböző nagyságban, színben, kartonfigurák, drót, damil, zsinog
Termékek ragasztása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Különböző minták ragasztása: <ul style="list-style-type: none"> - a szélét és a belsejét más termékkel díszítjük a formának - két-három termés váltakozásával díszítünk - a papírt részekre osztjuk, és minden részt más termékkel díszítünk ✓ emberkeforma összeállítása 	Magvak, termékek, száraz virágok, karton vagy színespapír, vékony falap, hurkapálca, kender, fonal, fogpiszkáló, stb.
Dróthajlítgatás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Különböző vastagságú drótokból különböző alakzatok, formák hajlítása (ujjbeggyel hajlítson a gyermek) ✓ Gyöngy felfűzése a meghajlított formára 	Különböző vastagságú drótok, gyöngyök
Varrás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Előlyukasztott kartonlapba fonal, madzag fűzése ✓ Tüvel varrás előrajzolt formán 	Karton, lyukasztó, fonal, madzag, tű, olló
Nyomatok, nyomdázás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tenyéryomtat ✓ Ökölnyomat ✓ Talpnyomat ✓ Krumplinyomda ✓ Dugónyomda, Ujjnyomda 	Tempera vagy vízfesték Ecset, vizes-tál, csomagolópapír, nyomdák
Festés	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tenyérrel, öt ujjal, egy ujjal ✓ Szivaccsal, szivaccsecsettel ✓ Ecsettel (vastag, vékony) ✓ Textillel, Vattapamaccsal ✓ Pálcikával ✓ Spárgával, fonallal 	Tempera vagy vízfesték, ecset, vizes-tál, spárga, csomagolópapír, rajzlap, textil, vatta, pálcika, fonal

Rajzolás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Homokba, lisztbe, búzadarába ujjal, bottal, pálcikával ✓ Csomagolópapírra ✓ Aszfaltra krétával ✓ A/3-as lapra, A/4-es, A/5-ös lapra ✓ Zsírkrétával, filctollal ✓ Színes ceruzával ✓ Rajzolás mondókákra → írás-előkészítés ✓ Nem sík formák megrajzolása, festése (tojás, papírhenger, befőttesüveg, stb.) 	Lapos doboztető, homok, liszt, búzadara, bot, pálcika, papírlapok, zsírkréta, aszfaltkréta, színes ceruza, filctoll, üvegfesték, viasz, stb.
Egyéb papírmunkák	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gyűrés ✓ Tépés: csíkok, pöttyök, szabályos alakzatok ✓ Vágás: egyenes vonal mentén, hullámvonal mentén, szabályos alakzatok, bonyolult vonalvezetés mentén ✓ Ragasztás: stifttel, ecsettel, tubusos ragasztóval, csirizzel; papírt, terméseket, fonalat, térbeli alakzatokat több él mentén 	Különböző minőségű, vastagságú papírok, különböző vágó-élű ollók, különböző ragasztók

Egyensúlyérzék fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszköz
Állás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zárt lábbal pár másodpercig ✓ Testfordulatok ajtó, ablak felé, felugrással, lépéssel ✓ Fállábon sarok-, térdemelés ✓ Lábujjon, sarkon állás ✓ Mérlegállás mellső, oldalsó ✓ Talpélen állásból sarkonállás 	
Járások (szem – láb koordináció)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sávokban, szalagok között (50-10 cm) ✓ Térd-, sarokemeléssel (testrészre koncentráció) ✓ Lábujjon ✓ Létra fokai közé lépés, 31 cm (szem – láb koordináció) ✓ Tyúklépés rézsútos padon, átbújás zsinór alatt, félfordulat, 10-20cm-es akadály átlépéssel, térdemeléssel, hátra haladással ✓ Kéziszerkezték egyensúlyozása tenyéren ✓ Törpejárás lábujjon, egyenes vonalon 	Fektetett létra, tornapad, Wesco – tornaelemek, labda, bot, stb.
Kúszás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Asztalon, padon előre ✓ Emelt padon előre, hátra ✓ 60-80 cm-re emelt, rézsútos padon 	Tornapad, zsámoly

Mászás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rézsútós létrán, kötélletrán le- föl ✓ Mászás egyik végtag kiiktatásával ✓ Padpáron haladás oldalra: kar az egyik, láb a másik padon (kb. 20-30 cm-re egymástól) ✓ Vízszintes rúdon átfordulás ✓ „Sánta róka” padon, padpáron 	Létra, kötélletra, zsámoly, szalag
Támaszugrás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Talajon, szőnyegen ✓ Padon 	Szőnyeg, pad
Kézállás támaszgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Talpon, tenyéren támasz, egyik, majd másik lábbal hátrarúgás ✓ Tenyértámasz a talajon, egyik láb a másik után lendül hátra, föl ✓ Falra, bordásfalra fölmászás lábbal, kartámasz a talajon ✓ Állásból kéztámasz, láblendítés függőleges helyzetig egy lábbal ✓ Bordásfalnál, falnál felmászása a falhoz 	Bordásfal, tornaszőnyeg
Sportágak köréből	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Labdarúgás (rúgás közben féllábon egyensúlyozás) ✓ Rollerezés ✓ Kerékpározás ✓ Görkorcsolyázás, korcsolyázás ✓ Gördeszkázás 	
„Body roll” henger – gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ hengergörgetés két kézzel a hengerre támaszkodva, térdelőtámaszban ✓ hason végiggördülés a hengeren ✓ pókjárás, 1 lábbal hengergörgetés ✓ állásban jobb és bal lábbal hengergörgetés ✓ a hengeren hasalva egyensúlyozás a két kar, ill. a két láb emelésével (hengeren ülve, oldalt fekve is) ✓ háton végiggördülés, kapaszkodás a hengerbe ✓ hengergurítás a hengeren ülve 	Body-roll hengerek
Ugrások	<ul style="list-style-type: none"> ✓ szökdelések irányba, célba, 2 lábon, sávba, karikába, vonalon át ✓ elrugaszkodás páros és féllábal ✓ irányított szökdelések (ugróiskolák) ✓ célbaugrások (mélyugrás) ✓ szerre felugrások nekifutásból ✓ sorozatugrások, magasba és távolba ✓ egyre szűkülő célmezőkbe ✓ szerre felugrás fél lábbal 	Körkötél, karika, zsámoly

Szem – kéz, szem – láb koordináció fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszköz
Labda gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Terpeszállásból, guggolásból: babzsák csúsztatás padok, vonalak között; léglabda gurítása falhoz, 2-3-m széles kapuba 4 m-ről ✓ Guruló labda után futás, elfogás két kézzel ✓ Labda leejtése, lepattintása, feldobása, labda irányába mozdulás, elkapás ✓ Labda görgetése vonalak között, hullámsávon ✓ Labda felpattintása ✓ Terpeszülésben gurítás társhoz 1-2 m távolságról ✓ Labdagurítás különböző testhelyzetekből (ülés, hasalás, hanyattfekvés stb.), visszaguruló labda elfogása ✓ Labda feldobása, elkapása ✓ Lepattintás, elkapás járás közben is ✓ Falról földre pattanó labda elkapása ✓ Falra pattintás, elkapás ✓ Földre pattintás, társhoz irányítva ✓ Léglabda továbbítása ütővel, bottal padok között, vonalon, majd célba (két szék közé) ✓ Labdagörgetés lábbal sávban, akadályok között ✓ Labda rúgása padok között, célba (2 m széles jelek között) ✓ Gurítások léglabdával, medicin labdával, szivacs- és maroklabdával egyre szűkülő sávokban, vonalak között, padon, egyre kisebb célba ✓ Ugyanez ütő, bot segítségével ✓ Labda feldobása, elkapása járás, futás közben, ülésben, térdelésben, két majd egy kézzel ✓ Labdavezetés folyamatosan járás, futás közben, akadálykerüléssel, társkerüléssel ✓ Labda rúgása társnak, 1 m széles célba 4-6 m távolságról 	Babzsák, pad, bóják, Labdák, bot, székek
Dobások, szem – kéz koordinációs gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tárgyak fogása, elengedése (labda, babzsák) ✓ Tárgyak hirtelen elengedése: megadott jelre (pl. futás közben – paddal, körkötéllal behatárolt helyre – ejteni) 	Labda, babzsák, pad, körkötél, szivacs labda, léglabda, karika, kislabda, rongy labda

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 1,5 m-es sávba, körbe, függőleges (fal), vízszintes célokra (padok közé), babzsákkal, szivacsabdával, léglabdával stb. 3-5 m távolságból alapvonalról egy kézzel ✓ Kétkezes alsó- és felső dobások léglabdával vízszintes, függőleges sávokra ✓ Dobások különböző nagyságú és súlyú labdákkal ✓ Célbadobás 1 m-es sávba, háló fölé, 4-6 m távolságról ✓ Kislabda hajítás 2 m magas zsinór fölött ✓ Kétkezes alsó és felső dobások vízszintes és függőleges célba, karikába 	
Járás, futás, szem-láb koordinációs gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 50-20 cm-es sávokban, vonalak, szerek között ✓ Padon oldalra lépéssel, majd előre utánzáró lépéssel ✓ Akadálykerüléssel, átlépéssel (babzsák, építő stb.) ✓ 20-10 cm sávokban, hullámvonalakon különböző nagyméretű formákon (szemfixáció) <ul style="list-style-type: none"> ✓ Tárgyak, akadályok kerülgetésével (4-5 db) ✓ Földre rajzolt sávokba lépéssel, majd szűkített körökbe ✓ Egy lábról két lábról, majd egy lábról egy lábra ugrás, lendületből ✓ Járás 10-15 cm-es sávokban, lábujjon, sarkon is, bonyolult formákon (labirintus) szemfixációs gyakorlat ✓ Sávokon, vonalakon áthaladás keresztirányban – sávra, vonalak közé lépve ✓ 20 cm széles sávról sávba ugrás, majd 10 cm-es körökbe (távolságuk növelhető) 	Pad, bólyák, karika
Szökdelések, ugrások	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Karikába egyik, másik lábbal belépés, ki-be ugrás, szökdelés ✓ Körbeszökdelés valami körül (kéziszser, tornaszser) ✓ Ugróiskolák ✓ Enyhén hullámszó zsinór átugrása, talajra fektetve, majd megemelve ✓ Óvónő által középpontból vízszintesen forgatott kötél átugrása egyesével ✓ Körbeszökdelés előre, oldalra, hátra haladva valami körül (pad, asztal) ✓ Ugrókötél egyéni használata (1-2 ugrás) ✓ Megpörgetett karikába ki-beugrás 	Karika, ugrókötél, körkötél, pad, asztal

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hajtott kötél alatt átfutás ✓ Ugrókötél hajtása egyénileg, ritmikus szökdelés ✓ Óvónő által középpontból vízszintesen forgatott kötél átugrása csoportosan is ✓ Fél lábon szökdelés rajzolt jelekbe 	
Függések	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Érintőmagas vízszintes rúdra kapaszkodás madárfogással ✓ Bordásfalra fel-le mászás ✓ Vízszintes rúdon függésben jobb illetve bal kézfogódzás elengedése, visszafogás megkísérlése ✓ Függésben tovahaladás oldalra utánfogással ✓ Függőállásban tovahaladás oldalra utánfogással, keresztező fogással ✓ Létra fokain utánfogással, túlfogással előre, oldalirányba haladással 	
Mászások	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vonalak között talpon, tenyéren ✓ Páros padon, egy padon előre haladva ✓ Rézsútós létrán, mászókán, előre, oldalra ✓ Bordásfalon oldalra haladva ✓ Átfordított, egymástól 30 cm-re lévő padpáron oldalra haladva ✓ Bordásfalon, emelt padpáron (40-60 cm) 	Bordásfal, létra, pad,

Vizuomotoros koordináció fejlesztése

Feladatok, tevékenységek	Eszköz
Csomagolópapíron társ testkörvonalának - rajzolása, - kiszínezése - díszítése tépéssel, ragasztással - háttér festése	Csomagolópapír, ceruza, zsírkréta, színes ceruza, színes papír, szalvéta, krepp papír, ragasztó, vízfesték, tempera, ecset
Csomagolópapírra hullámvonalban széles ecsettel tapétaragasztó felvitele, megszórása apró szemű anyaggal ”tenger”	Mák, homok, búzadara, lencse, sárgaborsó, csomagolópapír, ragasztó, ecset,
Síkbáb készítése hajtogatással: hajó, hal; célzott vonal (egyenes, hullám) vezetése az előzőleg készített „tengeren”	Origami papír, hurkapálcika
Homokrajz ujjal, pálcikával	Dobozfedő magas peremmel, homok, pálcika
Aszfaltrajz színes krétával	Aszfalkréta
Előre megrajzolt forma átragasztása fonállal	Kartonlap, ragasztó, színes fonalak
Két rajzlap közé tett, festékbe mártott vastag fonal kihúzása, kapott kép vonalainak, formáinak lekövetése	Zsinór, ecset, tempera, rajzlap, vizesedény
„Figurán járás” – különböző alakzatok keresése padlóra ragasztott képek közül	Színes alakzatok kartonból, széles cellulux-ragasztó

„Figurajárás” – padlóra rajzolt/ragasztott formák (hullámvonal, csigavonal, kör, cikcakk) bejárása. Nehezítése: kézi-szerrel a kézben	Kréta vagy szigetelőszalag. Kézi-szerek.
Síkbeli formák létrehozása tornaszerekkel.	Szalag, tornabot, körkötél.
Síkbeli formák létrehozása asztalon.	Madzag, szalag, pálcika.
Szemforgatók: mozdulatlan fejjel, csak szemmel követünk mozgó tárgyakat: fel-le, balról-jobbra, átló, kör.	Bármilyen kisebb tárgy.
Fényfogócska: egy, később két lámpa fényével falra rajzolt formák követése tekintettel: Találd ki, mit láttál?	Zseblámpák, lézerbotok, LED fényű öngyújtók.
Zseblámpa fényével nagy felületen (falon, csomagolópapíron) útvonalkövetés	Zseblámpa, csomagolópapír.
Léggömbözés: léggömböt kézzel, ütögetéssel próbálunk levegőben tartani állva, ülve, fekve. Nehezítése: a) több léggömbbel ugyanez; b) csak ujjal, lábbal vagy fejjel lehet a léggömbhöz érni.	Léggömb
Szappanbuborék fújása, elkapása.	Szappanbuborék-fújó
Gombfoci	Gombok, asztal vagy előre felfestett focipálya-tábla
Golyós házikó: golyók gurítása, szemmel követése.	Asztal szélére felerősíthető kartonházikó, amelynek kisebb-nagyobb ajtói vannak.
Ping-pong labda vezetése, fújása asztalon. Nehezítése: ping-pong labda vezetése eszközzel.	Ping-pong labda, könyv, kartonlap, 5-6 cm széles lécs
Mágnessel fémtárgyak vezetése asztalon, mágnes-táblán, lapon	Mágnes, hűtő-mágnes, csavar, csavaranya, stb.
Körjátékok: egyes, kettes, többes kör alakítása, bejárása.	-
Énekes játékok, amelyekkel különböző alakzatokat járunk be. - Tekeredik a kígyó...: csigavonal - Kis, kis kígyó...: kígyóvonal - János úr készül...: egy kapus - Egyet termelt a mogyoró...: sok kapus	-
Tárgyakból épített labirintus bejárása, elrejtett „kincs” megkeresése	Csoportszoba bútorai vagy tornaszerek
Csomagolópapírra rajzolt egyszerű, nagy alakú lendületes formák követése szemmel, ujjal, később ceruzával megrajzolva az útvonalat: labirintus síkban	Csomagolópapír, ceruza
A/3-as méretű lapon különböző labirintusokban bábukkal, majd ceruzával vonalvezetés: labirintus síkban	Papír, ceruza, bábuk
A/4-es méretű lapon különböző labirintusokban bábukkal, majd ceruzával vonalvezetés: labirintus síkban	Papír, ceruza, bábuk

Autópálya szőnyegen vagy csomagolópapírra rajzolt egyszerű nagy alakú térképen autóverseny, vagy csigafutam	Csomagolópapír, filctoll, kisautók, bábok
Egyszerű ábrák átrajzolása átlátszó papírra (háromszög, négyszögek, kör)	Mintalapok, zsírpapír, ceruza, kréta
Egyszerű ábrák átrajzolása átlátszó papírra (fa, házikó, autó, virág))	Mintalapok, zsírpapír, ceruza, kréta
Kifestőkönyv egyszerű eseményképeinek átrajzolása indigóval	Mintalap, indigó, ceruza
Sablon körberajzolása, egyszerű eseménykép alkotása	Sablon, papír, ceruza, kréta, logikai lapok
Előrajzolt minták apró szemű terményekkel való kirakása, ragasztása	Mintalap, lencse, borsó, mák, homok, ragasztó
Célba-dobás, gurítás, rúgás a távolság növelésével, cél méretének csökkentésével nehezítve	Babzsák, maroklabda, karika, zsámoly, kosár, alumínium dobozok, kugli, teke, stb.
Horgászjáték – pecázás mágneses vagy horgos bottal	Hurkapálca, mágnes, zsinór, gemkapocs, műanyag flakonokból kivágott halak, vagy készen kapható horgász-játék.
Kettes, hármas fonás	Vastag fonál, játék babák, csuhé
Fűzés, szövés	Fűzőlap, széles szalag, vastag fonál, szövőkeret, felvető fonál, vessző
Ritmikus sorok folytatása	Kavicsok, termések, kártyák, pálcikák, korongok, Minimat állatok
Keressd a többitől eltérő irányba nézőket! Azonos tárgyak közül a más irányba néző kiválasztása.	Kiskanalak, nyilak, Minimat készlet
Keressd az azonos irányba nézőket! Különböző tárgyak közül az azonos irányba nézők kiválasztása.	Minimat készlet
Keressd a többitől eltérő irányba nézőket! Feladatlapon	Feladatlap, ceruza
Keressd az azonos irányba nézőket! Feladatlapon	Feladatlap, ceruza
Rakd ki ugyanúgy!	Tangram, logikai lapok, pálcikák, korongok
Kerítsd be ugyanúgy!	Szőges-lyukas tábla, Pötyi, gumigyűrű
Mintamásolás ponthálóba. Egyszerű alakzatok (négyzet, háromszög, házikó, stb.) másolása a ponthálóba, először nagy alakban, később kisebbekben.	Pontháló mintalapok, ceruza
Mintamásolás négyzethálóba. Egyszerű alakzatok (négyzet, háromszög, házikó, stb.) másolása a ponthálóba, először nagy alakban, később kisebbekben.	Négyzetháló mintalapok, ceruza

Testséma fejlesztés

A testrészek ismerete

Terület	Feladatok	Eszköz
Önmaga beazonosítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Járásgyakorlatok közben tükör előtt elhaladva önmaga azonosítása pl. karfelltartással, integetéssel, kéz vállhoz tartásával, lábemeléssel ✓ Különböző mozgások végzése ✓ Egyensúlyozó járásnál tükör felé haladva ✓ Mászásnál, szökdelésnél, ugrásnál stb. ✓ Futás közben önmaga azonosítása pl. különböző testhelyzetekbe felugrások (sarokemelés, térdemelés, terpeszugrás, lábérintés bokánál, térdnél, lábujjnál, stb.) 	Nagyméretű tükör
Tevékenységek a testrészek megismerésére (csukott szemmel is)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kéziszerek tartása vállon, tarkón, csípőn stb. ✓ Hason, háton csúszás, kúszás közben, fejtetőn, csuklón szalag, kendő ✓ Megnevezett testrészekre tartott kézzel gyakorlatvégzés ✓ Kéziszerezrel testrészek megérintése (comb, mellkas, lábujjhegy, könyök) ✓ Különböző testrészekre támaszkodva talpon, tenyéren, hason, háton, fenéken, térden, csúszva is gyakorlatvégzés ✓ Különböző testrészekeken támaszkodás gyakorlatvégzés közben (pl. hanyattfekvésben csípőemelés, csak a talp és a váll támaszkodik) 	Kéziszerek: maroklabda, bot, szalag, stb.
Különböző testhelyzetekben megtalálni a testrészt, megérinteni, mozgást végezni vele	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sarokülésben <i>térd</i> előretolása a talajon váltva (jobb, bal) ✓ Zsugorülésben dobolás <i>sarokkal, talppal</i>, tapsolás <i>talppal, térdde</i> ✓ Terpeszülésben <i>comb – térd – boka</i> érintése babzsákkal, labdával, szalaggal, kendővel, stb. ✓ Szivacslabda adogatás, a <i>törzs, váll, nyak, comb</i>, körül (ülésben, állásban) térden, tenyéren támaszkodva ✓ Négykézláb haladva labdapörgetés <i>fejfel, térdde</i> ✓ Ülésben csúszás hátrafelé lábtolással, könyökfogással ✓ Guggolásból lábnyújtással <i>csípőemelés</i> 	Babzsák, labda, szalag, kendő, szivacslabda, pad, bot, henger

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mászás nyújtott végtagokkal: a lábak váltva lépnek; a lábak együtt lépnek ✓ Hanyattfekvésben labdaadogatás a törzs körül csípőemeléssel (a váll és a talp támaszkodik) ✓ Hasalásban kartámasszal mellkas emelés, sarok közelítése a fejhez ✓ Négykézláb haladva labda, babzsák, bot, henger görgetése <i>homlokkal, orral, állal</i> ✓ Előre haladással padon is, könyökfogással is, tarkóra fűzött kézzel is ✓ Hason csúszás csípőemeléssel ✓ Kar segítsége nélkül mellkason csúszva, lábujjtolással araszolás ✓ Hasalásban homlokszorítás a talajra, karemelés a fül mellett előre ✓ Talicskázás ✓ Padon terpeszülésben haladás előre kartámasszal, csípőemeléssel, a láb ne érje a talajt 	
Tárgy érintése testrészhöz	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ülés babzsákra, padra, hengerre, kendőre, stb. ✓ Kéz-, has-, hát-, lábtámasz padon, asztalon, széken, kendőn, babzsákon ✓ Ráállni padra, székre, babzsákra ✓ Átbújni karikán, szék, asztal, kötél alatt, stb. ✓ Futás közben jelre kell fölvenni ezeket a testhelyzeteket ✓ Ráhasalni padra, hengerre, labdára (medicin) ✓ Hát, váll, csípő, comb stb. érintse a talajt ✓ Háttámasz pad széléhez, falhoz, rúdhoz, hengerhez, székhez ✓ Sarkon, lábujjon járás ✓ Átbújni talajon függőlegesen tartott karikán ✓ Kézállás fal mellett, a csípő érintse a falat ✓ Labda-, hengerpörgetés le-fel, háttal, talppal falon, sarokkal talajon féllábon ✓ Marokban forgatott karikába belépni, átbújni 	Babzsák, pad, henger, kendő, szék, karika, asztal, kötél, medicinlabda,

Személyi zónák alakítása

Terület	Feladatok	Eszközök
„Oldaliság” – a test jobb- és baloldali zónájának alakítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ „egyik” és „másik” oldal ✓ Különböző gyakorlatok végzése „egyik” és „másik” oldalra (karlendítés, lábemelés, lépés, fordulás stb.) ✓ Szalag, bot, zsinór átlépése egyik lábbal, másik lábbal ✓ Lépések oldalirányban vonalak, padok között ✓ Színes szalaggal jelölt jobb csukló, boka (szalagos jobb kézzel labdagurítás) ✓ Jobb lábbal a padon, ballal talajon tovahaladás, ismétlés fordítva ✓ Szalag nélküli bal lábbal babzsák pöckölés, jobb lábbal ismétlés ✓ Padra támasztott jobb, majd bal lábbal kúszás ✓ Mászás, kúszás 1 végtag kiiktatásával (sánta róka) ✓ Térden-tenyéren támaszban jobb láb és kar emelése oldalra vagy hátra és előre labdavezetés jobb ill. bal kézzel ✓ Karika körbefutása úgy, hogy jobb láb legyen a karika mellett 	Szalag, bot, zsinór, színes szalaggal, pad, labda, karika
A test elülső és hátulsó zónájának alakítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hason fekvésben feladatvégzés (lábbal kopogás, csúszás) ✓ Hanyatt fekvésben lábemelések ✓ Hasról hátra átfordulás ✓ Bordásfalon függeszkedés háttal, hassal a fal felé ✓ Hengeren végiggördülés a test elülső oldalán bokától vállig ✓ Fordulatok: háttal a padnak, óvónő felé fordulva ✓ Hason hintázás lábfogással ✓ Hanyatt fekvésben térdfogással hintázás ✓ Hasról hátrafordulás folyamatosan (hossztengely körüli forgás) ✓ Bot, karika végighúzása a test elülső és hátulsó zónáján ✓ Függeszkedés háttal és arccal előre ✓ Csúszdázás hason, háton ✓ Guruló átfordulás terpeszből, végiggördülés a háton ✓ Hossztengely körüli forgás szertartással, nyújtott végtagokkal 	Bordásfal, pad, testhenger, bot, karika, labda, szalag, babzsák stb.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Függesben tovahaladás létra fokain ✓ Függesben lendülés előre, hátra, leugrás előre ✓ Páros gyakorlatoknál a párok egymással szemben, illetve háttal állnak ✓ Kézi-szerek tartása test előtt, test mögött ✓ Járás, futás közben jelre üljenek le, tegyék a kézi szert maguk elé, mögé ✓ Az előző gyakorlatok elvégzése becsukott szemmel is 	
Függőleges zóna alakítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kézi-szerek tartása fej fölé, láb alá, elé; függeszkedések érintőmagasságú rúdon, talajérintés lábbal ✓ A gyakorlatok elvégzése csukott szemmel is 	Babzsák, szalag, maroklabda, stb.
Tárgyhoz viszonyított testhelyzet	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Állás vonal mögé ✓ Körkötél köré törökülés, terpeszállás, stb. ✓ Szék, pad, asztal, kötél, bot, labda elé, mögé, melléállás, guggolás ✓ Járásból, futásból jelre fellépés székre, padra ✓ Futójátékban menekülés a tornaszerekre (pad, zsámoly, bordásfal), körkötélbe, asztal, szék alá (futás közben jelre is végezhető) ✓ Járásból jelre vonal mögé felállás ✓ Futásból jelre pad, szék, asztal, kézi-szerek elé, mögé, mellé állás, hasalás, térdelés, guggolás ✓ Terpeszállás, bot, kendő, szalag fölé ✓ Jelre futás a két vonal közé ✓ Tornaszer, kézi-szer mellé állás: szalagos jobb kéz a tornaszer mellett legyen ✓ Futójátékban jelre menekülés a szőnyegen, padon, vonalon túli területre, menekülés akadályon át ✓ Futásból jelre felállás a vonal (verseny) ✓ Sorverseny, két szemben lévő pad mögül indulás különböző testhelyzetekből: mellső fekvőtámaszból a padon lehet a kéz vagy lábtámasz; hasalásban a padon bokafogás; térdelés a pad mögött háttal; hason-fekvésben, talp a padhoz szorítva 	Pad, szőnyeg, szék, pad, asztal, kötél, bot, labda, zsámoly, bordásfal, babzsák, kendő, szalag

Ebben a modulban kerül sor a testséma fejlesztő feladatlapok megoldása, amelyek magvát Kocsis Lászlóné – Rosta Katalin: Ez volnék én? – című gyűjteményének feladatai adják. A feladatok közül a frontálisan és a hátulról ábrázolt gyermekek képeit, vagy körvonalait, árnyképeit összekötő feladatok oldják meg a gyermekek, amelyek elsősorban a test zónáinak megismerését szolgálják.

A hiányzó testrészek megrajzolása az emberi test analízisét, szintézisét és a szimmetria felismerését segíti.

A mozdulat-, mozgásutánzás a saját test határainak, különböző állapotokban való kiterjedésének megismerését célozza meg, valamint fejleszti az egyensúlyérzékletet is. Minták a feladatlapokból a 3. számú mellékletben.

Percepció fejlesztés

Vizuális észlelés fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
<i>Alakállandóság</i>		
Alakegyeztetés tapasztalati úton	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 1 – 2. Kartonból kivágott formák egyeztetése, ellenőrzése takarással ✓ 3. Különböző méretű, de azonos színű formák egyeztetése. ✓ 4. Különböző színű és méretű formák egyeztetése, forma szerinti csoportosítása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ugyanolyan kartonból kivágott egyszerű formák (kör, háromszög, négyzet, téglalap, ház, levél, csillag, gomba) 2. A fentiekből további 3 szín (ugyanolyan nagyságban) 3. A fentiekből további 3 méret. 4. Az összes eddig használt forma
Alakegyeztetés síkban, feladatlapon	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Feladatlapon a már megismert formák egyeztetése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Feladatlap a fenti formákból, melyen eltérő sorrendben található 3 oszlopban 2. A különböző oszlopokban különböző színűek a formák. 3. A különböző oszlopokban különböző méretűek a formák. 4. Az ugyanolyan alakú formák a különböző

		oszlopokban más-más méretűek és más-más színűek.
Alakegyeztetés összetett formák egyeztetése, differenciálása	✓ Összetett formák létrehozása. (HÁZ)	1. Ugyanolyan színű kartonból kivágott ház részletek, minden részletből legalább 3 különböző típusú 2. További 3 különböző színű elemek.
Alakegyeztetés összetett formák egyeztetése, differenciálása feladatlapon	✓ Összetett formák keresése: Keresd meg az ugyanolyan házakat! Kösd össze őket!	Feladatlapok a fenti feladatok alapján.
Alakegyeztetés összetett formák egyeztetése, differenciálása feladatlapon	✓ Összetett formák differenciálása: - Keresd azt, amelyik nem ugyanolyan, mint a többi! ✓ - Keresd azt, amelyik ugyanolyan, mint az első!	Tárgyak képei soronként egy nem ugyanolyannal; egy ugyanolyannal!
Alakegyeztetés összetett formák egyeztetése, differenciálása feladatlapon	✓ Összetett formák differenciálása: - Keresd azt, amelyik nem ugyanolyan, mint a többi! ✓ - Keresd azt, amelyik ugyanolyan, mint az első!	Összetett geometriai formák képei soronként egy nem ugyanolyannal; egy ugyanolyannal!
Alak – háttér differenciálás: vizuális észlelés a környezetben	✓ A környezet vizuális információinak észlelése: - Mit látsz a csoportszobában? - Látsz-e a csoportszobában ...-t? - Ha kinézel az ablakon mit látsz? ✓ - Látsz-e ...-t?	-
Alak – háttér differenciálás: vizuális észlelés a környezetben	✓ A környezet vizuális információinak észlelése: - Nézz szét a csoportban! Csukd be a szemed! Én valamit eldugok, neked ki kell találnod, mit dugtam el! - Nézz jól meg engem! Most megváltoztatok valamit magamon, mi az? ✓ Egy gyermeknek bekötjük a szemét, egy pedig kimegy a csoportból, amíg a mondókát mondjuk. (Az erdőben jártunk, keltünk...) A hunyónak ki kell találnia, ki ment ki!	Kendő

Analizálás – összetett képek elemzése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Eseménykép elemeinek beazonosítása, megnevezése, felsorolása ✓ - Nézd meg ezt a képet! Sorold fel, mit látsz rajta! Mutasd/keresd meg ...-t! 	Eseménykép
Analizálás – összetett képek elemzése, összehasonlítása, eltérések felfedezése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kép elemeinek beazonosítása, differenciálása ✓ - Keresd meg a különbségeket! 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rejtvények maximum öt jól látható különbséggel! 2. Max. 8 különbséggel!
Alak – háttér differenciálás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Konkrét formák kiemelése a háttérből színezéssel 	„rejtvények” saját kezűleg is készíthetők
Alak – háttér differenciálás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Konkrét geometriai formák kiemelése a háttérből színezéssel 	„rejtvények” saját kezűleg is készíthetők
Analízis – szintézis: rész – egész viszony észlelése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Képek részleteinek beazonosítása, hiányos képek kiegészítése. ✓ Először szimmetrikus dolgok képeit, majd összetartozó dolgok képét vágjuk kétfelé. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Egyszerű képek. Mindegyikből egy egész és egy két részre vágott. 2. Mindegyikből egy egész és egy három részre vágott. 3. Mindegyikből egy egész és egy négy részre vágott. 4. Csak a részekre vágott képek (2, 3, 4 részre vágva)

Hallási (auditív) észlelés fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: <ol style="list-style-type: none"> 1. Hozzunk létre hangokat (kopogás, kulcsörgés, tapsolás, stb.) 2. Bekötött szemmel a hangok felismerése. 	Hangkeltésre alkalmas eszközök, kendő vagy sál.
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: korábban még be nem mutatott hangok felismertetése 	Hangkeltésre alkalmas eszközök, kendő vagy sál.
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: nyitott ablaknál minél több beszűrődő hang beazonosítása 	Kendő vagy sál.

Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: állatok hangjának utánzása	-
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: a korábban létrehozott állathangok felismerése bekötött szemmel	Sál
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: a korábban létrehozott állathangok felismerése súgás után	-
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése CD-ről	Hanglottó: környezetünk hangjai
Hangfelismerés: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet természetes hangjainak bemutatása, felismertetése CD-ről	Hanglottó: állatok hangjai
Hangdifferenciálás: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: korábban megismert hangok felismertetése bekötött szemmel a jobb és a bal fül mellett hangoztatva	Hangkeltésre alkalmas eszközök, sál vagy kendő
Hangdifferenciálás: a környezet hangjainak beazonosítása	✓ A környezet mesterséges hangjainak bemutatása, felismertetése: korábban megismert hangok felismertetése bekötött szemmel a gyermek háta mögött hangoztatva	Hangkeltésre alkalmas eszközök, sál vagy kendő
Hang irányának beazonosítása: a hangforrás irányának észlelése	✓ A hang irányának beazonosítása, követése bekötött szemmel. (Könnyen beazonosítható hang legyen, pl. taps, csengő)	Csengő, sál vagy kendő
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mesterséges és természetes hangforrással hosszú hangok létrehozása ✓ Hosszú hangok létrehozása síppal, fúvóval, stb. ✓ Hangutánzások hosszan hangoztatva (á, ó) 	Hangkeltésre alkalmas eszközök
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mesterséges és természetes hangforrással hosszú hangok létrehozása ✓ Rövid hangok létrehozása síppal, fúvóval, stb. ✓ 2. Rövid magánhangzók hangoztatása helyes kiejtéssel 	Hangkeltésre alkalmas eszközök

Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mesterséges és természetes hangforrással hosszú és rövid hangok létrehozása, majd differenciálása ✓ Gyermeknek érzékeltessék a hosszú és rövid hangokat (sípjal, furulyával, stb.) ✓ Hangok megszólaltatása a gyermek háta mögött. Hosszan vagy röviden hallja-e a hangot 	
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hosszú magánhangzók felismerése: ✓ hosszú magánhangzóval kezdődő szótagok ismételtetése (ól, ör, stb) ✓ hosszú és rövid magánhangzós szótag-párok közül a hosszú megismétlése 	-
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rövid magánhangzók felismerése: ✓ rövid magánhangzóval kezdődő szótagok ismételtetése (ok, öt, stb) ✓ hosszú és rövid magánhangzós szótag-párok közül a rövid megismétlése 	-
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hosszú magánhangzók felismerése: ✓ hosszú magánhangzót tartalmazó szótagok ismételtetése (ól, ör, stb) ✓ hosszú és rövid magánhangzós szótag-párok közül a hosszú megismétlése 	-
Időtartam észlelése: rövid – hosszú hangok differenciálása	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rövid magánhangzók felismerése: ✓ rövid magánhangzót tartalmazó szótagok ismételtetése (kot, köt, stb) ✓ hosszú és rövid magánhangzós szótag-párok közül a rövid megismétlése 	-
Analízis: szóészlelés szövegben	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Egy előre meghatározott szó elhangzásakor meghatározott mozgás végzése (láncmesék szereplői, tapssal, kopogással, integetéssel, dobogással, stb. jelzése) 	-
Analízis: szóészlelés szövegben	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Egy előre meghatározott szó elhangzásakor meghatározott mozgás végzése dal hallgatásakor (pl. tánclépések) 	-
Analízis: szótagfelismerés	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Szó eleji szótag felismertetése: ✓ Szavak gyűjtése megadott szótag-kezdéssel ✓ Megadott szótag észlelésekor tapsolás vagy koppantás. 	-
Hangdifferenciálás: homogén hangok megkülönböztetése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Szavak gyűjtése megadott hang-pár egyik, majd másik hangjával. ✓ Megadott hang hallatán tapsolás (megadott hang-pár egyik hangjával és egyéb hanggal kezdődő szavak sorolásával) ✓ Megadott hang hallatán tapsolás (megadott hang-pár egyik hangjával és 	Hívóképek adott hang-párokhoz (pl. Meixner-féle Játékház tankönyvcsalád

	<p>másik hangjával kezdődő szavak sorolásával)</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Hang-párok: ✓ l-j ✓m-n ✓ k-g ✓d-p ✓ d-b ✓gy-g ✓ zs-s ✓sz-z ✓ ny-n ✓ ny-gy ✓ cs-s ✓ cs-c ✓ cs-zs ✓ d-t ✓ f-v ✓ l-n <p>(Fontos ennek a sorrendnek a betartása!)</p>	képei, logopédiai készlet képei)
--	--	----------------------------------

Tapintásos (taktilis) észlelés fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Gyurmázás	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Alapvető gyurmázási technikák megtanítása: gömbölyítés, sodrás, lapítás, mélyítés, mintázás gyakorlásával; agyag, gyurma, nedves homok, sógyurma felhasználásával ✓ Különböző formák, méretek kialakítása minta után ✓ Különböző formák, méretek megváltoztatása („Varázsoljuk el!”) 	agyag, gyurma, nedves homok, sógyurma, gyurmatábla
Ritmikus sorminta készítése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ A különböző alakú tárgyakkól ritmikus sor alkotása, folytatása 	Gyöngy, pálcika, tangram elemei, logikai készlet elemei
Geometriai formák megismerése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Szabályos térbeli alakzatok megismerése tapintással: sarkok, élek kitapintása 	Geometriai forma készlet (műanyag vagy fa)
Taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával	<ul style="list-style-type: none"> ✓ „Érzékelő zsákba” rejtett tárgyak jellemzőinek (méret, forma, felület, anyaga, stb) felismerése tapintással, megnevezése ✓ Csoportosítás, sorbarendezés bekötött szemmel, tapintás alapján 	Zsák vagy zacskó, játékok, anyagok, termékek, stb.
Taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával: Geometriai formák felismerése	<ul style="list-style-type: none"> ✓ „Érzékelő zsákba” rejtett geometriai formák jellemzőinek (méret, forma, felület, anyaga, stb) felismerése tapintással, megnevezése ✓ Csoportosítás, sorbarendezés bekötött szemmel, tapintás alapján 	Zsák vagy zacskó, geometriai formák különböző anyagokból

Mozgásos (kinesztetikus) észlelés fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Vizualitás kizárásával mozgás végzése	✓ Behunyt szemmel a gyermek mozgásokat végez az óvónő segítségével: kézzel (kört ír le a levegőbe, stb.), lábbal (lépés előre, hátra, oldalra), nyitott szemmel a mozgások megismétlése.	-
Vizualitás kizárásával mozgás végzése	✓ Gyermek hátára rajzolt formát kell mozgással megismételni, képi formáját felismerni.	-

Szaglás és ízlelés fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Kellemes és kellemetlen illatok azonosítása	✓ Virágok, fűszernövények, fűszerek, termékek, ételek, stb. illatának azonosítása	Virágok, fűszernövények, fűszerek, termékek, ételek
Kellemes és kellemetlen illatok azonosítása a vizualitás és a tapintás kizárásával	✓ Virágok, fűszernövények, fűszerek, termékek, ételek, stb. illatának azonosítása bekötött szemmel	Virágok, fűszernövények, fűszerek, termékek, ételek, sál vagy kendő
Íz-érezkelés: a különböző ízek azonosítása	✓ A sós, savanyú, édes, keserű (esetleg csípős, ha a gyermek vállalkozik rá) ízek azonosítása, fűszerek, ételek, italok kóstolásával	Fűszerek, ételek, italok
Íz-érezkelés: a különböző ízek azonosítása a vizualitás, tapintás és szaglás kizárásával	✓ Fűszerek, ételek, italok kóstolása bekötött szemmel, orral	Fűszerek, ételek, italok, kanál, pohár, cseppentő

Térpercepció – térbeli viszonyok fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Az alapvető téri irányok megismerése saját testrészeinek közvetítésével	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rácsos papíron, szöges tálán, lyukas táblán a két oldal megkülönböztetése a mellé helyezett kéz segítségével, a középvonal megjelölésével ✓ A jobb-bal oldalirányok begyakorlása kiszínezéssel, színes korongok kirakatásával. ✓ A négy fő iránymező megismertetése az ismertett módon. 	<p>Rácsos papíron, szöges tálán, lyukas táblán, színes ceruzák, színes korongok</p> <p>(Gyermekszámítógép hangyas játéka)</p>

Térbeli irányok, viszonyok megismertetése a körülötte lévő tárgyakkal	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ismert játékeszközök kirakásával a négy irány gyakoroltatása. ✓ A tárgyak egymáshoz való viszonyának megismertetése, mágneses táblán való kirakás, elhelyezés segítségével, mellette, előtte, mögötte, alatta, felette. ✓ Függőleges és vízszintes sorok kirakása különböző színekből, formákból. ✓ A fentiek segítségével a szögek (sarkok) érzékeltetése. 	
A téri viszonyokat jelentő verbális kifejezések megtanítása.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mozgással kísért mondókákkal a téri viszonyok megtanítása 	Pl: Elöl orrom, hátul tarkóm, alul talpam, felül hajam, középén meg vagyok én.

Emlékezet (memória) fejlesztés

Auditív (verbális vagy akusztikus) emlékezet fejlesztése

Az auditív emlékezet fejlesztésére az egyre hosszabb terjedelmű mondókák, versek és mesék memorizálása a legalkalmasabb (2. sz. melléklet: Mondóka- és versgyűjtemény a prevenció programhoz).

Vizuális emlékezet fejlesztése

Terület	Feladatok	Eszközök
Vizuális memória-játékok	Memória játék: <ol style="list-style-type: none"> 1. óvodai jelek 2. absztrakt formák 3. betűelemek 4. közös élmények képei 	
Vizuális memória-játékok	Memória játék változatai (felfordítva a képeket): <ul style="list-style-type: none"> - a játékvezető kiválaszt egy képet, felveszi, a játékosnak az ugyanolyan kell megkeresnie - találós kérdéssel kell a megnevezett képből az egyiket megkeresni, majd az ugyanolyanra ráhelyezni - Kép-párok egyik tagját sorban az asztalra fektetjük, majd miután a gyermek megfigyelte, lefordítjuk. Emlékezetből kell a párját alá tenni. 	Memória játékok, vagy karton, filctoll, színes ceruza, ragasztó, papír, színespapír, dobókocka

	(3 képtől indulunk, és ha jól megy mindig egyel növelhetjük 7-ig) - A kép-párok elemeit hosszú kigyóalakban az asztalra rakjuk, a gyermekek dobókockával dobnak, és az adott számú képsort megjegyzik, majd megfordulnak, és emlékezetből a megjegyzett képek nevét. A többiek a jól megjegyzetteket letakarják a párjukkal. Mindenki annyit léphet, ahány kép helyes sorrendjét jól ismételte.	
Képek memorizálása	Tegyünk 5-6 képet a gyerekek elé, amit 40mp-ig nézhetnek, azután letakarjuk. – Soroljátok fel, mire emlékeztek! Amikor már ennyi képpel jól megy, lehet emelni a képek számát, nehézségét.	Képek egy témakörön belül (pl: állatok, játékok, gyümölcsök...)
Forma emlékezet	Készítsünk egyszerű formákat, majd takarjuk le. A gyermek emlékezetből építse meg. Nehezítése növekvő elemszámmal.	Pálcika, korong, logikai lapok
Rajzmemória	Egyszerű rajzok felmutatása, megfigyeltetése, majd emlékezetből való lerajzolása.	Papír, ceruza, előrajzolt kép.
Hajtogatás emlékezetből	Egyszerű forma hajtogatása papírból (hajó, csákó, sőtartó, repülő), a gyerekek megfigyelik, majd önállóan próbálkoznak a hajtogatással.	Origami-lapok

Figyelem fejlesztés

Terület	Feladatok	Eszközök
Vizuális figyelem Auditív figyelem (Szókincsfejlesztés, együttes élmény)	Diavetítés: bármely mesefilm levetítése, kockáról kockára. Ha a gyermekek igénylik megállunk, és megbeszéljük a látottakat. A vetítés után kérdések alapján újra elmesélik a mesét.	Diavetítő, diafilm, vetítövászón
Vizuális időrendiség Vizuális figyelem Vizuális memória (Szókincsfejlesztés)	Diasorozat összekevert képeinek időbeli soralkotása: előzmények, események, következmények megfogalmazása	Diavetítő, diafilm, vetítövászón
Vizuális észlelés Vizuális figyelem Vizuális memória	Diaképek, képkockák vagy írásvetítő fóliára rajzolt képek, formák kivetítése 5-6 másodpercig, azután a látottak felidézése kérdések alapján. Ellenőrzés képpen újra kivetítjük a képet.	Diavetítő, diafilm, vetítövászón, írásvetítő, fólia vagy laptop és projektor
Vizuális időrendiség Vizuális figyelem Vizuális memória	Jól ismert mesét a pedagógus levetíti, és a gyermekek mesélik el.	Diavetítő, diafilm, vetítövászón

Auditív figyelem		
Auditív észlelés, differenciálás, diszkrimináció Auditív figyelem Auditív analízis- szintézis	A rádióban vagy CD-n zene szól kb. ugyanolyan hangerővel a pedagógus egy történetet vagy mesét mesél. A gyermekek a mesére kell figyelniük, és minél több információt megjegyezniük.	Rádió vagy CD-lejátszó, CD-lemez
Auditív észlelés, differenciálás, diszkrimináció Auditív figyelem Auditív analízis- szintézis	Az előző nehezített formája ha a rádióban, CD-n beszélnek.	
Auditív észlelés Auditív figyelem Hangzási analízis- szintézis	Hanglottó játék: Környezetünk hangjai: hangok, zörejek felismerése, társítása képekhez Állathang lottó: állathangok felismerése, társítása képekhez	Hanglottók
Auditív differenciálás, diszkrimináció Auditív figyelem	Dob, furulya, triangulum, xilofon hangzásának megfigyelése, a hangszerek kipróbálása (mély-magas hangok megfigyelése) Egyszerű ritmusok, rövid ütemek begyakorlása A gyerekek háttal vagy bekötött szemmel próbálják kitalálni, hogy a pedagógus vagy társuk milyen hangszert szólaltat meg.	Dob, furulya, triangulum, xilofon, kendő vagy sál
Vizuális és auditív figyelem Vizuális és auditív emlékezet	A gyermekek által kiválasztott dia-mesefilm dramatizálása; választhatunk zenészeket is, akik az ismert hangszerekkel zenei aláfestést adnak a mesének. Mese előadása.	Hangszerek, jelmezek
Vizuális észlelés Vizuális figyelem Szem fixáció	Besötétített szobában játszunk 2 elemlámpával: az egyik lámpát úgy ragasztjuk le, hogy háromszög alakú legyen a fénye. A kör alakú lámpa a gyerekeké, azzal kell követniük a háromszög alakú fényt.	2 zseblámpa
Vizuális figyelem mélysége és terjedelme	Utánzásos játék: helyzetgyakorlatok ülve, állva a pedagógus útmutatása alapján. (egymás mellett) Tükörjáték: helyzetgyakorlatok ülve, állva a pedagógus útmutatása alapján. (egymással szemben ülve)	-
Auditív figyelem mélysége és terjedelme Auditív figyelem, emlékezet	Bevásárló lista: a pedagógus elküldi a gyerekeket vásárolni. Kezdetben 2-3 dolgot, majd egyre bővülő listát mond. A gyerek elmegy „vásárolni” és elsorolja a boltban amit vennie kell... Hírvivő: a pedagógus 2-3 szóból álló értelmes üzenetet súg az egyik gyermeknek, majd az tovább súgja. A sor végén álló gyermeknek hangosan meg kell mondania, milyen üzenetet kapott. A mondat hossza fokozatosan bővíthet.	Szatyor, pénztárca, babakonyha, boltospult, stb.

Vizuális észlelés, figyelem, emlékezet	Mi változott? A gyerekek az asztalon elrendeznek 2-3 tárgyat. Megfigyelik, majd becsukják a szemüket, ez alatt a pedagógus 1 tárgyat elvesz. Ki kell találniuk mi tűnt el. Később a tárgyak számát fokozatosan növelhetjük. Meghatározott sorrendben lévő tárgyak közül kettőt a pedagógus felcserél, amíg a gyerekek hunynak. Ki kell találniuk, melyik tárgyak cseréltek helyet.	Játékok, Kinderfigurák, stb.
Auditív észlelés, figyelem Figyelem mélysége, intenzitása	A pedagógus egy szósorozatot olvas fel a gyerekeknek, akik egy előre megadott szóra figyelnek, és ha meghallják megadott mozgást végeznek. Nehezebb változat: összefüggő szövegben kell felismerni a megadott szót.	Pl. A három kiscica c. mese, vagy láncmesék
Auditív figyelem Figyelem mélysége, terjedelme	Csomagolunk: Nyaralni megyünk és becsomagoljuk a bőröndünket, a pedagógus minden gyereknek 2-3-4 db holmit sorol, a gyerekek a „csomagolás” után elmondják, mi van a bőröndjükben.	-
Vizuális és auditív figyelem mélysége és terjedelme	A pedagógus felmutat egy tárgyat, majd elteszi. 3-4 tárgy elrakása után más sorrendben visszakeri őket. Pl. Hová tettem a mackót?	Csoportszoba tárgyai
Vizuális észlelés, figyelem Figyelem mélysége Figyelem koncentráció	A pedagógus viszonylag nagy méretű, színes, mozgalmas képet mutat a gyerekeknek, majd azt lefordítva, kérdéseket tesz fel, vagy igaz-hamis állításokat mond a képről. A képről készült fénymásolatot több darabra vágjuk, a gyerekeknek meg kell találniuk a helyét az eredetiben.	Mesenaptár, vagy meseillusztráció képei, képek darabjai.
Vizuális figyelem Auditív figyelem Figyelem koncentráció Megosztott figyelem	A gyerekekkel az ablakhoz állunk, nézelődünk. A pedagógus kiválaszt az utcáról egy-egy tárgyat vagy személyt, és megnevezi. A gyermeknek meg kell találnia, és elmondani, hogy hol látja. A pedagógus nem nevezi meg, hanem néhány tulajdonságát mondja el. Mozgó cél megnevezése. Mozgó cél jellemzése. Ablaknál állva figyelni a kinti zajokra, és minél több mozgásos helyzetet kommentálni.	-
Vizuális észlelés, differenciálás, diszkrimináció Vizuális figyelem Auditív figyelem	„Látom, amit Te nem látsz” – a pedagógus kiválaszt egy tárgyat és egy jellemző tulajdonságát mondja csak meg. A gyermeknek meg kell neveznie minden olyan tárgyat, amire illik az a jellemző	

<p>Vizuális észlelés, differenciálás, diszkrimináció Vizuális figyelem Analógiás gondolkodás Logikus gondolkodás Beszédfejlesztés</p>	<p>Hamupipőke-játék: különböző alakú, színű, méretű, anyagú termékek, gyöngyök, tésták, apró játékok (Tüsi, Pötyi, LEGO, stb.) szétválogatása; A szétválogatott kupacok megbeszélése, majd a gyermekek hátat fordítanak, közben az óvónő néhány elemet felcserél. Találd ki, mi változott!</p>	<p>különböző alakú, színű, méretű, anyagú termékek, gyöngyök, tésták, apró játékok (Tüsi, Pötyi, LEGO, stb.)</p>
<p>Vizuális észlelés, differenciálás, diszkrimináció Vizuális figyelem</p>	<p>Képkereső: képeskönyvből, színes újságból, plakátról kell a megnevezett tárgyat, személyt, állatot megtalálni.</p>	<p>képeskönyv, színes újság, plakát</p>
<p>Auditív alak-háttér megkülönböztetés Auditív figyelem</p>	<p>„Név-út játék”: kijelölt területen akkor léphetnek előre a gyerekek, ha a szóhalmazból hallják a saját nevüket. Ha valaki nem lép a nevét hallva, akkor egy lépést hátrátnia kell. Az győz, aki elsőnek ér célba. (Minden név ugyanannyiszor hangozzék el!!!)</p>	

2. számú melléklet

MONDÓKA ÉS VERSGYŰJTEMÉNY A PREVENCIÓS PROGRAMHOZ

I. Ujjnyitogatók

1.

Hüvelykujjam almafa,
mutatóujjam megrázta,
középső ujjam felvette,
gyűrűsujjam hazavitte,
ez a kicsi mind megette,
megfájdult a hasa tőle.

2.

Kicsi kövér Hüvelykapó,
mellette van a mutató,
langaléta hosszú bátyja,
meg a gyenge fiacskája,
Pöttöm Jancsi itt a végén,
Kicsi (Pisti) kezeckéjén.

3.

Ez a malac piacra megy,
ez itthon marad,
ez kap finom pecsenyét,
ez semmit sem kap,
s ez a kicsi visít nagyot:
Úí-úí, éhes vagyok!

4.

Kerek, kerek dombocska,
itt lakik a nyulacska,
ez elment vadászni,
ez meglőtte,
ez hazavitte,
ez megsütötte,
az icike-picike mind megette.

5.

Hétfőn hentereg,
kedden kecmereg,
szerdán szendereg,
csütörtökön csak csücsül,
pénteken párnájára dül,
szombaton szundít szorgosan,
vasárnap horkol hangosan.

6.

Hétfőn heverünk,
kedden keverünk,
szerdán szemelünk,
csütörtökön csücsülünk,
pénteken pipálunk,
szombaton szítalunk,
vasárnap titeket
vendégségbe várunk.

7.

Hétfőn egy szem makkot leltem,
kedden délben földbe tettem,
szerdán este vödröt vettem,
csütörtökön megöntöztem,
pénteken csak nézegettem,
szombaton már büszkélkedtem,
s akár hiszed, akár nem,
vasárnap az én tölgyfámról,
annak mind a tíz ágáról,
száz szem makkot leszedtem!

8.

Egy, utat nyit a hegy,
kettő, nyerget küld a felhő,
három, lendülsz fecskeszárnyon,
négy, szelek szárnyán méggy,
öt, kaput nyit a köd,
hat, beereszt a nap,
hét, fényből szó mesét,
nyolc, visszalovagolsz,
kilenc, idesietsz,
tíz, viszel engem is.

9.

Egy - érik a meggy,
kettő – feneketlen teknő,
három - nincsen semmi károm,
négy – megcsípett a légy,
öt – hasad a tők,
hat – szakad a pad,
hét – dörög az ég,
nyolc – gatyakorc,
kilenc – kis Ferenc,

tíz – tiszta víz,
ha nem tiszta, vidd vissza,
ott a szamár megissza!

10.

Egy üveg alma,
2 üveg alma,
3 üveg alma,
4 üveg alma,
5 üveg alma,
6 üveg alma,
7 üveg alma,
8 üveg alma,
9 üveg alma,
10, 10, tiszta víz,
olyan mint a folyó víz.

11.

A tízéves rohan,
a húszéves szalad,
a harmincéves siet,
a negyvenéves halad,
az ötvenéves ballag,
a hatvanéves baktat,
a hetvenéves meg-megáll,
a nyolcvanéves botorkál,
a kilencvenéves alig áll, alig él,
a százéves, ha megéri,
bizony csak üldögél.

II. Mutogatók

1.

Ujjaimat mutogatom,
(felemelt kéz ujjainak mozgása)

Közben vígan mondogatom:

Kifordítom, befordítom,
(tenyér ki-be fordítása)

fölfordítom, lefordítom,
(tenyér föl-le fordítása)

Zongorázok, furulyázok,
(utánzó mozgások végzése)

Erősebb lett a kezem,
a tornát befejezem.
(kezek széttárása)

2.

Hüvelykujjam korán kelt,
(hüvelykujj nyitása)

Ablakokon kopogott,
(kopogtatás)

A négy szomszéd kiugrott,
(a többi ujj kinyitása)

S köszöntötték: Jó napot!
(ujjakkal integetés)

3.

Itt a kezem, jobb és bal,
összeverem, megszólal,
itt a kezem, bal és jobb,
most kell vele tapsolnod!
*(kezek előrenyújtása megnevezés szerint,
tapsolás)*

4.

Varrogat a Teri, Bözsi
jár a tű, a fonál,

(varrás utánzása)

Kicsi Laci nézegeti,
(nézegetés)

ide áll, oda áll.

(ide-oda mutatás)

Főzőget a Teri, Bözsi
(keverés utánzása)

van ebéd, tele tál
(mutatás mutató ujjal)

Kicsi Laci beleszagol
(szagolás)

ide áll, oda áll.

(ide-oda mutatás)

5.

Megyen a medve,
morog a mája,

cserfa pipája,

lószőr bokkrétája.

Megyen a bogár,

viszi a farkát.

*(versmondás közben ujjainkat az
asztalon sétáltatjuk)*

6.

Mint a zászló a tornyon,

forog fenn a szélben,

Peti keze ide-oda

úgy forogjon éppen.

(kézfej forgatása jobbra-balra)

7.

Kipp, kopp, kipikopp,
kipp, kopp, kipikopp,
én vagyok a kis kovács,
kipi, kipi, kopp.

Kipp, kopp, kipikopp,
kipp, kopp, kipikopp,
cseng az üllő, kalapács,
kipi, kipi, kopp.

*(mindkét kéz ökölbe szorítva, ritmizálás
asztalon)*

8.

Repülnek a madarak,
(repülés utánzása ujjakkal)
Csattog a szárnyuk.
(tapsolás magunk előtt)

9.

Az én apám vizimolnár.
Mit öröl a vizimolnár?
Őrölt búzát, ezt lassan őrli,
Őröl árpát, ezt lassan őrli,
Őröl rozsot is, ezt is lassan őrli.
Kukoricát, kukoricát –
ezt gyorsan őrli.
Kukoricát, kukoricát –
ezt gyorsan őrli.
*(Ujjkörzés a test előtt lassan, majd
gyorsan)*

10.

Jár a baba, jár,
mint egy kiskirály.
Szedegeti lábát,
Kopogtatja bocskorát.
(mutatóujj lépegetés az asztalon)

11.

Tik-tak, tik-tak az óra,
mindig, mindig azt mondja,
siess, siess, el ne késs,
korán indulj, jókor érij!
*(az óramutató utánzása a két mutatóujjal
jobbra-balra)*

12.

Csip-csiripp, csöpp veréb
csipkedi a meggyet,
csip-csiripp csöpp veréb,
csípj nekem is egyet!
Ha nem csípsz csöpp veréb,
csiripelj hát egyet,
mert amíg csiripelsz,
nem csíped a meggyet!
*(hüvelyk és mutatóujjunkat ütemesen
nyitjuk-zárjuk)*

13.

Lassan forog a kerék,
mert a vize nem elég.
Gyorsan forog a kerék,
mert a vize már elég.
(ujjkörzés lassan, majd gyorsan)

14.

Csip-csip csóka, vak varjúcska,
jó volt-e a kisfiúcska?
Ha jó volt a kisfiúcska,
ne csípd meg őt vakvarjúcska!
Csip-csip csóka, vak varjúcska,
komámasszony kéreti a szekerét
nem adhatom oda, tyúkok ülnek rajta,
hess, hess, hess...
(kézfej megcsípése, ritmikus mozgása)

15.

Tik-tak, tik-tak, szól az óra,
zsebóra és falióra,
karóra és toronyóra,
(mutatóujjak jobbra-balra mozgása)
Körbejár, körbejár,
körbejár a mutatója.
(mutatóujjal körözés a levegőben)

16.

Hinta, hinta, palinta,
szépen szóló pacsirta.
Lökd meg pajtás a hintát,
érje el a pacsirtát!
(kezek hintáztatása a test előtt jobbra-balra)

17.

Kaszálj, Pista, kalapálj,
holnap délig meg se állj!
(vízszintes vagy függőleges kaszálás az ujjakkal)

18.

Én vagyok a fűrész,
addig vágok, nyiszitelek,
amíg egyből lesz két rész.

Én vagyok a fejsze,
amire csak rásuhintok,
ketté is van szelve.
(utánzó mozdulatokkal)

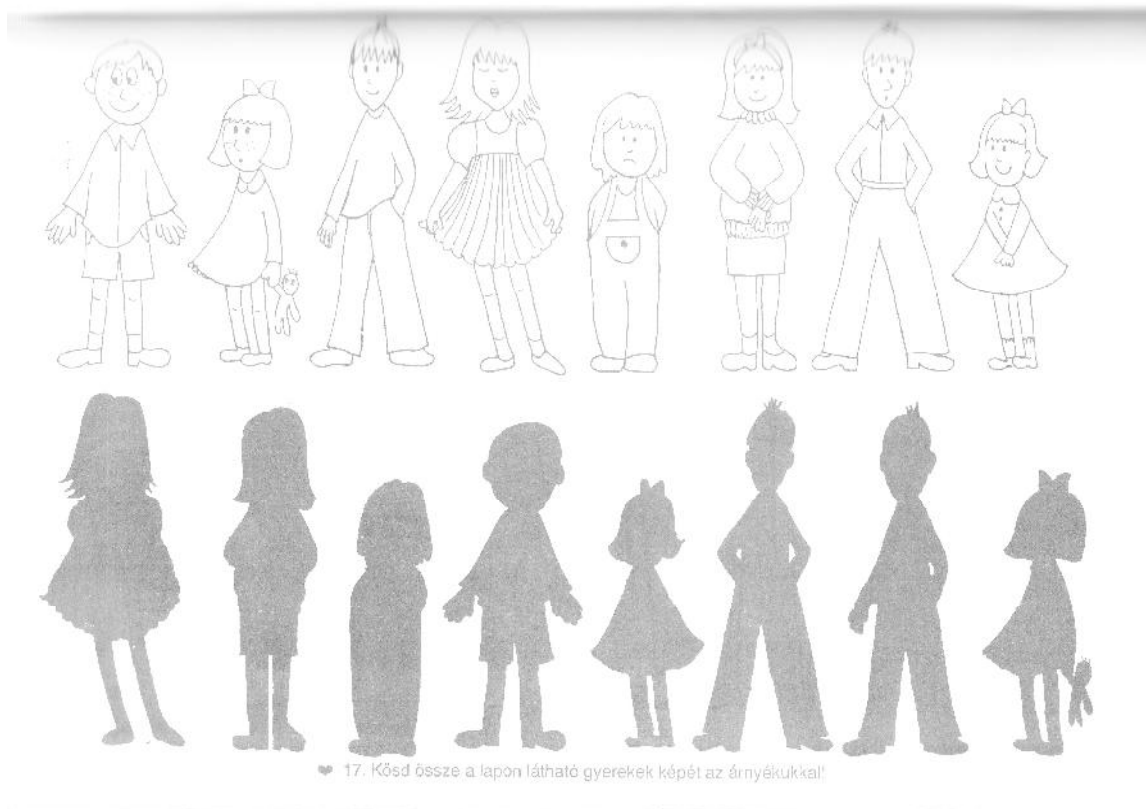
19.

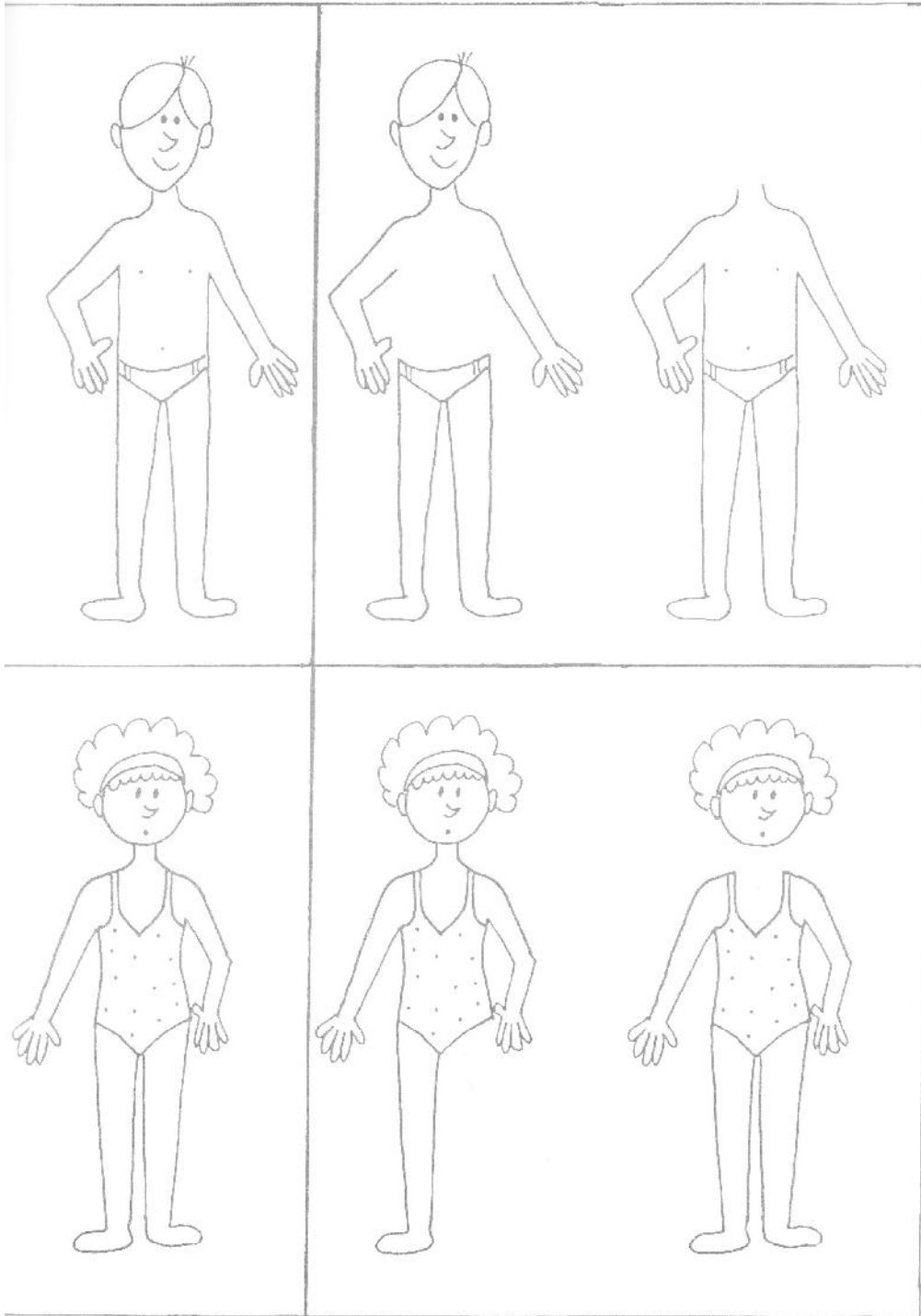
Én kiskertet kerteltem,
(két kéz mutatóujjával kert rajzolása)
Bazsarózsát ültettem,
(tenyér közepének megbökése mutatóujjal)
szél, szél fújdogálja,
(mutatóujj mozgása jobbra-balra)
Eső, eső veregeti.
(felülről lefelé az eső utánzása)

20.

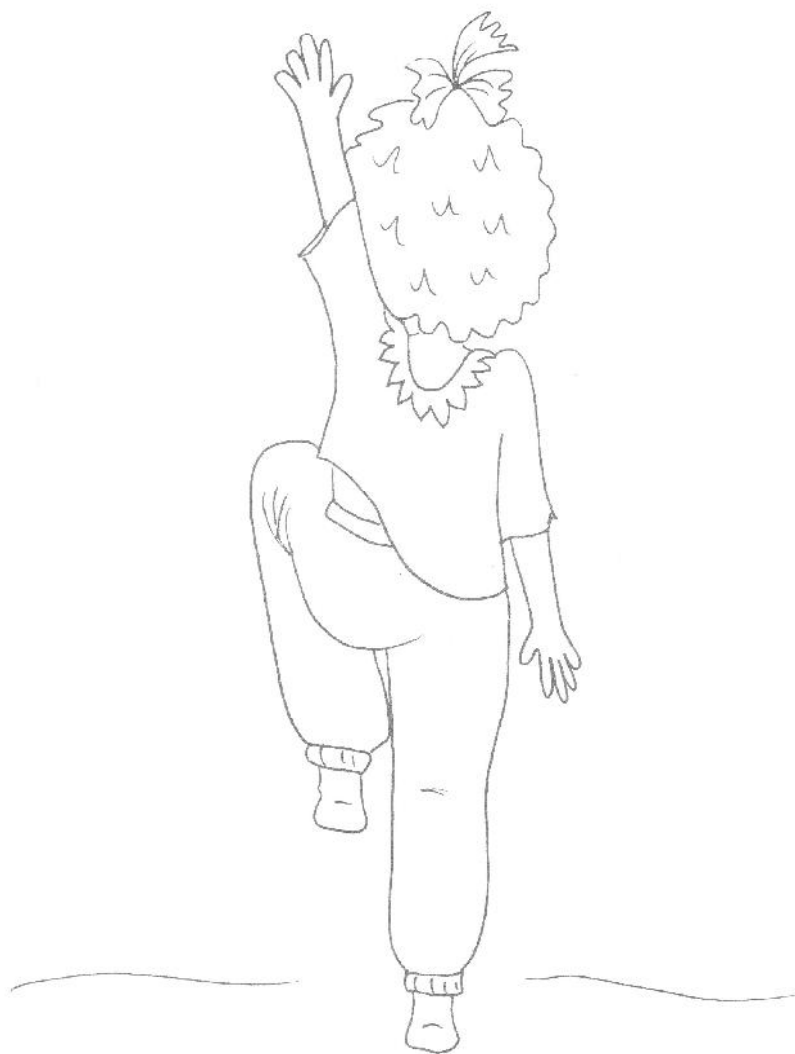
Erre kakas, erre tyúk,
(csuklóhajlítással hívogatás)
Erre van a gyalogút!
(tenyérrel az asztallap simítása)
Taréja, taréja
(fejsimítás mindkét tenyérrel)
Ugorj a fazékba!
(körök rajzolása a domináns kézzel)
Zsupsz!
(asztalra ütés mindkét kézzel)

3. számú melléklet

♥ 23. Pótold ki a hiányzó testrészeket!

♥ 60. Csináld Kati után! Mondd el, melyik végtagod milyen helyzetben van! Versenyezzetek, ki tud tovább ebben a helyzetben maradni!

4. számú melléklet

Beszédfejlesztő foglalkozások kiscsoportban /ütemterv/

(Az oldalszámok a saját anyanyelvi játékgyűjteményem oldalszámozásai.)

Hét	Foglalkozás anyaga	Eszköz
1.	1. Cini, cini, muzsika... 2. Hej, Gyula, Gyula... 3. Szita, szita, sűrű szita... 4. Manócska 5. o.	
2.	1. Manócska 5. o. 2. Eddig tanult mondókák ismétlése 3. Töröm, töröm a mákot... 4. Kicsi vagyok én...	
3.	1. Manócska 5. o. 2. Állathangok utánzása 6. o. 3. Mi vagyunk a méhek... 4. Csíp, csíp, csóka... 5. Ugráljunk, mint a verebek...	
4.	1. Eddig tanult mondókák ismétlése 2. Képeskönyvek nézegetése 3. Kiskanál, nagykanál... 5. o.	Képeskönyvek
5.	1. Eddig tanult új játékok ismétlése 2. Beszédállapot felmérése: Papagáj játék Kíváncsi Fáncsi kérdezi Mesélj a képről!	Felmérőlapok Papagáj báb Kíváncsi Fáncsi báb Mesekép
6.	1. Aki nem lép egyszerre... 2. Mendegél a törpecsapat... 3. Sétálunk, sétálunk... 4. Állatok hangjának utánzása 6. o.	
7.	1. Kiskanál, nagykanál... 5. o. 2. Alma, alma, piros alma... 3. Így lovagolnak a hölgyek... 4. Hallod-e Te kis kovács... 5. Képeskönyvek nézegetése, beszélgetés a képekről	Képeskönyvek
8.	1. János bácsi, János bácsi keljen fel... 2. Gyí, paci, paripa... 3. Eddig tanult mondókák, dalok eljátszása szabad levegőn 4. Manócska 5. o.	
9.	1. Ec, pec, kimehetsz... 2. Így ketyeg az óra... 3. Fújó gyakorlatok 4.o. 4. Léggömb fújása 4.o.	

10.	1. Esik az eső... 2. Süss fel nap... 3. Fújja a szél a fákat... 4. Méhecske játék 5.o. 5. Rakéta játék 5.o.	
11.	1. Eddig tanult játékok, mondókák ismétlése 2. Áspis, kerekes... 3. Csip, csip csóka... 4. Manócska 5.o. 5. Csibejáték 6.o.	Zizi cukorka, tányér
12.	1. Állatok hangjának utánzása 6.o. 2. Kiskanál, nagykanál... 6.o. 3. Mit visz a kishajó? 8.o.	
13.	1. Cirmos cica... 2. Kisegér, kisegér... 3. Ugráljunk, mint a verebek... 4. Manócska 5.o. 5. Mi van a zsákban?	Zsák, játékállatok
14.	1. Állatos mondókák ismétlése 2. Találd ki, hogy ki vagyok 9.o. 3. Állathangok utánzása 9.o.	Állatképek
15.	1. Ég a gyertya, ég... 2. Volt egyszer egy kemence... 3. Manócska 5.o. 4. Mesevonat 10.o.	
16.	Téli szünet	
17.	Téli szünet	
18.	1. Hüvelyk ujjam almafa... 2. Ez elment vadászni... 3. Mit csinál a kis kezem... 4. Ujjaimat mutogatom... 5. Megmászta öt hegyet... 6. Manócska 5.o.	
19.	1. Hüvelyk ujjam almafa... 2. Ez elment vadászni... 3. Mit csinál a kis kezem... 4. Ujjaimat mutogatom... 5. Megmászta öt hegyet... 6. Fújó-gyakorlatok 4.o.	Madártoll, ping-pong labda, vatta, ceruza, stb.
20.	1. Madaras Gergőnek... 2. Itt a szemem... 3. Itt a szuszogója... 4. Manócska 5.o. 5. Mit álmodtál? 11.o.	
21.	1. Csoportosítások 10.o. 2. Játék a színekkel 10.o.	Vitorlások gyufásdobozok mágneses halak, építőkövek, játékok
22.	1. Állatok és tárgyak hangjának utánzása 2. Méhek a mezőn	Játékóra képekkel Nap báb

23.	1. Aki fázik, vacogjon... 12.o. 2. Kismadárka 13.o. 3. Fújó gyakorlatok 4.o.	Madártoll, ping-pong labda, vatta, ceruza, stb.
24.	1. Hol szól a csengő? 14.o. 2. Kopogós 3. Manócska 5.o. 4. Farsangi versek	Kisegerek v. Minimat játékok
25.	1. Mit visz a kishajó? 8.o. 2. Csibejáték 6.o. 3. Kiskanál, nagykanál... 6.o.	Zizi cukorka, kistányér
26.	1. Állatos mondókák ismétlése 2. Állatok hangjának utánzása 6.o. 3. Héja és a csibék 11.o. 4. Manócska 5.o.	
27.	1. Tárgykép egyeztetése 11.o. 2. Méhek a mezőn 11.o. 3. Ujj – mondókák ismétlése 4. Kiskanál, nagykanál.. 6.o.	Játékóra képekkel Nap báb
28.	1. Menetelő mondókák ismétlése 2. Hinta, palinta... 3. Zsipp-zsupp... 4. Manócska 5.o.	
29.	1. Locsolóversek 2. Lovagoltató mondókák ismétlése 3. Kiskanál, nagykanál... 6.o. 4. Labdagurítás 9.o.	Labda
30.	1. Kitalálás játék 9.o. 2. Mi van a zsákban 9.o. 3. Kiskanál, nagykanál 6.o. 4. Kívánságműsor (tanult mondókák, játékok a gyermekek kívánsága szerint)	Zsák, játékalatok
31.	1. Eddig tanult játékok ismétlése 2. Beszédállapot felmérése: Papagáj játék Kíváncsi Fáncsi kérdezi Mesélj a képről!	Felmérőlapok Papagáj báb Kíváncsi Fáncsi báb Mesekép
32.	1. Kívánságműsor 2. Állatos mondókák ismétlése 3. Találd ki, hogy ki vagyok 9.o.	
33.	1. Manócska 5.o. 2. Ujj – mondókák ismétlése 3. Labdagurítás	Labda
34.	1. Fújó gyakorlatok 5.o. 2. Nagymozgásos mondókák játszása az udvaron 3. Méhecske játék	Madártoll, ping-pong labda, vatta, ceruza, stb.
35.	Készülés az évzáróra	
36.	Készülés az évzáróra	

Beszédfejlesztő foglalkozások középső csoportban
/ütemterv/

Hét	Foglalkozás anyaga	Eszköz
1.	<p>1. Önálló elbeszélés: Mit csináltál a nyáron? Hol jártál/nyaraltál?</p> <p>2. Középső csoportosok vagyunk. Mi változott? Kik maradtak le tőlünk? Ki jött hozzánk? Új gyerekek bemutatkozása Manócskának.</p>	-
2.	<p>1. Kiscsoportban tanult beszédfejlesztő játékok, mondókák ismétlése.</p> <p>2. Kiscsoportban tanult nagymozgásos mondókák eljátszása az udvaron. Légzőgyakorlatok.</p>	-
3.	<p>1. Szappanbuborék fújása a szabadban. 17.o. 2. Hangutánzással egybekötött légzőgyakorlat. 19.o 3. Állatkerti séta 20. o. 4. Melyik hangszer szól? 22. o. 5. Új mondókák tanulása, eljátszása</p> <p>Ilyen nagy az óriás, nyújtózkodjuk kis pajtás, Ilyen kicsi a törpe, guggoljunk le a földre!</p> <p>Lassan jár a csiga-biga, táskájában eleség. Várja otthon lánya, fia, csiga-biga feleség.</p> <p>6. Vásárfia készítése (kézműves fogl.)</p>	<p>Szívószál, fonalgurtni, lavór, mosogatószer.</p> <p>Ritmus-hangszerek.</p>
4.	<p>1. Gőzmozdony játék 17. o. 2. Ismerd meg a hangját! 22. o. 3. Kinél van a babzsák? 25.o 4. Flakonpörgető 27.o. 5. Új mondóka: 23.o.</p> <p>Lassan forog a kerék, mert a vize nem elég, de ha vize van elég, gyorsan forog a kerék. Gyorsan forog a kerék, hogya vize van elég. De ha vize nincs elég, lassan forog a kerék.</p>	<p>Babzsák. Üres műanyag flakon.</p>
5.	<p>1. Eddig tanult új játékok ismétlése 2. Beszédállapot felmérése: Papagáj játék Kíváncsi Fáncsi kérdezi Mesélj a képről! 3. Új mondóka:</p>	<p>Felmérőlapok, mesekép.</p>

	Megyek, megyek, mendegélek, kerek erdön keresgélek, vackort, vadrózsát, virágszagú számócát, nagy kalapú gombát, de nem a bolondját!	
6.	1. Eddig tanult játékok ismétlése 2. Illyés Gyula: Mozdony 3. Új mondóka: Levendula ágastul, ugorj egyet párostul. Azért adtam egyszer meggyet, hogy velem is ugorj egyet!	
7.	1. Eddig tanult mondókák ismétlése 2. Kiscsoportban tanult mondókák felelevenítése. 3. Melyik hangszer szól? 22. o.	Ritmus- hangszerek.
8.	(Iskolai szünet, kevés gyerek jön oviba.) 1. Ismétlések kívánság szerint. 2. Gyümölcsös, zöldséges képek válogatása.	Gyümölcsös, zöldséges képek.
9.	1. Kígyó – játék. (sz- hang differenciálása) 45. o. 2. Hangfelismerés magnóról – Állathangok 3. Új mondóka: Hüvelykujjam korán kelt, ablakokon kopogott, a négy szomszéd kiugrott, s köszöntötték: Jó napot! 4. Ne essen le a labda! Ping-pong labda fújása asztalon, az asztal mind a négy oldalán gyerek térdel!	Három színű kígyó. Magnó, állathang lottó. Ping-pong labda.
10.	1. Melyik hangszer szól? 22. o. 2. Eddig tanult mozgásos mondókák ismétlése. 3. Hangfelismerés magnóról – Állathangok 4. Ajak és nyelvtorna (Manócska) 5. o.	Ritmushangszerek + furulya. Magnó, állathang – lottó.
11.	1. Kiskanál, nagykanál 6. o. 2. Mit álmodtál? – önálló megfogalmazás 3. Léggömbfújás 16. o. 4. Állathangok utánzása 6. o. 5. Mondókák ismétlése	
12.	1. Zajok felismerése zenében 2. Lassú-gyors érzékeltetése zenehallgatással 3. Halk-hangos érzékeltetése zenehallgatással 4. Hol hallod a hangot? – hangzódifferenciálás (á hang) 5. Zsákbamaczka (hangzódifferenciálás) 44. o. 6. Mikulás – versek, dalok gyakorlása	CD-lejátszó, CD
13.	1. Zsákbamaczka (t-d) 44. o. 2. Sziszegő képek 45. o. 3. Manócska (ajak és nyelv torna) 5. o. 4. Új mondóka:	Sz-zs hanggal kezdődő tárgyak képei.

	Szita, szita, szolgáló, van-e liszted eladó? Van lisztem, de nem jó, belé esett a pondró.	
14.	1. Ajándékkészítés (kézműves fogl.) 2. Weöres Sándor: Száncsengő c. verse ritmushangszerekkel kísérve 3. Karácsonyi dalok gyakorlása (halk – hangos differenciálása)	Ritmushangszerek
15.	Téli szünet.	
16.	Téli szünet.	
17.	1. Mit kaptál karácsonyra? Mit csináltál a szünetben? – önálló elbeszélés 2. Ki tud cipőfűzőt kötni? – dicsőségtábla készítése 3. Ének-vers bújóciska 45. o.	„dicsőségtábla” Mondókák, dalok hívóképe
18.	1. Állathangok felismerése CD-ről 2. Hangszerek hangjának felismerése 3. Kívánságműsor – eddig tanult versek, mondókák, dalok, játékok 4. Új mondókák: 1,2,3,4 kis törpe, a hegyekben mennek körbe. Hátukon nagy zsákot visznek, sok kis szerszámot cipelnek. - Mendegél a törpecsapat. Ni, egy óriásra akad. Ott szundikál, ott szendereg, horkol, hogya a hegy is remeg.	CD-lejátszó, CD lemez Eddig megismert hangszerek
19.	1. Kiskanál, nagy kanál... 5. o. 2. Manócska (ajak és nyelvtorna) 5.o. 3. Ének-vers bújóciska 45. o.	Hívóképek
20.	1. Környezetünk hangjainak felismerése CD-ről 2. Madárhangokkal ismerkedünk CD-ről 3. Sziszegő képek 45. o. 4. Ki nincs velünk? 42. o. 5. Kiskanál, nagykanál 5. o.	CD-lejátszó, CD lemez Hívóképek Kendő
21.	1. Farsangi versek felelevenítése 2. Weöres Sándor: Kutya-tár 3. Drégely László: Jancsi bohóc 4. Mi szeretnél lenni a farsangon? – önálló megfogalmazás	
22.	1. Farsangi versek gyakorlása 2. Ritmushangszerekkel vers ritmusának lejátszása 3. Ének-vers bújóciska 45. o.	Ritmushangszerek Hívóképek
23.	1. Manócska (ajak és nyelvtorna) 5.o. 2. Kívánságműsor – az eddig tanult mondókákból és dalokból, játékokból 3. Kiskanál, nagykanál 5. o.	
24.	1. Manócska 5. o. 2. Kiskanál, nagykanál 5. o. 3. Ének-vers bújóciska 45. o.	Hívóképek

	4. Hol halod a hangot? 44. o. 5. Mit visz a kishajó? 44. o.	
25.	1. Mit visz a kis hajó? 44. o. 2. Vattafűjás 16. o. 3. Állatkerti séta 20. o. 4. Mit téptem el? 23. o. 5. Páros suttogó 24. o.	Vattagombócok Különböző papírok, anyagok
26.	1. Mit visz a kishajó? 44. o. 2. Kinél van a babzsák? 25. o. 3. Flakonpörgető 27. o. 4. Haragszom rád – tetszel nekem 28. o. 5. Felelj gyorsan 28. o.	Babzsák Műanyag flakon
27.	1. Mit főzünk ma? 29. o. 2. Szópár 29. o. 3. Haragszom rád – tetszel nekem 28. o. 4. Koszorú, koszorú – dalosjáték 5. Nagymozgásos mondókák, énekes játékok játszása az udvaron	
28.	1. Mit csináltál a hét végén? – önálló elbeszélés 2. Ének-vers bújócška 45. o. 3. Szöveges légzőgyakorlat (1, 2, 3, 4, Te kis...) 4. Mit főzünk ma? 29. o. 5. Szóposta 39. o.	Hívóképek
29.	1. Járás mondókákra 2. Manócska 5. o. 3. Kiskanál, nagykanál 5. o. 4. Mutatkozz be! 47. o. 5. Mi tetszett a színházban? – önálló megfogalmazás	
30.	1. Kiskanál, nagykanál 5. o. 2. Koszorú, koszorú – dalos-játék 3. Flakonpörgető – állat, háziállat 27. o. 4. Kígyócsalogató 45. o.	Műanyag flakon
31.	1. Hangzódifferenciálás – hívóképekkel s-sz, z-zs 2. Mutatkozz be! 47. o. 3. Húsvéti mese, locsolóvers tanulása 4. Hangkerék – hangzódifferenciálás mikro-csoportban	Hívóképek Hangkerék
32.	1. Hangzódifferenciálás – hívóképekkel c-cs 2. Ének-vers bújócška 45. o. 3. Mutatkozz be! 47. o. 4. Nagymozgásos mondókák játszása az udvaron 5. Dalos-játékok játszása az udvaron	Hívóképek Hívóképek
33. 34.	1. Anyák-napi vers megtanulása, gyakorlása 2. Légző-gyakorlatok az udvaron 18. o. 3. Körjátékok, számolós labdajátékok az udvaron 4. Beszédfelmérések	Beszédfelmérő lapok
35. 36. 37. 38.	1. Évzáró műsor megtanulása, gyakorlása 2. Búcsúzó versek megtanulása, gyakorlása	

Beszédfejlesztő foglalkozások nagycsoportban
/ütemterv/

Hét	Foglalkozás anyaga	Eszköz
1.	1. A holló és a róka c. mese bábbal 2. Sóhajtó verseny 30.o. 3. Szájtorna, arctorna 32.o. 4. Keress hasonlót 35.o.	Holló és róka bábok, háttér
2.	1. Köszönés 47.o. 2. Bemutatkozás 47.o. 3. Szinonimák gyűjtése 36.o. 4. Felelj gyorsan! 36.o. 5. Várjáték 36.o. 6. Arctorna 32.o. 7. Manócska 32.o.	Ujjbábok
3.	1. Rongybabák készítése, táncoltatása, lovagoltatása: Cini, cini muzsika... Így lovagolnak... 2. Mit érezhet? 33.o. 3. Szállj, szállj pille... 4. Keress hasonlót 35.o. 5. Felelj gyorsan! 36.o. 6. Kakukktojás 3.o.	Fehér és színes vászon, fonal Pillangó báb
4.	1. Húzzad, húzzad magadat... 2. Gyűjtőfogalmak 37.o. 3. A jó tündér varázsol 37.o. 4. Beszédfelmérések	Dobókocka (nagy méretű) Tündérbáb Felmérőlapok
5.	1. Szutyjev: A három kiscica (sorrendiség gyak.) 2. Így lovagolnak... 3. Hóc, hóc, katona... 4. Föld, víz, levegő 37.o. 5. Nyelvtorna (Manócska 5.o.) 6. Játék a szótagokkal 37.o. 7. Levesfűjás 30.o. 8. Szólánc 38.o. 9. Gumiember 31.o.	Mese képei Tárgyképek
6.	1. Eddig tanult mondókák ismétlése 2. Mi van a zsákban? 9.o. 3. Sziréna 30.o. 4. Mondóka egy levegővel 30.o. 5. Hal tátogása 32.o. 6. Fekete gyerekek 34.o. 7. Manócska 30.o. 8. Kígyójáték 34.o. 9. Vattafűjő verseny 31.o. 10. Keress hasonlót 35.o. 11. A három kismalac c. angol népmese	Zsák, játékok Zoknikígyó Vattagombócok

7.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weöres Sándor: Galagonya 2. Órakártya képei alapján önálló megfogalmazás 3. Kakukktojás 36.o. 4. Felelj gyorsan! 36.o. 5. Sarkadi Sándor: Ősz (Találd ki mi lehet a vers címe!) 6. A kismalac és a farkasok népmese 7. Csinálj egyből sokat! 37.o. 	Órakártya
8.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tanult népi mondókák ismétlése 2. A család c. bábdarab 3. Föld, víz, levegő 37.o. 4. Gyerekek, gyerekek... 5. Fele sem igaz 38.o. 6. Hangsúly játék 38.o. 7. Szólánc 38.o. 	Bábok
9.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szóposta 39.o. 2. Ismert versek gyakorlása 3. Tolsztoj: A róka és a nyúl 4. Melyik állat? 39.o. 5. Csukás István: Dalocska 6. Kié a bőrönd? 39.o. 	Bábok
10.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismert versek gyakorlása 2. Órakártya alapján a dél és dél körüli teendők megbeszélése, eljátszása 3. Tiltott mozdulat 40.o. 4. Folytasd a mondatot! 40.o. 5. Gazdag Erzs: Álmomban 6. A három kiscica c. mese alapján ok-okozati összefüggések felismertetése 7. Fekete, fehér, igen, nem 40.o. 	Órakártya Mese képei
11.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tanult versek gyakorlása 2. Őszi munkák a földeken – képelemzés 3. Folytasd a mondatot! 40.o. 4. Manócska 5.o. 5. Fekete, fehér, igen, nem 40.o. 6. A három kiscica c. mese mimetizálása, átstrukturálása 7. „Hogyan hívta meg vendégségbe a róka a golyát?” c. mese 8. Mit visz a kishajó? 41.o. 	Képek
12.	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Mondj róla valamit!” – képolvasás 2. Mit veszek a vásárban? 41.o. 3. Vattafújás 31.o. 4. Ismert mondókák mondása egy levegővétellel 5. Kiskanál, nagykanál 6.o. 	Képek Vattagombócok
13.	<ol style="list-style-type: none"> 1. A part alatt c. énekes mese bemutatása, leporelló képeinek elemzése, a mese eljátszása 2. Ismert mondókák mondása egy levegővétellel 3. Merre jár a labda? 	Leporelló, fejdíszek Csörgőlabda
14.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Várnai Zseni: Hull a hó 2. Weöres Sándor: Száncsengő 3. Papír hópihe készítése és fújása 4. Menetelő mondókák felelevenítése, menetelés 	Kreppapír, ollók

15.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Állatokról tanult versek, mondókák ismétlése 2. Állatok és növények képének párosítása 3. Mit érezhet? 33.o. 4. Fekete gyerekek 34.o. 5. Mit szeretnék? 49.o. 6. Kígyójáték – hangzódifferenciálás 7. A három kismalac c. mese mimetizálása 	<p>Állat és növény képek</p> <p>Zoknikígyó Fejdzsiek v. jelmezek</p>
16.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karácsonyi versek, dalok gyakorlása 2. Pásztorjáték gyakorlása 3. A róka és a holló c. mese átstrukturálása 	
17.	Téli szünet	
18.	Téli szünet	
19.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kívánságműsor 2. A róka és a nyúl c. mese bemutatása, gyermekek bábjátéka 3. A part alatt c. mese eljátszása 4. Gumiember 31.o. 5. Manócska 5.o. 	<p>Bábok</p> <p>Fejdzsiek</p>
20.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tente, baba, tente... 2. Tente, buba, párnára... 3. Mi történik, ha...? – képek alapján 4. A kiskakas gyémánt félkrajcárja – mese felelevenítése, eljátszása 5. Hol vagyok? – téri relációk gyakorlása párban 	<p>Eseményképek Fejdzsiek</p> <p>Csoportszoba bútorai</p>
21.	<ol style="list-style-type: none"> 1. CukásIstván: Egérmese 2. Mi zörög? 3. Hol vagyok? 4. Weöres Sándor: A kutya-tár 5. Asszociációs játék tárgyképekkel 	<p>Különbözöm hangokat adó tárgyak</p> <p>Tárgyak képei</p>
22.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tamkó Sirató Károly: Törpetánc 2. Mit álmodtál? Mi történt veled? – önálló megfogalmazás 3. Meseszöveg 4. Gumiember 31.o. 5. Gyertyafűzés 30.o. 6. A róka és a nyúl c. mese dramatizálása 	<p>A három nyúl és A három pillangó leporellói alapján Fejdzsiek</p>
23.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Énekvers bújócska 45.o. 2. Sójajtó-verseny 30.o. 3. Kígyójáték – hangzódifferenciálás 4. Weöres Sándor: Kocsi és vonat 5. Kakukktózás 36.o. 6. Szóláshasonlatok 43.o. 	<p>Hívóképek</p> <p>Zoknikígyó</p>
24.	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Hogyan hívta meg...” mese közös mesélése 2. Föld, víz, levegő 37.o. 3. Folytasd a mondatot! 40.o. 4. Fekete, fehér, igen, nem 40.o. 5. Órakártya képeinek alapján délutáni és esti szokások megbeszélése 6. A három kívánság c. mese bemutatása, gyerekek három kívánsága – önálló megfogalmazás 7. A jó tündér varázsol 37.o. 	<p>Órakártya</p> <p>Tündérbáb</p>

25.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Illyés Gyula: Mozdony 2. Weöres Sándor verseinek ismételése 3. Kérdezzetek! – kíváncsiskodó játék: kérdések megfogalmazása eseménykép alapján 4. Szabadon választott (szükségesnek ítélt képességek fejlesztésére) 5. A két kicsi bocs meg a róka c. mese bemutatása 6. Szóláshasonlatok 43.o. 7. Kutyanév kereső 43.o. 	Eseményképek
26.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weöres Sándor: Haragosi 2. Illyés Gyula: Mozdony c versének gyakorlása 3. Mi változott meg? (Téri és mennyiségi relációk felhasználásával ítéletalkotás. Ok-okozati összefüggések megfogalmazása.) 4. Állatok és kicsinyeik, táplálkozásuk, gondozásuk. 	Játékok, csoportszoba berendezése, képek
27.	<ol style="list-style-type: none"> 1. A csillagszemű juhász 2. Kakuktkojás 36.o. 3. Papagáj-játék (után mondás fejlesztése) 4. Kigyócsalogató 45.o. 5. Tanult versek ismételése 6. Móra Ferenc: Sündisznócska lovagol 	Papagáj báb Építőkockák, kígyó
28.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weöres Sándor verseinek gyakorlása 2. Hol lakunk? Községünk nevezetességeinek és azok funkcióinak megismerése. 3. Móra Ferenc: Sündisznócska lovagol c. mese ismételése 4. A part alatt c. énekes mese eljátszása 5. Fele sem igaz 38.o. 6. Mesterségünk címere 7. Képek alapján növények fejlődésének megfigyelése, ok-okozati összefüggések megállapítása, állítások gyűjtése. 8. A jó tündér varázsol 	Fejdíszek Képek növények különböző fejlődési stádiumairól. Tündér báb
29.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mi történik akkor, ha...? Élethelyzetek megteremtésével 2. Móra Ferenc: A nagyhatalmú sündisznócska c. mese bemutatása 3. Manócska 5.o. 4. Mit szeretnék? 49.o. 5. Csanádi Imre: Cipómagyarázó 6. Leporellók alapján meseszöveg 7. Gumiember 31.o. 	Szerepjátékok kellékei Leporellók
30.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mesterségünk címere 2. A róka és a nyúl c. mese átstrukturálása 3. Szókígyó 4. A két kicsi bocs meg a róka c. mese ismételése 5. Móra Ferenc: A nagyhatalmú sündisznócska ismételése 6. Állatok és hasznuk. 7. Hangsúly játék 38.o. 8. Énekvers bújócska 45.o. 	Képes kártyák Hívóképek

31.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Azt gondoltam, hogy... 48.o. 2. Mondd el, mi a szabály! 49.o. 3. Mit főzünk ma? 29.o. 4. Fele sem igaz 38.o. 5. Móra Ferenc: Sündisznócska lovagol c. mese eljátszása 6. Rímkereső 43.o. 7. Hangkereső játék 46.o. 8. Locsolóversek tanulása, gyakorlása 	
32.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Csillagszemű juhász c. mese ism. 2. Az állatok nyelvén tudó juhász c. mese bemutatása 3. Mondd, jól teszi-e amit tesz? – képekről cselekvések, tettek erkölcsi értékének megítélése, véleményalkotás 4. Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj c. mese bemutatása 5. A nagyhatalmú sündisznócska c. mese dramatizálása 	Eseményképek
33.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szükségesnek ítélt képességek fejlesztése 2. Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj c. mese dramatizálása 3. Ismert versek gyakorlása 4. Csillagszemű juhász c. mese ismétlése 5. Barkochba 6. Hangkereső játék 46.o. 7. Mit visz a kishajó? 41.o. 8. Arctorna 32.o. 	
34.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meseszöveg – gyermekekkel közösen kitalált mese 2. Az állatok nyelvén tudó juhász c. mese dramatizálása 3. Melyik évszakra gondoltam? Évszakok jellemzőinek összegyűjtése 4. Gyűjtő fogalmak 37.o. 5. Azt gondoltam, hogy... 48.o. 6. Mit szeretnék? 49.o. 7. Tanult versek, mondókák ismétlése 	
35.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zelk Zoltán: Hét nap c. mese 2. Hétfőn reggel ... 3. Órakártya képei alapján időrelációk, napszakok gyakorlása 4. Vattafújás 31.o. 5. Mit veszek a vásárban? 41.o. 6. Keress hasonlót! 35.o. 7. Csinálj egyből sokat! 37.o. 	
36.	Évzáróra készülés	
37.	Ballagó versek tanulása, gyakorlása	

Köszönetnyilvánítás!

Köszönetemet fejezem ki a Kutas – Lábod Mikrotérségi Általános Iskola, Óvoda, Könyvtár és Pedagógiai Szakszolgálat Micimackó Napköziotthonos Óvodájában dolgozó óvodapedagógus kollégáimnak:

Vajda Éva fejlesztő pedagógusnak az ötletekért

Horváthné Lóki Ildikónak, Csajáginé Mátrai Évának a támogatásért

Ütőné Nyul Katalinnak a türelemért

Lengyelne Bencsik Judit óvodavezetőnek a biztatásért és a segítségnyújtásért valamint a gyermekek mérési eredményeinek felhasználásához kapott engedélyért.

Külön köszönetemet fejezem ki Gelencsérné Bakó Márta konzulensnek, aki bízott bennem, folyamatosan biztatott és irányította munkámat.

Továbbá a TÁMOP 4.2.3-0861-2009-0016 azonosító jelű pályázata által nyújtott támogatásért.

A tudományos diákköri dolgozat alapjául szolgáló „Az integráció és inklúzió akadályai Somogyban” című projekt az Európai Unió Támogatásával az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Interaktív táblás nyelvtanóra megítélése alsó tagozatos tanulók körében

Király Judit

Kövérné Nagyházi Bernadette
Tanársegéd

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
1.1. A témaválasztás indoklása	2
1.2. Az interaktív tábla bemutatása	4
1.3. Az interaktív tábla felhasználási lehetőségei	7
2. Az interaktív tábla felhasználása az anyanyelvi nevelésben	10
3. A kutatás részletes ismertetése	12
3.1. A kutatás célja	12
3.2. A kutatás körülményei	13
3.3. A kutatás eszközei és módszerei	14
3.3.1. A kutatás során felhasznált nyelvtanóra	14
3.3.2. A kutatás második eszköze: a kérdőív	17
3.4. Hipotézisek	17
4. A kutatás eredményei	18
5. Összegzés	39
5.1. A hipotézisek értékelése	39
5.2. A kutatás tanulságai és kiterjesztése	40

1. Bevezetés

A dolgozatom bemutatja az interaktív tábla rendszer felépítését, felhasználásának lehetőségeit a tanítási-tanulási folyamatban, ezen belül az anyanyelvi nevelésben. Tartalmazza a kutatás alapeszközéül kidolgozott interaktív táblás nyelvtanórák felépítését, valamint ismerteti kutatásomat, amelyet alsó tagozatos tanulók körében végeztem a megvalósult interaktív táblás nyelvtanórák megítéléséről.

1.1. A témaválasztás indoklása

A számítástechnika és a távközlés fejlődésével újfajta kommunikációs technikák alakultak ki. Létrejött egy új fogalom: Információs és Kommunikációs Technológiák (a továbbiakban IKT) (Farkas 2008: 83).

A technikák és technológiák gyors iramú fejlődésével az oktatási intézményeknek lehetőségük nyílt arra, hogy bővítsék kapcsolatrendszerüket, ismertebbé váljanak, valamint minél több, akár nemzetközi tapasztalatra is szert tegyenek az IKT-eszközök használatában (Molnár 2008: 234).

Az interaktív táblák iránti igény napjainkban megnőtt, elterjedésük egyre szélesebb körű. Ennek oka, hogy a tábla a vizuális kommunikáció emberre gyakorolt hatására és annak gyors és könnyed feldolgozására épül, hiszen tudjuk, hogy látás útján sokkal több információt képes az ember megjegyezni, mint hallás vagy éppen olvasás útján. Ezen kívül lehetőséget ad a tábla rendszer a saját tevékenység által elsajátított ismeretek megszerzésére is (Molnár 2008: 235), amely ismeret jobban rögzül a tanulóknál.

Az interaktív táblák használatával lehetőségünk nyílik arra, hogy szakítsunk a hagyományos tanítási-tanulási folyamattal, amelyben a kész tudásanyag átadása történik az aktív közvetítő tanártól a passzív befogadó tanulók felé (Sovány 2002: 18). A szerepek megváltozhatnak; a tanulók a tudásukat már önállóan is képesek megszerezni, így a tanulási folyamat aktív résztvevői lesznek, és már fiatalon elsajátítják a számukra szükséges tudás megszerzésének képességét, ezáltal nem kell a későbbiekben sem az előre elkészített tudásra várniuk. Felkészülnek az egész életen át tartó tanulásra, ami az információs társadalom eredményességéhez szükséges (i.m. 21).

Az új oktatási technológiák bevezetéséről az Oktatási Minisztérium oldalán olvashatjuk a következőket: „Az információs és kommunikációs technológiák bevezetése a magyar iskolai felkészítésben az EU átlaghoz képest lemaradásokat mutat. A hátrányok leküzdése érdekében az Oktatási Minisztérium egy hosszú távú oktatásinformatikai stratégiát dolgozott ki, ami az IKT alapú konstruktív pedagógia elterjesztésére és bevezetésére irányul.” ... „Az Oktatási

Minisztérium rövid és hosszú távú célja egyaránt az interaktív tábla és a hozzá kapcsolódó oktatásinformatikai eszközök (notebook, projektor, digitális palatábla) minél szélesebb körben történő elterjesztése, és a hozzájuk kapcsolódó oktatási módszertanok kidolgozása. Az oktatásinformatikai infrastruktúra fejlesztésére irányuló pályázatok (decentralizált szakképzési pályázatok, informatikai normatíva) már magukban foglalják ezeket az új, "jövőbe mutató" eszközök beszerzésének a lehetőségét." (<http://www.okm.gov.hu/europai-unio-oktatas/kozoktatas/informacios>, 2010. március 8.)

Az oktatástechnikai eszközök megléte az iskolákban fontos eredmény, de jelenlétük csak lehetőséget teremt a korszerű és hatékony tanításra, az alkalmazás eredményessége már a pedagóguson múlik (Szűcs 1993: 46). A tanárok két táborra oszlanak: azokra, akik készek minden újat kipróbálni és a tanítási folyamatban alkalmazni, valamint azokra, akik ragaszkodnak saját, jól bevált módszereikhez, és ellenzik az új eszközöket. Ez a kettéosztottság a tanulók esetében is megfigyelhető, hiszen vannak tanulók, akik könnyen megtanulnak bánni a megváltozott oktatási környezettel, míg egy másik részük ódzkodik tőle (i.m. 39). Ugyanakkor az új eszközök alkalmazása megfontolandó, mivel az oktatásra szánt idő esetlegesen rövidülhet, és növekedhet a tanítás hatékonysága (i.m. 42). Mindehhez nemcsak a pedagógus munkája szükséges, hanem fontos az is, hogy a tanulók támogassák, biztassák a tanárt, partnerek legyenek az interaktív tábla használatában.

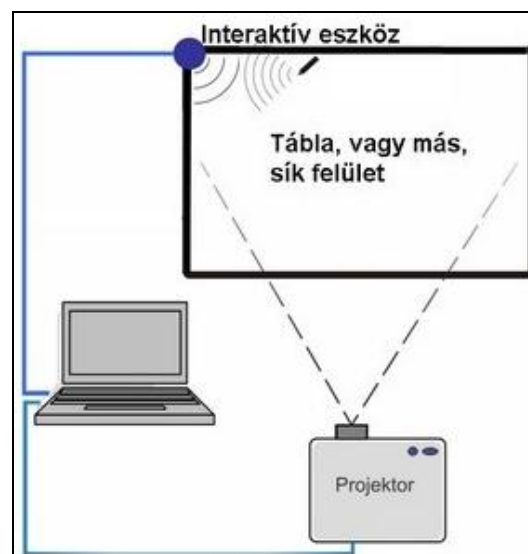
Az elsőként Magyarországra érkezett interaktív táblákat eleinte irodai használatra, prezentációk megtartására használták. A közoktatásban történő alkalmazása csak az elmúlt 4-5 évben kezdődött meg. Az intézmények pályázhattak (HEFOP pályázat) különböző IKT-eszközökre, így interaktív táblára is. A nyertesek között volt a budapesti XIII. kerületben található Pedagógiai Szolgáltató Központ, amely több intézményt segített az interaktív tábla használatában. Az Intézet munkatársai konferenciákat, ötletbörzét szerveztek a kerület pedagógusainak, ahol az érdeklődők megismerhették az új eszközöket, és elsajátíthatták, hogyan alkalmazzák eredményesen a táblákat a tanórákon (<http://andreabedo.hu/node/116>, 2010. március 8.).

Az elmúlt évek alatt egyre több pedagógus figyelt fel az újdonságnak számító táblára. A különböző konferenciákon, tanfolyamokon megismerkedhettek a különböző típusú interaktív táblákkal és azok hatékony felhasználásának lehetőségeivel. A 2006 óta évente megrendezésre kerülő Országos Interaktív Tábla Konferencia remek alkalmat ad a tapasztalatok gyűjtésére (Bedő – Schlotter 2008: 39). Az ISZE (Informatika Számítástechnika Tanárok Egyesülete) tanfolyamain pedig igyekeznek a pedagógusokat felkészíteni az interaktív oktatásra (i.m. 64).

A tanárok munkáját segíti még a Táblatanító magazin is, amely hasznos ismeretekkel szolgál a különféle számítástechnikai programok használatához, valamint már megvalósult interaktív táblás órákról olvashatunk részletes leírást. A magazin a Műszaki Kiadó honlapjáról ingyenesen elérhető. Azok számára, akik csak átlagos számítógép-felhasználónak vallják magukat, és nem érznek magukban különösebb vonzalmat a műszaki és informatikai problémák iránt, nagy segítséget nyújtanak az Interneten található kész interaktív tananyagok, amelyek jelentősen megkönnyítik az interaktív táblás tanórákra való felkészülést, és lerövidítik az óra előkészítésére szánt időt.

1.2. Az interaktív tábla bemutatása

Az interaktív táblán olyan táblát értünk, amely alkalmas az interaktivitásra. Valójában nem csupán egy tábláról van szó, hanem egy olyan több elemből álló eszközrendszerre kell gondolnunk, amelynek részei a következők: számítógép, projektor, interaktív tábla. Az interaktív tábla rendszer sokféleképpen épülhet fel. A rendszer részeit nagyban meghatározzák az anyagi lehetőségek. A működéshez először is szükség van egy számítógépre, amely lehet asztali számítógép vagy hordozható laptop (notebook), esetleg netbook. Szükség van ezen kívül egy projektorra, amely a számítógép képernyőjét a táblára vetíti. Alkalmazhatunk olyan táblát, amelybe az interaktív eszköz, azaz az érzékelő rendszer már gyárilag be van építve (érezkelős táblák). Lehetőségünk van arra is, hogy egy külön álló mobil eszközzel interaktívvá tegyünk egy egyszerű fehér táblát vagy akár egy fehér felületet (vászon, fal) (1. ábra).

Forrás: http://www.iot.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=142:mi-az-az-interaktiv-tabla&catid=49:c-e-iat-gen&Itemid=58

1. ábra: Interaktív tábla rendszer

Az említett eszközök a táblaszoftverek segítségével tudnak kommunikálni, együttműködni egymással (Bedő–Schlotter 2008: 28). A tábla a vele összekapcsolt számítógép ki- és beviteli perifériájaként használható (i.m. 33). A számítógép képernyőjét a tábla teljes felületén láthatjuk (kiviteli periféria), és a tábláról irányíthatjuk a számítógépet, egér, billentyűzet funkció (beviteli periféria). Az interaktív tábla használata a tanárok eddigi szakmódszertanát szoftverekkel, internettel, animációkkal, szimulációkkal, kép-, hang- és videóanyagokkal egészítheti ki (i.m. 28). A tanóra interaktivitását a pedagógus hozza létre, a tábla „csak” egy hasznos eszköz ehhez (i.m. 34).

Napjainkban Magyarországon több, mint tízféle interaktív tábla létezik és van forgalomban (i.m. 34) (Smart, Promethean, TeamBoard, Polyvision, Mimio, eBeam, stb.). Mivel mindegyik fajtának saját szoftvere van, amelyet komoly anyagi beruházással fejlesztettek ki, a szoftverek védelméről törvényben rendelkeztek (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról). Az intézmények által megvásárolt tábla a hozzá tartozó táblaszoftverrel használható. Egy iskolában többféle táblatípus is előfordulhat, így a táblaforgalmazók elkészítették a saját „nézőkéiket”, amelyek segítségével a különböző táblatípusokon készült tananyagok másik táblán is lejátszhatóvá válnak, így nem kell azokat újra elkészíteni, egyes részeit átszerkeszteni (i.m. 35). Ez jelentősen megkönnyíti a pedagógusok számára a tábla és az elkészített anyagok használatát.

A táblákat a technológiájuk alapján a következőképpen csoportosíthatjuk: van érintőfelületet alkalmazó tábla, amely az ellenállás-változás elvén alapul. A táblafelület puha és nyomásérzékeny, ezért puhatáblának is nevezik. A felület ott érzeke, ahol tollal, az ujjunkkal vagy akár más eszközzel hozzáérünk (i.m. 37).

A keménytáblánál a táblafelület keményebb; ez a tábla az elektromágnesesség elvén működik. Egy rácsozat található a kemény felület mögött. A táblához használható toll alapján kétféle fajtát különböztetünk meg. Aktív tollas táblánál az elektronikus toll küldi a jelet a táblának. Ezt a tollat tölteni kell. A passzív tollnál viszont nincs szükség töltésre; itt a toll hegyébe beépített mágnes lép kapcsolatba a táblafelülettel, amely az elektromos jelet adja (i.m. 37).

Újabb lehetőség, ha egy fehértábla felületre vagy más megfelelő méretű fehér felületre rögzítünk egy mobil interaktív eszközt, amely rádiófrekvenciás működési elven alapul. Egy hozzá tartozó tollal, amelynek érzékelése rádiójelekkel működik, tudjuk irányítani a táblát, így a hozzá tartozó szoftvert is. A toll vastagabb, mivel a rádiójelekkel történő működés miatt több mindent kell tartalmaznia. A pontosság érdekében fontos a toll megfelelő, a felületre merőleges tartása (i.m. 37). Ez utóbbi megoldás anyagilag a legkedvezőbb, hiszen adó-vevő

egységet önmagában is vásárolhatunk, és ennek segítségével akár egy fehér falfelületet is interaktívvá tehetünk.

A táblákat fizikai tulajdonságaik alapján is csoportosíthatjuk. Méretük, felbontásuk és más egyéb paramétereik alapján többféle táblatípussal találkozhatunk (Bedő – Schlotter 2008: 37). Vásárolhatunk mobilizálható, görgős állványon lévő táblát, de olyat is, amelyet a falra fixen rögzíthetünk. A táblavásárláskor az intézménynek a saját igényeit kell szem előtt tartania. Figyelembe kell venni, hány pedagógus szeretné használni a táblát, az oktatás szaktermekben történik, amelyek között az osztályok vándorolnak, vagy a technikát osztálytermekbe kívánják beépíteni. Lényeges szempont a termék zárhatósága és az is, hogy a tanulók a szünetekben a teremben maradnak-e (i.m. 28). Ezeket és más fontos kérdéseket is célszerű tisztázni a tantestületben a táblabeszerzés előtt (i.m. 29).

A tábla beszerelésénél is számos dologra kell figyelni. A falra való rögzítésnél a tábla ne kerüljön túl magasra, hogy az alacsonyabb tanárok és diákok (különösképpen, ha alsó tagozatos tanulókról van szó) felérjék a tábla felső részét is. A tábla mindkét oldalán célszerű kb. 60 cm-t szabadon hagyni, hogy a magyarázó tanár, illetve diák ki tudjon oda lépni, ne takarja azzal a táblát, hogy a projektor fényébe lép. Ezt természetesen kiküszöbölhetjük, ha a projektort a mennyezetre fixen rögzítjük, vagy ha olyan táblát vásárolunk, amelybe a projektor már be van építve. Figyelembe kell venni még a terem fényviszonyait és a csatlakozási lehetőségeket az elektromos hálózathoz. A tanulókat meg kell ismertetni a balesetvédelmi előírásokkal, hiszen akár több vezeték is futhat a földön; erre a teremben való közlekedésnél fokozottan kell ügyelni. A projektor kikapcsolása után legtöbb esetben meg kell várni a hűtési időszakot, erre célszerű minden tanár és diák figyelmét felhívni (i.m. 29).

Mielőtt használatba vennénk a táblát, első lépésként a projektort és a táblát össze kell hangolnunk. Ezt az előkészítő lépést kalibrálásnak nevezzük. A művelet nem bonyolult, csupán a táblára vetített pozicionáló pontokat kell a számítógép számára értelmezhető bemeneti eseményként megérinteni a tollal vagy az ujjunkkal. A pontok száma táblatípusonként változhat. Amikor a tábla és a projektor is rögzített, elég egyszer elvégezni a kalibrálást, de mobil eszközöknél minden alkalommal meg kell ismételni. A kalibrációt követően a pedagógus a tábláról és a számítógépről egyaránt indíthat programokat, hívhat be szöveges és képi tartalmakat (Molnár 2008: 240). Az adott tanórától és a tananyagtól, valamint a tanár előzetes előkészítő munkájától függően ez még kiegészülhet további elemekkel, pl. hang és videóanyagokkal is.

1.3. Az interaktív tábla felhasználási lehetőségei

Tanítási eszközként az interaktív táblák a hagyományos táblákkal szemben sokkal több lehetőséget rejtnek magukban. Egy tanórához jóval többet tehetnek hozzá, mintha csak egy számítógépet és projektort használnánk. A tábla teljes kihasználásához sok időt igénylő tervezés szükséges, de hosszú távon időt takaríthatunk meg. A táblára tervezett órákat újra fel lehet használni, át lehet azokat alakítani (Molnár 2008: 237). A tanóra alatt a táblára készített jegyzeteink, aktuális kiegészítéseink elmenthetők, ezáltal bármikor visszakereshetők, módosíthatók (i.m. 241).

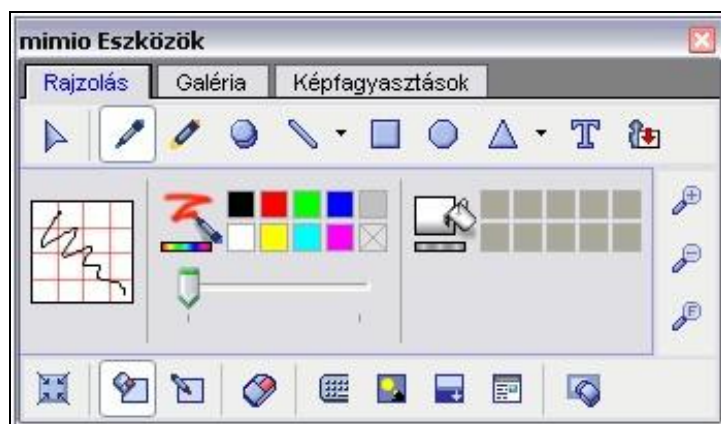
A tantárgyak különböző témáinak tanításánál a tábla különféle módokon lehet a segítségünkre (i.m. 237). A táblákat használhatjuk vetítőfelületként, így írásvetítővel, diavetítővel, projektorral vetíthetünk rájuk (i.m. 238). Ezt a funkciót előadásokon, értekezleteken is kihasználhatjuk.

Egyes táblákra szárazon törölhető filctollal írhatunk, rajzolhatunk, ezt nyom nélkül törölhetjük, így egyszerű fehértáblaként szolgálnak (i.m. 238).

Vannak táblák, amelyekre mágnesek segítségével kihelyezhetjük már meglévő papír alapú ábrákat, képeinket, esetleg a tanulók rajzait, munkáit.

Találkozhatunk olyan táblákkal is, amelyek táblamásolóként alkalmazhatók, így a fehértáblára írt feladatok, órai jegyzetek mentés útján rögzíthetők a számítógépen. Ezzel a módszerrel az óra teljes anyaga sokszorosíthatóvá válik, különböző formátumokban elmentve a tanulók hazavihetik, de akár az internetre is felkerülhet (e-mailben való továbbküldés) (Bedő – Schlotter 2008: 46).

Interaktív táblánkat használhatjuk hagyományos táblaként is: ehhez elég egy rajzó programot (pl. Paint) elindítani, és máris a megszokott módon írhatunk, rajzolhatunk a táblára, tetszőleges háttér- és tollszínt, valamint tollvastagságot beállítva. A táblaszoftverek ennél jóval több lehetőséget nyújtanak (i.m. 47). A toll funkción kívül használhatunk szövegkiemelőt, radírt, sima és nyílvégű vonalat, szűrhetünk be szövegdobozokat, alakzatokat, amelyeknek vonal- és kitöltő színét is megválaszthatjuk. Találkozhatunk még kreatív és alakfelismerő tollakkal, valamint varázstollal, mellyel a táblára írt szöveg néhány másodperc után teljesen elhalványul. Egyes táblaszoftvereknél beállíthatunk két- vagy egyoldalas megjelenítést, alkalmazhatunk nagyítót vagy akár „reflektorfényt”, „spot-fényt” is. Az eszköztárak egyértelmű ikonjai (2. ábra) semmiféle speciális tudást nem igényelnek (i.m. 47).

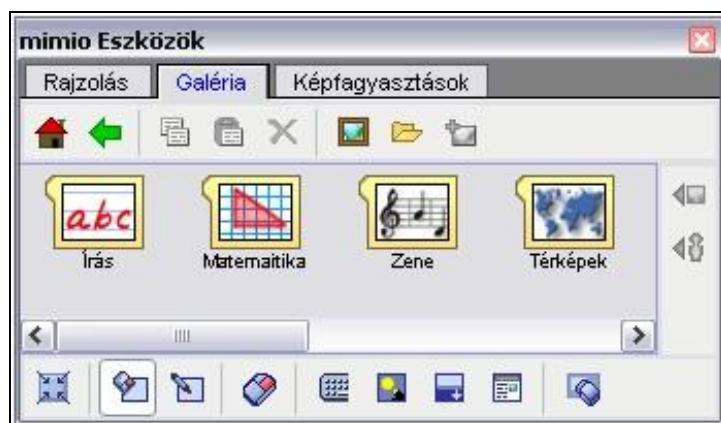

Forrás: Saját készítésű kép

2. ábra: Mimio táblaszoftver eszközeinek kezelőfelülete

A teljes táblafelület teleírása után egy egyszerű kattintással lapozhatunk, és máris folytathatjuk a munkát az új oldalon. Ilyen egyszerűen oldhatjuk meg azt is, ha a tábla egy részét szeretnénk letakarni. Ez a módszer a hagyományos „szárnyas” tábláknál már alkalmazható volt. Az interaktív tábla esetében egyetlen kattintással megoldhatjuk, hogy a táblánk egy része ne vagy csak halványan látszódjon (egyes táblaszoftvereknél állítható az átlátszóság mértéke). A különféle táblatípusoknál ezt nevezhetik kitakarásnak, képernyő-árnyékolásnak, felfedőeszköznek, függönynek (i.m. 48).

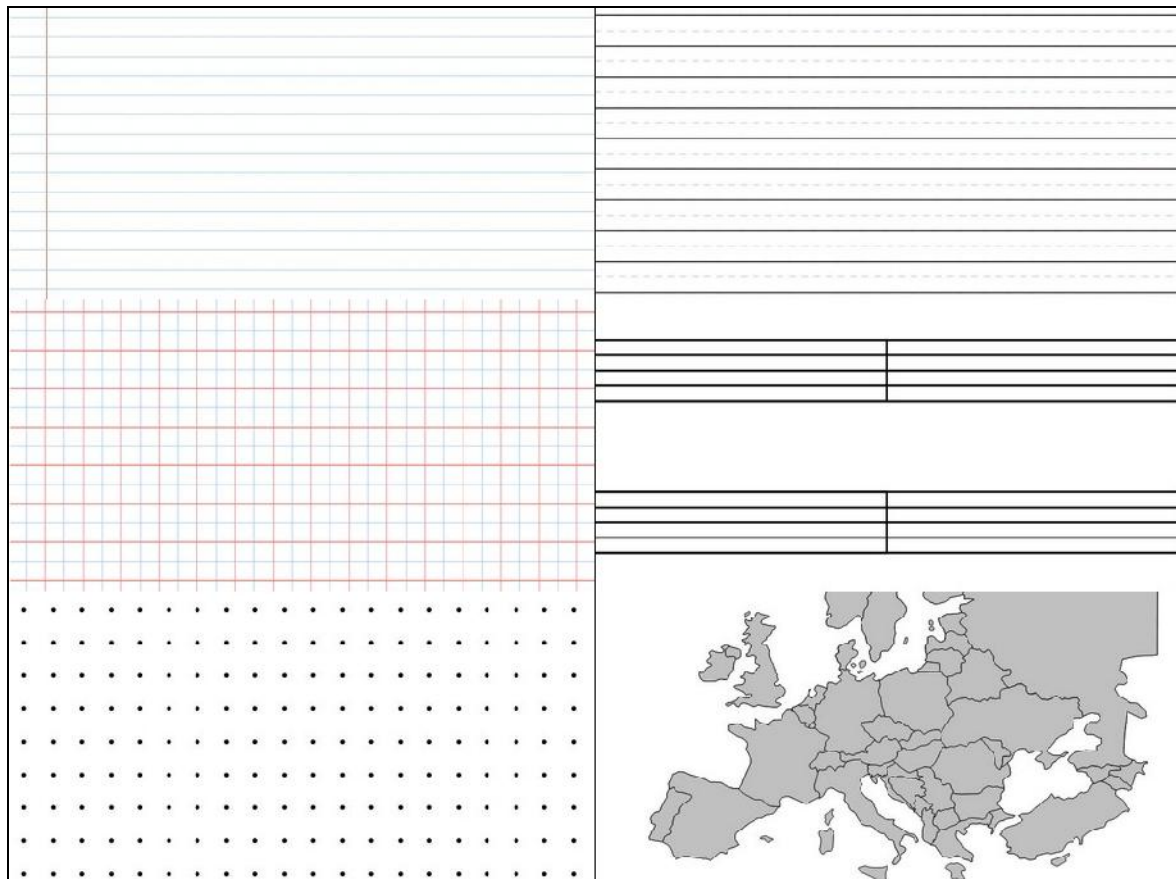
Az interaktív tábla szoftverekhez tartoznak különböző hátterek. Ezeket a képgalériából (amelyek tartalmának mennyisége szoftverenként eltérő) hívhatjuk be a „fogd és vidd” módszerrel („drag and drop”), amely az egérgomb lenyomása mellett a kép, háttér vonzolását jelenti az általunk meghatározott helyre (i.m. 48). A beszúrható hátterek és képek témakörönként vannak kategorizálva (3. ábra).

Forrás: Saját készítésű kép

3. ábra: Mimio táblaszoftver galériájának néhány témaköre

A hátterek között találunk fehér alapon kék vonalakat, különböző sortávolságokkal, segédvonalakkal, négyzetrácsos vagy kottavonalas oldalt, de használhatunk a mozgáskoordináció, finommotorika fejlesztéséhez, betűelemek gyakoroltatásához is sablonokat. Beszúrhatók térképek is, amelyeket akár óra közben jelzésekkel, magyarázatokkal, útvonalakkal egészíthetünk ki (i.m. 49) (4. ábra).

Forrás: Saját készítésű kép

4. ábra: A Smart Notebook 10 szoftverben található háttérképek

A számítógépek megjelenésével a tanárok színes képeket tudtak mutatni a tanulóknak, kezdetben a monitoron kisebb, majd a projektorok segítségével nagyobb méretben, ezzel bővítve és változatosabbá téve a szemléltetés lehetőségeit. Azok a tanárok, akik korábban már összeállítottak prezentációs anyagokat is a tanóráikra, prezentációs eszközként is alkalmazhatják az interaktív táblát. Az új technikának köszönhetően a pedagógus már nincs a számítógéphez kötve, előadását megtarthatja a táblánál. Ennek előnye, hogy a tanulóknak könnyebb egy helyre figyelni (táblakép és magyarázó tanár egy helyen). A táblával több lehetőség nyílik a felhasznált elemek változtatására: módosíthatjuk a képek, alakzatok, szövegdobozok, azaz objektumok méretét (csökkentés, növelés), változtathatjuk helyzetüket (áthelyezés, forgatás, vízszintes vagy függőleges tükrözés, egymásra helyezés) (Bedő –

Schlotter 2008: 50). Van olyan táblaszoftver, amelynél beállíthatjuk az objektum áttetszőségét, fixen rögzíthetjük, és beállíthatunk rá animációt is (megjelenés, elhalványulás, forgatás, stb.). Mődünk van hang- és videóanyagok lejátszására; ehhez szükséges, hogy a számítógép rendelkezzen CD/DVD lejátszóval és hangfalakkal.

E sokféle, változatos felhasználási lehetőség mellett a legérdekesebb az, amikor az eszközt eredeti, valódi funkciójában, interaktív táblaként alkalmazzuk. Az interaktivitás feltételezi, hogy folyamatos a résztvevők közötti megbeszélés, a közös munka és gondolkodás, a résztvevők reagálása egymás véleményeire. Az interaktív táblát motiváción és szemléltetésen kívül elsősorban provokatív, problémamegoldó gondolkodást fejlesztő feladatok készítésére és alkalmazására érdemes használni (i.m. 51). A táblával kölcsönös együttműködés útján juthatunk a megoldáshoz. A tábla segít elkészíteni egy előre eltervezett, de menet közben mégis módosítható algoritmust, amely akár lépésenként is tartalmazhatja a megoldásokat. Interaktív táblával a következő módszereket használhatjuk, kombinálhatjuk: ötletroham (közös döntéshozatal, problémahelyzet feldolgozása), interjú (szóbeli megkérdezés), vita (érvek, ellenérvek összegyűjtése), szerepjáték (szituációk előadása), csoportmunka (Bedő – Schlotter 2008: 52-54).

2. Az interaktív tábla felhasználása az anyanyelvi nevelésben

A jó tanítás heurisztikus (felfedezettető), ehhez szükséges tényezők a következők: tudatosság és megtervezett, körültekintő nevelői vezetés (Adamikné 1995: 334). Az interaktív tábla magától nem képes csodákra, nem tartja meg a tanórát. A pedagógusnak nagyon fontos szerepe van a tanítási-tanulási folyamatban. Tudatában kell lennie annak, hogy az adott órán milyen tananyagot fog megtanítani a tanulóknak, milyen mértékben kell azt egyszerűsíteni ahhoz, hogy a tanulók könnyen megértsék, és meg kell terveznie, milyen módszereket fog alkalmazni. Ezt követően pedig irányítania, vezetnie kell az órát.

Az általános iskola alsó tagozatán célszerű induktív módszerrel tanítani, ugyanis az ilyen menetű tanítás szemléltetéssel indít, felsorol adatokat, amelyekből levonja a következtetéseket és megállapítja a szabályt, ezt követően pedig gyakorlatokat ad (i.m. 335). A tanulók számára ez a módszer könnyebben érthető, itt akár ők jöhetnek rá a szabályra. Fontos még, hogy érdekessé is tegyük a tanulók számára az órát: alkalmazzunk játékokat, szemléltessünk, kísérjük figyelemmel a tanulók munkáját (i.m. 335). Ez utóbbi azért is nagyon lényeges, mert az önálló munkával megszerzett ismeret tartósabb, mint a készen kapott (i.m. 371). Az interaktív táblával a tanítás-tanulás szervezésének ez a hatékony módja még egyszerűbben, változatosabban és látványosabban megvalósítható.

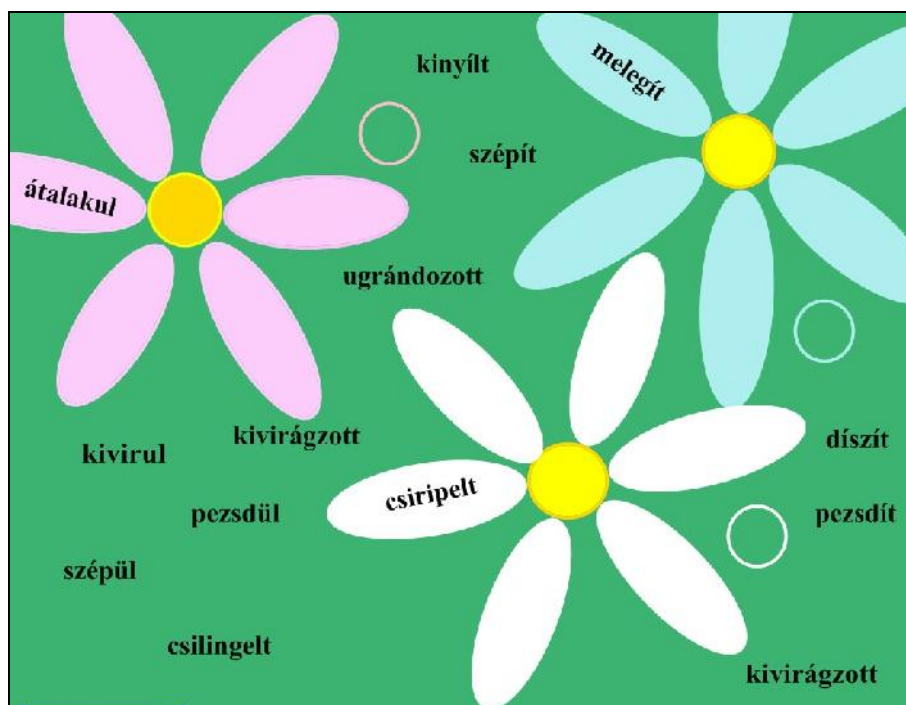
Az interaktív táblát az anyanyelvi nevelésben is eredményesen tudjuk felhasználni. Igazolja ezt az is, hogy már hozzáférhetővé váltak ilyen jellegű tanítói tapasztalatok, nyelvtanórára készített interaktív tananyagok.

Gonda Zsuzsa Az interaktív tábla alkalmazása az anyanyelvi órán című tanulmányában olvashatjuk, hogy az interaktív tábla megteremti a lehetőséget annak, hogy az anyanyelvi és az IKT-kompetenciákat együttesen fejlesszük. Olyan keretbe helyezhetjük az újfajta eszköz által az óra tananyagát, amely a tanulók számára közvetlenebbé, érthetőbbé, hasznosabbá válik (<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=46>, 2010. március 20.).

Gonda Zsuzsa 9. évfolyamos tanulóknak tartott magyar nyelvi órát interaktív táblával. Az óra témája a szóbeli véleménynyilvánítás volt. A megvalósult órából a pedagógus a következő tapasztalatokat vonta le: *„Az előkészített diák miatt sokkal nagyobb figyelem és több idő jut magukra a diákokra. Így közvetlenebbé válik a tantermi kommunikáció, a diákok nagyobb bizalommal fordulnak a pedagógushoz, bátrabban kérdeznek, szólnak meg. Az interaktív tábla segítségével a fegyelmezési problémák is csökkennek, a diákok figyelmét teljes mértékben leköti, ami a táblán történik.”* (<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=46>, 2010. március 20.)

Csákberényiné Tóth Klára helyesírásóráján az időtartamok jelölését gyakoroltatta interaktív táblás feladatokkal. A feladatok között szerepelt többféle csoportosítás (5. ábra), a helyes alak kiválasztása helyes és helytelen közül, összetartozó párok egymáshoz kötése, de a tananyag mutat még példát kiegészítésre, a letakarás használatára és területek kijelölésére is (<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=32>, 2010. március 20.).

A már megvalósult, eredményes, hatékony interaktív táblás nyelvtanórák és a pozitív tapasztalatok alapján elmondható, hogy a táblát érdemes felhasználni az anyanyelvi órákon.

Forrás: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=32>

5. ábra: Csoportosítási lehetőség helyesírásórán

3. A kutatás részletes ismertetése

3.1. A kutatás célja

Informatika műveltségterület hallgatóként már korábban megismerkedtem az interaktív táblával. A Kaposvári Egyetemen részt vettem interaktív táblás bemutató előadáson, ahol felkeltették az érdeklődésemet a táblával megvalósítható lehetőségek.

Tanítási gyakorlatom során is találkoztam interaktív táblával. A látott interaktív táblás informatika órákon szembeűnő volt, hogy a tanulók mennyire élvezik az órát, és szívesen mennek ki a táblához. Nagyon megtetszett ez a fajta óra. A táblaszoftver kezelését is egyszerűnek találtam, így nagy öröömre szolgált, amikor én is lehetőséget kaptam, hogy ezzel az IKT-eszközzel tartsak informatika órát.

A tanóra a tanulók és az én számomra is pozitív élmény volt. Így merült fel a most ismertetendő kutatás gondolata: interaktív táblával megvalósított nyelvtanóra után egy kérdőív segítségével felmérem a tanulók véleményét, hozzáállását az új eszközhöz.

Hasonló kutatást/felmérést végzett 2004-ben a Brit Tanárok Központja. Az Egyesült Királyság különböző területein fekvő iskolák alsó tagozatos tanulói körében (12 iskola, 72 tanuló) végezték a vizsgálatot, amelyben az interaktív tábla megítéléséről kérdezték a tanulókat (Hall – Higgins 2005: 102).

3.2. A kutatás körülményei

A kutatásomat alsó tagozatos tanulók körében végeztem két különböző általános iskolában, egy 3. és egy 4. osztályban.

A kiválasztott osztályokat a kötelező tanítási gyakorlataim során ismertem meg. Az egyik osztály a Kaposvári Gyakorló Általános Iskola 4.c osztálya, a másik a Szalántán található Pécsi Kistérségi Általános Iskola 3. osztálya.

A kaposvári intézményben az ottani tartózkodásom, tanítási gyakorlatom idején egy interaktív tábla volt, amelyet kezdetben informatika órákon használtak. Egy bemutató előadás után, amelyet informatika szakvezetőm tartott kollégáinak, egyre több pedagógus próbálkozott/próbálkozik meg interaktív táblás tanórák tartásával, így a táblás termet már előre le kell foglalnia annak a tanárnak, aki ott kíván órát tartani.

A szalántai iskolában ezzel ellentétben szinte minden teremben szereltek fel mágneses fehér táblákat, amelyekhez bármikor csatlakoztatható mobil interaktív eszközök tartoznak. Sajnos a gyakorlatban csak egy matematika tanárnő használta az IKT-eszköz nyújtotta lehetőségeket. A táblákat leginkább mágneses funkciója miatt használják.

Bár van tábla mindkét iskolában, a vizsgált osztályokban a saját órám előtt még nem tartottak interaktív táblás nyelvtanórákat az osztályfőnökök, így a tanulóknak egyik osztályban sem voltak előzetes ismereteik, tapasztalataik.

Mindkét iskolában felkerestem a két választott osztály osztályfőnökét a kutatási tervemmel, amelyhez az osztályokban egy-egy interaktív táblás nyelvtanórárt kívántam tartani, majd ezt követően egy kérdőív segítségével felmérni a tanulók véleményét, az eredményeket pedig dolgozatomban feltüntetni. A tervezett órák előkészítéseként egyeztettem az osztályfőnökökkel annak érdekében is, hogy az IKT-eszköz alkalmazása szervesen illeszkedjék az osztályban az oktatási folyamatba.

Miután mindkét pedagógus örömmel adta beleegyezését („*Legalább látnak a tanulók ilyen órát is!*”), megnéztük, hogy az adott osztály éppen melyik témakörnél tart nyelvtanból, milyen konkrét tananyagú tanórák következnek, majd megbeszéltük a tanítások időpontját, amelyek előtt mindkét tanárnak megmutattam, milyen feladatokat terveztem a táblára, és milyen feladatlapokat készítettem a tanulók számára. Ugyanígy egyeztettünk a kérdőívekről is.

A kaposvári iskolában 2010. január 5-én tartottam meg az interaktív táblás nyelvtanórárt, amelyen az osztály 25 fős létszámából 23 tanuló volt jelen (17 lány és 6 fiú). A kérdőív kitöltésére január 7-én került sor, ahol csak azoknak a tanulóknak adtam kérdőívet, akik jelen voltak az általam tartott nyelvtanórán.

A szalántai iskolában 2010. február 11-én tartottam a tanulóknak egy matematika-, majd ezt követően egy nyelvtanórát interaktív táblával. A kérdőív kitöltését közvetlenül a nyelvtanóra után tudtam elvégezni. Megkértem a tanulókat, hogy a kérdőívénél a nyelvtanórai feladatokra gondoljanak vissza, és a véleményüket csak arról a tanóráról írják. Az órán és a kérdőív kitöltésén a 22 fős osztályból 19 tanuló volt jelen (11 lány és 8 fiú), így a kutatásban összesen 42 tanuló vett részt, 28 lány és 14 fiú.

Mindkét osztályban a kérdőívek kiosztása után elmondtam a tanulóknak, hogy a nevüket nem kell ráírni a lapra, csak aláhúzással vagy karikázással jelöljék a nemüket. A kérdőív kitöltéséhez segítségként nézhették a nyelvtanórán megoldott feladatlapjukat. A kérdőív kitöltése előtt a következő instrukciókat adtam: *Olvassátok el a kérdéseket, és a saját véleményeteknek megfelelően válaszoljatok rájuk! A kérdőív második felében csak szavakat kell aláhúznatok, a véleményeteknek megfelelően. A másodiknál többet is aláhúzhattok.* Mivel a tanulók korábban kérdőíves kutatásban adatközlőként még nem vettek részt, külön segítettém azoknak, akiknek kérdésük volt, vagy nem értettek valamit.

3.3. A kutatás eszközei és módszerei

A kutatás elvégzéséhez két eszközre volt szükség: interaktív táblára kidolgozott nyelvtanórára és az órával kapcsolatos véleményeket felmérő kérdőívre.

A kutatáshoz előzetesen elkészített, interaktív táblán használható nyelvtan tananyag a 4. osztályban a számnevekről tanult ismeretek felelevenítéséről szólt, míg a 3. osztályban az igékről eddig tanult ismeretek összefoglalásáról. A megtartott nyelvtanórákhoz kapcsolódott a kérdőíves felmérés. Az így gyűjtött adatok feldolgozásával, az eredmények elemzésével igyekeztem megismerni a tanulók véleményét az interaktív tábláról és az azzal tartott nyelvtanóráról.

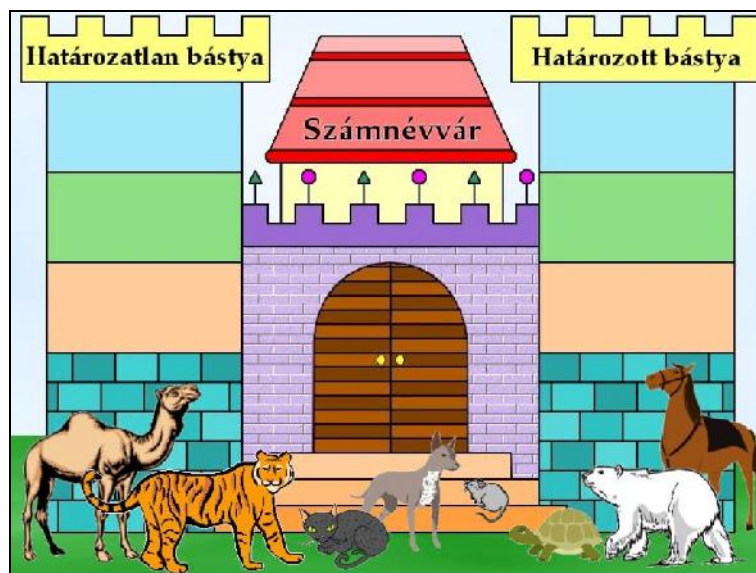
3.3.1. A kutatás során felhasznált nyelvtanóra

Mindkét nyelvtanórára létrehoztam az interaktív táblák saját szoftverével (mimio Studio, Smart Notebook 10) a nyelvtan tananyagokat, amelyekhez a Microsoft Word program segítségével összeállítottam az órákhoz szükséges feladatlapokat. A táblás anyaghoz a legtöbb képet a Microsoft Word ClipArt galériájából használtam fel, és a PhotoFiltre képszerkesztő programmal készítettem el a háttereket.

A vélemények egybevetethetősége érdekében a nyelvtanórák felépítésükben nagyjából azonosak voltak. A nyelvtanórák keretét egy rövid kis történet adta, amelynek szereplői állatok, akik szeretnének a Számnév- illetve a Tudásvárba beköltözni. Ezt azonban csak akkor

tehetik meg, ha helyesen megoldanak egy-egy nyelvtani feladatot. A tanórákban közös esemény volt, hogy az óra végén a tanulók költöztethették be a két várba a szereplőket.

A 4. osztályos tanulók a nyelvtani anyagban már befejezték a számnevek témakörét, így az óra a tanult ismeretek felelevenítéséről szólt. A témához kapcsolódva lett a vár neve Számnévvár. A tanulók először egy képet láttak a színes várról, amely előtt nyolc szereplő sorakozott (*teve, tigris, macska, kutya, egér, teknős, jegesmedve, ló*) (6. ábra). Minden állatszereplőnek volt egy kedvenc számneve; ennek alapján kapták a vezetéknévüket: *Negyed Teve, Tizedik Tigris, Hatvan Macska, Huszad Kutya, Kevés Egér, Első Teknős, Rengeteg Jegesmedve, Nyolc Ló*. A tanulók egyesével ismerték meg a szereplőket, oly módon, hogy a táblán először csak a vár volt látható. Miközben mondtam a szereplők nevét, a tábla azon pontjára kattintottam a tollal, ahol az adott szereplő volt, amely így az alkalmazott animáció által láthatóvá vált. Ez a megoldás csak a 4. osztályos tanóránál volt megvalósítható a szoftver adta lehetőségek miatt.

Forrás: Galgóczi Lászlóné: Magyar nyelvi gyakorló kisiskolásoknak 3. című tankönyv alapján,
Word ClipArt képek felhasználásával készült, saját szerkesztésű kép

6. ábra Számnévvár a szereplőkkel

Ezt követően mondtam el, hogy mi lesz az órán a feladat: *Segítsünk beköltözni az állatoknak a várba! Minden szereplőnek meg kell oldania egy-egy nyelvtani feladatot hibátlanul ahhoz, hogy beköltözhessen a várba. A szereplő csak akkor költözhet, ha az osztály nagy része hibátlanul oldja meg a feladatot. Azokat a szereplőket, amelyeknek tudunk segíteni, az óra végén közösen költöztetjük be a Számnévvárba.*

A feladatok megoldásának menete a következőképpen zajlott: a kivetített képeken mindig látható volt az a szereplő, amelynek meg kellett oldania a feladatot. A tanulók nem kaptak előzetes instrukciókat a táblán látható feladatok megoldásához, így lehetőségük volt arra, hogy önállóan fedezzék fel, találják ki, milyen nyelvtani „próbát” kell teljesítenie a szereplőnek. Rövid gondolkodási idő után közösen megbeszéltük a feladat instrukcióját. Ezután a tanulók önállóan megoldották az adott feladatot a kiosztott feladatlapon. Az ellenőrzés minden elvégzett feladat után az interaktív táblánál zajlott: a tanulók kimehettek a táblához, és az egyes objektumokat összekötve, áthelyezve az interaktív táblán is megjelentek a jó megoldások. Ezt követően megállapítottuk a hibátlanul dolgozó tanulók számát, és azt, hogy beköltözhet-e az adott szereplő a várba.

A 3. osztályban az igékről eddig tanult ismeretek összefoglalásáról szólt a nyelvtanóra, de a felépítése, a feladatok megoldásának menete megegyezik az előzőekben leírtakkal. A különbség a vár és a szereplők nevében volt: ebben a kerettörténetben a szereplők (*egér, teknős, macska, nyúl, kutya, tigris*) a Tudásvárba kívántak beköltözni. A 3. osztályos tanulók életkori sajátosságaihoz igazodva a feladatlapon tartalmazzák a tanári utasításokat arra az esetre, ha valaki lemarad, vagy a többiekénél lassabban halad.

A tanulók életkora, képességeik és a nyelvtani témában való jártasságuk miatt terveztem a 4. osztályos tanulónak nyolc feladatot, a 3. osztályosoknak pedig csak hatot. A harmadikosoknál történt hospitálás alatt azt tapasztaltam a nyelvtanórákon, hogy sok idő kell számukra az igék kikeresésére egy adott szövegből. Mindkét interaktív órás tananyaghoz terveztem tartalék feladatokat arra az esetre, ha a tanórából maradna még idő több feladat megoldására is. Ezeket a feladatokat úgy alakítottam ki, hogy alkalmasak legyenek házi feladatnak is.

Az osztályok feladatlapjai kétoldalasak voltak, amelyekre így elfért néhány színezésre alkalmas állatszereplő képe. A feladatlapon oldalbeállítása eltérő volt a két osztálynál. A termekben található padok szélessége miatt célszerűbbnek láttam a 4. osztályosoknak félbehajtható feladatlapot tervezni, így az övék fekvő oldalbeállítású (*1. sz. Melléklet*), míg a 3.-osoké álló oldalbeállítású volt (*2. sz. Melléklet*).

Mindkét osztályban törekedtem arra, hogy a feladatlapon hasonló feladattípusokat tartalmazzanak. Az első feladat mindkét esetben párosítás volt: össze kellett kötni a két oszlopba rendezett, szövegdobozokba írt szavakat. Azonos jellegű feladat volt a két osztályban igék, illetve számnevek aláhúzása rövid szövegben. A feladat táblai ellenőrzésénél rossz megoldás esetén átállítottam a toll funkciót radírra, és eltüntettem a helytelen aláhúzásokat. Hasonló feladattípus volt szavak megadott szempont szerinti csoportosítása a

táblánál a szövegdobozok mozgatásával, illetve hiányos szavakba, mondatokba betűk vagy szavak behúzása (a feladatlapon beírása). A 4.-esek feladatai között volt még betűrács, amelyben számnevek rejtőztek, dátumok pontokkal való kiegészítése, valamint annak leolvasása, hogy különböző alakzatok és kis képek sorozatában a bekarikázott elem hányadik helyen van. A pótfeladatok egyike egy kakukktojás-kereső feladat volt, ahol két oszlopba írt számok közül kellett az oda nem illőt megtalálni és jelölni. A másikban jeles napok egymáshoz tartozó neveinek és dátumainak összekötése volt a feladat. A 3.-osok pótfeladatánál az 5. feladat igéit kellett újabb szempont alapján csoportosítani.

Az interaktív táblás nyelvtanóra folyamán igyekeztem figyelni arra, hogy olyan tanulót hívjak ki, aki még nem volt a táblánál, azaz törekedtem arra, hogy mindenkinek legyen lehetősége az IKT-eszköz kipróbálására, és újfajta élmények, tapasztalatok szerzésére.

3.3.2. A kutatás második eszköze: a kérdőív

Mindkét osztályban a kutatáshoz egy általam készített kérdőívet alkalmaztam (3. sz. Melléklet). A kérdőív elején a tanulók bejelölhették a nemüket (*fiú/lány*). Ennek azért éreztem szükségességét, hogy a kérdőívek elemzésekor megfigyelhessem, van-e valamilyen eltérés a nemek között például a tollhasználatban, vagy éppen az egyes szereplőkhöz való hozzáállásban. A kérdőív két nagyobb részből áll. Az elsőben kérdésekre kell írásban válaszolniuk, míg a második részben mondatokat olvashatnak, amelyekben a véleményüknek megfelelő szavakat kell aláhúzniuk.

Az első rész négy eldöntendő kérdésből áll, amelyekre *igen*, illetve *nem* válaszokat vártam. Minden eldöntendő kérdés után szövegesen indokolni kell az adott választ. A második (aláhúzásos módszerű) részben az egyes mondatokhoz különböző számú válaszlehetőség tartozik (zárójelben feltüntetett szám). Ez a rész rákérdez a tollhasználat nehézségére (4), a nyelvtanóra hangulatára (7), az állatokról szóló történet szimpatikusságára (3), a táblánál való szereplés egyéni megítélésére (2) és arra, hogy a tanulók a jövőben szeretnék-e több interaktív táblás nyelvtanórát (2). A második kérdés esetében több válaszlehetőséget is meg lehetett jelölni.

3.4. Hipotézisek

Mivel az általam vezetett óra előtt még egyik osztályban sem volt interaktív táblás nyelvtanóra, a tanulókra ez az újdonság erejével és varázsával hathat. A kutatásom eredményétől így azt várom, hogy a tanulók nagy részének az interaktív táblás nyelvtanóra tetszeni fog, azt jól fogadják, és pozitív véleményeket kapok vissza tőlük az órával kapcsolatban.

Feltételeztem, hogy a táblához tartozó toll használatának elsajátítása nem okoz nagyobb nehézséget, így a tollhasználatra vonatkozó kérdésnél arra számítottam, hogy nagyobb arányban lesznek a *nagyon könnyű* és a *könnyű*, mint a *kicsit nehéz* és a *nehéz* válaszok.

A tanulók számára az új dolgok, eszközök mindig érdekesek, izgalmasak; segítségükkel felkelthetjük a kíváncsiságukat, érdeklődésüket az adott tantárgy iránt. Életkori sajátosságaik miatt a nyelvtanórákhoz választott egyszerű állatos történettel a tanórát igyekeztem játékosá tenni. Éppen ezért az órára vonatkozó jellemzők megadásánál az *érdekes* és a *játékos* jelzőkre számítottam nagyobb részben.

Feltételezésem szerint a jó fogadtatás, az érdekes, játékos tanóra, a táblához tartozó toll könnyű használata miatt a tanulók szívesen fogadnák, ha több interaktív táblás nyelvtanórájuk lenne, így nagy arányban várom a tanulók azon választát, hogy *Szeretnék több interaktív táblás nyelvtanórát.*

Összefoglalóan a következő előzetes feltételezések helytállóságára vonatkozott a kutatás:

- a tanulók pozitívan állnak hozzá az interaktív táblás órákhoz;
- a toll használata a táblán nem bizonyul nehéznek;
- érdekesnek, játékosnak tartják az ilyen órákat;
- szeretnék a továbbiakban is interaktív táblás órákon részt venni.

4. A kutatás eredményei

A kérdőív első részében négy eldöntendő kérdésre vártam a tanulók *igen* és *nem* válaszait, amelyek után mindig feltettem egy az előzőhöz kapcsolódó, szöveges indoklást váró kérdést. Az első három eldöntendő kérdés általánosságban vizsgálja, tetszett-e a tanulóknak az óra és az azon megoldott feladatok. Az ezekre adott válaszokat elemzem először, majd bemutatom az általános tetszést ábrázoló közös diagramot (7. ábra).

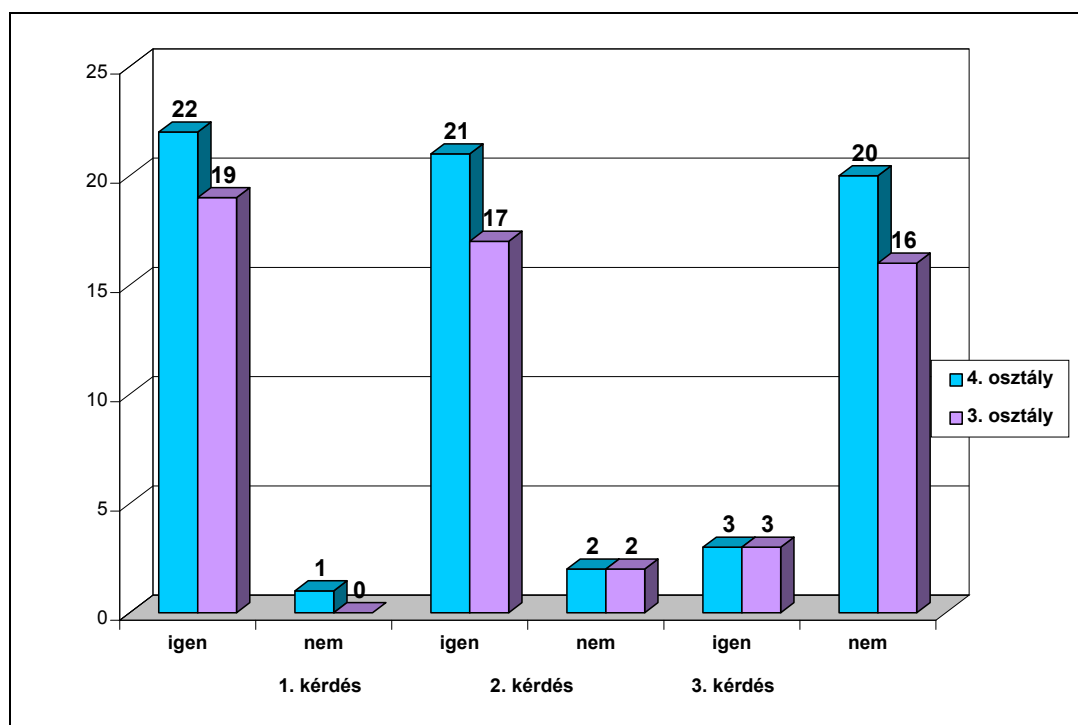
Az első eldöntendő kérdésre: *Tetszett az interaktív táblás nyelvtanóra?* a tanulók többsége mindkét osztályban *igennel* válaszolt. A kutatásban részt vevő 3. osztály minden tanulójának tetszett az interaktív táblás nyelvtanóra. A 4. osztályosok közül 1 tanuló válaszolt *nemmel*, így elmondható, hogy 41 *igen* és 1 *nem* válasz érkezett erre a kérdésre. A vizsgálatban részt vett tanulók 98%-ának tetszett az interaktív táblás nyelvtanóra.

A *Volt olyan feladat, ami nagyon tetszett?* kérdésre is többségében *igen* válaszok születtek. Mindkét osztályban 2-2 tanuló volt, akik *nem* választ írtak. Erre a kérdésre tehát 38 *igen* és 4 *nem* választ kaptam. A tanulók 90%-a talált olyan feladatot, ami nagyon tetszett a tanórán.

A harmadik eldöntendő kérdésre: *Volt olyan feladat, ami nem tetszett?* a tanulók többsége *nemmel* válaszolt, vagyis a többségük számára nem volt olyan feladat a nyelvtanórán, ami ne tetszett volna. Ennél a kérdésnél osztályonként 3-3 tanuló válaszolt *igennel*, így a válaszok aránya 6 *igen* és 36 *nem*. A tanulók 14%-ának volt olyan feladat, ami nem tetszett. A válaszok arányát a következő diagram szemlélteti:

7. ábra: A pozitív fogadtatás mértéke a tetszésre vonatkozó kérdések esetében

A diagramon jól megfigyelhető a tanulók pozitív hozzáállása az interaktív táblás tanórához és az ott megvalósult feladatokhoz. Jó eredmény, hogy erre a kérdésre kevés *igen* válasz érkezett, vagyis alig volt olyan feladat, ami nem tetszett a tanulóknak. Ezt a pozitív eredményt tovább árnyalja és erősíti az, hogy a tanulók többsége talált olyan feladatot az órán, amely nagyon elnyerte tetszésüket.

A következőkben az eldöntendő kérdések után feltett szöveges választ váró kérdések eredményeit mutatom be, ezekből is az első hármat. Ezek a kérdések magyarázatot várnak a tanulóktól, hogy miért tetszett vagy nem tetszett nekik az interaktív táblás nyelvtanóra és az ott megoldott feladatok. A szöveges válaszadás során sokféle megfogalmazás született. Az összevethetőség érdekében meg kellett határozni és kiemelni a közös pontokat, és ezek alapján értelmezni a válaszokat. Az elemzésből az is kiderül, hogy osztályonként melyik feladat volt a legkedveltebb, illetve a kevésbé kedvelt.

Az első indokot váró kérdés utasítást fogalmaz meg a tanulóknak: *Kérlek, indokold előbbi válaszod!*, így függetlenül attól, hogy mi volt a tanuló válasza az előző kérdésre (*Tetszett az interaktív táblás nyelvtanóra?*), meg kell indokolnia azt.

A válaszoknál a tanulók többsége azt indokolja meg, hogy miért tetszett nekik az interaktív táblás nyelvtanóra. Csupán egy fiú tanuló volt, aki *nemmel* válaszolt. Szöveges indoklásából kiderül: negatív hozzáállását az okozta, hogy mellette ülő társai zavarták a figyelésben (lökdösték, beszéltek hozzá).

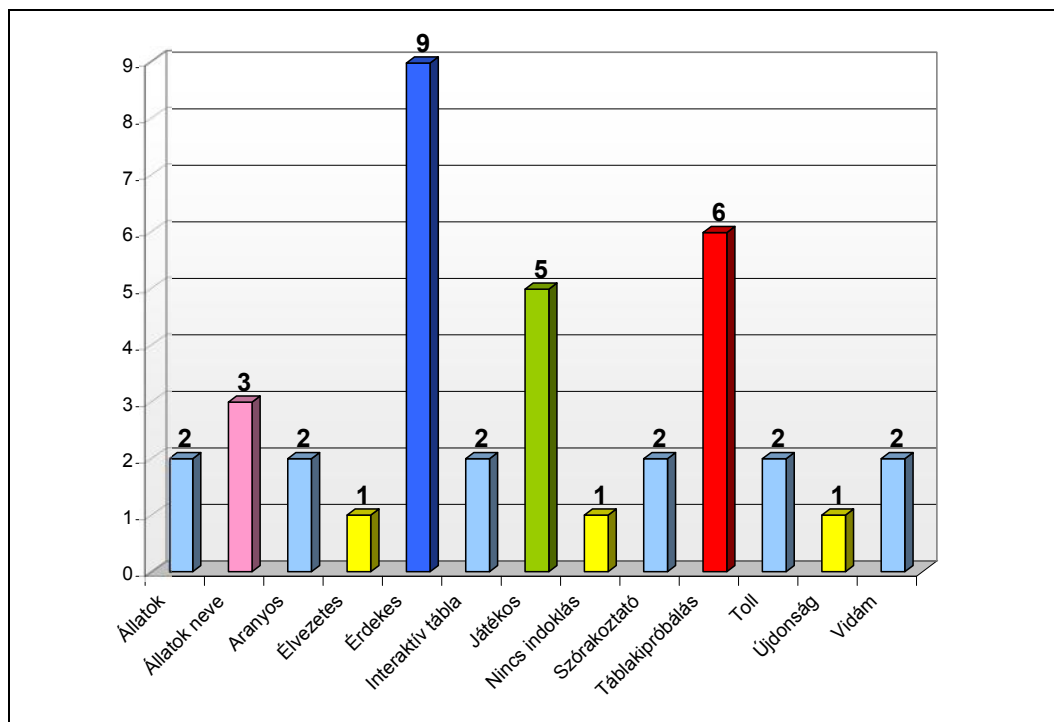
Rajta kívül volt még egy fiú tanuló, aki – bár igennel válaszolt az előző kérdésre – az indoklásban azt írja, hogy *„Csak azért egy kicsit nem tetszett, mert nem csinálhattam rajta semmit.”* Amikor az óra folyamán ez a tanulót kihívtam a táblához, azt mondta, hogy nem szeretne kijönni. Kérését tiszteletben tartottam, éppen ezért nem hívtam ki többször, nem akartam akarata ellenére rákényszeríteni a szereplést. Valószínűleg az óra hátralévő részében már kedvet kapott a tábla kipróbálásához. Az óra előtti és utáni szünetben engedtem rajzolni a tanulókat a táblán.

A 4. osztályos tanulók véleményéből kiderül, hogy leginkább azért tetszett nekik az óra, mert érdekesnek tartották (*„Érdekes volt számomra.”* *„Sok érdekesség volt.”* *„Azért tetszett, mert érdekes volt a tábla...”*). Örültek annak, hogy a táblát ők is kipróbálhatták, így többen írták indoknak a tábla kipróbálhatóságát (*„Azért tetszett, mert lehetett az interaktív táblát használni nekünk is.”*), valamint az óra játékos voltát (*„Azért, mert tanultunk, de játékosan.”*). Voltak tanulók, akiknek viccesnek találták az állatok számneves vezetéknevét (*„Viccesek voltak a szereplők nevei.”*). Néhány tanuló úgy vélte, hogy az óra *vidám, szórakoztató és élvezetes* volt, *aranyos játékokat oldottunk meg*, jónak találták az interaktív táblát, de indoknak írták még az állatokat (*„Mert tetszettek az állatok.”*) és a táblához tartozó tollat is (*„Tetszett, mert még sose fogtam olyan tollat.”* *„Mert engem érdekelt nagyon a toll, és ki is próbálhattam.”*). Akadt olyan tanuló is, akinek az interaktív táblás óra az újdonsága/újszerűsége miatt tetszett (*„Mert különleges óra volt és eddig ilyen nyelvtanóra nem volt.”*). A kérdéshez csak egy tanuló nem tudott indoklást írni.

A válaszok aránya a következőképpen alakult: az órát érdekesnek tartotta 9 tanuló, a táblakipróbálást írta 6 tanuló, az óra játékos voltát 5 tanuló, az állatok neve 3 tanulót fogott meg, 2-2 tanuló írta az órán szereplő állatokat, az aranyos feladatokat, az interaktív táblát, a tollat, és az óra szórakoztató, valamint vidám hangulatát. Csak egy tanuló nem tudott indoklást írni. Az eddig nem soroltakon kívül volt egy tanuló, aki a következőt írta: *„Azért tetszett, mert érdekes volt a tábla, és a kistanító néni is aranyos volt.”*

A *Tetszett az interaktív táblás nyelvtanóra?* kérdésre a különféle indoklásokat a következő diagrammal próbáltam szemléltetni (8. ábra), amelyen jól megfigyelhető, hogy voltak indokok, amelyek több tanulót is befolyásoltak a válaszadásban.

8. ábra: A 4. osztályos tanulókat a táblás óra megítélésében befolyásoló szempontok

A 3. osztályos tanulók indoklásaiból megtudjuk, hogy azért tetszett nekik az interaktív táblás óra leginkább, mert rajzolhattak a szünetekben a táblára („Azért, mert lehetett rajzolni.”), ez a lehetőség motiválta őket leginkább. Több tanuló válaszolta azt, hogy azért, mert érdekes volt az óra és a feladatok. Néhány válaszban itt is megjelentek indokként az állatok („Azért, mert állatok voltak benne.”), a jó feladatok („...a feladatok is nagyon jók voltak.”) és a táblakipróbálásának lehetősége („Mert kimentem a táblához.”). A válaszok között itt is olvashattuk a következőket: *játékos*, *szórakoztató* és *vidám* volt az óra, de ezen kívül volt tanuló, akinek maga az interaktív tábla tetszett. Egy másik tanulónak az újdonság számított („Azért tetszett, mert még nem volt ilyen dolog az osztályban.”). Egy tanuló nem adott indoklást, egy másik pedig egyáltalán nem írt választ.

A válaszok aránya a 3. osztályosoknál a következő volt: 5 tanulónak tetszett az óra előtti rajzolás, 4 tanuló tartotta érdekesnek az órát, 2-2 tanulónak az állatok, a táblakipróbálás és a jó feladatok miatt tetszett meg nagyon az óra.

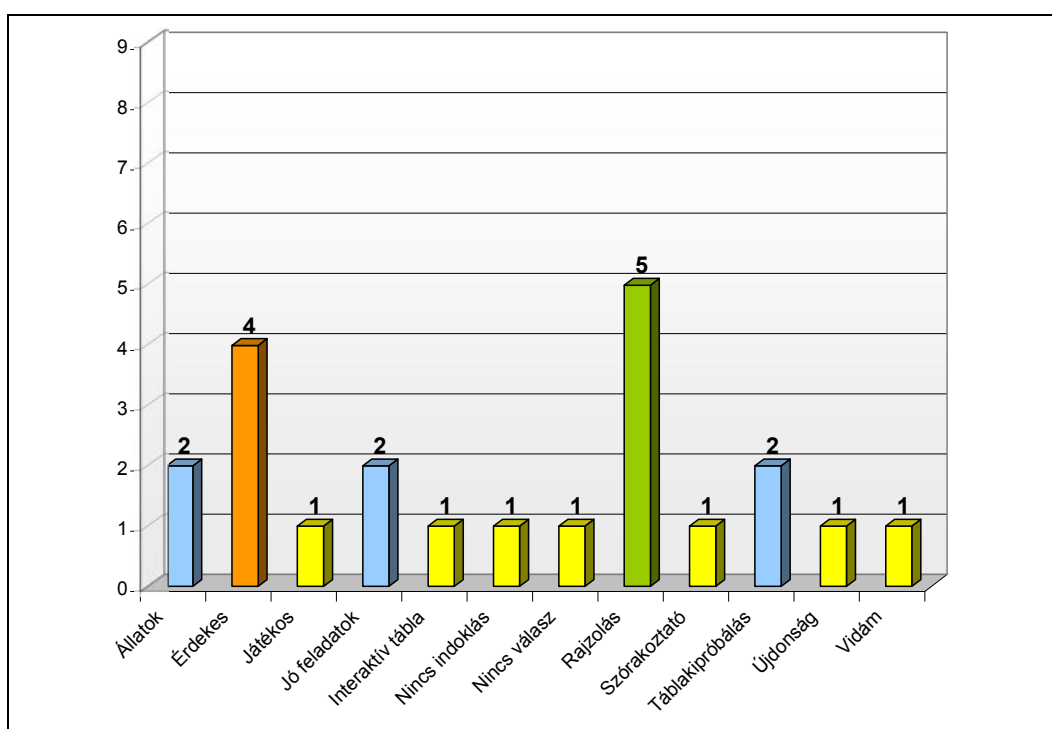
A nyelvtanóra a további válaszok alapján tetszett a tanulóknak (1-1 tanuló) azért is, mert szépek voltak a képek, együtt oldottuk meg a feladatokat, ismeretterjesztőnek,

gondolkodtatónak tartották az órát. Találkoztam olyan válasszal is, hogy „Azért tetszett, mert el lehetett húzni a számokat és még a betűket és még az állatokat is.”; egy másik tanuló pedig azt írta: „Mert nem kell a tanárnak mindig a táblára írnia.”

A kaposvári osztálynál egybehangzóbb vélemények voltak, míg a szalántai tanulók, amint az előbb felsoroltak alapján látható, nagyon változatos, sokféle választ adtak erre a kérdésre.

Az alábbi diagram szemlélteti a 3. osztályosok különféle válaszainak arányát (9. ábra). A tanulók válaszai jobban megoszlanak, nincs olyan kiemelkedő indok, mint a másik osztálynál.

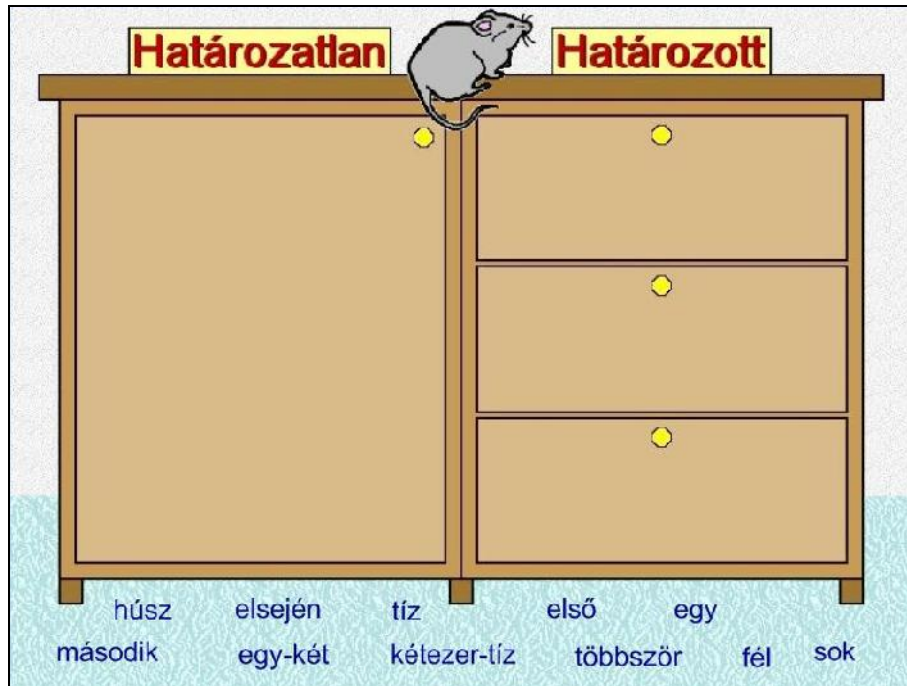
9. ábra: A 3. osztályos tanulókat a táblás óra megítélésében befolyásoló szempontok

A második eldöntendő kérdést (*Volt olyan feladat, ami nagyon tetszett?*) egy indoklatható kérdés követi: *Ha igen, melyik és miért?*, amely kérdés lényegében két kérdés összekapcsolása, így a tanulóktól két választ vártam. Először ismertetem osztályonként azokat a feladatokat, amelyek elnyerték a tanulók tetszését, majd kifejttem, hogy miért tetszett meg nekik egy-egy feladat. A válaszok itt is sokfélék, mint az előbbieken elemzett kérdésnél.

A 4. osztályosok nyolc feladatot oldottak meg az órán. A feladatlapon szereplő további két feladatot házi feladatnak kapták. Legtöbbjüknek a 3. feladat tetszett, amikor is a tanulóknak meg kellett fordítaniuk a feladatlapjukat, ahol egy kettéosztott szekrényt láttak három fiókkal. Az ajtó rész fölött *Határozatlan*, míg a fiókok fölött *Határozott* feliratok szerepeltek. Az egyes fiókokon tö-, tört- és sor- feliratok láthatók. A szekrény mellett a

csoportosításra, beírásra váró számnevek (amelyek az előző feladat számnevei) és *Kevés Egér* is helyet kapott (*Kevés Egér* a 3. feladat szereplője). A feladatlapon a megfelelő helyre kellett beírni a szavakat, a táblán pedig a szövegdobozokba írt számneveket kellett a megfelelő helyre húzni (10. ábra). Ez a feladat 5 tanuló kedvence volt.

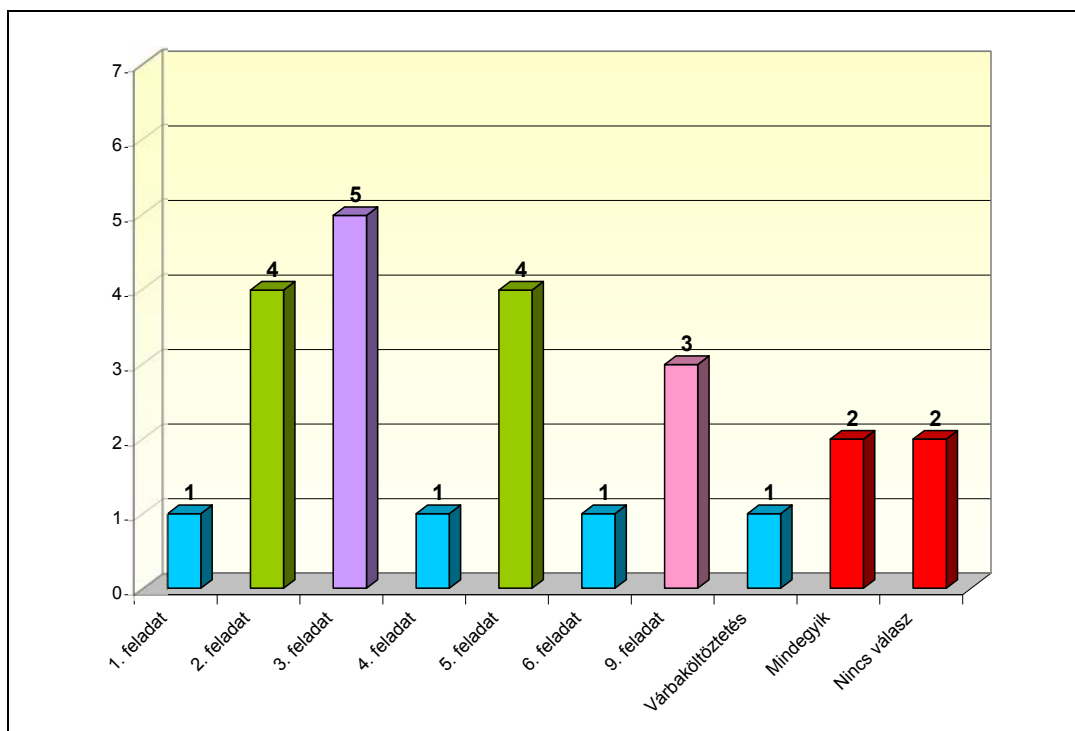

Forrás: Saját készítésű kép

10. ábra: A 4. osztályosok kedvenc feladata

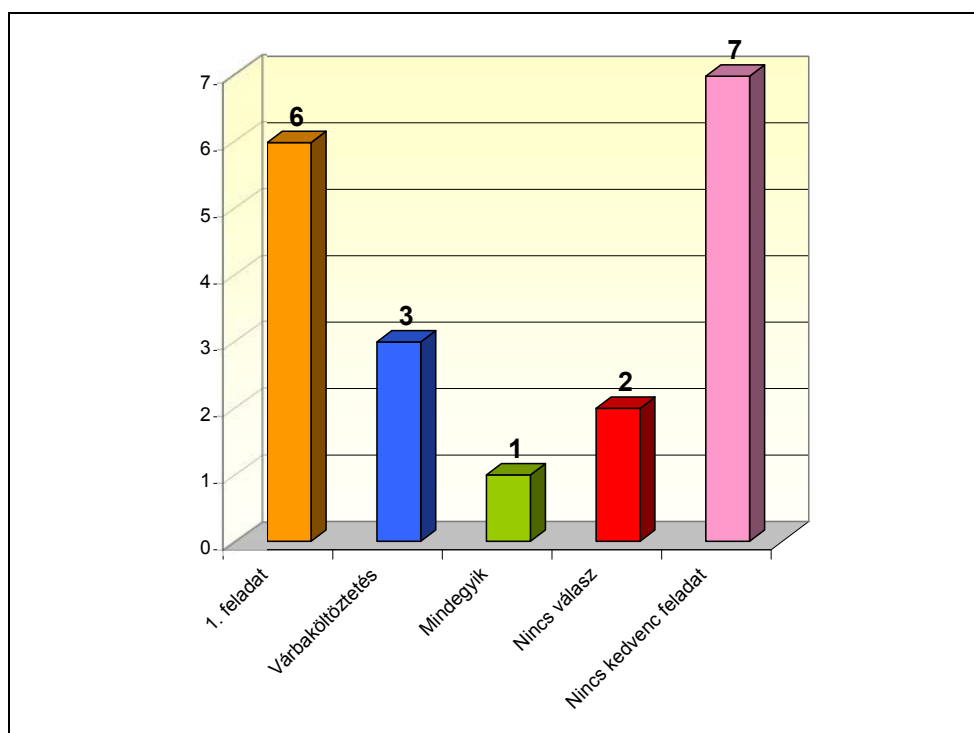
Több tanuló írta a 2. és az 5. feladatot kedvencének. A 2.-ban számneveket kellett egy szövegben megkeresni és aláhúzni, míg az 5. feladat egy betűrács volt. Ezek a feladatok 4-4 tanulónak tetszettek nagyon. A házi feladatként adott kakukktojásos 9. feladatot 3 tanuló írta. Két tanuló volt, akiknek mindegyik feladat nagyon tetszett, és ugyancsak kettő tanuló, akik nem adtak a kérdésre választ. Egy-egy tanulónak tetszett még az első (párosító) feladat, a 4. feladat, ahol hosszú és rövid magánhangzókkal kellett számneveket kiegészíteni, illetve a 6. feladat, amelyben sorszámneveket kellett használniuk. Volt egy tanuló, aki az állatok várba való beköltöztetését jelezte kedvenc feladatának (11. ábra).

11. ábra: A 4. osztályos tanulók által megjelölt kedvenc feladatok

A 3. osztályosok hat feladatot oldottak meg a nyelvtanórán. Házi feladatnak a feladatlap utolsó, 7. feladatát kapták. Ők a nyelvtanórát követő órán töltötték ki a kérdőívet. Bár az ő esetükben nem telt el hosszú idő a tanóra és a kérdőív kitöltése között, a többség mégsem válaszolt arra a kérdésre, hogy melyik feladat volt számukra a legszimpatikusabb. Nem volt alkalom megtudni e jelenség okát, de elképzelhető, hogy figyelmen kívül hagyták az összetett kérdésnek ezt a részét, és inkább a második felére, a *miértre* válaszoltak. Hét tanuló volt, aki nem írt le konkrét feladatszámot. A hét feladat közül többen kiemelték az elsőt, amikor a személyes névmásokat kellett összekötni a megfelelő számmal és személlyel: ez a feladat 6 tanulónak volt a kedvence. Néhány tanulónak nagyon tetszett az állatszereplők várba való beköltöztetése, ezt 3 tanuló írta. A többi feladatot nem említi egyikük sem, viszont volt egy tanuló, akinek mindegyik feladat nagyon tetszett. Két tanuló nem írt választ erre a kérdésre (12. ábra).

12. ábra: A 3. osztályos tanulók által megjelölt kedvenc feladatok

A 4. osztályosoknál a feladatok szimpatikusságának okai sokfélék. Voltak tanulók, akik azt a feladatot részesítették előnyben, amelyik könnyű volt. Három tanuló írta azt az 1., 2. és 6. feladatokra, hogy könnyű volt, azért tetszett nekik. Néhányuknak (3 tanuló) a kakukktojásos feladatok a kedvencei, és ezt gondolkodtatóbbnak is találták, ezért tetszett nekik a 9. feladat. Két tanulónak tetszettek a feladatok az állatok miatt, és ugyanennyinek azért, mert aranyos volt a feladat, a feladatban szereplő kacsás szöveg, vagy érdekes volt az adott feladat. Volt két tanuló, akiknek a 3. feladat azért tetszett, mert a szekrénybe helyezhették át a szavakat, egy másik tanulónak pedig azért tetszett az ötödik, mert szereti a keresztrejtvényre hasonlító feladatokat. Valakinek a táblánál való aláhúzási lehetőség miatt tetszett meg egy feladat. A 2. feladat tetszett 1 tanulónak azért, mert becsapósnak találta (a szövegben lévő *egy* határozatlan névelői szerepet töltött be), egy másik tanulónak pedig azért, mert a 2-es a szerencseszáma. Indoknak írták még a következőket: „Az 5. feladat. Mert szeretem azokat a rejtvényeket, amikben meg kell találni az elveszett szavakat.”, „Az amikor az állatokat beköltöztettük a várba, mert én költöztethettem be a kedvenc szereplőmet.”, „...azért mert szeretem a számneveket.”, „...mert jó volt, hogy lehetett menni a táblához aláhúzni, és érdekes volt ahogy eltüntette a tanító néni a rossz megoldást.”. Ez utóbbi „varázslat” csupán a toll funkció átváltása volt radírra, amellyel a helytelen aláhúzást egy

mozdulattal eltüntettem. Két tanuló csak a feladatszámot írta le, indoklást nem írt, hogy miért tetszett neki az adott feladat. Továbbá két tanulótól egyáltalán nem érkezett válasz.

Az előbbiekhöz hasonlóan a válaszok a 3. osztályosoknál is sokfélék voltak. Három tanuló írta az állatok beköltöztetését, és hogy a vár is tetszett nekik („...*nagyon tetszett az a vár, amelyikbe az állatokat beköltöztettük.*”). Ugyanannyien írták az összekötős feladatot („*Az első feladat, mert összehúzóga-tós volt.*”). Két-két tanuló írta indoklásában, hogy könnyű vagy épp érdekes volt a számára nagyon tetsző feladat. Két tanuló indokolta tetszését azzal, hogy állatok szerepeltek a történetben. A magyarázatoknál szerepelt még a táblánál való feladatmegoldás lehetősége, a feladat játékos, szórakoztató tulajdonsága, illetve a változatosság volt a mérvadó („*Mert összekötős is volt, találós kérdéses, mese is, hiányzó szavak, hiányzó igei személyrag.*”).

A harmadik eldöntendő kérdést (*Volt olyan feladat, ami nem tetszett?*) ugyanaz a szöveges indoklást váró kérdés követi, mint az előzőben: *Ha igen, melyik, és miért nem tetszett?* Mivel kevés tanuló volt, akinek nem tetszett feladat, ezért együtt vizsgálom meg a két osztály válaszait.

A 4. osztályosok közül három tanuló válaszolt *igennel* az előző kérdésre, tehát számukra volt olyan feladat, ami nem tetszett. Két tanuló is volt, akik számára nehéznek bizonyultak egyes feladatok („*Az ötös feladat, mert nem volt könnyű és sokat nem találtam meg.*”, „*A 8-as, mert nehezen jöttem rá a megoldásra.*”). Egy másik tanulónak pedig éppen ellenkezőleg: azért nem tetszett több feladat is (2., 7., 8., 4., 6., 3., 1.), mert „*Túl könnyűek voltak*”.

A 3. osztályos tanulóknál is hárman válaszoltak *igennel* erre a kérdésre. Ugyanakkor mégis öten adtak szöveges indoklást, tehát két olyan tanuló is, aki *nemmel* válaszolt arra, hogy volt-e neki nem tetsző feladat. Közülük egy tanuló konkrétan meg is nevezte: „*A négyes feladat, mert nehéz volt.*”, míg egy másik tanuló leírja, hogy melyik feladat nem tetszett neki, de azt nem indokolja, hogy miért nem („*A négyes, alá kellett húzni az igéket.*”). A harmadik tanuló nem indokolta a választ. A 3. osztályosok közül három tanuló, általános pozitív véleménye ellenére válaszolt erre a kérdésre („*Minden tetszett.*”, „*Mert jó volt.*” „*Semelyik.*”). Az ilyen jellegű, nem adekvát válaszok feltehetően az életkorukból, kérdőívek kitöltésében szereshető tapasztalatok hiányából, esetleg szövegértési nehézségekből fakadhatnak.

Az adatok elemzéséből kiderül, hogy a negatív hozzáállás a feladatokhoz elsősorban az adott tanuló képességeivel van összefüggésben: többnyire az a feladat nem tetszik, amelynek a megoldása nehézséget jelent a tanuló számára. Fontos tanulsága ennek az eredménynek,

hogy a tanórai differenciálás, a különböző nehézségű feladatok segítségével elkerülhető, hogy a tanulók sikertelenséget éljenek meg vagy unatkozzanak az óra során.

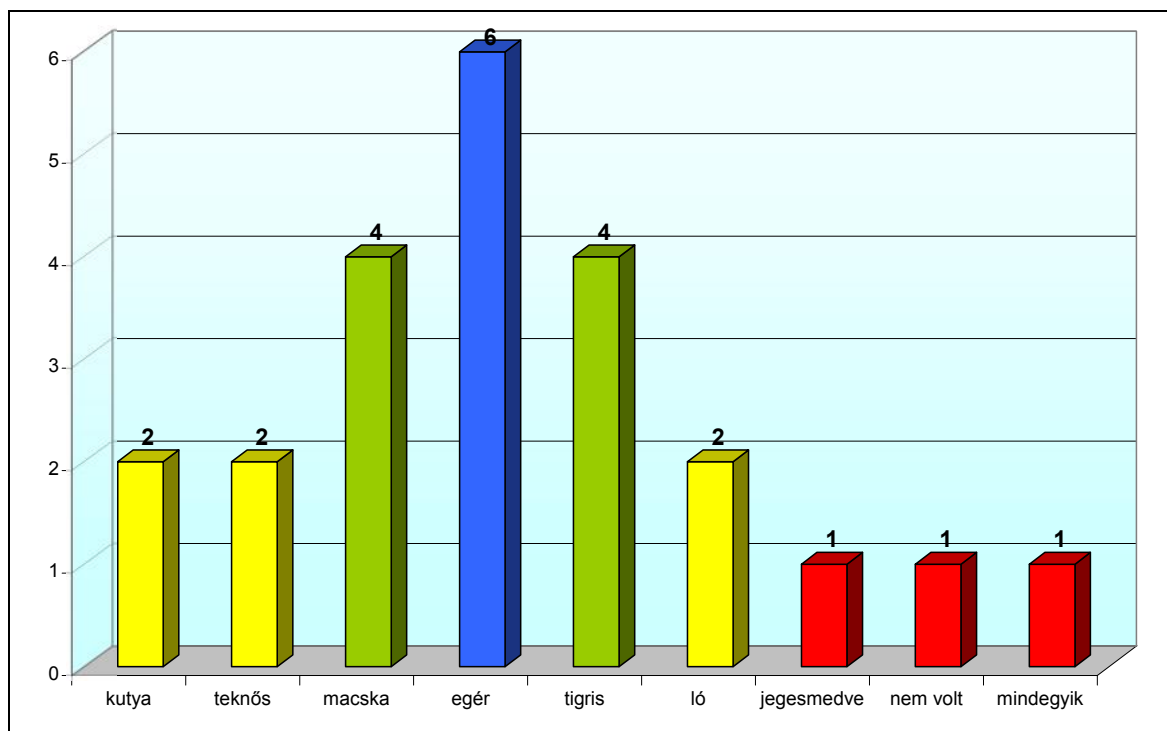
Az első kérdéscsoport 4. kérdése a nyelvtanóra állatszereplőihez kötődik. A kerettörténetekben mindkét osztályban több állat szerepelt: a 4. osztályban nyolc, a 3.-ban hat. A kérdés arra vonatkozott, hogy volt-e olyan szereplő a kerettörténetben, amely különösen elnyerte a tanulók tetszését; ha igen, melyik szereplő és miért. A válaszokban a tanulók legtöbbször csak leírták, hogy melyik állat és miért tetszett nekik, az *igen* és *nem* válaszok elmaradtak. A kérdés eldöntendő részét éppen ezért úgy tudtam vizsgálni, hogy ahol megneveztek egy állatszereplőt, azt *igennek* vettem, ahol nem volt semmilyen válasz, azt *nemnek*.

Az előbbieken alapján a 4. osztályos tanulók többsége *igennel* válaszolt, tehát volt kedvencük. Összesen 21 tanulónak volt konkrétan megnevezett kedvenc állatszereplője. Egy tanulónak mindegyik szereplő a kedvence volt, egy tanulónak pedig nem volt kedvence.

A 3. osztály is hasonló arányokban válaszolt, erre a kérdésre. A többségnek volt kedvenc szereplője, ez 16 tanulót, azaz 16 *igen* választ jelent. Egy tanuló volt itt is, akinek mindegyik állatszereplő tetszett, viszont itt már két tanulónak nem volt kedvence.

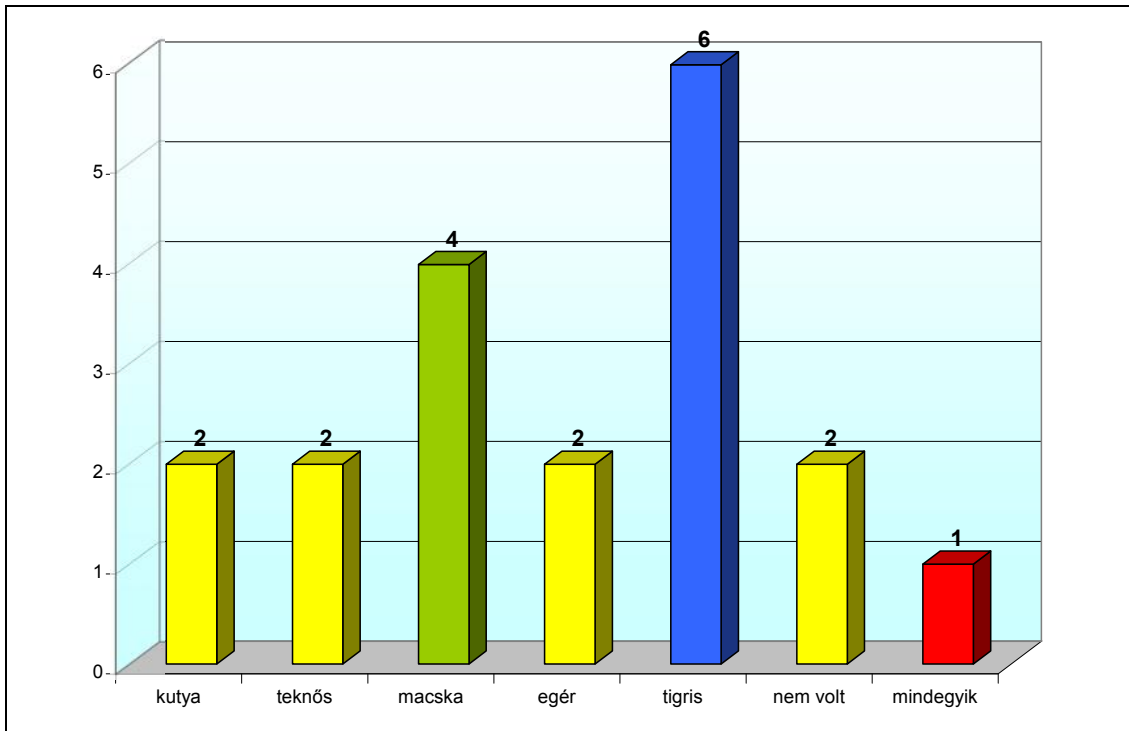
A 4. osztályos tanulók kedvencei nyolc szereplőből (*teve, tigris, macska, kutya, egér, teknős, jegesmedve, ló*) kerültek ki. A legtöbb tanulónak az *egér* volt a kedvence (6 tanuló). Többen kedvelték még a *macskát* és a *tigrist*, ezeket 4-4 tanuló írta válaszként. A *kutya*, a *teknős* és a *ló* 2-2 tanuló kedvencei voltak. Egy tanuló írta még a *jegesmedvét* és 1 tanulónak mindegyik szereplő a kedvence volt. Egy tanulónak nem volt kedvenc szereplője. A válaszok megoszlását a következő diagram szemlélteti (13. ábra):

13. ábra: A 4. osztályos tanulók kedvenc állatszereplői

A 3. osztályos tanulóknál a hat szereplőből (*egér, teknős, macska, nyúl, kutya, tigris*) a *tigris* volt a kedvenc, öt 6 tanuló érezte szimpatikusnak. Több tanuló írta a *macskát* kedvenc szereplőjének, öt 4 tanuló írta válaszként. A *kutya*, a *teknős* és az *egér* 2-2 tanulónak voltak a kedvencei. Egy tanuló írta azt, hogy mindegyik szereplő a kedvence volt. Két tanulónak pedig nem volt kedvenc állatszereplője. A következő diagram szemlélteti a válaszok megoszlását (14. ábra):

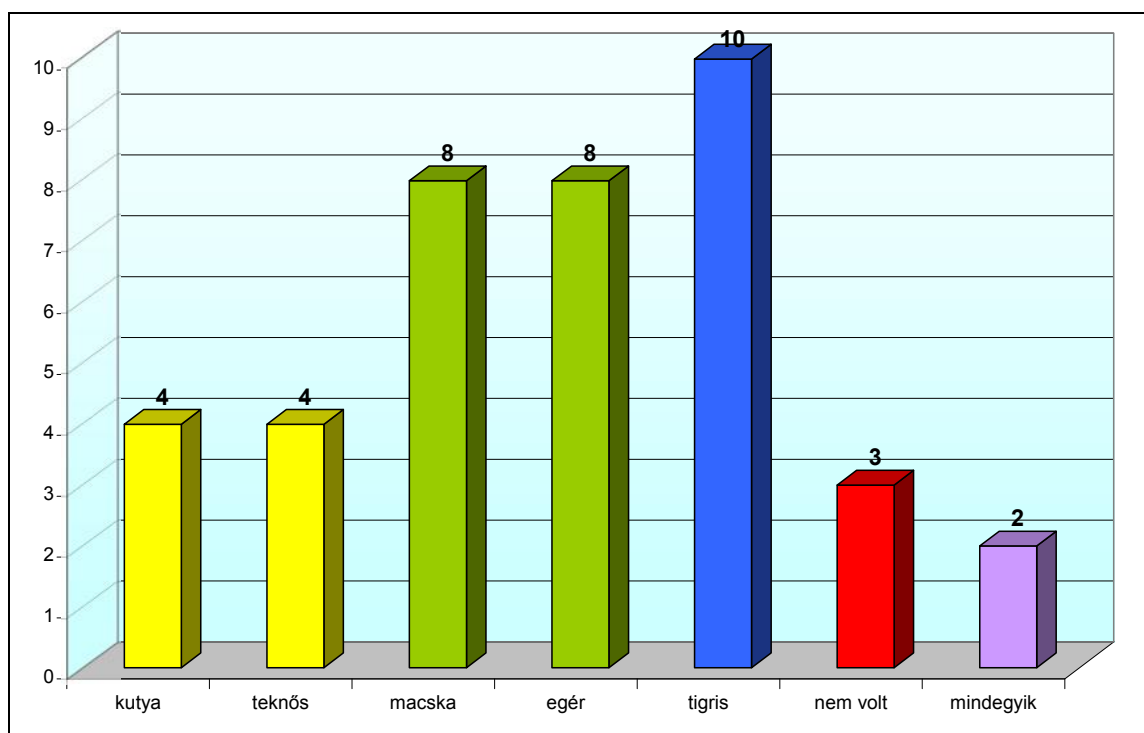
14. ábra: A 3. osztályos tanulók kedvenc állatszereplői

A két osztály számára készült kerettörténetben a *kutya*, *macska*, *egér*, *tigris*, *teknős* közös állatszereplők voltak. A két osztály adatait egybevonva a legtöbb tanulónak a *tigris* volt a legszimpatikusabb állatszereplő, majd több tanulónak a *macska* és az *egér*, míg a *kutya* és a *teknős* már kevesebb tanuló tetszését nyerte el. Egy-két tanulónak mindegyik szereplő tetszett, és voltak néhányan, akiknek nem volt kedvencük.

A *tigris* tíz tanuló kedvence volt, míg a *macska* és az *egér* nyolc tanulóé. Négy-négy tanulónak volt szimpatikus a *kutya* és a *teknős*. Két tanulónak mindegyik szereplő tetszett és háromnak pedig nem volt kedvenc szereplője. Ezeket a közös adatokat szemlélteti az alábbi diagram (15. ábra):

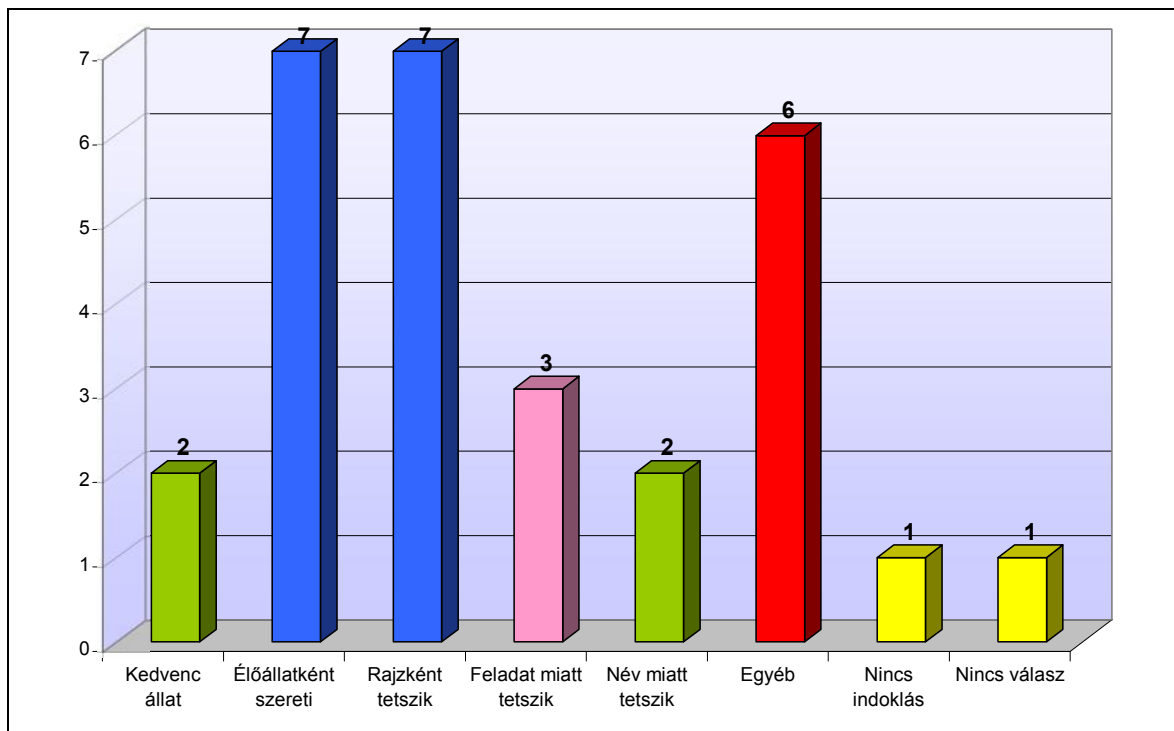
15. ábra: A vizsgálatban részt vett tanulók kedvenc állatszereplői

A kérdőív első részének utolsó kérdése arról érdeklődött, milyen szempont alapján választották ki a tanulók a kedvenc állatszereplőjüket. A válaszok nagyon változatosan alakultak. Ezek értékeléséhez és elemzéséhez kulcsszavakat kellett megállapítani. Az összes kapott szöveges adat értékelése után a következő csoportosításhoz jutottam: *kedvenc állata, élő állatként szereti, rajzként tetszik, feladat miatt tetszik, név miatt tetszik, egyéb, nincs indoklás, nincs válasz.*

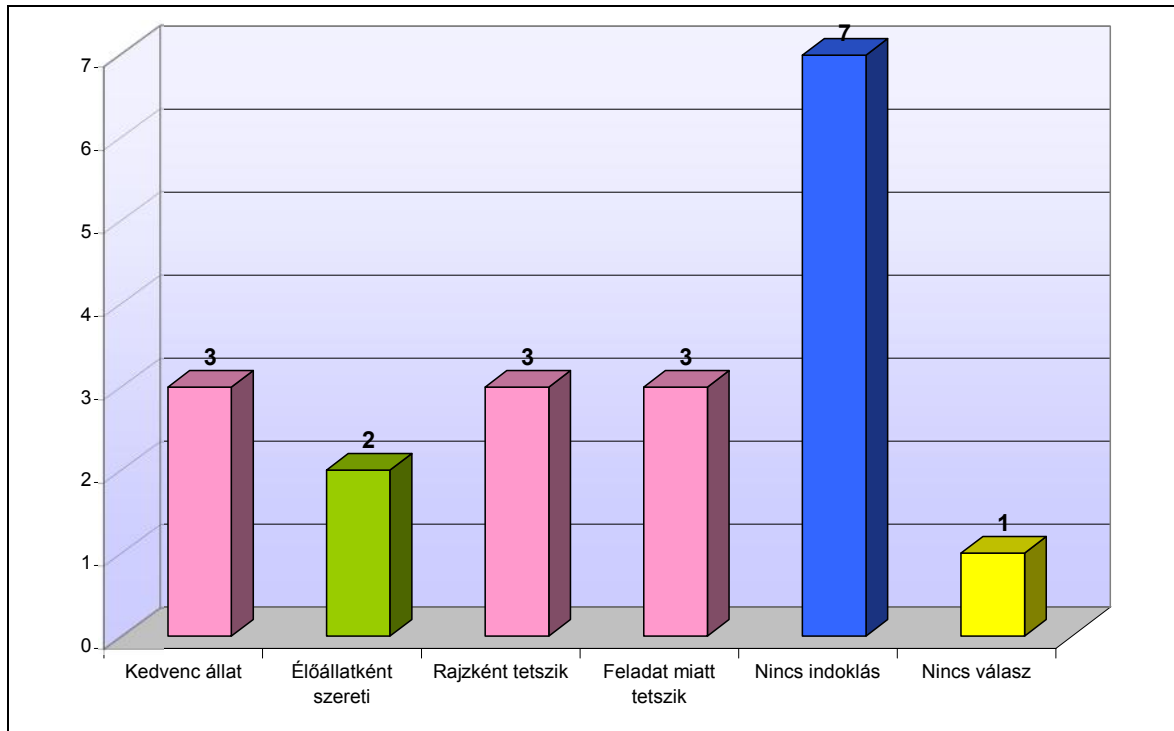
A 4. osztályos tanulóknak (a tanulók száma zárójelben) legfőképpen *élő állatként* (7) és *rajzként* (7) tetszettek az adott állatszereplők. Voltak tanulók, akiknek az állatszereplőhöz tartozó *feladat* (3) vagy épp a hozzá tartozó (vezeték)*név miatt* (2) tetszett meg az adott szereplő. Egyes tanulóknak ugyanaz volt már korábban is a *kedvenc állatuk* (2), ezért választották kedvenc szereplőnek a megnevezett állatot. Egy-egy tanuló nem indokolta a választását (*nincs indoklás*), illetve nem írt semmilyen választ (*nincs válasz*). Többen *egyéb* (6) indokot írtak: „Első Teknős, mert ő adta az első feladatot és ő költözhetett be először.”, „...kedves tekintetű volt.”, „Mindenki, mert viccesek voltak.”, „Nyolc Ló, mert szeretem a lovakat és lovagolok is.” (16. ábra):

16. ábra: A kedvenc állatok kiválasztásának indoklásai (4. osztály)

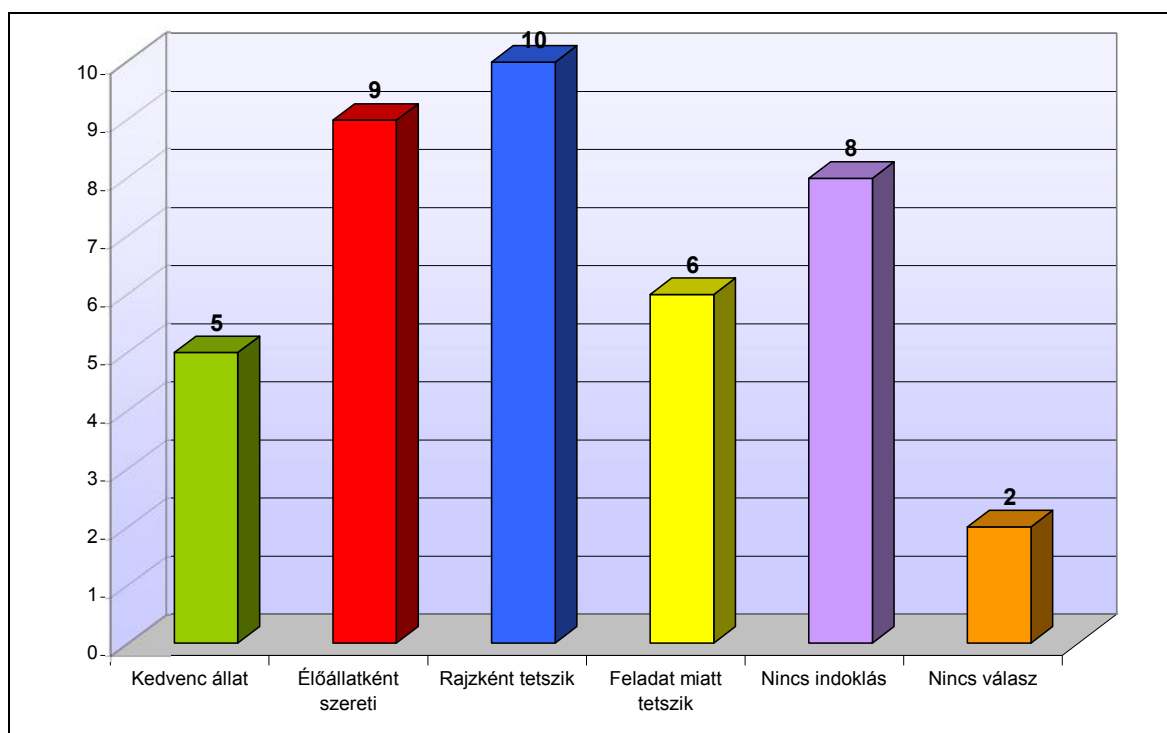
A 3. osztályos tanulók többsége (7 tanuló) nem írta le, hogy miért választotta kedvencének az adott szereplőt (*nincs indoklás*). Több tanuló volt, aki *kedvenc állata* (3) vagy az állatszereplőhöz tartozó *feladat miatt* (3) döntött egy kedvenc mellett. Három tanulónak nagyon megtetszettek *rajzként* az állatok. Voltak tanulók, akik *élő állatként szeretik* (2) a kiválasztott szereplőt. Egy tanuló volt, aki nem írt semmilyen választ (*nincs válasz*) (17. ábra).

17. ábra: A kedvenc állatok kiválasztásának indoklásai (3. osztály)

A vizsgálatban részt vevő összes tanuló indoklásainak összesítése után a következő eredmények születtek: a kedvenc állat kiválasztásánál a legtöbben olyan indoklást írtak, amelyből arra lehetett következtetni, hogy *rajzként* volt szimpatikus számukra az adott szereplő (10). Több olyan válasz érkezett még, ahol a tanulók *élő állatként* szeretik a választott kedvenc szereplőt (9). Sok – főként 3. osztályos – tanuló nem írt indoklást (*nincs indoklás*) (8). Valamivel kevesebben a *feladat miatt* (6) jelölték meg egy szereplőt, vagy éppen azért, mert az a *kedvenc állatuk* (5). Két tanuló nem adott indoklást erre a kérdésre. A 4. osztályosok árnyaltabban tudták megindokolni döntésüket; ezt igazolja a kategóriákba nem sorolható *egyéb* válaszok – esetükben – magas száma is (18. ábra):

18. ábra: A kedvenc állatok kiválasztásának indoklásai (3. és 4. osztály)

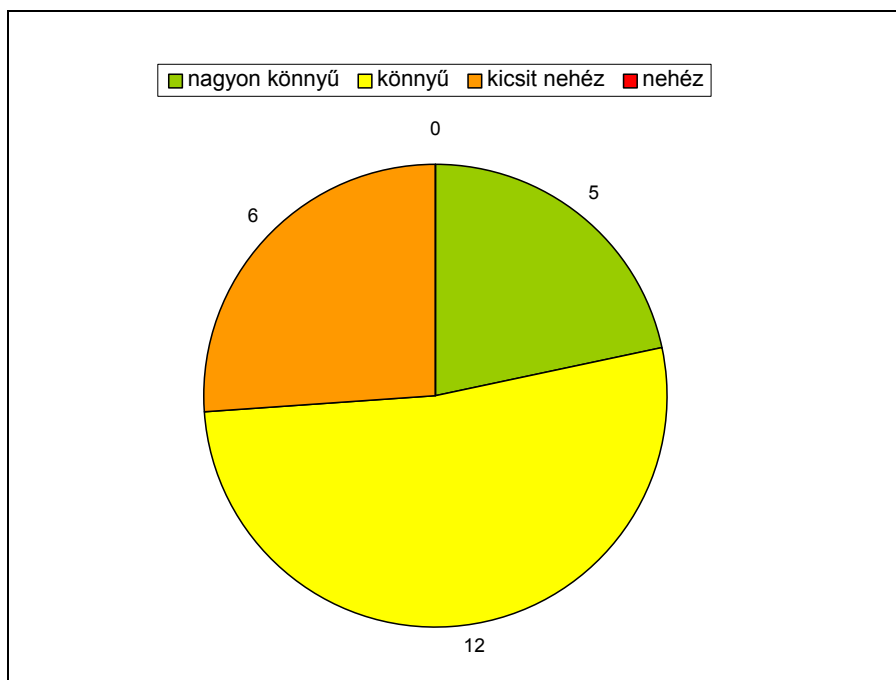

A kérdőív második részében a tanulók feladata az volt, hogy a véleményüknek megfelelő szót, illetve szavakat húzzák alá öt mondatban, ezzel kiegészítve azokat. Az egyes mondatokra kapott eredményeket osztályonként elemzem, majd megvizsgálom az összes tanuló által adott válaszok arányát is.

Az első mondat a táblánál való tollhasználat nehézségét méri fel: *Nagyon könnyű / Könnyű / Kicsit nehéz / Nehéz volt a toll használata a táblán.*

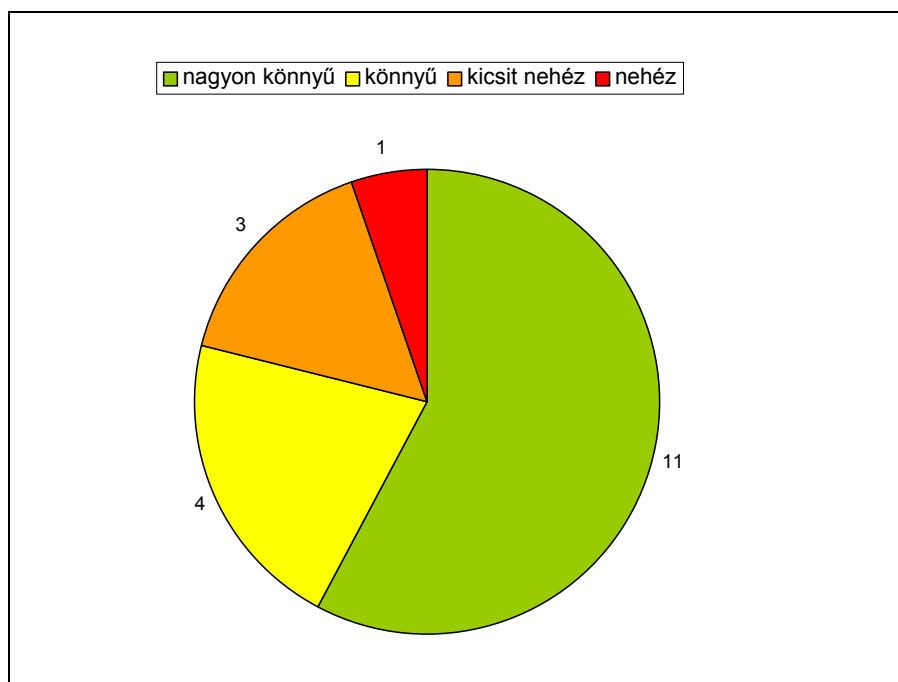
A kaposvári osztályban a legtöbb tanulónak *könnyű* volt a toll használata, míg a többieknek *kicsit nehéz* és *nagyon könnyű*. A *könnyű* választ húzta alá 12 tanuló, a *kicsit nehéz* választ 6, a *nagyon könnyűt* 5 tanuló. Egy tanuló sem húzta alá a *nehéz* választ. A válaszok arányát a következő kördiagram szemlélteti (19. ábra):

19. ábra: A 4. osztályos tanulók tollhasználatára

A szalántai 3. osztályosok nagy részének *nagyon könnyű* volt a toll használata a táblánál, míg néhány tanulónak *könnyű* és *kicsit nehéz*. A *nehéz* válaszlehetőséget pedig csak egyetlen tanuló jelölte meg. A *nagyon könnyű* választ 11 tanuló, a *könnyűt* 4, a *kicsit nehez*et 3, a *nehéz* választ 1 tanuló húzta alá. A következő kördiagram szemlélteti a válaszok arányát (20. ábra):

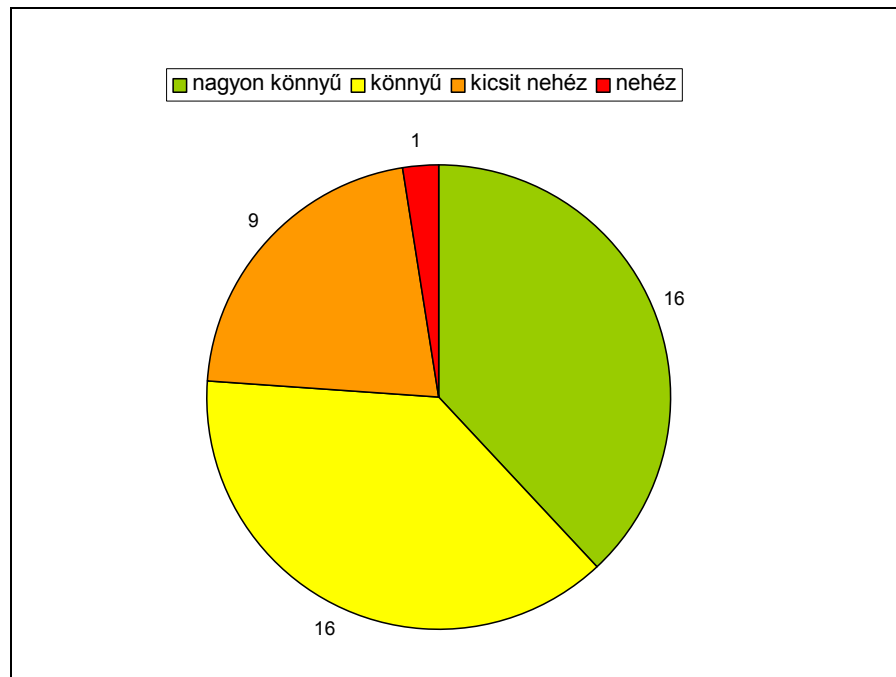
20. ábra: A 3. osztályos tanulók tollhasználatára

A vizsgálatban részt vett osztályok a nyelvtanórákon hamar elsajátították a táblához tartozó toll használatát. A közös adatokból kiderül, hogy a legtöbb tanulónak *könnyű* vagy *nagyon könnyű* volt a toll használata. Néhány tanuló volt, aki úgy érezte, hogy a toll alkalmazása *kicsit nehezen* ment neki, és nagyon kevés tanulónak pedig *nehezen*. A *könnyű* és a *nagyon könnyű* válaszlehetőségeket 16-16 tanuló húzta alá, a *kicsit nehéz* választ 9, a *nehéz* választ 1 tanuló. A közös adatokat a következő kördiagram szemlélteti (21. ábra).

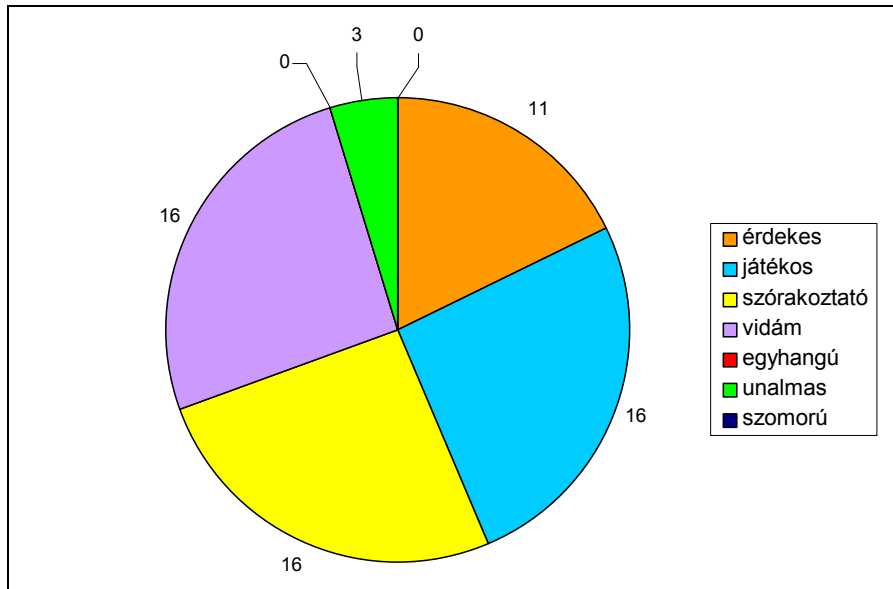
21. ábra: A vizsgálatban részt vett tanulók tollhasználata

A kérdőív második részének második mondata az interaktív táblás nyelvtanóra hangulatára, annak a tanulók általi megítélésére vonatkozott. A mondat a következő volt: *Számomra az óra érdekes / játékos / szórakoztató / vidám / egyhangú / unalmas / szomorú volt.*

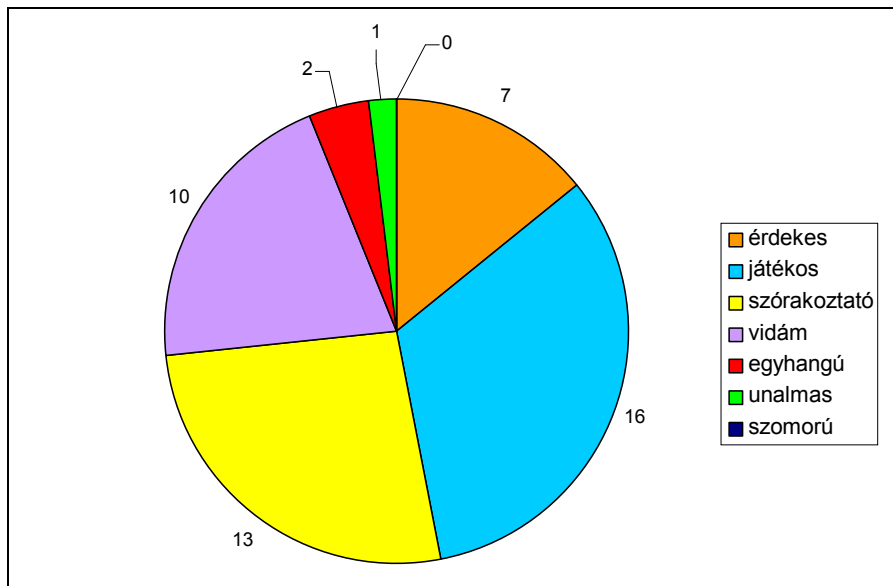
A 4. osztályos tanulók többsége az óra megítélésénél a *játékos*, *szórakoztató* és a *vidám* jelzőket húzta alá (16-16 tanuló). Többen vélték még úgy, hogy az óra *érdekes* volt (11 tanuló), néhányan pedig úgy ítélték meg, hogy *unalmas* (3 tanuló). Az *egyhangú* és a *szomorú* válaszlehetőségeket nem húzta alá egy tanuló sem (22. ábra).

22. ábra: A nyelvtanóra megítélése (4. osztály)

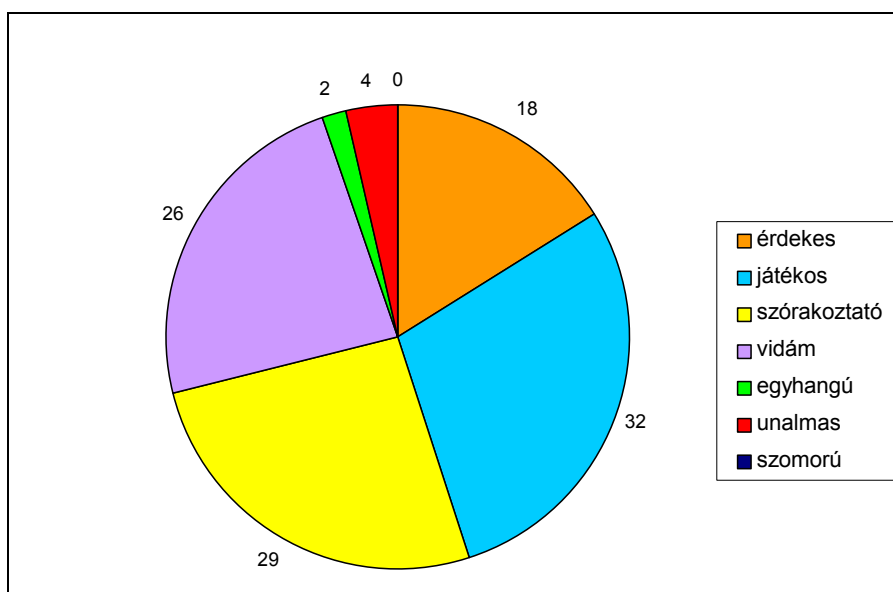
A 3. osztályosok nagy számban húzták alá a *játékos* (16 tanuló), valamivel kevesebben a *szórakoztató* (13 tanuló) és a *vidám* (10 tanuló) válaszlehetőségeket. Rajtuk kívül még néhányan jelölték az *érdekes* (7 tanuló) választ, 2 tanuló az *egyhangú*, 1 tanuló pedig az *unalmas* jelzőt (23. ábra).

23. ábra: A nyelvtanóra megítélése (3. osztály)

A két osztály véleményének egybevetése alapján elmondható, hogy legtöbbszörnek (tanulók száma zárójelben) az óra *játékos* (32), *szórakoztató* (29) és *vidám* (26) volt. Többen érezték úgy, hogy az óra *érdekes* (18) is volt. Az *unalmas* (4) és az *egyhangú* (2) jelzőket csak néhányan jelölték be. A *szomorú* választ egy tanuló sem húzta alá (24. ábra).

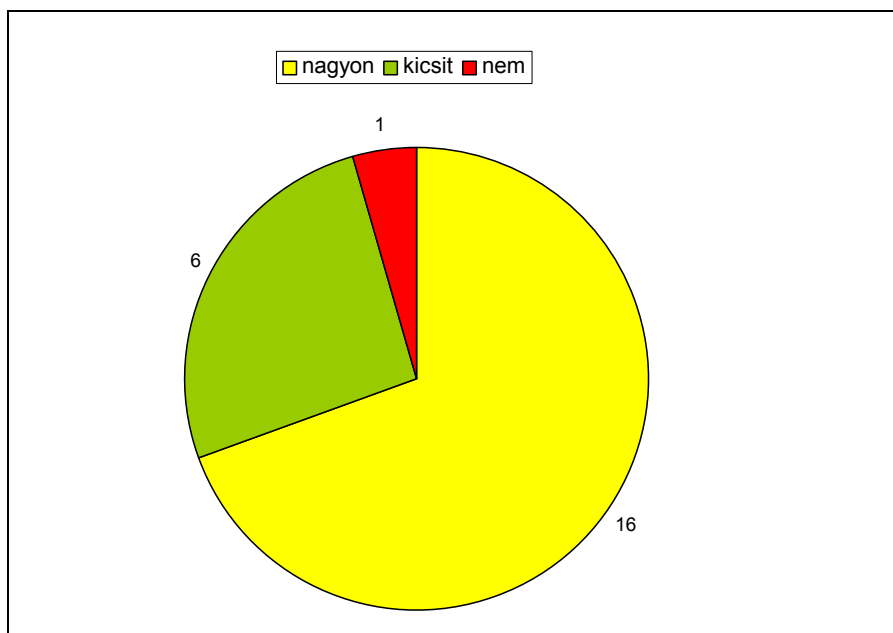
24. ábra: A nyelvtanóra megítélése (3. és 4. osztály)

A második rész harmadik kérdése a tanulók véleményét kérdezte a nyelvtanóra kerettörténetéről: *A történet az állatokról nagyon / kicsit / nem tetszett.*

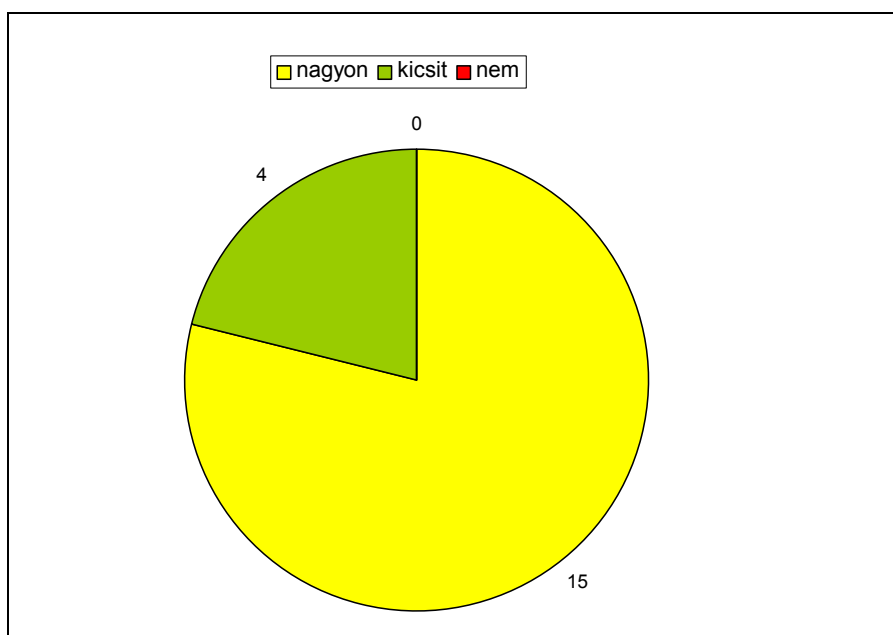
A 4.-esek nagy számban a *nagyon* (16 tanuló) válaszlehetőséget húzták alá, néhányan azt, hogy *kicsit* (6 tanuló) tetszett a kerettörténet, 1 tanulóknak pedig *nem tetszett* (25. ábra).

25. ábra: A kerettörténet megítélése (4. osztály)

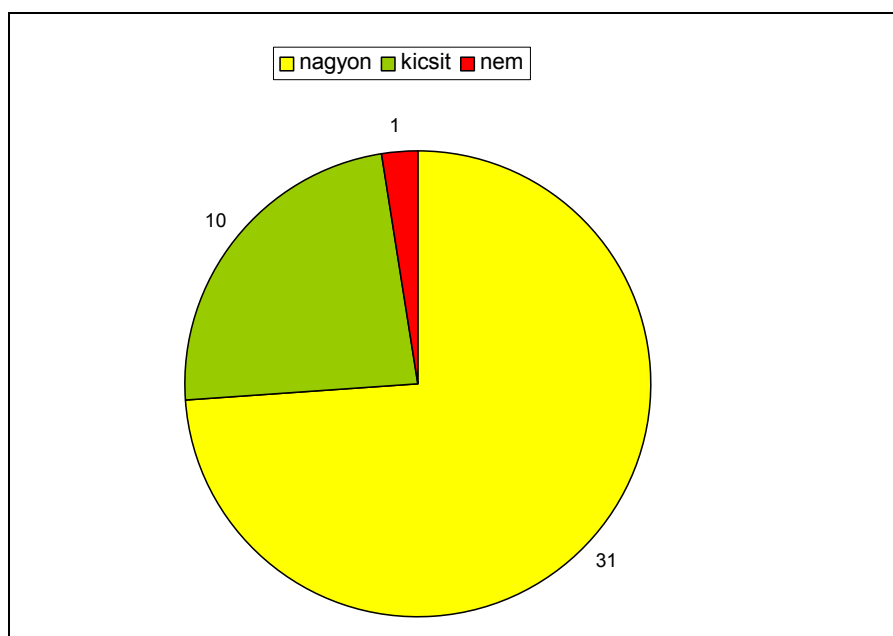
A 3.-osoknál hasonló eredmények születtek. A kerettörténet nekik is *nagyon* (15 tanuló) tetszett, így ezt a válaszlehetőséget húzták alá a legtöbben. Néhány tanuló a *kicsit* (4 tanuló) válaszlehetőséget jelölte meg. Ebben az osztályban nem volt olyan tanuló, akinek *nem tetszett* az állatszereplős történet (26. ábra).

26. ábra: A kerettörténet megítélése (3. osztály)

A két osztály által megjelölt válaszokat egybevetve a tanulók többségének nagyon tetszett a nyelvtanórához tartozó kerettörténet, ugyanis összesen 31 tanuló húzta alá a *nagyon* válaszlehetőséget. Néhány tanulónak tetszett *kicsit* a történet, ezek a tanulók tízen voltak. A két osztályból összesen 1 tanulónak *nem* tetszett a történet (27. ábra).

27. ábra: A kerettörténet megítélése (3. és 4. osztály)

A negyedik mondat azt vizsgálta, hogy a tanulók szerettek-e kimenni az interaktív táblához: *Szerettem / Nem szerettem kimenni az interaktív táblához.*

A kaposvári tanulók többsége *szeretett kimenni a táblához* (20 tanuló), csak néhányan *nem szerettek* (3 tanuló).

A szalántai tanulók is hasonlóképpen vélekedtek, közülük is sokan *szerettek kimenni a táblához* (18 tanuló). Egy tanuló válaszolt ebből az osztályból *nemmel*.

Feltehetően a tábla iránti kíváncsiság, érdeklődés, a táblához tartozó tollhasználat könnyű elsajátítása, és a játékosnak, szórakoztatónak tartott feladatok miatt *szeretett* a tanulók többsége *kimenni a táblához*, ez az összes tanulónak a 90%-a volt. Mindössze 10%-ban írták, hogy *nem szerettek kimenni a táblához*.

A kérdőív utolsó mondata a jövőről faggatja a tanulókat. A kérdés az, hogy *szeretnének-e a továbbiakban több interaktív táblás nyelvtanórát: Szeretnék / Nem szeretnék több interaktív táblás nyelvtanórát.*

A 4. osztályos tanulók többsége *szeretne* a továbbiakban ilyen és ehhez hasonló órát. Ez 22 tanulónak lenne a kívánsága. Egy tanuló volt, aki azt a választ húzta alá, hogy *nem szeretne*.

A 3. osztályosok kivétel nélkül mindannyian *szeretnének még interaktív táblás nyelvtanórát*.

Összesítve az előbbieket: a vizsgálatban részt vett tanulók 98%-a *szeretne* a továbbiakban is *interaktív táblás nyelvtanórát*.

5. Összegzés

5.1. A hipotézisek értékelése

A kutatásban felvetett hipotézisek a következők voltak:

- a tanulók pozitívan állnak hozzá az interaktív táblás órákhoz;
- a toll használata a táblán nem bizonyul nehéznek;
- érdekesnek, játékosnak tartják az ilyen órákat;
- *szeretnének a továbbiakban is interaktív táblás órákon részt venni.*

Összegezve a kutatásban kapott eredményeket a következő megállapításokra jutottam. Első hipotézisem az volt, hogy a tanulók pozitívan ítélik meg az interaktív táblás órát. A kérdőív első része irányult ennek a hipotézisnek az igazolására. Az eredmények tükrében látható, hogy a tanulók nagy többségének (98%) *tetszett az interaktív táblás óra*. Mivel a két osztályból csupán 1 tanuló írt *nem* választ ezzel kapcsolatban, elmondható, hogy az első hipotézis igaznak bizonyult.

A tollhasználat nehézségére vonatkozó kérdésnél a várt eredmények születtek: a táblához tartozó toll használatát a tanulók könnyen elsajátítják, és nagyobb arányban vannak a *nagyon könnyű* és a *könnyű* válaszok (összesen 32).

A harmadik hipotézis, amely szerint a tanulók az interaktív táblás órát *játékosnak* és *érdekesnek* fogják találni, csak részben igazolódott. A kérdőív második részében található kérdésre adott válaszok alapján a várt *játékos* jelző érte el a legmagasabb értéket (32), az *érdekes* jelző azonban csak a negyedik volt a sorban (18). A *szórakoztató* és a *vidám* jelzők meghatározóbbak voltak a tanulók számára (29/26), mint a 2. helyre várt *érdekes* válaszlehetőség.

Utolsó hipotézisem, hogy a tanulók szeretnének további interaktív táblás nyelvtanórákon részt venni, szintén igazolódott: a tanulók 98%-a a *Szeretnék* választ jelölte meg.

5.2. A kutatás tanulságai és kiterjesztése

A kérdőív alapján gyűjtött adatok elemzése további eredményekhez, tanulságokhoz is vezetett.

A feladatok megtervezésénél nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is kell differenciálni. A kérdőív tanúsága alapján voltak olyan tanulók, akik ugyanazt a feladatot nehéznek vagy éppen túl könnyűnek találták. A pedagógusnak, aki ismeri tanítványait, azok egymástól eltérő képességeit, nem okozhat nehézséget, hogy a tanóra tervezésében az egyéni képességekre is figyelemmel legyen. Az interaktív tábla használata kiválóan alkalmas az órai differenciálás megvalósítására, csak tudnunk kell megfelelőképpen kihasználni a táblaszoftver nyújtotta különböző funkciókat, lehetőségeket.

Az állatszereplős kerettörténetet elnyerte a tanulók tetszését. Érdeemes volt az órát a kerettörténetre építeni, mivel több tanuló is válaszolta azt, hogy az állatok, illetve azok nevei miatt tetszett nekik az óra vagy egy-egy feladat. Az óra végi „jutalmazó” feladatot, az állatok beköltöztetését a várakba több tanuló is pozitív élményként emelte ki.

A kérdőíves kutatás során olyan adatokat is gyűjtöttem, amelyek a válaszok nemek szerinti megoszlásának megfigyelését is lehetővé teszik. Az adatok értékelése során mutatkoztak különbségek az interaktív táblás óra, az interaktív tábla használata és az érdeklődés terén a fiúk és a lányok között. Általánosságban igaz, hogy a lányok minden kérdés esetében pozitívabban viszonyultak a számukra újdonságot jelentő élményhez (pl. csupán 1 lány, de 3 fiú tartotta unalmasnak a táblás órát); a rendelkezésre álló adatok mennyisége (elégtelen mennyiségű adat) azonban nem tesz lehetővé markáns

megkülönböztetést a nemek szerint. A kutatás kiterjesztése tehát irányulhat ilyen jellegű különbségek megfigyelésére.

Mind a kérdőíves kutatás bemutatott eredményei, mind a két különböző iskolában megtartott nyelvtanóra, az ott tapasztalt hangulat, a tanulói aktivitás (4. sz. *Melléklet*) és a tanítóként átélt élmény igazolja, hogy az új technológiák bevezetése pozitívan befolyásolja a tanítási-tanulási folyamatot. Az interaktív táblás oktatás eddigi tapasztalatait bemutató, összegző tanulmányok is kiemelik, hogy a tanulók a tudás jelentős részét ma már új technológiák (pl. internet, számítógép) segítségével szerzik meg (Gonda 2008, <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=46>, 2010. március 20.). Az interaktív tábla mint eszköz megismerése és használata nem jelent túlzott nehézséget a tanulók számára, mivel otthoni környezetükben eszköz jelleggel alkalmazzák a rendszer egyik elemét (számítógép). Hatékonyan motiválhatjuk a tanulókat azzal, ha az iskolában, a „munkájuk” során ugyanazt a technológiai környezetet használják, mint ami a pihenésre szánt időben, otthon a kedvenc időtöltésük (Merinen 2009: 15). A tanulás és a játék közötti határok egybemosása az interaktív táblás órák segítségével egyszerre fejleszti a tanulók alkalmazási képességeit az információs és kommunikációs (IKT) technológiák terén, valamint egyéb – jelen esetben anyanyelvi – készségeiket, képességeiket (Gonda 2008, <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=46>, 2010. március 20.).

Egy keleti bölcsélet megfogalmazza: „Amit hallok, azt elfelejtem, amit látok, arra emlékszem, amit csinálok, azt tudom is” (Vargáné Kiss 2009: 14). Az interaktív táblával tartott óra, a digitális tananyag, a tábla nyújtotta változatos lehetőségek, a megszokottól, hagyományostól eltérő munkaformák és feladatok kézzel foghatóan megtapasztalhatóvá, gyermekközelivé, érdekessé tehetik az elsajátítandó ismereteket a tanulók számára, és megadják a cselekvés által történő, szinte észrevétlen tanulás örömét és eredményességét. Élményt jelentenek tanuló és tanító számára egyaránt.

IRODALOM

- Adamikné Jászó Anna: Az anyanyelvi nevelés módszerei: Általános iskola 1-4. osztály. Kaposvár: CSVMTF: Móra Kiadó, 1995. 383 p.
- Antalné Szabó Ágnes: Anyanyelvi gyakorlófüzet: helyesírás, nyelvtan, szövegértés. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004. 79. p.
- Bacsó Mónika – Vas Zoltánné: Anyanyelvünk világa I. Általános iskola 3. osztály. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2009. 71. p.
- Bedő Andrea – Schlotter Judit: Az interaktív tábla. Budapest: Műszaki Kiadó, 2008. 157. p.
- Benedek András (szerk.): Digitális pedagógia – Tanulás IKT környezetben. Budapest: Typotex Kiadó, 2008. 26. p.
- Borszéki Á. – Bacsó M. – Vas Z. – Bognár P. – Török T. – Miklovicz Á.: Felmérő feladatlapok a 3. osztályos tankönyvesomaghoz. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 38. p.
- Csákberényiné Tóth Klára: Helyesírási gyakorlatok az interaktív táblán – az időtartam jelölése. In: Anyanyelv-pedagógia, 2008. 1. sz. In: Online: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=32>
- Farkas János: Információs- vagy tudástársadalom? Budapest: Infonia-Aula, 2002. 184. p.
- Földvári Erika: Nyelvtan munkatankönyv negyedik osztályosoknak. Első félév. Szeged: Mozaik Kiadó, 2009. 79. p.
- Dr. Galgóczi Lászlóné: Magyar nyelvi gyakorló kisiskolásoknak 3. Szeged: Mozaik Kiadó, 2009. 95. p.
- Gonda Zsuzsa: Az interaktív tábla alkalmazása az anyanyelvi órán. In: Anyanyelv-pedagógia, 2008. 2. sz. In: Online: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=46>
- Ian Hall & Steve Higgins: Primary school students' perceptions of interactive whiteboards. In: Journal of Computer Assisted learning 21, Blackwell Publishing Ltd, 2005: 102–117. p.
- Merinen, Juha: Középpontban a motiváció. Táblatanító. 2008. 3. sz. 15-16. p.
- Sovány István: A multimédia alkalmazása az oktatásban. Budapest: Okker Kiadó, 2002. 95. p.
- Szabó Sára G. – Gombos Péter: Hogyan írjunk (és gépeljünk) szakdolgozatot. Kaposvár: Profunda Könyvek, 2007. 80 p.
- Dr. Szűcs Pál: Tanulmányok az innovatív oktatási technológiák köréből. Budapest: Reál, 1993. 249. p.
- Vargáné Kiss Erika: Benedek Elek A só című meséjének feldolgozása aktívtáblával. Táblatanító, 2009. 5. sz. 9-15. p.
- <http://www.okm.gov.hu/europai-unio-oktatas/kozoktatas/informacios>
- <http://andreabedo.hu/node/116>

http://www.iot.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=142:mi-az-az-interaktiv-tablac&catid=49:c-e-iat-gen&Itemid=58

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

KAPOSVÁRI EGYETEM

Pedagógiai Kar

A kisiskolások erkölcsi fogalomismerete a rendszerelváltás előtt és napjainkban

Témavezető: Bencéné Dr. Fekete Andrea

**Készítette: Kulcsár Edit
tanító szak
nappali tagozat
II. évfolyam**

2010.

Bevezetés

1.1 A téma indoklása

Kutatásom témájaként az erkölcsi nevelést választottam, mert ezen a területen problémák vannak társadalmunkban és iskolarendszerünkben egyaránt. A hagyományos értékeket képező normák fellazultak, az embertársaink gyakran nem várt, vagy szélsőséges magatartást tanúsítanak. Az óvodában még őszinte gyermekek hamar képmutatóvá, elvárásokhoz alkalmazkodóvá válnak. Ez a folyamat megakadályozza az őszinte emberi kapcsolatok kialakulását. Mindezeknek az okát az erkölcsi nevelés hézagosságában, hiányosságában látom. Napjainkban egyre többször hallhatjuk, olvashatjuk, tapasztalhatjuk, hogy az eddig jól bevált pedagógia eljárásaink ma már nem elegendők. Ezért sokkal tudatosabb, célra vezetőbb nevelő-oktató munkára lenne szükség.

1.2 Elméleti megközelítés

Olyan korban élünk, amikor az egyik legnagyobb értéknek a kognitív tudást tartják. Míg korábban a termőföldet, a nyersanyagokat tartották a fejlődés legfontosabb feltételeinek, a mai világban az ismeret és a szaktudás egyre fontosabb szerepet játszik. (II. János Pál)

Ezzel magyarázható, hogy azok az országok, amelyek a nemzetközi gazdasági és kulturális versenyben nem akarnak lemaradni, vagy vezető szerepet kívánnak játszani, nemzeti jövedelmük jelentős részét az ismeretek szintjének növelésére és kutatására használják fel. A hagyományos keresztényi etika is fontos értéknek tartja a tudást, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a tudásnak csak „eszközértéke” van, nem lehet önértékként vagy végső célként felfogni (Beran, 2007). A tudás akkor válik igazán az ember és az emberiség javára, „ha erkölcsi értékekkel párosul” (Brandenstein, 1938:189).

Az erkölcs fogalma alatt mai köznyelvi szóhasználatunkban a magatartásunkat befolyásoló, általunk (vagy a társadalom által) helyesnek tartott, olyan szabályok összességét értjük, amelyek túlmutatnak a jog és az egyéb írott szabályok keretein. Az erkölcs szabályai a társadalmi normák egyik típusát jelentik. Más megfogalmazás szerint az erkölcs azon elvek összessége, amelyek a helyes és helytelen, a társadalmi jó és rossz megkülönböztetését segítik a cselekvés szintjén. Az erkölccsel kapcsolatos felfogások a történelem folyamán gyakran változtak és ma is különböző erkölcsi nézetek élnek egy időben. Az erkölcsi parancsok érvényességének filozófiai megalapozásával az etika foglalkozik. [<http://hu.wikipedia.org/wiki/Erk%C3%B6lcs> Letöltés dátuma: 2010. 09. 24.] A pedagógia is csatlakozik azokhoz a tudományterületekhez, amelyek e témával foglalkoznak. Az erkölcs a pedagógiai logika szerint: „Az erkölcs görög szó: éthosz, latin szó: mores. Általában azoknak az elveknek, fogalmaknak, szabályoknak az összessége, amelyek alapján a közvélemény az emberek és közösségek cselekedeteit és magatartását jónak vagy rossznak, helyesnek vagy helytelennek minősíti.” (Nagy, 1976). [Pedagógiai Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp.: 1976. p.384]

Az erkölcs „csak” a közvélemény erejével hat, lehetőségeit nem szabad lebecsülni. Az erkölcs azoknak a szabályoknak és értékeknek az összessége, amelyeket valamely emberi közösség általánosan elismer és magára kötelezőnek tart. Az erkölcs a jó és a rossz ellentéte szempontjából értékeli és szabályozza az ember viselkedését. Az erkölcs egyrészt az emberi cselekvésekben, magatartásokban megnyilvánuló gyakorlati viszony, másrészt azoknak a magatartást szabályozó erkölcsi értékeknek a rendszere, amelyek betartását a közösség kívánatosnak tartja, és amelyet az egyéni meggyőződés, hagyomány, nevelés és társadalmi közvéleményének ereje támaszt alá és szankcionál. Az egyénnek az erkölcsi értékekhez való viszonya, és az elfogadott értékek képezik az egyén moralitását, azaz az egyén erkölcsét. A társadalmi erkölcs részévé csak azok a magatartást befolyásoló elvárások válhatnak, amelyek

kellő elterjedtségére, általánosságra tesznek szert.

Az erkölcsi nevelés fontos funkciója a hagyományos közösségi értékek védelme, a mindennapi emberi együttélést biztosító normák, magatartás- és tevékenységformák felerősítése, a hatékony és felelősségteljes cselekvés, az autonómia értékeinek ápolása, az emberi személyiség, a közösségek és a társadalmi szolidaritás kibontakoztatása. Ezek az értékek, illetve a magatartás- és tevékenységformák nélkülözhetetlenek az emberi társadalomban, különösen pedig a demokratikus társadalmi formáció működéséhez, fennmaradásához. Az erkölcsi nevelés csakis az érzelmekre hatva lehet eredményes. [Bábosik István: Erkölcsi

nevelés.http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/E6.xml/erkolcsi_neveles.html2010.november 10.

A jólneveltségre, a kulturális hagyományok betartatására általában nagyobb figyelmet fordítunk, de az erkölcsi nevelés már-már kimegy a divatból. Ám minden nagy kihívás az életben, valamennyi krízis, amit átélünk mind erkölcsi dilemmákkal jár.

A gyermekek testi, lelki és társas fejlődése egyetlenegy egységet alkot. A mozgás és a tér birtokba vétele, és a másokkal való kontaktus folyamatos kölcsönhatásban van a beszéd és a gondolkodás kialakulásával. Ez utóbbi jelenti a támaszpontot az ítélőképesség kifejlődéséhez. Ennek egyik területe a jó és a rossz közötti különbség beazonosítása. Ezt hívjuk erkölcsi ítélkezésnek, ami nem azonos a társadalmi illemszabályokkal. Ez utóbbi elsősorban külső, magatartási jegyeket foglal magába, mint az udvariasság, öltözködésünk, hajviseletünk a sort természetesen tovább is folytathatnánk, de az erkölcs ennél kevesebbet és többet is jelent. Nem szabályozza ilyen mélységekig a mindennapi életet, de amire vonatkozik, azok igazán lényeges dolgok. Erkölcsinek tekintünk bizonyos tilalmakat (pl. ne ölj) és az igazságosság, az emberi jogok, a méltányosság fogalmaival meghatározható kérdéseket, mindazt, amit egyszerűbben a jó és a rossz közötti választásként szokás emlegetni. A gyermekek koruk előre haladtával egyre bonyolultabb erkölcsi dilemmákkal állnak szembe. Szabad-e csalni, hazudni a közös játékban, ha ez az ára a győzelemnek? [Pusztai Éva: Erkölcsi nevelés, http://www.babaszoba.hu/articles/Erkolcsi_neveles?aid=20081120184505;p=0, letöltés dátuma: 2009. 10. 27.]

A gyermekek erkölcsi érzéke csakúgy, mint minden más készségük, apránként és az értelmi kibontakozással párhuzamosan alakul ki. Ezzel magyarázható, hogy a lassabban fejlődő ifjanc a jó és a rossz közötti különbségtételben is elmarad kortársaitól.

Az erkölcsi fejlődés részletekbe menő tanulmányozása két neves szerzőhöz, Kohlberghez, Piaget-hez illetve Damonhoz köthető. http://goclenauis.freeblog.hu/archives/2009/01/13/Kognitiv_erkolcsi_fejlodes/ 2010.11.20. Azt, hogy egy egyén mit tart helyes- és jó tetteknek, a pozitív erkölcs tanulmányozója, Damon írta le. Egy cselekedet véghezvitelének jó oka a kisgyermek számára, hogyha kívánja annak megtételét. A tett egyszerű indoka az, hogy a gyermek meg akarja tenni, nem pedig a cselekedet következménye vagy hatása. Kohlberg az erkölcsi fejlődés hat szakaszát különböztette meg, ezek közül a kisgyermekek gondolkodása az első periódusának felel meg. Lényegbevágó, hogy a gyermekek megértsék a jó és a rossz közötti választás belülről fakad, és a társadalom érdekeit szolgálja, valamint azt hogy hosszú távon békében legyünk önmagunk lelkiismeretével és szembe tudjunk nézni a tükörképünkkel. Mindezt természetesen nem lehet azonnal így elmondani egy kicsi gyerekeknek, de fontos, hogy megfelelő példát lásson akár szülőtől, akár pedagógustól, akár a környezetében élőtől.

Legfőképpen pedig ne felejtsük el, hogy az erkölcsi fejlődés hosszú és komplex folyamat, és hatással vannak rá a szülőkön kívül a testvérek és barátok, nevelők, valamint olyan közvetett társadalmi minták is, mint a vallás vagy éppen a filozófia.

Az érzelmeket tanítani nem lehet, csak keletkeztetni és fejleszteni. Forrásuk az élő szó, a tanulás, a megélt tapasztalat (élmény), és a gyakorlás.

1.3 A vizsgálat körülhatárolása

A kutatást 9-10 éves tanulók körében végeztem, ugyanis ez a korosztály már fokozatosan kezd önállóan gondolkodni, de még erősen a felnőttek befolyása alatt áll. Keresem a választ arra is, hogy vajon a pedagógiai hatás és a mért eredmény szinkronban van-e egymással.

Kutatásom célja, valós helyzetképet kapni a tanulók elméleti, erkölcsi fogalmi ismereteiről a vizsgálat lefolytatásának időszakában. Kíváncsi vagyok arra, hogy az elmúlt 22 év során történtek-e változások az iskolás gyermekek gondolatvilágában. Összehasonlítom az eredményeimet egy rendszerváltás előtti, 1988/89-es felmérés adataival. A mérés adatait a 2009. októberi és 2010. áprilisi ismeretek tükrözik, 6 iskola negyedikesének körében. A mérőlapot 120 tanuló töltötte ki.

Vizsgálatom kiterjed:

- a tanulók nemére,
- a társadalmi rétegződésére
- a településszerkezet alapján adódó különbségekre.

Vizsgálatom módszere:

- tanterv és tankönyv-elemzés a téma szempontjából.
- kétfordulós kérdőív(mérőlap) a tanulók körében

2. Hipotézisek

1. A legtöbb gyerek a bátor, a becsületes, az igazságos, fogalmakat tartja a legfontosabbnak, mert ezekkel általában pozitív formában találkoznak.
2. A buta, a gyáva, a lopós, az erkölcstelen, a hazug fogalmakat nem fogják választani, mert ezek negatív fogalomként jelennek tanulmányaik során.
3. A fiúk választásaiban első helyen a bátor, a becsületes és a kitartó fogalmak fognak állni. Ennek oka feltehetően a társadalmi nemhez kötődő nevelés.
4. A lányok választásaiban első helyen, a barátságos, a megbízható és az okos fogalmak lesznek a fent említett nevelés helyzetekből adódóan.
5. A vizsgálat kérdésköreiben a fizikai és szellemi dolgozók gyermekeinek választásai között nem lesz különbség az iskolai nevelés egységes ráhatása miatt.
6. A településszerkezetet tekintve nem várható különbség a tantervben meghatározott egységes oktatási-nevelési célok végett.
7. Egy-egy iskolán belül az iskola sajátos nevelési céljainak köszönhetően, az egyes osztályok között várható eltérés, de feltehetően nem számottevő.
8. A második feladatlapnál mind a tíz fogalom meghatározása a tankönyvi pozitív értékeket tükrözi, ezért véleményem szerint mindenki az „igaz” választ fogja aláhúzni.
9. A tudatos cselkevést vizsgáló kérdésnél mindegyik válasz lehetőség elő fog fordulni. Őszinte válaszoknál nem lesz olyan, akinél tízszer a „mindig” szerepel, hiszen senki se cselekszik mindig helyesen az elvártaknak megfelelően.
10. A harmadik típusú kérdésnél is mindegyik válasz lehetőség előfordulhat, de legtöbbször a „mindig” válasz. Mert a gyerekek elméletben megtanulták, hogyan kell helyesen cselekedni, de előfordul, hogy gyakorlatban néha másképp cselekszenek.

3. A téma feldolgozása

3.1 Az eredményvizsgálat lebonyolítása

3.1.1 Az első kérdőív szerkesztése

Közvetve minden tantárgy foglalkozik az általános iskola célkitűzésének megfelelő alapvető erkölcsi fogalmakkal. Közvetlenül az olvasókönyvekben és az osztályfőnöki órák erkölcsi tartalmakat közvetítő témáiban találkozunk az erkölcsi neveléssel.

Az első kérdőívet az olvasókönyvekben található szövegek alapján állítottam össze. Kigyűjtöttem azokat a fogalmakat, amelyek az erkölccsel kapcsolatba hozhatók. Így állt össze az 52 fogalmat tartalmazó első kérdőív.

3.1.2 A kérdőívek kitöltése

Az első feladatlapot (lásd melléklet 1.) 6 iskola negyedik osztályos 120 tanulója töltötte ki. Ebből 50 lány és 70 fiú tanuló. A megkérdezettek közül 64 gyerek él városban és 46 faluban. Szülők foglalkozás szerint és fő csoportba soroltam őket fizika dolgozó szülők gyermekei 72 fő, illetve szellemi foglalkozású szülők gyermeke 48 fő. A feladatlapokat osztályfőnöki órán oldották meg, az időtartam nem volt meghatározva. A feladat az volt, hogy „Karikázd be a számodra tíz legfontosabb fogalmat.” Az eredmények elemzése a mennyiségi sor megállapításával

A kitöltött kérdőívek alapján összeszámoltam, hogy a gyerekek melyik 10 fogalmat tartják a legfontosabbnak., az eredményeket az alábbi táblázat és az 1/c melléklet mutatja. A rendelkezésemre álló adatok alapján mennyiségi sort állítottam fel. A mennyiségi sor alapvető jellemzője, hogy az ismérvváltozatok is számok. Az első helyre a tanulók által legtöbbször választott fogalom kerül. Ezeket az adatok összehasonlítom az 1988-as adatokkal.

MENNYISÉGI SOR

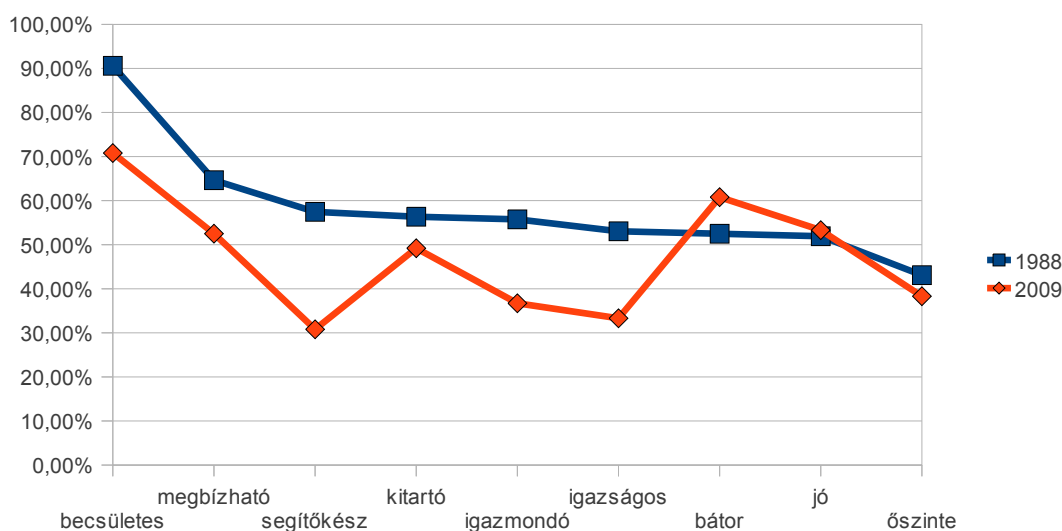
1.	becsületos, kedves	70,80%
2.	barátságos	61,70%
3.	bátor	60,80%
4.	jó	53,30%
5.	megbízható	52,50%
6.	kitartó	49,20%
7.	őszinte	38,30%
8.	igazmondó	36,70%
9.	okos	35,80%
10.	segítőkéss, jóságos	34,20%

1.	becsületos	90,60%
2.	hazaszerető	85,08%
3.	megbízható	64,64%
4.	segítőkéss	57,46%
5.	kitartó	56,35%
6.	figyelmes	55,80%
7.	igazmondó	55,75%
8.	igazságos	53,04%
9.	bátor	52,49%
10.	jó	51,93%

2009/20

10.

Kétféle helyzeti középértéket különböztetünk meg. A módusz leggyakrabban

an előforduló ismérvérték. 2009-ben a „becsületes” és a „kedves” mert a tanulók 70,8%-a választotta. 1988-ban a tanulók 90,6%-a „becsületes” választotta.

Ha a sor tagjait nagyság szerint rendezzük, a sor közepén lévő érték a medián. Ebben az esetben a két középső elem, mert páros számú elemet veszek alapul. A 14. a „tapasztalat” fogalom 1988-ban a medián helyét a felelős és az erkölcsös fogalmak foglalták el, mert páros szám esetében a két középen elhelyezkedő elemet nézzük. (lásd melléklet 1/c).

A mennyiségi sor alapján is jól látható, első helyre a becsületes és a kedves került, ahogy már előzőleg ezt feltételeztem is. Ezekkel a fogalmakkal a gyermekek, nem az iskolában találkoznak először, már otthonról hozzák magukkal, a családi körben is tudatosul bennük. A többi 9 jelző, amelyek az első tíz között szerepelnek, sem okoztak meglepetést, tökéletesen tükrözik az alsó tagozatos oktató-nevelő munka céljait. Ami viszont nem várt eredményt hozott, hogy néhány fontos jellemvonást lényegesen kevesebb gyermek választotta. Ilyenek például a törvénytisztelő (9,1%), lelkiismeretes (15%), szerény (5,8%). Ezek az adatok pontosan bizonyítják azt, hogy van néhány olyan erkölcsi fogalom amire nagyobb hangsúlyt fektetnünk, így a többire kevesebb figyelmet szentelünk. Pedig mindegyiknek a biztos ismerete szükséges ahhoz, hogy megfelelő emberi közösség alakulhasson ki. Mindezek nem csak az iskolai együttélésben fontosak, hanem az életre való felkészítés meghatározó tartópillérei.

Nem minden csoport közösség. A közösség a csoport egy meghatározott minőségi állapota. Jellemzői:

1. A közös érdekek és a társadalmilag hasznos cél.
2. Intézményesített, szilárd szervezet, a közösségi szuverenitás (önkormányzat) és belső alá- és fölérendeltségi viszonyok.
3. A csoport tagjai között állandó jellegű személyes kontaktus alakulhat ki,
4. Biztosított a csoportban való részvétel önkéntessége (belépés kilépés lehetősége).

A kisközösségek kialakulása nem „természeti” folyamat, nem visszavonhatatlan szükségesség. A közösségek kialakulásáért vívott küzdelemben mindig a haladó egyének

járnak a harc élén. A közösségek kialakulása után is állandó mozgásban vannak, váltakozva erősödnek, gyengülnek, majd ismét szilárdabbá válnak. Ami egyszer kialakult, azt meg kell őrizni, tovább kell fejleszteni. S ebben mind az egyénnek, mind a közösségnek megvan a maga feladata.

„A közösség rendeltetése, hogy a tartalmas, valamint a távlati célokat biztosítsa. Közösségi kohézió csoport tudat csak akkor alakul ki, ha az adott társulás más, mint a többi. Ha az személy érzi, tudja, hogy olyan közösséghez tartozik, amelyhez érdemes csatlakozni, mert annak sajátos arculata, stílusa, hangulata, jellemző tevékenységi formája van. Az egyénnek látnia kell, hogy a közösség az ő képességeit is felszínre hozza, képes továbbá valamilyen másik közösséggel is versenyre kelni. Csak ott van igazi közösség, ahol lehetőség nyílik az egyének önkibontakozására. A közösségnek biztosítania kell az igazságos értékelést. Az egyének különbözőek s ezt az elbírálásban is kifejezésre kell juttatni. Nem szabad, hogy eluralkodjon a közömbösség, a bizonytalanság, mert ez fokozatosan a csoportosulás széteséséhez vezethet. Makarenko szerint „Drága kincs a közösség, vigyázni kell rá!” (Farkas, 1983) S mindenekelőtt ebből adódnak a közösségi egyén feladatai, amelyek közül az egyik legfontosabb a kölcsönös segítségnyújtás elve. Közben a közösségi lét teszi lehetővé a magány leküzdését, a társas és kontaktusszükséglet kielégítését, ha csak közösségben alakul ki és elégülhet ki a „hasznosnak lenni” szükséglet és az ebből eredő meglegedettségek, ha csak a közösségi tevékenységben formálódnak olyan képességek és attitűdök, mint a másokkal törődés, az érzékenység mások öröme-re-bajára, a tenni vágyás és értelmes alkalmazkodás stb., akkor a közösség az egyén számára nemcsak céljainak eszköze, hanem gondjainak, tevékenységének olyan tárgya, amely számára célként is funkcionál. Van olyan ember aki több közösségnek is tagja, és van aki nem talál igazi közösségre. Ilyenkor a közösségi lény szenved, mert egyik alapvető szükséglete kielégítetlen marad, s ha ez az állapot sokáig fennáll, úgy előfordul, hogy állközösségnél, kvázi közösségnél (szekta, ivócimborák) köt ki vagy befelé fordul, egyedül marad és könnyen a teljes magány állapotába kerül (Farkas, 1983).

Ennek az oka, hogy nem ismeri az együttélés alapszabályait és nem tud beilleszkedni, mert nincs tisztában az erkölcsi normákkal, fogalmakkal. Éppen ezért az a célunk, hogy tudatosan kialakítsuk a kisiskolásokban a legfontosabb jellemvonásokat. Valójában alsó tagozaton még nem alakulnak ki szoros közösségek, a gyermekek hol ide, hol oda tartoznak. De tudatos neveléssel, sokkal több irányított szituációjátékokkal, probléma megoldással, helyzetelemzéssel elősegíthetjük a később szilárd kis- és nagy közösség kialakulását. Tehát éppen ezért fontos, hogy minden fogalomra ugyanakkora hangsúlyt fektessünk, nem lehet egyiket sem elhanyagolni.

A negatív tulajdonságok kiválasztása már sokkal egységesebb. Amit feltételeztem, hogy a buta, lopós, megbízhatatlan, neveletlen fogalmakat a többség nem fogja választani, így is lett senki se jelölte őket. De vannak olyan általam említendőnek tartott tulajdonságok, amelyeket néhány gyermek pozitívnak, számára fontosnak jelölte be. Például: bosszúálló (8,3%), büszkélkedő (6,7%), hatalomvágyó, rossz (4,2%), felelőtlen (4,3%). Azok a tanulók akik ezeket a fogalmakat pozitívnak ítélték meg, azoknál az iskolai és a családi nevelési elvek nagyban eltérnek, és az otthoniak dominánsabbak. Ezek a gyermekek valószínűleg agresszívebbek a többiekénél. A közösségben visszahúzó erők, vagy rosszabb esetben egyáltalán nem tudnak beilleszkedni. Akadt olyan jellemző is amit csak egy-egy tanuló választott. Véleményem szerint ezek csak figyelmetlenségből adódtak. Az eddig leírtak azt bizonyítják, hogy a tanulók többsége elítéli a társadalom által is megvetendőnek, elítélendőnek tartott tulajdonságokat. A feladatunk az, hogy az eltérő szemléletű gyermekeknek segítsünk beilleszkedni a közösségbe. Mindezt, úgy kell tennünk, hogy az osztályközösséget bevonjuk ebbe a munkába, mert ez így sokkal hatásosabb, mintha a pedagógus győzi meg az elkülönülő tanulót. Vigyázni kell, hogy a segítő szándék ne váljon

felelősségre vonással. Éppen ezért van szükség a pedagógus által észrevétlenül irányított, közösségi nevelőmunkára.

A fiúk és lányok által megjelölt fogalmak összevetéséből érdekes következtetéseket lehet levonni. A fiúknál és a lányoknál is egyaránt a becsületes foglalta el az első helyet. A feltételezéseimhez képest nem sokkal tért el a fiúk és lányok által felállított sorrend. Az általam megjelölt fogalmak mind a lányoknál, mind a fiúknál az első tíz helyen helyezkednek el. (lásd melléklet 2.) Az eredmények alapján arra következtetek, hogy társadalmunkban az alapvető nevelési elvek megtalálhatóak. Igaz néhány fogalom még mindig hiányzik a nevelésünkből, de nem csak a gyermekek körében jellemző ez, hanem a felnőttekben is, néhány jellemvonás magyarázatra szorul. Az 1989-es adatokhoz képest nagy előre lépés ez, hiszen akkor arra következtetésre jutottak a kutatók, hogy társadalmunkból igenis nagyon hiányoznak az alapvető nevelési elvek, kezdenek elhomályosodni.

A fiúk és lányok véleménye között eltérés mutatkozik. Ennek a legfőbb oka, hogy a lányok és a fiúk pszichikuma eltérő irányban fejlődik. Beállítódásuk különböző. Meghatározza az egyén céljait, felfogását, feladataihoz való viszonyát személyiség beállítódása. Magában foglalja az egyes szervek viszonyulását, és a pszichofizikai szerkezetet is beleértve a személyiség viszonyát a számára jelentős iránt, valamint alkalmazkodást a megfelelő tevékenység, illetve cselekvési módhoz. „Minden beállítódás valamilyen viselkedésre való beállítódás és ez a fiúknál és a lányoknál is eltér. A változások során előfordulhat, hogy a lányok és a fiúk beállítódása egészen hasonló (Rubinstein, 1977). A kis eltérés a fenti elmélettel is magyarázható.

Kisiskolás korban a két nem érdeklődése is eltér. Az érdeklődés az ember kulturális és ezen belül a megismerő tevékenység specifikus motívuma. Az érdeklődés lehet kevésbé kifejezett, határozatlan, de kialakulatlan is. Különböző terjedelműek és felosztottságúak ereje és aktivitása is eltérő lehet. A tanulók érdeklődése legtöbbször egy tárgyra összpontosul, arra amely számukra különösen fontos. Általában az ilyen tárgyaknál kimutatható, szemmel látható eredményeket érnek el anélkül, hogy bármilyen foglalkozáson részt vennének. Ezzel az is magyarázható, hogy a fiúk és a lányok ugyanazokat a jellemvonásokat eltérő mértékben tartják fontosnak. Az érdeklődésük különböző irányban fejlődik. Először az érdeklődési körök alakulnak ki, majd az érdeklődés a különösről és a konkrétól átállítódik az absztraktra, és az általánosra. Ezzel párhuzamosan megjelennek a szerzett ismeretek gyakorlása.

A problémahelyzeteket az osztály életéből kell meríteni. A kiindulási alapot egy konkrét, az osztályban már megtörtént eset nyújtja. Ezután a gyermekek vitája következik, mindenki elmondhatja a saját véleményét. Az e fajta foglalkozások sokkal jobban hozzájárulnak az erkölcsi fogalmak megértéséhez, megismeréséhez. Ha az adott szituációban sok tanuló szerepel, akkor megfigyelhetjük, hogy a más esetben elzárkózó tanulók ilyenkor önfeledten együtt játszanak. A gyermekek sokszor az óra után megvitatják egymás között a témát. A szituációteremtéssel, játékokkal a tanulók helyzet-felismerési képességeinek alakulását segíthetjük elő. Az ilyen módszer használatával meggyőződhetünk arról, hogy a gyermekek ítélet alkotása legtöbbször helyes.

Az erkölcsi nevelés hatásrendszerén belül beszélhetünk indirekt (közvetett), és direkt (közvetlen) irányításról. Direkt hatások alatt a nevelőktől közvetlen személyre irányuló direkt, formáló célzatú hatásokat értünk. Közvetett hatás azt jelenti, hogy a tanulók egymásra hatást gyakorolnak (példaadás, kölcsönös értékelés) (Dombi, 1986).

Az erkölcsi nevelés fontos része az illendőség tanítása. Minden közösségben élő embernek meg kell tanulnia az adott illemszabályokat. Ezek az együttélés szabályai mint jogi, mint erkölcsi normák hatást gyakorolnak rá. Befolyásolják, irányítják a viselkedést, az egymással való érintkezést. „Az illemszabályok szorosan kapcsolatban állnak az erkölcsi normákkal. Fontos, hogy a gyermekek ne csak megtanulják a szabályokat, hanem alkalmazni is tudják

azokat.” (Csepeli). Nemcsak az intézményes oktatáson múlik a fejlődés, hanem a fejlődést meghatározó másik tényezőcsoport a családban rejlik. A családok pedig különböző útravalóval bocsátják az iskolába a gyermekeket, ebből a szempontból vannak előnyösebb és hátrányosabb helyzetű gyermekek. Ezek a gyerekek számos tekintetben mérhetőek. Rendkívül fontos kiindulási alap lehet például a nyelv. Nagymértékben különbözik a szókincs és a gyermekek viselkedése, valamint problémamegoldása a különböző helyzetekben.

A gyermekekre erősen hatnak a tömegkommunikációs eszközök, mint például a tévé, a számítógép, a rádió és a színház. De ez is a szülőktől függ, hogy gyermekük melyikhez jut hozzá. Így a tanulókat nem csak pozitív, hanem negatív hatások is érik, mint később mindenhol az életben. A szülőknél kell figyelniük arra, hogy mely hatásokat erősítik meg. Ekkor tanítják meg a gyerekeket arra, hogy később is szelektálni tudjanak. A negatív erkölcsi szokások kialakulását meg kell akadályozni, velük szemben tehát prevenciót kell alkalmazni (Bíró, 1976).

Az erkölcsi nevelés nagyon fontos. Óriási részt vállal magára az erkölcs kialakításában az iskola, de legnagyobb szerepe mégiscsak a családnak van. A szülők a gyermekeiket születésüktől fogva nevelik. Az ő feladatuk, hogy kialakítsák bennük az erkölcsi, társadalmi normákat. A gyerekeknek idővel kezd kialakulni egy eszményképük, ideáljuk, példaképük. Az eszményképek általában rendkívül erős és közvetlen társadalmi hatások eredményeképpen alakulnak ki. Nagymértékben az ideológia, a világnézet határozza meg ezeket. Minden történelmi korszaknak megvannak a maga eszményei, az emberről kialakított valós képe, amelyben az idő és a környezet, a korszak legjelentősebb vonásai testesülnek meg. A gyermekkorban a gyermekek eszményei nagyjából a közvetlen környezetében élő emberek: az anya, az apa, az idősebb testvér, vagy esetleg valaki a hozzátartozói közül.

Ezért van nagy szerepe a családnak a kisgyermek fejlődésében, és ebből adódnak az esetleges eltérések, különbségek. A családi hatás nagyban befolyásolja a gyermekek beállítódását, irányultságát, viselkedésmódját, magatartását. Az a feladatunk, hogy a szülővel együttműködve egységesítsük a családi és az iskolai elveket. Megszüntetni csak úgy lehet a különbözőségeket, ha ez az együttműködés valamiképpen megvalósul.

A tanulók lakóhely szerinti csoportosításánál kevesebb, nem számottevő különbséget tapasztaltam. Az első csoportba a városi iskolák kerültek. A második csoportba a falusi és a külvárosi iskolák találhatóak. Mindegyik helyen ugyanazt a tíz fogalmat tartották a legfontosabbnak, csak a sorrendben voltak eltérések. (lásd melléklet 2/e, 2/f) Az első csoport tanulóinak többsége a „becsületese” -t jelölte meg (67,19%). A második csoport számára a „jó” volt a legfontosabb (75%). Ez alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a városi és a falusi iskolák nevelési elvei között a különbség nem nagy. Csupán csak annyi, amennyi a pedagógusok egyéniségéből, felkészültségéből akadó különbségekből fakad. Az 1989-ben elvégzett felméréshez viszonyítva, e-téren változás nem észlelhető.

3.1.3 A rangsorolt erkölcsi fogalmak használatának vizsgálatához szükséges mérőlapok összeállítása és felhasználása

A második kérdőívet (lásd melléklet 3.) az első vizsgálat (lásd melléklet 1.) értékelése után készítettem el. A mennyiségi sor (lásd előbb) első tíz elemének megfogalmazását tartalmazza. A fogalmak meghatározásánál a tankönyv olvasmányok tartalmát vettem alapul, Minden meghatározáshoz három -féle kérdéstípus tartozik és mindegyikhez kettő, illetve három válaszlehetőség.

Első kérdés a ráismerés szintjét méri:

Szerinted ez – igaz?

– hamis?

3.1.4.1 Átlagszámítás, szórás, szóródás, az eredmények tükrében

Kiszámítottam a végén az átlagot. Minden feladat, minden egyes választípusánál összeadtam a százalékpontokat és elosztottam a tanulók számával. (lásd melléklet 5.) Ugyanezeket a számításokat elvégeztem fiúk, lányok, (lásd melléklet 6/d, 7/e) értelmiségi szülők, a fizikai dolgozók gyermekei (lásd melléklet 7/b, 7/c) és lakóhely szerinti csoportoknál (lásd melléklet 6/f, 6/g), majd a kapott eredményeket diagramon ábrázoltam. Ezt követően a szórást számítottam ki. A szórás, más néven standard deviáció, négyzetes átlageltérés, azt fejezi ki, hogy mekkora az adatok átlagos eltérése az átlagtól. Az így kapott eredményeket számítógép segítségével kaptam és ábrázoltam. (Falus, 2000) (lásd melléklet 7.)

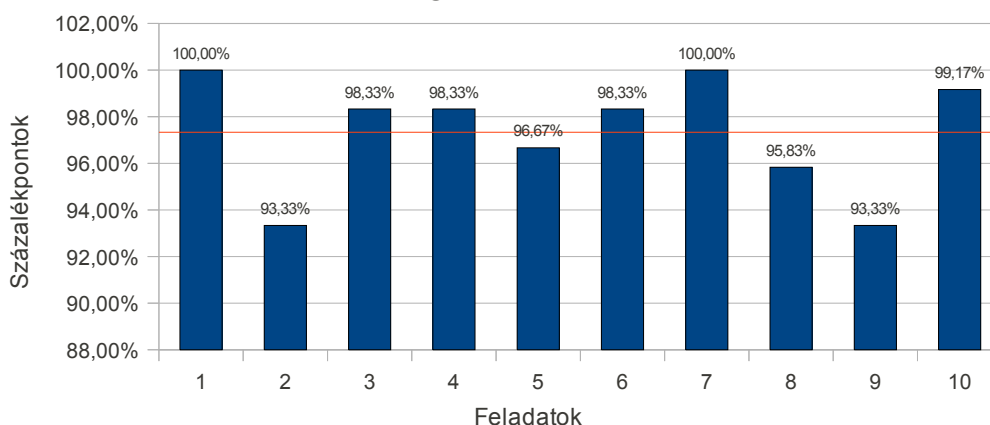
1.

Összesen 120
„igen” válasz

diagram

m

A fenti diagram a tanulók „igen” válaszait mutatja

a, a ráismerési szintet vizsgáló kérdésnél. Átlag: 97,38%. A szórás 6,7. Az 1988-ban végzett felméréskor az átlag 91,86%, a szórás 10 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A két felmérés közötti eltérés nem számottevő. A legtöbb tanuló felismerte az alapvető erkölcsi fogalmakat más szövegben, szituációban is. Ezt az állításomat alá támasztja, hogy mind a tíz fogalomnál „igen” választ adott a megkérdezettek 85 %-a, az előző felmérés szerint csak az 55%-a adott igen választ mind a 10-hez, jelentős változás tapasztalhatunk. Kilenc helyen 4,1%-a jelölte, 20 évvel ezelőtt 18,78%, jelölte be az „igen” válaszlehetőséget. Az a feltételezésem, hogy minden tanuló rá fog ismerni a fogalmakra, nem igazolódott be. Valóban sokan ráismertek, de nem mindenki. Feladatunk, hogy ezeket a gyermekeket felzárkóztassuk. Pontosítani, alakítani kell

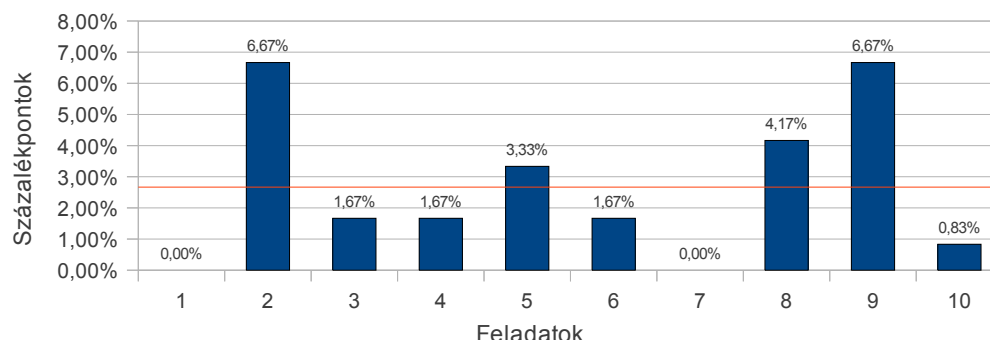
náluk

„nem” válasz

az erkölcsi fogalmakat.

2. diagram

m

Ez a diagram is azt igazolja, hogy a tanulók többsége pontosan ismeri a fogalmak többségét. Átlag:2,67%, a szórás 5,48. Az 1988-ban az átlag 8,12%, a szórás 10 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] Ez alapján arra következtetésre jutottam, hogy a mai gyerekeknek az erkölcsi fogalmakkal kapcsolatos ismeretük jobb.

3.

diagram

m

Ezen a diagramon és a további kettőn a

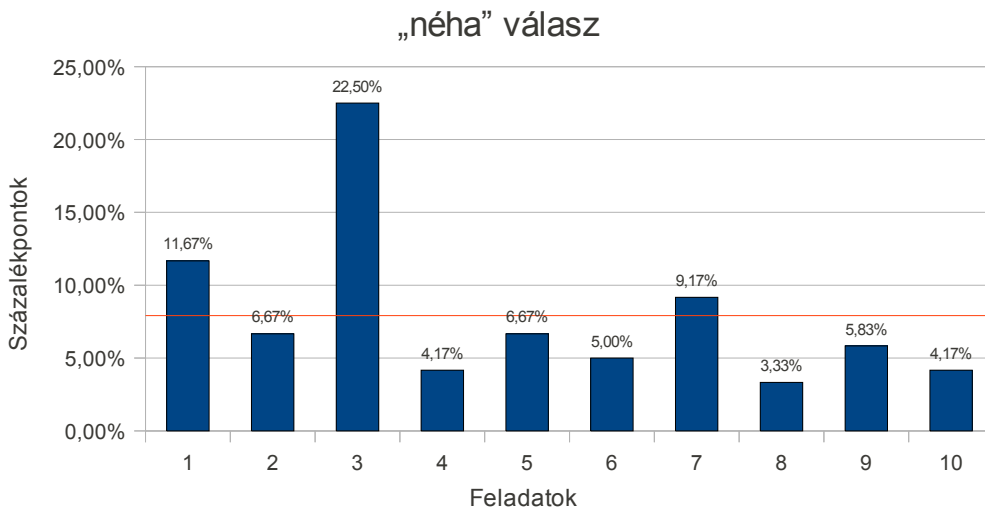
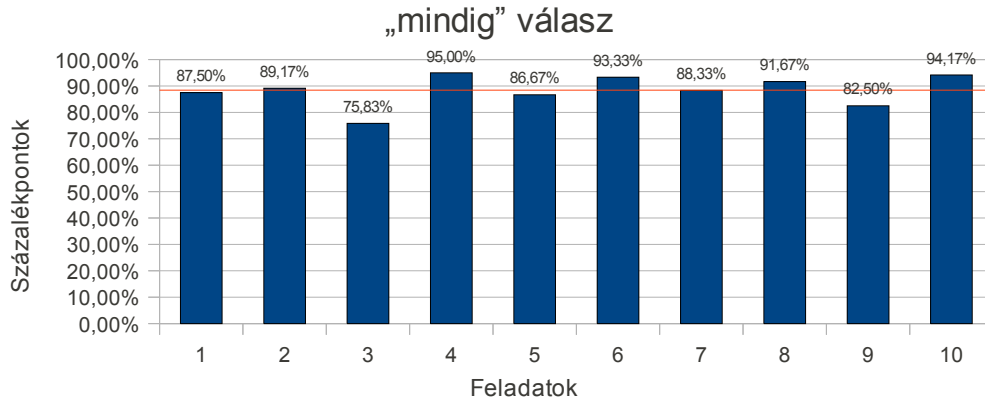
tudatos cselekvés szintjét vizsgáló kérdés válaszait ábrázoltam. Ahogy már korábban is említettem, itt azt vizsgáltam, hogy az elméletben felismert fogalmakat a gyakorlatban tudják-e alkalmazni. A 3. diagramon a „mindig” válaszok képe látható. Az átlag 88,42%, a szórás 14,49. 1988-ban az átlag 58,9%, a szórás 26.[Fekete: 1988. Mellékletek] A legtöbb tanuló 53,3%-a 10-szer jelölte be a „mindig” válasz lehetőséget. Az előbb említett felmérésnél a tanulók 63%-a választotta 10-szer. A tanulók közül sokan tudják, hogy mikor, hogyan kell cselekedni és tudatosan is döntenek, de azért előfordul olyan is, amikor a spontán erkölcsi döntés dominál és nem a tudatos. A spontán döntések számát minimálisra kell csökkentenünk. Ezt feladatot elősegíti, hogy minél több erkölcsi normákhoz tartozó szokást alakítunk ki, mint például

probléma megoldással, szituációelemzéssel, helyzetteremtéssel.

4.

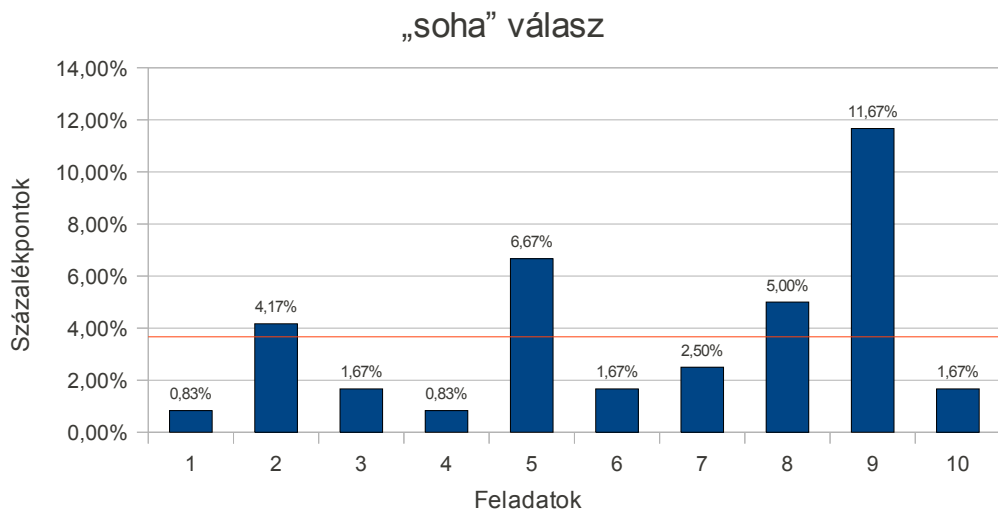
diagram

m

A „néha” feleleteknél az átlag 7,92%, a szórás 8,72. 1988-ban az átlag jóval több volt 45,6% , a szórás 25.[Fekete: 1988. Mellékletek] Ez az eredmény azt is, igazolja, hogy 21 év alatt a gyermekek tudatos döntés képességük fejlődött pozitív irányba.

5.
diagram

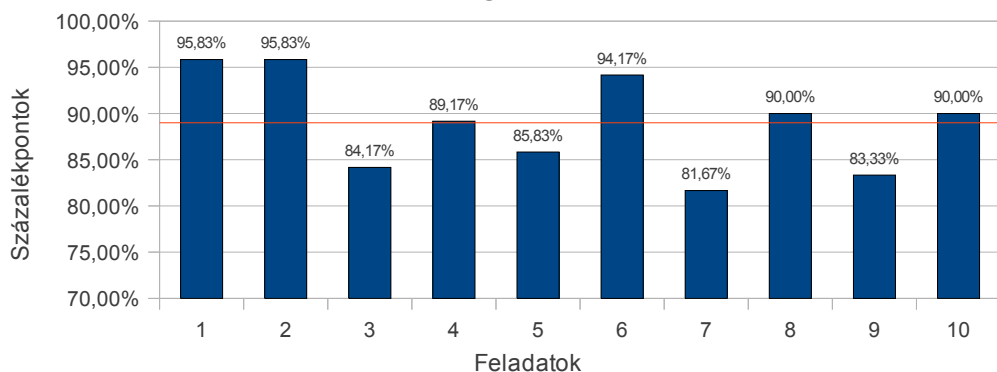

Az
átlag
3,67%
, a
szórás
8,78.
1988-
ban az
átlag
3,37%
, a

szórás 6.[Fekete: 1988. Mellékletek] Ez az eredmény is az előző állításaimat igazolja, hogy nincs olyan tanuló aki tudatosan mindig helytelenül cselekszik.

„mindig” válasz

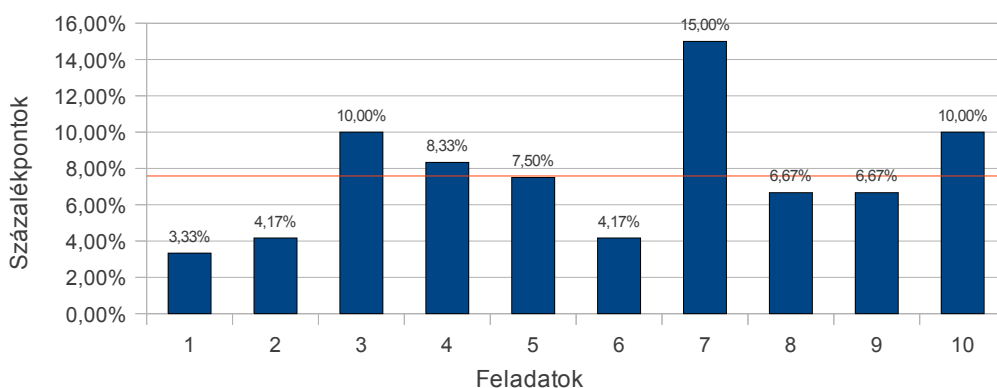
6.
diagram
A
diagram azt mutatja, hogy a

tanulók meg tudják-e előre ítélni a cselekedeteik várható pozitív, illetve negatív következményeit. Az átlag 89%, a szórás 14. 1988-ban az átlag 92,27%, a szórás 11 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A 21 évvel ezelőtti mérésnél picivel több tanuló tudta megítélni előre tettének várható következményét. A tanulók 50%-a 10szer jelölte, 1988-ban 58%-a ezt a lehetőséget. 9-szer 19%-a ez alig tér el az összehasonlított választásoktól akkor 20% választotta ezt. Akkor és most is jól ismerték a tanulók a pozitív következményhez vezető utat. A hipotézisem beigazolódt, mert mind a három választípus előfordult, de legtöbbször a „mindig” fordul elő. Így arra lehet következtetni, hogy előre meg tudják ítélni a cselekedetük helyességét.

7.

„néha” válasz

diagram
A
„néha”
felelet
ek
átlaga
7,58%
, a

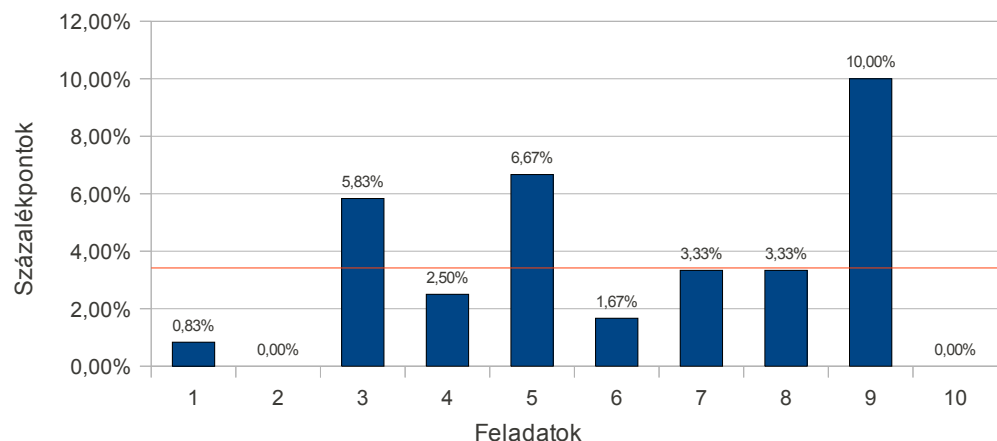

szórás 7,6. 1988-ban az az átlag 4,5% a szórás 10. 1988-ban 71,8%-a egyáltalán nem jelölte a „néha” válasznak. 13,25%-a 1-szer, 2- szer 1,65%-a. [Fekete: 1988. Mellékletek] Az ábra azt mutatja, hogy azért még vannak olyan gyerekek, akiknél ki kell alakítani a helyes döntés képességét.

8.

„soha” válasz

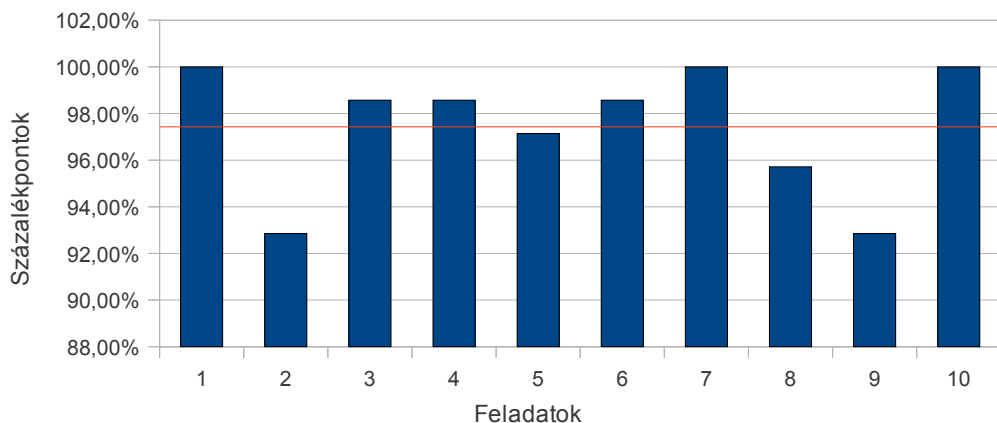
diagram
Az
átlag
3,42%
, a
szórás
4,9.
1988-
ban az

átlag 3,15%, a szórás 6.[Fekete: 1988. Mellékletek] Ekkor 2-szer 7,73%, 16%-a 1-szer, 76%-a pedig egyszer sem húzta alá. Azokon a tanulókon akik aláhúzták segíteni kell, hogy később ne érje vagy kevesebb mértékben érje őket az életben csalódások, kudarcok.

9.

FIÚK 70
„igen” válasz

diagra

m

A fiúk válaszainak eredményeit ábrázoltam.

A mérőleptől 120

tanuló közül 70 fiú volt. A 9. diagramon az „igen” válaszok ábrája látható. Átlag 97,43%, a szórás 6,52. 1988-ban az átlag 93,84% a szórás 9.[Fekete: 1988. Mellékletek] A fiúk 85,75%-a mind a tíz fogalomra igen választ adott, tehát felismerte őket, és a tanult fogalmakat ráismerő szintjén elsajátították. Mindössze a tanulók 2,85%-a jelölte 9-szer és 8-szor 11,43%-a. Az előző felmérésben megkérdezett tanulók közül 10-szer 63%-uk, 9-szer a 17,8%, 8-szor 13,59% választották. A most megkérdezett diákok jobban felismerték az erkölcsi fogalmakat

mint a

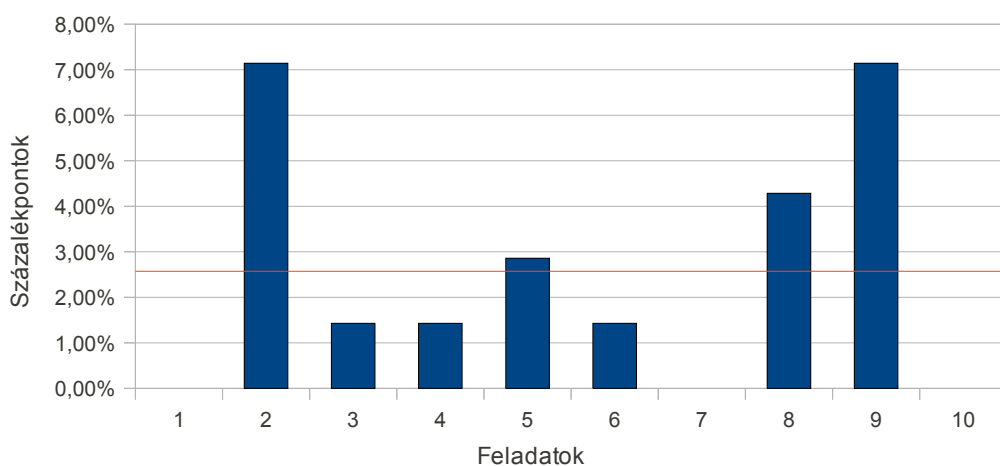
21 évvel ezelőtiek.

10.

diagra

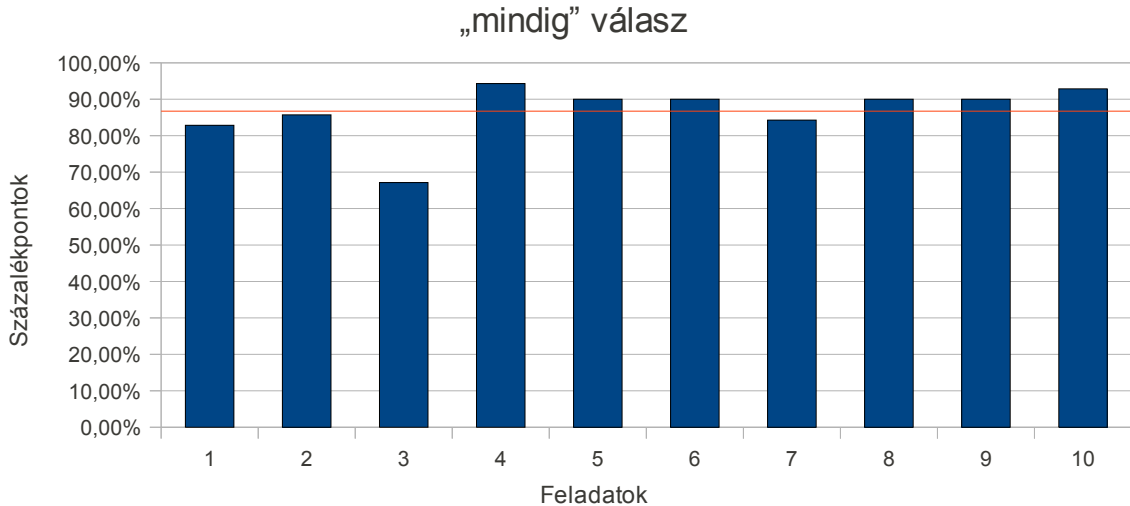
m

„nem” válasz

A fiúk „nem” válaszainak

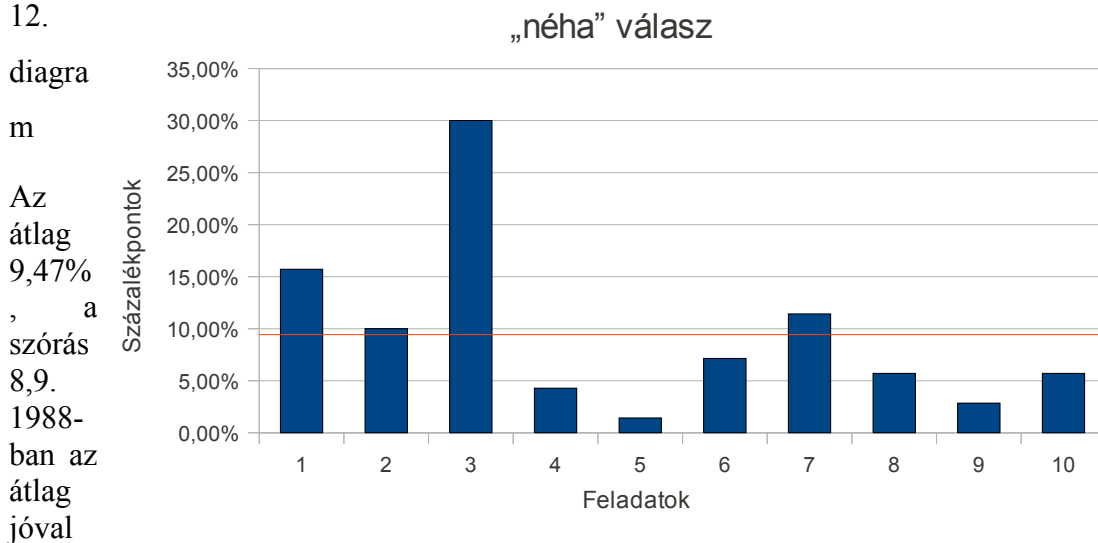
átlag 2,57%, a szórás 4,24. 1988-ban az átlag 6,16%, a szórás 9 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] Vagyis a tanulók 85,71%-a egyszer sem jelölte be a „nem” választ, míg a rendszer váltás előtt megkérdezettek 63%-a nem jelölte be.

11. diagram

A tudatos cselekvés szintjét vizsgáló kérdés ábráit ábrázoltam az alábbiakban. Jelenleg a „mindig” válaszokat ábrázoltam a diagramon. Az átlag 86,71%, a szórás 14,51. 1988-ban az átlag csak 53,13% a szórás pedig 28 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A vártnál sokkal többen választották 10-szer a „mindig” lehetőséget, a fiúk 45,71%-a. Valószínűleg ők nem voltak őszinték, mert véleményem szerint senki se cselekszik minden helyzetben az elvártnak megfelelően, tudatosan.

12.

több volt 44,11%, a szórás pedig 27.[Fekete: 1988. Mellékletek] Feltételezésem szerint, a 21 évvel ezelőtt megkérdezett tanulók sokkal őszintébben válaszoltak, a mai gyermekek több nyomásnak, megfelelési akarásnak vannak kitéve. A fiúk 45,71%-a egyszer sem jelölte be ezt. Míg az előzőben a 16,44%-a nem jelölte be egyszer sem a „néha” választ. Meglepő eredményt tapasztalhatunk, ez betudható annak is, hogy a tanulók nagyon is jól tudják, hogy kell viselkedni, de csak papíron. Feladatunk az, hogy mindezek a cselekedeteikben is észrevehető legyen.

13.

diagram

m

Az átlag 3,86%,
többek be a „soha” választ, mint 1988-

ban hiszen akkor csak 2,74%-a választotta ezt a lehetőséget.[Fekete: 1988. Mellékletek] Célunk, hogy ezt kis százalékot is nullára csökkentsük, hogy minden gyerek a lehető legtöbb esetben helyesen cselekedjen.

14.

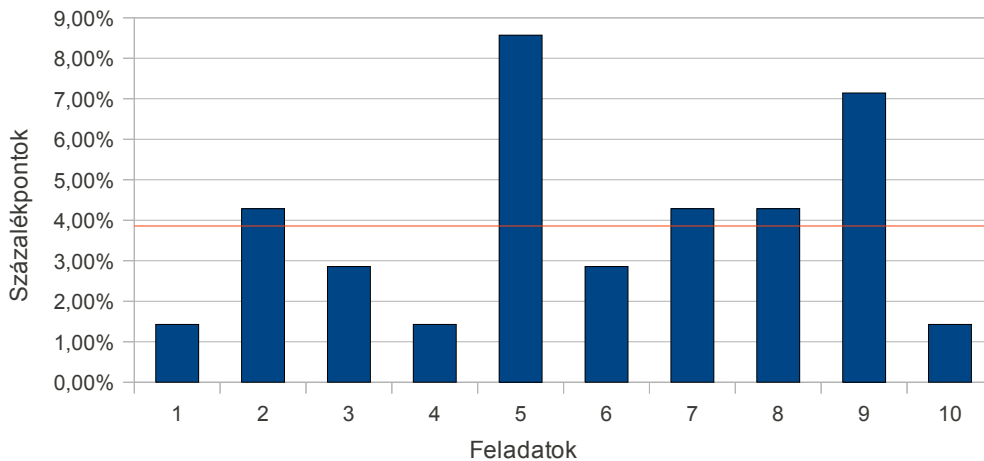
diagram

m

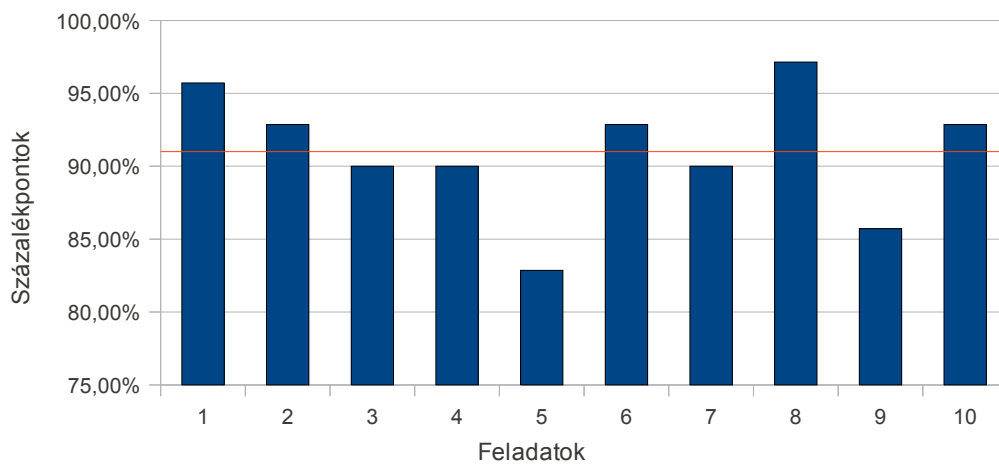
A következőkben a morális gondolkodás szintj

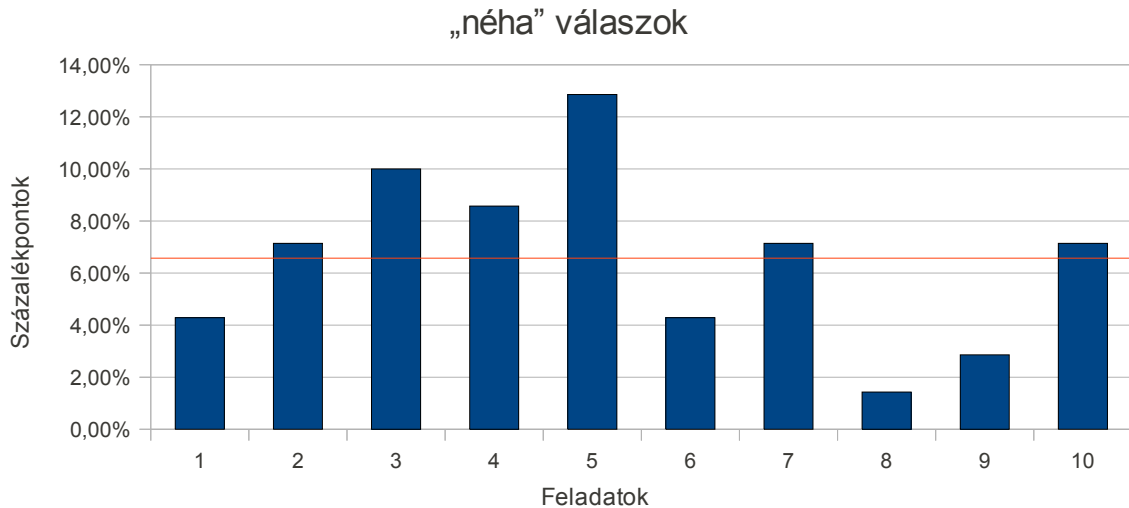
ét vizsgáltam a fiúknál, hogy tudják megítélni cselekedeteik kimenetelét előre. Az átlag 91%, a szórás 13,2 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A tanulók 60%-a minden esetben a „mindig” tudja mi a helyes cselekedetet választotta. 1988-ben a fiúk 65,75% válaszolt ugyanígy.

„soha” válasz

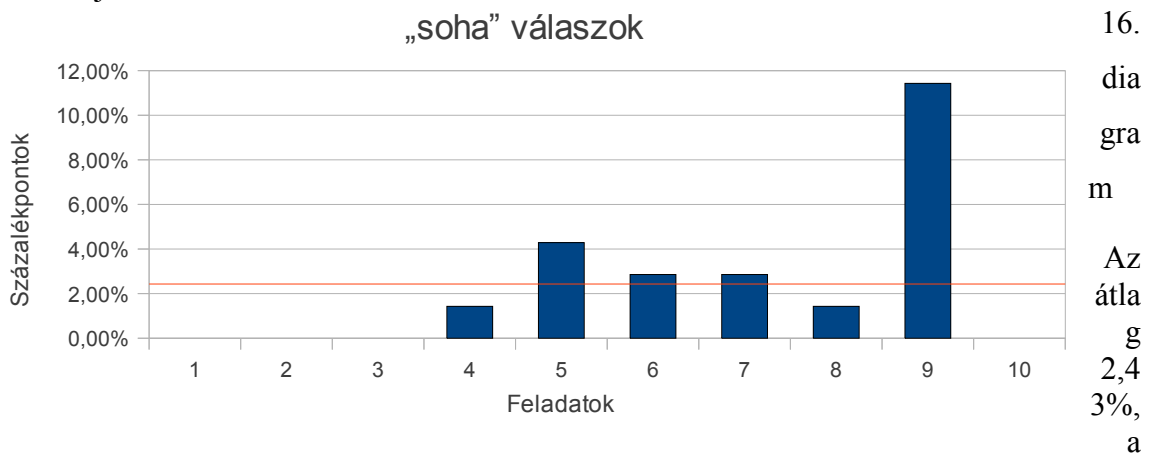
„mindig” válasz

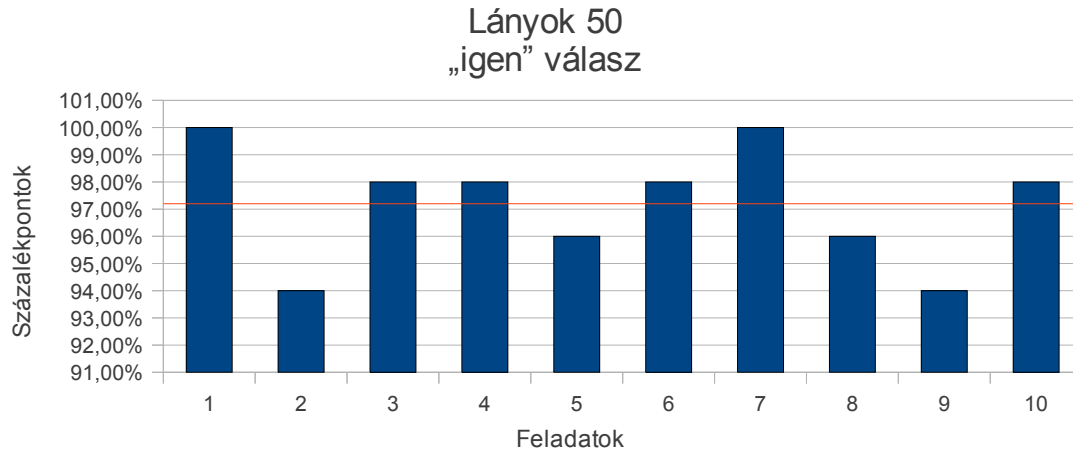

15. diagram

Az átlag 6,57%, a szórás pedig 6,8. 1988-ban az átlag 4,11% , a szórás 8 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A fiúk 35,71% válaszolt a „néha” lehetőséggel. Arra kell törekednünk, hogy a gyermekek minden esetben tudatosan előre meg tudják határozni, hogy a tettüknek mi lesz a végeredménye. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy az életben minimális kudarc, váratlan fordulatok ériék a tanulókat.

szórás 5,22. az 1988-as adatok szerint az átlag 2,19%, a szórás 5. A tanulók 15,71%-a adta a „soha” választ. Ezeknek a gyermekeknek nehézségeik vannak. Valószínűleg ritkán cselekednek tudatosan, mert nincsen meghatározott céljuk amit el szeretnének éri.

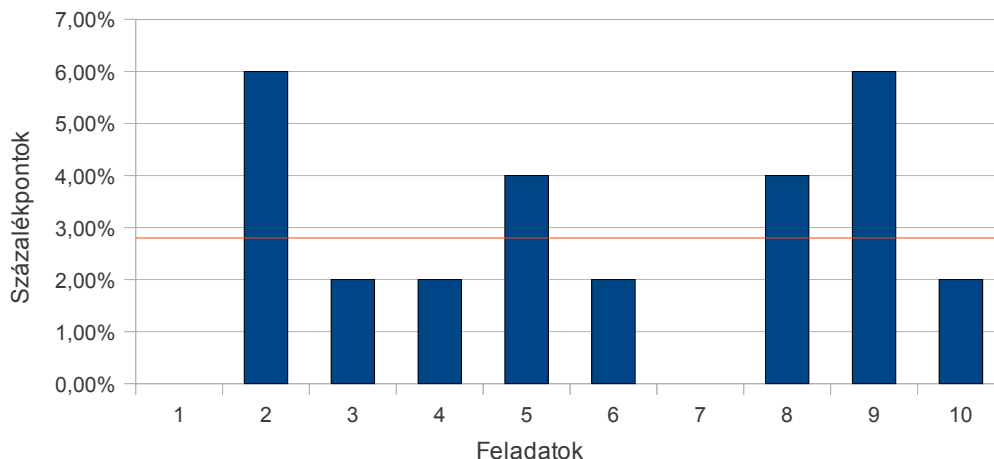
17. diagram

A lányok teljesítményét láthatjuk diagramon ábrázolva. A 120 tanulóból 50 lány töltötte ki a kérdőívet. A ráismerés szintjét vizsgáló kérdések „igen” válaszai láthatók. Az átlag 97,2%, 1988-ban 90,56% volt. A fiúk átlagához képest a lányoké minimálisan kisebb a 2010 és 1988-as eredmények egyaránt. A lányok 84%-a tízszer jelölte be az „igen” választ, míg 21 évvel ezelőtt a tanulók 19,44%-a felelt így. Ebből azt lehet látni, hogy a lányok és a fiúk válaszai között nincs nagy eltérés. Ezzel szemben a régebbi felmérésben kapott eredmények szerint a fiúk és lányok választásait között nagyobb eltérés tapasztalható. Véleményem szerint ez azt is bizonyítja, hogy a mai társadalomban a fiúk és lányok közötti ellentétek csökkentek.

18. diagramm

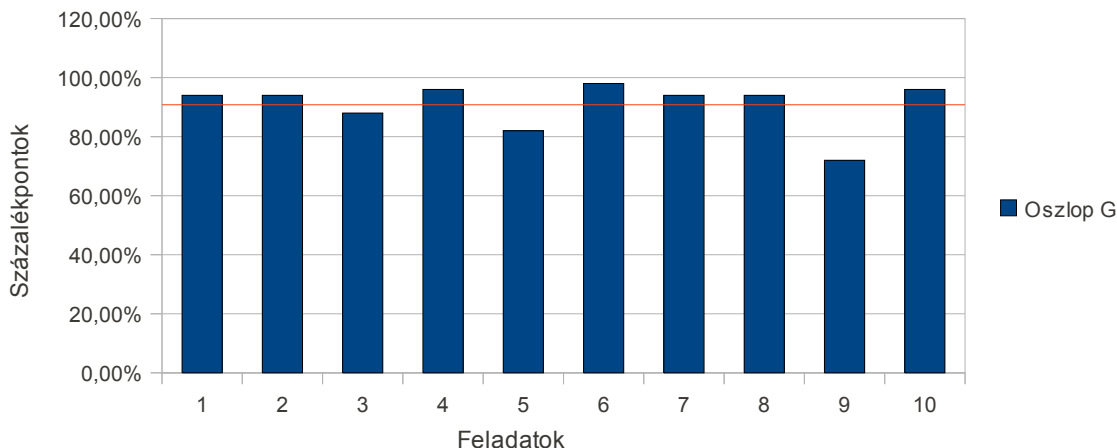
Az átlag 2,8%, a szórás 7,07, vagyis a lányo

„nem” válasz

k több „nem” választ adtak, mint a fiúk. Ez az állítás ugyanúgy igaz a 1988-ban kapott eredményekre is.[Fekete: 1988. Mellékletek]

„mindig” válasz

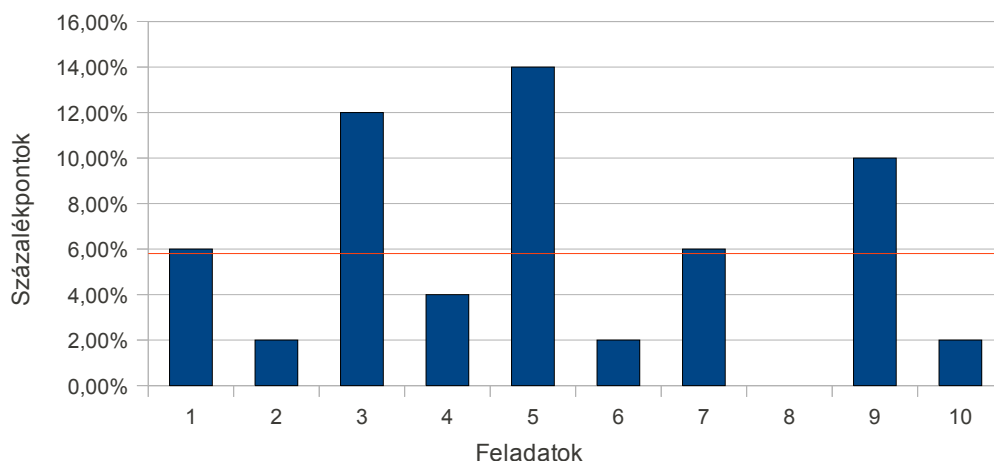

19. diagram

Most a lányok tudatos cselekvés szintjét vizsgáló kérdésre adott válaszok láthatóak. A 19. diagramon a „mindig” válaszok. A lányok válasza 4,09 %-kal több itt, mint a fiúké, mert a lányok átlaga 90,8%. Ez az eltérés nem jelentős. A különbség oka talán a pszichikumok különbsége miatt van. A lányok 64%-nál tízszer szerepelt ez a lehetőség. Olyan tanuló nem volt aki egyszer sem jelölte be. Nagy változás tapasztalható 1988-óta, hiszen akkor mindössze csak 1 tanuló jelölte be 10-szer.

20.

„néha” válaszok

diagramm

Az átlag 5,8%, amely 3,63 %-kal

alacsonyabb, mint a fiúké. 1988-ban a fiúk aránya nagyobb volt, mint a lányoké. [Fekete: 1988. Mellékletek] A legtöbb lány egyszer sem jelölte be ezt a választ. Mindössze, csak a 36% jelölte be a „néha” választ. Az a feltételezésem, hogy a „mindig” és a „néha” válaszok meghatározóak lesznek a választásoknál beigazolódt. A fiúknál és a lányoknál is egyeznek a nevelési célok, feladatok, mert nem tapasztalható nagy különbség.

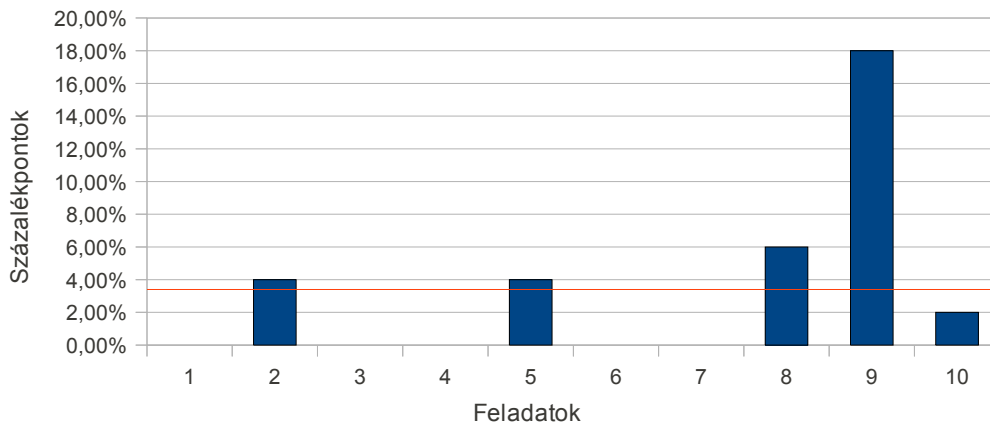
21.

diagram

„soha” válasz

m

Az
 átlag
 3,4%,
 a
 szórás
 8,2.
 a
 14%-a
 a
 tanuló
 knak
 egysz

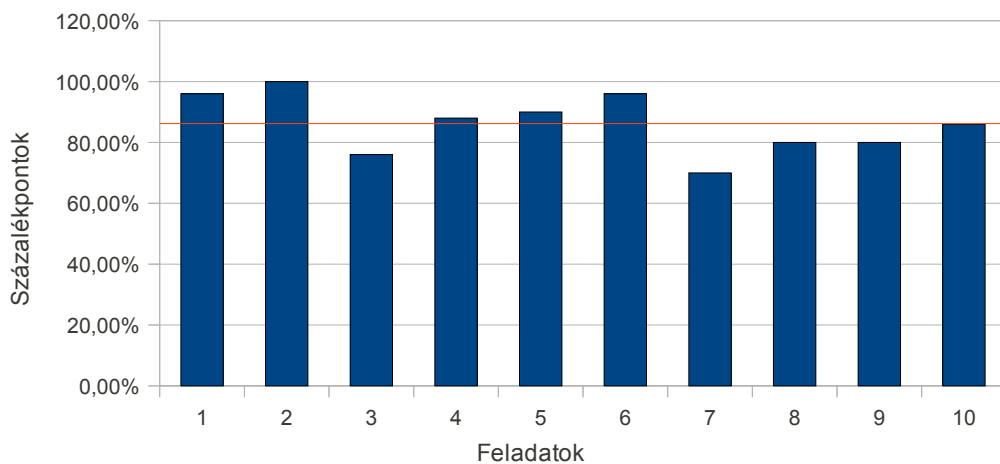
er,4%-a pedig kétszer, illetve háromszor jelölte be. Ezeknél a tanulóknál, még ellehet érnei nevelési ráhatással azt, hogy a valóságban ne így cselekedjenek. Az ilyen gyermekek 1988-ban többen voltak, mint most. Akkor a tanulók 17,59% jelölte be egyszer, kétszer pedig a 11,11%-a.

22.

diagram

„mindig” válasz

m

A
 lányok
 morál
 is
 gondok
 kódá
 sát
 vizsgá
 ltam.
 Itt a

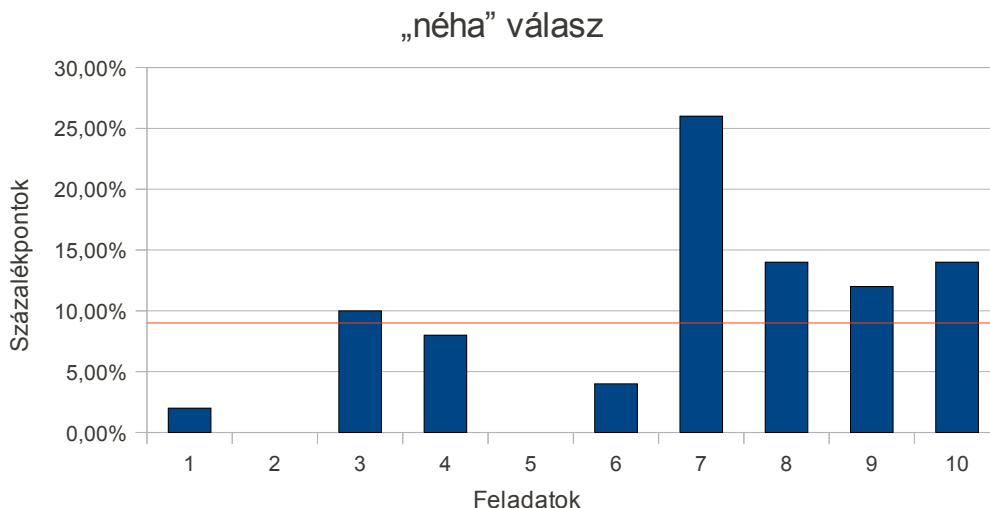
„mindig” válaszok diagramja látható. Az átlag 86,2 %, a szórás 14,55. A fiúkéhoz képest ez 4,8%-kal kevesebb. 1988-ban a lányok 91,3 %-a felelt a „mindig” lehetőséget. Tízszor a lányok 36%-a, kilencszer a 28%-a. 21 évvel ezelőtt a megkérdezettek 57%-a mindig ezt a választ jelölte be. Sokan helyesen döntöttek akkor is, és most is. [Fekete: 1988. Mellékletek]

23.

diagram

Az átlag 9% ez picivel magasabb, mint a fiúknál.

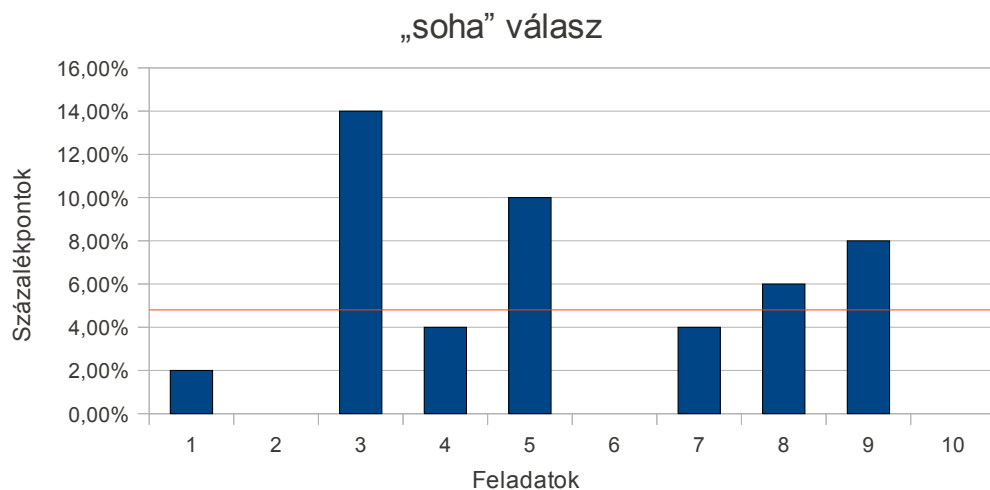

A szórás 9,1. 1988-ban az átlag 4,91% a szórás 10 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] Célunk, hogy a gyermekek minden egyes esetben a helyes döntést válasszák.

24.

diagram

Az átlag 4,8 %, a szórás pedig 4,52. Az 1988-ban

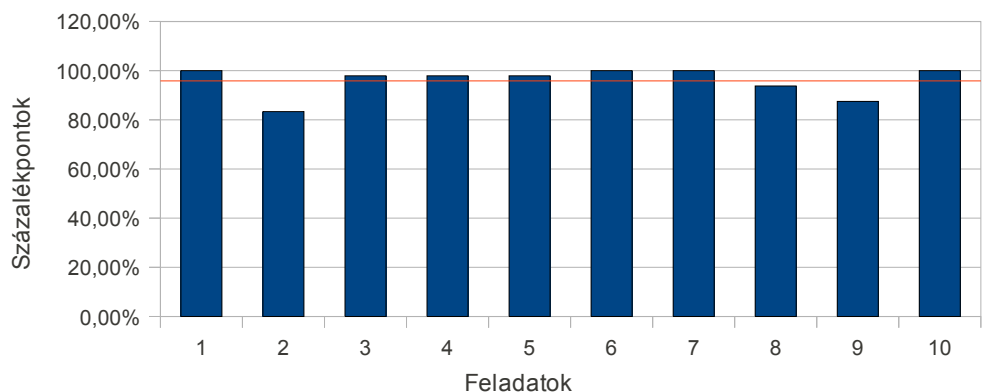

végzett felmérés alapján az akkori átlag 3,8%, a szórás 7. Akkor a fiúk 1,61%-kal kevesebben választották ezt a lehetőséget. Most 2,37%-al több lány választotta, mint fiú.

Azt a következtetést vontam le, hogy a lányok és a fiúk választásai között nincs nagy különbség. A fiúkra és a lányokra is egyaránt egyforma társadalmi elvárásokon nyugvó

nevelői elvek hatnak. 25.

Szellemi foglalkozású szülők gyermekei „igen” válasz

diagram

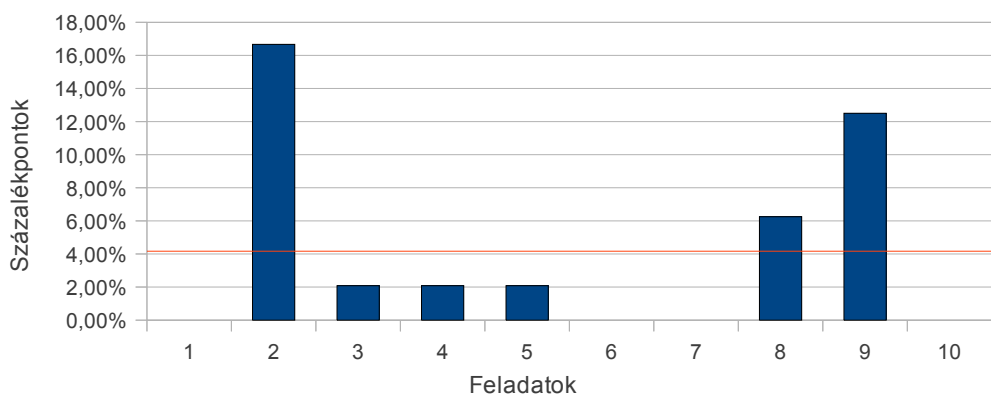
A szellemi foglalkozású szülők gyerme

keinek válaszait fogom ábrázolni. A feladatlapokat 48-an töltötték ki. Az első diagramon a

ráismerés szintjét vizsgáló mérőlapok „igen” válaszai láthatóak. Az átlag 95,83%, a szórás 7,94. 1988-ban az átlag 90,77%, a szórás 11.[Fekete: 1988. Mellékletek] Itt is beigazolódott a feltételezésem ,hogy a gyermekek akkor is és most is ismerik a fogalmakat.

„nem” válasz

26.

diagram

Az átlag 4,17%, a szórás 7,07. 1988-ban az

átlag 9,23%, a szórás 24.[Fekete: 1988. Mellékletek] Viszont a tanulók 10,41% egyszer 12.5%-a kétszer felelt nemmel. Míg az előző kérdőívben a tanulók 17.94%-a egyszer, illetve kétszer válaszolt nemmel. Ezek a tanulók nincsenek tisztában ez erkölcsi fogalmak jelentésével. Szerencsére napjainkra ez az arány csökkent,de még mindig nem elég alacsony. A fogalmak tartalmát el kell nekik magyarázni, egyéni foglalkozáson belül.

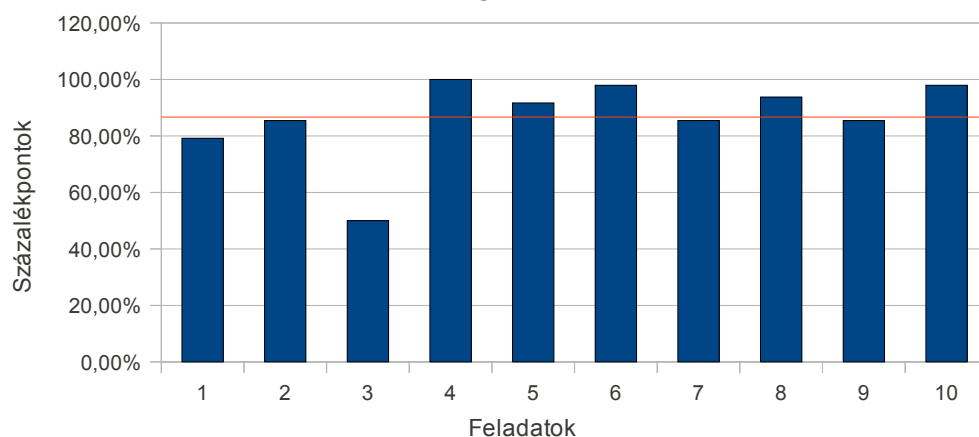
27.

diagram

„mindig” válasz

m

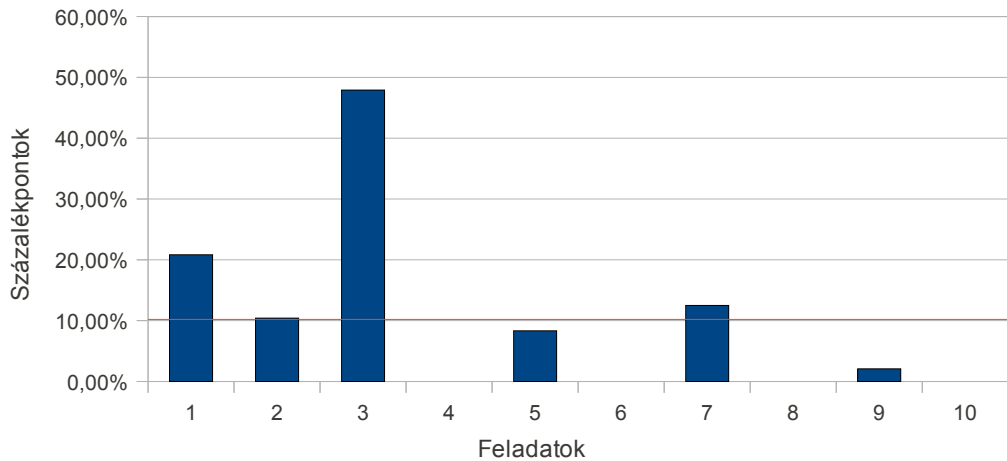
A tudatos cselekvés szintjét vizsgálтам. Az átlag 86,67

%, a szórás 15,34. 1988-ban az átlag 54,87%, a szórás 10.[Fekete: 1988. Mellékletek] A tanulók 45,83%-a tízszer, 16.6%-a kilencszer jelölte be ezt a választ. Míg 1988-as adatok szerint a legtöbben 25.64%-a négyszer választotta ezt a lehetőséget. Az átlagokból is jól látszik, hogy napjainkban a gyermekek tudatosabban cselekednek.

„néha” válasz

28.

diagram

Az átlag 6,39%, a szórás 7,93. 1988-ban az átlag

jóval magasabb volt 41,05%. A tanulók 45,83%-nál egyszer sem szerepelt ez a válasz, míg 20 évvel ezelőtt 7,69%-a nem jelölte. Valószínűleg azok a tanulók akik a „néha” nem választották őket a „mindig” lehetőséget választották tízszer. Erre enged következtetni az előzőekben leírtak.

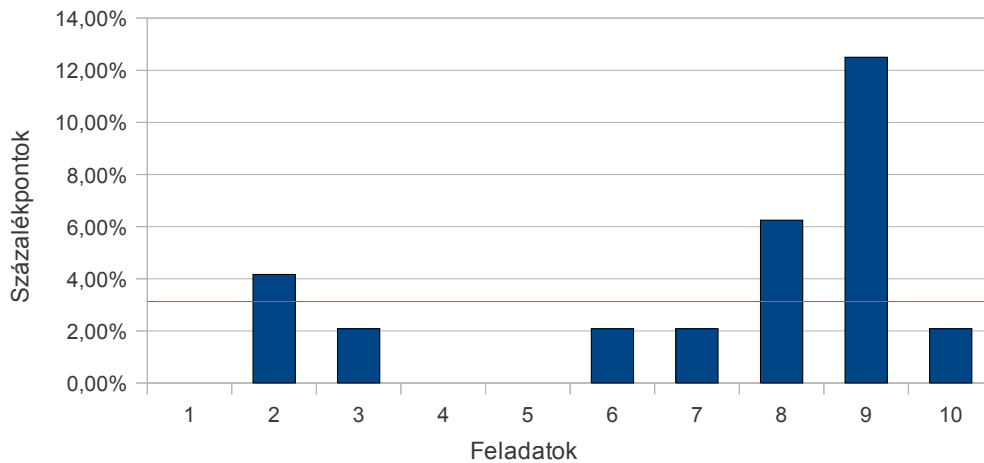
29.

diagram

„soha” válasz

m

Az átlag 3,13%, a szórás 8,09. 1988-ban az átlag 4,1%, a

szórás 5 volt. [Fekete: 1988. Mellékletek] A tanulók 77,08%-a egyszer sem jelölte, viszont 18,75%-a egyszer és 4,16%-a pedig háromszor választotta. A régebbi felmérés szerint a tanulók 35,89%-a egyszer jelölte be. De ez nem biztosíték arra, hogy a gyakorlatban is ennyire jó

eredm

ények

et

kapná

nk.

30.

diagram

m

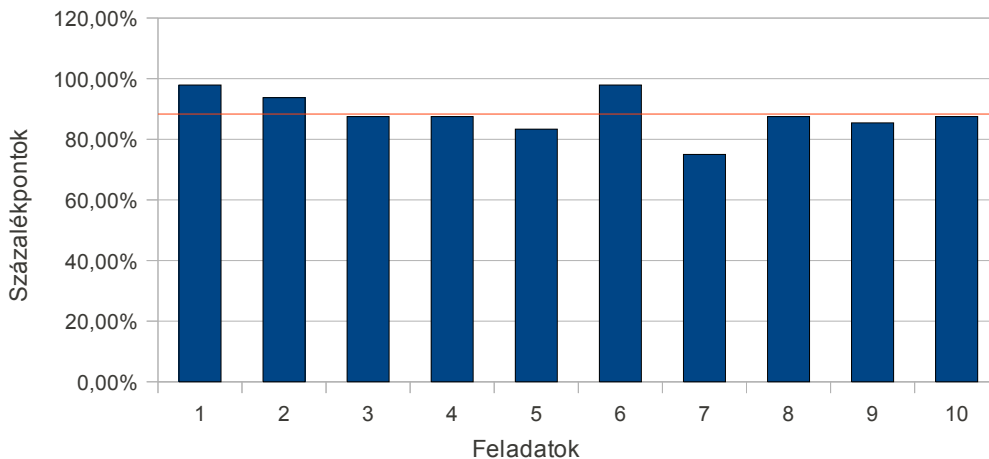
A

moráli

s

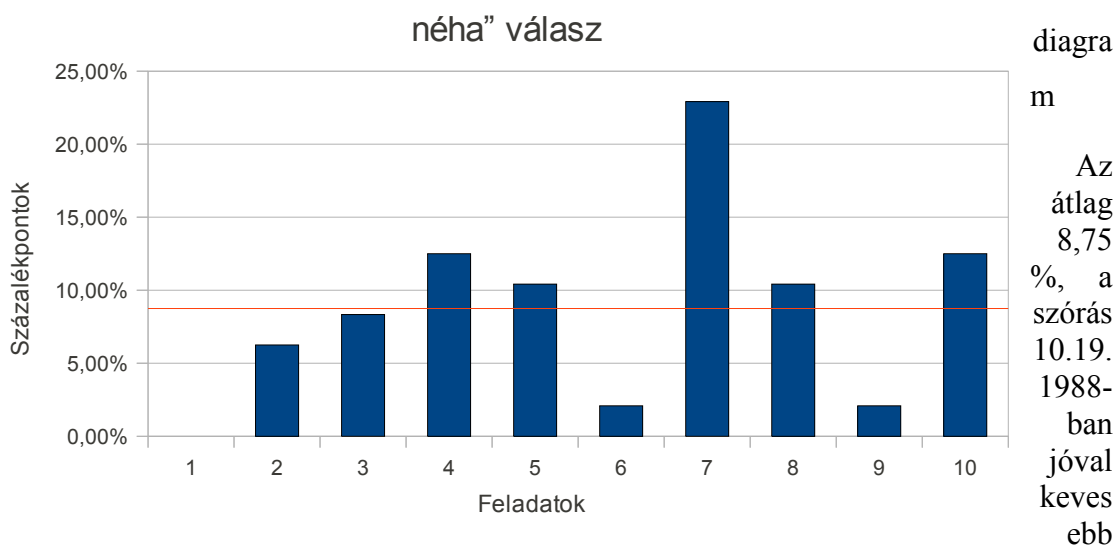
gondo

„mindig” válasz

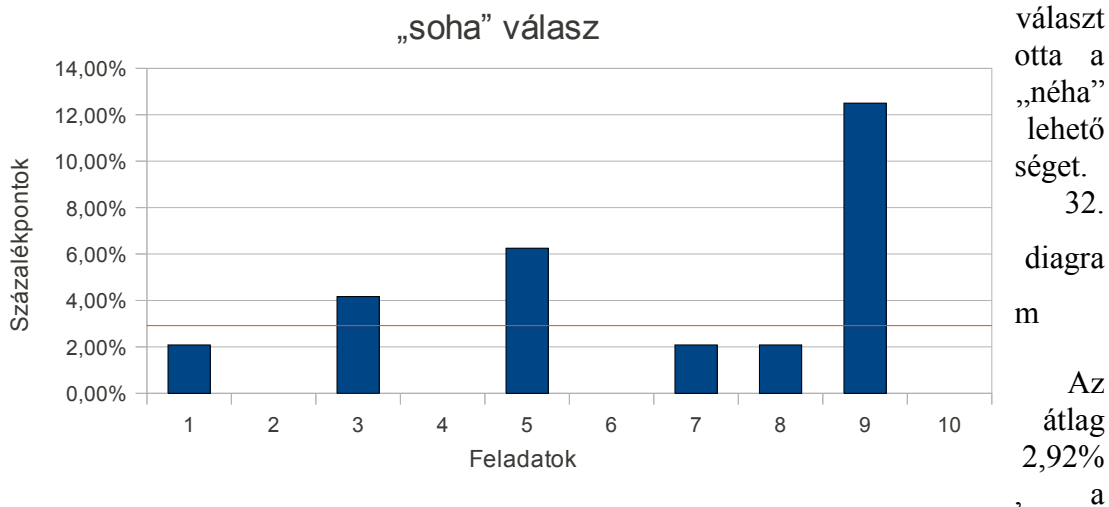

lkodást vizsgáló kérdések. Az átlag 88,33%, a szórás 14,34. 1988-ban az átlag 93.85%, a szórás 8. A megkérdezettek 45,83%-a mind a tízszer a „mindig” választ jelölte be. 1988-as felmérés szerint a tanulók 56,41%-a választotta tízszer. A tanulók többsége elméletben megtudja állapítani cselekedeteinek milyenségét.

31.

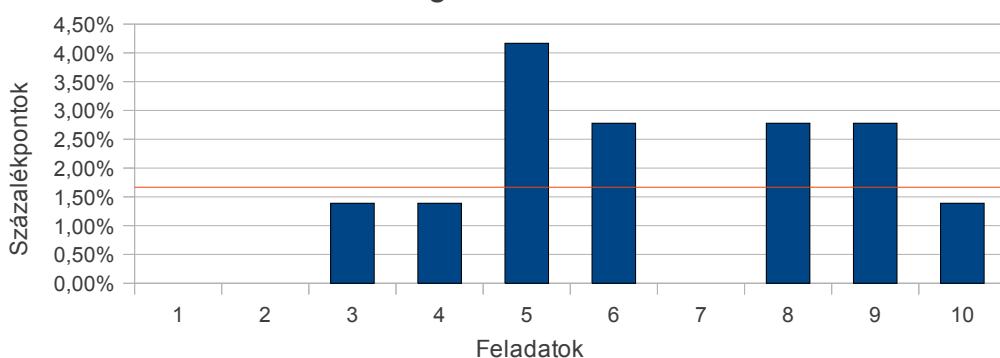

volt az átlag mindössze csak 2,05% és a szórás 5 volt. [Fekete: 1988. Mellékletek] A megkérdezettek 54,16%-a egyáltalán nem jelöltbe a „néha” választ. Míg 1988-ban a tanulók 82,05%-a egyszer sem választotta

szórás 4,67. 1988-ban picivel több volt az átlag 4,1%, a szórás 6. A tanuló 77,8 %-a egyszer sem, egyszer 18,75%-a, és 2,08%-a ötször választotta a „soha” válasz lehetőségét. 1988-ban a tanulók 2,56%-a választotta egyszer, ez 16,19%-al kevesebb, mint napjainkban.

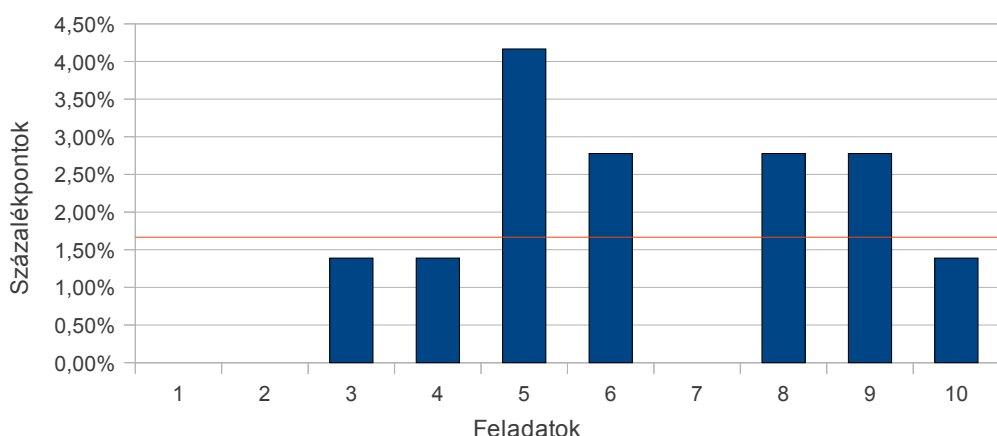
Fizikai dolgozó szülők gyermeke 72 „igen” válasz

33.
diagram
m
A
fizikai
dolgozó
szülők
gyermek
einek

ek teljesítményeit ábrázoltam. 120 tanulóból 72 tanuló sorolható ebbe a csoportba. Ráismerés szintjét vizsgáló kérdés „igen” válaszai látható a 33. diagramon. Az átlag 98,33%, a szórás 5,56. Ez az eredmény nem sokban tér el a 1988-es eredményektől akkor az átlag 92,18%, a szórás 10 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A szellemi dolgozó szülők gyermekeinél picivel magasabb volt az átlag, de nem számottevő. A tanulók 91,66%-a tízszer, 8,3 %-a nyolc alkalommal felelt „igennel”. 1988-hez képest nőtt a száma azoknak, akik mind a tízszer választották ezt a lehetőséget 35,33%-kal.

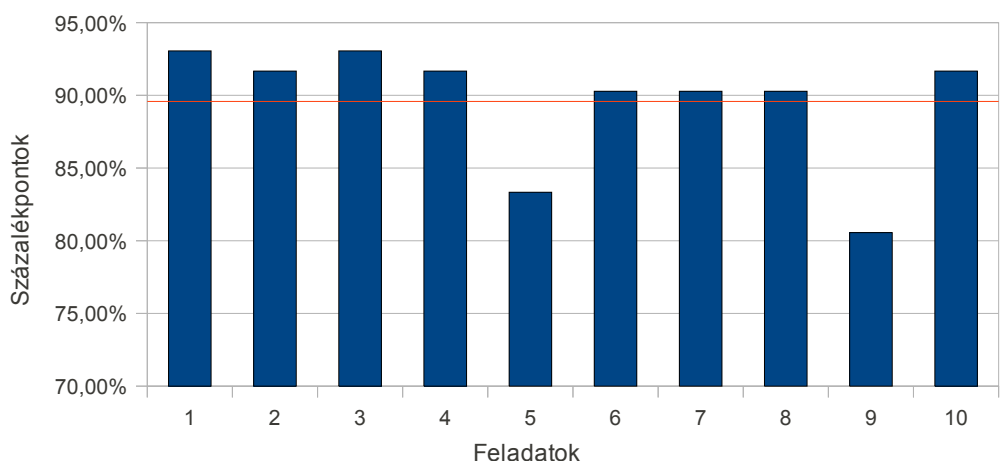
„nem” válasz

34.
diagram
m
Az
átlag
1,67%
, a
szórás
0.
1988-
ben az
átlag

7,81%, a szórás 10,48.[Fekete: 1988. Mellékletek] A szellemi dolgozó szülők gyermekeinek válaszaikhoz képest ez az eredmény 2,5%-kal kevesebb. A tanulók 91,66%-a tízszer, 8,3%-a pedig kétszer válaszolt „nemmel”. Néma különbség tapasztalható a szellemi és fizika dolgozó szülők gyermekei között, 16,66%-kal többen jelölték ebben az esetben a gyermekek ezt a lehetőséget.

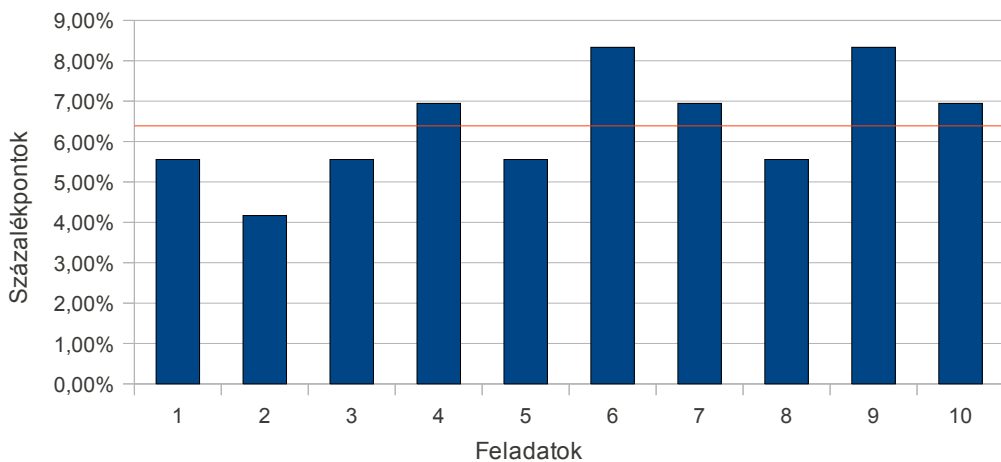
„mindig” válasz

35.
diagram
m
A
tudato
s
cselek
vés
szintjé
t
vizsgá

ló kérdéseket vizsgálom. Az átlag 89,58%, a szórás 13,88. 1988-ben az átlag 49,93% ez jóval kisebb volt ,mint most. Pontosan 39,65%-al. A szórás 26 volt. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a mostani tanulóknak sokkal jobb a tudatos cselekvésük, mint régebben. A tanulók 58,33%-a mind a tízszer a „mindig” választ választotta A fizika és szellemi dolgozó szülők gyermekei között lévő különbség ebben az esetben minimális.

„néha” válasza

36.

diagram

Az átlag 6,39%, a szórás 7,3. 1988-ben az átlag %,

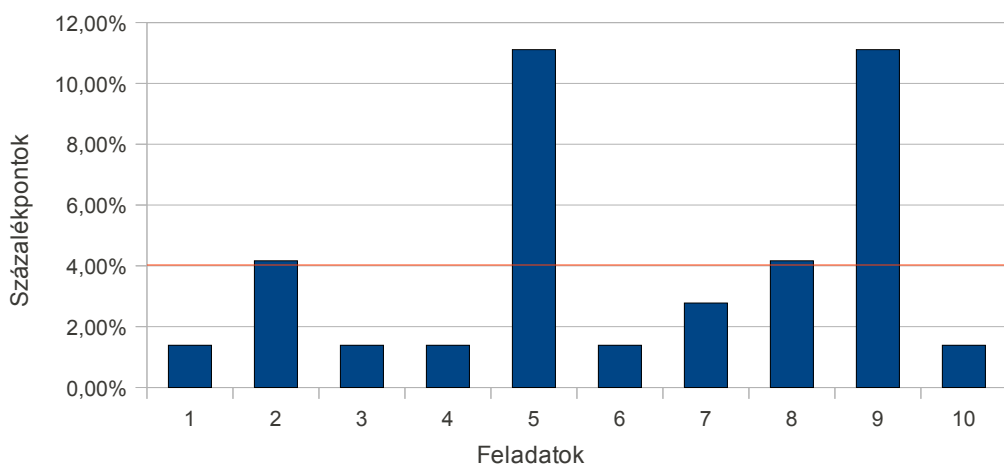
A tanulók 44,44%-nál egyszer sem szerepelt ez a válasz. Valószínűleg azok a tanulók akik a „néha” válasz lehetőséget egyszer sem választották ők a „mindig” lehetőséget választották tízszer. Erre enged következtetni az előzőekben leírtak. A gyermekek 25%-a pedig csak egyszer

jelölte be.

37.

diagram

„soha” válasza

Az átlag 4,03%, a szórás

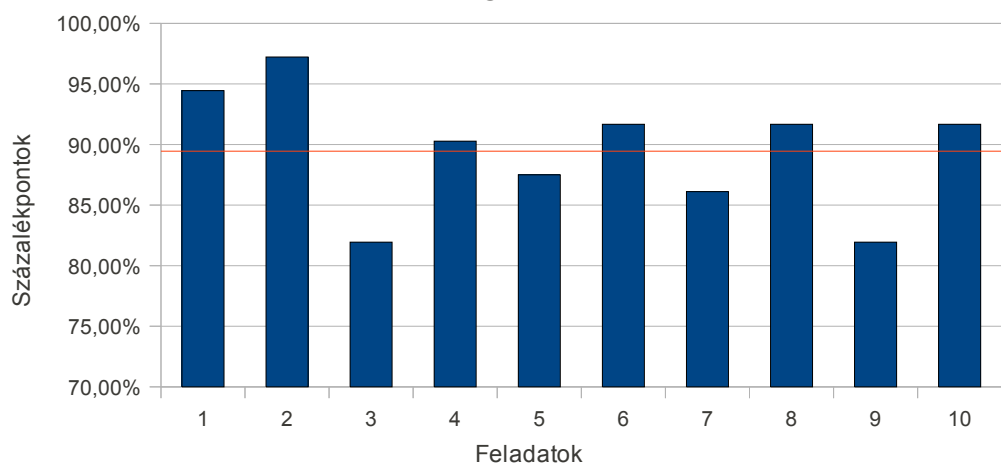
9,19. 1988-es átlag %, a szórás volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A tanulók 76,38%-a egyszer sem jelölte, viszont a 10%-a egyszer és 2,77%-a pedig kétszer választotta. De ez az eredmény nem biztosíték arra, hogy a gyakorlatban is ennyire jó eredményeket érnének el.

38.

„mindig” válasz

diagram

A morális gondolkodás

szintjét vizsgáló kérdések diagramjai láthatók. Az átlag 89,44%, a szórás 13,7. 1988-ban az átlag 91,83%, a szórás 11,66. A megkérdezettek 52,77%-a mind a tízszer a „mindig” választ jelölte be. A régebbi felmérés szerint a tanulók 53,40%-a választotta tízszer. A tanulók java része elméletben megtudja állapítani tetteinek milyenségét.

39. „néha” válasz

diagram

m

Az átlag 6,81%, a szórás 4,9.

1988-ban jóval kis

mértékű volt az átlag összege 2,05% és a szórás 10,5 volt. A megkérdezettek 58,33%-a egyáltalán nem jelöltbe a „néha” választ. Míg a több évvel ezelőtti kérdéskor a tanulók 81,15%-a egyszer sem döntött a „néha” lehetőség mellett.

40.

diagram

m

Az átlag 3,75%, a szórás 5,7.

1988-ban picive

l több volt az átlag 4,26%, a szórás 6. A tanulók 73,6 %-a egyszer sem, egyszer 15,27%-a, és 11,1%-a kétszer választotta a „soha” válasz lehetőséget. A 80-as évek végén készült felmérés szerint a tanulók 2,5%-a választotta egyszer, ez a fentebb említett korábbi felmérés tükrében 12,77

%-al kevesebb,

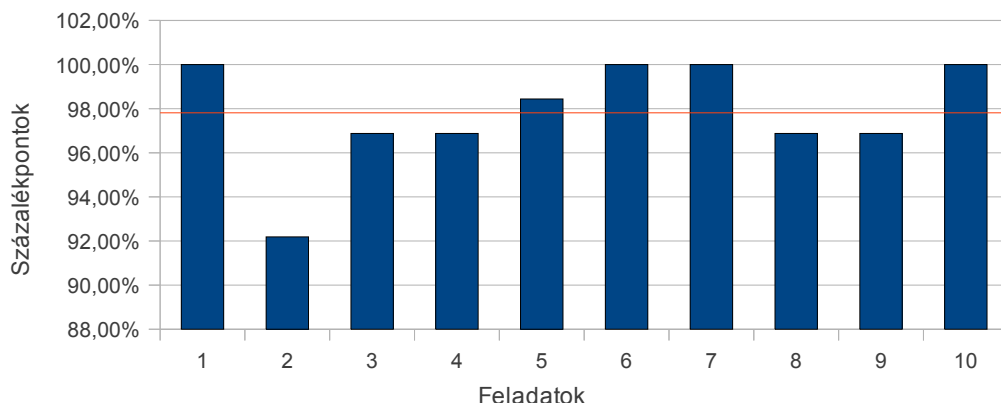
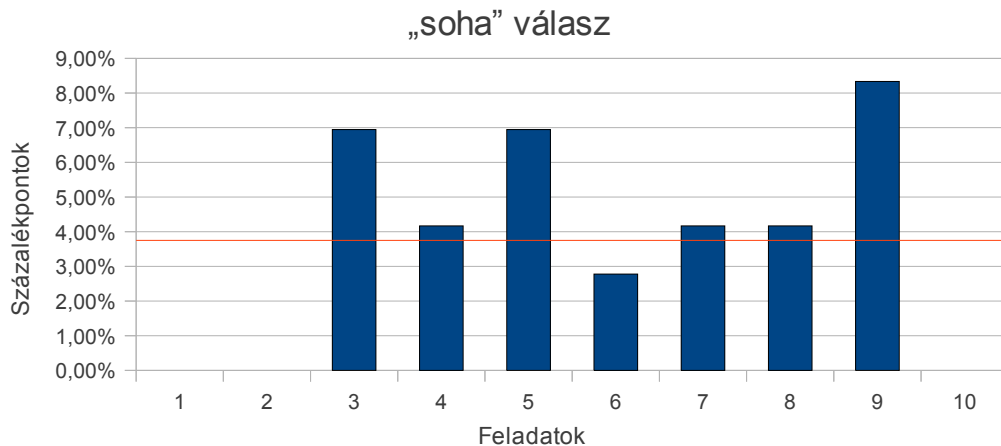
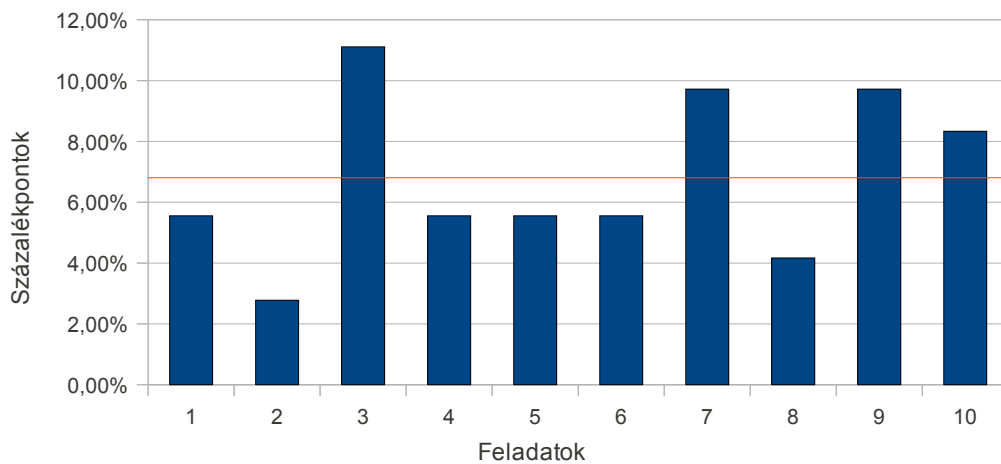
mint napjainkban.

41.

diagram

m

Belvárosi 64 „igen” válasz

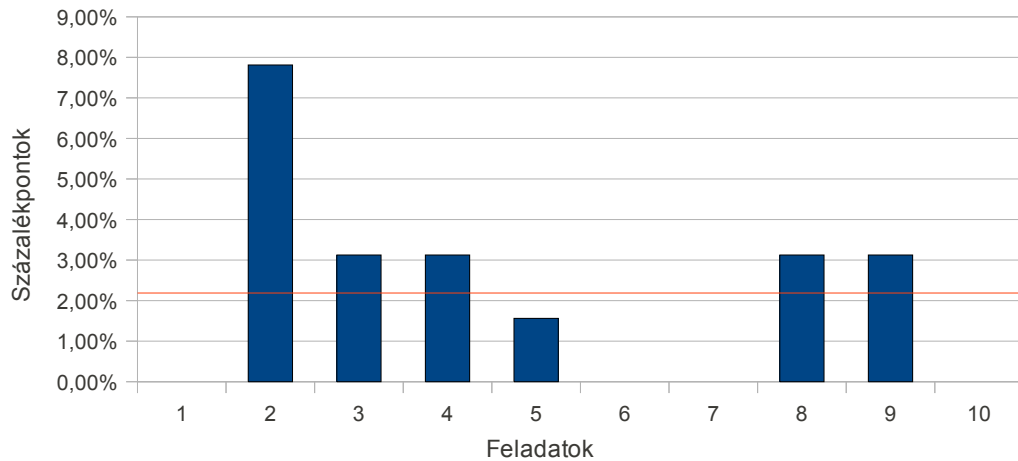

A belvárosban élő gyermekek teljesítményeit ábrázoltam. 120 tanulóból 64 tanuló sorolható ebbe a kategóriába.

Ráismerés szintjét vizsgáló kérdés „igen” válaszai látható a 41. diagramon. Az átlag 97,81%, a szórás 6,03. Ez az eredmény nem sokban tér el a 1988-as összegtől, mert akkor az átlag 90,28%, a szórás 11,84 volt. A diákok 87,5%-a tíz, 3,13 %-a kilenc alkalommal döntöttek „igennel”. A rendszer váltás előtthöz képest nőtt a száma azoknak, akik mind a tízszer választották ezt a lehetőséget 32,35%-kal.

„nem” válasz

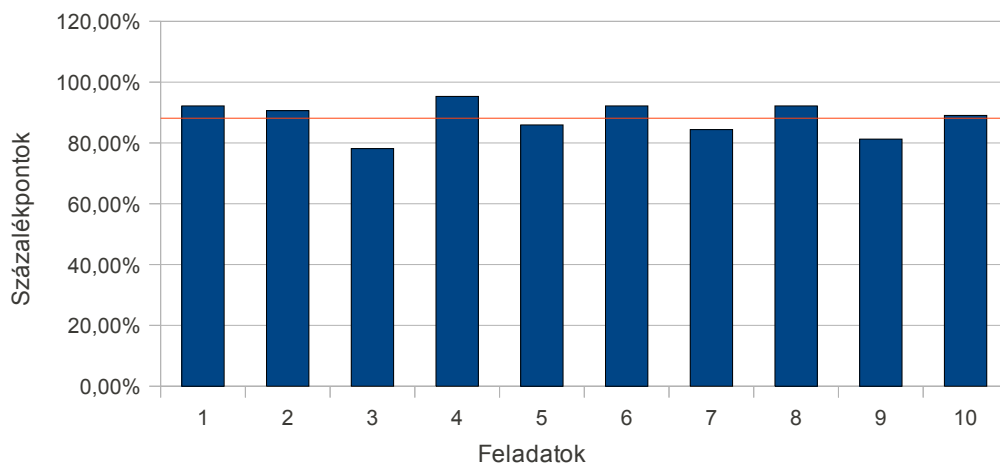
42.
diagram

Az
átlag
4,17%
, a
szórás
4,62.
1988-
ban az

átlag 9,72%, a szórás 11,84.[Fekete: 1988. Mellékletek] Viszont a tanulók 3,125% egyszer, 9,375%-a kétszer reflektált nemmel. Míg az előző kérdőívben a tanulók 12,74%-a egyszer, illetve kétszer válaszolt nemmel. Ezek a tanulók nincsenek tisztában ez erkölcsi fogalmak értelmével. Szerencsére napjainkra ez az arány csökkent,de még mindig nem elegendő. A fogalmak tartalmát, értelmét el kell nekik magyarázni, önálló foglalkozáson belül.

43.

„mindig” válasz

diagram

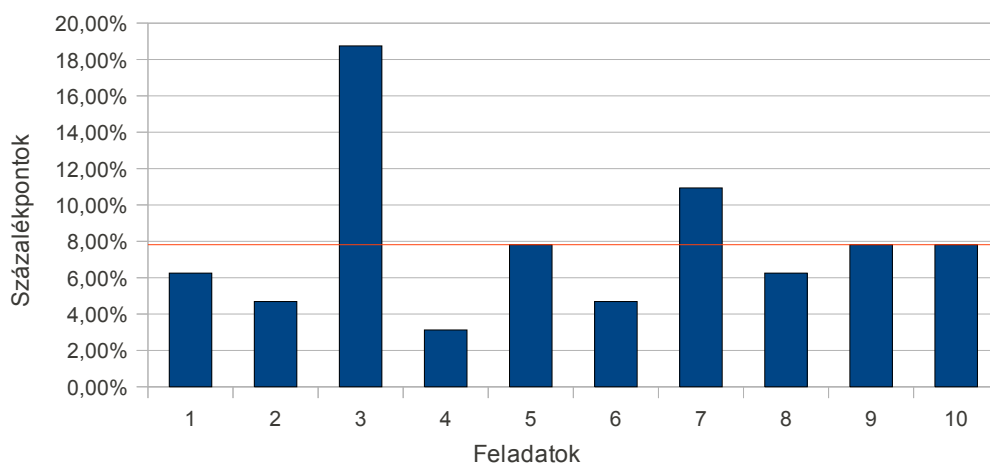
A
tudato
s
cselek
vés
szintj
ét
vizsgá
ló
kérdé
seket

vizsgálom és ábrázolom az alábbiakban Az átlag 88,13%, a szórás 14,46. 1988-ban a középérték 53,03% ez jóval kisebb volt ,mint most. Konkrétan 35,1%-al. A szórás 26,84 volt. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a jelenkori tanulóknak ideálisabb a tudatos cselekvésük, mint hajdanán. A tanulók 51,56%-a mind a tízszer a „mindig” alternatívát támogatta.

támog
atta.

44.

„néha” válasza

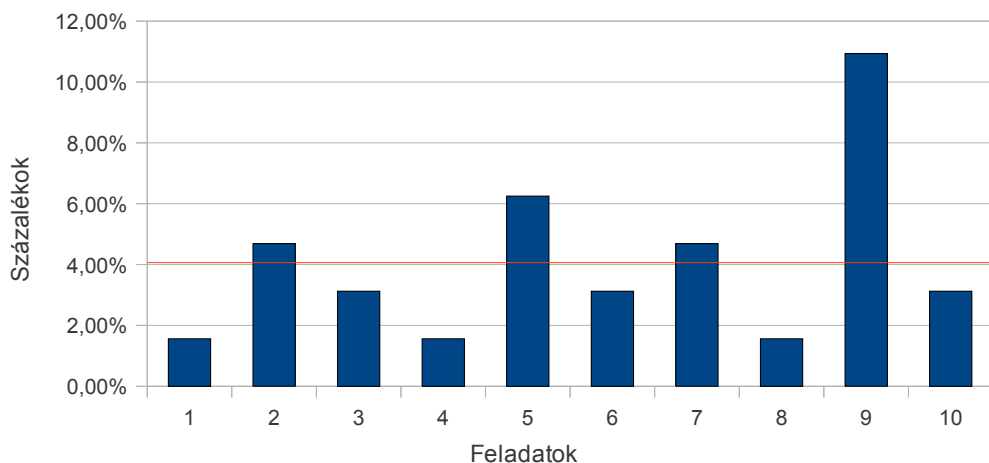
diagram

Az
átlag
7,81%
, a
szórás
8,43.
1988-

ban az átlag 42,84%, a szórás 25,24. A diákok 51,56%-nál sohasem található meg ez a válasz. Valószínűleg azok a tanulók akik a „néha” válasz lehetőségét egyszer sem választották ők a „mindig” eshetőséget jelölték tízszer. Erre enged következtetni az előzőekben leírtak. A gyermekek 28,13%-a pedig csak egyszer jelölte be.

45.

„soha” válaszai

diagram

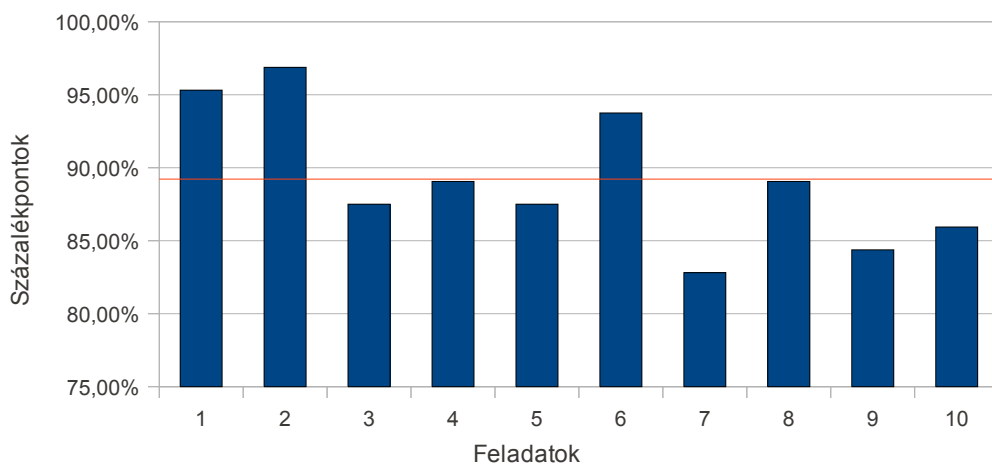
m

Az átlag 4,06%, a szórás 8.74. 1988-as átlag 4,13%

szórás 6,53 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A tanulók 73,44%-a egyáltalán nem választotta, viszont a 18,75%-a egyszer és csak 1,56%-a döntött kétszer ezen lehetőség mellett. De ez a

végösszeg nem biztosíték arra, hogy a gyakorlatban is ennyire jó eredményeket

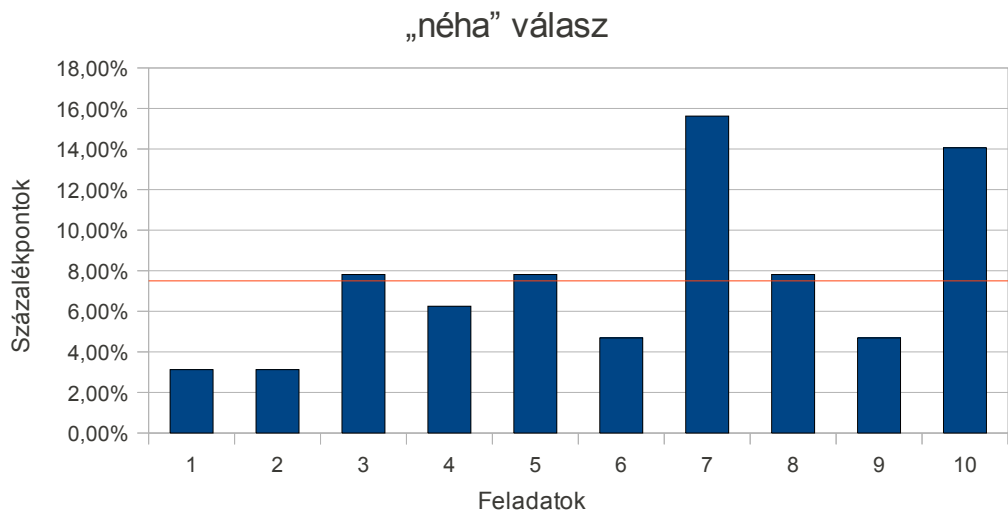
„mindig” válasz

érvényes.
46. diagram

A morális gondolkodás szintjét vizsgáló kérdések diagramjai láthatók. Az átlag 89,22%, a szórás 12,887. 1988-ban az átlag 92,02%, a szórás 9,36. A megkérdezettek 46,88%-döntött tízszer a „mindig” mellett. A régebbi felmérés szerint a tanulók 50,41%-a választotta tízszer. A tanulók rendszerint elméletben megtudják állapítani tetteinek milyenségét.

47.
diagram

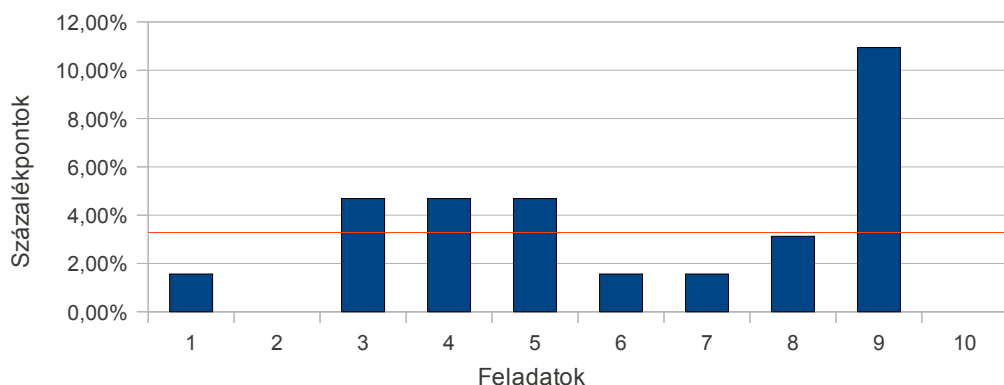

Az
átlag
7,5%,
a
szórás
6,2.
1988-
ban
ennél
kis
mérté

kübb volt az átlag összege 3,12% és a szórás 6,99 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A felmérést kitöltők közül 40,63%-a egyáltalán nem jelöltbe a „néha” lehetőséget. Míg a több évvel ezelőtti kérdéskor a tanulók 79,14%-a egyszer sem döntött a „néha” válasznál.

„soha” válasz

48.

diagram

Az átlag 3,28 %, a szórás 4,78. 1988-ban

picivel több volt az átlag 4,86%, a szórás 7,11. A diákok 75%-egyáltalán nem jelölte, 17,19%-a egyszer, és 7,51%-a csupán kétszer választotta a „soha” lehetőséget. A 80-as évek végén készült felmérés szerint a tanulók 2,%-a választotta egyszer. Ez a fentebb említett korábbi felmérés tükrében 15,19%-al kevesebb, mint napjainkban.

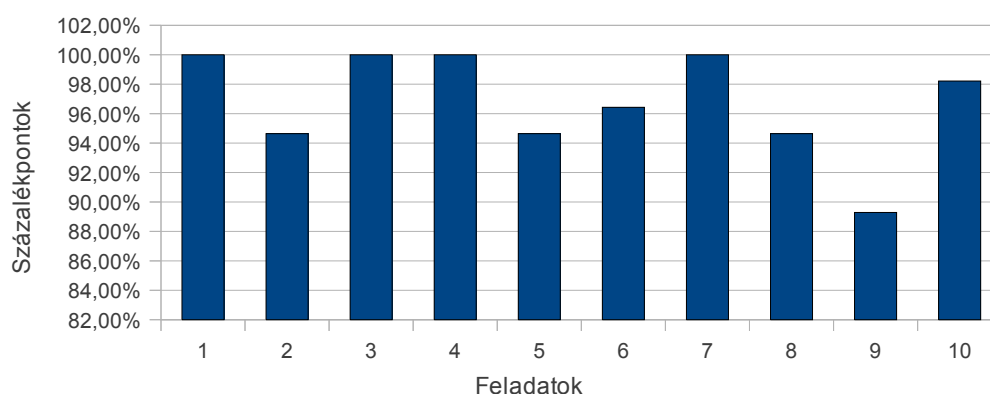
49.

Külváros és talu 56 „igen” válasz

diagram

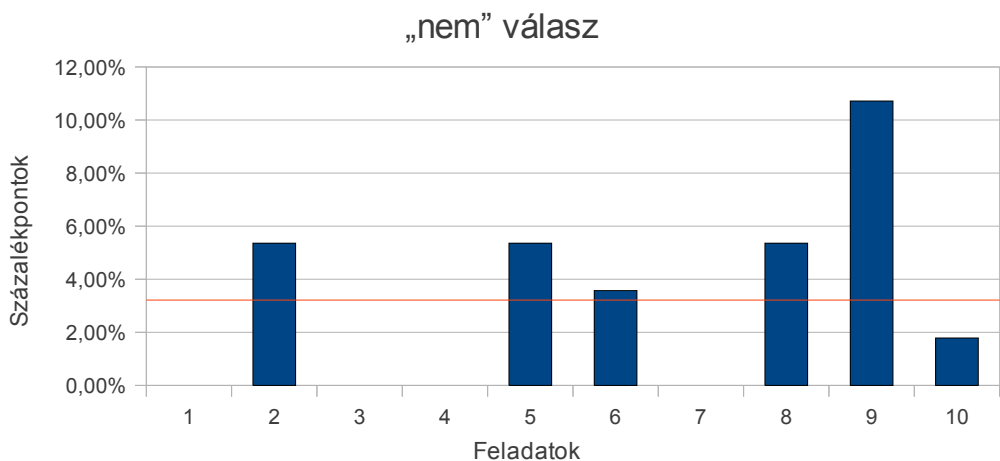
m

A külvárosban illetve faluba élő gyermekek teljesítménye

it ábrázoltam. 120 tanulóból 56 tanuló sorolható ebbe a kategóriába.

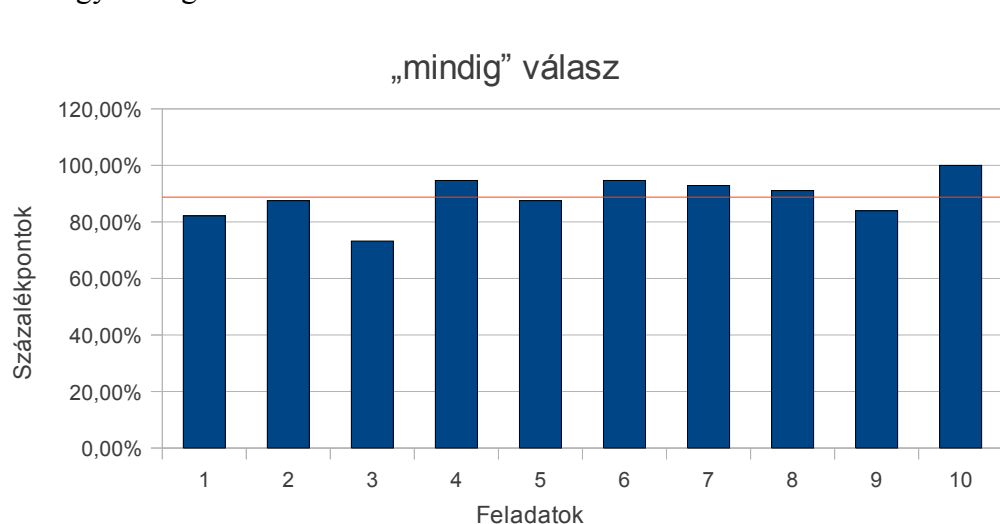
Ráismerés szintjét vizsgáló kérdés „igen” válaszai ábrázoltam a 49. diagramon. Az átlag 96,79%, a szórás 7,41. Ez az eredmény nem sokban tér el a 1988-as összegtől, mert akkor az átlag 94,31%, a szórás 7,78 volt.[Fekete: 1988. Mellékletek] A diákok 82%-a tíz, 5,35 %-a kilenc alkalommal döntöttek „igennel”. A rendszer váltás előtthöz képest nőtt a száma azoknak, akik mind a tízszer választották ezt a lehetőséget 30,15%-kal.

50.
diagram

Az
átlag
3,21%
, a
szórás
6,2.
1988-
ban az
átlag

5,69%, a szórás 7,78. Viszont a tanulók 5,35% egyszer, 10,71%-a kétszer reflektált nemmel. Míg az előző kérdőívben a tanulók 11,71%-a egyszer, illetve kétszer válaszolt nemmel. Ezek a tanulók nincsenek tisztában ez erkölcsi fogalmak értelmével. Szerencsére napjainkra ez az arány csökkent, de még mindig nem elegendő. A fogalmak tartalmát, értelmét meg kell velük értetni, akár egyéni foglalkozás keretén belül.

51.
diagram

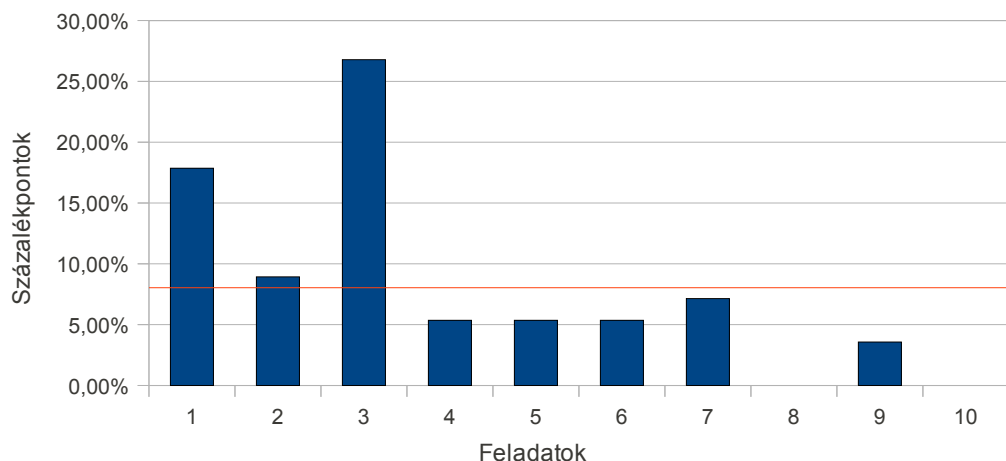
A
tudato
s
cselek
vés
szintjé
t
vizsgá
ló
kérdés

eket vizsgálom és ábrázolom az alábbiakban.

Az átlag 88,75%, a szórás 14,67. 1988-ban a középérték 47,92% ez jóval kisebb volt ,mint most. Konkrétan 40,83%-al. A szórás 24,86 volt. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a jelenkori tanulónak ideálisabb a tudatos cselekvésük, mint hajdanán. A tanulók 55,35%-a mind a tízszer a „mindig” alternatívát támogatta.

„néha” válaszai

52.

diagram

Az átlag 8,04%, a szórás 9,12. 1988-ban az átlag

49,86%, a szórás 24,8.[Fekete: 1988. Mellékletek] A diákok 55,35%-nál sohasem található meg ez a válasz. Valószínűleg azok a tanulók akik a „néha” válasz lehetőségét egyszer sem választották ők a „mindig” eshetőséget jelölték tízszer. Erre enged következtetni az előzőekben leírtak. A gyermekek 21,42%-a pedig csak egyszer jelölte be.

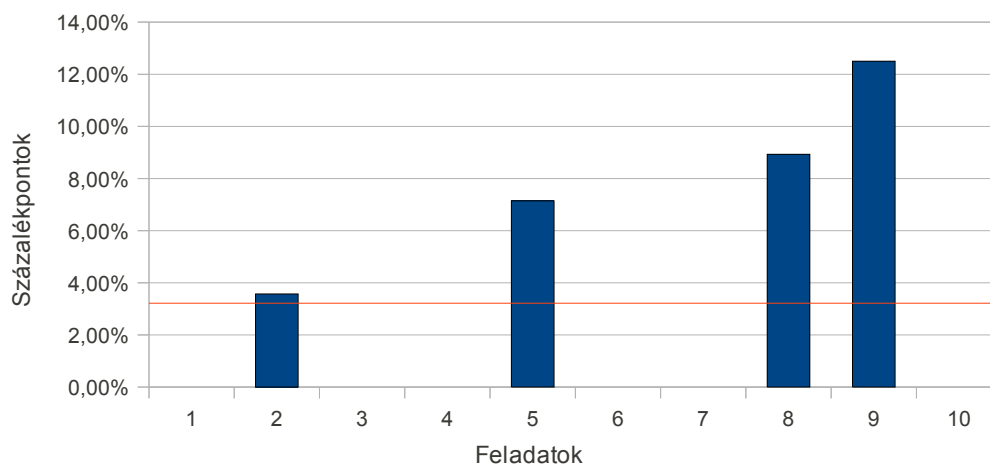
53.

diagram

„soha” válaszai

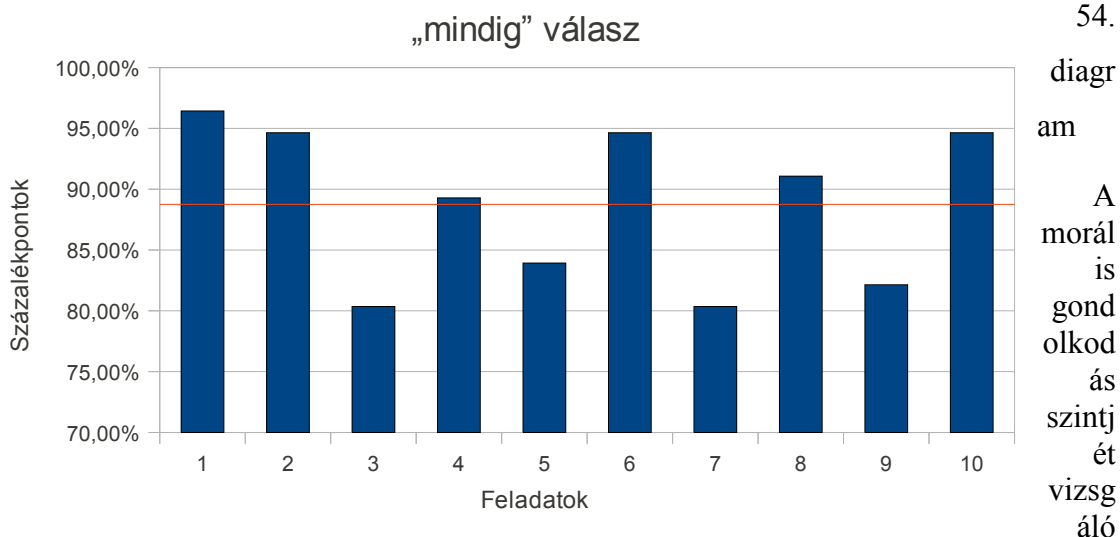
m

Az átlag 3,21%, a szórás 9,24. 1988-as átlag 2,22%

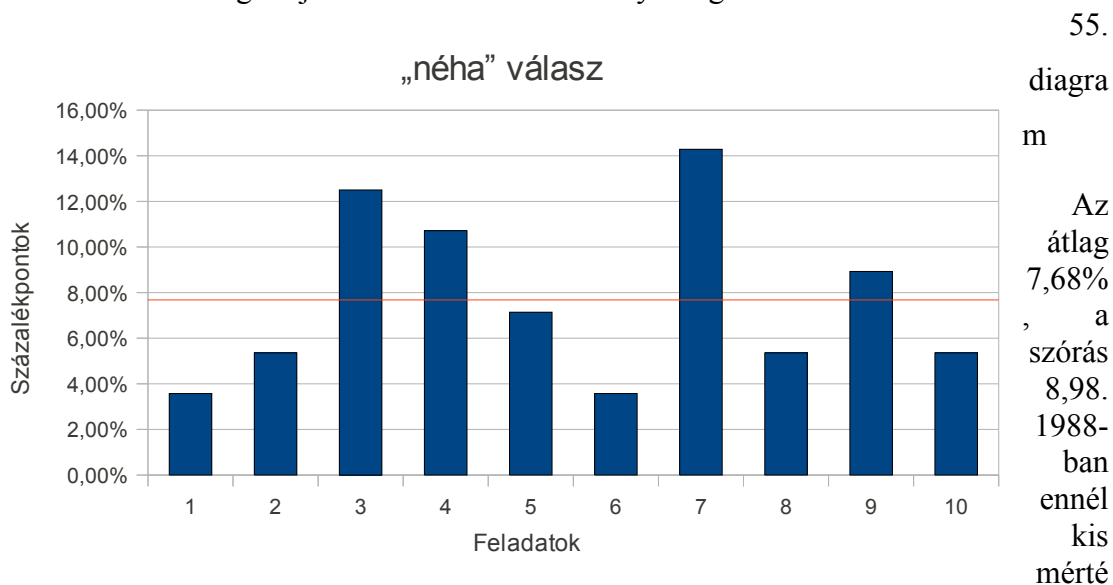
, a

szórás 4,15 volt. A tanulók 80,35%-a egyáltalán nem választotta, viszont a 12,25%-a egyszer és csak 1,79%-a döntött kétszer ezen lehetőség mellett. De ez a végösszeg nem biztosíték arra, hogy a gyakorlatban is ennyire kiváló eredményeket tapasztalhatnánk.

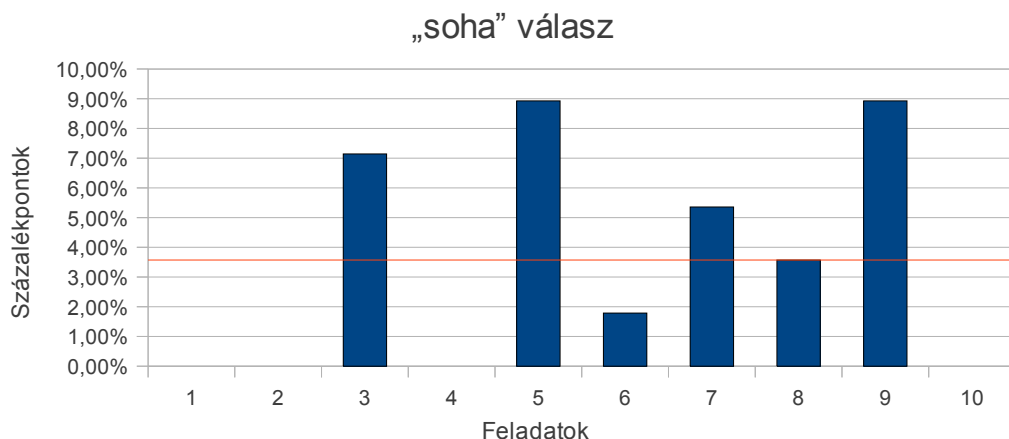
54.
diagram
am
A
morál
is
gond
olkod
ás
szintj
ét
vizsg
áló

kérdések diagramjai láthatók. Az átlag 88,75%, a szórás 15,14. 1988-ban az átlag 92,62%, a szórás 13,12.[Fekete: 1988. Mellékletek] A megkérdezettek 53,57%-döntött tízszer a „mindig” mellett. A régebbi felmérés szerint a tanulók 47,1%-a választotta tízszer. A tanulók rendszerint elméletben meg tudják határozni tetteinek milyenségét.

55.
diagram
m
Az
átlag
7,68%
,
a
szórás
8,98.
1988-
ban
ennél
kis
mérté

kübb volt az átlag összege 6,81% és a szórás 12,34 volt. A felmérést kitöltők közül 60,71%-a egyáltalán nem jelöltbe a „néha” lehetőséget. Míg a több évvel ezelőtti kérdéskor a tanulók 7,81%-a egyszer sem döntött a „néha” válasznál.

Az
 átlag
 3,57
 %, a
 szórás
 5,13.
 1988-
 ban

minimálisabb volt az átlag 0,56%, a szórás 2,29. A diákok 75%-egyáltalán nem jelölte, 14,29%-a egyszer, és 10,71%-a csupán kétszer választotta a „soha” lehetőséget. A 80-as évek végén készült felmérés alapján arra következtettek, hogy az akkori faluba élő nebulók morális gondolkozása megfelelőbb volt. (Farkas,1983) A feltevésem igazolódott, miszerint a belvárosban és faluban lévő iskolák között az eltérés csekély. A kiválasztott tíz fogalom is egyezett az első feladatlaponál. A második kérdőív-nél is azonosak voltak a megoldások. Vagyis elmondhatjuk, hogy mind a falusi és városi iskolákban az oktatási rendszerünk egyenlő nevelési feltételeket biztosít. Célunk, hogy mindezt megtartsuk és a kisebb különbségeket kiegyenlítsük.

3.1.4.2 Korreláció számítás

Ezek után kiszámoltam, hogy egy fogalomnál, az egyes kérdéstípusra, hány igen, nem illetve mindig, néha, soha feleletet adtak a tanulók. Kiszámoltak ezek alapján az empirikus súlyt. (lásd melléklet 8.)

Következő lépés a korreláció számítás volt. Ennek a számításnak az a célja, hogy két vagy több sor között megállapítsa az összefüggés szorosságát. A szórást már előzőleg kiszámoltam, ami a diagramon látható. (lásd melléklet 7.) A szórás és az empirikus súly segítségével kaptam meg a korrelációs eredményt.(lásd melléklet 9.)

A korreláció mind a 3 nagy csoportnál 0,5 alatti az értékek. Igazolja ez is azt, hogy a fiúk és a lányok választásai között nincs szoros összefüggés. Ugyanez elmondható a rendszerváltás előtt készült felmérés eredményeire. Az erkölcsi nevelésünket nem befolyásolja a nemünk. Elmondható, hogy ma már nem létezik a nemek közti megkülönböztetés.

A szülők foglalkozása szerinti csoportosításkor sem tapasztaltam különösebb eltérést. Mindezek alapján azt szűrtem le, hogy mind a fizika és szellemi munkával foglalkozó szülők gyermekei egyaránt tisztában vannak az alapvető erkölcsi fogalmak jelentésével. Ebben az esetben beigazolódott a feltételezésem mi szerint, a morális gondolkodás és a tudatos cselekvés azonos szinten van.

Ha település-szerkezet nézzük, ott se tapasztalhatunk összefüggést a diákok erkölcsi neveltségi szintje és a lakóhelye között, ahogy ezt feltételeztem, is. Ezt igazolja az első kérdőív, és a diagramok. Azt állapítottam meg ebből adódóan, hogy akár faluban vagy városban oktatjuk a gyermekeket nem befolyásolja a tudatos cselekvésüket, illetve a morális gondolkodásukat.

4. Az eredményekből adódó nevelési tendenciák

„Az erkölcsi nevelés fogalmának hallatára az első pillanatban szinte semmi probléma nem merül fel, minden világosnak látszik. A helyzet hasonlít az erkölcs fogalmának értelmezéséhez, mindenki érti, hallja, de ha jobban megvizsgáljuk, kiderül, hogy nemcsak egyértelmű meghatározása, de tartalmának körülírása is problematikus. Tisztázzuk először, mit értünk a nevelés fogalmán. A különböző társadalomtudományok e fogalmat a következő összefüggésben használják:

a. A nevelés – a legszélesebb értelemben a szubjektumra (egyénre, tömegre, csoportra) irányuló tudatos és spontán társadalmi hatások összessége.

b. A nevelés szűkebb, de közismert értelmezése azoknak az intézményeknek a céltudatos tevékenységét öleli fel, amelyek orientálják, szabályozzák az egyének és tömegek tevékenységét. A nevelés ez szféráját gyakran a tudatformálás fogalmával jelölik.

c. A nevelés fogalmának legelterjedtebb értelmezése a köznevelési rendszer működéséhez kötődik, és a nevelési intézmények – a bölcsődétől a felnőtt nevelésig – specifikus tevékenységei formáját fogja át. Ebben az értelemben a nevelés tipikusan pedagógiai kategória.

A nevelés szűkebb értelemben a személyiség egészének fejlesztésére irányuló, olyan sokrétű funkció, amelynek tengelye, lényege, lelke az erkölcsi nevelés. Az erkölcs jelentőségét jelzi, hogy néha nevelés egészét az erkölcsi neveléssel azonosítják. Az erkölcsi nevelés tehát e szűkebb értelmében felfogott nevelési rendszer egészében kell elhelyeznünk. Az erkölcsi nevelés nem azonosítható magával a neveléssel, de nem is korlátozható annak egyik részterületére. Ahogy az erkölcs nem a személyiség egyik vagy másik oldala, hanem az egész embert jellemző vonása, úgy az erkölcsi nevelésnek is a személyiség egészére kell irányulnia, nem pedig egyik vagy másik képességére.

Az erkölcsi nevelés célrendszerének megfogalmazásában elég sok a bizonytalanság.” (Farkas, 1983) De mindnyájan egyetérthetünk abban, hogy: „Az erkölcsi nevelés célja az egész ember formálása olyan integrált személyiséggé, aki a kor embereszménye irányában képes állandóan fejlődni, s tevékenységének legfőbb erkölcsi mozgatója a közjó szolgálata, mely egyéni boldogulása útja és boldogsága forrása is.”(Biró,1978)

„Az erkölcsi nevelés feladat végső soron a társadalom által igényelt erkölcsi magatartási formák kialakítása.”(Bábosik, 1975).[Az erkölcsi nevelés feladata tehát kettős, mivel egyrészt törekedni kell az egyén társadalmiságának tudatos fejlesztésére másrészt az egyéni moralitás tervszerű gazdagítására. A személyiség fejlesztése során az erkölcsi nevelésnek elsősorban az önnevelésre való serkentésre kell irányulnia, melynek elindításában a pedagógus rendkívüli szerepet kell ,hogy betöltsön.

A feladatlapok eredményei alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a gyermekek erkölcsi neveltségének szintjét az általános iskola döntően befolyásolja. A feladatokat az iskolai keretek között kell meghatározni. A 9-10 éves tanulók körében a társadalmi normáink szerint a legfontosabb erkölcsi fogalmak ismertek. Természetesen nem minden kisgyermek tudása hiánytalan éppen ezért vannak még teendőink az erkölcsi nevelés területén. Pontosán ezért az a célunk, hogy a teljességre törekedjünk. Méghozzá úgy, hogy a hézagos ismeretekkel rendelkező nebulókat segítsük a felzárkóztatásban. Mindent összevetve olyan alkalmakat kell teremtenünk számukra, amelyek hozzásegíti őket ahhoz, hogy önállóan rájöjjenek az általuk még nem teljesen ismert erkölcsi fogalmak jelentésére, jelentőségére és súlyára. Sajnos még mindig nem jut kellő idő és energia a fontosabb erkölcsi fogalmak, tulajdonságok kifejtésére és azok elemzésére, melyek javarészt olvasmányok, filmek, szituációk segítségével könnyebben a megértés felszínére hozhatóak lennének. Ennek valószínűsíthető oka, hogy a

felnőttek többsége sem tekinti ezeket az erkölcsi tulajdonságokat személyiségük főbb jellemvonásának, valamint elképzelhető, hogy előttük is homályosak, vagy nem egyértelműek ezek a fogalmak. Fontos feladatunk megtanítani a jövő nemzedékének, hogy nagy különbség van aközött, hogy valamit tudunk és , hogy valamit cselekszünk. Kell, hogy érezzék az erkölcs, mint olyan nem csupán az elméletben van jelen, hanem igazán akkor válik nyilvánvalóvá az elméleti tudásuk, ha az helyes cselekedeteikben is megnyilvánul. „Célunk kell, hogy legyen az erkölcsi tudatosság, érzelem, akarat fejlesztése. Ennek feltétele, hogy megszervezzük az erkölcsi tapasztalatszerzés lehetőségét, cselekedetek gyakorlását a közösségekben és nem csak az iskolai kereteken belül”(Bíró, 1976). Meg kell szervezni kisebb csoportok körében, hogy idős néniknek, bácsiknak segítenek. Nagyobbak segíthetnek fiatal anyukáknak gyermekeik megőrzésében. Kell, hogy a mindennapi életükben is igazodni tudjanak erkölcsi normákhoz, még akkor is, ha kiszakadnak a család és az iskola védőburkából.

Feladatunk, hogy megrövidítsük a cselekvés idejét és megkönnyítsük a cselekvést azáltal, hogy a tudatos erkölcsi cselekedeteket, viselkedési formákat gyakorlással jártassággá alakítsuk át, majd szokássá tegyük.

Nevelési feladatunk: Az eddigieknél tudatosabban, tervszerűbben és életszerűbben gyakoroltatnunk a gyermekekkel a különböző helyzeteknek megfelelő viselkedési formákat, hogy szokássá, automatikussá válva megkönnyítse a gyerekek helyes magatartása kialakítását, és tehermentesítse a nagy tudati és akarati erőfeszítéstől. A szokás a környezet állandó hatására a tudat ellenőrzése nélkül is kialakul. Azonban a spontán módon létrejövő szokások erkölcsileg nem mindig helyesek. Ezért jelentősek a tudatossági irányból létrejövő szokások amelyek a körülményekkel összhangban, többszöri alakulással alakulnak ki. Szükséges, hogy a megszokás és a helyes cselekvés tudata összhangban legyen.

A fentiek figyelembe vétele alapján elmondhatjuk, hogy az ember viselkedését az értékek irányítják. Ezek olyan meggyőződések, melyek tettekben is kifejezésekre juthatnak. Az erkölcsi magatartás kialakításhoz erkölcsi ismeret, érzelem, akarat, meggyőződés, tevékenység, szokás szükséges. „A baj csak az, hogy egyetlen olyan alapvető értéklista sincs amelyben mindenki egyetértene. Az utóbbi években sok vita folyt arról, hogy vannak e olyan alapvető értékek, amelyek egy pluralista társadalomban az oktatás alapjául szolgálhatnak. Vannak e egyetemesen elfogadott alapértékek? Valóban léteznek bizonyos, széles körben elfogadott értékek, mind például az igazmondás vagy a törvények betartása, amelyek nélkül a társadalmi működés képtelen volna.” Azonban számunkra ezek az általánosan elfogadott értékek nem teljesen megnyugtatók, ezért gyermekeinkkel mindezeket túlmenően számtalan másik erkölcsi nézetet is meg kell ismertetnünk, értetnünk. S mindezek gyakorlása során az életükben a jártasság szintjére emelni.

5. Erkölcsi nevelés a gyakorlatban

Ebben a fejezetben olyan módszereket szeretnék röviden bemutatni, melyek a helyes erkölcs elsajátításában fontos funkciót tölthetnek be. Fontos, hogy már óvodában elkezdjük az erkölcsi értékítélet fejlesztését, hogy mire kikerülnek az iskolapadból akkora már szilárd, önálló erkölcsi ítéletekkel rendelkezzenek. De na alakuljon ki bennük előítélet és a dolgokat árnyaltan szemléljék. Néhányan talán meglepődnek azon, hogy a játéknak, mesének és a különböző gyermeki tevékenységeknek milyen nagy szerepük lehet, illetve van a gyermekek pszichikumának, értelmének, érzésviláguknak, ítélőképességük szempontjából. Természetesen a sort tovább folytathattam volna, de térjünk vissza az erkölcs témájához.

Az első módszer, aminek szeretném bemutatni pozitív hatását a gyermeki erkölcs fejlődésében, az nem más, mint a bábozás. A gyermek elsősorban érzelmi okokból kedveli a mesét. A hallott mesét személyes kifejezési formájának tekinti, s annál jobban érdekli, minél inkább közelebb áll a saját korosztályához, saját problémáihoz. Azonosul a mese valamelyik hozzá legközelebb álló alakjával, átélése tökéletes ebből következik, hogy rendkívül erőteljes benne a mese hatása, feszültségoldás vagy tanulság. A bábjáték egyéni jelrendszerrel dolgozik: módszere az absztrakció, a jelképekkel való megjelenítés. A bábjáték tehát, mint látjuk képes meghatározott pedagógiai feladatok megvalósítására, így elfogadtatja nézőivel a benne rejlő tanulságot.

De mindezen túlmenően segít a gyermekeknek bizonyos elfojtott vágyakat, ösztönöket, félelmeket kiélni, s ennek következményeképpen a gyermekek személyiségének, harmonikus énjének kialakításában nagy szerepe van. Éppen ezért alkalmazza a gyermekpszichológia példának okáért kötetlen, rögtönzött játékokban. A legfontosabb következmény a gyermek képszerűsítő folyamatánál, hogy az átélés alatt a gyermekben a jelenségek bizonyos vonatkozásai és azok erkölcsi értékei kiformalódnak, a gyermeklélek számára sokkal kényszerítőbb erővel hatnak, mintha azokat csupán tudnivalóként, magyarázatként hallaná és fogná fel. [http://csecsemolevelezo.uw.hu/Tananyagok/bab_mszt_tetelek.doc letöltés dátuma: 2010.09.25.] Nézzük erre egy gyakorlati példát. Kijelölök a gyermekek számára egy fogalmat legyen ez az „igazságos”. Arra kérem őket, hogy az eddigi mese ismereteik alapján mutassák be, játsszák el, hogyan jelenik meg benne az igazságosság.

A második a játék lenne, mint módszer, amit szeretnék görcső alá venni. A játék fizikai, szellemi és erkölcsi fejlődés. A gyermekek személyiségének alapvonásai a játékban alakulnak ki, ezen kívül örömet szerez, szórakoztatja, kitölti szabadidejüket, kielégíti mozgásvágyukat. A gyermek fizikai és szellemi fejlődésének előrehaladásával bővül az igénye, hogy maga is cselekvő módon vegyen részt a reális életben. Ezt az igényt csak a játékban valósíthatja meg.

A játék fejlődése egyre nagyobb mértékben bővíti a gyermek tevékenységének lehetőségeit, ezeken keresztül a reális valóság többértű megismerését.

„A játéktevékenység során fejlődik:

- a figyelemkoncentráció,
- a helyzet felismerési , - és döntési képesség,
- a gyors gondolkodás,
- kezdeményező- és szervezőkészség,
- találékonyság, a kreatív gondolkodás, a problémamegoldó gondolkodás.

Legnagyobb nevelőértéke a játéknak az erkölcsi nevelés területén van. Az erkölcsi nevelést a játékban szervezett nevelői irányítás biztosítja.

A játék a következő erkölcsi tulajdonságok, jellemvonások kialakítását segítik:

- közösségi érzés,
- kötelességtudat és felelősségérzet (humanizmus),
- fegyelem,
- önuralom,
- akarat,
- érzelmi hatások.

A játékban a gyerekek olyan akarat tulajdonságai fejlődnek, amelyek a munkára nevelés feladataihoz kapcsolódnak: kötelességtudat, rendszeresség, pontosság, kitartás, megbízhatóság, önuralom, kezdeményező-készség, fegyelmezettség, kollektív érzés, becsületesség.”[http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/atfk/tematikak/TESTNEVEL_ES_TANSZEK/csatolható_dokumentumok/san_turan_jatek.doc letöltés dátuma: 2010. 10.11.]

Ha már játékról beszélünk, nem maradhat ez a fejezet egy konkrét példa nélkül, mely a helyes erkölcsítélet kialakításában játszik szerepet. Röviden ismertetem a következőkben: A játékban egyszerre két gyermek vesz részt, a többi figyel, s véleményt alakít, amiről később közös beszélgetés alakulhat ki. Tehát egy szituációs játék, melyben a páros kap egy cetlit, melyen valamilyen történet van. Tegyük fel, hogy egy bolti lopás áll a papíron. Két ember áll egymással szemben, az eladó és a tolvaj. A feladat, hogy a páros egyik vagy másik, esetleg mindkét fél szemszögéből elmondja mit tenne. Mi lehet a megoldás, mit kellene tenni? Itt lép be a helyes és a helytelen feletti ítélezés, melyről már említést tettem az előzőekben. A játékoktatásnak határozott nevelő és képző céljának kell lennie. A tanított játékoknak biztosítani kell az előre meghatározott készségek, képességek, jártasságok kialakítását, fejlesztését, tökéletesítését a képzési célnak megfelelően.

Fokozatosan térjünk át az ismertről az ismeretlenre, könnyebbről a nehezebbre, illetve egyszerűbből az összetettre. A fokozatosság érvényesüljön a játékfeladatok nehézségi fokában és a játékszabályok alkalmazásában egyaránt. Törekedjünk a játékok tökéletesítésére a szabályok bővítésével, variációival. A játék kiválasztásánál a tanárnak figyelembe kell vennie, hogy mi a célja. Nézzük egy-két konkrét példát.

A tanulók felé felhívást intézek a legkitartóbb címmel. A feladat valami nagyon egyszerű és nem túl motiváló lenne. Ki tud a legtöbb kavicsot gyűjteni? Ez lenne a feladat, de az időkeret előttük ismeretlen. Nem mondanám meg, hogy mennyi idejük lenne minderre. Egy nap, egy

hét, egy hónap, de lehet, hogy több hónap is. Az idő leteltével azt mondanám, hogy akkor holnap mindenki hozza el, amit gyűjtött. Biztosan akad majd köztük olyan, aki aznap próbálja a lemaradását pótolni. Mindenki megszámlolva zacskóban, szatyorban, névvel ellátva adhatná le. Közösen számolnák meg a kavicsokat. Aki a legtöbbet gyűjtötte, annak valami nagyon klassz ajándékot adnék, de olyat, hogy az irigylésre méltó legyen. Így elindulhatna a beszélgetés. Az életben is vannak olyan helyzetek, amikor nem könnyű helyt állni, aki viszont mindvégig kitart az elnyeri a méltó jutalmát. Aki csak szorgos, de a lustasága olykor legyőzi az is részesül olykor dicséretben, de csak a legkitartóbbak érik el azt, amit szeretnének. Ezzel a játékkal megismertethetjük a gyermekekkel a kitartó szó jelentését, fontosságát.

Becsületesnek lenni. Ez a gyerekeknek nem mindig könnyű feladat, azonban nem is lehetetlen. A játékok nagy részében lehet alkalmazni, úgy hogy a gyermek nem szégyenül meg. Egy egyszerű kiesős játéknál, ha az az utasítás, hogy amennyiben a játék szabálya szerint kiesnél, akkor neked magadtól rászólás nélkül állj ki, akkor a gyermekek többnyire megteszik. De ugye nagyon hiszékenyek lennének, ha azt gondolnánk, hogy ezt mindenki megteszi. Ezért lehet azzal a kijelentéssel fokozni, hogy: Amennyiben ezt nem teszed meg magadtól, kénytelen leszek én kiállítani s az sem neked sem nekem nem lesz felemelő pillanat. Így mindenkitől becsületes játékot várok gyerekek. Én azt gondolom ez hathat. Amennyiben ez sem, akkor beváltom az ígéretem és rászólok. Ha azt látom, hogy a gyermek a játék örömeiben és hevében elfelejti a kötelességét nem csinállok belőle ügyet éppen elég volt, hogy rászóltam. Azonban, ha megsejtem szándékosságát az már egy rávezető beszélgetésre adhat okot. Soha nem megszegyenítően, akár külön hívva, akár egy klassz osztályszintű dologgal bevezetve, hátha más is magára ismer, de semmiképpen nem személyese.

Az osztályfőnöki órán, a napköziben nagyon jó lehetőség van ezeknek a bábos és szituációs játékos módszereknek. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a többi tanórán is tudatosan megjelenjen az erkölcsi nevelés. Például olvasás órán, a különböző meséknél, mint példának okáért A sajtot osztó róka, A gyáva barát, Tisztesség és becsület, Győz az igazság, ezeknél is a tanulást ki kell emelni és tudatosítani kell a gyerekekben a többféle lehetőséget. A gyermekek számára fontos, hogy játékosan, tapasztalati úton, jusson el hozzájuk mindez. Azért, hogy egy cselekedetről meg tudják ítélni, erkölcsileg helyes, vagy nem. De mindezek mellett említhetjük még a kötelező olvasmányok feldolgozását, melyekben mindig van olyan eset, történés, ami bizony komoly beszélgetésekre, olykor talán még erkölcsi vitákra is okot adhat. Számos kiemelkedő hazai írónk regényeiből válogathatunk, s azt gondolom kell is, hogy gyermekeinkkel megszerettessük az olvasást, fedezzék fel annak örömeit. Ezt nem érjük el másképp, mint a velük együtt való gondolkodással, játékkal, beszélgetéssel a művel kapcsolatban. Akár csoportos játékokra ha gondolunk, akár egy jól megszervezett vetélkedőre, melyben mindenki győztes lehet, akár olyan manuális tevékenységgel is színesíthetjük a repertoárt, ami természetesen gondolkodtat is, de cselekedtet.

Továbbá én mindig jó ötletnek tartom, ha közös célt határoz meg egy csoport, amellyel minden tagja egyetért. Az elhatározás lehet valami nemes, de könnyen számukra is megvalósítható, elérhető cél. Manapság egyre többet hallunk a nehéz sorsú gyermekekről, arról hogyan lehet nekik segíteni. Megalapozásként lehet nekik egy kitalált történetet mondani, hogy érezzék meg, illetve érezzék át ezeknek az embereknek a sorsát, s akarjanak segíteni önzetlenül. Jó ötletnek tartom, ha például összebeszél egy közösség, hogy készít egy-két ajándécsomagot, és eljuttatja olyan intézményhez, szervezethez, akik továbbítják. Tehetünk a dobozba közös fényképet, de még az iskola levelezési címét is akár, ahová gyanítom érkezni fog köszönőlevél. Így a gyermek büszke lesz arra, hogy ő is tud segíteni máson, önzetlenül, nem várva érte semmit. A folytatás a pedagóguson is múlhat. Mutathat fényképeket, képeket, videókat arról, hogy mosolygó nehéz sorsú gyermekek örülnek a kapott ajándékoknak, s így elültet az ifjoncokban valamit.

6. A kutatás eredményei

Arra a kérdésemre, hogy számukra melyik 10 fogalom a legfontosabb a kérdőív kiértékelése alapján első helyre a becsületes és a kedves került, az első feltételezésem, hogy a legtöbb gyermek a becsületes kifejezést fogja választani beigazolódott. A többi 9 jelző amelyek az első tíz között szerepelnek, sem okoztak meglepetést, tökéletesen tükrözi az alsó tagozatos oktatási-nevelő munka céljait. Ami viszont meglepetést okozott, hogy néhány fontos jellemvonást lényegesen kevesebb gyermek választotta. Ilyenek például a törvénytisztelő (9,1%), lelkiismeretes (15%), szerény (5,8%). Ezek az adatok pontosan bizonyítják azt, hogy van néhány olyan erkölcsi fogalom amire nagyobb hangsúlyt fektetnünk, így a többire kevesebb figyelmet szentelünk. Pedig mindegyiknek a biztos ismerete szükséges ahhoz, hogy megfelelő emberi közösség alakulhasson ki.

A negatív tulajdonságok kiválasztása már sokkal egységesebb. Amit feltételeztem, hogy a buta, lopós, megbízhatatlan, nevetlen fogalmakat a többség nem fogja választani, így is lett senki se jelölte őket. De vannak olyan általam említendőnek tartott tulajdonságok, amelyeket néhány gyermek pozitívnak, számára fontosnak jelölte be. Például: bosszúálló (8,3%), büszkélkedő (6,7%), hatalomvágyó, rossz (4,2%), felelőtlen (4,3%). Azok a tanulók akik ezeket a fogalmakat pozitívnak ítélték meg, azoknál az iskolai és a családi nevelési elvek nagyban eltérnek, és az otthoniak dominánsabbak. Ezek a gyermekek valószínűleg agresszívebbek a többiekénél. A közösségben visszahúzó erők, vagy rosszabb esetben egyáltalán nem tudnak beilleszkedni. Akadt olyan jellemző is amit csak egy-egy tanuló választott. Véleményem szerint ezek csak figyelmetlenségből adódtak. Az eddig leírtak azt bizonyítják, hogy a tanulók többsége elítéli a társadalom által is megvetendőnek, elítélendőnek tartott tulajdonságokat.

A fiúk és lányok által megjelölt fogalmak összevetéséből érdekes következtetéseket lehet levonni. A fiúknál és a lányoknál is egyaránt a becsületes foglalta el az első helyet. A feltételezéseimhez képest nem sokkal tért el a fiúk és lányok sorrendje. Az általam megjelölt fogalmak mind a lányoknál és fiúknál is az első tíz helyen helyezkednek el. Ezek az eredmények alapján arra következtetek, hogy társadalmunkban az alapvető nevelési elvek megtalálhatóak. Igaz néhány fogalom még mindig hiányzik a nevelésünkből, de nem csak a gyermekek körében jellemző ez, hanem a felnőttekben is. Az 1989-hez képest nagy előre lépés ez, hiszen akkor arra következtetésre jutottak, hogy társadalmunkból igenis nagyon hiányoznak az alapvető nevelési elvek, kezdenek elhomályosodni.

A szülők foglalkozása szerinti csoportosításkor sem tapasztaltam különösebb eltérést. Mindezek alapján azt szűrtem le, hogy mind a fizika és szellemi munkával foglalkozó szülők gyermekei egyaránt tisztában vannak az alapvető erkölcsi fogalmak jelentésével. Ebben az esetben beigazolódott a feltételezésem mi szerint, a morális gondolkodás és a tudatos cselekvés azonos szinten van.

Ha település-szerkezet nézzük, ott se tapasztalhatunk összefüggést a diákok erkölcsi neveltségi szintje és a lakóhelye között, ahogy ezt feltételeztem is. Ezt igazolja az első kérdőív, és a diagramok. Azt állapítottam meg ebből adódóan, hogy akár faluban vagy városban oktatjuk a gyermekeket nem befolyásolja a tudatos cselekvésüket illetve a morális gondolkodásukat.

A legtöbb tanuló felismerte az alapvető erkölcsi fogalmakat más szövegben, szituációban is. Ezt az állítást alá támasztja, hogy mind a tíz fogalomnál „igen” választ adott a megkérdezettek 85 %-a, az előző felmérés szerint csak az 55%-a adott igen választ mind a 10-hez, jelentős változás tapasztalhatunk. Akkor és most is jól ismerték a tanulók a pozitív következményhez vezető utat. A hipotézisem beigazolódott, mert mind a három választípus előfordult, de legtöbbször a „mindig” fordul elő. Így arra lehet következtetni, hogy előre

megtudják ítélni a cselekedetük helyességét.

A tanulók közül sokan tudják, hogy mikor, hogyan kell cselekedni és tudatosan is döntenek, de azért előfordul olyan is, amikor a spontán erkölcsi döntés dominál és nem a tudatos. A spontán döntések számát minimálisra kell csökkentenünk. Ezt feladatot elősegíti, hogy minél több erkölcsi normához tartozó szokást alakítunk ki, mint például problémamegoldással, szituációelemzéssel, helyzetteremtéssel.

A kutatás szeretném folytatni. Azokban a csoportokban ahol az erkölcsi nevelést tanítom játékokkal, ismét elvégezném a felmérést, de ekkor már azt mérem, hogy ennek hatására történt-e változás a tanulók véleményében.

7. Irodalomjegyzék

- Adamikné dr. Jászó Anna: A mesék csodái ABC és olvasókönyv. Dinasztia Kiadó, 2005.
- Adamikné Jászó A -Lénárd A.: Édes anyanyelvünk - nyelvtankönyv 3. osztály. Dinasztia Kiadó, 2004.
- Bábosik István: Az erkölcsi tudatosság szerepe a magatartás szabályozásában. Akadémiai Kiadó, 1975. p. 11.
- Bábosik István: Erkölcsi nevelés.
http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/E6.xml/erkolcsi_neveles.html
- Bábosik István: Erkölcsi nevelés. http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/E6.xml/erkolcsi_neveles.html 2010. November 10.
- Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág olvasókönyv 1.osztály. Apáczai Kiadó, 1992.
- Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág olvasókönyv 2.osztály. Apáczai Kiadó, 1992.
- Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág olvasókönyv 3.osztály. Apáczai Kiadó, 1992.
- Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág olvasókönyv 4.osztály. Apáczai Kiadó, 1992.
- Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág olvasókönyv 4.osztály. Apáczai Kiadó, 1992.
- Beran Ferenc: Etika az értékek tisztelete. Gondolat Kiadó, Bp.: 2007,
- Beran Ferenc: Etika az értékek tisztelete. Gondolat Kiadó, Bp.: 2007. p. 60-61.
- Bíró Katalin: A kísérleti erkölcsi nevelés alapvetése. Neveléstudományi kutatások MTA, 1978. p. 21.
- Bíró Katalin: Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1976
- Bíró Katalin: Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1976. p. 45-47.
- Bíró Katalin: Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1976. p. 66.
- Boldizsár Ildikó: Olvasókönyv 2. osztály. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003.
- Boldizsár Ildikó: Olvasókönyv 3.osztály. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003.
- Brandenstein Béla: Etika. Szent István Társulat, Bp.: 1938.

- Brandenstein Béla: Etika. Szent István Társulat, Bp.: 1938. p. 189.
- Csepel György: A szociálpszichológia vázlata. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda
- Csepel György: A szociálpszichológia vázlata. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, p. 143-156
- Csernohorszky Vilmos: Erkölc és politika könyv.
- Dombi László- Dombi Alice: Erkölc si szituációk osztályfőnöki órákon. Módszertani közlemények, 26. 1986. 183-185.
- Dombi László- Dombi Alice: Erkölc si szituációk osztályfőnöki órákon. Módszertani közlemények, 26. 1986. p. 183-185.
- Erdő Péter - Schweitzer Józse f- Vizi E. Szilveszter: Hit erkölcs tudomány. Éghajlat Könyvkiadó, 2006.
- Etikai kislexikon. Kossuth Könyvkiadó, Bp.: 1983.
- Falus Iván és Ollé János: Statisztikai módszerek pedagógusok számára. OKKER Kiadó, Budapest. 2000.
- Falus Katalin - Jakab György: Erkölc s és jog. Független Pedagógiai Intézet Tankönyvcentruma, 2000.
- Farkas Endre: Erkölc s, érték, nevelés. Bp.: Tankönyvkiadó, 1983. p. 73-78.
- Farkas Endre: Erkölc s, érték, nevelés. Tankönyvkiadó, Bp.: 1983
- Farkas Endre: Erkölc s, érték, nevelés. Tankönyvkiadó, Bp.: 1983. p. 142-145.
- Fekete: 1988. Mellékletek
- Hámorszky - Aszódi – Tarbay: ABC-ház Mese és valóság olvasókönyv 3.osztály.Mozaik Kiadó, 2004.
- Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: ABC-ház Beszéd, olvasás munkafüzet 1.osztály. Mozaik kiadó, 2004.
- Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: ABC-ház Beszéd, olvasás munkafüzet 2.osztály. Mozaik kiadó, 2004.
- Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: ABC-ház Kitarulkozó világ olvasókönyv 4.osztály. Mozaik kiadó, 2004.
- Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: ABC-ház Mesék az ABC-házból 1. osztály. Mozaik kiadó, 2004.

- Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna: ABC-ház Kerek egy esztendő olvasókönyv 2.osztály.Mozaik Kiadó, 2002.
- http://csecsemolevelezo.uw.hu/Tananyagok/bab_mszt_tetelek.doc
letöltés dátuma: 2010.09.25.
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Erk%C3%B6lc> Letöltés dátuma: 2010. 09. 24.
- http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/atfk/tematikak/TESTN_EVELES_TANSZEK/csatolható_dokumentumok/san_turan_jatek.doc
letöltés dátuma: 2010. 10.11.
- II. János Pál pápa: „Centesimus annus” kezdetű szociális enciklikája 32, Szent István Társulat, Bp.: p. 48.
- II. János Pál pápa: „Centesimus annus” kezdetű szociális enciklikája 32,Szent István Társulat, Bp.: p. 48.]
- Karikó Sándor: A nevelés mint érték. Áron Kiadó, 2010.
- Kelemen László: Pedagógiai Pszichológia. Tankönyvkiadó, Bp.: 1981.
- Nagy Sándor (szerk.): Pedagógiai Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp.: 1976.
- Olajosné Kádár Ilona - Bánhegyi Ferenc - Harmatos Áronné: Etika. Apáczai Kiadó, 2010.
- Pedagógiai Lexikon, Akadémiai Kiadó , Bp.: 1976. p.384.
- Pedagógiai Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp.: 1976
- Prohászka Lajos: A Mai Élet Erkölcsse.
- Pusztai Éva: Erkölcsi nevelés,
http://www.babaszoba.hu/articles/Erkolcsi_neveles?aid=20081120184505;p=0,
letöltés dátuma: 2009. 10. 27.
- Pusztai Éva: Erkölcsi nevelés, http://wwwbabaszoba.hu/articles/Erkolcsi_neveles?aid=20081120184505;p=0, letöltés dátuma: 2009. 10. 27.
- Ribiczey Nóra: Kognitív erkölcsi fejlődés.
http://goclenus.freeblog.hu/archives/2009/01/13/Kognitiv_erkolcsi_fejlodes/
2010.11.20.
- Robert Fisher: Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni erkölcsről és erényekről. Műszaki Kiadó, Budapest, 2008
- Robert Fisher: Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni erkölcsről és erényekről. Műszaki

Kiadó, Budapest, 2008. p. 12.

- Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai II. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1977. p. 962.
- Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai II. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1977.
- Szekszárdi Júlia: Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. Dinasztia Tankönyvkiadó, 2001
- Váriné Szilágyi Ibolya: Az erkölcs a néző és a cselekvő szemszögéből. Scientia Humana, Bp.: 1994.

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

A Rákosi korszak munkafrontja az „Állami Áruház” tükrében

Témavezetők:

Dr. habil Bertalan Péter
egyetemi docens, dékáni megbízott
Bencéné dr. Fekete Andrea
egyetemi adjunktus,
Nemesné dr. Kis Szilvia
egyetemi docens, dékánhelyettes

Szerző:

Rákos Dóra

A Rákosi korszak munkafrontja az „Állami Áruház” tükrében

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3. o.
2. Történelmi háttér	4. o.
2.1. Munkafront és munkásság	12. o.
2.2. Film az ötvenes években	15. o.
3. Az „Állami Áruház” és „munkahósei”	18. o.
3.1. Karakterek a munkafronton	20. o.
4. Idealista világ kontra szomorú valóság	30. o.
5. Generációk viszonya a korszakhoz, a filmhez és értékvilágához	32. o.
5.1. A vizsgálat célja	32. o.
5.2. A kutatási alanyok	32. o.
5.3. Mintavétel és kiválasztás	33. o.
5.4. Kutatási módszerek	33. o.
5.5. Kutatási feltevések	34. o.
5.6. Kutatás menete	34. o.
5.7. Kutatási megfigyelések elemzése	35. o.
5.8. Kutatási konklúziók	42. o.
6. Javaslatok	43. o.
7. Összegzés	49. o.
8. Irodalomjegyzék	50. o.
9. Melléklet	52. o.

1. Bevezetés

Tanulmányom témájaként egy olyan időszak kezdeti éveit választottam, amely majdnem fél évszázadon át uralta hazánk értékvilágát.

Ezt a periódust a sztálini szovjet birodalmi politikává egyszerűsített, szocializmusként tartják számon. Ez az eszme, egy olyan a marxizmus-leninizmus platformjára épülő társadalmat, gazdaságot, kultúrát és politikát képviselt, melynek legfőbb célja a totális ellenőrzés megvalósítása volt.⁸⁹ Magyarországon ez az ideológia az ötvenes években, a Rákosi korszakban honosodott meg. Így azért erre a periódusra esett a választásom, hogy megismerhessük, hogyan is eresztett egy idegen hagyomány gyökeret hazánk kultúrájában.

A pártvezetés legfőbb ideológiájának a munkát tartotta, mely révén a dolgozó népet megfelelően szabályozhatta. Dolgozatomban az előbb említettek miatt a munkafront kerül bemutatásra, mivel ezen keresztül mélyebb módon megismerhetjük az eszme beépülésének folyamatát történelmünkbe. De miért a „munkafront” elnevezés? A társadalmi átformálási program révén kiemelt szerepet kapott a kommunikáció és a nyelv jelentéstartalmainak megváltoztatása. Ennek értelmében a hivatalos nyelvhasználat legtöbb eleme a paternalizmus és a katonai nyelv szókészletéből eredt.⁹⁰ Így beszélhetünk most a munka világa helyett, a munka „frontjáról”.

A szocialista elgondolás egyik legjellemzőbb vonását a politikai befolyás adta, mely az élet minden területét elérte. A legnagyobb tömeget manipuláló erőnek a film bizonyult, hiszen akkoriban ez az egy anyagilag megengedhető szórakozás jutott a munkásságnak. A választásom azért esett az Állami Áruházra és hőseire, mivel a korszakot hűen ábrázolja, ezért a mai ember számára könnyen felismerhetővé válnak nemcsak az ötvenes évek általános, hanem a munkáslétének jellemzői is a manipulációs eszmék tükrében.

A kutatásom a már említettek közül kifolyólag, arra keresi a választ, hogy a ma élő generációk mennyire ismerik hazánk régmúlt világának, olyan meghatározó értékeit, mint pl. az Állami Áruház című klasszikus, magyar film üzenetét.

Munkámban az általános korszakbemutatástól fokozatos átmenetek révén jutunk el a végső problémák megválaszolásáig, azért hogy logikussá és érthetővé váljon a könnyűnek éppen nem nevezhető kemény diktatúra élete.

2. Történelmi háttér

---

⁸⁹ *Alap gondolatok: Valuch Tibor: A magyar művelődés 1948 után. In: Magyar művelődéstörténet. Szerk.: Kósa László. Osiris, Budapest, 1998. p. 460-542.*

⁹⁰ *Uo.: I. hivatkozás*

A történelmi áttekintés, az általam is fontosnak vélt politikai élet, gazdaság, társadalom és a mindennapi élet szemszögéből kerül bemutatásra. Ez persze nem teljes körű, mivel csak azokra a momentumokra térek majd ki, amelyek a film és tanulmányom szempontjából is jelentősek.

Rákosi Mátyás és a hatalom éve

A „Sztálin legjobb magyar tanítványa” cím kivívásáig hosszú és rögös utat járt be Rákosi Mátyás (*Melléklet 1. rész / 1. kép.*), eredeti nevén Rosenfeld Mátyás.

Politikai pályafutása még az 1910-es években kezdődött el, amikor az akkori szociáldemokraták színeit képviselte, de az igazán nagy lépést számára az jelentette, amikor Sztálin (*Melléklet 1. rész / 2. kép.*), terveinek magyarországi irányítójának megválasztotta.⁹¹

Rákosi hazatérése után Moszkva embereként azonnal újjászervezte a kommunista pártot, amelynek főtitkára, kormányfő-helyettese és államminisztere lett. A felsőbb vezetés utasítására kezdetben a pártok (Független Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt, Szociáldemokrata Párt, Polgári Demokrata Párt) összefogásával hirdette meg az újjáépítés programját. Miután törvényes úton nem tudta megszerezni a hatalmat más módszerekkel (pl.: „kékcédulás” választási csalás⁹²) segítették őt az állam élére.⁹³ Az irányítása megszerzése után, 1949-től megkezdődhetett a *totális diktatúra*⁹⁴ kiépítése, a törvénytelen eljárások kiterjesztésével, koholt vádak alapján ítélt halálra kommunista vezetőket. A szovjet mintát követve a hatalom eszközévé vált a megfélemlítés. A hírhedt ÁVH (Államvédelmi Hatóság) szervezet vezetője Péter Gábor (*Melléklet 1. rész / 3. kép.*) közvetlenül kapta a párt első emberétől az utasításokat. A terror kezdetét vette, valójában senki nem érezhette magát biztonságban, a fekete autó bármikor bárkiért eljöhett.⁹⁵

Az országot a „négyes fogat” (*Melléklet 1 rész / 4. kép.*) vezette, élén Rákosi Mátyással és a hozzá hű csatlósokkal: Farkas Mihállyal, Révai Józseffel és Gerő Ernővel. Az 1949-ben elfogadott új alkotmány látszólag a demokratizmus és a népszuverenitás elveit hirdette:

„A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé”

⁹¹ *Alapondolatok Gergely Jenő és Izsák Lajos nyomán In.: Gergely Jenő-Izsák Lajos: A huszadik század története. Pannonica Kiadó, Budapest, 2000. p. 175.*

⁹² *A kommunista aktivistákat - többnyire fanatikus fiatalokat - teherautókra ültettek, és ők a lakóhelyüktől távol lévő számukra biztosított kékcédulák segítségével voksukat többször leadhatták a Magyar Kommunista Pártra. Innen a kékcédulás választás elnevezés.*

⁹³ *Alapondolatok Gyarmati György nyomán, In.: Gyarmati György: A diktatúra intézményrendszerének kiépítése Magyarországon 1948-1950. Jelenkor, 1991. 2. sz. p. 138-147.*

⁹⁴ *A totális diktatúra legfontosabb ismertetőjegyei: az egypártrendszer, hierarchikusan felépített tömegpártnak alárendelt államelmélet, az emberi élet minden területét szabályozni kívánt hivatalos ideológia. In.: Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, 1999. p. 335.*

⁹⁵ *Alapondolatok Gyarmati György nyomán In.: Gyarmati György: A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945-1956. In: Beszélő 2000. 9-10. sz. p. 85-94.*

„A Magyar Népköztársaság legfelsőbb államhatalmi szerve az Országgyűlés.”⁹⁶

A valóságban azonban egyértelműnek számított, hogy minden a kommunisták kezében összpontosult. Az Országgyűlés szerepe formálissá vált, mivel a valódi döntéseket Rákosi és környezete hozta. A közigazgatást szintén átalakították. A korábbi önkormányzatok, falvak, városok irányítása tanácsok kezébe került, melyeket - az Országgyűlés szerepét átvett - Elnöki Tanács felügyelt. A bíróságok sem maradhattak változások nélkül, hiszen függetlenségük már csak névlegességben létezett, hiszen az igazságszolgáltatásba is beleszólt a politika.

Miután a *pártállam*⁹⁷ intézményrendszerét szovjet mintára kiépítették, megkezdődhetett a lakosság *politikai szocializációja*⁹⁸ is. Ennek értelmében módszeresen kezdték el az új rendszer elemeinek elfogadtatását az egyénekkel. Ez az ideológia, a szocialista ember képét vázolta fel: olyanét, aki a jövőre koncentrál, elutasítja a polgári magatartásformákat, a múltból csak azt őrzi meg, amit a rendszer megenged, leninista, sztálinista hagyományokat használja, szovjet pedagógiát és a puritán életvitelt követi.⁹⁹ Az eszme sajátossága közé tartozott, hogy mindenkitől ugyanazt kívánta: elkötelezettséget a párt iránt, azonosulást a munkával illetve az alárendelt magatartást.

A vezér pozíciójának végső megszilárdítása a személyi kultuszához köthető, melyben a sztálini mintát követve, a néptől elvárták, hogy a kommunista vezetőket dicsőítsék. Az országunkban Rákosi mellett, természetesen Sztálin személye is közkedvelt és kötelező műalkotási témák alapját szolgálta.

Az 1949 és 1953 közötti időszakról összegzésként elmondhatjuk, hogy mindent a politikai események befolyásoltak. Ennek fényében a döntéseket is, amely a pártapparátus kezében összpontosult. Így nem véletlen, hogy időben leleplezhatték azt, *aki nem velünk, hanem ellenünk volt.*¹⁰⁰

Magyar gazdaság az ötvenes években

A második világháború után a rengeteg veszteséget megért Magyarország gazdasági felzárkóztatása alapvető kérdéssé vált. A gazdasági élet beindításának politikai fontosságát az MKP rögtön felismerte, ezért igyekezett az összes vezető pozíciót e téren is megszerezni. A párt szovjet tanácsra kiharcolta egy gazdaságirányító hatóság (Gazdasági Főtanács) létrehozását, melynek felügyeleti jogát azonnal kezükbe kaparintották. A helyreállítást

⁹⁶ 1949. évi XX. törvény. (részlet *ek*)

⁹⁷ Azt a rendszer_t nevezzük pártállamnak, amelyben az állami szervekre hárul a mindennapi ügyekkel való foglalkozás, a pártiszervekre pedig ennek ellenőrzése és az irányvonal meghatározása. Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, 1999. p. 336.

⁹⁸ Ezen szocializáció során ismerik meg az emberek, hogy az adott társadalmukban az új ideológia, milyen viszony kialakítását teszi lehetővé a múlttal, a jövővel.

⁹⁹ *Alap gondolatok* Szabó Ildikó nyomán, In.: Szabó Ildikó: A pártállam gyermekei. Új Mandátum, 2000. p. 176.

¹⁰⁰ Alapjául Rákosi Máttyás „Aki nincs velünk, az ellenünk van” - 1949.-es március 5.-i KV ülésen elhangzott szállóigévé vált mondata szolgált.

fokozott ellenőrzéssel és egyre szélesebb körű államosítással kötötték össze, melyet első között a gyáraknál és üzemeknél hajtottak végre.¹⁰¹

A gazdaságban is a szovjet minta szolgai másolása valósult meg, melynek irányítását Rákosi Gerő Ernőre bízta, ám „az ördög nem alszik” taktikát követve a végső döntéseket sohasem engedte ki kezéből.¹⁰²

A keleti példát követve az ország a harmadik világháborúra készült, így vette kezdetét a nehézipar erőltetett ütemű fejlesztése. A „*vas és acél országa*”¹⁰³ akartunk lenni, ezt mi sem bizonyította jobban, minthogy a legtöbb forrást a vaskohászatra, szénbányászatra és a gépgyártásra költötte a vezetőség. Ennek következtében fordulhatott elő, hogy az élelmiszerek előállítására és az emberek életkörülményeinek javítására csak csekély keret maradt az államkasszában. Az így előállt helyzetet az is tovább rontotta, hogy a fejlesztések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, - persze ezt Rákosiék korában nem ismerték el - hiszen a költséges beruházásokból csak egy korszerűtlen ipart tudtak létrehozni óriási áldozatok révén. Ezt bizonyított alátámasztani egy korabeli jelentés is, miszerint:

*„Sok üzemben a gépsorok életkora az 50-60 évet is eléri. A textilipari gépek... az I és II világháború közötti időszakban a tőkés országokból vásárolt, kiselejtezett gépek...alkották”*¹⁰⁴

A sokat emlegetett tervgazdálkodás fénykorát az 1950-es évek elején élte, amikor is meghirdetésre került az első ötéves terv. A magángazdaság felszámolásával párhuzamosan bevezetett új típusú gazdálkodást, nem a piaci mechanizmusok, hanem az erre a célra létrehozott Országos Tervhivatal szabályozta. A fejlődés ütemét pedig nem a termelési viszonyok határozták meg, hanem az, hogy a politikai vezetés miből mennyit kívánt előállítani.¹⁰⁵

Az ország önellátását szimbolizáló, saját pénzen létrehozott gyárai és bányái az újjáépítésre kidolgozott hároméves terv (*Melléklet 1. rész / 5. kép*) után 1950-ben kezdhették meg az első ötéves terv megvalósítását, melyet az 1950. január 1-től 1954. december 31-ig terjedő időszakban kiviteleztek és a következőképpen népszerűsítették:

*„Az ötéves terv: a népi demokrácia útja a jómódú, erős, szocialista Magyarországhoz!”*¹⁰⁶

---

¹⁰¹ *Magyarország társadalomtörténete III. (1945-1989). Válogatott tanulmányok I-II. Szerk.: Fokasz Nikosz és Örkény Antal, Új mandátum Kiadó, Bp., 1999. I. p. 37-55.*

¹⁰² *Alap gondolatok: Gergely Jenő-Izsák Lajos: A huszadik század története. Pannonica Kiadó, Budapest, 2000.*

¹⁰³ Rákosi egyik jelszava, melyet a gazdaságpolitika meghatározó céljának tekintett.

¹⁰⁴ Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik század története. Pannonica Kiadó, Budapest. 1999. p. 175.*

¹⁰⁵ *Alap gondolatok: Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Dialóg., Bp., – Pécs, 2002. p. 322–374.*

¹⁰⁶ 1949. évi XXV. törvényből részlet

A tervutasításos gazdálkodás talán egyetlen pozitívumaként említhető, hogy a dinamikus fejlődés, az új ipari centrumok kiépítése, nagyszámú munkaerőt igényelt. Így a korszak munkaerő-feleslege felszívásra került, sőt még kevésnek is bizonyult. A dolgozókat főként a mezőgazdaságban foglalkoztatottakból és a munkába állt nőkből pótolták. Ezek alapján elmondható, hogy az ötvenes években a ma gyakran emlegetett munkanélküliség, mint fogalom fel se merült, hiszen az állam mindenkinek biztosított állást. Azonban a negatívumok nagyobb fajsúlyban voltak az újfajta gazdaságot illetően. A nehézségek azonnal megmutatkoztak, amikor a pártvezetés tovább emelte a tervszámokat. Ennek hatására 1952-re a termelés visszaesett, mely éreztette hatását a közellátásban is, hiszen az élelmiszerhiány miatt ismét bevezetésre került a már egyszer eltörölt jegyrendszer. Az állandó tervemelések a munkások korlátlan teljesítményfokozására építettek, melynek következtében országunkban is meghonosításra került az ún. *Sztahanov mozgalom*¹⁰⁷. 1950-re már általánossá vált megmozdulást, a mennyiségi szemlélet vezette mindenekfelett. Emiatt a minőségi áruk készítése háttérbe szorult és az ipari termelésben egyre több eladhatatlan, selejt termék keletkezett, melyet a vezetőség előszeretettel *a reakciók*¹⁰⁸ szabotázs akcióira fogott.¹⁰⁹

A fentiekben említettekkel párhuzamosan a pártállam megkezdte a mezőgazdaság átszervezését is. Az 1945-ös reform során kapott földjéhez a parasztek többsége ragaszkodott, így az államosítás, a termelészövetkezetekbe való belépés folyamata lassan haladt. A kormány a parasztek ellen politikai és gazdasági eszközökkel egyaránt fellépett: növelte adóikat, megemelte a beszolgáltatási mennyiségét, sőt volt év mikor a vető magvakat is a listára helyezték („padlássöprés”). A vezető parasztagdák megtörésére pedig a bevált szovjet módszert alkalmazták: az életkörülményeiket ellehetetlenítették, kulákoknak nevezték őket, a legtöbbjüket rendőri erőkkel likvidáltak és internálótáborokba küldtek.¹¹⁰

A többi ágazathoz hasonlóan az állam a mezőgazdaságban is monopolhelyzetének megteremtésére törekedett és a végsőkéig próbálta a magántulajdont felszámolni. Ez azonban sosem valósult meg, hiszen a parasztság nagy része ellenállt, és erőszakos módszerekkel is csak egyharmadukat tudták belépésre kötelezni. A kollektivizálás ugyanúgy, mint a Szovjetunióban ideológiai és politikai célokat szolgált. A gazdaságban pedig az iparosítás

---

¹⁰⁷Nevét Alekszej Sztahanovról, kapta, aki éjszakai műszakban 5 óra 45 perc alatt 104 tonna szenet menesztett, a norma által előírt 7 tonna helyett.

¹⁰⁸A reakció az, aki ellenzi mindazt, amit a magukat haladó erőknél tartók haladásnak neveznek.

¹⁰⁹*Alapgondolatok Gunst Péter: Magyarország gazdaságtörténete (1914-1989). Nemzeti T. kiadó, Bp., 1999.p. 230.*

¹¹⁰*Alapgondolatok: Erdmann Gyula: Begyűjtés, beszolgáltatás Magyarországon 1945-1956. Békéscsaba, 1992. p. 240.*

megkönnyítését volt hivatott támogatni az erőforrás elvonásokkal és a megfelelő munkástömeg biztosításával.¹¹¹

Végső soron a gazdasági életet talán három meghatározó fogalommal tudnánk jellemezni: tervgazdálkodás, államosítás és téeszésítés. Az ötvenes években persze ez a gazdaság tökéletesnek számított elvben, de gyakorlatban a vezetés, ha titkoltan is, de átlátta a rendszer túlkapasait és hibáit. Természetesen ezeket a tökéletlenségeket a jól bevált figyelemterelés módszerével mindig az ellenség számlájára hárították.

A társadalom általános jellemzői

A politikai és gazdasági változásoknak köszönhetően a társadalom szerkezete se kerülhette el az átalakulás folyamatát. Az új struktúra felépítését tekintve alig hasonlított a második világháború előttire, hiszen az osztályok egy része eltűnt, vagy épp státuszpozíciót veszített réteggé vált tovább.

Az ötvenes évek elejére már kialakult egy homogenizáltabb felépítésű szerkezet, mely „a két osztály egy réteg” néven vált az akkori társadalom védjegyévé.¹¹² Az említett modell hivatalosan a munkásosztály és parasztság, mint osztály, és az értelmiség, mint réteg, felosztást hirdette. E hármasságon kívül még beszélhettünk egy negyedik, magántermelői szektorról, ami ha kis százalékban (kb. 3%)¹¹³ is, de megmaradt. Ám „a magyar társadalom sokkal rétegzettebb és tagoltabb volt annál, mint ez az ideologikus társadalomszemlélet”¹¹⁴ fogalmazta meg Valuch Tibor társadalomtörténeti kutatásai során. Ezt a megállapítást mi sem támasztja jobban alá, minthogy a XX. századi elemzések is többfajta csoportosítás szerint végzik a bemutatását. Ezek közül a Ferge Zsuzsa féle modellt (1. ábra) emelném ki, mivel ez tükrözi a korszakban leginkább jellemző „társadalmi rétegződést”¹¹⁵.

1. ábra Társadalmi rétegződés

I. Szellemi foglalkozásúak	II. Fizikai foglalkozásúak nem mezőgazdasági jellegű munkakörben	III. Mezőgazdasági fizikai dolgozók
1. Vezető állásúak és értelmiségiek:	1. Szakmunkások	1. Állami gazdasági munkások
a) Államigazgatási és gazdasági vezetők	a) Anyagi termelésben (ipar, építőipar, közlekedés)	mezőgazdasági munkakörben

¹¹¹ Alap gondolatok Nagy József nyomán, In.: Nagy József: *A szántóföldi művelés állami irányítása és a paraszti gazdálkodás feltételei az 1950-es években (1949–1956)*. Századok, 2001. 5. sz. p. 1075–1124.

¹¹² Az alap gondolat Schadt Mária nyomán *Az 1950-es évek Magyarországának játékfilmeken*. (Szerk.: Gyarmati Gyöngyi, Vonyó József stb.). Pécs, ASOKA Bt., 2004. p. 26.

¹¹³ Az adat forrása: Böhm Antal: *A XX. Századi magyar társadalom*. Korona Kiadó, Budapest, 1999. p. 26.

¹¹⁴ Valuch Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. Század második felében*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. p. 35-45

¹¹⁵ Általánosságban a társadalomban élő egyének és csoportok hierarchikus elrendeződésének módját értik. Legismertebbek a foglalkozási pozíció, az iskolai végzettség, a jövedelem, és a vagyon szerint csoportosítások.

(hierarchia csúcsa)	b) Más ágakban	
b) Magasan kvalifikált szellemi dolgozók (a tudásszint hierarchiájának a csúcsa)	2. Betanított munkások	2. Termelősövetkezeti tagok, mezőgazdasági fizikai munkát végzők
2. Egyéb szellemi dolgozók:	a) Mint a szakmunkásoknál	3. Egyéni parasztok
a) Középszintű szakemberek (szellemi munkakörben)	b) Mint a szakmunkásoknál	4. Mezőgazdasági napszámosok alkalmi munkások
b) Irodai dolgozók	3. Segédmunkások	
	4. Hivatalsegéddek	

Forrás: Ferge Zsuzsa: *Társadalmunk Rétegződése*. 1969.

A felosztás, mint látható, a foglalkozási pozíciók dimenzióján keresztül különíti el az adott társadalmi csoportokat. Az ötvenes években meghirdetett osztályok nélküli társadalom ideológiája helyett, a gyakorlatban az előbb szemléltetett ábra valósult meg.

A túlhajszolt iparosítás alapvetően határozta meg a társadalmi szerkezet átalakulását.¹¹⁶ Ennek következtében nemcsak a társadalom összetételét befolyásolta, hanem bizonyos mobilitási folyamatokat is. A *társadalmi mobilitás*¹¹⁷ szinte kényszerré vált, az iparfejlesztés a kollektivizálás, és a kulákküldözések hatására. Ez a fajta mobilitás negatív irányba leginkább a mezőgazdaságban élőket és az egykori elit réteget sújtotta, míg a pozitív hatásait a munkásság élvezhette. Az 1949 előtti vezetők és értelmiségiek elvesztették pozíciójukat, más pályára kényszerültek, mert az új elitbe való bekerülés legfőbb mérvadóójává a politikai hűség vált. A parasztság polgárosodás folyamatát a kollektivizálási kampány szakította meg, így a paraszti foglalkozásúakat tömegesen kényszerítették állás és lakóhelyváltásra. Ezt igazolja az is, hogy az 1949 és 1954 között kb. 360 000 agrárkereső hagyta el a mezőgazdaságot.¹¹⁸ A kilépők többnyire szakképzettség nélkül segédmunkások közé süllyedtek, ezzel státuszvesztést élve meg. A munkásság számára a pozitívumát az előrelépés lehetősége jelentette. Ezen kívül meg kell említenem még az *ún. nemzedékek közötti*¹¹⁹ és a *nemzedéken belüli mobilitást*¹²⁰ is, amely a munkásság és a párthűek rétegét érintette kedvezően. Ennek köszönhetően tömegesen kerültek a munkás és paraszt származásúak a szellemi és vezetői rétegekbe.

¹¹⁶ Andorka Rudolf nyomán, Andorka Rudolf: *Társadalmi változások és társadalmi problémák (1940-1990)* In.: *Statistikai Szemle* 1992/4-5. p. 301-322.

¹¹⁷ Az egyén/család társadalmi helyzetének megváltozása, oly módon, hogy az egyén/család elhagyja a korábbi társadalmi rétegét és belép egy másikba. Pl.: parasztságból munkásságba kerül.

¹¹⁸ *Alap gondolatok: Örkény Antal: A társadalmi mobilitás történelmi perspektívái. Valóság* 1989. 4. sz. p. 20-33.

¹¹⁹ Azt vizsgálja, hogy a gyermeknemzedék a szülőkhöz viszonyítva milyen társadalmi pozícióba kerül. Minél többen lépnek ki a szülők társadalmi rétegéből, annál nagyobb ez a mobilitás a generációkban.

¹²⁰ Az egyén réteghelyzetét elemzi a pályakezdetéskori állapothoz képest.

Ezek mellett elmondható, hogy tulajdonképpen a kommunista párt is egy önálló mobilitási csatornává vált, hiszen aki kellően hithű volt és elfogadta a rendszer szellemiségét, bízhatott benne, hogy előbb-utóbb szép karriert fut majd be.¹²¹

A kötelezővé vált mobilizációs folyamatok legtöbbször arra szolgáltak, hogy megpróbálják elhíttetni a lakossággal, hogy a korábbinál demokratikusabb pozícióelosztásokra került sor. Az igazságosság jegyében az esélyegyenlőség lehetősége is megjelent, a nők munkába állásával „karöltve” pedig magukkal hozták a nemek közti egyelőség fogalmát is. Így a dolgozó nők képe, a családanyák számára a tradicionális női szerep alól való felszabadulást sugározta:

“A nőt elnyomja a háztartás, és ebből...csak a szocializmus tudja megszabadítani. Csak majd, amikor áttérünk a közös gazdaságra és a föld közös művelésére, akkor lesz teljesen szabad”¹²²

Az idézet ismételten a kor idillikus jövőképet tárja elénk, és már érezhetjük is a túl szép, hogy igaz legyen mondást. Hiszen a valós hús vér életben a hatalom semmit se tett pusztán csak azért, hogy a népnek - jelen esetben a nőknek - jobb legyen a helyzete. A tényleges okot a háború utáni emberveszteségekben kell keresnünk, mely munkaerő kiesést jelentett a rendszer számára. A nagyszabású iparfejlesztés hiába szívta el a mezőgazdasági dolgozókat kevésnek bizonyult, így az újabb munkaerőpótlást a nők bevonásával orvosolták, melyet a női esélyegyenlőséget hirdető kampányszlogenek mögé rejtettek.

Összességében az új társadalom szerkezet ideológiája (az osztályok nélküli elv), ha részben is, de megvalósult, hiszen a végbement változásoknak köszönhetően a társadalmi különbségek csökkentek.

Hétköznapi élet és kultúra

A politikai szemlélettel átítatott szocializmus bekebelezésének sorsát a hétköznapi élet és a kultúra területe sem kerülhette el. A normák, értékek és világképek nagy része már a negyvenes évek végétől átértékelődött vagy teljesen új irányt véve indult hódító útjára.

A közgondolkodásban új történelemértelmezés vette kezdetét, ugyanis a rendszer csak azokat a múltbéli eseményeket és személyeket hagyta meg a mindennapi tudatban, amelyek beleillettek az új eszmékbe. A vezetés szigorú rostáján a régi kor szimbólumai sorra kerültek tiltólistára, míg végül megszületett az egyöntetű döntés, hogy a letűnt hatalom nyomaiból

---

¹²¹ Alap gondolatok: Örkény Antal: *A társadalmi mobilitás történelmi perspektívái. Valóság* 1989. 4. sz. p. 20-33.
¹²² Lenin egyik beszédének részletéből, melyet a szovjetizmust követő országok híven be is tartottak.

semmit sem kívánnának megtartani. Ezek után már 1948-tól kezdetét vette a politikai és társadalmi jelképrendszer tömeges és gyors átalakítása.¹²³

A leglátványosabb változást az új címer (*Melléklet 1 rész / 6. kép*) jelentette a lakosság számára. Hiszen az ország jelképeként az épületek homlokzatától kezdve a termékcímkéig mindenütt találkozhatott vele a dolgozó nép. A propagálás tehát adott volt, mert bárhol meglátta az ember, mindig a jól megkreált beszédek csengtek füleiben, miszerint az új címer, egy jobb élet kezdetét jelenti, melyet a szocializmus hoz el. A pártvezetés alap logikáját ez jól tükrözte, mely a következőkre alapozott,

„ha valamiről mindig beszélünk, azt előbb-utóbb valóságosnak hiszik, míg, amiről nem beszélünk, az idővel feledésbe merül.”¹²⁴

A sarló-kalapácsos címer megjelenése csak az első lépcső volt, melyet aztán a névváltoztatások szintje követett. Azonban az emberek többsége az újonnan alkotott normákat, neveket személyes kötődés híján egyáltalán nem volt képes elfogadni, helyette inkább megtanulta, hogyan kell az elfogadás látszatát elhitetni.¹²⁵

Az átértékelés folyamata nemcsak a magánélet színtereit hálózta be, hanem a kulturális élet egészét is. A megfelelő ideák terjesztését a kommunista párt Révai Józsefre bízta, aki „*kivételes helyzetének*”¹²⁶ köszönhetően évekig kezében tarthatta az ideológia területét.

Az új alapokat a Szovjetunióból átvett marxista - leninista eszméket magában hordozó szocialista realizmus adta. A kultúrpolitikai irányzat legfőbb jellemző elemeit a következő összefoglaló táblázat (*2. ábra*) segítségével szeretném szemléltetni:

2. ábra Szocialista realizmus jellemzői

	<i>Fő Témája</i>	<i>Fő elemi</i>	<i>Tartalmi</i>	<i>Használt Stílus</i>	<i>Legfőbb Célja</i>
Szocialista realizmus	<i>A munkás, paraszt, bányász, értelmiségi problémák tárgyalása</i>	<i>Hibák feltárása, osztályellenesség leleplezése, pozitív végkicsengés</i>	<i>feltárása,</i>	<i>Közérthető és optimista</i>	<i>A társadalom helyes eszmei világának propagálása, mely mentes az ellentmondó eszméktől</i>

Forrás:

Saját táblázat

¹²³ *Alap gondolatok.* Szabó Ildikó: *A pártállam gyermekei. Új Mandátum, 2000. p. 180.*

¹²⁴ Szabó Ildikó: *A pártállam gyermekei. Új Mandátum, 2000. p. 180*

¹²⁵ *Uo. 36. hivatkozás*

¹²⁶ „Az ideológiai kérdését a párt vezetése egyszer sem vitatta meg, hanem albértelbe adták egyetlen elvtársnak, Révai elvtársnak.” Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik század története. Pannonica Kiadó, Budapest. 1999.p. 134.*

Az ötvenes években virágkorát élt szocreál irányzat térhódítását egyik ágazat sem kerülhette el. A kialakított egységes művészi sémáknak és ebből adódóan könnyen észrevehető elemeinek köszönhetően érte el, hogy még a mai kor embere számára is felismerhető vált. Hiszen kinek ne jutna eszébe, legalább egy olyan plakát, ahol a daloló, vidám munkásságot ábrázolták, buzdító jelszavak kíséretében (*Melléklet 1. rész / 7. kép*).

A példaként feltüntetett tipikus koridill jól mutatja, hogy a plakátkészítés miért is vált az időszak egyik népszerű műfajává. A választ a szocialista realizmus kulcsszavában a propagandában kell keresnünk, amely szinte az egész kultúrát befolyása alatt tartotta. Így nem meglepő az a tény, hogy sorra születtek a rendszer népszerűsítését szolgáló alkotások (pl.: dicsőítő versek, dalok, filmek), melyek tartalmuknál fogva gyakran a társadalom által követendő mintának számítottak.¹²⁷

Az emberek mindennapi tárgyi környezetéből csak a szocializmus sugárzott, ám a hatalomnak az élet teljes körű irányításához még egy valami hiányzott, mégpedig a szabadidő lekötése. Ezt a problémakört a legfrissebb kutatások szerint a pártállam a következő három lépésben oldotta meg:

- Egyrészt korlátozta a család, mint közösség szerepét, helyette inkább a mesterséges csoportosulásokba való belépést „szorgalmazta” pl.: Úttörő szövetség,
- Másrészt a munkaidő és a tanítás utáni foglalkozásokon való részvételt gyakorlatilag kötelezővé tette, mint például a „Munkára, harcra kész!” mozgalom, mely a munkahelyi sportélet legfőbb szervezetévé vált.
- Végül, de nem utolsó sorban a szórakozás terén olcsó jegyárakat vezettek be, így válhatott tömegszórakozássá a moziba járás, ahol a vezetőség szintén az általa ellenőrzött és készített propagandától telített mozifilmeket vetítette.¹²⁸

Az ötvenes évekbeli hétköznapi és kulturális életet összegezni és megítélni, nagyon nehéz feladat lenne és erre nem is vállalkoznék. A témához felhasznált szakirodalmaim is nagyrészt a tipikus korszakmomentumok alapján mutatják be a mindennapi életet. Ám úgy gondolom, hogy a hétköznapi élet témát csak akkor tudnánk igazán átérezni, megismerni, ha visszarepülhetnénk az időbe és kicsit mi is az ötvenes években élhetnénk.

2.1. Munkásság és munkafront

---

¹²⁷Valuch Tibor: *A magyar művelődés 1948 után*. In: *Magyar művelődéstörténet*. Szerk.: Kósa László. Osiris, Budapest, 1998. p. 460-542.

¹²⁸*Alap gondolatok*. Szabó Illdikó: *A pártállam gyermekei*. Új Mandátum, 2000. p. 180.

A társadalom jellemzésénél érintőlegesen már szóba került a munkásság, melyet most részletesebben is megismerhetünk. Hiszen a munkások és az akkori munkalehetőségek, munkahelyek bemutatása szükséges a későbbiekben szereplő ismeretek megértéséhez.

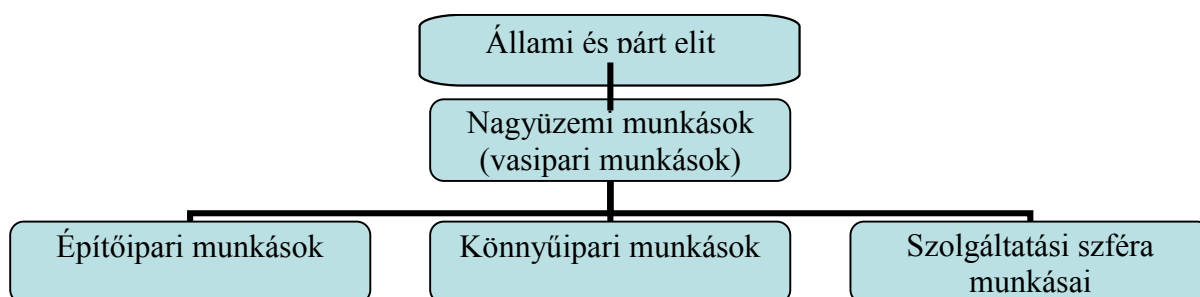
A munkásságról...

A munkásságot - legyen szó fizikai, vagy szellemi munkásról - a korszak kiváltságos helyzetű csoportjaként tartották számon. Ezt annak köszönhetette, hogy a szocializmus rendszerét hivatalosan a munkásosztály társadalmaként hirdették meg. Az eszmét már a kezdetektől fogva jól propagálta a párt neve is, hiszen nem a véletlen műve volt, hogy a Magyar Dolgozók Pártja elnevezést választották.

A munkásembereket a rendszer ideológiájában az különböztette meg a többi réteggel szemben, hogy a következőket képviselte: öntudatosság, egységesség, rendíthetlenség. Részben e nagy szavak folytonos hirdetésének volt hála, hogy a társadalom egésze számára a munkást, mint embertípust tették követendő példává. Így vált az alapvető értéké a dolgozó ember, akinek „kötelessége és becsületbeli ügye, hogy képességei szerint dolgozzék”¹²⁹

Az említett egységesség elvben szépen hangzott, ám a valóságban kiütközött, hogy az egyenlőbbeknél is voltak egyenlőbbek, amit a következő ábra (3. ábra) is szemléltet:

3. ábra
Munkás társadalom

*Forrás:
Saját ábra*

Az ábrán mindenki a munkások táborába tartozott, ám mégis látszik egyfajta hierarchikusság. Az természetesen nem meglepő, hogy a hierarchia élcsapatát az állami apparátusban dolgozók és a vezető pozíciókban lévők alkották. Ami viszont megdöbbentő, hogy két fizikai munkás között is ki nem mondott különbségek voltak. Ahogy leolvasható az ábráról a legnagyobb presztízsűeknek a nagyüzemben dolgozó általában bányász vagy vaskohász posztban lévők számítottak. A kevésbé megbecsültek táborát pedig a többi ágazatban dolgozók (építőipar, könnyűipar, szolgáltatási szféra) képviselték. De vajon ki döntötte el, hogy egy jó kőműves

1291951. évi 7. Törvényerejű rendeletből (részlet)

egy vaskohászhoz képest kevesebbet ér? A kérdésre a válasz szinte már adott is, hiszen a vas és acél országában elképzelhetetlen lett volna, hogy egy házépítő kőműves, többet érjen, mint egy szocialista ipart jobban „építő” vaskohász. Tehát a munkaerő megbecsülését és értékelést az iparosítás szempontjából határozták meg.¹³⁰

Az erőltetett gazdasági folyamatok hatására mozgósított népesség, jelentős része szakképzetlenül kényszerült új ipari foglalkozásba. A képzetlenek legnagyobb csoportját, a maga 360 000 tömegével, az agrárszférából érkezők alkották. Az új képzetlen munkaerőt kötelezően beiskolázták és átképezték. Azonban a gyors pályamódosításoknak megvolt a maga hátránya, hiszen hiába nagyszámú új munkaerőt neveltek ki, de az alacsony képzési színvonal miatt a szakmák presztízse leértékelődött. Emellett problémát jelentett, hogy az új szakmunkás képesítéssel rendelkezők 30% - a nem a képzettségének megfelelő munkahelyre került. Így az elvben jól hangzó „*Mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint*”¹³¹ nem valósult meg. Ennek ellenére a szakképzettség szerinti csoportosításban mégis a legnagyobb elismerést a szakmunkások kapták.¹³²

A munkafrontról...

A „munkafront” vagyis a munka világa a korszak egyik legmeghatározóbb és legfontosabb színtere volt, hiszen az ember életének minden mozzanatát az ehhez való viszonya befolyásolta. Persze ezen a helyen is akadtak olyanok, akik bizonyos privilégiumokat élvezhettek, még pedig a fő bázist alkotó, törzsgyökeres munkások. Természetesen a kiváltságok nemcsak itt mutatkoztak meg, hanem egyéb szociális juttatások tekintetében is (pl.: lakáshoz jutásnál).¹³³

A munkahelyeket és a munkaviszonyt az 1951-ben kiadott Munka Törvénykönyve szabályozta. A törvény fő elvei között a munkaverseny, a fegyelem és a módszerek tökéletesítése szerepelt. Emellett ígéretet tett a megfelelő díjazásra, a pihenéshez való biztosítására, az egészségvédelem és a dolgozók anyagi és műveltségi színvonalának emelésére.¹³⁴ Bár a szabályozások nagy része javulást ígért, a gyakorlatban mégis csak a hátrányok éreztették hatásukat. Ezen tényezők közül most csak néhányat emelnék ki, amelyek leginkább sújtották a dolgozókat.

---

¹³⁰ Örkény Antal: *A társadalmi mobilitás történelmi perspektívái. Valóság* 1989. 4. sz. p. 20-33.

¹³¹ 1951. évi 7. törvényrendelet – A törvénykönyv alapelvei részről részlet.

¹³² *Alap gondolatok: Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris, Bp. 2001.p. 138.*

¹³³ *Alap gondolat: Orolin Zsuzsa: A lakosság rétegződése jövedelemforrások szerint. Gazdaság és Társadalom, 1990/4. p. 10-19.*

¹³⁴ *Alap gondolat Varga László nyomán: Varga László: „A munkásosztály a paradicsomba megy” (Munkáspolitikai az 1950-es években. In: Az elhagyott tömeg. Bp. Cserépfalvi – BFL, 1994. p. 59-84.*

Elsőként a teljesítmény fokozására szánt munkaversenyeket hoznám fel, melyek a korszakban honosodtak meg. Ezeket általában valamilyen jeles eseményhez kötve szervezett meg az adott vállalati vezetés. Az irreális célokat felvonultató versengés teljesítése gyakran túlórárt és pluszmunkát igényelt, melyet a dolgozók számára a szervezet irányítói szinte kötelezővé tettek. Ezek hatására a pihenésre szánt idő nagyon lecsökkent, egyesek körében pedig teljesen eltűnt. A pluszmunka jelensége leginkább a munkaversenyek egy sajátos formájához köthető, a sztahanovista mozgalomhoz. Ők voltak azok, akik az élmunkások és a túlteljesítők csoportját alkották.

„Két munkanap között pihenőidőt kell biztosítani. A pihenőidő nyolc óránál kevesebb nem lehet.”¹³⁵

A hangzatos törvény, ahogy ez az előbbieken bebizonyosodott a hétköznapiakban egyáltalán nem működött, hiszen a pihenőidő mindent volt, csak pihenéssel töltött idő nem.

Nem is csodálkozhatunk azon, hogy a hírhedt munkahelyi szigor nem épp az előírtak szerint zajlott. A rengeteg munka, a szabadnapok csökkenése az embereket a törvények megszegésére sarkalta, még akkor is, ha tudták büntetést kapnak érte. Ezek után nem volt meglepő, hogy a fegyelmi vétségek élén az igazolatlan hiányzás állt. Ezt támasztja alá a Láng Gépgyár jelentése is:

„ A munkafegyelem feltűnően laza a dolgozók között, akik figyelmeztetés és büntetés esetén sem jönnek be szombaton és hétfőn dolgozni. „¹³⁶

Az igazolatlan hiányzók mellett a másik nagy csoportot az önkényes kilépők tették ki. Egy 1951-es adat szerint az alkalmazottak létszáma 194 000 fő volt, akik közül 15 000 főt vádoltak meg az önkéntes kilépéssel, mely bűncselekménynek minősült. Hiába próbálták a munkaerőt helyhez kötni, a munkaerő-csábítást büntetni, a dolgozók mégis inkább a törvénysértést választották.¹³⁷

A kor másik két nagy problémájának az egészségtelen és rossz munkahelyi állapotokat és a rendkívül alacsony béreket tekinthetjük. A munkakörülmények sok helyen az alapszintet se érték el, emellett gyakran a beteg munkásokat is dolgoztatták, nehogy lemaradásba kerüljenek az adott szervezetek. Ezt a szörnyűséget bizonyítja egy feljegyzés miszerint a Lenin Kohászati üzemekben, 1952 januárjában:

---

¹³⁵ 1951. évi 7. Törvényerejű rendelet - A Munka Törvénykönyvének részlete.

¹³⁶ Uo.: 47. hivatkozás

¹³⁷ Varga László: „ A munkásosztály a paradicsomba megy” Munkáspolitikai az 1950-es években. In.:Az elhagyott tömeg. Bp. Cserépfalvi-BFL, 1994. p. 59-84.

„160 dolgozó cserélődött az üzemben, mivel nagy részük tbc-t szerzett, egy részük meg is halt”¹³⁸

A teljesítménybérezés bevezetésével és a normák továbbemelésével a fizetések nagyon lecsökkentek, ennek hatására alakult ki a következő helyzet:

„nem az a baj hogy a segéd munkások keresete 40-50%-a a szakmunkás keresetének, hanem az, hogy 400-500-600 forint a mai viszonyok mellett nem biztosít tisztességes megélhetést.”¹³⁹

A SZOT jelentése alapján egy háromtagú családnak a havi 1400 Ft biztosíthatta volna az alapszinten való megélhetést. Ezzel szemben, ezek családok 55%-a élt létminimum alatt, 30% létminimumon és 15% a létminimum fellett. Vagyis a családdal rendelkező munkás lakosság több, mint fele napról napra tengődött (*Melléklet 1. rész / 8. kép*).

A kevés kereset mellett a munkások nyomorúságát csak erősítette a nem megfelelő lakáshelyzet. A gondot az jelentette, hogy a lakásépítés nem tartott számot a népesség növekedésével. Az ipar kiépítéséhez szükséges munkaerőt csak felszívták, de arra már nem gondoltak, hogy a bevándorolt embertömeget valahol el is kell szállásolni. A lakássínséget szenvedők közül a legkatasztrofálisabb helyzetben azok voltak, akik még munkásszállókra se tudtak bekerülni.¹⁴⁰

Ezek a tragikus életkörülmények, sajnos az átlagot szemléltették. A mesébe illő kiemelések, átlag feletti személyszerinti bérezések, jutalmak, a jobb élet lehetősége csak nagyon keveseket érintett. Azonban a propaganda próbálta elhitetni, hogy ez mindenkinek jár, csak dolgozni kell érte becsületesen.

2.2. Film az ötvenes években

A magyar filmipart már 1948-ban, a kezdetekkor elérte az államosítás hulláma. Így az alkotók számára hamar egyértelművé vált, hogy az érvényesülés és a fennmaradás egyetlen útját a szocialista eszmékkel áthatott alkotások gyártása jelentheti.¹⁴¹ Hiszen a kulturális vezetést, csak az érdekelte, hogy a filmekben keresztül megmutathassa, hogy az idea honnan indult, hová érkezett, hogyan alakította a közérzetet és milyen jövőbeni teendőket tűzött ki céljául.

A magyar filmipar 1945 után

---

¹³⁸1951. évi 7. Törvényerejű rendelet - A Munka Törvénykönyvének részlete.

¹³⁹ Uo.: 50

¹⁴⁰Azok a munkások, akiknek semmijük nem volt és az alváshoz is ágyat béreltek. Gyakran előfordult, hogy egymás követték t a munkás emberek. Uo: 49. hivatkozás

¹⁴¹ Az alapgondolatok Kovács András nyomán. Kovács András: Adalékok a magyar film drámájához. . In.: A magyar film három évtizede. Mokép és a MF I és Filmarchívum közös kiadása, Budapest, 1978. p. 27.

Az ország talpra állításakor, ez a terület sem maradhatott ki, ám ez nem volt egyszerű feladat. Ennek az 1945 utáni megteremtése, Csorba Jánoshoz, az akkori budapesti polgármester nevéhez fűződött, aki sürgető rendeletben adta ki a filmgyártás megkezdését, mivel úgy vélte, ez politikai és kulturális érdek is. Ezért méltán nevezhette a kulturális értékek termelésének egyik legfontosabb szektorának.¹⁴²

A gyártók jól tudták, hogy az alkotásokban egyfajta tükörképet mutatnak be. Hiszen a művészeti ágak közül a filmművészet az, amely leginkább alkalmas a valós élet ábrázolására. Ám ezt mindképpen csak olyan formában lehetett megtenniük, amely ösztönzőleg hatott a helyes magatartás és cselekvésformák kialakítására.

Az első kísérletkor pénzgondok merültek fel, de 1945 októberére ismét megnyíltak a frissen felújított Hunnia Filmgyár (*Melléklet 1 rész. / 9. kép*) kapui és műtermeiben végre megkezdődhetett a várva várt munka. Ezzel egy időben létrehozásra kerültek a felügyelő szervek is, elsőként a Magyar Filmügyek Országos Bizottsága, majd a Filmművészeti Tanács.

A kezdeti években néhány rövid és egy hosszabb film készült, de az anyagi források kimerülése gátat szabott a további forgatásoknak. A folyamatos pénztelenségéből való kilábalását a három kormányzati párt egyezménye hozta meg. Ennek értelmében a pártok sajátkészítésű filmeket gyártottak, melyek finanszírozását közös kaszából oldották meg.¹⁴³

Az 1948-as évtől kezdve az ügyek koordinálása, egységes irányítása, ellenőrzése az Országos Filmhivatal feladata lett, mely az addig filmmel foglalkozó állami szerveket egyesítette magában. A hivatal alszervezeteként létrehozta a munkáját segítő Filmipari Igazgatóságot, melynek feladatkörébe főként a költségvetések szabályozása, ellenőrzése, hitelek, nyersanyagok szétosztása tartozott.

A hazánkban teret hódító szovjetizmus a filmiparban is meghozta a változást. A Gazdasági Főtanács úgy határozott, hogy ezen túl a gyártására, forgalmazására, mozik üzemben tartására külön vállalatokat biztosít. Ezek irányítása a tanács kezében összpontosult, de a fenntartásukra külön-külön pénzt biztosított. Ezek mellett létrehozásra került a Magyar Film, Állami Filmgyártó Vállalat Rt. (később Magyar Filmgyártó Állami Vállalat), mely a gyártás folyamatosságát felügyelte.¹⁴⁴

Ebben az ágazatban is megjelent egyfajta „tervutasításos-rendszer”. Ez abban nyilvánult meg, hogy a gyártásban minden téren kötelezővé tették a három, hat illetve tizenkét hónapos konkrét forgatási tervek kidolgozását. Az állam elsődlegesen ezzel azt akarta elérni, hogy megszűnjenek az ötletszerű rövidfilmgyártások, a munka tervszerűbbé és

¹⁴²Az alap gondolatok Szilágyi Gábor nyomán. Szilágyi Gábor: *A szocialista magyar filmgyártás kialakulása és megteremtése a felszabadulás után*. In.: *A magyar film három évtizede. Mokép és az MFI és Filmarchívum közös kiadása, Budapest, 1978 .p. 46.*

¹⁴³ Uo. 54. hivatkozás

¹⁴⁴ Az alap gondolatok Szilágyi Gábor nyomán. Ua.: 54. hivatkozás

programozottabbá váljon. Másodlagosan pedig az olyan filmek készítését tűzte ki célul, amelyek tárgyilagosak, érdekesek és a társadalomban bekövetkezett nagy erejű fordulatokat megfelelően képesek ábrázolni.

A film, mint „a legnagyobb tömegekhez eljutó tudatformáló erő.”¹⁴⁵

Amint az előzőekben kiderült a filmipar igazi rögzös utat járt be, ám nemcsak az anyagi gondok okozták a problémát, hanem sok esetben a magyar filmmel szembeni kétely is. Hiszen nem egyszer volt a viták keresztútjába, hogy érdemes-e gyártani, vagy okosabb megoldás lenne-e az államnak, ha a külföldi filmeket vásárolnák meg, és azokat vetítenék le. A hatalmon lévő kommunista erők szinte egyedülként bíztak a magyar filmben, mivel nem engedhették meg, hogy lemondjanak, az akkoriban legnagyobb tömegekhez eljutó, tudatformáló erőről, még akkor se, ha ez az eszköz nem épp a tisztánlátást szolgálta.¹⁴⁶

Az éppen könnyűnek nem nevezhető újratekzés után végre Magyarországon is kezdetét vehette egy új filmművészet kibontakozása. Ebben az időszakban, amikor szinte a munkások második otthona a mozi volt egyértelműnek tűnt a vezetés számára, hogy a több milliós nézőszámot hozó filmek a legjobb eszközök a propagálásra. A nézők elé elsősorban a pozitív példákat és hősoket állították, akiket általában a termelésben vagy a munka közben ábrázoltak. Ennek fő célja az volt, hogy a közönség mindinkább magáénak érezze az adott helyzetet. Emellett a művekben szinte kötelező elemként jelentek meg az épp aktuális politikai, ideológiai értékek is, melyet a hősoek haladó szellemiségébe burkoltak a vásznon.¹⁴⁷ A hősoek megteremtése nem egyszerű feladat volt az alkotók és a színészek számára, hiszen a művészi szabadságot szintén a pártellenőrzés bírálta. Az alkotói válság elkerülése érdekében azonban Révai József egy kis iránymutatással nyújtott segítséget:

„Pozitív hősoekre orientáljuk őket és olyan témákra, amelyeknek anyaga lehetővé teszi e pozitív hősoek teljes emberi kibontakozását, nehézségeken, hibákon, konfliktusokon át.”¹⁴⁸

Az atyai gondoskodásnak „hála” a spontaneitást és a kreativitást a minimum szintjére korlátozták. Ennek eredményeként sorra születtek a jórészt papirosízű, előre gyártott elemekből felépülő történetek.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵Kovács András: *Adalékok a magyar film drámájához. In.: A magyar film három évtizede. Mokép és a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum közös kiadása, Budapest, 1978. p. 25.*

¹⁴⁶Uo.: 57. hivatkozás

¹⁴⁷Az alap gondolat Karcsai Kulcsár István nyomán. Karcsai K. István: *Új hősoek, új alakítások. In.: A magyar film három évtizede. Mokép és a MFI és Filmarchívum közös kiadása, Budapest, 1978. p. 76.*

¹⁴⁸Révai József az 1951-es Színházi és Filmművészeti Konferencián így nyilatkozott a művészek orientálásáról.

¹⁴⁹Az alap gondolat Nemes Károly nyomán. Nemes Károly: *Szocialista film-szocialista hőso. In.: Uo.: 43. hiv.*

A folyamatos vezetői beleszólások és a forgatókönyvek vég nélküli átírása hívta életre, az ötvenes évek filmjeinek mára már védjegyévé vált sematizmusát. Ennek legfőbb jegyeit a tragikus hirtelenséggel elhunyt filmtörténész Kovács Ferenc összegezte a legjobban:

„A politikai mondanivalók direkt úton, elsődlegesen az érzelmre ható, didaktikus módon történő szájbarágása. Ennek érdekében a valóság egyes jelenségeinek az összefüggésekből való metafizikus kiragadása az illető jelenség valóságban elfoglalt helyének, arányainak az eltorzításával, lényegében magának a valósághűségnek a rovására. Az elsődlegesen intellektuális jelleg miatt a művek igen kis érzelmi hőfoka. Az alacsony érzelmi hőfokból következően az alkotások művészi kifejező formájának alacsony színvonala. Az ember centrikusság háttérbe szorulása.,,¹⁵⁰

A gyakorlatban ezen „vádpontok” a következőképpen nyilvánultak meg: minden feláldozható annak érdekében, hogy eredményes legyen a népnevelés. Ennek következtébe, azok a sajátosságok, amik a filmet igazán filmmé tették elhanyagolhatók lettek. Így a dramaturgia, konfliktusok, jellemelek, stílus, formanyelvi eszközök másodlagossá, sőt inkább lényegtelenné váltak.¹⁵¹ Az ellentmondások helyett a lehetőségek, a konfliktusok helyett a pozitív példamutatás képviselte az elfogadható elemek csoportját. Azonban a szocialista rendszer hibái (az akkori súlyos nehézségek, életszínvonal csökkenése, parasztpolitika bajai, törvényteleniségek) semmi szín alatt nem kerülhettek a felszínre.

Ezek mentén elmondható, hogy az eredetileg valós életszférából merítő filmek a rendszernek „hála” átkerültek az idealizált világ és a részizgazságok közvetítőinek táborába.

3. Az „Állami Áruház” és „munkahősei”

A forgatókönyv és keletkezése

Az ötvenes évek sematikus filmjei közül csak egynek szánták, ám a színészek remek játékának és zseniális rendezőjének köszönhetően a mai kor embere számára is értékelhető, könnyed bohózzattá emelkedett. A sorsa ugyanúgy indult, mint az összes többié, hiszen az Állami Áruház sem kerülhette el a már bevett szokást, a többfordulós ellenőrzések útját, de mégis valami újat hozott. Ez pedig nem más volt, mint a rejtett politikai kioktatás, melyet

---

¹⁵⁰Veress József: *A magyar film története. Anno Kiadó, Budapest, 2006.* p.98.

¹⁵¹Uo. 59 hivatkozás

ügyesen a szerelmi fordulatok és fülbemászó dallamok mögé bújtatva fogadtatott el a nagyközönséggel.¹⁵²

Maga a cselekmény a korszakban rémhírként terjedő százforintosok bevonásának eseményen alapulva született meg 1952-ben Barabás Tibor és Gábor Béla tollából. A történet megjelenése után pár héttel máris felkeltette érdeklődését a Magyar Állami Filmgyártó Vállalatnak. A vezetőség tagjai nem sokat tévőzva fejet hajtottak, az eredetileg operett műfajban íródott alkotás megfilmesítésére, melynek rendezői székébe Gertler Viktort *(Melléklet 1. rész / 10. kép)* kérték fel.

Az eredeti forgatókönyvből készült filmben a fő momentum a spekulánsok és reakciók rémhírterjesztésén való felülemelkedés volt. Ennek fényében a történet úgy hangzott, hogy az alacsony sorból igazgatóvá előlépő, új igazgató Kocsis Feri, az áruházat bezárással menti ki az ostromlok karmai közül. Így a hőstett megmenti a nép vagyonát az ellenségtől, aki sohasem alszik. Az elkészült alkotást, mint mindig, Révai Józsefnek, a magyarországi kulturális élet tejhatalmú urának¹⁵³ vetítették le elsőként, aki lesújtó ítéletet mondott: pótfelvétel. E döntését a következőkkel indokolta:

„Miféle ostobaság, hogy az igazgató bezárja az Állami Áruházat (...) Éppen ellenkezőjét kell tennie! A szocialista népgazdaság győzedelmeskedik a reakció fölött, állja a kihívásokat”¹⁵⁴

Ezek után nem volt mit tenni, a parancs, az parancs volt. Így az eredeti verzióban szereplő boltbezárás helyett, az áruk sokaságát hirdető *„a mi gyáraink termelnek!”¹⁵⁵* - elvet kellett népszerűsíteni a filmkockákon.

A végleges történet és a szereposztás:

Az „Állami Áruház” sikeres akadályvételei után a pótfelvétel eredményeképpen a következő elevenedhetett meg az 1953 - as januári bemutatón:

A bevezető képek a korra jellemző munkába siető emberek tömegével kezdték meg az ideák és a munka fontosságának hirdetését. Majd ezek után a szerelmi szálát behozva, Ilonka és Feri romantikus ismerkedése tárulhatott a nézők elé, ahogy véletlenszerűen munkába sietve egymásba akadnak. Ahogy azt a kor tendenciája diktálta, a film nagy része a munkahelyen, vagyis a Diadal Áruház falain belül játszódott és csak néhány jelent erejéig engedett

¹⁵² Az alap gondolat: *Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmeken.* (Szerk.: Gyarmati Gyöngyi, Schadt Mária, Vonyó József). Asoka Bt, Pécs, 2004. p. 37.

¹⁵³ A Magyar Állami Filmgyártó Vállalat dramaturgiájának akkori munkatársa Halász Péter visszaemlékezéséből

¹⁵⁴ Révai József véleménye, 1952 –ben az Állami Áruház forgatókönyvéről.

¹⁵⁵ Részlet az Állami Áruház című filmből.

bepillantást a magánélet színtereire. A következőben már az áruház mindennapi forgatagába csöppenhetett bele a közönség, ahol a női és a férfi konfekció eladói harcolnak a vevőkért és lelkesen küzdenek a munkaversenyben elérendő első helyért. Ez a motívum az egész filmet végig kíséri csak úgy, mint a munkahely falain jól olvasható buzdító jelszavak. Ahogyan a fiatal divattervező, Ilonka és az újonnan választott igazgató, Feri szerelme fokozatosan kibontakozik, úgy szerveződik a régi igazgató, Dancs és a reakciós barátai bosszúterve is. A film csúcspontját a már átírt forgatókönyv szerint, a százforintosok miatt megrohant nevetséges vevők támadásának visszaverése jelenti. Hiszen bebizonyosodik az áruház ereje, hogy az áruk nem fogynak ki, van utánpótlás és nincs miért bezárni. Így tehát a konfliktus megoldott a tehetséges, politikailag hű igazgató visszaverte a reakciós csőcselék támadását. A minden jó, ha jó a vége befejezést követve pedig a kitartó munkások a film záróakkordjaként átvehetik példamutató munkájukért kitüntetéseiket.¹⁵⁶

A mű szép számmal felvonultat munkaidő utáni kollektív kikapcsolódási lehetőségeket az áruház sport szervezetén belül. Természetesen itt is megjelenik a verseny motívum csak nem épp a munka, hanem az áhított hölgy Boriska kegyeiért folyik a harc a két dalia, Dániel a női-, és Klinkó a férfi konfekció vezetője között. A munkában Klinkóék győznek, a szerelemben viszont Dániel arat sikert. Aki nemcsak fizikai erejét szeretné fitogtatni, annak egyéb szórakozást is szolgál az Diadal Áruház, ez nem más, mint az aranytorkúakat egybegyűjtő munkahelyi énekkar.

Miután a történet végleges variációja megszületett, kezdetét vehette a szereplőgárda kiválasztása is.

Általánosságban elmondhatjuk a korszak filmjátszó kultúrájáról, hogy elsősorban a színházból eredt. Így nem meglepő, hogy a színészek legtöbbször játékok során a színpadi gyakorlataikra támaszkodtak. Azonban közülük is, csak kevesen érezték meg ösztönösen szerepeik fontosságát¹⁵⁷, mivel a sematizmus ennek is gátat szabott. Az említettek miatt bizonyulhatott igen nehéz feladatnak egyes szerepek valóságossá tétele. Ám mégis akadtak köztük olyanok, akik egyéniségük varázsával meg tudták tölteni az általuk formált alakokat, mint pl.: Latabár Kálmán (akit társai csak Latyinak becéztek), Feleki Kamill, hogy csak néhány nevet említsek.

A színészek erős rostán mentek keresztül, hiszen a film szerepeire minden téren (főleg politikai beállítódás terén) alkalmas művészeket kerestek. A több hónapon át zajló

---

¹⁵⁶ Az alapgondolatok Szilágyi Gábor nyomán. In.: Szilágyi Gábor: *Tűzkeresztység. A magyar játékfilm története, 1945-1953. Magyar Filmintézet, Budapest, 1992.* p. ³¹⁴⁻³¹⁵.

¹⁵⁷ Az alapgondolat Karcsei K. István nyomán. Karcsei K. István: *Új hősök, új alakítások. In.: A magyar film három évtizede. Mokép és a MFI és Filmarchívum közös kiadása, Budapest, 1978.* p. 67.

szereplőválogatás 1952-re fejeződött be, melynek eredményét az itt látható (4. ábra) plaketten is olvashatjuk.

4. ábra

<i>Kocsis Feri</i>	<i>Gábor Miklós</i>	<i>Boriska</i>	<i>Turai Ida</i>
<i>Ilonka</i>	<i>Petress Zsuzsa</i>	<i>Klímó</i>	<i>Horváth Tivadár</i>
<i>Glauziusz</i>	<i>Feleki Kamill</i>	<i>Dancsné</i>	<i>Mezei Mária</i>
<i>Dániel</i>	<i>Latabár Kálmán</i>	<i>Csordásy</i>	<i>Pethes Sándor</i>
<i>Dancs</i>	<i>Mányai Lajos</i>		

Forrás: Saját ábra

Miután a végleges forgatókönyv mellé a színészgárda névsora is teljessé vált, kezdetét vehette a munka, a rendező, Gertler Viktor részleges irányítása alatt.

3.1 Karakterek a munkafronton

Az alkotás legfőbb értékét a karakterek jelentik, melyek révén megismerkedhetünk az ötvenes évek munkásvilágának egy részével. Az ábrázolás minden tekintetben sokrétű, hiszen az öltözék, a helyszínek, a családi háttér, ha kicsit megszépített formában is, de a kort idézi.

A következőkben, a filmben leginkább felismerhető munkás típusok kerülnek bemutatásra.

Kocsis Ferenc, a munkás – káder

„Legfőbb érték – a káder.

Meg kell érteni, hogy a mi viszonyaink között, minden a káderektől függ.”¹⁵⁸

Kocsis elvtárs a filmvásznon leginkább felismerhető típust jeleníti meg a nagyközönség előtt, ez nem más, mint a rendszer élharcosa, a munkás-káder. A filmben (a sematizmus elvárásait követve) pozitív hősként menti meg a szocialista kereskedelem becsületét, ezzel példát mutatva a moziba betérők számára. Mivel a végsőkig kitart igaza

¹⁵⁸ Sztálin a Központi Bizottság 1935-ös májusi ülésén mondta a káderekről.

mellett, hogy „*az áru nem fogy ki*”¹⁵⁹, helytáll igazgatóként és visszaveri „*a reakciós csőcselék*”¹⁶⁰ támadást az áruház ellen.

Feri (*Melléklet 1. rész / 11. kép*) története hihetetlennek tűnhet, hiszen alacsony munkáscsaládból származó raktárvezetőként indul ám tehetsége, szorgalma révén az élre tör és meg sem áll az igazgatói székig. De vajon, hogy lesz szinte pillanatok alatt egy egyszerű alkalmazottból hirtelen a Diadal Áruház vezetője? A megoldást a káder kiemelések és fluktuációk folyamataival magyarázhatjuk, amely az ötvenes évek munkáspolitikájának jól bevált gyakorlata volt.

A filmből szinte rögtön kiderül, hogy Feri ki is valójában, melyet Dancs - akkor még jelenlegi igazgató - szájából hallhatunk: „*kiemelt káder, iskolába volt*”.¹⁶¹

A korszakban jellemző kiemelések mögött egy egészen szerteágazó káderező hálózat húzódott, melyek révén a Kocsishoz hasonló tehetségeket felkarolták. Ezen hálózat első szintjét az ún. káderkutató csoportok alkották. Ezek feladata az új népi káderek felkutatásának szervezése volt, azért, hogy a régi adminisztrátorokat, reakciókat lecserélhessék a rendszer által gyorsan kinevelt káderekre (ez az ún. káderfluktuáció folyamata).¹⁶² Ezek a csoportok a kiemelni szánt dolgozókat két fontos szempont alapján vizsgálták meg:

- Az egyik szempontot az alapadatok képviselték (bonyolult információs mátrixra, mely a következő elemek összefoglalóiból épült fel: előéletének feltárása, az 1945 utáni foglalkozás, lakóhely megvizsgálása; a rokonok feltérképezése)
- A másik szempontot a rendszer politikai közegéhez való minősítése alkotta. Ennek fényében kiderítették, hogy a jelöltnek milyen a viszonya a párthoz, a Szovjetunióhoz, a szocialista építéshez, a politikai kampányokhoz és a reakciókhoz.

A kiválasztás szempontjából az iskolai végzettség, szakképzettség szinte egyáltalán nem számított, ha a jelölt az előbb felsorolt követelményekben pozitív elbírálást, vagyis „*felkáderező*”¹⁶³ jellemzést kapott, továbbléphetett a következő káderező hálózati szintbe a káderoktatásba.

Filmbéli hősünk Kocsis Feri szinte biztos, hogy a felkáderező jellemzést kaphatta volna meg, hiszen egyszerű munkáscsaládból származott. Tehát adott lehetett a háttér ahhoz, hogy részt vehessen képzésben. (Bár erre nem tér ki a film, de az elméletek révén kikövetkeztethető.)

---

¹⁵⁹ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

¹⁶⁰ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

¹⁶¹ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

¹⁶² *Alapgondolatok Gyarmati György nyomán, Gyarmati György: A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991. (2) p. 51-63.*

¹⁶³ *Alapgondolatok Gyarmati György nyomán, Gyarmati György: A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991 (2), p. 51-63.*

A pártoktatás ebben az időszakban a politikai eszmék terjesztésének és védelmének volt az egyik legfontosabb eszköze. Az átfogó marxista leninista világnézet berögzülését csak különböző szintű tanfolyamok elvégzésével és szorgalmas tanulás útján lehetett elérni. Ezek fényében az oktatásnak egységként kellett működnie, mely biztosította a jelöltek számára azt a tudást, ami megfelel a politikai és gyakorlati munkájuknak. Emellett a felkészítéseknek eltérő követelményekhez kellett igazodnia, mivel a résztvevők különböző szinteken dolgoztak. Az oktatás intézményi keretét a Politikai Főiskola vagy a budapesti és megyei oktatási igazgatóságok szolgálták. Legtöbbször ezen intézmények falai között pártiskolai vagy esti egyetemi tanfolyamok keretében folyt a tanítás, melyek a következő három szinten zajlottak:

1. Alapfokú politikai képzés (5 hónapos pártiskola)
2. Középfokú politikai képzés (1 éves pártiskola)
3. Felsőfokú politikai képzés (3 éves főiskola)¹⁶⁴

A filmből csak később (a már igazgatóvá vált Kocsis és Dániel vitája során) tudjuk meg, hogy a Diadal Áruház berkeibe visszatért Ferit pontosan milyen tanfolyamra is küldték. Ezekből valószínűsíthető, hogy Feri egy alapfokú 5 hónapos pártiskolai képzésben vehetett részt, melyet kitűnő eredménnyel végzett el (mint azt Dancstól megtudhatjuk). Így nem meglepő azt feltételezni, hogy szereplőnkben is kialakulhattak az elemző -, az alkalmazó -, az érvelő -, a meggyőzőkészségek, és a vezetői képességek. Hiszen a káderoktatás nagy hangsúlyt fordított a megfelelő fejlődésre képes, sokoldalú szocialista személyiségek kinevelésére.¹⁶⁵

Kocsis Ferenc életében a fordulópontot becsületes munkavégzésének köszönheti (*Melléklet 1. rész / 12. kép*), melynek a felsőbb vezetés egyik kartársnője (Iványiné) is szemtanúja lesz. (egy női kabát utolsó darabját – ami már gazdára talált -, nem adja el elsőbbségből Iványinének, mellyel felkelti a kartársnő figyelmét). Az eset után behívatják Ferit a Belkereskedelmi Minisztériumba és Dancs számításaival ellentétben nem elbocsátják, hanem előléptetik igazgatóvá.

„Kocsis elvtárs mi már elég régen ismerjük magát úgy döntöttünk, maga lesz az igazgató!”¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ *Alap gondolatok Szatmár Miklós nyomán, Szatmári Miklós: A káderképzés célja és rendszere In.: Báthory Zoltán: A káderképzés pedagógiája, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1981 .p. 234.*

¹⁶⁵ Uo. 76. hivatkozás

¹⁶⁶ *Részlet az Állami Áruház című filmből*

Ezzel a jelenettel is mintát statuálva a nézőknek, hogy a tisztességes, szorgalmas munkaerő előbb-utóbb megkapja méltó jutalmát. Hősünk a hátralévő időben mást sem tesz, mint bizonyítékát adja a rendszernek, hogy jó káderhez méltóan végzi tevékenységeit. Az újonnan választott Kocsis igazgató (*Melléklet 13. kép*) az egyedüli a filmben, aki hisz a 100 forintosok romlásával kapcsolatos pánik leküzdésében, melynek többször hangot is ad:

„Áru van bőven, és holnap is lesz áru. Ne üljenek fel egy ostoba rémhírnek”¹⁶⁷

A kartárs pártszeretete és ébersége is megmutatkozik az események során, hiszen elsőként leplezi le Dancs rosszindulatú terveit.

„Nem tűröm, hogy az áruház dolgozóit az utasításaim ellen izgassa”¹⁶⁸

A régi igazgató az, aki mindvégig az áruházat - ezzel a szocialista kereskedelmet is - képtelenek tartja arra, hogy minden helyzetben a vevők igényeit kielégítse. Feri hite a szocialista gazdaságban és termelésben, Dancssal ellentétben, egy percig nem ing meg, hisz, a rendszer tökéletes működésében.

„Az áru nem fogy ki, a mi gyáraink termelnek, én hiszek benne.”¹⁶⁹

A záró akkordban a fiatal, politikai éleslátással megáldott igazgató eszméi diadalmaskodnak, hiszen utolsó percekben megjelen az áruutánpótlás (*Melléklet 1. rész / 14. kép*).

Így a Diadal Áruház becsületét az ostromló áruhalmozókkal szemben megmenti az új káder munkásigazgató. A dicsőség nem csak Kocsisnak szól, hanem a - hőssel szinte egybeforrt - szocialista kereskedelemnek is.

Dancs, a reakció vezére

A példamutató hős képével Kocsis személyében már megismerkedhettünk, de mit ér a szocialista film, ha nincs ellenség, aki előtt meg lehet mutatni, hogy a rossz oldal erősítésével csak bajt hoz saját fejére. A film rivális erőit nem más, mint Dancs Frigyes és köre képviseli (*Melléklet 1. rész / 15. kép*), akik mindvégig kételkednek abban, hogy az áruház és Kocsis képes a helyzet magaslatára emelkedni.

Dancs kezdetben úgy tűnik, hogy a rendszer hű szolgálja, hiszen igazgatóként próbálja kiszolgálni a hatalom igényeit: újítként - a gazdaság támogatására - bevezeti az anyagmegtakarítást, képzi magát jó káderhez méltóan és támogatja a párt elveit. Ezek ellenére

---

¹⁶⁷ Uo.: 84. hivatkozás

¹⁶⁸ Uo.: 84. hivatkozás

¹⁶⁹ Uo.: 84. hivatkozás

mégis negatív jelleme már az első képkockákból kiütközik, hiszen türelmetlenül sóvárog a jól végzett munka jutalmáért (az igazgatói véglegesítésért).

„Én tanuló, én képzem magam és annyit nem tudok elérni, hogy véglegesítsenek”¹⁷⁰

Meg kell hagyni, az önzetlen munkaszeretettől mentes Dancsnak a nyugtalanságra minden oka meglehetősen, mivel az ötvenes években előszeretettel alkalmazták a káderforgó módszerét.

A káderforgó bevált menetére általában a megválasztástól számított 1-1,5 éven belül került sor. A módszer lényegi elemét az szolgálta, hogy a kádereket az addigi helyüktől egy teljesen más közegbe szólitotta el a párt bizalma. „Az állam és a párt aranytartálékának”¹⁷¹ folyamatos mozgására, cseréjére azért volt szükség, hogy meggátolják egy adott közösségbe a betagozódás folyamatát, amely révén kialakulhatott az egyéni érdek előtérbe helyezése a pártéval szemben.¹⁷² Ezek tudatában nem is csoda, ha sorra születtek a következőhöz hasonló ötletek:

„Állandó előléptetések, áthelyezések, nyugdíjazások, elbocsátások szükségesek ahhoz, hogy a jó munka biztosítható legyen”¹⁷³

Az előzőekből kiderülhetett, hogy a rendszer legjellemzőbb vonása, a bonyolultság, mely előnye és hátránya is volt egyben. Hiszen a folyamatos személymozgások pontos soron követése rendkívül nehéz feladatnak számított. Ezen logika mentén végighaladva nem véletlen, hogy a káderpolitika legtöbb esetben kontraszelektív módon a „saját bázisán” nevelte ki az ellenreakció képviselőit is.¹⁷⁴ A Dancshoz hasonló káder „selejteket” a szigorú rendszeren csak azért mehettek át, mert a káderező - gépezet túlságosan szerteágazónak bizonyult.

Dancs életében a legnagyobb törést az hozza, amikor megfúrás kísérlete Kocsis kartárs ellen nem sikerrel, hanem kudarccal zárul, őt pedig nem véglegesítik, hanem lefokozzák. Innentől kezdve a régi igazgatót csak a bosszú hajtja, és egyre súlyosabb bűnöket követ el nemcsak Kocsis, de a Diadal Áruház ellen is.

Az ellenség sosem alszik, hiszen az elvtárs minden alkalmat megragad arra, hogy Kocsis alkalmatlanságát bizonygassa. Mást sem tesz, mint rosszindulatú megjegyzésekkel kritizálja őt és vele együtt az új típusú kereskedelmet.

---

¹⁷⁰Uo.: 88. hivatkozás

¹⁷¹A korabeli propaganda nevezte így a kádereket.

¹⁷²Gyarmati György: *A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991 (2), p. 51-63.*

¹⁷³Az akkori tanácsi apparátus egyik vezető kádérésének ötlete. In.: Gyarmati György: *A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991 (2), p. 51-63.*

¹⁷⁴Uo. 85. hivatkozás

„Az van, amit megjósoltam, a polcok üresek”¹⁷⁵

A folyton akadékoskodó Dancs a végletekig feszíti a húrt, hiszen a Belkereskedelmi Minisztérium Igazgatóságának levélben a következőket írja:

„Véleményem szerint a Diadal Áruházban ma lezajlott botrányos jelenetekért, egyedül és kizárólag Kocsis Ferenc igazgató a felelős.”¹⁷⁶

Pedig a tényleges felelősség az ő vállát terheli, hiszen az ő házából indul el a rémhír terjesztése („baj lesz a százasokkal”¹⁷⁷). Ő az, aki Marx¹⁷⁸ egyik művét félre tolva inkább az Amerika Hangjára¹⁷⁹ hallgatva kezdi meg felvásárlási akcióját veleéig romlott rokonaival. Dancsnak nemcsak tetteiből, de környezetéből is a „bűn” árad. Feleségének öltözködése a kor egyszerű ideáltípusától való eltéréssel válik eleve gyanússá és ellenszenvenessé.

Azonban, aki a Népköztársaság ellen vétkezik, előbb utóbb elnyeri méltó büntetését, ahogy a Dancs féle reakciós banda is, melyet a Kossuth Rádió híreiből tudhatunk meg:

„Veszedelmes áruhalmozókat leplezett le a rendőrség... Dancs Frigyes..., akik nagy mennyiségű árut halmoztak fel ...a bűnszövetkezet felgöngyölítése folyamatban van”¹⁸⁰

A film ezen ominózus jelenetei azt az üzenetet közvetítették a nézők fele, hogy az ellenség leleplezéséhez, felismeréséhez és a felmerülő bűnös gondolatok csírájában való elfojtásához milyen eszközöket lehet felhasználni.

Ilonka, „a feltörekvő, dolgozó nő”¹⁸¹

„A magyar dolgozó asszony, akit régen kétszeresen elnyomtak (...) most megnő, szárnyakat kap és egyenrangú társa lesz a férfinak a termelésben s az ország vezetésben.”
(Révai József)

Magyarországon az előbbi hangzatos sorok a szovjet „mitikus precedens”¹⁸² követve váltak millió Ilonkához hasonló nő ideálképévé. Hiszen a nő többé már nem a tradicionális szerepeiben tűnik fel, hanem a társadalmi munkamegosztásba bekapcsolódó, saját sorsa irányítására képes, öntudatos nő eszményképében. Végre lehetősége nyílik az önmegvalósításra, melynek legfőbb helyszínévé a társadalom közössége válik. A filmekben,

¹⁷⁵ Részlet az Állami Áruház című filmből

¹⁷⁶ Részlet az Állami Áruház című filmből

¹⁷⁷ Uo. 87. hivatkozás

¹⁷⁸ A szocialista rendszer legfőbb elveit Marxtól vette át. Karl Heinrich Marx (magyarosan Marx Károly) német [filozófus](#), [közgazdász](#), a [szocialista](#) munkásmozgalom teoretikusa, a [marxizmus](#) névadója.

¹⁷⁹ Az ötvenes években működő amerikai rádióállomás, mely magyar nyelven is sugározta adásait.

¹⁸⁰ Részlet az Állami Áruház című filmből

¹⁸¹ Scahdt Mária: *Feltörekvő, dolgozó nő, nők az ötvenes években*, Pro Pannonica, Pécs, 2003. p. 155.

¹⁸² György Péter: *A mindennapok tükre, avagy a korstílus akarása*. In: György Péter - Turai Hedvig (szerk.): *A művészet katonái. Sztálinizmus és kultúra*. Corvina Kiadó, Bp., 1992. p.234.

így az Állami Áruházban is Ilonkát, olyan nő típusaként kellett bemutatni, aki az új szocialista ideált testesítette meg minden téren. Hiszen ez jelzés értékkel bírt a moziba járó munkásasszonyok számára, hogy mit vár el tőlük az új társadalom és mit ígér nekik érte cserébe.¹⁸³

Bezzeg Ilonka a tipikus nő, duzzog könnyen befolyásolható és mindig megbánja tetteit, de emellett dolgozó nő is. Életének legfőbb színtere - mint férfi kollégáinak is természetesen a munkahelye. A filmekben tehát egyfajta tudatossággal hanyagolják a nők tradicionális feladatainak bemutatását, ezzel is a propagandát erősítve.

A feltörekvő nő típusa az öltözködés és beszéd terén is megmutatkozik. Ilonka is közéjük tartozik, hiszen munkaslánycént köpenyt (*Melléklet 1. rész / 16. kép*), civilben pedig egyszerű kartonruhát visel, ezzel is alátámasztva a munkacentrikus szemléletet, az egyszerűséget és a praktikusságot.¹⁸⁴

A kötelező divattá vált puritánság ugyanúgy, mint a nők munkába állításának háttérében politikai célok húzódtak meg. A munkába állításuk a munkaerő gyarapítását szolgálta, azért, hogy minél több férfit tudjanak a termelésbe átirányítani. A puritánság pedig az erőltetett iparosítás hátránya volt, hiszen más gazdasági ágaktól vették el a fejlesztés lehetőségét. Ennek következtében nem véletlen, hogy a könnyűiparban gyártott cikkek - köztük a ruhák - minőségének, mennyiségének és választékának száma csökkent.¹⁸⁵ Így a Diadal Áruházban diktált divat arra is szolgált, hogy elterelje a figyelmet ezekről a súlyos társadalmi problémákról, legtöbbször ízléses szerelmi civódások mögé bújtatva.

A Diadal Áruház szerelmi történetében nem a mai értelemben vett romantikus mesébe illő találkákat láthatjuk, hanem a szocialista szerelmet. Ilonka és Feri szinte minden percét a munka teszi ki, így a szerelmet is eköré építve ismerhetjük meg. Már az első találkozásuk is ehhez kapcsolódik, hiszen munkába sietve akadnak össze. A konfliktusaik szintén az ehhez kapcsolódó problémák miatt alakulnak ki. (pl.: Feri azért késik el, mert munkatársaival azon dolgoznak, hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a termelést.) Ezen belül is a legtöbb veszekedést az agyonegyszerűsített konfekcióruhák okozzák, melyet az Állami Áruház Sport Egyesületében napfürdőzve se tudnak elfelejteni (*Melléklet 1. rész / 17. kép*). Ilonka, Feri kritikáira mindig tudására hivatkozva vág vissza:

„Ha tudni akarja vizsgázott divattervező vagyok...A szakmámat én értem jobban”¹⁸⁶

---

¹⁸³ Alap gondolatok Gyarmati Gyöngyi nyomán, In.: Gyarmati Gyöngyi: *Nők, játékfilmek, hatalom. In.: Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmekben.* (Szerk.: Gyarmati Gyöngyi, Schadt Mária, Vonyó József). Asoka Bt, Pécs, 2004. p. 51-63.

¹⁸⁴ Uo.: 95. hivatkozás

¹⁸⁵ Uo.: 96. hivatkozás

¹⁸⁶ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

Ezek a szépen csengő mondatok általában jól megszokott elemként kerülhettek bele egy-egy filmbe azért, hogy a nők figyelmét egy új perspektívára, a tanulási lehetőségére, az érvényesülés újabb útjára irányítsák.¹⁸⁷

A nőpolitikának köszönhetően egyre többen kapcsolódtak bele a munkavégzésbe és a termelésbe. A következő ábra (5. ábra) az 1949-es adatokra építve mutatja meg a munkavégző nők számát:

5. ábra
Az aktív kereső nők megoszlása népgazdasági ágak szerint
(ezer fő)¹⁸⁸

Népgazdasági ág	1949	
	szám	%
Ipar	183	15,3
Építőipar	3	0,3
Mezőgazdaság	653	54,7
Szállítás	17	1,4
Kereskedelem	77	6,5
Egyéb	260	21,8
Aktív kereső	1193	100,0

Forrás: Adatgyűjtemény a kereső nőkről KSH Budapest 1977. november 14. 10. o.

Amint láthatjuk a nők többségét a mezőgazdaság foglalkoztatta. A kereskedelem - ahol szereplőnk, Ilonka is dolgozott - a nők kevesebb, mint egytizedét foglalkoztatta. Az 1950-es évek végére az aktív kereső nők száma csak a gyáriparban 175 ezerre nőtt. Ezen tendencia mentén nem véletlen, hogy Magyarország azon országok közé kerülhetett, ahol az aktív korú nők foglalkoztatása a legmagasabb számot tette ki.¹⁸⁹

Dániel az eladók gyöngye

Dániel a régimódi áruházi alkalmazottat testesíti meg, aki ha termelésben dolgozna, valószínű alkalmas lenne szuper sztahanovistának.¹⁹⁰ Hiszen életét a munka nélkül nem tudná elképzelni, ő akkor él, ha dolgozhat, mely már a film első képkockáiból kiderül a néző számára. A munkába igyekvő embertömegeből Dániel azzal tűnik ki, hogy annyira szalad munkahelyére, hogy még a közlekedési szabályt is képes áthágni érte, pedig nem késne el, hiszen 8 óra előtt járunk 10 perccel. Türelmetlenségének nem tud parancsolni és annak

¹⁸⁷ *Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmeken. (Szerk.: Gy. Gyöngyi, S. Mária, V. József). Asoka, Pécs, 2004. p. 134*

¹⁸⁸ *Forrás: Adatgyűjtemény a kereső nőkről KSH Budapest, 1977. november 14. p.10.*

¹⁸⁹ *Alapgondolatok Schadt Györgyné nyomán, In.: Schadt Györgyné: A magyar társadalom átalakulása (1945-56), In.: Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmeken. (Szerk.: Gyarmati Gyöngyi, Schadt Mária, Vonyó József). Asoka, Pécs, 2004.*

¹⁹⁰ *Alapgondolatok az Állami Áruház dvd-ről, In.:http://.port.hu*

ellenére, hogy „*a sárga meg a piros mindkettő tilos*”¹⁹¹, átmegy az úttesten. Hiába siet nemes ügyért, a munkáért, a szabály az szabály, aki hibázik, annak fizetnie kell érte, ahogy Dániel is megteszi a túloldalt felbukkanó rendőrhölgynek. (Melléklet 1. rész / 18. kép)

Kezdetben erőszakos eladóként ostromolja a vevőket, nem számít, hogy nyáron bundát, télen fürdőnadrágot sóz rájuk, a lényeg hogy mindent eladjon, hiszen munkaversenyben van.

„*Mi nem érünk rá pihenni, kérem, munkaversenybe vagyunk a férfi konfekcióval*”¹⁹²

Nagyra becsült célért küzd, de mégis esztelenül, mert közben a dolgozó embereket károsítja meg a selejtek eladásával, melyre Feri - akkor már igazgatóként – hívja fel a figyelmét.

„*Meg látsz egy vevőt, rögtön megbolondulsz, nem a dolgozó embert látod benne, amilyen te magad is vagy, hanem az 526, 40-et, aminek a kaszába be kell folynia.*”¹⁹³

Dániel ugyan visszavág Kocsis kartárs kritikájára, de a későbbiek során Boriskával túrázva rájön, hogy mégis Ferinek van igaza és túlzásba vitte az eladói vehemenciát.

Az igazi feloldozást Dániel akkor kapja meg, amikor az áruhálmozók ostromakor Kocsis felhatalmazza, mindent eladhat, hiszen „*itt most harc van, és ezek nem a vevők, hanem az alvilág*”¹⁹⁴. Így a kartárs bebizonyíthatja, hogy igenis jól jönnek kereskedői trükkjei, ha a reakciók ellen kell felhasználni.

Élelmes eladóként a rőf vásznak és a raktárban maradt kerti törpék eladása mellett még arra is marad ideje, hogy leleplezzzen egy feketéző eladót, aki a pult alól adta ki végszámra az árut.¹⁹⁵ (Melléklet 1. rész /19. kép.)

A kitartó élmunkás a záró ünnepélyen megkapja méltó jutalmát Sztálin, Rákosi és Lenin képmásának díszei között. Az alkalom azért is különleges, mert nemcsak árueladásban jeleskedett az áruház, hanem „*az ellenség rafinált támadását*”¹⁹⁶ is sikeresen megghiúsította.

Az utolsóként díjat kapott Dániel legnagyobb elismerését akkor kapja meg, amikor a vezetőség büszkeségének tekinti és elismeri fejlődését. (Melléklet 1. rész / 20.; 21. kép.)

„*Utolsónak hagytam azt a kartársunkat, (...) akinek a fejlődésére a legbüszkébbek vagyunk. Az áruház vezetősége legnagyobb jutalomban részesíti Dániel Károlyt*”¹⁹⁷

---

¹⁹¹ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

¹⁹² Uo.:103.hivatkozás

¹⁹³ Uo. 103. hivatkozás

¹⁹⁴ Uo.:103.hivatkozás

¹⁹⁵ *Alap gondolatok: Gázsó Rita: Az új Állami Áruház. Budapest, Magyar Nemzet, 2002. június 7. szám*

¹⁹⁶ Részlet az *Állami Áruház* című filmből

¹⁹⁷ Uo.:108. hivatkozás

A befejező képsorban Dániel meghatódottsága közepette, csak annyit tudott mondani „*én most olyan boldog vagyok*”¹⁹⁸, hiszen a munkaszeretettel végre kivívta a hatalom megbecsülését. Dániel a munkások számára „élő” mintaként bizonyítja be, hogy aki kitartóan és serényen dolgozik, az előbb-utóbb dicséretben részesül.

Glauziusz, a múlt idézője

Az áruház főkönyvelője, Glauziusz, több mint 40 éve dolgozik a Diadal Áruház falai között, ezzel őt tekinthetjük a leghűségesebb munkaerőnek. „*Az áruház harmadik embere*”¹⁹⁹ precizitásával vívhatná ki az elismerést, - ami már évek óta várat magára - hiszen bevallása szerint kezéből még hibás beszámolót soha nem adott ki.

Ennek ellenére Glauziusz bácsit - az akkor még igazgató - Dancs egyszerűen csak kioktatja, levegőnek nézi és semmibe veszi. Nem hisz abban, hogy egy idős ember, aki régóta van a szakmájában, tud még valami újat mondani, mivel úgy véli Glauziusz „*teljesen fejlődésképtelen*”²⁰⁰. Nem véletlen, hogy az állandóan kioktatott kispolgár értéktelennek érzi magát és elkeseredésében „*nekem mindegy*”²⁰¹ hozzáállást képvisel. Dancs a kegyelemdőfést, akkor adja meg igazán Glauziusznak, amikor galád módon Kocsis ellen próbálja meg lázítani:

*„Nem akar öreg alkalmazottat tartani”
„Neveljük az új kádereket, élre tör az ifjúság, mi meg egy szép napon...”*²⁰²

Az igazgatói kinevezés, nemcsak Kocsis és az áruház, hanem Glauziusz életében is meghozza a változást. Az eddig csak felesleges teherként kezelt szakember élete végre értelmet nyer, az új igazgató, új szemléletet és szebb jövő reményét hozza magával.

Glauziusz többé már nem a fejlődésképtelen, öreg, elmaradott, kispolgári, hanem az áruház megbecsült főkönyvelője, aki takarékosági ötleteivel javíthat az áruház sorsán. A Kocsis által adott fontos feladat révén teljeseedik ki jelleme, ő is a munkájáért él és akkor boldog, ha bizonyíthatja mire képes. *(Melléklet 1. rész / 22.kép)*

*„Az új igazgató tanácsot kért ...Tőlem”*²⁰³

A régi rendszer kritikája, hogy a hitelességet szolgálja, a 65 éves Glauziusz bácsi szájából hangzik el, természetesen úgy, hogy a kor rendszerét éltesse:

---

¹⁹⁸ Uo.: 108. hivatkozás

¹⁹⁹ Uo.: 108. hivatkozás

²⁰⁰ Uo.: 108. hivatkozás

²⁰¹ Uo.: 108. hivatkozás

²⁰² Uo.: 108. hivatkozás

²⁰³ Uo.: 118. hivatkozás

„Régen mindent titkolni kellett (...), most legalább nyugodtan alszom”²⁰⁴

A Rákosi kor előtti időszak minden sérelméért Glauziusz akkor vág jelképesen vissza, amikor Dancs, a régi rendszerből itt maradt reakciós szemébe vágja, hogy jegyezze meg „*semmi se mindegy*”²⁰⁵.

A főkönyvelő úr nemcsak a múlt idézője, hanem a jövőé is, hiszen kis unokájához énekelt szívhöz szóló dalával az új idők iránti reményét fejezi ki: *(Melléklet 1. rész / 23. kép)*

„Ő mások előtt nem hajlong soha, az ő élete nem lesz mostoha.
Mert nyár és ősz és tél jön sok tavaszra, és életének egyre több a haszna.
Mert bizonyosság már, nem csupán remény, hogy szolgál nem lesz ez a kis legény.
A képét nézve, büszkén mondja szám: hogy EMBER lesz az én kis unokám!”²⁰⁶

A dal talán nemcsak elhangzásának megindító környezete, hanem üzenete miatt is vált az Állami Áruház című film egyik legmeghatóbb melódiájává.

4. Idealista világ kontra szomorú valóság

Bevezetés helyett...

Az eddigi fejezetek révén megismerkedhetünk a munkássággal és az általuk képviselt világ mindkét dimenziójával. Az idealista világot az áruház és hősei, míg a valós életet a munkásságról szóló fejezetem képviselte.

A már említett dolgozat részek kutatásom szempontjából a legfontosabb háttérrel szolgálják így a most következőkben ezek összegző összehasonlító elemzése kerül rövid bemutatásra.

Idea és valóság ...

Az idealizálás már akkor kezdetét vette, amikor az Állami Áruház című film még meg sem született, hiszen – mint azt tudjuk - Révai az első forgatókönyvet rögtön leszavazta és az árukészlet megvédése helyett az „áru nem fogy ki” elméletet követte. Igen, ám, csakhogy az akkori áruházak egyike sem rendelkezett olyan bőséges áruval a valóságban, mint ahogy azt később a filmben ábrázolták.

Az ötvenes években a „hiánycikk” jelzőt szinte minden termékre - kivétel nélkül - rá lehetett húzni, de persze ebből a felsőbb vezetőség semmit sem érzékelt. Hiszen akiknek a

²⁰⁴ Részlet az Állami Áruház című filmből

²⁰⁵ Részlet az Állami Áruház című filmből

²⁰⁶ Részlet az Állami Áruház című filmből

sofőrjük vásárolt, azoknak fogalmuk se lehetett arról, hogy mit jelenthetett sorba állni az utolsó kenyérért, lisztért, vagy épp zakóért, ahogyan a munkások ezt tették a mindennapokban. Ám felmerül a kérdés, hogy a vezetőség vajon tényleg elhitte gazdasági jelentésekkel a kezükben, hogy mindenki számára ilyen az élet a szocialista népgazdaságban?!²⁰⁷

Természetesen a válasz erre a nem lehetne, de a propaganda más kívánt tőlük. Hiába voltak tisztába a problémákkal, mint a romló munkahelyi feltételekkel, az élelmiszerhiánnyal, a rossz lakáskörülményekkel és a létminimum alatti bérállapotokkal a rendszer az „igent” várta.

A dolgozó nép szenvedett, még ha ezt megtanulták leplezni is, csak azért tették, hogy magukat és családjukat védjék az esetleges fekete autótól. Aki pedig nem bírta tovább a kedvezőtlen feltételeket, menekülésként inkább megszegte a munkafegyelem törvényét és a büntetést választotta.

Az áruház dolgozói, Kocsis, Dániel, Ilonka és a többiek mind egy olyan munkás létet szimbolizáltak, amely kevesek számára adatott meg. A Kocsis féle káderek a való életben sokszor váltak volna meg „káder” jelzőiktől a félelem, a nagy nyomás és a felelősség terhe miatt, de nem volt rá mód. Az egyetlen kiskaput számukra az jelentette, ha átirányították magukat - ezzel a lefokozást is vállalva - a termelésbe.²⁰⁸ A Dánielhez hasonló sztahanovista jellemek csak papíron léteztek, hiszen a megemelt tervszámokat - amint azt már régebben írtam - egyszerűen képtelenség volt teljesíteni. Ilonka, az esélyegyelőséget kivívott munkásnő, pedig igazi nőként eszmékben megválhatott tradicionális szerepétől, de otthonában viselnie kellett.²⁰⁹

A filmek, köztük az Állami Áruház is demonstrálhatta a szebb jövőt, (a méltó jutalmat, a pihentető szabadidőt, a jó munkakörülményeket,) de annak, aki 12-14 órát vagy ennél is többet dolgozott egy gyárban inkább a szomorúság érzetét okozta. Hiszen ők jól tudták, hogy a filmvászon csak egy álmot közvetít, melyet jó volt a mozi másfél órás feledtető világában igaznak hinni.

---

²⁰⁷ *Alapgondolatok: A Magyar Állami Filmgyártó Vállalat dramaturgiájának akkori munkatársa Halász Péter visszaemlékezése In.: A bőség melódiája, Apertura, Budapest, 2007. 7.sz. p.24.*

²⁰⁸ *Alapgondolat: Gyarmati György: A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991 p. 51-63.*

²⁰⁹ *Alapgondolat: Az 1950-es évek Magyarországának játékfilmeken. (Szerk.: Gyarmati Gyöngyi, Schadt Mária, Vonyó József). Asoka Bt, Pécs, 2004. p.123*

5. Generációk viszonya a korszakhoz, a filmhez és értékvilágához

A kutatásom fő témáját az képezte, ahogy a cím már jelzi, hogy az egyes generációk viszonyát vizsgáltam meg - a már bemutatott - korszakhoz, a filmhez és ezek értékvilágához. E fejezetében, ennek a több mint fél éves kutatói munkának az eredményeit tárom fel.

5.1. A vizsgálat célja:

Tágabb értelemben a kutatásom átfogó célja az volt, hogy kiderítsem a mai rohanó világunkban a mai magyar nemzet tisztában van-e saját múltja értékeivel.

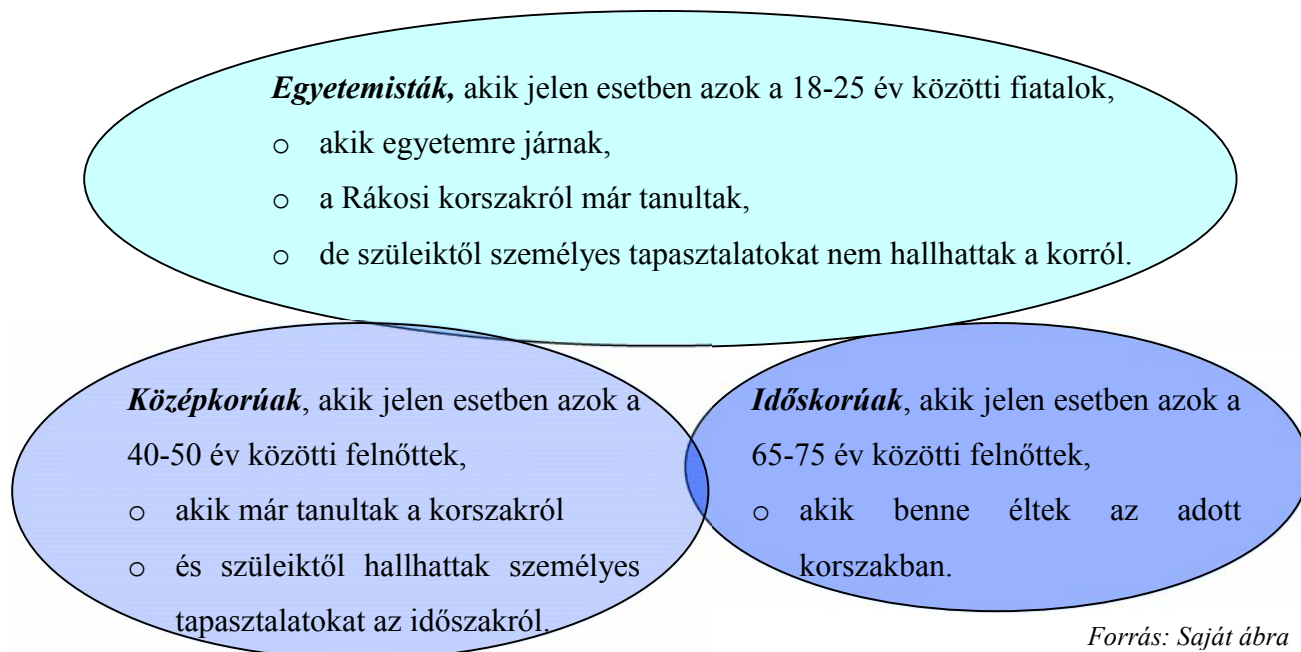
Vizsgálatom fő tárgyát az képezte, hogy feltérképezzem, mennyire jól ismerik a hazai generációk, a kultúránkat majdnem fél évszázadon át meghatározó szocializmus kezdeti időszakát, a Rákosi korszak értékvilágát, mint történelmünk fontos részét.

Ezen kutatási pontot mélyítve továbbá az érdekelt, hogy a korszak egyik értéke, az Állami Áruház c. film, mint magyar klasszikus korhű ábrázolásában mennyire felismerhetőek a korszak tipikus ismertetőjegyei az egyes korosztályok számára.

5.2. A kutatási alanyok:

Az elemzésemben résztvevőket három generáció képezte, akik a következő jellemzőik alapján lettek szétbontva:

6. ábra Kutatási alanyok

Forrás: Saját ábra

5.3. Mintavétel és kiválasztás:

Az alanyokból kiindulva a munkámban a legfontosabb változót a kor adta, hiszen e mentén alakultak az egyes generációk csoportos és egyéni véleményei is. Ennek következtében a populáció és mintavételnél, csak a fentebb már említett szempontok játszottak szerepet.

Az így létrejött mintából, 18 személyt választottam ki véletlenszerűen, mindegyik generációhoz egyenként 6 – 6 főt rendelve.

5.4. Kutatási módszerek:

A résztvevők vizsgálatára két módszert a *fókuszcsoportos beszélgetést*²¹⁰, és az ezt kiegészítő *mélyinterjút*²¹¹ használtam fel.

²¹⁰A kvalitatív kutatási megoldások legnépszerűbb formája. Célja, hogy a kutatási alanyok véleménye mellett feltárja érzéseiket, attitűdjeiket, tudat alatti motivációikat a kutatástárgyával kapcsolatban. A beszélgetésben általában 6-10 személy vesz részt, akik elmondják korábbi tapasztalataikat, véleményeiket, érzéseiket, meggyőződéseiket. A fókuszcsoportos beszélgetés félig strukturált kérdőív alapján történik, tehát a kérdések és az azokra adható válaszok nem szigorúan követendők. A moderátor témavázlat alapján irányítja a beszélgetést. A kutatás eredményei nem reprezentatívak, illetve nem statisztikai jellegű, számszerűsíthető adatok, hanem olyan vélemények, fogyasztói megközelítések, állítások, érzések, jellemzések, amelyek elemzésével mélyebb betekintés nyerhető a felhasználók gondolkodásába. Forrás: Klasszikus fókuszcsoport. In: Ipsos honlapja. [online] Bp.: [2009.05.14.] >URL: /http://www.ipsos.hu/site/klasszikus-fokuszcsoport/

²¹¹A kvalitatív kutatások másik alapmódszere a fókuszcsoportok mellett. A módszert akkor alkalmazzuk, ha a megkérdezettek sajátos és egyedi szemléletéből, gondolkodásmódjából, élettörténetéből eredő, lehető legmélyebb szintű értékeléseit kívánjuk megismerni, illetve akkor ajánljuk a fókuszcsoporttal szemben, ha ki akarjuk zárni a társas viselkedés, társas befolyás implikációit. A mélyinterjú időtartama nagyon változó, a kutatás témájától és az interjúalany körülményeitől függően. Az interjú helyszíne leggyakrabban az interjúalanyok a vizsgált

Az említett két formára azért eset a választás, hiszen véleményekre, érzésekre, meggyőződésekre voltam kíváncsi, amelyek nem reprezentatív és statisztikai jellegű adatokat szolgáltak, hanem nyelvileg és vizuálisan megfogalmazott személyes értékeket.

A vizsgálat során mankóként félig strukturált kérdőívet (*Melléklet - 2. rész*) használtam, mely a mélyinterjúk kérdésalapjait is szolgálta (*Melléklet - 3. rész*).

A fókuszcsoportos kutatás kiegészítésére, azért a mélyinterjúk mellett döntöttem, mert el akartam kerülni az esetleges csoporthatások negatív következményeit, mint a csoport jelenlét által előidézett gátlásokat és leblokkolást illetve egy dominánsabb csoporttag elnyomó hatását.

Így a használt módszerek révén próbáltam kiiktatni a torzulásokat, hogy minél pontosabb eredményekhez jussak. (Hiszen, aki nem mer csoportban tevékenykedni, az valószínű, hogy egyénileg jobban megnyílik, mivel nincs feszélyezve a többiek által. Aki viszont egyedül nehezebben nyilvánítja ki véleményét azt a csoportos környezet bátrabbá teheti.)

5. 5. Kutatási feltevések:

A kutatásommal szemben a következő hipotéziseket állítottam, melyek igazolásra vártak:

1. A megkérdezett résztvevők körében akad legalább egy olyan személy, aki a kutatásban való részvétele előtt soha nem hallott még az Állami Áruház című filmről.
2. A kutatásban való részvétel előtt a többi generációhoz képest, az egyetemisták csoportjában látták a legkevesebben az Állami Áruház című filmet.
3. Az időskorúak csoportjában nem akadt olyan személy, aki ne látta volna már az Állami Áruház című filmet a kutatás előtt.
4. A film megnézése után nem akadt egy olyan személy sem, akiben nem ébresztett volna valamilyen gondolatot a mű.
5. A film a kutatásban résztvevők több mint felében pozitív jellegű érzelmeket váltott ki.
6. A filmben látott korszakot az időskorúak csoportjában mindenki hibátlanul beazonosítja.
7. A filmben látott korszakot az egyetemisták körében többen felismerték, mint a középkorúak csoportjában, mert az egyetemistáknak frissebbek a tanulmányaik.
8. Rákosi korszak, mint fogalom hallatán az egyének külön - külön képesek minimum három jellemző fogalmat felsorolni.
9. A filmben megjelenő korszakjellemzők közül az összes résztvevő egyenként fel tud legalább hármat sorolni.

---

témában releváns szakásos környezete. Forrás: Mélyinterjú. In: Ipsos honlapja. [online] Bp.: [2008.03.24.] >URL: /http://www.ipsos.hu/site/egyeni-melyinterju-szakertoi-interju//

10. A munkáskarakterek beazonosításánál nem akad egy olyan személy se, aki ne találná el szinonimákban az adott karakter jellemét.
11. A munkáskarakterek jellemének legpontosabb meghatározása az időszerű generációjában születik meg.
12. Nem akadt egy olyan egyén sem a generációkban, akinek ne közvetített volna valamilyen értéket a film.
13. Akad a résztvevők között legalább egy olyan személy, aki szerint a film nem közöl semmit a XXI. századi ember számára.

5.6. Kutatás menete:

Az egyének vizsgálata nem egyszerre zajlott, hanem külön helyszínen és napokon. Az egyes generáció tagjai a film megnézése után fél órával interjúban vettek részt. Az időegyeztetési problémák miatt szinte majdnem mindenki, egyesével néztem meg a filmet más napokon és helyszíneken. A fókuszcsoporthoz beszélgetésre, pedig egy közösen egyeztet napon került sor. Ezt az időpontot a legtöbb esetben hétfőre egyeztettem, hogy mindenki ráérjen és segíteni tudja a kutatásomat. A film megnézése és a fókuszcsoporthoz beszélgetés között egyik személy esetében sem telt el egy hét, vagyis nem akadt olyan, aki 7 napnál régebben látta volna a filmet. A film vetítése és az interjú a legtöbb esetben délutáni órákban zajlott, mely személyenként hozzávetőlegesen 3, 5 órát vett igénybe.

5.7. Kutatási megfigyelések elemzése:

A mélyinterjúk és a fókuszcsoporthoz beszélgetéseken tapasztalt elemzését kérdéskörökhöz kapcsolódóan mutatom be. A kapott válaszokat mindhárom generáció viszonylatában kielemezem egyéni és csoportos szinten is és az ezekhez kapcsolódó hipotéziseimet is megvizsgálom.

Résztvevők viszonya a filmhez

A mélyinterjúk során elsőként a résztvevők filmmel való viszonya került vizsgálat alá (ismerik-e a filmet, mint kulturális értéket). A generációk közül egyedül az idősebb korosztályban nem volt olyan válaszadó, aki ne látta volna már a filmet. A középkorú csoport tagjai közül a filmről már mindenki hallott és emellett két kivétellel látták is. Az egyetemistáknál nem meglepő módon a filmet - egy kivétellel - senki sem látta, ennek ellenére a legtöbben hallottak már róla. A kutatási alanyok film ismeretére vonatkozó első három hipotézis megállapítása tehát bizonyítást nyert, hiszen a résztvevők közül az

egyetemisták között volt a legtöbb személy, aki nem látta a filmet, akadt egy olyan, aki még soha nem hallott a kutatás előtt a filmről és bebizonyosodott, hogy a 65-75 év közötti korosztályban - kivétel nélkül - mindenki ismerte és látta is a filmet.

Összességében elmondható, hogy a vizsgált 18 személy között csak egy olyan egyén akadt, aki semmilyen információval nem rendelkezett az Állami Áruházzal kapcsolatban, amely pozitív eredménynek könyvelhető el kulturális értékeink ismereteivel kapcsolatban.

Személyekre gyakorolt filmhatás (gondolatok, érzelmek)

A mélyinterjúk és a fókuszcsoportos vizsgálatok során felhasznált témakörök következő kutatási egysége a személyekre gyakorolt filmhatás volt. A film neve hallatán első gondolatok és a kiváltott érzelmek kerültek górcső alá.

Az egyetemisták külön-külön a mélyinterjúk során bőbeszédűbbek voltak és véleményeiket jobban felmerték vállalni, mint a csoportos beszélgetés során. Az egyéni beszélgetésben a film által keltett gondolatok minden résztvevőnél tartalmaztak legalább egy pozitív és negatív kritikát. A kritikusabb szemléletet leginkább a politikához köthető fogalmak révén alakult ki. Gyakran elhangzott a „befolyásolás” szó és ennek szinonimái. A pozitívumokat a film „tetszése” váltotta ki a legtöbb esetben.

A csoportos beszélgetés során megalkuvóbbá váltak a tagok és egymásra hatásuk eredményeként két féle véleményt alakítottak ki. Az egyik véleménycsoportban a pozitív gondolatok, míg a másikban pedig a kritikusabb szemléletmód erősödött fel. Egyetemistáknál egyértelműen felfedezhető volt, hogy nagyon erős az egymásra hatásuk, hiszen egyéniben mindenki pro és kontra érveket is felvonultatott, amely a csoportos beszélgetésre már csak két szélsőségre korlátozott.

A 40 és 50 közöttiek korosztályában az egyetemistákkal ellentétben a csoportos beszélgetés bizonyult termékenyebbnek, egyéniben mindenki visszafogottabb és szűkszavúbb volt. Az interjúk alatt kialakult vélemények a csoport hatására egyáltalán nem változtak meg. A csoportos beszélgetésben is (ahogy egyéniben) a legtöbbször a régi élet bemutatása volt az első gondolat, de a beszélgetés során a közösség tovább fejlesztve ezt, komolyabb szálakra terelte a témát és gyakran párhuzamot vontak a mai munkavilág értékeivel.

A legidősebb csoportban egyfajta múlt idéző hangulat alakult ki, majdnem mindenki valamilyen saját élményt is beleszótt csoportos és egyéni véleményalkotása során. Az egyéni vizsgálat alatt két fajta értékrend alakult ki. Az egyik fele a társaságnak a színészeket emelte ki, mint első gondolat a film kapcsán (többször elhangzott Latabár Kálmán neve) és egy pozitív összbenyomás hatását érezték. A másik fele a tagoknak, pedig inkább a kor

rendszeréhez kapcsolódó fogalmakat emelte ki és egyfajta kritikusabb, negatívabb szemléletet közvetített. A csoportos beszélgetés során az egyéni álláspontok összemosódtak, hiszen mindenki a színészek pozitívumát emelte ki, de ugyanakkor a rendszerből legalább egy negatívum is eszükbe jutott. Itt nem az a fajta csoportosítás volt megfigyelhető, mint az egyetemisták körében, inkább egyfajta emlék összerakásnak lehettem szemtanúja, mert mindenkinek, más jutott elsőként eszébe a sok élménye közül. A csoport náluk elősegítette az együtt gondolkodást, mivel mindenki hasonlóan látta az akkori kort, csak éppenséggel nem az került elsőként gondolataik sorából felszínre a film által.

Összességében elmondható, hogy a 3 generáció kor jellemzői megjelentek a csoportos és egyéni beszélgetések során. Az egyetemisták csoportján még látszott, hogy nem kialakult személyiségek, hiszen mindenkit el tudott téríteni egyéni véleményétől a csoportosítás. A középkorúaknál kiütöközött, hogy mindenki már dolgozó munkaerő vagy már volt az hosszabb távon, hiszen a közösségben, ahogy a munkahelyen is kompromisszumos választ adtak az adott kérdésre. Az időskorúaknál pedig egy értékelő visszaemlékező szemléletmód jelent meg, ami nem csoda hatalmas élettapasztalatuk révén.

A film címe hallatán szerencsére, ahogy azt a negyedik hipotézisemben megfogalmaztam mindenkiben elindított valamilyen gondolathullámot. Így elmondhatjuk, hogy az állítás beigazolódt és megállapítást nyert, hogy a film értékei révén - ha pozitív, ha negatív -, de hatást gyakorolt az összes kutatási alanyra.

Az érzelmek tekintetében elmondhatjuk, hogy mindhárom generációban kialakult a negatív és pozitív érzelmek kavalkádja.

Az egyetemisták tekintetében az egyéni beszélgetés során két válaszadás volt megfigyelhető egy nevetséges és egy romantikusabb érzet. A csoportos beszélgetésnél ez a két fajta elképzelés továbbra is megmaradt és mindenki élesen képviselte az érzelmi világát. A lányok a szerelmi szál révén boldogság, a fiúk pedig, a film politikai görbe tükre miatt, nevetséges érzetét táplálták a film iránt. A fiatalok körében egyértelműen látható volt a nemek közti különbség, a lányok intenzív érzelmeket produkáltak, míg a fiúk inkább a racionális gondolkodásukra hagytakoztak.

A középkorosztályban az egyéni interjúk során megmutatkozott, hogy mindenkit eltérően érintett meg a film. A személyek fele inkább a film történetét figyelve, örömet élt át, a másik része a tagoknak pedig párhuzamot vont a munkahelyi érzelmeivel és a fegyelem, versenyszellem érzetét fejtették ki. Csoportban az egyéni vélemények megmaradtak, de ugyanakkor keveredtek is egymással, mivel majdnem mindenki aktív kereső, így egymásra gyakorolt hatásuk révén, a munka kapcsán kialakult érzelmeik is megjelentek.

A 65 és 75 év közöttiek mélyinterjúi során általánosan a film hatására előidézett emlékhrom tendencia volt felfedezhető, ami hol boldogságot, hol bánatot hozott elő a résztvevőkből. Ennek ellenére mégis megfigyelhető volt, hogy az egyik része inkább a kellemetlenebb, míg a másik része a kellemesebb élményeket emelte ki. A közös beszámolókor pedig az egyéniben produkált érzelmek csak felerősödtek és a végére mindenki tudott pozitív és negatív érzelmeket felhozni (az öröm érzetét a legtöbbeknél a film szórakoztató jellege, míg a negatívumot a politikai hatások által felvillanó emlékek okozták).

A tények tekintetében és a reakciókat figyelve megállapítható, hogy a legtöbb alanyban a film kapcsán kellemes érzet tört elő, persze negatív is felsorakoztatva azok mellé. Abban azonban legtöbbször egyetértett, hogy nem egy búskomor alkotásról van szó. Az érzelmekkel kapcsolatos kérdéskör hipotézise, miszerint az alanyok több mint feléből pozitív érzetet váltott ki a film, így nem nyert bebizonyítást. Mivel a résztvevők nagy részében vegyes érzelmek alakultak ki a mű kapcsán, nem egyértelműen csak pozitív.

Az eddigi kérdésegységek a filmhez kapcsolódó információk feltárásához nyújtottak segítséget, a következőkben pedig a korszakra vonatkozó kérdésegységekre adott válaszok kerülnek bemutatásra. Ezek során a vizsgálat tárgyát a korszak beazonosítása, majd annak jellemzőinek felismerése alkotta.

Korszak beazonosítás

A Rákosi korszakot a megkérdezettek körében mind egyéniben, mind csoportosan hibátlanul beazonosították a középkorúak és az időskorúak.

Ezzel ellentétben az egyetemisták körében egyéniben akadtak bizonytalanok, akik a film alapján keverték ezt az időszakot a Kádár korszakkal, vagy épp régebbi időre helyezték el. Csoportos megnyilvánulás során, akik egyéniben bizonytalankodtak inkább csendben figyeltek és hagyták, hogy a biztosabb tudással rendelkezők válaszoljanak. Így elmondhatjuk, hogy a csoport tagjai egymást segítve be tudták azonosítani a Rákosi korszak megjelenését a filmvásznon.

Végül a hipotézisekkel kapcsolatban egy téves és egy helyes megállapításra derült fény. Hiszen az időskorúak, ahogy azt feltételeztem hibátlanul tudták a választ a kérdésre. A másik állítás, miszerint az egyetemisták frissebb tudásuk révén jobban felismerik a kort, mint a középkorúak, nem nyert bebizonyítást. Mivel a középkorúaknál mindenki be tudta azonosítani a kort egyenként is, míg az egyetemisták körében ez nem valósult meg. A fiatalok legtöbbször azzal védekeztek, hogy azért nem egyértelmű számukra az időszak, mert a középfokú tanulmányaik során csak összecsapva vették ezeket az anyagrészeket időhiány miatt.

Valószínűsíthető, hogy a 40-50 év közöttieknél a keveredés azért nem fordult elő, mert ők a Kádár korszakban voltak fiatalok és emlékeik révén felismerték, hogy nem azt a kort látják.

Általános korszakjellemezés

Miután a korszak beazonosításra került, a résztvevő alanyoknak általános jellemzőket kellett felidézniük. A csoportos megnyilvánulások során ezt örömmel nézni, hiszen csak úgy záporoztak a jobbnál jobb fogalmak. Viszont az ezt megelőző egyéni interjúknál, sajnos akadtak olyanok, akik leblokkoltak és csak pár perc múltán tudtak igen csekély számú fogalmat felsorolni. Szerencsére az előbb említett folyamat egyedül az egyetemisták körében fordult elő, a többi csoport tagjainál ilyen gond nem merült fel.

Az egyetemisták körében az interjúk és a csoportos beszélgetés során a három legtöbbet használt fogalom az „ÁVH, diktatúra, besúgás,” a középkorúaknál „munka, éhínség, kizsákmányolás”, míg az időskorúaknál a „beszolgáltatás, szegénység, szovjetek” volt. A csoportoknál sajátos jellemzők is kiütözköztek, hiszen a fiatalok körében gyakran elhangzott a felismerés, hogy „tényleg ezt tanultuk”. A középkorostállyal leginkább felismerhető tendencia a munkás létükből adódóan, a munkához kötődő fogalmak gyakori használata illetve a korszak és jelenlegi helyzetük párhuzamba állítása volt. Az idősebbeknél pedig a leginkább megfigyelhető csoportjelenséggé az emlékekhez kötött fogalompárosítás vált.

A generációk a Rákosi korszak, mint fogalomhoz szerencsére képesek voltak legalább három sajátos fogalmat párosítani (ha egyes esetekben több időt is vett igénybe), így az erre vonatkozó (8.) következtetés bebizonyosodott.

Filmes korszakjellemezők felismerése

A következő feladat a kutatásban résztvevők számára az általános fogalom felidézés után, a filmben lévő korszakjellemezők felismerésére irányult.

A feladattal kapcsolatos pozitívum, hogy a csoporttagok külön-külön képesek voltak legalább három jellemző felsorolására, melyek a következő módon alakultak:

Az egyetemisták egyéni megnyilvánulásai során minden egyes résztvevőtől elhangzott a jelképek valamelyike, amelyek a csoportos beszélgetésnél is igen népszerűnek bizonyultak. Hiszen a legtöbb fogalom ez alapján került a jellemzők közé (pl.: szabadság szó, mint köszönés; Marx - Tőke c. művének feltűnése a filmben). Ezek mellett a lányok egy része megemlítette a korszakra jellemző túlságosan egyszerű divatot is.

A középkorosztály egyéni interjúi során mindenki legalább három fogalmat úgy sorolt fel, hogy az a munkához volt köthető (pl. munkaverseny, jutalmazás, továbbképzés). Ez a fajta hozzáállás a csoportos beszélgetés során nem változott, a már említett szavak akkor is elhangzottak, kiegészítve az állam fontos szerepének hangsúlyozásával.

A 65-75 év közöttiek a mélyinterjúk során minimum egy munkához kapcsolódó fogalmat példaként felhoztak, a legtöbbit a „termelési verseny” és a „spekuláció” szó hangzott el. A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés folyamán pedig az említettek mellett népszerű fogalom volt a pártkader, kiemelések, melyről összegző módon elmélkedtek. Emellett a legnépszerűbb korjellemzőnek Latabár Kálmán színészi mivolta bizonyult.

Összegzően elmondhatjuk, hogy a filmben megjelenő sajátos kormomentumok közül az összes résztvevő képes volt egyenként legalább három jellemzőt felsorolni. Így az ehhez fűződő kilencedik hipotézis helyes feltevésnek bizonyult.

Karakterek munkástípusba sorolása

Ezek után a kutatásban a filmben látott karakterek munkás típusba való besorolásának vizsgálata következett.

Az egyetemisták csoportjában a karaktereket, a mélyinterjúk során, leginkább jellemzőik alapján sorolták típusokba. Ennek ellenére akadt néhány fiatal, akik a korabeli fogalmak közül felismertek néhányat (mint pl. kader, sztahanovista). A csoportos megbeszélés során a következő munkás típusokba sorolták a szereplőket:

7. ábra Egyetemisták karakterbeosztása

<i>Karakter</i>	<i>Típus</i>
Kocsis	haladó szellemű munkás
Dancs	haszonleső, rosszindulatú munkás
Dániel	túlbuzgó, maximalista munkás
Ilonka	munkáját szerető nő
Glauziusz	idős, de precíz szakember

Forrás: Saját ábra

Amint látjuk az alapvető jellemvonásokat felismerték, de az ötvenes években népszerű tipikus fogalmakat nem használták.

A középkorúaknál az egyéni interjúk során a jellemeket legtöbbször a munka szempontjából határozták be és szinte azonos vagy nagyon hasonló fogalmakat mondták az egyes jellemekekre. Ezek a megfogalmazások a csoportos beszélgetés során nem változtak csak pontosabbá váltak, így a következő besorolást hozták létre:

8. ábra

Középkorúak karakterbeosztása

<i>Karakter</i>	<i>Típus</i>
Kocsis	kiemelkedő, feltörekvő munkás
Ilonka	feltörni próbáló munkásnő
Dániel	munkaszerető, aki imád dolgozni
Dancs	saját érdekeit néző, besúgó munkás
Glauziusz	múltból itt maradt precíz szakember

Forrás: Saját ábra

Ezen felsorolások már egy fokkal közelebb álltak az időszakban használatos szakkifejezésekhez, mint az egyetemisták által említettek.

Végül az időskorúak mélyinterjúi során hangzott el a legtöbb pontos behatárolás az adott munkástípusokra (mint pl.: kiemelt káder, sztahanovista, reakciós, ellenség). A csoportos beszélgetés alatt a következő típusokba sorolták a munkásokat, mely egyúttal a legpontosabb megfogalmazásnak is számított a három generáció között:

9. ábra Időskorúak karakterbeosztása

<i>Karakter</i>	<i>Típus</i>
Kocsis	párt káder
Dániel	eladók gyöngye
Ilonka	feltörekvő munkáslány
Dancs	reakciós munkaerő
Glauziusz	csendes munkásember, aki képes fejlődés

Forrás: Saját ábra

A már említett munkáskarakterek felismerésével kapcsolatos két hipotézis állítása, tehát igazolást nyert. Hiszen nem akadt olyan személy az alanyok között, aki szinonimákban ne találta volna el a munkástípusokat illetve a legtöbb pontos beazonosítás valóban az időskorúak generációjában született.

Ezekből kifolyólag elmondhatjuk, hogy a generációk közül a munkásokra használatos szakkifejezéseket, valószínűleg azért az idősök tudták legjobban beazonosítani, mivel ők benne éltek az adott korban és gyakran hallhatták. A legmeglepőbb eredményt az egyetemisták produkáltak, akik jó megfigyelő képességüknek köszönhetően téves munkás karakter megállapítást, még egyéni interjúik révén sem mondtak, mert nagyjából mindenki felismerte az adott jellemeket.

Film által közvetített értékek

Az utolsó vizsgálati témakör a kutatási alanyok összegző véleményének elemzésére szolgált. Elsőként a film által közvetített értékek kerültek felmérésre. A generációk minden

egy tagja az egyéni interjúk során pozitív értékeket emelt ki a film kapcsán, melyek széles skálán mozogtak. (pl.: becsületes munka, mint érték; vulgáris kifejezés nélkül létforma, mint érték, stb.) A csoportban pedig egy közös értéket fogalmaztak meg egyfajta közösségként, melyek a következőképpen alakultak:

- Egyetemistáknál: „A film által közvetített érték számunkra az, hogy csak olyan munkát választunk, amit ugyanolyan szeretettel tudunk végezni, mint az áruház alkalmazottai”
- Középkorúaknál: „A becsületes munkával szerzett pénz nagyobb örömet nyújt, mint a lopva keresett”
- Időskorúaknál: „A film maga már egy érték, hogy ismét láthattuk”

Amint olvashatjuk minden egyes csoport számára hordozott egy fő értéket a mű, emellett egyenként is elég színes gondolatokat fogalmaztak meg. Így megállapíthatjuk, hogy valóban nem akadt olyan egyén, aki számára valamilyen értéket ne közvetített volna a film. Ezáltal az utolsó előtti hipotézis helyes megállapítása bizonyítást nyert.

Úgy vélem a résztvevők számára a rejtett értéket az hordozta, hogy a kutatás révén egyrészt megismerhettek egy nagyszerű magyar klasszikust, másrészt rengeteg élménnyel gazdagodtak a csoportos beszélgetések során.

XXI. századi ember számára közvetített üzenet

A legutolsó kérdéskör a film XXI. századi ember számára közvetített üzenetére vonatkozott, amelyet az előző kérdéshez hasonló módon oldották meg a résztvevők. Ugyanis az interjúk során szintén, ahogy az előzőekben is különféle válaszok érkeztek, viszont a csoportos foglalkozáson, ismételten közösen fogalmazták meg globális véleményüket, ezek a következőképpen alakultak:

- Egyetemisták: „A mai XXI. századi ember egy pozitív értékkel kaphat arról, hogy akkoriban jobb volt a munkásvilág, de úgy gondoljuk, hogy nem tudna benne élni a túl nagy kööttségek miatt.”
- Középkorúak: „Valaha volt egy olyan világ, ahol a becsületes munka nemcsak papíron, hanem valóságban is létezett - nem úgy, mint ma.”
- Időskorúak: „A mai fiatalság számára már nem sok mindent közölhet. Nekik ez csak egy film, de annyit elérhetünk, hogy bepillantást nyerjenek abba milyen is volt régen élni! ”

A csoportos gondolatok hűen tükrözik az egyes generációk értékvilágát. Hiszen az egyetemisták - saját magukat is beleértve - nem tudnának ebben a korban élni. A középkorúak, akik a munka világában nap, mint nap dolgoznak, eköré csoportosították az

elképzelésüket. Végül pedig az időskorúak, visszatekintő értékelő „korszakértőként” állították, hogy a mai fiatalság nem értheti, csak felismerheti az ötvenes éveket.

Végső soron az utolsó hipotézis, mely a XXI. századi ember számára közvetített üzenetre vonatkozott sajnos igaznak bizonyult. Hiszen az egyéni interjúk során az idősebb generáció több tagja, a csoportos véleményalkotáskor pedig minden tagja úgy vélte, hogy a mai emberek számára már nem közöl semmit a film, hiszen nem éltek benne, nem érthetik.

5.8. Kutatási konklúziók:

Összegezőként megállapíthatjuk, hogy a vizsgálattal szemben támasztott hipotézisek 2 kivétellel igaznak bizonyultak. Ebből kifolyólag a vizsgálat tárgyát képező kérdésekre a pozitív oldal felé billent a mérleg nyelve. Mivel a mai hazai generációk tisztában vannak múltunk értékeivel, legalábbis ami a Rákosi korszakot és az Állami Áruház által közvetített képet illeti.

Azonban intő jelek is megmutatkoztak, a két hamis hipotézisnek köszönhetően. Egyrészt a mai emberek rohanó életüknek „hála” görcsössé váltak kikapcsolódás szempontjából. Hiszen a film, vígjátékként, vidám érzetet kellett volna, hogy nyújtson, ám a legtöbb résztvevőbe - kortól függetlenül – a pozitív mellett, negatív érzelmeket is ébresztett. Így elmondhatjuk, hogy az alanyok képtelenek voltak legalább egy filmnézés erejéig önfeledten kikapcsolódni és örülni az új élményeknek.

Másrészt, ami szomorú tényként könyvelhető el, hogy az egyetemisták középiskolai tanulmányairól eléggé furcsa dolgok kerültek napvilágra. Miszerint sok esetben a diákok azért nincsenek tisztában az adott korszakkal, mert kevés idő jut rá az utolsó évben. Ezen tendencia mentén joggal feltételezhetjük, hogy a 10-20 év múlva jövőknek esetleg a '89-es rendszerváltás azért marad ki, mert túl hosszú a történelmünk és nem fér bele a tanévbe.

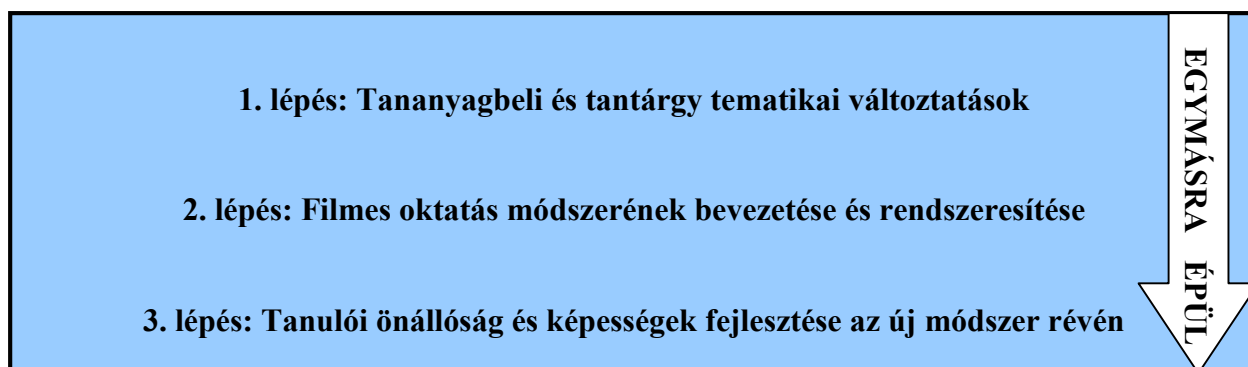
A bemutatott eredmények tudatában a generációk legfontosabb feladatává az válhat, hogy egy olyan értékátadó módszert építsen ki, amely révén megakadályozható lehet múltunk értékeinek feledésbe merülése.

6. Javaslatok

A kutatásomban feltárt eredményeket figyelembe véve a következőkben lehetséges alternatívákat szeretnék bemutatni egy értékátadó és megőrző módszer kiépítésére, mely véleményem szerint megoldást jelenthetne az értékeink megfelelő ápolására.

Elképzelésem szerint, mivel a probléma gyökerét az egyetemisták, a középiskolai történelemoktatásban vélték felfedezni, ott lenne szükség elsősorban átalakításra, melyet az alábbi ábra segítségével szemléltetnék (ábra):

10. ábra Átalakítás lépései

Forrás:

Saját ábra

1. Tananyagbeli és tantárgy tematikai változtatások

A történelmi ismeretek oktatása a középiskolákban az egyik legfeszítettebb tempójú oktatás több tantárgy-pedagógia kutató véleménye szerint is, hiszen „nem egy esetben kifogásolták a mellőzhető ismeretekkel zsúfolttá, szárazzá, nehezen tanulhatóvá tett tananyagot, ugyanakkor fontos értékhordozó tudnivalókat hiányoltak.”²¹² Ezzel a megállapítással nemcsak a pedagógusok nagy része, de az ifjúság is egyetért. A középiskolai

²¹²Sallai József: *Közelmúltunk története, mint iskola tananyag*. In: *Történelemmethodikai műhelytanulmányok* (Szerk.: V. Molnár László). Budapest: Tárogató Kiadó, 1996. 53-58.p.

évek alatt a tanulóknak egy folyamatosan bővülő ismeretanyagot kell elsajátítaniuk, viszonylag rövid idő alatt. Ugyanis „iskolai történelemtanításunk hagyományosan az őskortól napjainkig terjedően dolgozza fel valamennyi történelmi kor magyar és egyetemes történetét.”²¹³

A kutatási tapasztalatok szerint az utolsó évben, az érettségire való készülés közepette elenyésző számban akadnak olyan órák, amelyeken a XX. századi történelem kerülne terítékre, főleg magyar vonatkozásban.

Úgy gondolom, hogy erre megoldást jelenthetne, ha a szóban forgó tantárgy tematikája átformálásra kerülne, mivel „a történelem változó tantárgy, amely újra és újra átgondolást igényel”²¹⁴. Egy 2003-as felmérés szerint erre lenne is igény, hiszen a megkérdezett középiskolai tanárok többsége a magyar történelem tananyagát általában bővítené, az egyetemesén pedig valamit változtatna, ám érdemleges lépések ebben az ügyben még nem történtek, csupán csak igényként merült fel.

Véleményem szerint ezt az igényt oly módon lehetne orvosolni, hogy az egyetemes és a magyar történelemhez tartozó egyes anyagrészeket más arányba oktatnák a középiskolában dolgozó pedagógusok. Ez a gyakorlatban úgy valósulhatna meg, hogy ha a magyar vonatkozású történelmi eseményeket részletesebben, míg az egyetemeset kevésbé részletekbe menően tárgyalnák az egyes tanórákon. (pl.: ha *az amerikai függetlenségi háború*²¹⁵ eseményeit, egyszerűsített formában oktatnák akkor talán *Mária Terézia uralkodásának*²¹⁶ kielemezésére több idő maradhatna).

Ezzel a változással elérhetővé válhatna, hogy az órákon nagyobb hangsúlyt kapjanak a magyar történelem jeles pillanatai, illetve hogy jusson is elegendő idő, az olyan anyagrészekre, mint például a tanulmányomban is sokat említett hírhedt Rákosi korszakra vagy épp „*a gulyáskommunizmus időszakára*”²¹⁷.

2. Filmes oktatás módszerének bevezetése és rendszeresítése

Történelmünk a kultúránk fontos részét képezi, ezért fontos, hogy értsük az eseményeket, melyen az idők során az országunk keresztülment, hiszen jelenünk csak a

---

²¹³Katona András – Sallai József: *A történelem tanítása, tantárgy – pedagógiai összefoglaló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. p.26

²¹⁴Történelemmetodikai műhelytanulmányok (Szerk.: V. Molnár László). Budapest: Tárogató Kiadó, 1996. p.54

²¹⁵*Az a 1775. – 1783. között lezajlott csata, melynek során a gyarmatok elnyerték függetlenségüket és megalapították az Amerikai Egyesült Államot.*

²¹⁶*Uralkodásának ideje 1740- 1780 ig.*

²¹⁷*Magyarországon az 1962 – 1989 közötti korszakot nevezik „gulyáskommunizmus”-nak. Forrás: Magyarország története 1944-1953-ig. In: Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány honlapja. [online] Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány. cop. 2000. [2000. 12. 16.] < URL: <http://www.rev.hu/sulinet45/index.htm>*

múltunk értékeinek ismeretével válik teljessé. Tehát „a változások érzékeléséhez, a ma közügyeiben való eligazodásához nélkülözhetetlen a történelmi háttér.”²¹⁸ Az ehhez szükséges műveltséget pedig mi más, mint „az egyetlen, valamennyi iskolatípusban szereplő társadalomtudományos tárgy, a történelem”²¹⁹ tudja biztosítani. Hiszen célja „a tantárgy pedagógia részéről elsősorban segítséget nyújtani a múlt megismertetésével tanítványainak a jelen társadalmában történő könnyebb tájékozódáshoz.”²²⁰

Azonban a történelem bonyolult és rendkívül összetett eseményeinek eredményes megtanulásához elengedhetetlenül fontosak lennének az érdekes, változatos tantárgyi órák, melyek egyes neveléstudósok szerint a legfontosabb belső motivációs eszközként hathatnak a diákokra. Ezzel ellentétben a jelenlegi középiskolai történelem órákat vizsgálva elszomorító kép tárul elénk, hiszen a tanárok sablonos, mechanikus, erősen memmoratív jellegű munkájáról adnak tanú bizonyosságot. A pedagógus módszertanának legáltalánosabb hiányosságai közül egy *2003-as tanulmány*²²¹ a frontális osztálymunka aránytalanul gyakori alkalmazását illetve a korszerű oktatástechnikai eszközök kezdetleges felhasználását emelte ki.

Az előzőekben közölt adatokat támasztja alá az is, hogy a gyakorlatban „a világosnak tűnő tanári előadások, magyarázatok a tanulók számára gyakran egyáltalán nem vagy csak részben egyértelműek”²²². Ennek ellenére a tanárok jelentős része mégis mereven ragaszkodik az általa jól ismert, rendszeresen használt, sajátjának érzett hagyományos metodikához. Úgy gondolják, hogy ami egyszer jó volt, azon nem érdemes változtatni. A módszer azonban, ha szokássá merevedik, elveszti hatékonyságát. Lehet tehát egy módszer a tanárnak kényelmes, a tanuló mégis unalmasnak, megterhelőnek, érzi. Ezért a hagyományos módszerek kizárólagos, megújítás nélküli alkalmazás csökkenti, sőt meg is akadályozhatja a történelem tantárgy művelő és nevelő hatását, a történelem iránti érdeklődést, a tantervi követelmények teljesítését.²²³ Ebből következik, hogy az egész osztály számára frontálisan tartott előadás - ismeretközlő jellege - nem érheti el célját, hiszen nem épít az oktatottak sokoldalú aktivizálására és passzív befogadókat nevel.

---

²¹⁸Uo. 126. hivatkozás

²¹⁹Katona András – Sallai József: *A történelem tanítása, tantárgy – pedagógiai összefoglaló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. p.33

²²⁰Uo. 131. hivatkozás

²²¹Ranschburg Ágnes: *Történelemtanítás a középiskolában – A 2003-as obszervációs felmérés tapasztalatai* In: *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja*. [online] *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. cop. 2000. [2004. 05. 11.]* < URL:<http://www.oki.hu/cikk.php?kod=kozepfoku-Ranschburg-Tortenelem.html>

²²²Singer Péter: *Humán tárgyak multimédiát felhasználó oktatás. Tapasztalata*. In: *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja*. [online] *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. cop. 2000. [2005. 08. 25.]*< URL: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=tanari-Singer-Human.html>

²²³*Alapgondolatok Katona András nyomán*. In: *Katona András – Sallai József: A történelem tanítása, tantárgy – pedagógiai összefoglaló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. p.165

Ezek mellett szembe kell nézni a tanulási környezet megváltozásával is, hiszen a XXI. századi technika a történelemtanítást sem hagyhatja érintetlenül. Az ismeretszerzés technikai eszközeinek fejlődése teljesen nyilvánvalóvá teszi, hogy a történelemtanítás módszereinek megújításával a történelemtanároknak is számolnia kell. Ennek hatására pedig - az elsajátítandó ismeretanyagok folyamatos bővülésének köszönhetően - nélkülözhetlenné válik azon módszerek alkalmazása, amelyek egyszerre bővítik a tanulók ismereteit, fejlesztik képességeiket és formálják egész személyiségüket.

Úgy gondolom az eddigiekben vázoltakra, a technikai eszközök és tanítás módszertani eshetőségek együttes problémáira, egyszerre jelenthetne megoldást, ha a történelem tantárgy oktatásának keretein belül egyre nagyobb szerepet kapna az audiovizuális élményanyagok ezen belül is a filmes oktatás módszerének bevezetése és rendszeres használata.

Ezzel el is érkeztünk a történelmi ismeretek oktatásának következő sarkalatos pontjához, a filmes oktatás módszeréhez, mely révén egyszerűbbé és érthetőbbé válhatna a diákok számára az olykor nem éppen könnyűnek mondható tananyag. Hiszen a film, azon kevés szemléltetőeszköz közé tartozik, mely egyaránt és egyszerre hat - jelen esetünkben - a tanulók látására, hallására és a legközelebb áll a közvetlen megtapasztaláshoz. E produktum magas hatásfokát jól mutatják azok a megfigyelések és mérések, amelyek szerint az egyén abból, „amit hall annak 20%-át, amit lát annak 30%-át, viszont ha hallja és látja is, akkor 50%-át őrzi meg.”²²⁴ Pontosan, ezen jótékony tulajdonságai mentén közvetlen felhasználása az iskolai oktató, nevelő munkában rendkívül hatásos lehetőségeket rejt magában. Segítségével „a térben és időben távoli jelenségek, események reprodukálhatók, vetítése megismételhető, megszakítható, lassítható, ezáltal részleteiben sokkal alaposabban megfigyelhető”²²⁵. Így a történelmet, a tőle elválaszthatatlan mozgásában, változásában, vagyis dinamikus bemutatásban láthatjuk, melynek köszönhetően teljesebb és hitelesebb képet kaphatunk a világ egy-egy kis szeletéből. Véleményem szerint mind a magyar mind az egyetemes történelem egyes fejezeteinek tanulása sokkal élvezhetőbb lehetne, ha ahhoz többlet élményként film is párosulhatna, a jól megszokott térképek és tankönyvi ábrák mellett. Sőt az élmény mellett használhatóbb tudásra is szert tennének, hiszen a több oldalról felkeltett tanulói érdeklődés aktivizáló hatásának köszönhetően az ismeretek mélyebben rögzülnének.

Az előbbiekből kiindulva megállapíthatjuk, hogy a film műfaji adottságait tekintve széles palettán mozogva ragadhatja meg közönségét. Ezt „a legnagyobb tömegekhez eljutó

---

²²⁴Katona András – Sallai József: *A történelem tanítása, tantárgy – pedagógiai összefoglaló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. p. 185

²²⁵Uo. 136. hivatkozás

*tudatformáló erő*²²⁶-t már az ötvenes években is felismerték, miért ne élhetnénk a jelen korban is ezzel az elvvel a középiskolai tanítás egyik lehetséges módszere/eszközeként?!

A gyakorlatban alkalmazva ezt az eshetőséget, a tanulóknak nemcsak tudást, hanem sokkal több élményt és értéket közvetíthetnénk kultúránkból. Hiszen elég csak a dolgozatomban bemutatott Állami Áruház című klasszikusra gondolunk, melyből a diákok nemcsak az ötvenes évek tipikus korjellemzőit ismerhetnék meg, hanem akár egyfajta ellenőrző feladatként is szolgálhatna, mint kortükör vagy épp görbe tükör a tanulmányaikkal összehasonlítva.

Természetesen ezt a tanítás-módszertani alternatívát önmagában nem tekinthetjük csodaszernek, de nem lehet lemondani pozitív hatásáról sem, csak azért mert esetenként több tanári felkészülést igényel, mint egy frontális előadás összeállítása. Tehát az új módszer és egyben eszköz felhasználása az oktatási folyamatban nagyrészt a tanár hozzáállásán múlik, vagyis azon, hogy mennyire képes a megszokott metodikai sémákon túllépni az eredményesebb tanítás érdekében.

3. A tanulói önállóság és képesség fejlesztése az új módszer révén

A filmes oktatás bevezetésénél számolnunk kell azzal is, hogy ez a fajta metodikai korszerűsítés más tanulói aktivitásra épít, ezért elválaszthatatlan az önálló tanulói munka kifejtésétől illetve az ezt segítő tanári irányítástól.

Hiszen köztudott, hogy a saját magunk által megszerzett ismeretek tartósabbak és felhasználhatóbbak a készen kapottnál, mert a tudás nem passzív befogadójává, hanem kezdeményező aktív elsajátítóivá válunk. Éppen ezért a tanulók is csak „az önállóság kibontakozásával válnak alkalmassá a tantárggyá szervezett történelmi műveltség iskola utáni továbbfejlesztésére, az információs társadalom tényáradatában való eligazodásra, a konstruktív életvitelre.”²²⁷

A legtöbb esetben az oktatás fő feladatának a tanulók öntevékenységének kialakítását, fokozását és fenntartását tekintjük. Ennek a gyakorlatban történő megfelelő kivitelezőjének pedig a pedagógust, jelen esetünkben a történelemtanárt tartjuk. Mivel a tanári munka alapvető céljai közt szerepel, hogy a tanuló megfelelő ismeretek, készségek birtokába kerüljön. Ezért fontos megemlíteni, hogy az ez iránti igény kialakításában is igen jelentős

---

226Kovács András: *Adalékok a magyar film drámájához*. In.: *A magyar film három évtizede*. Budapest: Mokép és a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum közös kiadása, 1978. p. 25.

227Katona András – Sallai József: *A történelem tanítása, tantárgy – pedagógiai összefoglaló*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. p. 166

szerepe és felelőssége van a pedagógusnak. Hiszen a tanulók motiválása, főleg az önálló tanulás készségének kialakítását illetően külön odafigyelést igényel.

Amint arról már az előző részben szó esett (ld. fentebb) a legfontosabb (belső) motiváló eszköznek az érdekes, sokszínű órákat tekinthetjük. Ezért lényeges, hogy a tanórákon minél több impulzus, élmény hasson a diákokra. Ez csak úgy érhető el, ha a személyes hatásokon (pl.: tananyag összekapcsolása a tanulók életvilágával) túl felhasználjuk a korszerű módszereket is. Az audiovizuális eszközök bevonása pedig jelentős vonzerőt gyakorolhat a tanulók kíváncsiságára, spontán figyelmére.

Ebből következik, hogy a filmek, mint szemléltetőeszköz révén kialakulhat a megfelelő motiváltság a tanuláshoz. Ezt kihasználva komplex óra keretein belül valósulhatna meg a tanulók ezen oktatása, mely több tantárgy ismeretelemeit hordozná magában. Így a filmes tanításnak köszönhetően a tanulók egy adott korszakot, a lehető legszélesebb módon láthatnának, sőt szerzeágazó összefüggésekről győződhetnek meg.

Jellegéből adódóan ez a fajta oktatás az egyéni és csoport munka felváltott használtára épít segítő tanári szerep mellett. Ezáltal erősíti a tanulók közti együttműködést és fejleszti a kooperációs készséget. Így „az együttműködésre való „kényszer”, a közös munka eredményessége újabb siker forrása lehet.”²²⁸ Az aktivizáló új oktatás eredményeképpen a tanulók nem egyetlen tantárgyba beszorított részvilággal találkozhatnak, hanem más összefüggéseket is megismerhetnek. Mivel ez a módszer és egyben eszköz egyszerre több érzékszervükre hatást gyakorol, felfedezhetnek olyan információkat, összefüggéseket, amelyek a film motiváló hatása nélkül nem feltétlenül jutnának eszükbe (pl.: a Rákosi korszak női ideálját a divat is alátámasztja, túlságosan praktikus). Pont emiatt a sokszínűség beindító hatásnak köszönhetően a tanároknak lehetősége nyílik jobban differenciálni a különböző teljesítményű tanulók között, illetve jobban megismerhetik diákjaik képességeit, készségeit, személyiségét.

Végső soron mindent összevetve elmondhatjuk, hogy a tanulók egyéni és közös sikerélményekhez juthatnak, ami a tanár számára is sikert jelent. A tanár munkája változatosabbá, alkotó jellegűvé válik, az egymást sematikus követő történelem órák és tananyagok helyett színesebb, mozgalmasabb feladatvégzés lehet a jellemző.²²⁹ A diákok pedig a felfedezési tanulási élménynek köszönhetően az ismeretek elsajátításában sokkal nagyobb önállóságra tehetnek szert. A kooperatív csoportmunkának és a változatos

---

²²⁸ Singer Péter: *Humán tárgyak multimédiát felhasználó oktatás. Tapasztalata.* In: *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja.* [online] *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. cop.* 2000. [2005. 08. 25.] < URL: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=tanari-Singer-Human.html>

²²⁹ Uo. 17 hivatkozás

eszközöknek hatására pedig készségeik, kreativitásuk, személyiségük, szépérzékük egyaránt fejlődik.

A bemutatott megoldási javaslatként szolgáló alternatív értékmegőrző és átadó pedagógiai ötletek gyakorlatban történő megvalósítására egy komplex tanórai minta szolgáltatna alapot, melynek vázlatát mellékletként a dolgozatomhoz csatolom. *(Melléklet - 4. rész)*. Így olyan értékátadó módszer épülhetne ki, amely révén megakadályozható lehet múltunk értékeinek feledésbe merülése.

7. Összegzés

A Rákosi korszak munkafrontja és az Állami Áruház hősei által megismert világot látva méltán vonhatnánk párhuzamot a mai hazai dolgozók világával.

Hiszen ma is éppen úgy, mint az akkori valóságban a politika volt az életet leginkább befolyásoló erő. A kormány által diktált tempóban alakultak a munkahelyek és az életszínvonalak, azzal a különbséggel, hogy régen mindenkinek volt munkája, ma pedig inkább lassan azok vannak többségben, akiknek nincs.

Az életszínvonal alakulását tekintve hiába éltünk át rendszerváltást még is arányaiban azonos bérszinteken vagyunk, mely a létminimumot sem fedezi, ahogy akkoriban is. Szerencsére ma már a családok nagytöbbsége nem nyomorban él, mint hajdanán, ennek ellenére a XXI. század is teremt nehéz helyzetet, elég csak a hontalanokra gondolunk.

Az ötvenes években a filmvászon volt a remény és a szebb jövő álmoképe a mai világban pedig sokak számára a technikai vívmányok továbbfejlesztett filmvásznából, az televízióból és internetből sugárzó amerikai álmok jelenti ugyanezt.

Végző soron az értékeket tekintve, az országunkat az elmúlt évtizedekben rengeteg hatás érte, mégis a régmúltban ezeket sokkal nagyobb becsben tartották, mint jelenünkben. Hiszen a Rákosi - korszak dolgozó népe gondoskodott a meglévő értékek ápolásáról és fennmaradásáról, ezt a mi világunknak még tanulnia kell!

8. Irodalomjegyzék

- *A magyar film három évtizede. Szerk. Gombár József, Karcsai Kulcsár István. Budapest: Mokép és a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum közös kiadása, 1978. 223 p.*
- *Állami Áruház [DVD]. Budapest: MOKÉP, 1952. 96 perc.*
- *Andorka Rudolf: Társadalmi változások és társadalmi problémák (1940-1990) In.: Statisztikai Szemle, 1992. 4-5. sz. 301-322 p.*
- *Az 1950-es évek Magyarország játékfilmeken. Szerk. Gyarmati Gyöngyi, Schadt Mária, Vonyó József. Pécs: Asoka Bt, 2004. 125 p.*
- *Böhm Antal: A XX. Századi magyar társadalom. Budapest: Korona Kiadó, 1999. 250 p.*
- *Erdmann Gyula: Begyűjtés, beszolgáltatás Magyarországon 1945-1956. Békéscsaba: Tevan Kiadó, 1992. 374 p.*
- *Gergely Jenő-Izsák Lajos: A huszadik század története. Budapest: Pannonica Kiadó, 2000. 526 p.*
- *Gunst Péter: Magyarország gazdaságtörténete (1914-1989). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. 180 p.*
- *Gyarmati György: A diktatúra intézményrendszerének kiépítése Magyarországon 1948-1950. In: Jelenkor, 1991. 2. sz. 138-147 p.*
- *Gyarmati György: A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. In: Valóság, 1991. 2. sz. 51-63 p.*
- *Gyarmati György: A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945–1956. In: Beszélő 2000. 9-10. sz. 85-94 p.*
- *Hirsch Tibor: Állami Áruház (1952). In: Filmtörténet honlapja. [online] Filmhu Kft. cop. 2000. [2004. 05. 11.] < URL: <http://www.filmtortenet.hu/object.A2BB20CC-8EBD-456E-980F-F0110AE429C7.ivy>*
- *Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Bp.-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2002. 322–374 p.*
- *Kelecsényi László: A magyar hangosfilm hét évtizede 1931-2000, Hyppolittól Werckmeisterig. Budapest: Palatinus, 2003. 314 p.*
- *Kende István: Pozitív hősök filmjeinkben. In: Fejezetek a magyar film történetéből - 17. kötet. A magyar film (1945-1957). Budapest: Magyar Független Film és Videó Szövetség, 1990.*
- *Magyarország története 1944-1953-ig. In: Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány honlapja. [online] Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány. cop. 2000. [2000. 12. 16.] < URL: <http://www.rev.hu/sulinet45/index.htm>*

- *Marx, Karl - Engels Friedrich – Lenin Vladimir I.: A nőkérdésről és a családról. Budapest: Kossuth Kiadó, 1974. 222 p.*
- *Nagy József: A szántóföldi művelés állami irányítása és a paraszti gazdálkodás feltételei az 1950-es években (1949–1956). In: Századok, 2001. 5. sz. 1075–1124 p.*
- *Orolin Zsuzsa: A lakosság rétegződése jövedelemforrások szerint. In: Gazdaság és Társadalom, 1990. 4. sz. 10-19 p.*
- *Örkény Antal: A társadalmi mobilitás történelmi perspektívái. In: Valóság, 1989. 4. sz. 20-33 p.*
- *Pető Iván – Szakács Sándor: A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945-1985. In: Magyarország társadalomtörténete III. (1945-1989). Válogatott tanulmányok I-II. Szerk: Fokasz Nikosz és Örkény Antal. Budapest: Új mandátum Kiadó, 1999. 37-55 p.*
- *Pütkösti Árpád: Rákosi a csúcson 1948-53. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1996. 568 p.*
- *Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest: Osiris, 1999. 668 p.*
- *Sipos Péter: Közhangulat 1951-ben. In: História, 1984. 2.sz. 15 p.*
- *Száray Miklós – Kaposi József: Történelem IV., középiskolák, 12. évfolyam. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2005. 272 p.*
- *Szatmári Miklós: A káderképzés célja és rendszere. In: Báthory Zoltán: A káderképzés pedagógiája. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1981. 376 p.*
- *Szilágyi Gábor: A szocialista magyar filmgyártás kialakulása és megteremtése a felszabadulás után. In: A magyar film három évtizede. Budapest: Mokép és a Magyar Filmtudomány Intézet és Filmarchívum közös kiadása, 1978. 223 p.*
- *Szilágyi Gábor: Tűzkeresztség. In: A magyar játékfilm története, 1945-1953. Budapest: Magyar Filmintézet, 1992. 314-315 p.*
- *Sztálin, Jozsif. V.: A leninizmus kérdései. Budapest: Szikra, 1952. 791 p.*
- *Vajdovich Györgyi: A magyar film az 1950-es években. In: Filmtörténet honlapja. [online] Filmhu Kft. cop. 2000. [2004. 05. 13.] < URL: <http://www.filmtortenet.hu/object.83440981-4e94-40cf-986b-7932494615d5.ivy>*
- *Valuch Tibor: A magyar művelődés 1948 után. In: Magyar művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Budapest: Osiris, 1998. 460-542 p.*
- *Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. Század második felében. Budapest: Osiris Kiadó, 2005. 392 p.*
- *Varga László: „A munkásosztály a paradicsomba megy” - Munkáspolitikai az 1950-es években. In: Az elhagyott tömeg. Budapest: Cserépfalvi – BFL, 1994. 59-84 p.*
- *Veress József: A magyar film története. Budapest: Anno Kiadó, 2006. 200 p.*

- *1949. évi Magyar Alkotmány.*
- *1951. évi 7. Törvényerejű rendelet: A Munka Törvénykönyve.*

10. Melléklet/ 1. rész (Képek és plakátok)

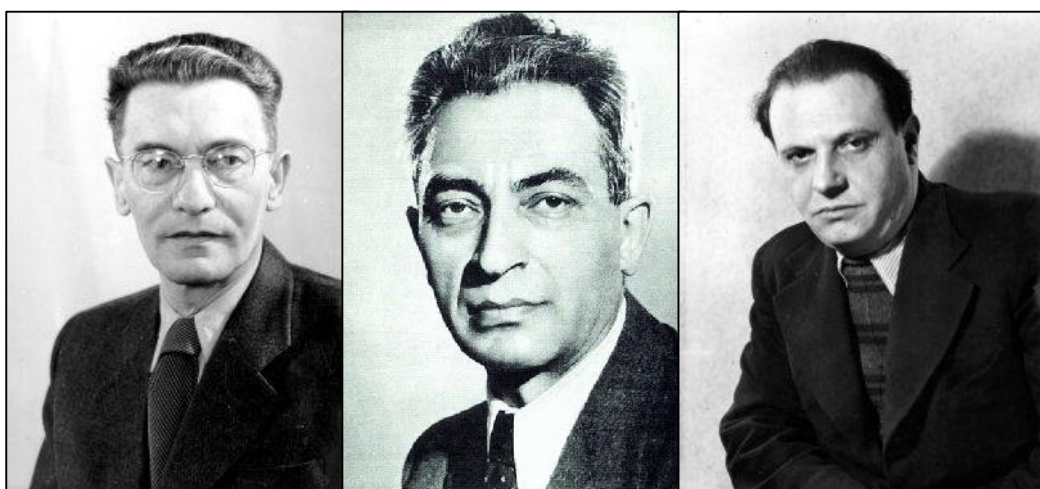
1. kép
Rákosi Mátyás
Forrás: www.1.bp.blogspot.com

2. kép
Sztálin, Joszif
Forrás: www.mnsz.eu

3. kép
Péter Gábor
Forrás: www.rev.hu

4. kép
Rákosi mellett „a négyes fogat” tagjai Révai József, Gerő Ernő, Farkas Mihály
(Balról jobbra)
Forrás: www.rev.hu

5. kép
Az első három éves tervre
buzdító plakát
Forrás: www.retronom.hu

6. kép
A sarlós kalapácsos magyar címer az 1950-es
években
Forrás: www.wikipedia.hu

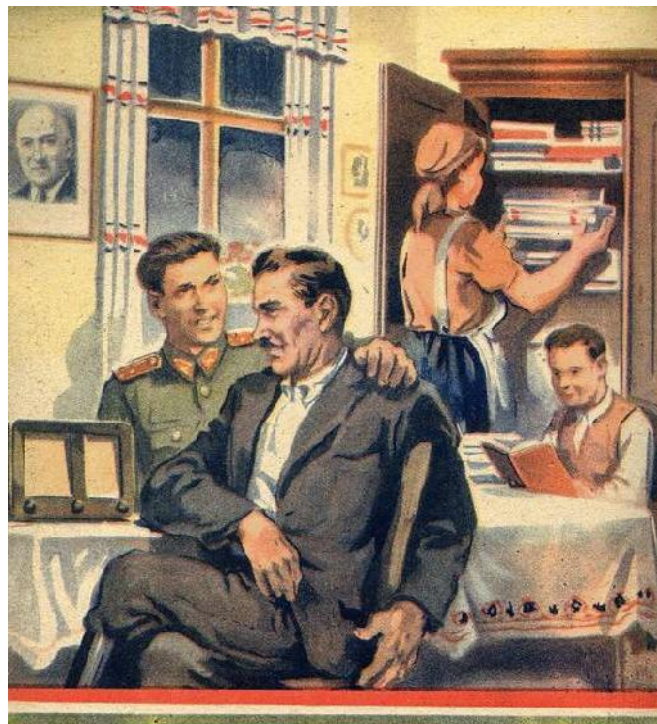

7. kép

Korabeli plakát, buzdító jelszavakkal
„Előre a béke és a szocializmus ifjú
harcosainak kongresszusáért”

Forrás: www.m.blog.hu

8. kép

Korabeli plakát, amely a minta családot
szemlélteti, annak ellenére, hogy a valóságban
nyomorban élt a legtöbb család

Forrás: www.retronom.hu

9. kép

Hunnia Filmgyár épülete az 1950-es években

Forrás: www.merlinet.net.

10. kép

Gertler Viktor filmrendező

Forrás: www.rev.hu

11. kép

Kocsis Feri eladóként

Forrás: www.kereso.nava.hu

12. kép

Kocsis elvtárs fordulópontja

Forrás: Állami Áruház DVD

13. kép
Kocsis kartárs igazgatóként
Forrás: www.kereso.nava.hu

14. kép
Feri győzelmi pillanat, Glauziusszal és Dániellel,
megjött az árutánptlás
Forrás: www.kereso.nava.hu

15. kép
Dancs és köre
Forrás: Állami Áruház DVD

16. kép
Ilonka egyszerű munkásköppenyben
Forrás: www.kereso.nava.hu

17. kép
A szerelmes pár Ilonka és Feri vitája
Forrás: Állami Áruház DVD

18. kép
Dániel büntetése a munkába sietéséért
Forrás: www.kereso.nava.hu

19. kép
Dániel leleplezi a feketéző eladót
Forrás: Állami Áruház DVD

20. kép
Dániel jutalma, az elismerés
Forrás: www.kereso.nava.hu

21. kép
Korabeli sztahanovista oklevél, amely a Dániel féle hű dolgozóknak is járt
Forrás: www.reronom.hu

22. kép
Glauziusz, mint a vállalt harmadik ember
Forrás: www.kereso.nava.hu

23. kép
Glauziusz jövőbelátó éneke unokájához
Forrás: Állami Áruház DVD

10. Melléklet/ 2. rész (Fókuszcsoportos beszélgetés vázlata)

Kérdésvázlat

1. kérdéskör: Résztevők viszonya filmhez

Pl.: Láta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?(igen/nem válasz elégséges)

2. kérdéskör: Személyekre gyakorolt filmhatás (gondolatok, érzelmek)

Pl.: Milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?
A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

3. kérdéskör: Korszak beazonosítás

Pl.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét leírni)

4. kérdéskör: Általános korszakjellemzés

Pl.: Ha meghallja, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég felsorolás szerűen)

5. kérdéskör Filmes korszakjellemzők felismerése

Pl.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára? Ha igen, kérem soroljon fel párat!

6. kérdéskör: Karakterek munkástípusba sorolása

Pl.: Az egyes karaktereket - Kocsis Ferenc, Dániel, Ilonka, Dancs, Glauziusz,- jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

7. kérdéskör: Film által közvetített értékek

Pl.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

8. kérdéskör: XXI. századi ember számára közvetített üzenet

Pl.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

10. Melléklet/ 3. rész (Mélyinterjúk)

Egyetemista – Első személyes interjú
(Életkor: 23)

R. D.: Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: *A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?*

Első Egyetemista: Láttam is, meg hallottam is róla.

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?*

Első Egyetemista: Rákosi korszak. Nem jó szembezállni a hatalommal. Borzalmas ruhák. Vicces történet.

R. D.: *A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?*

Első Egyetemista: Egyrészt idegességet, Dancs miatt, aki lekezelő az idősekkel. Aztán sírás, meghatódottság, Glauziusz bácsi unokás éneke miatt. Boldogság, mert az igazgatói kinevezés a szülőnek, Feri anyukájának igazi boldogság, és biztos jó érzés lehet büszkének lenni valakire, aki fontos számunkra. Vicces jelenetek is voltak, amiken jót mosolyogtam, mint a Klinkó - Dániel kettőse a hegyi kirándulásos jelenetnél, mikor Klinkóval kifizettetik az italt.

R. D.: *Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)*

Első Egyetemista: Szerintem a Rákosi-korszak, vagyis az 1950-es évek.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: *Miután megfejtetted az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)*

Első Egyetemista: Önkényuralom, félelem, elvtársak, diktatúra, ÁVH

R. D.: *A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!*

Első Egyetemista: Igen felismerhetőek például: a szobrok, a köszönés, egymás megszólítása, kitüntetések, aztán a szembeállókát rögtön vitték a minisztériumba. Hirtelen, most így ennyi.

R. D.: *Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)*

Első Egyetemista:

Kocsis Ferenc: dolgos, mindenre elszánt

Dániel: el akar adni mindent

Ilonka: sértődékeny, de azért jó női munkaerő

Dancs: keresztbe akar tenni másoknak

Glauziusz bácsi: idős, de lelkiismeretes munkás

R. D.: Számodra a film, milyen értékeket közvetít?

Első Egyetemista: Meg kell becsülni, azt, amink van, mert lehet, hogy a későbbi időszak már nem lesz olyan, mint amilyen volt.

R. D.: Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Első Egyetemista: Megjelenik a filmben a tipikus ötvenes évek, aki elzárkózik a régi dolgoktól, annak nincs mondanivalója. Aki nem élt benne annak furcsa, elítéli a kötöttségeket, nem leheztél szabad a saját országodban, mint ma.

Egyetemista – Második személyes interjú
(Életkor: 21)

R. D. : Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?

Második Egyetemista: Nem hallottam, és nem láttam.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?

Második Egyetemista: A történelmet mutatta be számomra, megtetszett a kor. Ugyanakkor előjöttek, amit tanultam, hogy befolyásolták, manipulálták a jó népet.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?

Második Egyetemista: Humor, csodálat, finom-modor, életstílus. Szomorúság – Glauziusz megalázása miatt. Szép szerelem érzete.

R. D.: Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Második Egyetemista: 1950-es évek, Rákosi-korszak

R. D.: Miután megfejtetted az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)

Második Egyetemista: Orosz hatás Magyarországon, diktatúra, elnyomás, felsőbb irányítás (SZU), infláció-pengő romlása, ÁVH, besúgás

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Második Egyetemista: Igen, sarló-kalapács címer, köszönések, ruhák, visszafogott-stílus, jelképek pl.szobrok,

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Második Egyetemista:

Kocsis Ferenc: vezető személyiség, kitűnik, magabiztos

Dániel: buzgó, élete a munka

Ilonka: modern nő

Dancs: hatalmi vágy fűti, összeesküvő

Glauziusz bácsi: munkások gyöngye, precízen dolgozik, becsületes, de sajnos nem igazán értékeli munkáját, naiv

R. D.: Számodra a film, milyen értékeket közvetít?

Második Egyetemista: A munka szeretete, főnök iránti elkötelezettség, a munkát a legjobb tudás szerint végezni.

R. D.: Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Második Egyetemista: A mai rohanó világban a munkavégzés az anyagi javak hajsolásáért megy, régebben a munka a családi színtérbe is belefolyt, örömet találtak a munkavégzésben.

Egyetemista – Harmadik személyes interjú
(Életkor: 24)

R. D. : Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?*

Harmadik Egyetemista: Hallani hallottam, de nem láttam

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?

Harmadik Egyetemista: Végre nem gyilkolnak egy filmben, nincs káromkodás, vicces, sok a jó poén. Az eladás a lényeg, közösség a fontos nem az egyén, ami jó és rossz is egyben.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?

Harmadik Egyetemista: Szerelem kifejezése Feri részéről, tudták mi az udvarlás. Vicces jelenetek: eladni minden áron mindent! Düh – a sok haszontalan vevő miatt, aki egésznap ráért vásárolni.

R. D.: Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Harmadik Egyetemista: Nem tudom beazonosítani. Talán a 20-as évek, tényleg nem tudom

R. D.: Nem, a helyes válasz a Rákosi korszak, ez jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtettük az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)

Harmadik Egyetemista: Elvtárs, önkényuralom, diktatúra, besúgó-rendszer, földek államosítása, traktoros lányok, kulákok, ÁVH,

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Harmadik Egyetemista: Puritán, egyszerű ruhák, munkaverseny, jelkép, szobrok, egyenruha,

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Harmadik Egyetemista:

Kocsis Ferenc: jó munkás, továbbképzett, haladó szellemű igazgató, hű közösségéhez

Dániel: túlbuzgó

Ilonka: tipikus női dolgozó, kiáll a saját igazáért, munkájáért.

Dancs: magának való munkás, áruhalmozók vezére

Glauziusz bácsi: jobbra törekvő, a régi rendszerből kitörni tudó

R. D.: Számodra a film, milyen értékeket közvetít?

Harmadik Egyetemista: Korhűen ábrázolja az 50-es éveket, Latabár Kálmán színészi játékával kihozza a filmből a maximumot. /komoly dolgok, vicces poénok/.

R. D.: Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Harmadik Egyetemista: A mai sekélyes emberek, egyetemisták nem tudják értékelni a film értékeit, mondanivalóját.. A mai világot az agresszió, szex, ami mozgatja, a többi érték nem.

Egyetemista – Negyedik személyes interjú
(Életkor: 23)

R. D. : Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?*

Negyedik Egyetemista: Hallottam róla, de nem láttam.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?

Negyedik Egyetemista: Kommunizmus, állami tulajdon, politikai befolyás, hozzá nem értés bizonyos dolgokhoz.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?

Negyedik Egyetemista: Vegyes érzelmeket. Nevetséges, illúziók.

R. D.: Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Negyedik Egyetemista: 50-es évek, Rákosi-korszak.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtetted az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)

Negyedik Egyetemista: ÁVH, diktatúra, klasszikus sztálinista ideológia, abszolút állami tulajdon

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Negyedik Egyetemista: megszólítások: elvtárs, kartárs; szobrok: személyi kultusz; sportegyesület, munkafront, jelképrendszer

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Negyedik Egyetemista:

Kocsis Ferenc: egyszerű munkásember, hozzáértő, tehetséges, ezért kiemelték

Dániel: Sztahanovista, mániája a normán túli termelés

Ilonka: feltörekvő, akaratos nő

Dancs: negatív személyiség, a rendszer ellensége

Glauziusz bácsi: elnyomás alatt van, a múlt képviselője, 65 évesen nem tartják sokra, hordozza a régi idők terheit

R. D.: Számodra a film, milyen értékeket közvetít?

Negyedik Egyetemista: Nem létező illúziót közvetít, melyet el akarnak hitetni a nézővel.

R. D.: Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Negyedik Egyetemista: Egy vágyálmot közvetít a munkanélküliségben az emberek számára. Lehet párhuzamot húzni a mai és akkori világ között. Az 50-es években volt munka, de rossz életkörülmények között éltek. Mai világunkban a munkanélküliség miatt szintén romlanak az életkörülmények.

Egyetemista – Ötödik személyes interjú
(Életkor: 18)

R. D.: Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?

Ötödik Egyetemista: Nem láttam, hallottam róla.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?

Ötödik Egyetemista: Idillikus, szép, jó háttérben manipuláció, mindenkit egy sémára akarnak beállítani.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?

Ötödik Egyetemista: Nagyon tetszett, szerintem a nagyszülők jól éltek, szívesen éltem volna ebben a korban. Szép volt a szerelem kifejezése is.

R. D.: Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Kádár-korszak talán vagy Rákosi nem is tudom pontosan valamelyik a kettő közül. Annyira ezt nem vettük közép suliban, vagyis kevés idő volt rájuk, úgy hogy azért nem tudom így hirtelen.

Nem vettétek?

Ötödik Egyetemista: Vettük, csak mondom nem annyira részletesen, mert siettünk az anyaggal az érettségi miatt.

R. D.: Amúgy a helyes válasz nem a Kádár, hanem a Rákosi korszak.

R. D.: Miután közösen megfejtettük az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)

Ötödik Egyetemista: Hát egy kicsit gondolkodnom kell....Fekete autó, besúgás, ÁVH /börkabát/, kommunizmus, diktatúra, jelképek, vörös csillag, Sarló-kalapács, egypártrendszer, besúgás

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Ötödik Egyetemista: Igen, szobrok a háttérben, Marx: tőke, egyenruha szabás: uniformitás, elvtárs, szabadság, mint jelszavak, megszólítások.

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásemler típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Ötödik Egyetemista:

Kocsis Ferenc: haladó, munkás-káder

Dániel: maximalista, sztahanovista

Ilonka: feltörekvő nő

Dancs: haszonleső, áruhalmozó

Glauziusz bácsi: pontos, precíz

R. D.: Számodra a film, milyen értékeket közvetít?

Ötödik Egyetemista: Kulturális értéket próbáltak az emberek felé sugározni (műsor), ezzel elterelték az emberek figyelmét a rendszer hátulütőiről.

R. D.: Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Ötödik Egyetemista: Jó hely lehet ez a korszak a mai ember számára, mert aki tehetséges azt kiemelték. A kulturált szavak használata, szép beszéd. Alsóbélatelepen ahol lakom ebben a korban_Hatalmas üdülőparadicsom volt, amely ma már nem létezik.

Egyetemista – Hatodik személyes interjú
(Életkor: 20)

R. D. : Kérlek, hogy a feltett kérdésekre próbálj meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : ***A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallottál az Állami Áruház című filmről?***

Hatodik Egyetemista: Nem láttam, csak hallottam róla.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszedbe az Állami Áruház című film hallatán?

Hatodik Egyetemista: A kor kifigurázása, egy görbe tükör. Egy mese, melyet ki hisz el? Nagyközönség számára élvezhető film.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki belőled?

Hatodik Egyetemista: Nevetséges, fájdalmas happy-and, erőltetett, unalmas, elhatárolódott a kortól, tipikus kiemelés – vicc a továbbtanulás.

R. D.: Kérlek, próbáld meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Hatodik Egyetemista: Rákosi-korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtetted az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszedbe?(elég csak felsorolás szerűen)

Hatodik Egyetemista: Kinevelés, kemény diktatúra, ÁVH, vas és alumínium országa, szovjet minta követése, államosítás, beszolgáltatás, sztahanovista mozgalom, normák túlszárnyalása, besogás

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e a számodra a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Hatodik Egyetemista: Felismerhetőek: kiemelés, tervgazdálkodás (van áru), személyi kultusz, jelképek, besúgók, munkaverseny, pénzügyi bizonytalanság, Marx: tőke

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolnád?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Hatodik Egyetemista:

Kocsis Ferenc: haladó, kiemelt munkás, munkás káder,

Dániel: munkamániás, sztahanovista

Ilonka: munkaszerető nő, karrierista

Dancs: rossz, besúgó, áruhalmozó, reakciós felbujtó

Glauziusz bácsi: precíz, a múlt régi örege

R. D.: *Számodra a film, milyen értékeket közvetít?*

Hatodik Egyetemista: Negatív érték: a munkamániás. Pozitív érték: szerelemre mindig jusson idő. Filmtechnikai érték: nincs. Sok benne a felesleges jelenet, mint a maiban.

R. D.: *Véleményed szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?*

Hatodik Egyetemista: Ideológiát, a munka fontosságát közvetíti. Összpontosítanak a szabadidőre. A tehetségeket felismerik, kiemelik. A megbízható emberek feladatokat kapnak.

Középkorúak – Első személyes interjú (Életkor: 43)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R.D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Első Középkorú: Igen, láttam.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Első Középkorú: Munkaverseny, államosítás időszaka. Régi világ értékei.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Első Középkorú: Jó film, jól bemutatja a munkaversenyt, de ugyanakkor szomorú is, mert édesanyám mesélte, hogy annyira nem volt áru kavalkád, mint amit a film bemutat.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondania)

Első Középkorú: Rákosi-korszak.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Első Középkorú: Jegyrendszer, ötéves terv, szobrok, jelszavak: elvtárs, szabadság!, verseny, termelési normák, kizsákmányolás, éhínség

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Első Középkorú: Munkaverseny, beiskolázás a felnőttek részére, jutalmazás

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásemler típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Első Középkorú:

Kocsis Ferenc: kiemelték a tanulás révén, törekvő

Dániel: imád dolgozni

Ilonka: próbál kitörni, a dolgozó nő mintaképe

Dancs: besúgó, áruló

Glauziusz bácsi: a bölcs szakember

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Első Középkorú: Az emberi összetartást, szorgalom, akarat ereje átsegít az akadályokon.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Első Középkorú: A mai ember számára elképzelhetetlen, hogy valami hiánycikk. Ma minden szinte csak pénz kérdése.

Középkorú – Második személyes interjú
(Életkor: 43)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : A film megnézése előtt, látta-e vagy hallotta-e az Állami Áruház című filmről?

Második Középkorú: Igen.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Második Középkorú: Régi magyar filmet ritkán látni (sajnos). A mai korban pedig fontos lenne. A filmben szereplő színészek igazi régi magyar „színészek” voltak. A film tartalma a mai gazdasági és politikai életben is aktuális lenne.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Második Középkorú: Nosztalgia, örömmel néztem meg többször is a filmet, egyrészt mert „magyar”, másrészt, mert „igazi értéket ad az embernek”.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondania)

Második Középkorú: Rákosi-korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Második Középkorú: Pozitív: emberség, kiállás a másikért, munka becsülete, egyszerű emberek megbecsülése. Negatív: bebörtönzés, egyeduralom, a hatalom istenítése, éhínség, nyomor,

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Második Középkorú: Munkahelyi kollektívák, gyűléseken véget nem érő taps, munkaverseny.

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Második Középkorú:

Kocsis Ferenc: őszinte, alacsony sorból felemelt vezető típus, nem felejt el, hogy honnan jött
Dániel: tipikus kereskedő, él-hal a munkájáért

Ilonka: őszinte, szakmáját szerető, bátran vállalja véleményét

Dancs: saját érdekében mindenkin átgázol, besúgó, csak a saját érdekeit tartja szem előtt, számára a közösség nem létezik.

Glauziusz bácsi: csendes, idős szakember, emberi, szakmai tapasztalatai megbecsülendők

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Második Középkorú: A film és a filmben szereplő neves színészek igazolják azt a tényt, hogy a Rákosi-korszakról mindenkinek saját véleményét kell kialakítani, megtalálva így a korszak negatívumait, de ugyanakkor a pozitív dolgoktól sem szabad eltekinteni. A film bennem inkább a pozitív dolgokat hozza előtérbe.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Második Középkorú: A filmben nincs erőszak, vér, horror, szex, viszont tükrözi a kor problémáját, emberek egymáshoz való viszonyát, annak ellenér, hogy a film nem színes. Szórakoztató, tanulságos.

Középkorú – Harmadik személyes interjú
(Életkor: 48)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Harmadik Középkorú: Igen.

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?*

Harmadik Középkorú: Felidézte bennem, hogy régen milyenek voltak az áruházak, milyen volt az élet.

R. D.: *A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?*

Harmadik Középkorú: Pozitív és negatív érzelmeket egyaránt.(öröm, szomorúság)

R. D.: *Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondania)*

Harmadik Középkorú: Rákosi-korszak.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: *Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)*

Harmadik Középkorú: Nyomor, beszolgáltatás, kizsákmányolás, „padlás-lesöprése”

R. D.: *A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!*

Harmadik Középkorú: az állam beavatkozása a mindennapi életbe, kiemelések, jutalmazások, munka ünneplése

R. D.: *Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásemler típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)*

Harmadik Középkorú:

Kocsis Ferenc: A dolgozó népet szolgálja

Dániel: Jó kereskedő, a semmiből is sokat csinál

Ilonka: irányítható, de jó munkás

Dancs: „napraforgó-típus”, de inkább ellenséges erők felé húz

Glauziusz bácsi: szerény, csendes, mindenbe belenyugvó, de tud ő, ha akar munkás

R. D.: *Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?*

Harmadik Középkorú: A film pozitív példát mutat azoknak az embereknek, akik tenni akarnak valamit a népért.

R. D.: *Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?*

Harmadik Középkorú: A becsületes munka meghozza gyümölcsét.

Középkorú – Negyedik személyes interjú
(Életkor: 45)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Negyedik Középkorú: Nem.

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?*

Negyedik Középkorú: Egy korszak bemutatása, humor, vidámság. Elterelték a valóságról a figyelmet.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Negyedik Középkorú: Elgondolkodhattam az akkori időkről, emberekről, egy régi jó film kapcsán.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Negyedik Középkorú: Kommunizmus, Rákosi korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Negyedik Középkorú: 5 éves terv, munkaverseny, mezőgazdaság államosítása, kizsákmányolás, nyomor, kevés lakás.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Negyedik Középkorú: Munkaverseny az áruházban, spekuláció, takarékoság, jutalmazás, káderképzés.

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Negyedik Középkorú:

Kocsis Ferenc: feltörekvő munkás

Dániel: túlságosan megfelelni akaró dolgozó

Ilonka: tanult, de a változásokat nehezen toleráló munkásnő

Dancs: látszólag a fennálló rendszert szolgálja, valójában saját érdekeit nézi

Glauziusz bácsi: az adott rendszert kiszolgáló, annak igényei szerint dolgozó

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Negyedik Középkorú: A munka megbecsülése. Tanulással, rosszabb, szerényebb körülmények között is lehet sikereket elérni.

R. D.: *Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?*

Negyedik Középkorú: Ne hanyagoljuk el az emberi kapcsolatainkat a munka miatt. Merjünk változtatni, nem biztos, hogy a régi a jó.

Középkorú – Ötödik személyes interjú
(Életkor: 47)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Ötödik Középkorú: Nem

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?*

Ötödik Középkorú: Szeretem a régi filmeket, mert bizonyos képet kaphatok a régen élt emberek mindennapjairól.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Ötödik Középkorú: Fura volt látni a régi rendszerben előforduló sajátosságokat, az életteret, a ruhákat, az emberek mindennapjait. Vegyes érzelmeket váltott ki belőlem.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Ötödik Középkorú: Rákosi-korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Ötödik Középkorú: Beszolgáltatás, éhezés, nyomor, kizsákmányolás, munka mindennek fellett.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Ötödik Középkorú: Besúgók rendszere, kommunizmus, versengés, normák, anyagmegtakarítás-spórolás,

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Ötödik Középkorú:

Kocsis Ferenc: nem lehet megvesztegetni, a munkásemberek érdekeit tartja szem előtt

Dániel: tipikus kereskedő

Ilonka: nem mer kockáztatni, sodródik az árral, befolyásolható

Dancs: csak a saját érdekeit nézi, mindenkin átgázol, ha érdekei úgy kívánják

Glauziusz bácsi: szerény, okos, rokonszenves, olyan ember, akiről sokszor nem vesznek tudomást, pedig fontos munkát lát el.

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Ötödik Középkorú: Bemutatja a régi idők egy kis szeletét, összehasonlítási alapot ad. Talán egyik fontos üzenete, hogy ha becsületes vagy, egy idő után megkapod méltó jutalmadat.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Ötödik Középkorú: Soha nem szabad feladni. Becsületesen kell élni, s várni a pozitív dolgokat.

Középkorú – Hatodik személyes interjú
(Életkor: 40)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?

Hatodik Középkorú: Igen

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Hatodik Középkorú: Az államosítás fogalma, tömegcikk termelés rossz minőségben. Maga a film pedig az ötvenes évek világát idézi.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Hatodik Középkorú: A szorgalmas ember elnyeri méltó jutalmát, bízni kell a pozitív jövőben.

R. D.: Kérem, próbáljon meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Hatodik Középkorú: Rákosi korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Hatodik Középkorú: Diktatúra, spórolás, munkaverseny, ünnepélyes jutalmazás.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Hatodik Középkorú: Káderképzés, munkaverseny, jutalmazás a munka elismeréséért.

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Hatodik Középkorú:

Kocsis Ferenc: kis emberből lett vezető, a nép „fia”

Dániel: a munka hőse

Ilonka: feltörő ifjúság

Dancs: spekuláns, besúgó

Glauziusz bácsi: belenyugvó, sodródik az árral

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Hatodik Középkorú: Tanulással sokra viheti az ember. A jó munkást meg kell becsülni.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Hatodik Középkorú: A munkának nagy az értéke, ha az ember szívvel-lélekkel végzi.

Időskorúak – Első személyes interjú
(Életkor: 73)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?

Első Időskorú: Igen, láttam.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Első Időskorú: Latabár Kálmán neve. Rákosi korszak, a film betétdalai. A gyerekkorom, mikor édesanyammal öltönyért álltunk sorba az első áldozási öltönyömrért.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Első Időskorú: Gyakran megnevettetett, és egyben kellemes és rossz emlékeket is ébresztett, mert, eszembe jut, hogy a filmmel ellentétben mennyit álltunk sorba az üzletekben.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondania)

Első Időskorú: Rákosi-korszak.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Első Időskorú: Szovjet katonák, orosz tankok, ágyúlövés, élelmiszerhiány, jegyrendszer. Az ágyúlövések, melyekre gyakran keltem.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Első Időskorú: Igen, Rákosi ünneplése (szobra), éljenző taps, kiemelések, munkás lányok, spekuláció, termelési verseny

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Első Időskorú:

Kocsis Ferenc: tovább képezték

Dániel: szórakoztató figura, aki mindenkire mindent rásóz.

Ilonka: egyszerű, duzzogó munkásnő

Dancs: rosszindulatú, spicli

Glauziusz bácsi: a régi szakember mintája

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Első Időskorú: Értéket, mint film közvetít, jó visszagondolni úgy arra a korra, ami a filmben szerepelt és bemutatásra került. A színészek briliáns játéka miatt az egyik kedvenc filmem.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Első Időskorú: Szerintem semmit, megnézik, nevetnek rajta, néhányan talán többet is látnak benne, mint egy egyszerű vígjáték. A mai fiatalság már nem értheti milyen is volt akkoriban iskola után nem hazamenni, hanem kenyérért sorban állni.

Időskorúk – Második személyes interjú
(Életkor: 67)

R. D.: Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: A film megnézése előtt, láttad-e vagy hallotta-e az Állami Áruház című filmről?

Második Időskorú: De még mennyiszer láttam!

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Második Időskorú: Kedves film, szép zenével, nagyszerű színészekkel, sok emléket idéz fel bennem.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Második Időskorú: Örömet és bánatot. Szegényen éltünk abban a korban, de sajnos bele kellett törődnünk. Minden apró dolognak, ami most jelentéktelen, örülni tudtunk.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét megmondania)

Második Időskorú: Rákosi-korszak.

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Második Időskorú: Sorbaállítás, káderek, kenyérjegy, szovjetek utánzása, félelem, nem szólj szám nem fáj fejem.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Második Időskorú: Igen, túlbuzgó munkás, tömeg, ünnepség és taps, a munka mindenk felett.

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Második Időskorú:

Kocsis Ferenc: feltörekvő eladó, káder

Dániel: eladók gyöngye, sztahanovista alkat

Ilonka: akaratos munkáslány

Dancs: ellenséges, rosszindulatú, cselszövő

Glauziusz bácsi: precíz szakember

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Második Időskorú: Eszembe juttatja a gyerekkoromat. Az érték, amit hordoz egy jó film, mely még mindig tanulságot és szeretetet áraszt. A szüleimnek sajnos nem volt ilyen jó munkahelye.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Második Időskorú: Megtanulható belőle, hogy milyen a tisztességes munkásember. Nem drogozni és lopni kellene, mint a mai világban.

Időskorúak – Harmadik személyes interjú
(Életkor: 66)

R. D.: Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?

Harmadik Időskorú: Igen.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Harmadik Időskorú: Régi filmekről mindig az adott kor jut az eszembe.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Harmadik Időskorú: Jó volt újra látni a nagy magyar színészeket, de ugyanakkor eszembe jutott az éhínség, mikor napokig nem volt kenyér, csak száraz tészta.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondania)

Harmadik Időskorú: Rákosi-korszak

R. D.: Igen, így van, a Rákosi korszak jelenik meg a filmben.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Harmadik Időskorú: Szegénység, beszolgáltatás, az állam irányító szerepe, szovjet katonák,

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérlek, sorolj fel párat!

Harmadik Időskorú: Diktatúra, megfélemlítés, öt éves terv, munkaverseny, spekulálók,

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Harmadik Időskorú:

Kocsis Ferenc: együtt érez a dolgozókkal, jó káder

Dániel: igazi üzletember, aki él hal a munkáért

Ilonka: munkásnő

Dancs: csak a saját maga érdekeit tartja szem előtt

Glauziusz bácsi: csendes, rendes, okos szakember

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Harmadik Időskorú: A film a régi Rákosi rendszer mutatja be, de rá kell jönni, hogy most sem jobb.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Harmadik Időskorú: A munka értékét, megbecsülését.

Időskorúak – Negyedik személyes interjú
(Életkor: 65)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Negyedik Időskorú: Különböző életkoromban 6-7 alkalommal.

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?*

Negyedik Időskorú: Latabár Kálmánon kívül, az a határtalan optimizmus, amit a film sugall. Pl. lehet az embernek váltani – ha értelmes célok vannak, hogy sok mindent meg lehet oldani csak akarni kell.

R. D.: *A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?*

Negyedik Időskorú: Mindig pozitív érzelmeket, a mai napig élvezem a humorát, a helyzet komikumot, a sodró lendületét, a be nem épített budai hegyek látványa stb.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Negyedik Időskorú: A XX. század második fele, amit „Rákosi” kornak, diktatúrának neveznek 1952. a film keletkezése a korszak tetőpontja.

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Negyedik Időskorú: Személyi kultusz, diktatúra, korrupciós perek (Rajk), kitelepítések, Tsz-egyesítések, „kulák üldözés, iparosítás, Sztálinváros, beszolgáltatás, Tito „láncos kutya”, szovjet megszállás, sematizálás

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Negyedik Időskorú: Áruhiány, a reakciós, mint belső ellenség, a pótkáder (aki nem szakember) az átnevelés, termelési verseny

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Negyedik Időskorú:

Kocsis Ferenc: nincs akadály előtt, tipikus pótkáder

Dániel: a csetlő-botló kisember, akinek az új rend tud lehetőséget biztosítani.

Ilonka: a kor nőtípusa, célratörő, határozott, ha téved belátja hibáit, és mellelleg vannak érzelmei.

Dancs: a leváltott vezető, akit a kor mint ellenséget mutat be, rémhírterjesztő, álnok, ármánykodik, fenyegetőzik

Glauziusz bácsi: a szeretetre méltó idős szakember, „aki képes fejlődni”, családszerető nagypapa

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Negyedik Időskorú: A nagy színész bármilyen szerepben a maximumot tudja nyújtani. A hit, remény a pozitív gondolkodás.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Negyedik Időskorú: Egy „sötét” korszakban egy optimista világképet.

Időskorúak – Ötödik személyes interjú
(Életkor: 67)

R. D.: Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R. D.: A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?

Ötödik Időskorú: Igen.

R. D.: A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) eszébe az Állami Áruház című film hallatán?

Ötödik Időskorú: Latabár Kálmán neve, vidámság.

R. D.: A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?

Ötödik Időskorú: Párhuzamot vélek felfedezni egyes emberek tulajdonságai, cselekedetei között, a mai társadalomban és a filmben szereplő egyes figurák között. Vegyes érzelmek, mindig változó.

R. D.: Kérem, próbálja meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvásznon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)

Ötödik Időskorú: A II. világháború után, a Rákosi korszak

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Ötödik Időskorú: Tervgazdálkodás, munkaverseny, takarékos gazdálkodás, káderképzés, beszolgáltatás, szovjetizálás

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Ötödik Időskorú: Az áruházban folyó munkaverseny, takarékos termelés (pl. szabászat), spekuláció

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Ötödik Időskorú:

Kocsis Ferenc: munkásból lett vezető, káder

Dániel: túlbuzgó munkás, sztahanov-féle

Ilonka: feltörekvő munkáslány, tanulmányokat folytatott, hogy kiemelkedjen a többiek közül

Dancs: a saját érdekeit tekintő ember, aki látszólag a rendszert szolgálja, de csak addig, míg az érdeke megkívánja, reakciós

Glauziusz bácsi:csendes kisember, aki mindig azt a vezetést szolgálja, aki éppen hatalmon van

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Ötödik Időskorú: Elsősorban a munka és a tanulás értékét, az összefogás erejét.

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Ötödik Időskorú: A tanulás fontosságát, az emberi viszonyok, kapcsolatok ápolását.

Időskorúak – Hatodik személyes interjú
(Életkor: 65)

R. D. : Kérem, hogy a feltett kérdésekre próbáljon meg egész mondatokban válaszolni!

R.D. : *A film megnézése előtt, látta-e vagy hallott-e az Állami Áruház című filmről?*

Hatodik Időskorú: Igen.

R. D.: *A film megnézése után milyen gondolat(ok) jut(nak) elsőnek eszébe az Állami Áruház című film hallatán?*

Hatodik Időskorú: Az 1950- es évek politikai szellemét tükrözi a film.

R. D.: *A film milyen érzelmeket váltott ki Önből?*

Hatodik Időskorú: Annak ellenére, hogy a film zenés vígjáték, hűen tükrözi az akkori politikai rendszert, így igazán nem tudok rajta nevetni.

R. D.: *Kérem, próbáljon meg beazonosítani, mely korszak jelenhet meg a filmvászonon! (elég csak a korszak nevét megmondanod)*

Hatodik Időskorú: 1950-es évek, Rákosi-korszak

R. D.: Miután megfejtette az időszakot, ha azt mondom, hogy Rákosi korszak, milyen fogalmak jutnak eszébe?(elég csak felsorolás szerűen)

Hatodik Időskorú: Beszolgáltatás, ötéves terv, munkaverseny, intrika. Meg sok olyan, amit csak megélni lehet, de elmondani felesleges, mert ma azt úgyse értik.

R. D.: A korszak jellemzői felismerhetők-e az Ön számára a filmben? Ha igen, kérem, soroljon fel párat!

Hatodik Időskorú: Munkaverseny, spekuláció, ünneplő tömeg, sport,

R. D.: Az egyes karaktereket, jellemzőik alapján, mely munkásember típusba sorolná?(lehet egész mondatban és egy-egy fogalommal is válaszolni)

Hatodik Időskorú:

Kocsis Ferenc: igazságos, tisztességes, jó káderifjú

Dániel: erőszakos, törtető, túlbuzgó

Ilonka: kiszolgálja a rendszert, saját akarata ellenére

Dancs: a reakció embere, spekuláns

Glauziusz bácsi: megtört idős ember, de a tudás még mindig éles

R. D.: Az Ön számára a film, milyen értékeket közvetít?

Hatodik Időskorú: Minden társadalmi rendszerben megtalálhatóak azok az emberi tulajdonságok, amellyel a film szereplőit felruházták. (a lázadó,a megalkuvó, az újat, igazságot kereső)

R. D.: Véleménye szerint, mit közöl a film a XXI. századi ember számára?

Hatodik Időskorú: Észrevehető sok hasonlóság mai korunkkal: nyomor, kiszolgáltatottság (munkáltatókkal szemben), besúgók, sok felesleges árucikk.

10. Melléklet/ 4. rész (Alternatíva)

Komplex tanóra tervezete

Tanóra témaköre: Rákosi korszak (1948-1956), a szocializmus kezdeti időszaka – „keménydiktatúra kora”

Tervezett menete: A kiindulási pontot a Gertler Viktor által rendezett Állami Áruház című magyar klasszikus szolgáltató, amely az 1950-es évek világát és ideát jól tükrözi. A film egyes részei alapján a korszak feldolgozása, mind a kultúra, politikai, gazdasági és a hétköznapi élet kapcsán. Előre ismertetett feladatok egyéni és kooperációs tanulási (5-6 fős csoportok) formában történő feldolgozás, majd a végén tanári értékelés nemcsak a jól megszokott osztályozórendszer mentén.

A korszak filmes feldolgozása 3 tanórát igényelne.

1. Tanóra

Óra vázlata, tanári feladatok

Tartalom, módszer, eszközök; tanulói feladatok

I. rövid bevezető: a filmmel és a filmrészletekkel kapcsolatban, szempontok az utána következő beszélgetésekhez.

I. A filmről, keletkezéséről, a Rákosi korszakról általánosságban; Szempontok az elemzéshez:

- a. Milyen érzelmeket, gondolatokat kelt a film a látottak alapján?
- b. Mik lehetnek a korszak jellemzői? (jelképek, személyek, stb.)
- c. A szereplők milyen tulajdonsággal vannak felruházva?
- d. Mit üzen a film a mai emberek számára?

II. A filmből összevágott 20 perces részlet megtekintése

II. Állami Áruház DVD, DVD lejátszó, projektor, kivetítő fólia;

III. A filmrészlet megbeszélése az előzetes szempontok alapján

III. Beszélgetés, vita

2. Tanóra

I. Az előző órai beszélgetés felidézése

I. Gondolatindító beszélgetés,

II. Csoportokra bontás, feladatok és a hozzá szükséges eszközök kiosztása; a csoportmunka alatt a tanár folyamatosan

II. Munkacsoportok kialakítása; feladataik és eszközeik:

1. A történelem tk. segítségével vázlat a

figyelemmel kíséri a csoportok munkáját, kérdésekkel irányít, segít, a kevésbé aktívakat igyekszik bevonni a munkába.

Rákosi korszakról, minden csoporttag kapjon 1-1 részt, amelyet önállóan kell kidolgoznia a csoporton belül.

2. A kiosztott film fotórészleteiből kultúrtörténeti plakátot készítése a számukra a kort leginkább jellemzőbb képek felhasználásával.
3. A megadott szempontok alapján közös csoportos vélemény kialakítása

3. Tanóra

I. A csoportmunkák eredményeinek megosztása, összevetése. A tanár feladata a csoportok közötti információáramlás, a lényeges és kevésbé lényeges információk, összefüggések „helyretétele”, a legfontosabb összefüggésekre való figyelemfelhívás, ezek kiemelése.

II. Összegzés, tanári értékelés

1. az egyes csoportok által összeállított anyagról, illetve a csoportok munkájáról
2. amennyiben az egyes csoportokon belül voltak különlegesen eredményes, aktív tanulók, azok kiemelése
3. szükség esetén a tanórák közötti projektfeladat kitűzése, megszervezése

I. Tanulói előadások, kérdések, válaszok, vita
Lehetőség szerint minden csoport előtt jelenjen meg papíron a többi csoport által készített anyag, amelyhez megjegyzést fűzhet, kérdést tehet fel. A csoportok szószólói szóban is ismertetik az általuk készített anyagot.

II. Diákok egymás munkáit is értékelhetik, szavazással eldönthetik, melyik csoport miben volt a legjobb.

„Be van fejezve a nagy mű, igen.

A gép forog, az alkotó pihen.

Évmillióig eljár tengelyen,

Míg egy kerekfogat újítani kell.”

Madách: Az ember tragédiája

Köszönet:

Dr. habil Bertalan Péternek, Feketéné dr. Benczéné Andreának és Nemesné dr. Kiss Szilviának, a felkészítőimnek, akik munkámat végig segítették és kérdéseimmel bátran fordulhattam hozzájuk.

A kutatásomban résztvevőknek, akik a dolgozatom interjúiban, kérdéseimre választ adva segítettek a tudományos munkám eredményesebbé tételét.

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

Zsigmond Király Főiskola

[Társadalomtudományi Szekció](#)

Kaposvári Egyetem
Pedagógiai Kar

Tradíció és modernizáció.
Szükség van-e az operett megújítására?

Csótiné Belovári Anita
adjunktus

Borbély Krisztina
andragógia

Kaposvár
2011

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	201
2. AZ OPERETT SZÜLETÉSE	203
2.1. Az angol operett	204
2.2. Bécsi operett	205
2.3. Magyar operett?	205
2.3.1. <i>KÁLMÁN IMRE</i>	207
2.3.2. <i>ÉLJEN A SZERELEM!</i>	208
3. FŐVÁROSI OPERETTSZÍNHÁZ, 1954	211
3.1. Aktuálpolitikai elvárások	211
3.2. Újítási kísérletek	212
3.2.1. <i>LIBRETTÓ</i>	212
3.2.2. <i>KRITIKAI TÜKÖR</i>	214
3.2.3. <i>RÁKOSI ELVTÁRS</i>	215
4. KAPOSVÁR, 1993	217
4.1. A Mohácsi-féle munkamódszer – a formák bontása	218
4.2. Az orfeum és az úr viszonya	219
4.3. Ez operett?	220
5. BUDAPESTI OPERETTSZÍNHÁZ, 2002	222
5.1. Vissza a klasszikushoz?	222
5.2. A színház nem múzeum	222
5.3. „Szappanoperett”?	223
5.4. Jellemábrázolás kontra énektudás – kritikai tükör	225
5. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS	227
5.1. Kiértékelés	227
6. ÖSSZEGZÉS	235
FELHASZNÁLT IRODALOM	40
ÁBRAJEGYZÉK	239
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	240
MELLÉKLETEK	241
A bemutatók szereposztása	241
Interjú Peller Károllyal 2010. augusztus 10. (keresztmetszet)	243
Interjú Sáfár Mónikával 2010. augusztus 11. (keresztmetszet)	247
Interjú Mohácsi Jánossal 2010. szeptember 27. (keresztmetszet)	251
Kérdőív	255

1. Bevezetés

Az „magyar” operett a színházi műfajok között egyedülként hungarikum. Egyedien és egyedülállóan magyar különlegesség. Temették sokszor és mindannyiszor meg is akarták menteni. Születésétől fogva ellentmondásos volt megítélése. Felmerül a kérdés, minek köszönheti sokadvirágzását az operett? Van-e létjogosultsága, és vajon a tradíció vagy a modernizáció eszközeivel lehet hosszú távú túlélővé tenni? Ahhoz, hogy ezt meg tudjuk válaszolni, ismerni kell nem csak a műfajt, hanem a mindenkori szakmai és nézői, olykor politikai attitűdöt, amely összefonódott az operett történetével. Ami meghatározta kezdettől fogva, hogy éppen száműzött, megtűrt, vagy támogatott kulturális termékként tekintettek rá. Az operett története éppoly viharos, mint az elmúlt százötven év Közép-Kelet-Európában. A magyar operett egy sajátos ága a sokarcú, francia-angol-bécsi operett-kultúrának. Belőlük nőtt ki és az évtizedek során sajátos jelleget öltött. Hangulata, felépítése, zenéje össze nem keverhető, egyedi arculatot kölcsönöz számára.

A magyar operett elvitathatatlanul legsikeresebb darabját, a *Csárdáskirálynőt* vettem alapul a kutatásomban, mert ez a legtöbbször játszott operett hazánkban, így kiválóan lehet vele saját „történelmén” keresztül lefesteni az elmúlt száz év magyar operett hagyományait.

Céлом egy olyan, a teljességet mellőző, de mégis a hazai operettjátszás hagyományait és változásait hűen tükröző kép festése, melyben három alappillérre helyezem a darab hazai útját. Az első állomás a Fővárosi Operettszínház 1954-es előadása, a második az 1993-as kaposvári előadás, és végül a harmadik, a 2002-ben bemutatott Budapesti Operettszínházi előadás, melynek felújítása még ma is műsoron van. Elengedhetetlen ugyanakkor, hogy ismerjük a darab születésének és első sikereinek körülményeit, társadalmi, politikai kontextusát.

Ezen az úton haladva fogok rávilágítani arra, hogy a hungarikumnak tartott, általános elképzelés alapján sajátosan magyar, de gyökereit tekintve sokkal inkább francia és osztrák műfaj miként élte túl fő bázisának, a polgári középosztálynak gyengülését és hogyan éledt újra Magyarországon a 20. század második felében, és milyen utat járt be eddig. Megvizsgálom miként hatottak a különböző átiratok, átgondolások a Csárdáskirálynő sikerére. Melyek voltak anno és melyek ma a fő befolyásoló tényezői ennek a sikernek.

Keresem a választ arra, hogyan lett mára az európai operettjátszás utolsó álló bástyája a Budapesti Operettszínház. Bemutatom, miként vélekednek ma hazánkban arról, van-e, lesz-e jövője, lesz-e közönsége az operettnek évtizedek múlva. Kiderül, miben látják megújítását a műfajnak most, és miben látták a rendszerváltás utáni években, valamint 1954-ben.

A kutatást többféle módszerrel végeztem. Primer forrásaim a témával foglalkozó újságcikkek, előadás-kritikák. Készítettem három interjút, valamint felhasználtam az 1916-os budapesti ősbemutató és az 1954-es Fővárosi Operettszínházi Csárdáskirálynő előadások szöveggönyvét. Az interjúkra elsősorban az 1993-as kaposvári és 2002-es budapesti Csárdáskirálynő előadások kapcsán támaszkodtam. A három személy kiválasztásánál fő szempont volt az egyes előadásokhoz vonható kötődésük. Peller Károly, a Budapesti Operettszínház operettszínésze, kilenc éve játssza az előadásban Bóni szerepét. Mohácsi János a kaposvári előadás rendezője. Sáfár Mónika mind a kaposvári, mind a budapesti előadásban Szilviát alakította. Ő egyedülálló összekötő kapocs a két felfogás között.

Az 1954-es előadás kapcsán és a történeti fejezetek kidolgozásában szekunder forrásokra támaszkodtam. A témában megjelent szakirodalmakat, tanulmányokat, életrajzi köteteket is felhasználok. Ezek között van, amely csak az interneten, elektronikus formában volt elérhető számomra.

Ahhoz, hogy képet kapjak az operett megítéléséről, hogy megtudjam, miben látják a megújításának lehetőségét, kérdőíves felmérést végeztem. Bárki számára elérhető online adatbázisba feltöltött kérdőívet használtam.

2. Az operett születése

Az operett története külön fejezet a színházművészet történetében. Elődei között található a vígopera és köznépi felmenők, a *Singspiel* és a *Volksstück*.²³⁰

„Az operett, mint modern műfaj, mint a polgári középosztály győzelmének hírvivője, az 1850-es években született Párizsban.”²³¹ A műfaji megnevezés: operett, kicsinyítés az operával szemben jelezvén: az új jelenség súlyban, terjedelemben is csekélyebb.²³² A műfaj szülőatyja Jacques Offenbach volt. Leghíresebb művei az *Orfeusz az alvilágban* és a *Szép Heléna*. Nagy riválisa Hervé, aki színészként, íróként és komponistaként is működött, és csakúgy mint Offenbach, színházat üzemeltetett Párizsban.

Az Offenbach alkotta új műfaj tematikai és zenei tekintetben is ironikus hangvételű, gyakran társadalomkritikát fogalmazott meg és a bonapartista politikai rendszer gúnyos szatírájaként szokták említeni. Ugyanakkor nem csak a politikai rendszer gúnyrajza, hanem karikizálja a zeneművészetet is, a drámaian patetikus nagyoperát.²³³ Az operett eredeti funkciója tehát az volt, hogy görbe tükröt mutasson korának. A Műfajra jellemző, hogy – a francia vígjáték háromszögéhez hasonlóan – primadonna, bonviván, táncos-komikus, szubrett négyezőg szolgál alapidomként. A librettók sablonosak, „*matematikai képletté kivonathatóak*”²³⁴. A négy sarokpillér köré csoportosul a változó, de nem mindig változatos cselekmény. Offenbachról köztudott volt, hogy élvezte a nyilvánosságot. Ebédjét mindig laptulajdonosok társaságában költötte el. Együttműködött a sajtó embereivel.²³⁵ Arra keresték a választ, mire vágyik a boulevard-ok közönsége. Már Offenbach korában is ambivalens volt az operett megítélése. „*Offenbach. Ha elhangzik a neve, keresztet vetnek, hogy elhárítsák a szemmelverést. Nagyon párizsias – nagyon kedvelt.*”²³⁶ Az operett a kezdetektől fogva szórakoztató műfaj volt. Évtizedek során eredeti küldetése, a gúny, szatíra, csipkelődés lassan kifakult és maradt a bohó mulattatás eszköze. A műfajnak három fő irányzatát szokás megkülönböztetni: a francia, az angol és a bécsi operettet.

---

²³⁰ Gál – Somogyi 1976: 14.

²³¹ Hanák 1997

²³² Gál – Somogyi 1976:12.

²³³ Gál – Somogyi 1976: 64 .

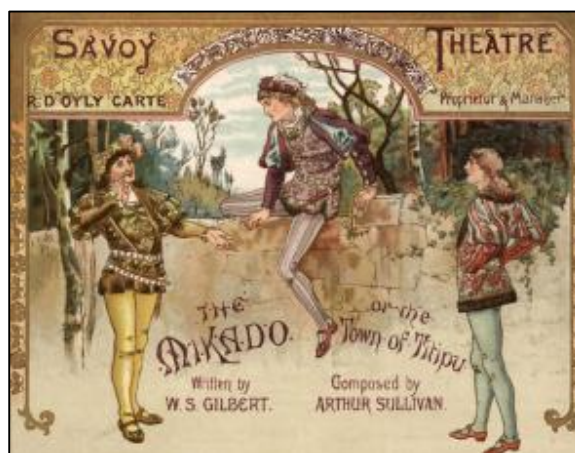
²³⁴ Lányi 1925

²³⁵ Gál – Somogyi 1976: 48.

²³⁶ Csáky M. 1999: 19.

2.1. Az angol operett

A „táncoperett”²³⁷ legjelesebb képviselői Sir Arthur Seymour Sullivan zeneszerző és William Gilbert angol író. Első közös darabjukat a *Thespist* még vígoperának hirdették a színlapok. Harmadik munkájuk, a *Varázsló* igazi műfaji meghatározása már az „operett” volt. Ez tekintik a szigetország első operett-bemutatójának. Gilbert és Sullivan 1871 és 1896 között tizennégy vígoperát, operettet jegyzett.

17. 13. ábra: A Savoy Theatre plakátja, 1899

A szerzőpáros sikerét mi sem jelzi jobban, mint hogy az angol zenés színpadok történetében először játszott egy darabot a Vígopera megszakítás nélkül százhetvenöttször. „*Rekord, melyet nem lehet felülmúlni!*” – írták az angol lapok. Ebben tévedtek. Gilbert és Sullivan legközelebbi operettjét, a *Pannifer kapitányt* hétszázszor játszották. Majd bejárták vele Angliát, megfordultak New Yorkban és Amerika több nagyvárosában. Ezután jött a *Mikadó*, amit már saját színházukban, a Savoyban mutattak be.²³⁸

1886-ban Európában vendégszerepelt Mr. D'Oyly Carte angol operett-társulata a *Mikadó* című operettel. Evva Lajos, a Népszínház akkori igazgatója is elutazott egyik bécsi előadásukra. Mikor hazatért ennyit mondott: „*Ilyet még nem láttam, ezt nekünk is el kell játszani és így kell eljátszani!*” Komoly erőfeszítései ellenére sem akarta az angol kiadó eladni a darab játszási jogait. Evva ezért valakit megvesztegetett Bécsben, aki titokban lemásolta az angol szöveggönyvet, majd gyorsan lefordította, valamint megszerezte a zongorakivonatot is, amit kiadott az Erkel fivéreknek hangszerelésre. A színház táncmesterét, a hamburgi Gundlachot elküldte Bécsbe egy hétre, hogy „nézze le” az előadás koreográfiáját, mert remekül ráértett, az angol operettben a táncnak, mozgásnak sokkal nagyobb szerepe van, mint a francia, osztrák, vagy magyar darabokban. Gundlach alapos munkájának is köszönhetően 1886. december 10-én²³⁹ a Népszínház Lukácsy Sándor rendezésében bemutatta az első angol operettet hazánkban.

²³⁷ Gál – Somogyi 1976: 347.

²³⁸ Rátonyi I. k. 1984: 114–115.

²³⁹ Rátonyi I. k. 1984: 111–112.

A következő nagyformátumú angol operettszerző Sidney Jones volt. Legismertebb művei *A gésák* és a *San Toy*, melyet hazánkban 1900-ban mutatott be a Népszínház Fedák Sári főszereplésével.²⁴⁰

2.2. Bécsi operett

A bécsi operett szinte egyidejűleg virágzott a párizsival, de sokban különbözött attól. Nem volt olyan kíméletlenül ironikus és szatirikus, zenéjében a dallamosság, és a táncban a keringő uralkodott.²⁴¹ Ahogy a kánkánból keringő, úgy lett a keményen szatirikus hangvételből enyhén csípős, szinte észrevehetetlen (ön)ironia.

A műfaj gyorsan meghódította az Osztrák-Magyar Monarchiát, a társadalom minden rétegében népszerű lett, és a "bécsi operett" bár szereplőit tekintve nem, zenéjében azonban reprezentálta az államalakulat sokszínűségét: valcer, polka, mazurka, csárdás, verbunkos és cigányzene hangzott fel benne.²⁴² A bécsi operett legkiemelkedőbb alakja ifjabb Johann Strauss volt, aki olyan népszerű darabokat jegyzett, mint az *Egy éj Velencében*, *A cigánybáró*, és „a legbécsibb operett”²⁴³: *A denevér*. A bécsi operett nemzedékeihez tartozik még Franz von Suppé (*Boccaccio*) Lehár Ferenc (*Víg özvegy*, *Luxemburg grófja*), Oscar Straus (*Varázskeringő*) és Leo Fall (*Elvált asszony*, *Madame Pompadour*).

2.3. Magyar operett?

Ehhez az illusztris társasághoz csatlakozott Kálmán Imre, mint a bécsi-magyar operett legjelesebb képviselője.²⁴⁴ Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása előtt a magyar operettet többek között [Kacsóh Pongrác](#), [Jacobi Viktor](#), Huszka Jenő alkotásai tették nem egyszer külföldön is elismertté. A század elején kialakuló „magyar stílusú” operettnek sajátos dramaturgiai szabályai és jellegzetes szerkesztésmódja volt a számok egymásutániségában az egyes felvonásokon belül, illetve az egész darabra vonatkozóan. A belépők, a duettek, a tercettek, a kvartettek, a finálék pontos kánon szerint sorakoztak, ugyanígy ügyeltek a tempók váltogatására.

A bécsi operetthez sorolják általában a magyar szerzők munkáit is, bár egyesek szerint ez egy önálló irányzat, mivel azonban a Monarchia területén láttak napvilágot ezek az

---

²⁴⁰ Rátonyi I. k. 1984: 118.

²⁴¹ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 7.

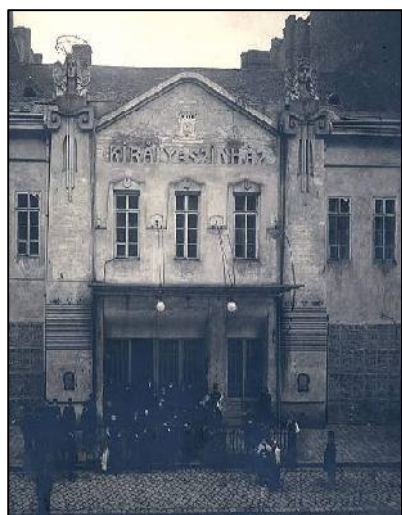
²⁴² Hanák Péter 1997

²⁴³ Gál – Somogy 1976: 72-78.

²⁴⁴ Lányi Viktor 1925

alkotások, az első változat a gyakoribb. Ez ellen szól, hogy a Monarchia felbomlását követően született Huszka Jenő fél életműve valamint Eisemann Mihály, Lajtai Lajos, Ábrahám Pál és Fényes Szabolcs összes operettje. Magát Kálmán Imrét is gyakran bécsi szerzőként említik, ami érthető abból a szempontból, hogy „*Bécs volt a Monarchia kulturális központja, másfelől viszont Kálmán mindig magyarnak vallotta magát*”,²⁴⁵ és első műveit Magyarországon szerezte.

Magyarországon az első operett előadást 1860. november 22-én tartották a Nemzeti Színházban. Feleky Miklós fordításában Jacques Offenbach – Michel Carré – Léon Battu *Eljegyzés a lámpafénynél* című művét mutatták be. Ennek ellenére a Nemzeti Színház színpadán a későbbiekben inkább mint megtűrt műfaj szerepelt az operett. Igazi otthona a Budai Színkör, a Népszínház, a Király Színház és a Fővárosi Operettszínház volt.²⁴⁶

18. 14. ábra: A Király Színház

1885. december 6-án bemutatták az *Eleven ördögöt*²⁴⁷ Budapesten. A zeneszerző és dirigens, Konti József, és az akkori legnagyobb közönségkedvenc, Blaha Lujza, elsőprő sikert arattak. Így ír a Népszínház dicsőséges bemutatójáról Verő György: „*E bemutató napjától datálódik a magyar operettirodalom megszületése [...] Éppen jókor, hogy a lehanyatló népszínműért a majdan világcikké fejlődő operettünkben találjunk kárpótlást.*”²⁴⁸ Ugyancsak szerepe volt Kontinak a Király Színház első jelentős sikerében. Az ő karmesteri pálcájának intésére csendültek fel 1904. november 18-án este először Kacsóh Pongrác *János vitéz*ének dallamai. Ezzel kezdődött meg egy új korszak a magyar operett és a Király színház történetében. „*A magyar operett és a Király Színház aranykora*”.²⁴⁹

A párizsi, az angol, majd a bécsi operett kirobbanó sikerét három sajátosságának köszönhette. Elsősorban a friss, szellemes-dallamos zenének, amely kerülte a fellengzős pátoszt és a mesterkéltséget, és amelybe tánczene és folklorisztikus motívumok épültek. Másodsorban ott volt a fordulatos történet, amely a vágyálmokat elégítette ki, s többé-kevésbé a népi igazságérzetet. Harmadik erénye: a látványossága, a pompás díszletek, a csillogó kosztümök, a táncok. Hanák Péter művelődéstörténész elmélete szerint az operett széles körökben elterjedéséhez nagyban hozzájárult az is, hogy a 19. Század második felének

²⁴⁵ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 7.

²⁴⁶ Rátonyi I. k. 1984: 28-29.

²⁴⁷ Előtte: Budai Színkör: 1884. június, Várszínház: 1885 ősz

²⁴⁸ Rátonyi I. k. 1984: 39.

²⁴⁹ Rátonyi I. k. 1984: 148-150.

operája vesztett közérthetőségéből és ezzel együtt „szegregálta a műértő elitet a lefelé bővülő népelemektől”; az operett viszont idomult a nagyvárosi tömegkultúrához; összművészet, azaz „Gesamtkunstwerk” lett: *egyfajta közös kultúrába integrálta a nagyvárosi társadalmat a felső rétegektől a művelődésre szomjas munkásságig*”.²⁵⁰

2.3.1. Kálmán Imre

Ebbe a milióbe született Kálmán Imre.²⁵¹ Kivételes zenei tehetségnek tartották, de zongorista karrierjéről egy fiatal korában kialakult reumatikus eredetű betegsége miatt le kellett mondania. Ekkor fordult a zeneszerzés felé. A Zeneakadémián Koessler János kezei alatt tanulta a zeneszerzést, csakúgy, mint évfolyamtársai Jacobi Viktor, Weiner Leó

19. 15. ábra: Kálmán Imre és családja

és Szirmai Albert. A Zeneakadémia befejezése után társaival együtt engedélyt kértek arra, hogy újabb egy évig folytathassák tanulmányaikat Koessler irányítása alatt. Így lett Kálmán Imre évfolyamtársa Bartók Béla és Kodály Zoltán is.

Első operettjét, a *Tatárjárást* 1908-ban mutatták be nagy sikerrel a [Vígsházban](#). 1919-ben már Bécsben a Theater an der Wien színpadán játszották *Ein Herbstmanöver* címmel. A darab ezután bejárta a világot, Afrikában és Ausztráliában is játszották.²⁵² A siker híre Amerikában is eljutott, ahol *The gay hussars* címen futott. Kálmán Imre egyszerre híressé vált és nemsokára az operett fővárosába, Bécsbe költözött.²⁵³ „*Bécs nem lehet meg operett nélkül, s az operett – Kálmán Imre nélkül!*” tartotta az akkori közkedvelt mondás.²⁵⁴ Ebben az időben vette feleségül Paula Dworzak színésznőt, akivel annak korai haláláig, 1928-ig együtt élt. Egy évvel később összeházasodott a harminc évvel fiatalabb, orosz-lengyel származású Vera Makinszka énekesnővel. Egy fiú, Károly és két lány gyermek, Yvonne és Lily született a Kálmán családban. 1938 márciusától, az Anschluss végrehajtásától kezdve Kálmánék folyamatos hatósági zaklatásoknak voltak kitéve. Miután a parlament megszavazta a második zsidótörvényt is, elhagyta az országot annak ellenére, hogy a németek felajánlották, „*a Führer*

²⁵⁰ Hanák Péter 1997

²⁵¹ Siófok, 1882. október 24. – Párizs, 1953. október 30.

²⁵² Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 11.

²⁵³ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 11.

²⁵⁴ Film, Színház, Muzsika, 1969. március 8. 25. o. (idézi Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 11.)

parancsára tiszteletbeli árjának nevezik ki, akárcsak Lehár feleségét”.²⁵⁵ Svájcban, Franciaországban majd Svédországban eltöltött rövid idő után 1940-ben feleségével és gyerekeivel Amerikába költözött. A második világháború után visszatértek Párizsba, ahol 1953 októberében bekövetkezett haláláig élt. 2002-ben október 24-ét, Kálmán Imre születésnapját a magyar operett napjának nyilvánították.

Rendkívül gazdag életművének néhány közismert darabja a *Tatárjárás*, *Obsitos*, *Zsuzsi kisasszony*, *Farsang tündére*, *A hollandi menyecske*, *Bajadér*, *Marica Grófnő*, *Cirkuszhercegnő*, *Ördöglovas*. Legismertebb és legtöbbet játszott műve a *Csárdáskirálynő*.

2.3.2. Éljen a szerelem!

1914 tavaszán [Leo Stein](#) és Jenbach Béla felkeresték Kálmán Imrét egy érdekes történettel, aminek főhőse egy pesti orfeumi énekesnő, akibe beleszeret egy trónörökös. Kálmánt megfogta az ötlet, és három héttel a találkozás után egy kis üdülőhelyre, Marienbadba vonult vissza, hogy nyugodtan alkothasson.²⁵⁶ Közben kitört a [világháború](#), és abbahagyta a komponálást. „*Nem tudok zenét szerezni akkor, mikor [...] a frontokon egymást öli a világ.*”²⁵⁷ Egy éves szünet után [Lehár Ferenc](#) tanácsára folytatta a munkát, és végül az ausztriai [Bad Ischlben](#) fejezte be az operettet, ahol korábban már Oscar Straus, Leo Fall és Lehár is dolgozott.²⁵⁸ A darab [bécsi](#) bemutatóját 1915. november 13-ra, péntekre hirdette meg a Johann Strauss Theater. Ám Kálmánnak ez a szerencsétlen egybeesés nem tetszett és felkereste Erich Müller igazgatót, hogy halasszák el a bemutatót. Müller természetesen hallani sem akart erről. Kálmán segítségére sietett a véletlen: Josef König, az egyik szereplő, berekedt, így kénytelenek voltak halasztani és november 17-én zajlott le a bemutató. Időközben a darab eredeti címe megváltozott, *Es Lebe die Liebe*-ről (Éljen a szerelem) *Csárdásfürstinre* (Csárdáskirályné).²⁵⁹ A bécsi kritikusok vegyes fogadtatásban részesítették az operettet. „*A zenét kiválóan minősítették, ám a librettót botrányosan rossznak tartották, mivel lejáratta az arisztokráciát, amelynek tagjai a mű szerint orfeumba, azaz laza erkölcsű helyre járnak*”²⁶⁰ Többek szerint a darab áthallásos, az uralkodóházat kellemetlen helyzetbe hozta, hiszen célzásokat tett a császár és a főhercegek hasonló jellegű botrányaira.²⁶¹ A

²⁵⁵ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 15.

²⁵⁶ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 12.

²⁵⁷ Budapesti Operettszínház honlapja

²⁵⁸ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 26.

²⁵⁹ Az operett eredeti címe *Es lebe die Liebe!* Lett volna, ám a bécsi Johann Strauss Theater igazgatója, Erich Müller éppen e darab előtt hasonló című művet állított színpadra (*Rund um die Liebe*), és állítólag így reagált: „*Nem akarok mindig a szerelemből élni!*” Forrás: Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 26. „

²⁶⁰ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 27.

²⁶¹ Magyar színháztörténet I. k.: 626.

magyar bemutatóra 1916. november 3-án került sor a K...
Bécsben a 150. előadást.²⁶² A szövegkönyvet [Gábor A](#)...
Csárdáskirályné címen futottak.

Beöthy László, a Király Színház igazgatója...
egyéniisége volt a kor magyar színháztörténetének, hiszen egy „geniálisan vezetett
nagyüzem”²⁶³ élén állt. A Király Színház, a Magyar Színház és 1916/17-es szezontól a
Népopera is az ő igazgatása alá tartozott. „*A Király Színház, amelynek átépítését kölcsönből
finanszírozta, 1903. november 6-án kezdte meg működését Budapest hetedik színházaként.*”
Riválisai állandó támadásainak kitéve Beöthy nehéz anyagi helyzetbe került, de 1904.
november 18-án, Kacsóh Pongrác *János vitéze* megoldást hozott problémáira. A daljátékot
annyiszor játszották, hogy sikere egyedülállónak
bizonyult a hasonló jellegű művek között.²⁶⁴ Számtalan
felvétel és feljegyzés őrzi Fedák Sári emlékét
legkedvesebb nadrágszerepében, Kukoricza Jancsiként. 1907-től a Király Színház
egyértelműen operettszínházként működött.²⁶⁵ A *Csárdáskirályné* bemutatója előtti évben a
második legnagyobb bevételű teátrum volt a Vígszínház mögött. A *Csárdáskirályné* premierje
előtti hónapokban különböző álhírek röppentek fel a darabbal kapcsolatban, Beöthy taktikája
az volt, hogy minél nagyobb hírverést csapjon új bemutatói kapcsán. Így felmerült, hogy
Fedák Sári, később, hogy Dömötör Ilona lesz a főszereplő.

20. 16. ábra: Kosáry Emmy

Gábor Andor némileg átdolgozta az eredeti német librettót. Kálmán a harmadik
felvonásba egy új dalt, a *Hajmási csárdást* komponálta, mivel a „*Jaj, mamám, Bruderherz,
ich halt'es nicht aus*” kezdetű melódia nálunk *A kis királyban* már szerepelt.”²⁶⁶ A
címszerepet [Beöthy](#) az addig jóformán ismeretlen Kosáry Emmára osztotta, akinek ez a szerep
olyan sikert hozott, hogy ezután végleg az operett világában maradt. A darabot kitörően
fogadták: 1917 májusában, tehát öt hónappal a bemutató után, már a kétszázadik²⁶⁷ előadást
ünnepelték.

A *Csárdáskirályné* elindult világhódító
körútjára. A „*Színház és Divat*” összeírta 1917
februárjában, hogy hol és hányszor került színre addig a
darab. Bécsben az ősbemutató óta a négyszázadik

²⁶² Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 28.

²⁶³ Színház és Divat, 1917. február 4., 34. o. (idézi Gerő – Hargitai – Ga

²⁶⁴ Gerő – Hargitai – Gajdó: 2006: 29.

²⁶⁵ Magyar színháztörténet I. k.: 616.

²⁶⁶ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 29.

²⁶⁷ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 33.

előadást ünnepelték, Berlinben a Metropol Theater százötvenszer játszotta, Hamburgban százhuszonöttször ment, Boroszlóban is túl volt a századikon; Köln, Magdeburg, München, Lipcse, Stuttgart, Wiesbaden, Darmstadt, Altenburg, Königsberg, Frankfurt, Augsburg, Aachen, Linz ekkoriban érte el az ötvenes jubileumot.²⁶⁸ A Monarchiával hadban álló országokban is bemutatták az operettet. Moszkvában és Szentpéterváron *Sylva*, New Yorkban *The gipsy princess* néven játszották.²⁶⁹ Érdekesség, hogy ez idő tájt Pozsonyban is futott a mű, ahol egy bizonyos Honthy Hanna játszotta Vereczky Szilviát, aki majd negyven évvel később egy másik színház színpadán leteszi névjegyét a magyar zenés-színházművészet egyik legemlékezetesebb és legsikeresebb *Csárdáskirálynő* feldolgozásában.

A *Csárdáskirálynő* Kálmán Imre legismertebb műve. Az 1916-os hazai bemutatót követően 1918-ban a Budai Nyári Színház felújította, eközben több vidéki városban (Debrecen, Kassa, Szolnok)²⁷⁰ is színpadra került, 1927-ben a Király Színház tűzte újra műsorára, a második világháború után ezzel a darabbal nyitott ki a Fővárosi Operettszínház.²⁷¹ Az államosítások után is a legtöbbször bemutatott²⁷² és legtöbbet játszott operett volt hazánkban. A *Csárdáskirálynő* hazai történetének következő mérföldköve az '50-es évekre tehető.

---

²⁶⁸ Színház és Divat 1917. február 11. 6-9. o. (idézi Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 33.)

²⁶⁹ Magyar színháztörténet I. k.: 629.

²⁷⁰ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 33.

²⁷¹ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 13.

²⁷² 1954 óta 79 alkalommal mutatták be Magyarországon. Ebbe nem tartoznak bele a felújítások. Forrás [online] Országos Színháztörténeti Intézet digitális adatbázisa

URL: <http://www.szinhaziadattar.hu/web/oszmi.01.01.php?bm=1&kv=119157&nks=1> [2010.10.4.]

3. Fővárosi Operettszínház, 1954

A második világháború után Magyarország szovjet megszállás alá került. A *Csárdáskirályné* mindig népszerű volt az orosz közönség körében. 1917-ben Pétervárott és Moszkvában is játszották Sylva címmel.²⁷³ 1944-ben, a háború alatt a Szovjetunióban filmet is készítettek belőle. A Fővárosi Operettszínház a háború végén 1945. április 6-án a *Csárdáskirálynéval* nyitott ki újra. Ám megtörtént az, amire senki se számított, egy hónap múlva érdeklődés hiányában Fényes Szabolcs, az akkori igazgató, kénytelen volt a darabot levenni a színház műsoráról.

Az operett a háború után is mostohagyermek maradt a színházművészetnek. A kritikusok fanyalogtak, és feltették a kérdést, valóban erre van-e szüksége a közönségnek.

3.1. Aktuálpolitikai elvárások

1948-ban újra színre vitték a darabot két Latabár közreműködésével. Bónit Latabár Kálmán, Miskát id. Latabár Árpád játszotta. Az előadást a Szabad Szó című újság – a Nemzeti Parasztpárt lapja – az erősödő kommunista befolyásnak engedelmessé ízléstelennek tartotta, amiért az operetteknek még mindig hercegek, grófok az hősei. Az akkori elvárásoknak megfelelően javasolták, hogy ha már „*ütődött feudális figurákat*”²⁷⁴ szerepeltetnek, legalább karikírozva jelenjenek meg és kevesebb legyen az operettekben a giccs. Az operett komoly fejtörést okozott a kommunista vezetőknek: behízelt műfajnak tartották, amely bűnös nosztalgiával tölti el a nézőket a kapitalista korszak iránt. 1950. február 14-én a Népművelésügyi Minisztérium kollégiumi értekezletén vitatták meg a műfajt, ekkor dönt el hosszútávon az operett további sorsa. Úgy határoztak, hogy a műfajt átpolitizálják. Ekkor kezdődött meg a „szocialista realista” operettek importálása a Szovjetunióból, valamint ezek mintájára új magyar operettek születtek. Az első ilyen jellegű Székely Endre és Hámor György *Aranycsillaga* volt, amit 1950. november 3-án mutattak be.²⁷⁵ Volt, aki kommunistaként is kiállt az operett mellett és tagadta annak burzsoá eredetét: 1949-től, a színházak államosítása után Gáspár Margit váltotta Fényes Szabolcsot a Fővárosi Operettszínház igazgatói székében. Gáspár Margit valódi polihisztor volt: nyelveket beszélt, kiválóan zongorázott, és írói munkássága is jelentős volt. Kezdetben Gáspár Miklós néven

²⁷³ Magyar színháztörténet I. k.: 629.

²⁷⁴ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 39.

²⁷⁵ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 40.

jelentette meg műveit. Ő maga lelkes kommunista volt²⁷⁶ és rajongott Rákosiért. Rátonyi Róbert visszaemlékezéseiben így ír erről az időszakról: „Az 1950-es év végére az Operettszínház társulata összekovácsolódott igazi együttesé. Gáspár Margit megteremtette a műfaj új hitelét. A színészek nem papírmásé figurákkal birkóztak, hanem hús-vér alakokat, élő embereket formálhattak szerepeiken belül, [...] a műfaj alkotói bebizonyították, hogy alkalmasak nemes feladatok megoldására”.²⁷⁷

3.2. Újítási kísérletek

Mivel az új operettek nem mindig váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, Gáspár Margit, a színház új igazgatója felújításokat javasolt. Ennek lényege az volt, hogy a zenét meghagyva az elavult szövegek könyveket aktuális tartalommal töltötték meg. Az újraírt darabok sorába illeszkedett az immár véglegesen *Csárdáskirálynőnek* átkeresztelt mű.²⁷⁸ Az 1916-os aktuálpolitikai utalásokkal teli és ezért '54-re értelmezhetetlenné, elavulttá vált szövegek könyvet Gáspár Margit Békeffy Istvánnal és Kellér Dezsővel dolgoztatta át, akik a dalszövegeket nagyrészt érintetlenül hagyták.

3.2.1. Librettó

Gáspár nagyszerű megérzéssel a primadonna szerepkörből addigra kiöregedett 61 éves Honthy Hannára szabatta a librettókat. Megteremtették számára a „Grande Dame” szerepkört. A *Csárdáskirálynő* esetében Anhilte hercegné, Edvin mamájának szerepére Honthy túl jelentékeny lett volna. Ki kellett találni egy Cecíliát. Természetesen biztosítani kellett a belépőt is, ezért került át a régi harmadik felvonásból a „*Hajmási Péter...*” az első felvonásba, nagy hangsúlyt adva ezzel Cecíliának Szilvia rovására.²⁷⁹ Eredetileg ő énekelte volna a dalt Bónival és Feri bácsival az utolsó felvonás egy remek dramaturgiai pontján. A további módosítások főszereplővé tették Cecíliát, így a *Csárdáskirálynő* már inkább szólt róla, mint Szilviáról és Edvinről. Ehhez járult hozzá még az alaposan megerősített Miska figura, melyet Feleki Kamill számára bővítettek ki. A két fiatalal mostohán bánt az átdolgozás. Tulajdonképp az eredeti librettóban is ők a legkevésbé színes figurák, bennük a legtöbb operettsablon.

---

²⁷⁶ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 40.

²⁷⁷ Rátonyi II. k. 1984: 279.

²⁷⁸ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 38–41.

²⁷⁹ Takács 1980: 18–26.

Ez a feldolgozás tehát több ponton különbözött az 1916-os pesti *Csárdáskirálynétől*. Az első felvonás helyszíne mindkét esetben egy mulató – varieté illetve orfeum –, Edvin mamája itt megjelenik az orfeumban, Miska főpincér nem csupán epizódszereplő és a „*Hajmási Péter, Hajmási Pál...*” ebben a felvonásban csendül fel. A második felvonás a hercegi kastélyban játszódik és a cselekmény hasonló a '16-os verzióéhoz, azt leszámítva, hogy Edvin mamája ismét központi figura, és Miska és Kerekes Ferkó is feltűnik az estélyen.

21. 17. ábra: Honthy Hanna és Feleki Kamill

A harmadik felvonás helyszíne eredetileg egy hotel volt, ahol az „álházaspár” Bóni és Szilvia lakott. Kellérék ehelyett a karlsbadi sétányra helyezték a cselekményt, ahol mindenki különösebb indok nélkül feltűnhetett. Továbbá kimaradt a harmadik felvonásból a „*Hajmási Péter...*”, amelyet eredetileg Szilvia énekelt Bónival és Feri bácsival. Érezhető, hogy Stein és Jenbach munkájához képest jelentősen eltolódtak a hangsúlyok.²⁸⁰ Valamint akkorra már lehetőség nyílt egy letűnt rendszer, a

monarchia és annak figuráinak nyílt színi kifigurázására, ami azt jelentette, hogy megjelent a színen a szoknyabolond Ferdinánd főherceg is.

Érdekesség, hogy Bóni grófot eredetileg Latabár Kálmán játszotta volna, de mikor elolvasta a Békeffy–Kellér átíratot, visszaadta a szerepet,²⁸¹ ezzel fejezve ki nemtetszését, hogy Honthy Hanna és Feleki Kamill szerepének kibővítése az övének megkurtításával járt.

Bóni szerepének alakulása kulcskérdés volt nem csak a színészek, hanem felsőbb szervek számára is. Rátonyi Róbert visszaemlékezéseiben azt írja, az „illetékesek” utasították, hogy Bóni gróf figuráját igazítsa a rendszer elvárásaihoz: „*Meg kell játszani az osztályellenséget, ne nevéssenek rajtad, hanem örvendezzenek azon, hogy pórusul jársz*”.²⁸²

²⁸⁰ Takács 1980: 18–26.

²⁸¹ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 42.

²⁸² Rátonyi II k. 1984: 326.

3.2.2. Kritikai tükör

A bemutató előadásra november 12-én került sor.²⁸³ Senki nem tudhatta, hogy fogadják a nézők az átdolgozást, ezért júniusban egy próbapremiert²⁸⁴ tartottak Miskolcon. Már akkor, és később a budapesti bemutaton is, meggyőződhetek róla, hogy félelmük alaptalan volt. A közönségnél elsöprő sikert aratott előadás. A kritikusok fanyalogtak. A történetet „*tömény szentimentalizmusnak tartották*”,²⁸⁵ amelynek semmi köze a való élethez, és számos tökéletlenséget fedeztek fel a színrevitelben is. Ennek ellenére senki nem vitatta el azt az előre borítékolható tény, hogy óriási közönségsiker lesz a darab, aminek köszönhetően évekig nem lesznek repertoárproblémái a színháznak. A rendezőt, a fiatal Szinetár Miklóst, azonban bőven érték támadások újszerű elképzelései miatt.

Szinetár nem hitt abban, hogy az operett csak édes, bűbajos mese lehet. Egy fanyar, szomorú előadást akart rendezni.²⁸⁶ A megvalósítás azonban nem volt maradéktalanul sikeres: a rendezői elképzelés gyakran elhalványult a jóval intenzívebb operett-konfekció körvonalai mellett. Gyakran megtört a darab dramaturgiája az ismétlések és a „sztároknak” kijáró nyílt színi tapsok miatt. Így összességében az szűrhető le, hogy a nagy színészegyéniségek, a politikai vasakarát és a közönségigény akkor még jóval erősebbnek bizonyultak a fiatal rendezőnél és elképzelései nem valósultak meg úgy, és ahogy ő képzelte. Talán ezért van, hogy a korabeli kritikák Németh Marika fakó, színtelen alakítását is neki rótták fel, és minden főbb szereplő megkapta az őt megillető elismerést – talán Rátonyi Róbertnél oszlottak meg leginkább a vélemények –, ellenben a rendezői megvalósítás hiányosságait többször szóvá tették: „*A nagy siker örvendetes [...] Elsősorban a muzsikának és néhány kiváló színészegyéniségnek szól. A színház közös munkájában, elvek és rendezői felfogás tisztázásában még sok a tennivaló, ha a régi nagyoperetteket méltó előadásban kívánnak színpadra vinni.*”²⁸⁷ De ki bánta ezt akkor? Győztek a nagy színészegyéniségek, Kálmán Imre zenéje, Békeffy és Kellér átírata. Győzött a közönségszórakoztatás – győzött az operett.

---

²⁸³ Rátonyi II. k. 1984: 318.

²⁸⁴ Kornya István: Próbapremier. Népszabadság Online URL: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-382386> [2010.10.4.]

²⁸⁵ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 44.

²⁸⁶ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 44.

²⁸⁷ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 44.

3.2.3. Rákosi elvtárs

Üröm volt az örömben, hogy a bemutatót követően megérkezett a hír, utasítás jött „fentről”, hogy az Operettszínház plakátjait nem ragaszthatják ki az utcákon. „*Mert ez nem művészet, hanem csak ártalmas szemfényvesztés*”,²⁸⁸ így hát nem érdemel propagandát. De ez esetben nem is volt rászorulva erre a színház. Ahogy nőtt a népszerűségük, úgy sokasodott ellenségeik és irigyeik száma felsőbb körökben is. 1956 tavaszán maga Rákosi Mátyás is megtekintette a darabot. Szinetár Miklós visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy Rákosi ezekkel a szavakkal kommentálta az előadást: „*hogyan magyarázom én ez meg az újpesti munkásoknak? Hogy itt maguk csupa Csárdáskirálynőt meg Luxemburg gróffját játszanak, s közben felveszik az állami szubvenciót, hogy jön ez a kettő össze?*”²⁸⁹ Így lett a Fővárosi Operettszínház az ország egyetlen önellátó színháza.

22. 18. ábra: Honthy Hanna, Németh Marika és Borvető János

Minden politikai nehézség és negatív kritikái visszhang ellenére az Fővárosi Operettszínház legsikeresebb korszaka nyílt meg a *Csárdáskirálynővel*: számtalan külföldi turné – főként a keleti blokk országaiba – és véget nem érő ünneplés minden fellépésen. Ez az előadás mindörökre belevésztette a magyar színháztörténetbe Honthy Hanna, Feleki Kamill, Rátonyi Róbert és Németh Marika nevét. Az előadás sikerét semmi nem jelzi jobban, mint az, hogy túl az ezredik előadáson is már kora hajnalban sorok kanyarogtak a Nagymező utcában a déli pénztárnyitást várva...

Ezután az azóta is példátlan operettsiker után, az 1970-es évektől kezdve visszaszorult az operett, helyét elhódította a musical.²⁹⁰ Hanák Péter már idézett tanulmányában írja, hogy az operett születésének és tündöklő karrierjének alapvető környezeti feltétele volt a nagyváros. Minden színházi műfaj az adott kortól és társadalomtól meghatározott volt: az antik a polisztól, a reneszánsz és a barokk a fejedelmi udvartól. A 19. századi nagyváros szórakoztató műfajainak helyszíne a tágas kőszínházak, operaházak, hangversenytermek voltak.²⁹¹ Mára ez hazánkban változó képet mutat. A musical előretörésével kiszorult a

²⁸⁸ Rátonyi II. k. 1984: 327.

²⁸⁹ Gerő – Hargitai – Gajdó 2006: 50.

²⁹⁰ Rátonyi II. k. 1984: 398.

²⁹¹ Hanák Péter 1997

fővárosi repertoárjairól az operett. A vidéki színházakban szinte „kötelező” évente operettbemutatót tartani. Ez a tendencia figyelhető meg nemzetközi szinten is. A kontinens utolsó operettszínháza²⁹² nálunk található: ez a Budapesti Operettszínház.

Mielőtt rátérnék a Budapesti Operettszínház küldetésstudatára és műfajhoz való viszonyulására, nem lehet említés nélkül elmenni egy olyan horderejű előadás mellett, mint amilyen az 1993-as kaposvári *Csárdáskirálynő 1916* volt.²⁹³

---

²⁹² Kállay István. Sztársáv, 2009.10.21.

²⁹³ A bemutató időpontja: 1993. április 23. Forrás: Csiky Gergely Színház honlapja.
URL: <http://csikygergelyszinhaz.szhaz.org/r-csardas.html> [2010.10.4.]

4. Kaposvár, 1993

A kaposvári *Csárdáskirálynő* „vívásztó a magyar zenés színházban”.²⁹⁴ A Csiky Gergely Színház színházi műhelye radikálisan újraértelmezte a hazai zenés színházi hagyományt. A Mohácsi János rendezte előadás hatása a mai napig kimutatható, ennek ellenére szomorúan kell látnunk, hogy egyre kevesebb helyen törekszenek a darabok felületén túlmutató értelmezésre.²⁹⁵ Az előadás lerombolta az operett mítoszát. Ironikus volt, fanyar és spród. Egyetlen célja a hitelesség volt. Mohácsi szerint, ami megtörtént, azt meg kell mutatnunk, nem áll jogunkban megtiltani mondatokat egy-egy szereplőnek, csak azért, mert egy Békeffy vagy Kellér nevű librettista így látta jónak.²⁹⁶ Szabadjára engedte a társulatát és ennek eredményeként a színházban megvalósítható leghitelesebb társadalomábrázolást és társadalomkritikát láthattuk tőlük.

„A magyar operett tradíció megkövesedett az ország nagy részében [...] és mint minden ilyen tradíció – rosszul működött. Az, amivel én találkoztam Kaposváron, egészen másféle operett színház volt.”²⁹⁷ – mondja Mohácsi. Nagymértékben következik tehát ez a Csárdáskirálynő abból a sajátos látásmódból, ami akkoriban a kaposvári színházat jellemezte. Olyan kivételes alkotói közeg és látásmód született itt, amely lehetővé tette a színpadi hagyományok újraértelmezését. „Itt az Ascher Tamásék [...] borzasztóan komolyan vették az operettekben a szituációkat.”²⁹⁸ Mohácsi szerint az operettek nagy része nem úgy van írva, hogy ezt meg lehessen tenni anélkül, hogy valamelyest átírnák a darabot, az operettet magát. Ugyanakkor úgy látja, az operett hagyományok nem teljes mértékben hamisak, csak színházilag elöregedett, elhasznált, kiürült formák, amelyek újragondolásra szorulnak. Amit akkor Kaposváron csináltak, jóval modernebb, a közönség számára elgondolkodtatóbb volt, mint a tradicionális vonulat; ugyanakkor sok esetben magába az operettbe, annak szöveggönyvébe és a zenéjébe ütközött bele.

---

²⁹⁴ Ugrai – Nyulassy 2009

²⁹⁵ Ugrai – Nyulassy 2009

²⁹⁶ Interjú Mohácsi János rendezővel

²⁹⁷ Interjú Mohácsi János rendezővel

²⁹⁸ Interjú Mohácsi János rendezővel

4.1. A Mohácsi-féle munkamódszer – a formák bontása

A formák bontása Mohácsi szerint elsőként abban állt, hogy a zenei anyag meghallgatása után eldöntötték, kihúzzák a nagy finálékat az előadásból. Ez egyértelmű állásfoglalás volt amellet, hogy prózai és nem zenei műként tekintenek a darabra. Másodsorban, Kerényi Gábor zenei vezetővel felfedezték, hogy a *Csárdáskirálynő*hez kapcsolódó zenei tradíciók nagymértékben hamisak. Ez azt jelenti, hogy a mindenkori zenei ízlés nem mindig vette figyelembe a Kálmán-kotta utasításait. Ezért hajlott melankolikusba az „Emlékszel még...” tempója a kaposvári előadásokon. A rendező szerint ezek azok a változtatások, amiket a legnehezebben vesznek tudomásul a klasszikus operettet szerető emberek.

Ugyanakkor megkerülhetetlen volt az '54-es átdolgozás. Mindegy, hogy Honthy Hanna kedvéért, vagy irodalmi elgondolásból írták bele Cecíliát, a lényeg az, hogy ezzel egy olyan szál, olyan konfliktusok kerültek bele a történetbe az orfeumba visszatérő valaha volt orfeumsztár alakjával, amelyek mind gazdagítják a darabot. Úgyhogy Cecília alakja ilyen tekintetben is megkerülhetetlen volt.

A következő egyértelmű szándék az volt, hogy az „édelgést” kihúzzák a szövegből. A máshol látott operett előadásokra jellemző tét nélküliség elrettentő volt. „*Én azt szeretem – és azt vettem észre, hogy a közönség is azt szereti – ha a színpadi helyzeteknek nagyon komoly tétje van. Hogyha életek múlnak rajtuk.*”²⁹⁹ Ez Mohácsi János szerint azért fontos, mert lehet foglalkozni a színpadon valóságos, lényeges, veszélyes és tragikus történetekkel, ugyanis ezt a néző szereti. Igyekezett tehát visszahozni a szerelmi szálak tétjét. Fontos, hogy ha valaki szerelmes egy nőbe, az ne csak annyit jelentsen, hogy „*hajlandó vele elugrabugrálni egy számot*”,³⁰⁰ hanem annak legyenek konzekvenciái a darab egészére vonatkozóan.

23. 19. ábra: Molnár Piroska, Kulka János és Sáfár Mónika

²⁹⁹ Interjú Mohácsi János rendezővel

³⁰⁰ Interjú Mohácsi János rendezővel

A fentiek tisztázása után egyértelmű volt, hogy sem az eredeti librettó harmadik felvonása, sem pedig a Békeffy – Kellér változaté nem illeszkedik az elképzelésekbe: komolytalan ráadásul ízléstelen befejezés a sok ex-férj megjelenése. Khell Zsolt, díszlettervező ötlete nyomán a fiúmei hadikikötő lett a befejezés helyszíne, ahol kiválóan el lehetett varrni a szálakat. Mohácsi Jánost nem csak maga történet érdekelte, hanem az is, hogy a darab hogyan reflektál saját történelmi idejére. Ennek tudható be a frontkatonák folyamatos jelenléte, akik a *nagy háború* szálát tartották életben és a kis Csermanek János és Ady Endre színrelépése is.

Az előadás milyenségét az is befolyásolja, kiket választ a rendező szereplőknek. Mohácsi ilyen tekintetben sem tiszteli az operettsablonokat. A szereposztásban is tartotta magát ahhoz az elképzeléséhez, hogy prózaként akar a darabhoz nyúlni. Edvint ennek megfelelően a bonvivánalkatnak nagy jóindulattal sem nevezhető Kulka János játszotta. Cecíliát Molnár Piroska, Szilviát Sáfár Mónika alakította. Mindannyian prózai színészek. Erre a képzettségükre támaszkodva rendkívül sikeresek voltak az emberi mélységeket széles skálájú megjelenítésében.

4.2. Az orfeum és az úr viszonya

Mohácsi abból indult ki, hogy a *Csárdáskirálynő* is színpadi mű, amelyben emberek szerepelnek, akik között emberi kapcsolatok, konfliktusok, vonzások és taszítások léteznek. Ezeknek az embereknek megvan a maguk sorsa, sőt színpadi életük előtti előélete is. Időnként prózában, időnként zenében nyilvánulnak meg, de e két forma nem üti, hanem kiegészíti egymást. A *Csárdáskirálynő* tehát dráma. Hirtelen olyan épkézláb emberek jelentek meg a színpadon, érzésekkel, érzelmekkel. Innentől nem számított, hogy társadalmilag hova tartoznak: hercegek, grófok, sanzonettek, orfeumi táncoslányok. Jellemüket nem az határozta meg, hogy a ranglétra melyik fokán állnak, hanem amit mondtak és tettek. Mohácsi és a társulat törekedett a lehető legrealisztikusabb ábrázolásra. „*Mindig szóba kerül a kaposvári Csárdáskirálynő*” – mondja Sáfár Mónika – *és mindig az van, hogy jó volt az a kaposvári előadás, de...*”³⁰¹ Merthogy az úr a pokolban is úr és hogy fest az, hogy egy operettben részegen ülnek az orfeumban a grófok, hercegek. „*Ez egyébként nem eldöntendő kérdés. Ez tény. Azért ment oda az orfeumba, hogy nézze a nőket, hogy belecsókoljon a nyakába. A lányok is „olyanok” voltak, igen. Azok mentek olyan helyre dolgozni. És cigányok voltak a sepregető emberek. Ma is a társadalom alsó rétegeiből kerülnek ki ők.*”³⁰² Peller Károly a

³⁰¹ Interjú Sáfár Mónika színésznővel

³⁰² Interjú Sáfár Mónika színésznővel

Budapesti Operettszínház operettszínésze szerint: „Nyilván olyan volt egy orfeum, amilyenek Kaposváron ábrázolták. A férfiak nőzni jártak oda. De erre alapvetően nem kíváncsi a néző sehol sem.”³⁰³ A fenti nyilatkozatok felvetik, hogy ehhez hasonló kérdésekben rendezőnként, színházanként eltérő látásmódok léteznek. De mi vajon a nézői igény?

Tény, hogy a kaposvári előadás több évadon át ment, meghívták őket vendégszerepelni Budapestre és élő televíziós közvetítés révén több százezer ember láthatta az előadást.

4.3. Ez operett?

24. 20. ábra: Sáfár Mónika és Molnár Piroska

Érdekessége volt a televíziós közvetítésnek, hogy a szünetben telefonon megszólaltatták Németh Marikát – az 1954-es előadás *Szilviáját* –, aki otthon nézte az adást. Úgy nyilatkozott, szerinte ez nem operett. Esetleg zenés színmű, de nem nevezné operettnek. Hatalmas felháborodást keltett a darab az operettszerető közönség körében. A közvetítés után rengeteg felháborodott levelet, üzenetet kaptak a kaposváriak, hogy kifordították és

meggyalázták az operettet. Molnár Piroska ezzel kapcsolatban azt mondta, nem érti, miért gondolják, hogy ez nem operett. Eljátszották a történetet, elénekelték a dalokat, a jelmezek a helyükön voltak, a díszlet csodálatos volt, akkor miért más ez az előadás, mint az többi?³⁰⁴ A megbotránkoztatás nem volt szándékos: „mindenképpen szerettük volna megmutatni, hogy mik az indítékok.”³⁰⁵ „Hús-vér” alakokat mutattak be. Nem nagyolták el egyetlen tulajdonság alapján az ábrázolást. Mélységet akartak adni a történetnek, ezt pedig csak úgy lehetett, ha nem szorítkoznak sablonosságra. Nem történt más, csak megtisztították a sallangoktól és ragadványoktól a műfajt. A szereplőket kiszabadították az operett archetípusaiból és körüljárható figurákat formáltak belőlük. Lehet, hogy az egyszerűség szülte újragondolás jelenti az operett modernizációját?

³⁰³ Interjú Peller Károly operettszínésszel

³⁰⁴ Molnár Piroska. Sztársáv, 2009.10.21.

³⁰⁵ Interjú Sáfár Mónika színésznővel

Egy biztos, keresik a lehetőségeket – ahogy látjuk nem mindig szándékoltan –, hogy milyen módon lehet megújítani, felfrissíteni az operettet. Így van ezzel a Budapesti Operettszínház is...

5. Budapesti Operettszínház, 2002

5.1. Vissza a klasszikushoz?

A Budapesti Operettszínház igazgatója, Kerényi Miklós Gábor szerint háromféle módon lehet operettet játszani. Az egyik a „muzeális, poros, nosztalgikus, konfliktusokra nem törekvő” módszer, amikor „színházi szempontból értéktelen” előadás születik.³⁰⁶ Másik az „operett anyagát kísérleti színháznak tekintő”³⁰⁷ módszer, amely izgalmas, érdekes, különleges előadásokat eredményezhet, amelyek „igazi tömegérdeklődést sosem fognak kiváltani”³⁰⁸. Ebbe a kategóriába sorolja a kaposvári Csárdáskirálynőt. A harmadik módszer – amit a Budapesti Operettszínház alkalmaz, és amely Kerényi Miklós Gábor elmondása szerint az elmúlt évek tapasztalatai alapján eredményes –, hogy megtartják a darabok eredeti keretét és az átdolgozásokban visszanyúlnak a gyökerekhez. Ugyanakkor az „előadómódban, díszletben, világításban, koreográfiában, sőt, a zenei tempók megválasztásában is egy mai, életszerű, konfliktusgazdag, színházilag, zeneileg magas színvonalú”³⁰⁹ előadás létrehozására törekszenek. Ezt a felfogást klasszikus operett játszásnak nevezi.

5.2. A színház nem múzeum

Az Operettszínházban úgy gondolják, szükség van a műfaj megújításra, de csak bizonyos kereteken belül. Amíg az '50-es években a frissítés annyit tett, hogy átdolgozták az elavult szövegek könyveket, ma épp ellenkezőjét jelenti. A cél megtisztítani a szöveget a korok szemantikai maradványaitól.³¹⁰ Mert ezen ragadványok miatt veszítették el eredeti izgalmasságukat a történetek. Az esetek nagy részében visszatérnek az eredetihez, a gyökerekhez, és a szövegek jelentős részét újrarendezik.

Ez történt a *Csárdáskirálynővel* is. A bemutatót 2002. október 2-án tartották. A darabot felújították és 2008. szeptember 19. óta mai napig műsoron van. Peller Károly elmondása szerint Kerényi Miklós Gábor az eredeti előadáshoz nyúlt vissza. Az igazgató-rendező azt látta jónak, ha a Kellér-Békeffy féle átdolgozás helyett – ami „antiarisztokrata viccgűjteménnyé”³¹¹ tette a szöveget, és a szerelmesek konfliktusa helyett

³⁰⁶ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

³⁰⁷ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

³⁰⁸ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

³⁰⁹ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

³¹⁰ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

³¹¹ Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008

az idős sztárszereplők nosztalgikus visszaemlékezését helyezte középpontba –, inkább az 1916-os szöveggönyv alapján dolgoznak. Kerényi óvatosan bánt ezzel a verzióval, mert „*nem szerette volna, hogy elveszen az Anhilte-Miska vonal*”. Ez egy merőben új kombináció. Anhilte és Miska nemhogy azelőtt nem találkoztak, mert Miska Cecíliával találkozott az ’54-es szöveggönyvben, de azóta se látták egymást soha, ugyanis „*volt a jogtulajdonosok részéről egy kérés, hogy a második felvonásban – ha már a régebbihez nyúlnak vissza – nem szeretnék látni a Miskát.*” Ekkor Kállay István dramaturg, író ötlete nyomán megszületett Alfonz, Miska ikertestvére, aki büntetlenül felbukkanhatott a darab egészében. Így egy, a két előző szöveggönyvtől eltérő harmadik változat született. A „*Hajmási Péter...*” például a második felvonásban kapott helyet. Anhilte éneklí Alfonzzal.

Elvárások mindig vannak a Csárdáskirálynő kapcsán. Különösképp egy olyan színpadon, ahol az ’50-es ’60-as években egy klasszikus előadás példátlan sikerszériát futott be. „*Ez sokszor nehéz, mert valakiben él egy előadás, és nem hajlandó egy másikat befogadni. Pedig tudomásul kell venni, hogy a színház nem múzeum. Pláne ennyi idő után, ez már 56 éve volt. Itt már több generáció felnőtt azóta, ma már teljesen mást gondolunk mi is, és a rendező is.*”³¹² Mai emberekről, mai embereknek szól az előadás a Bónit játszó Peller Károly szerint. „*Persze a kor régebbi, de akiket játszunk, akár mai emberek is lehetnének*”³¹³ ma is aktuálisak problémáik, konfliktusaik.

25. 21. ábra: Kállay Bori és a kar

5.3. „Szappanoperett”?

Anhilte szerepét alakító Kállay Bori tapasztalt operettszínésznő, egyértelmű nézeteket vall a műfajról: „*Az operett mese felnőtteknek. Eleganciát, stílust, viselkedést lehet belőle tanulni. És nem akar üzeni semmit. Nem akar nevelni, csak szórakoztatni, elandalítani.*”³¹⁴ Ugyanakkor azt leszögezi: „*Az operettet nagyon jól kell tudni játszani, mert nagyon könnyen válik belőle giccses és gagyí előadás.*”³¹⁵ Kollegája is osztja véleményét. „*Az operett jó értelemben vett mesevilág. Valami szépséget kell tükrözzön. Ez egy kikapcsolódás. Szoktam*

³¹² Interjú Peller Károly operettszínésszel

³¹³ Interjú Peller Károly operettszínésszel

³¹⁴ Kállay Bori. Sztársáv, 2009.10.21.

³¹⁵ Kállay Bori. Sztársáv, 2009.10.21.

hasonlítani a szappanoperához. Tudom, hogy mi lesz, de akkor is érdekel.” Szakmán belül szögesen ellentétes vélemények léteznek. Sáfár Mónika, aki prózai színészként indult, a kaposvári előadás után az Operettszínházban is eljátszotta a *Csárdáskirálynő* Szilviáját, gyökeresen másképp gondolkodik. *„Nem szappanopera az operett. Egyáltalán nem az. A kaposvári Csárdáskirálynőből látszik, hogy nem az.”* A színésznő szerint egy operett előadás jóval többet jelent annál, hogy *„elbohóckodok, fellendítem a lábamat és a néző tapsol. Ez olcsó. Olcsóvá tettük az operettet. Annak a jogán beszélek csak róla, hogy én magam is csinálom.”*³¹⁶ Többről szól az operettjátszás annál, hogy kielégítsük a közönségigényeket.

*„Nagyon nehéz harcolni a nézőkért. Nyilván szeretnénk nagyon színvonalasat csinálni, de közben olyat, amit meg is néznek. Nehéz azt a pengeélt megtalálni, ami a közönségsikert a művésztől elválasztja. [...] A kaposvári előadást is szerettem. Az Operettszínházban biztos nem mutatnék be egy ilyet, de mint kísérlet, mint a helyzetek teljes eltolása nekem nagyon tetszett. De mégiscsak ez a műfajnak a fő háza [...] és azt gondolom, hogy az esti siker meg a nézőszám végül is a színház vezetését meg minket igazol.”*³¹⁷

*„Ahogy az operett egész stábjja, előállítási módja és zsargonja a konfekcióra vezethető vissza, ugyanígy maguk a darabok is a konfekció-közönségre kacsintottak mindig, ideális publikumukat keresve”*³¹⁸ – írja Theodor Adorno. Ha ebben a sablonban gondolkodunk, akkor a Budapesti Operettszínház is egyfajta konfekció színház, melyben ebbe illő operetteket játszanak a biztos eladhatóság kedvéért, és ebbe a konfekcióba nem férnek bele a Kaposvár-féle elkalandozások. Az ideológia, hogy minél szélesebb körrel szeretnék megismertetni a műfajt, nem elítélhető. De ahogy Kállay Bori is felhívta a figyelmet, nagyon keskeny mezsgye választja el a klasszikus operettjátszást a giccstől, olcsóságtól.

Az, hogy a nézők elégedettek, nem értelmezhető érték- és színvonalmértékként, mert sajnos a közönség nagy része nem használja a kulturális terméket, hanem kritikátlanul fogyasztja. Ha a rendező értelmez, és nem csak azt mutatja meg, amit a néző a pénzéért elvár, azt kikéri maguknak – ahogy ez a kaposvári előadás kapcsán is történt. Nem mintha a „boldogvégű” operetthez nem kellene ötlet és munka, ahogyan sajátos „rendezői operett” is lehet olcsó és hazug. Mégis, ha dűl a szerelem, és a jókedv, a néző *„hajlamos elnézni és elfogadni, sőt: akár rajongani is képes az olcsóságért”* és a közönséget lenéző alkotói attitűdért.³¹⁹ *„Pusztán az, hogy kielégíti valami a közönségigényt, kevés. Most már nagyon könnyű a közönségigényt kielégíteni. A közönség, a nézők – nem lebecsülendő – nem csak azért jönnek a színházba, hogy kielégítsék az igényeiket. Ennél többről van szó és ennél az*

³¹⁶ Interjú Sáfár Mónika színésznővel

³¹⁷ Interjú Peller Károly operettszínésszel

³¹⁸ Csáky M. 1999: 17.

³¹⁹ Ugrai – Nyulassy 2009

élet mindig komplikáltabb. Arról van szó, hogy egyszer csak észre se vegye és irányítva van, terelgetve van az ő ízlése. Nevelni kell.”³²⁰

Azoknak, akik a nézők igényire hivatkoznak, nem szabad elfelejteniük, hogy a színházba járók ízlését, az ott látottak formálják. Az alkotók nevelik ki a közönséget, hosszú távon ők határozzák meg az igényeiket. Nagy baj, ha a nézőknek olcsó élményekre van igénye – de erről elsősorban az tehet, aki erre hivatkozik.³²¹

5.4. Jellemábrázolás kontra énektudás – kritikai tükrök

Az elmúlt évek előadásairól az egyik reprezentáns szakmai lapban – a Színház című folyóiratban – megjelent kritikákból kitűnik az Operettszínház produkcióinak ellentmondásossága. És ez nem csak az operett, mint műfaj ambivalens megítélésének köszönhető.

26. 22. ábra: Petridisz Hrisztosz, Faragó András,
Kállay Rózi és Paller Károly

Számba véve az írásokat két egyértelmű megállapítás tehető. Az egyik, hogy a körítés, a díszek, az effektek és a tömegjelenetek rendkívül látványossá, már-már turisztikai attrakcióvá teszik az előadásokat – és ez helytálló, hiszen a darabjaik valóban világra szóló attrakciók, végigjárják Európa nagyvárosait és gyakori vendégek például Japánban is. Rendkívül sikeresek. Ám rendszerint egybehangzó vélekedés, hogy Budapesten „kettévált az operettszínész és a színész fogalma”³²² A színészközpontú, gondosan kidolgozott, színészilag felépített előadások ma már lehetetlenek, „mert az operettszínészek szakmai tudása nem elég alapos.”³²³ A kritikusok egy része nem vár egyebet, mint az operettben hagyományosan nagy hatásokat: „emelt hangú hóbörgések, gigantikus mimikai gesztusok és orbitális spétek”³²⁴ Ezzel szemben vannak, akik szóvá teszik az „avított játékmódot [...], régi, levitézlett színjátszást”³²⁵ Megállapítják, hogy az operettszínészek inkább éneklésre vannak trenírozva, mint jellemábrázolásra. Ezen túl „legfeljebb némi illúziókeltő pózolásra, egy-egy klisészerű

³²⁰ Interjú Sáfár Mónika színésznővel

³²¹ Ugrai – Nyulassy 2009

³²² Ugrai – Nyulassy 2009

³²³ Ugrai – Nyulassy 2009

³²⁴ Stuber 2008 (Színház 2008/10. 19.)

³²⁵ Csont 2005 (Színház 2005/11. 52.)

bonvivános, primadonnás avagy dívás megmozdulásra vállalkoznak”.³²⁶ Igen helytállóan tűnik a megállapítás: olcsóvá tettük az operettet. A színház operett előadásaira egyre jellemzőbb, hogy a kitűzött maibb hangvétel elsősorban csak néhány prózai színész vendégszereplésében van jelen. A profi prózai színész, pláne a technika segítségével, valamennyire még énekelni is tud, néhány egyszerűbb tánc lépésre is megtanítható, viszont a *„játék, az emberábrázolás terén összehasonlíthatatlan fölényben van a főállású operettszínészekhez képest*”.³²⁷ Úgy tűnik, maguk a kritikusok sem értenek egyet abban, mit lehet, és mit kell elvárni egy operett előadástól. A hagyományos, eltúlzott hatásosságot, vagy a színvonalas színészi játékot? A döntést megkönnyíti, ha az igazgató által megfogalmazott programhoz mérjük a megvalósítást. Eszerint abban rendkívül eredményes a színház, hogy díszletben, világításban, koreográfiában, sőt, a zenei tempók megválasztásában is mai, konfliktusgazdag, zeneileg magas színvonalú előadások születnek. Másrészről csöppet sem igaz rájuk – ami kitűzött céljuk –, hogy életszerűek, és színházilag magas színvonalúak lennének. *„Ahol koros szubrettek gurulnak a színpadon, a hangkibocsátás ágáló mozdulatokkal jár, a szenvedélyt a karok félmagas előrenyújtása jelzi, és a prózai megszólalás a normális beszédhang fölött egy oktávval, illetve a zajártalom határát súroló decibelértéken történik, ott valóban nem lehet zenés színházról beszélni.*”³²⁸ Így sikkad több előadásuk a Kerényi Miklós Gábor által említett első – kerülendő – kategóriába a muzeális, poros, nosztalgikus, színházi értelemben kevésbé értékes előadások közé.

Minden igyekezet és elismerésre méltó munka ellenére nem lehet megfelekedni arról az alapvető tényről, hogy az operett is színház. És, hogy *„az operett-előadásnak – lehet, hogy paradox módon? – ugyanaz a titka, mint a nem-operettnek: a jó színész. Lehet bármilyen blőd a sztori, a jó színésznek elhiszem – és el kell hinned, ha nem mondja, hanem énekli, akkor is.*”³²⁹

---

³²⁶ Stuber 2004 (Színház 2004/7. 31.)

³²⁷ Szántó 2003 (Színház 2003/3 23.)

³²⁸ Koltai 2001 (Színház 2001/11 38.)

³²⁹ Csáky J. 2008

5. Kérdőíves felmérés

A kérdőívet azzal a kutatási céllal készítettem, hogy megtudjam, miként látják az operettet a nézők, milyen a hazai operettjátás helyzete, mik az előnyei, hibái és lehetőségei. Kíváncsi voltam, milyennek találják az előadásokat. Elégedettek-e színvonallal és milyen javaslatok vannak. Azt próbáltam végső soron kideríteni, hogyan látják, milyen módon lehet az operett túlélője a musical térhódításának hazánkban, kell-e, hogy túlélője legyen. Néhány kérdésben kitértem az 1993-as kaposvári Csárdáskirálynő előadásra is. Az érdekeltekkel kapcsolatban, miként tekint az operettek közönsége az „alternatívabb feldolgozásokra”, modernizációs kísérletekre

A vizsgálatot a Budapesti Operettszínház közönségének körében végeztem, a színház előadásaira irányul a legtöbb kérdés. A vizsgálat fóruma a világháló volt. Online kutatást végeztem. Ez nyilván torzítja majd a mintát, hiszen csak az internetkapcsolattal rendelkezőknek volt módja válaszolni a kérdésekre. Az online kérdőívet olyan közösségi fórumokra helyeztem el, ahol a közösség tagjai valamely zenés színház látogatói. Bizonyára olyan tagok is kitöltötték, akik nem feltétlen zenés színházban láttak zenés színdarabot. Huszonöt kérdést tettem fel. Ezek között szerepelt egyválasztós, többválasztós és nyitott, kifejtős választ igénylő kérdés is. Az anonimitás biztosítottam. Előzőleg 150 fős mintavételt terveztem. 2010. májustól szeptemberig tartó időintervallum alatt 174 kitöltője volt a kérdőívnek.

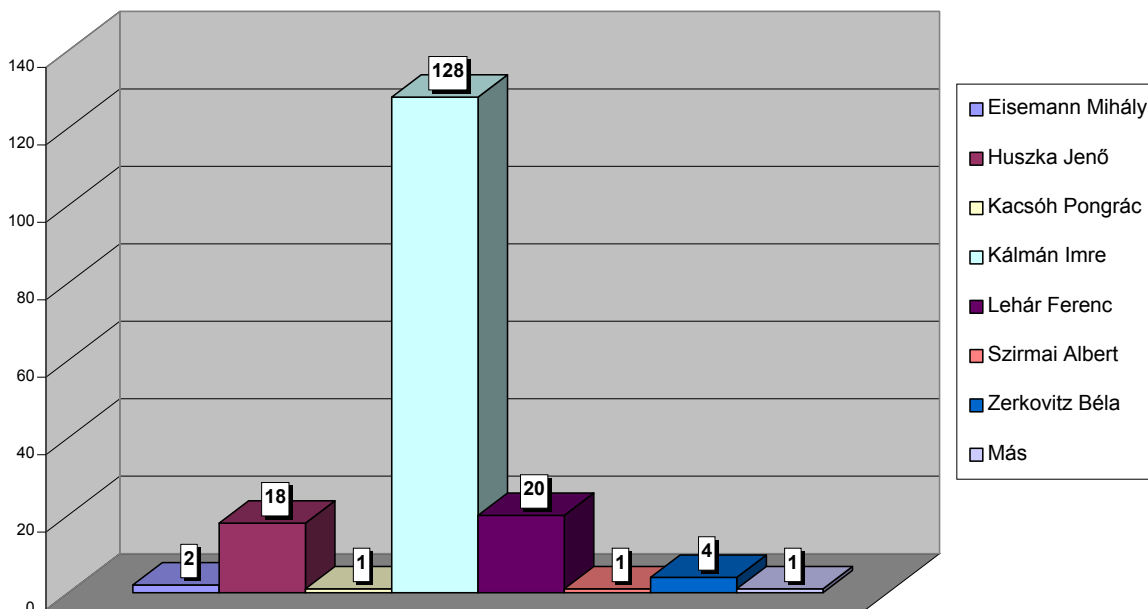
A válaszadók nagy része rendkívül együttműködő és konstruktív volt. A kérdőív végén biztosított egyéb megjegyzés rovatot sokan kihasználták, hogy megosszák egyéb gondolataikat a témával kapcsolatban. Ebből is látszik, hogy a zenés színházat látogatók körében sokakat foglalkoztat a kérdéskör.

5.1. Kiértékelés

Az 1-2-3-4. kérdések arra irányultak, hogy a zenés színházi előadások látogatóinak körében, hogy ismerik-e az operett műfajt. Kedvelik-e a műfajt, láttak-e már operett előadást és milyen gyakran néznek operettet. 64,5% jól ismeri a műfajt, 35% hallott már róla vagy látott már operett előadást, 0,5% pedig egyáltalán nem ismeri a műfajt. 83% kedveli az operettet, 4% nem kedveli, 9% semleges viszonyul a műfajhoz. 4% nem válaszolt a

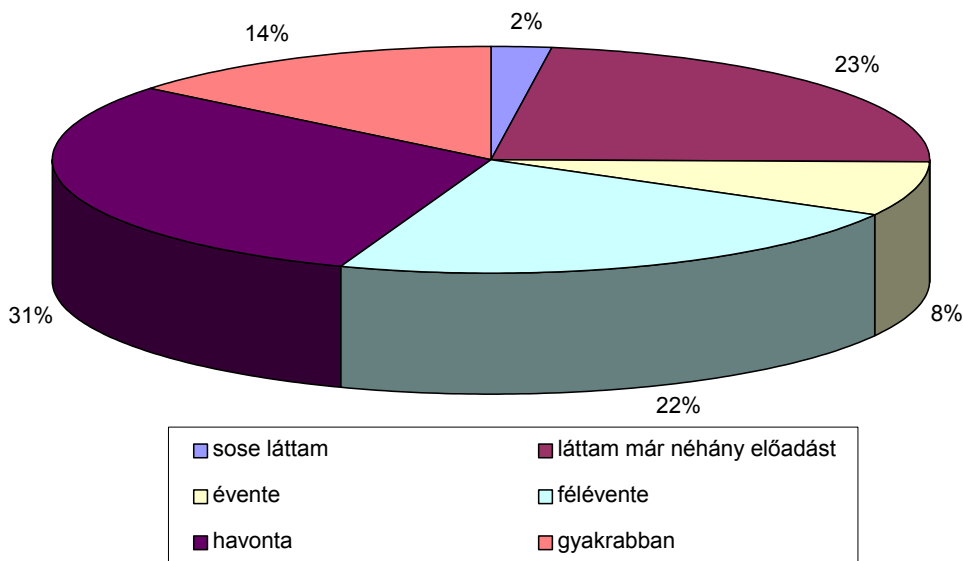
kérdésre. Abban a kérdésben, hogy kit tartanak a legnagyobb magyar operettszerzőnek, kiugróan sokan Kálmán Imrét nevezték meg. Dobogós volt még Lehár Ferenc és Huszka Jenő.

3.) Ön szerint kit tekinthetünk a legnagyobb magyar operettszerzőnek?

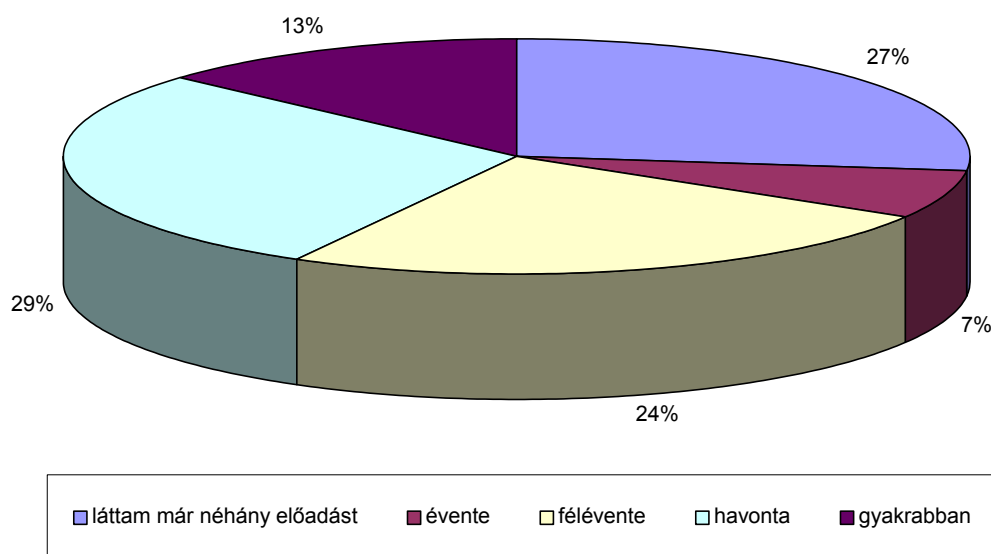
Annak aránya, hogy milyen gyakorisággal néznek operettet a kitöltők így alakult:

4.) Milyen gyakran néz operettet színházban?

A válaszadók 94%-a látott, 6% nem látott még operettet a Budapesti Operettszínházban. Ebből az adatból világosan látszik, hogy az előzetes tervek szerint sikerült megszólítani a Budapesti Operettszínház közönségét. Arra vonatkozóan, hogy milyen gyakran néznek a fenti színházban operett előadást a következő arányú válaszok születtek:

6.) Milyen gyakorisággal néz operettet a Budapesti Operettszínházban?

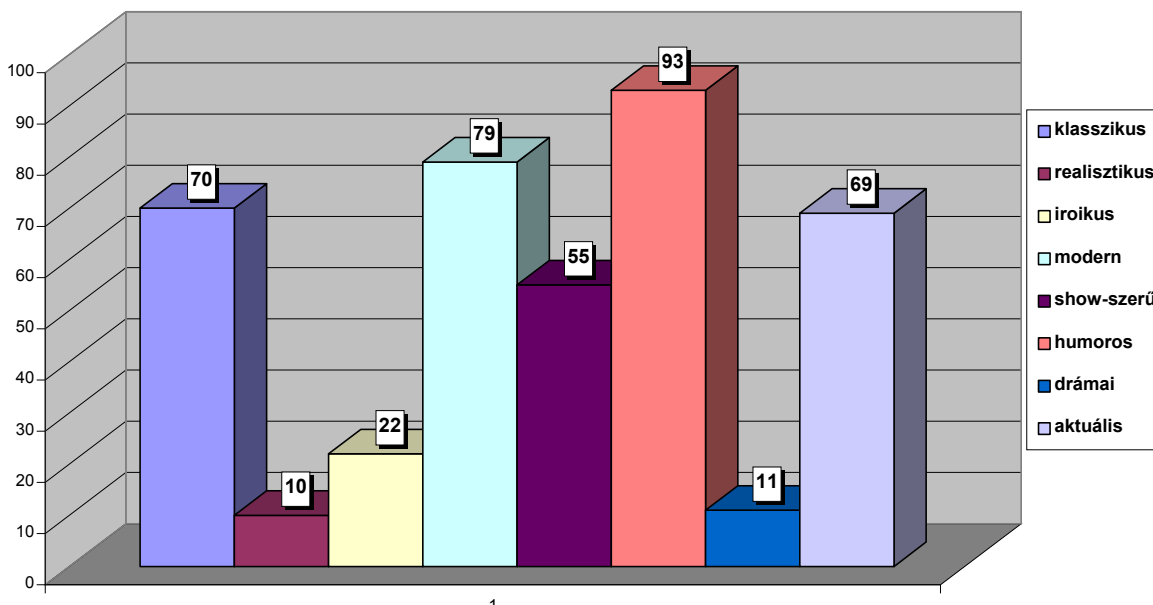

A 7. kérdés arra vonatkozott, hogy a kitöltőknek tetszenek-e azok az operett előadások, amelyeket a Budapesti Operettszínházban láttak. Igennel 70% válaszolt, nemmel 9%, a „változó” lehetőséget 14% választotta. 7% nem válaszolt.

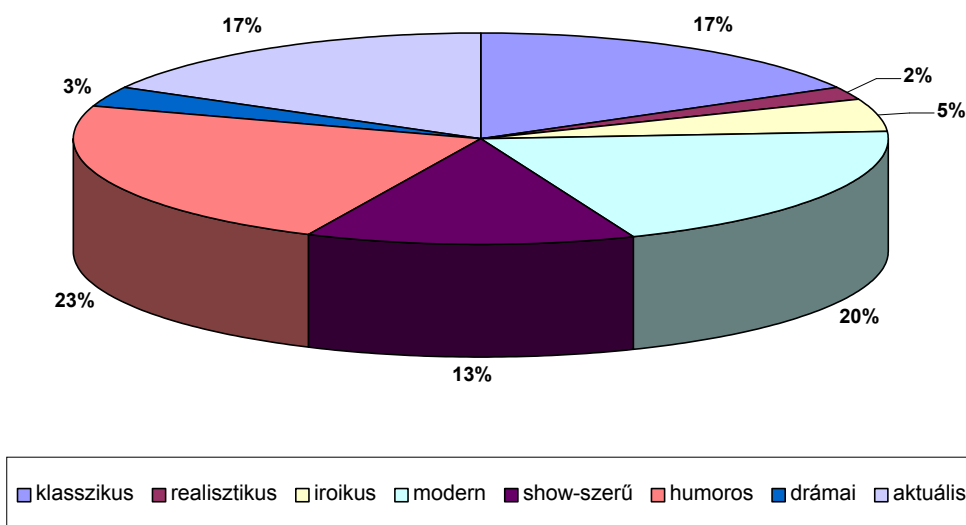
A 8. és a 20. kérdés azt vizsgálta, hogy milyennek tartják (stílusban) a nézők a Budapesti Operettszínház operett előadásait. Az felső grafikonon a válaszok száma szerinti értékelés látható, az alsón ezek aránya egymáshoz. Jól látható, hogy a nagy többség semmit sem hiányol a Budapesti Operettszínház operett-előadásáiból. A két grafikonból kitűnik, hogy a nézők leginkább humorosnak, aktuálisnak és furcsa módon látszólag egymásnak két ellentmondó jellemzőt is nagy arányban megjelöltek a klasszikust és a modernet.

Legkevésbé jellemző az előadásokra, hogy drámaiak és realiztikusak. A harmadik ábra azt mutatja, mit hiányolnak a színrevitelekből.

8.) Hova sorolná a Budapesti Operettszínház operett-feldolgozásait?
(Több választ is megjelölhet!)

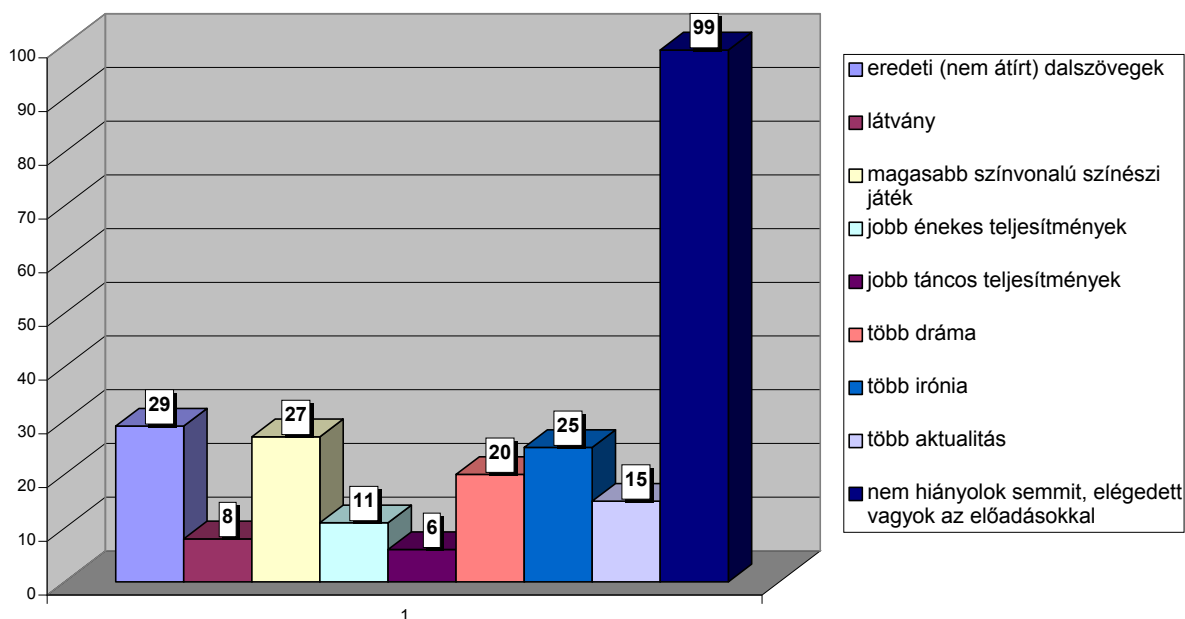

8.) Hova sorolná a Budapesti Operettszínház operett-feldolgozásait?
(Több választ is megjelölhet!)

Egyértelműen látszik, hogy a nézők nagy része teljesen elégedett azokkal az operett-feldolgozásokkal, amelyeket a Budapesti Operettszínház színpadán lát. Akik nem elégedettek, azok a nem átfert, eredeti dalszövegeket, több iróniát, drámát és magasabb színvonalú színészi játékot hiányolnak leginkább.

20.) Mi az, amit esetleg hiányol a Budapesti Operettszínház operett-előadásaiból?
(Több választ is megjelölhet!)

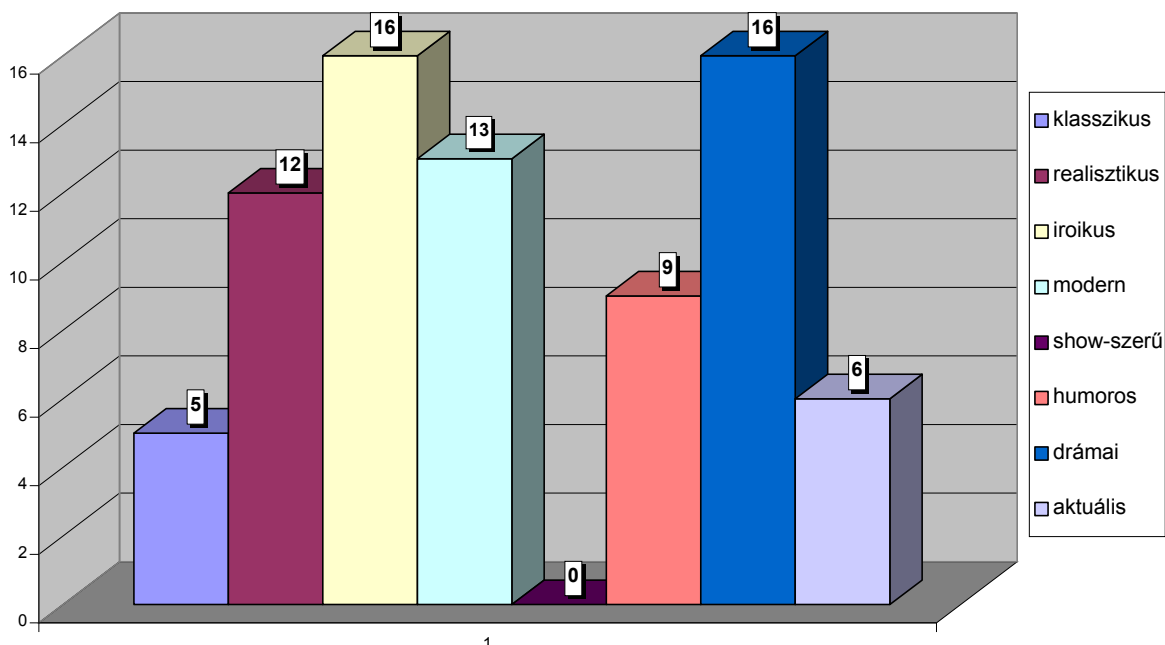

A 9-10-11. kérdésekben arra voltam kíváncsi, más színházakban láttak-e már operett előadást, és ha láttak, akkor hol. Valamint, hogy elnyerte-e tetszésüket a máshol látott előadás. 50% látott és 50% nem látott más színházban operettet az ország összes vidéki színházát és vándor színtársulatát megemlézték, valamint több budapesti színházat is. 70%-nak tetszett a máshol látott operett, 21%-nak nem tetszett, 9% nem válaszolt a kérdésre.

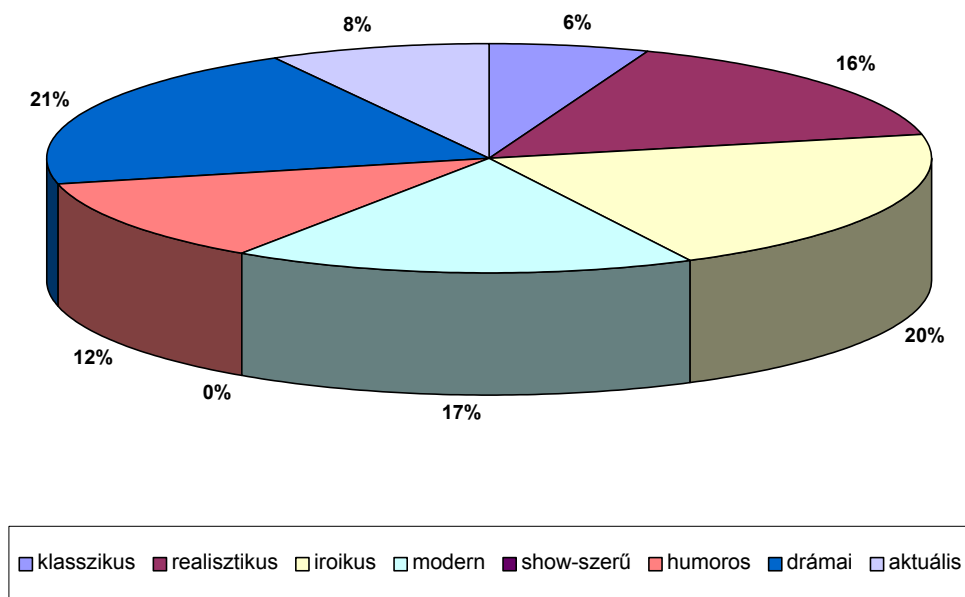
A 12-13-14-15-16. kérdések az 1993-as kaposvári „Csárdáskirálynő 1916” előadásra vonatkoztak. A válaszadók 36%-a ismeri vagy hallott már az említett előadásról, 64% nem ismeri, és nem is hallott róla. Azok közül, akik ismerik az említett előadást, 48%-a látta, 52% csak hallott róla. Arra a kérdésre, hogy tetszett-e nekik a feldolgozás 61% igennel, 32% nemmel válaszolt. 7% pedig nem válaszolt. Hogy milyennek találták az előadást, az alábbi két grafikon mutatja. Az felső grafikonon a válaszok száma szerinti értékelés látható, az alsón

ezek aránya egymáshoz. A kaposvári előadás legfőbb jellemzőinek az iróniát és drámát tartják. És legkevésbé sem show-szerű és klasszikus a válaszadók szerint.

16.) Ha látta, milyenek találta? (Több választ is megjelölhet)

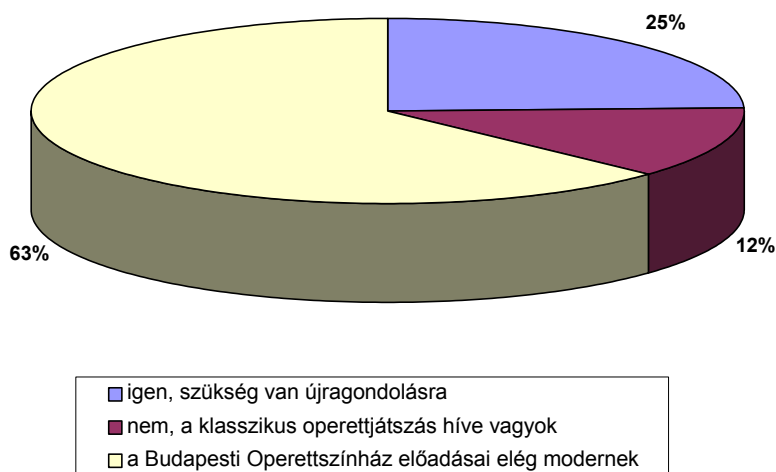

16.) Ha látta, milyenek találta?

A 17-18-19. kérdések arra irányultak, hogy miként látják a válaszadók, szükség van-e hazai operett játszás megújítására, modernizációjára, megnéznének-e egy ilyen előadást általában és szívesen látnának-e egy ilyet a Budapesti Operettszínház színpadán. 54% szerint szükség van a magyar operett játszás megújítására, 31% szerint nincs rá szükség. 15% nem válaszolt. A válaszolók 82%-a megnézne egy aktualizált, újragondolt, esetleg fanyar, ironikus operett-előadást, 18%-a nem lenne kíváncsi ilyenre. Hogy az Budapesti Operettszínház színpadán szívesen látnának-e egy ilyen előadást, arról az alábbiak szerint oszlanak meg a vélemények:

19.) Szívesen venné, ha a Budapesti Operettszínház repertoárján évente egy újragondolt, modernizált feldolgozású operett-előadás is szerepelne?

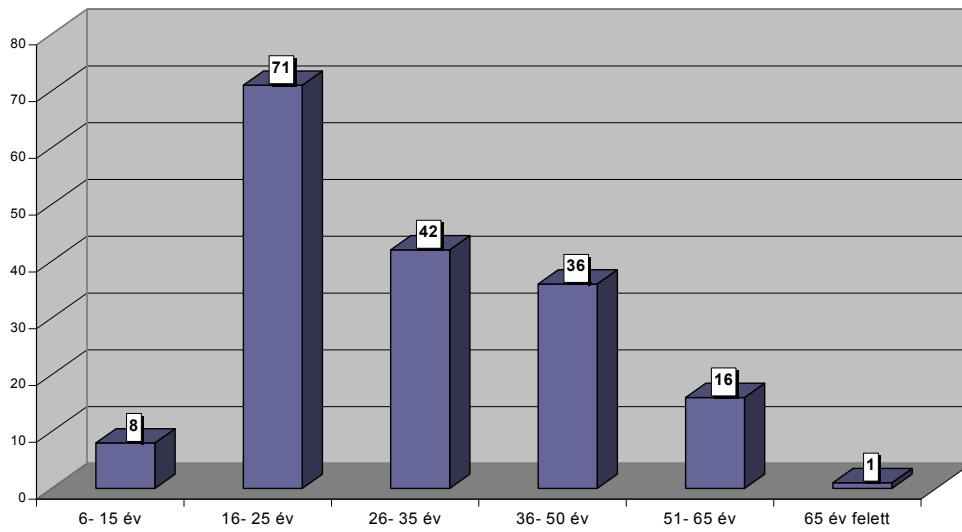

A 21-22. kérdésekben arra kérdeztem rá, hallottak-e arról, hogy Cseke Péter, a kecskeméti Katona József Színház igazgatója, kiírt egy operett pályázatot, hogy új magyar operettek szülessenek; valamint arra, hogyan látják, van-e jövője ennek a kezdeményezésnek. A válaszolók 72% nem hallott a pályázatról, 28% hallott róla. 56% gondolja úgy, van jövője ennek a kezdeményezésnek, 20% szerint nincs, 24% nem válaszolt a kérdésre.

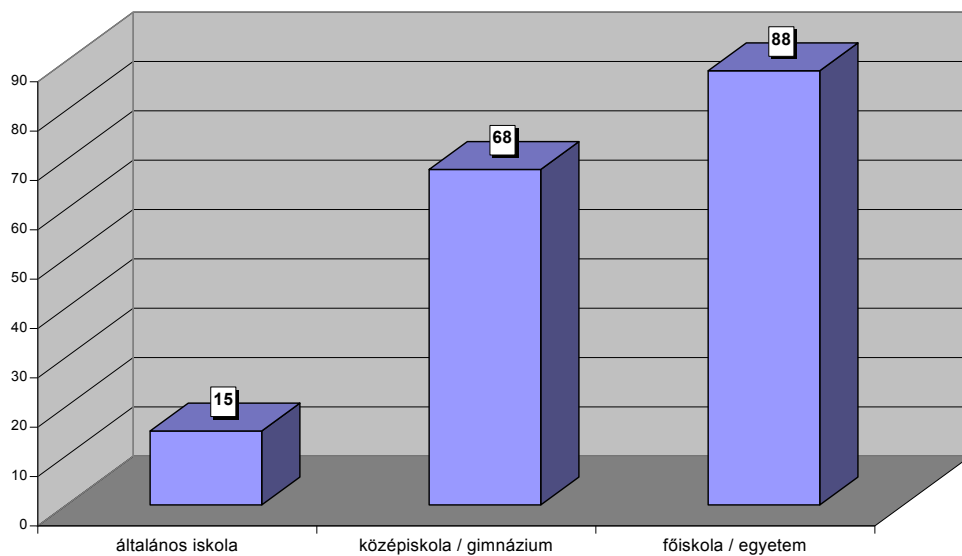
A 23-24-25. kérdések a személyes adatokra vonatkoznak. A válaszadók 85%-a nő, 13%-a férfi. 2% nem válaszolt a kérdésre. Ez az adat is jól mutatja, hogy a színház iránti érdeklődésben vannak különbségek a férfiak és nők között. Talán nem túlzás azt állítani, hogy itt beigazolódott egy szubjektív tapasztalat, amely az operettek látogatóiról fogalmazódhat meg bennünk egy-egy előadás közönsége láttán: az operett kedvelők jelentős többsége nő. Ez természetesen következhet a sajátosan romantikus történetvezetéséből.

Az kitöltők életkori és iskolázottsági aránya következőképp alakult:

24.) Az ön kora:

25.) Az ön legmagasabb iskolai végzettsége:

A két ábra alapján kivehetőek az előre várt torzulások. Miszerint az operettet nézők nagy része aligha 16-25 év közötti és ugyanígy valószínűtlen, hogy nagy részük egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezik. Ellenben ez a két kategória az, amelyik leginkább hozzáfér az internethez és használja is. A minta nagysága miatt ez valószínűleg nem befolyásolja döntő mértékben a többi kérdéskör eredményeit.

6. Összegzés

Nehéz feladat ma operettet játszani. Születésekor az aktuális társadalmi és politikai rendszer szatírájaként indult a műfaj. Az I. világháborút követően a nosztalgia tárgya lett – a boldog békeidők hangulatának visszaidézője. Majd a kommunizmus a propagandaeszkövévé tette, pozíciójának erősítésére használta. „*A rákényszerített konzervatív-nosztalgikus értelmezéssel és a neveltségességbe hajló színi megjelenítésével új üzenetet kellett közvetítenie, az lett a feladata, hogy a jelen számára megkeresítse a múltat.*”³³⁰ Így aztán elveszítette a párizsi és bécsi operettre oly’ sajátosan jellemző csípős iróniát. Később elfordult a rendszer az operettektől. Kegyvesztett műfaj lett. Majd elbitorolta helyét a musical, egy új szellemiség hirdetője.

Kulturális-zenei érték. Bár erről másfél százados magyar történelme során megoszlottak a vélemények, azzal talán senki sem vitatkozik, hogy mint a 19. század nagy részének egyik fő tudatformáló ereje, megkerülhetetlen. Ma, akik újra felfedezték értékeit és a műfaj megmentésén fáradoznak, nehéz feladat előtt állnak. Ezer irányból tépte a műfajt az évtizedek szele, ezért nehéz meghatározni, minek is tekintsük. Szatírának, drámának, vígjátéknak, zenés játéknak? Nehéz identitást adni neki, így pedig nehéz megtalálni, milyen módon kell megközelíteni.

Aktuális kérdéskör az operett megújításának lehetősége a Budapesti Operettszínház számára, ennek jele, hogy novemberben tartották a „Kritikusok workshopja” című rendezvényüket, ahol olyan szakírókat láttak vendégül, akik színházzal vagy zenével foglalkoznak, a céljuk pedig az volt, hogy őket kérdezzék: milyennek látják a műfajt, a színházat, a magyar operettjátszást.

Egyetértek Kerényi Miklós Gáborral abban, hogy sziruposan, édesen, semmitmondóan, csupán nosztalgiából nem szabad operett játszani, mert akkor mostani közönségével együtt hamar kihal. Abban is egyetértek, hogy a műfajt meg kell újítani, s ennek egy lehetséges járható útja, ha visszanyúlunk az eredeti anyagokhoz és azokat megpróbáljuk megtölteni aktuális tartalommal, ezzel közelebb hozni a ma emberéhez. Vannak új kezdeményezések, melyeknek sorsa a jövőben dől el. Ilyen a kecskeméti Katona József Színház operett-pályázata, amelyre új művek beérkezését várják. Áttörést jelent-e majd a kezdeményezés, kérdéses. Ahogyan az is, lehet-e ma – az utolsó hagyományos értelemben vett operettek születése után évtizedekkel – egy merőben más társadalmi és kulturális

---

³³⁰ Csáky M. 1999: 260.

közegben autentikusan operettet írni. Talán ennél egyszerűbb utak is elvezetnek a műfaj modernizációjához.

Én hiányolom az operett megújításának egy másik, a Mohácsi-féle *Csárdaskirálynő* óta tagadhatatlanul járható útját. Osztom azoknak a véleményét, akik várják az operettet a komoly színházi feldolgozások sorába. Oda, ahol több a cél szimpla szórakoztatásnál. Ahol igyekeznek túlmutatni az egyébként fontos hagyományőrzésen és keresik a módját, hogy miként lehet valódivá, kevésbé elrugaszkodottá dolgozni a történeteket. Ahol a színészi kreativitás és a rendezői látásmód többet kíván annál, hogy elénekeljük-eltáncoljuk az operettet.

Amint megszűnt az a társadalmi, politikai, kulturális közeg, amely megteremtette az operett műfaját, máris igény támadt a "modernizálására". A három tárgyalt kísérlet különböző módszereket alkalmazott a probléma megoldására, de több helyütt kapcsolódtak egymáshoz, építkeztek a másik eredményeiből. Nem az a feladat, hogy eldöntsük, melyik út a helyes, melyik irány a leginkább járható, sokkal inkább, hogy a metszéspontokat megtaláljuk, a diskurzust felerősítsük, teret engedjünk a kísérletezésnek, így jöjjön létre új minőség és maradjon fenn az operett.

Felhasznált irodalom

1. Csáky, Moritz (1999): Az operett ideológiája és a bécsi modernség. Európa Kiadó.
2. Gál György Sándor - Somogyi Vilmos (1976): Operettek könyve. Zeneműkiadó.
3. Gerő András - Hargitai Dorottya - Gajdó Tamás (2006): A Csárdáskirálynő –Egy monarchikum története. Pannonica Kiadó.
4. Rátonyi Róbert (1984): Operett. I. k. Budapest. Zeneműkiadó.
5. Rátonyi Róbert (1984): Operett. II. k. Budapest. Zeneműkiadó.
6. Hanák Péter (1997): A bécsi és a budapesti operett kultúrtörténeti helye. Budapesti Negyed. Budapest Főváros Levéltárának online archívuma. URL: <http://bfl.archivportal.hu/id-252-hanak-peter-becsi-es-budapesti-operett.html#fo40> [2010.10.4.]
7. Lányi Viktor (1925): Leo Fall és a Bécsi Operett, Nyugat XVIII. évf. 18. Elektronikus Periodika Adatbázis Archívum. URL: <http://www.epa.hu/00000/00022/00380/11656.htm> [2010.10.4.]
8. Takács István (1980): A Csárdáskirálynő – egykor és most. Színház. 1980/5. 18-26. o.
9. Ugrai István - Nyulassy Attila: Elkoncertesedés - a magyarországi operett- és musicalvilágról. Színház 2009. október. [online] URL: http://www.szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=35393:elkoncertesedes&catid=35:2009-oktober&Itemid=7 [2010.10.4.]
10. Csáky Judit: Hanna örül (Lehár Ferenc: Vig özvegy). Revizor Kritikai Portál 2008.03.23. URL: http://www.revizoronline.hu/hu/cikk/251/lehar-ferenc-a-vig-ozvegy-budapesti-operettszinhaz/?label_id=1353&first=0 [2010.10.4.]
11. Csont András: Örömelven innen és túl (Johann Strauss: Dr. Böregér). Színház 2005/11. 50-53.
12. Koltai Tamás: Chips with everything. Színház 2001/11. 38-44.
13. Kornya István: A Csárdáskirálynő Miskolcon. Népszabadság Online, 2005. október 28.
14. Stuber Andrea: Nő, nő (Lehár Ferenc: A víg özvegy). Színház 2008/10. 18-20.
15. Stuber Andrea: A vágy itt az úr. (Ábrahám Pál: Bál a Savoyban). Színház 2004/7. 30-31.
16. Szántó Judit: Örökzöldek prózai színpadon. Színház 2003/3. 23-25.

Egyéb források:

- 17.** Interjú Sáfár Mónika színésznővel 2010. augusztus 11-én, készítette Borbély Krisztina.
- 18.** Interjú Peller Károly operettszínésszel 2010. augusztus 10-én, készítette Borbély Krisztina.
- 19.** Interjú Mohácsi János rendezővel 2010. augusztus 27-én, készítette Borbély Krisztina.
- 20.** Kállay István, Kállay Bori, Molnár Piroska. Sztársáv, 2009. [online] URL: http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/10/21/21/Sztarsav_2009_oktober_21__Kallay_Istvan_Mehes.aspx [2010.10.4.]
- 21.** Budapesti Operettszínház honlapja [online]
URL: <http://www.operettszinhaz.hu/operett.php?pid=read&hId=389> [2010.10.4.].
- 22.** Kálmán Imre – Leo Stein – Jenbach Béla – Gábor Andor: A „Csárdáskirályné” szövegkönyv, 1916
- 23.** Kálmán Imre – Leo Stein – Jenbach Béla – Gábor Andor – Békeffy István – Kellér Dezső: Csárdáskirálynő szövegkönyv, 1954
- 24.** Kerényi Miklós Gábor pályázata a Budapesti Operettszínház főigazgatói posztjára 2008. [online] URL: <http://www.operettszinhaz.hu/upload/keropalyazat.pdf> [2010.10.4.]

Ábrajegyzék

- 1. ábra: A Savoy Theatre plakátja, 1899..... 204**
Forrás: <http://www.gettyimages.com/detail/3296216/Hulton-Archive> [2010.10.4.]
- 2. ábra: A Király Színház 206**
Forrás: <http://www.erzsebetvaros.hu/?module=news&action=show&nid=1095>
[2010.10.4.]
- 3. ábra: Kálmán Imre és családja 207**
Forrás: <http://www.ozg-orpheus.nl/orpheus/image-la/KALMAN-Emmerich14-w1001xh665.jpg> [2010.10.4.]
- 4. ábra: Kosáry Emmy a Király Színház Csárdáskirályné előadásában (1916) .. 209**
Forrás: Gerő András – Hargitai Dorottya – Gajdó Tamás: A Csárdáskirálynő (képjegyzék)
- 5. ábra: Honthy Hanna és Feleki Kamill a Fővárosi Operettszínház Csárdáskirálynő előadásában (1954) 213**
Forrás: <http://mayablogja-2.freeblog.hu/page/352/> [2010.10.4.]
- 6. ábra: Honthy Hanna, Németh Marika és Borvető János a Fővárosi Operettszínház Csárdáskirálynő előadásában (1954)..... 215**
Forrás: <http://mayablogja-2.freeblog.hu/page/352/> [2010.10.4.]
- 7. ábra: Molnár Piroska, Kulka János és Sáfár Mónika a kaposvári Csiky Gergely Színház Csárdáskirálynő 1916 c. előadásában (1993)..... 218**
Forrás: <http://kep.tar.hu/colored/50374662#2> [2010.10.4.]
- 8. ábra: Sáfár Mónika és Molnár Piroska a kaposvári Csiky Gergely Színház Csárdáskirálynő 1916 c. előadásában (1993)..... 220**
Forrás: <http://kep.tar.hu/colored/50374662#2> [2010.10.4.]
- 9. ábra: Kállay Bori a Budapesti Operettszínház Csárdáskirálynő előadásában (2008) 223**
Forrás: <http://operett.hu/galeria.php?kategoria=124&kep=3008&tol=0> [2010.10.4.]
- 10. ábra: Petridisz Hrisztosz, Faragó András, Kállay Bori és Peller Károly a Budapesti Operettszínház Csárdáskirálynő előadásában (2008)..... 225**
Forrás: <http://operett.hu/galeria.php?kategoria=124&kep=2994&tol=20> [2010.10.4.]

Köszönetnyilvánítás

Ezúton mondok köszönetet témavezetőmnek, Csótiné Belovári Anitának, aki mind elméleti, mind gyakorlati tekintetben nagy segítségemre volt a munka folyamán. Lelkesedése, bátorítása és folyamatos gondozó munkája nélkül a dolgozat nem jöhetett volna létre.

Hálás vagyok a szakma képviselőinek, Sáfár Mónikának, Mohácsi Jánosnak és Peller Károlynak, hogy konstruktív és őszinte beszélgetéseinken teljesebb képet kaphattam a felvetett téma aktualitásáról és megismerhettem gyökeresen más látásmódokat.

Végül köszönettel tatozom a kérdőív kitöltőinek, akik válaszaikkal hozzájárultak ahhoz, hogy a kutatás során felmerülő kérdéseket más aspektusból is megválaszolhassam.

A diákköri dolgozat alapjául szolgáló projekt az Európai Unió Támogatásával, az Európai Szociális Alap tárfinanszírozásával valósul meg.

Mellékletek

A bemutatók szereposztása

1916. november 3. Király Színház, Budapest

Lippart Weilersheim herceg	Szirmay Imre
Anhilta, a felesége	Gerő Ida
Edvin Ronald	Király Ernő
Vereczky Szilvia	Kosáry Emmi
Stazi Grófnő	Szentgyörgyi Ida
Bóni	Rátkai Márton
Kerekes Ferkó	Latabár Árpád
Rendező: Czakó Gyula ³³¹	

1954. november 12. Fővárosi Operettszínház, Budapest

Cecília	Honthy Hanna
Herceg	Csákányi László
Szilvia	Németh Marika / Karácsonyi Magda
Edvin	Borvető János / Baksay Árpád
Bóni	Ráttonyi Róbert
Stázi	Gyenes Magda
Főherceg	Ferencz László
Tábornok	Győző László
Mika	Feleki Kamill
Feri bácsi	Homm Pál
Rendező: Szinetár Miklós ³³²	

---

³³¹ Gerő-Hargitai-Gajdó: i.m. 30. o.

³³² Gerő-Hargitai-Gajdó: i.m. 41. o

1993. április 23. Csiky Gergely Színház, Kaposvár

Ferdinánd főherceg	Karácsony Tamás
Leopold Maria Lippert-Weilersheim herceg	Csapó György
Cecília, a felesége	Molnár Piroska
Aurel von Rohusdorf	Kósa Béla
Edvin Ronald Karl Maria Lippert Weilersheim herceg, a fia	Kulka János / Nyári Zoltán
Bonifác von Kautschiano, gróf	Gyuricza István
Kerekes Ferenc, a Ferkó, Feri bácsi	Spindler Béla
Miska, pincér	Lugosi György
Vereczkei Szilvia, sanzonett	Sáfár Mónika

Rendező: Mohácsi János³³³

2002. október 2. Budapesti Operettszínház (felújítás 2008. szeptember 19.)

Szilvia	Lukács Anita
Edvin	Vadász Zsolt
Stázi	Szendy Szilvi
Bón	Peller Károly
Feri bácsi	Földes Tamás
Miska/Alfonz	Faragó András
Leopold Mária	Marik Péter
Anhilte	Kállay Bori
Schulteis Arnold	György-Rózsa Sándor
Rohnsdorf ezredes	Péter Richárd
Kiss, közjegyző	Szegedi Andor

Rendező: KERO® – Kerényi Miklós Gábor³³⁴

---

³³³ <http://csikygergelyszinhaz.szhaz.org/r-csardas.html> [2010.10.4.]

³³⁴ <http://www.operett.hu/operett.php?pid=show&rId=2&mId=2638&evad=4> [2010.10.4.]

Interjú Peller Károllyal 2010. augusztus 10. (keresztmetszet)

– **Mióta játszod Bónit?**

– 2001-től, mikortól megnyitott az újraépített színház

– **Az volt az első nagy szerep itt?**

– Igen. Akkor még nem ebben a házban, mert éppen felújították, így a Tháliában játszottuk, itt az első a másik Kálmán Imre volt, a Zsupán. Persze aztán jött a *Csárdáskirálynő* is később.

– **Maradjunk a *Csárdáskirálynő*nél. Ez más előadás? Szándékoltan más, mint a hagyományos, amiket korábban mutattak be itt a színházban?**

– A 2001-es még a Halasi Imre rendezte *Csárdáskirálynő* volt, az abszolút az 54-es szövegekönnyvre és hagyományokra épülő előadás volt. Gondolom te is tudod, hogy van a '15 körüli, ami *Éljen a szerelem!* címmel futott, és nagyon a monarchia ellen ment. Aztán a felújított Operettszínházban egy holland turné miatt került elő újra a darab, ott már voltak benne mindenféle variációk, Kerényi Miklós Gábor az eredeti előadáshoz is visszanyúlt. Ő óvatosan bánt ezzel már a pesti bemutatón is, nem szerette volna, hogy elveszzen az Anhilte-Miska vonal. Emellett volt a jogtulajdonosok részéről egy kérés is, hogy a második felvonásban – ha már a régebbihez nyúlunk vissza – nem szeretnék látni a Miskát. Ekkor Kállay István dramaturgnak volt egy zseniális ötlete, amivel Miska ikertestvére, Alfonz jelent meg a második felvonásban, így lett átmenekítve a dolog. Az újítás kapcsán az is nagy probléma, hogy ha turnéra kell menni, magyarul-németül játsszuk felváltva a darabot, és sokszor zavaró volt, hogy egy-egy számot teljesen át kellett alakítani a dalszövegek miatt, mert az egyikben azt énekled, hogy – most a hasamra ütök – kék ruhás lányok gyertek ide, a németben meg az van, hogy piros ruhás lovak, szaladjatok arrébb. Ez egy hülye példa volt, de a lényeg, hogy nagyon nehéz volt két külön előadást rendezni. Akkor merült fel az ötlet Kerényi Miklós Gáborban, hogy néhány szöveget újra kellene fordítani, és ez érintette a szimbolikus *Jaj, cicát* is például. Én személy szerint nagyon szeretem az új szöveget itt az előadásban, mert a németnek megfelelő. Eleve volt egy ilyen bajom, hogy a prózai szövegből nem következnek a dalok, hanem inkább brechti kiállások, kuplé- vagy sanzon-szerűek, kicsit kiugranak a történetből, míg a németben nagyon szépen, ívben folytatódik a dalokkal a történet. Persze el szoktam mondani, hogy ha én néző lennék, én is lehet, hogy felháborodnék, ha nem a *Jaj, cicát* hallanám, de így is mindig nagy sikere van, nem szokták észrevenni. Maximum az idősebbek szokták mondani, hogy a *Jaj, cica* kimaradt. Nem veszik észre, hogy más szöveggel ment le a nóta.

– **Akkor ezek szerint a szövegátírásoknak praktikus okai is voltak.**

– Igen.

– **És nincs félelem, amikor egy ilyen klasszikust vesztek elő? Mert a *Csárdáskirálynő* az. Abból még az is tud idézni, akinek sejtelve sincs az operetről. És persze akik látták, akik ismerik, azoktól jönnek az elvárások, hogy anno a Honthy vagy a Németh Marika hogyan csinálta.**

– Igen, ez sokszor nehéz, mert valakiben él egy előadás, és nem hajlandó egy másikat befogadni. Pedig tudomásul kell venni, hogy a színház nem múzeum. Pláne ennyi idő után, ez már 56 éve volt. Itt már több generáció felnőtt azóta, ma már teljesen mást gondolunk mi is, és a rendező is.

– **Ha operetről van szó, alapfeltétel egy jó kiállítású bonviván, humoros táncos-komikus, bájos szubrett, lehetőleg nagyon jól táncoljanak. Alapvető műfaji követelmények vannak.**

– Amit érdekes módon sok helyen nem tartanak be. Vidéken sokszor esnek abba a hibába, hogy egy zseniális rendező azt mondja, hogy énekestől biztosan borzasztó lenne, inkább egy prózai színészre osztja a szerepet. Én erre azt szoktam mondani, hogy Ádámot általában férfi játssza, Évát pedig nő. Ugyanilyen alapkövetelmény egy operettnél, hogy a leírt kottafejeket el tudja énekelni az adott énekes, és utána abból a tíz-húsz-harmincből vagy ötből, aki el tudja énekelni, válasszák ki, aki neki elég csinos, elég fiatal vagy éppen öreg, szőke vagy barna, de az alapkövetelmény kéne legyen, hogy a leírt kottafejek el legyenek énekelve.

– **Ez így van. Viszont ellenpéldaként születtek olyan emlékezetes előadások – nem pont *Csárdáskirálynő*ből, de mondjuk a *Csókos asszonyból* a Vígszínházban 1989-ben –, ahol prózisták játszottak: Kaszás Attila, Pápai Erika, Igó Éva...**

– Én bevallom, azért szeretem, ha láthatok egy jó színészi megoldást. A táncos-komikus és szubrett szerepekben inkább megbocsátó vagyok, mint a primadonna-bonviván szerepben, de persze ott se mindig. De ahhoz tényleg nagyon jó színésznek kell lenni. Például nekem az Alföldi-rendezésben a Szegedi Szabadtérin Stohl András (*Csárdáskirálynő* - szerző), vagy Zsupán szerepében Nagy Ervin (*Marica grófnő* - szerző) is nagyon tetszett. És ugyanakkor a kaposvári előadást is szerettem. Az Operettszínházban biztos nem mutatnék be egy ilyen, de mint kísérlet, mint a helyzetek teljes eltolása nekem nagyon tetszett.

– **Mindkét említett szegedi előadásnak női főszereplője operaénekes volt. Érdekes, mert sok operaénekes leereszkedőnek tartja, hogy operettet játsszon.**

– Igen. Eleve a színházi műfajok hozzáállása ilyen. A próza is alantásnak tartja, az opera is alantásnak tartja. A Színművészeti Egyetemen most már nincs is operett-musical szak, hanem

zenés színész szak van helyette. De amikor volt még, amikor felvételiztem, és kérdezték, mit hoztam, mondtam, hogy a Csárdáskirálynőből Bóni dalát, erre azt mondták, hogy valami normális nincs? Eleve ez a hozzáállás a Színművészeti Egyetemen, és sajnos a Zeneakadémia meg a Konzervatórium is teljesen elítéli az operettet. Ezért van, hogy az Operettszínháznak saját iskolája van (Operett Akadémia - szerző).

– **Említetted, hogy több generáció is felnőtt az ötvenes évek óta. Vajon ez a generáció kíváncsi arra, amit most ti játszatok? A musical sokkal népszerűbb.**

– Ez ma a legnépszerűbb színházi műfaj. Nagyon sok fiatalt is bevon az operettszínházba. És akik már itt vannak, azok lehet, hogy eljönnek egy operettre egy szereplő miatt, vagy csak azért, mert már mindent látott, vagy bármilyen ok miatt. Ezzel egy teljesen új generációja is van a műfajnak. Van, aki persze eleve az operett miatt jön be a fiatalok közül is, sok fiatal jár hál' Istennek az operettekre is. Ennek valószínűleg az is oka lehet, hogy Kero kitalálta, hogy ennyire fiatal színészek játsszanak, így magukhoz közeleink érzik Bóni figuráját vagy Stázit. Egykorúak vagyunk szinte ezekkel a rajongókkal, színházszerető nézőkkel, ettől még jobban szeretik. És az időseknek sincs ez ellen kifogása.

– **Szerinted alapvető követelmény a kottafejeket elénekelni. A kaposvári előadásban több esetben volt ezzel probléma. Ennek dacára tetszett neked, mint előadás. Véleményed szerint ez operett volt, vagy valami egészen más?**

– Hú, ez nagyon jó kérdés. Emlékeimben ez úgy él, hogy lehet, hogy voltak bajok az énekléssel, de annyira jó színészi alakítások voltak benne, a Kulka, a Sáfár, a Börcsök Enikő, meg Molnár Piroska, hogy feledtették ezt a hiányosságot. Megmutatták a *Csárdáskirálynőt*, mint zenés színdarabot, nem mint operettet. Hogy ilyen is lehet. Mert nyilván ilyen volt, ha egy orfeumba elmentek a férfiak, akkor fogdosták a nőt, addig ittak, amíg le nem hányták egymást, nyilván ilyen volt. De erre az Operettszínházba járó nézők nem kíváncsiak, sőt valószínűleg sehol nem, mert ez egy mese – remélem, ez nem degradáló – de jó értelemben vett mesevilág. Valami szépséget kell, hogy tükrözzön. Nem akarom látni, ahogy töltöm ki a csekket, hanem azt akarom látni, hogy boldogan élek. Ez egy kikapcsolódás. Szoktam hasonlítani a szappanoperához a mai műfajok közül. Tudom, hogy mi lesz, de akkor is érdekel.

Mindig az a kérdés, hogy mennyire újítunk meg vagy nem, és van, akinek ez már sok, de van, akinek meg kevés, nagyon nehéz megtalálni az arányt. Bár közben meg azt gondolom, hogy az esti siker meg a nézőszám végül is a színház vezetését meg minket igazol.

– **Kollegád neked itt ebben a színházban is Sáfár Mónika, aki a kaposvári Csárdáskirálynőben is játszott. Ő valamit hozott magával Kaposvárról abból a**

szemléletmódból, ami ott jellemezte a Csárdáskirálynőt? Más az ő Szilviája, mint a többieké, vagy ha már ez az előadás, adott volt a Szilvia?

– A Sáfi egy nagyon tehetséges színész, ő prózai osztályban végzett, és a hihetetlen hang adottságainak köszönhetően kezdett el zenésekben játszani. Ő alapvetően egy nagyon-nagyon jó színész. Szerintem ő, mint minden színész, amikor olyan helyzetbe kerül, hogy ugyanazt a szerepet játssza még egyszer más körülmények között, a körülményekhez próbál idomulni. Nyilván nagyon meghatározó a Mohácsi-féle gondolatmenet az ő fejében, és nyilván amikor végiggondolja Szilviát este 7-től 10 óra előtt 5 percig, van egy elképzelése, és nyilván ezt egyengették össze Kero elképzeléseivel. Persze a Sáfinak volt nagyon sok ötlete, de abszolút nyitott volt az új dolgokra.

– Arról hallottál, bár gyanítom igen, hogy operettpályázatot írt ki a kecskeméti színház? Azért, hogy most 2010-ben szülessenek új operettek. Hogy érzed, ez mennyire reális?

– Volt az Operettszínháznak is egy próbálkozása ezzel 1995 környékén. Én szurkolok, jó lenne, ha születne, bár nem tudom, hogy bármelyik író vagy zeneszerző azt a zenei és érzelmi világot meg tudja-e jeleníteni. Ma nem születnek barokk darabok, nem véletlenül. Operett se születik, mert abban a korban, amikor ezeket írták, valami más felé koncentráltak. Az operett alapvetően a szerelemről szól. A boldog békeidőkben még a világháborúval együtt is a boldogság keresése volt az emberekben. A mai világban inkább az önmegvalósítás a hangsúlyos, mindenki a saját gesztenyéjét próbálja kikaparni. Ha megnézed, a musicalek többsége is erről szól. Nem tudom, hogy tudnak-e olyan operettet írni, amiben az én a szerelem mögé szorul. Én nagyon szurkolok, nagyon kíváncsi vagyok.

Nekünk itt azért nehéz, mert egyrészt meg kell felelni az Operettszínház névnek, a másik nehézség pedig az, hogy ha itt végtelen sok pénz állna rendelkezésre és meg lehetne bukni, akkor lehetne kísérletezni. Nyilván szeretnénk nagyon színvonalasat csinálni, de közben olyat, amit meg is néznek. Nagyon nehéz azt a pengeélt megtalálni, ami a közönségikert a művészettől elválasztja.

– Ez az Operettszínház ars poeticája az operettjátszásra vonatkozóan?

– Igen, ez. Meg hogy mai emberekről mai embereknek szóljon, és ne egy múzeum legyen, hogy ilyen volt valamikor. Persze a kor régebbi, de akiket játszunk, akár mai emberek is lehetnének, mai emberek problémáit dolgozza fel.

Interjú Sáfár Mónikával 2010. augusztus 11. (keresztmetszet)

– Ezért játszottam el most is Fertőrákoson, ezért játszottam el az Operettszínházban is szívesen, mert volt egy kaposvári *Csárdáskirálynő*. Ha nem lett volna – nyilván akkor is eljátszom, mert megkínálnak a szereppel és ez egy nagyszerű dolog, hogy valaki lehet Szilvia –, nem lett volna annyi hátere a dolognak, amit persze a néző nem is biztos, hogy lát, elég, ha én érzem. Ha már én érzem, talán valami plusz lehet benne, mert muszáj közvetíteni abból a *Csárdáskirálynőből*, abból a kaposváriból amennyi rajtam múlik, egy picikét. Azért mert annak tényleg mélysége volt.

Nagyon sajnálom persze, hogy a Szilvia szerepében – mert vele csak úgy történnek a dolgok, nem ő alakítja – annyi mindent nem lehet megmutatni. De már alig várom, hogy jól megöregedjek Cecíliához, mert abban viszont zseniális lehetőségek rejlenek. És van egy olyan példa előttem, mint a Molnár Piroska. Most is a hideg futkos a hátamon, mikor arra gondolok, ahogy kijött a függöny elé és elénekelte azt, hogy „kivittek vagyunk mi már az élet meg én”.

Mindig a kaposvári élményeimből viszek tovább. A mostani fertőrákosi előadásba is. Igyekeztem azért egy picit többet belerakni – amennyire lehet. De nincsenek meg azok a dialógusok. Nekem nagyon hiányzik az, hogy a Cecília ebben a *Csárdáskirálynőben*³³⁵ nem konspirál úgy. Pedig lehetett volna. Mert mi csináltuk, mi formáltuk ezt a darabot.

– **Gondolom ebben az is szerepet játszik, hogy magyar nyelven játszani és úgy átírni valamit jóval könnyebb, mint ebben az esetben az eredeti német nyelvű szövegek könyvbe új német dialógusokat gyártani.**

– Ez meg már nem gyártás kérdése. Néztem minden előadást takarásból, amíg nem voltam színen. Mikor például Anhilte azt mondja, hogy „*Edvin, gyere haza! Az Isten áldjon meg! Hagyd el ezt a kis sanzonettet! Gyere haza!*” – az a baj, hogy itt a poénra van játszva. „*Ja, ha nem jössz, akkor jó! Jaaaaaj!*” De vicces. Nem szabad ezt. Tragédia. Itt a nő azt mondja, hogy ez nem jött be, de természetesen nem árulom el a fiam előtt, hogy én most csak itt „mókázom”. Nincs tétje. Ha nincs tétje a dolognak, akkor tényleg egy tinglitangli szar lesz. Annak meg nincs semmi értelme. Ezek mind színészi megvalósítás kérdései.

– **Említetted a kaposvári előadást. Hogy lett az a *Csárdáskirálynő* olyan, amilyen lett?**

– Először is volt egy szövegek könyv, ami már eleve nem a hagyományos volt. Mire végére értünk a darabnak, már réges-rég egészen másról volt szó. Hogy hányszor íratta át a sűgő azt a

---

³³⁵ Az 1915-ös szövegek könyv változat, német nyelven. Anhilte néven fut a szerep és jóval jelentéktelenebb, mint a magyar verzióban Honthy kedvéért 1954-ben kibővített Cecília.

példányt, én nem tudom. Azért tartottak egyébként reggeltől éjszakáig a próbák, mert lent ült a Mohácsi, mi elkezdtek csinálni és azt érzetük, hogy na most ide még kéne valami. Jó ez a dialógus így, de ahogy elkezdtek játszani, meg élni a helyzetet, hát ember ezt nem mondja, hanem még azt is mondja hozzá, hogy... Jó akkor mondd, de akkor viszont azt ne mondd, mert az már nem kell oda. Elkezdtek így mazsolázni. Ez egy marha meló. Mint amikor elkezdesz horgolni egyes túvel, cérnával egy ágylepedőt. Aludtunk rá egyet, jött a következő próba és ugyanezt a jelentet elkezdtek venni. Te, nem jó ez így mégse. Írjuk vissza azt. Valahogy így született.

Az alap volt, hogy itt azt meg kell mutatni, hogy ott akkor is emberek éltek. Ez az, ami miatt a mai napig is vitatkozom kollegákkal, amikor a kaposvári előadás kerül szóba. Mert mindig feljön a kaposvári *Csárdáskirálynő*. Mindig az van, hogy jó volt az a kaposvári, de... Merthogy az úr az a pokolban is úr. És mi az, hogy ott az Orfeumban részegen ültek az asztalnál? Én nem éltem akkor, de mért ne? Elképzelték tartod, hogy ott mindenki jól nevelten ült? Ember nem tudta meg, hogy mit csináltak. Hazavitték a szifilisz, aztán otthon már úgy viselkedtek, mint egy úr. Egyébként meg ez nem eldöntendő kérdés. Ez tény. Azért ment oda, hogy nézze a nőket, hogy belesókoljon a nyakába. A lányok is „olyanok” voltak, igen. Azok mentek olyan helyre dolgozni. És cigányok voltak a sepregető emberek. Mert így volt. Ma is a társadalom alsó rétegeiből kerülnek ki ők.

Mi Kaposváron mindenképpen szeretnénk volna megmutatni, hogy mik az indítékok. A Cecíliának mért olyan fontos, hogy az Edvin hagyja el azt a nőt. Nem akarta megismételni a saját életét. Meg ott van az elfojtott művésznő benne és sorolhatnám.

– Ezek után milyen volt beleszókolni az Operettszínház *Csárdáskirálynő*be?

– Nagyon nehéz. Szinetár Miklós hívott engem a színházba. Akkor ott egy Leányvásárral debütáltam. Egész sokára került a *Csárdáskirálynő*re a sor, mert akkor éppen azt nem játszott a színház. Aztán mikor legközelebb sorra került, azt gondoltam, hogy itt az én időm, most meg lehet mutatni. És akkor jött a válasz: „Ezt itt nem kérjük szépen.” Volt olyan, hogy a rendező részéről ez elhangzott. „Ez a színház nem az a színház.”

– Peller Károly, az operettszínház művésze mondta, hogy ők közönségigényt akarnak kielégíteni. Nem engedhetik meg maguknak, hogy megbukjanak egy előadással.

– Ha itt ülne a Karcsi, azért ezzel vitába szállnék, bármennyire is szubjektív ez a szakma. A közönség, a nézők – nem lebecsülendő – nem csak azért jönnek a színházba, hogy kielégítsék az igényeiket. Ennél többről van szó és ennél az élet mindig komplikáltabb. Arról van szó, hogy egyszer csak észre se vegye és irányítva van, terelgetve van az ő ízlése. Nevelni kell.

Pusztán az, hogy kielégíti valami a közönségigényt, kevés. Most már nagyon könnyű a közönségigényt kielégíteni.

– **Szerinted mekkora jövője van az operettnek, mint műfajnak? Azon az úton, amin most az Operettszínház halad – mégis csak ez ma műfaj fő bázisa – mennyi ideig maradhat életben a műfaj? Kell-e, hogy életben maradjon? Vagy inkább egy olyan játéktípust, gondolkodásmódot kéne meghonosítani, mint a Mohácsi-féle Csárdáskirálynőben?**

– Látod, amikor Kaposváron megcsináltuk ezt a darabot, egy ország hördült fel. Szóval én ebben látom a jövőt. Abban, ahogy most az Operettszínház játszik, nem látok semmiféle jövőt. Ami nem megy előre, az visszafelé megy. Ez mindennel így van. Ez a fajta színjátszás, hiába kooperálnak Bukaresttel, Tiranával, nem számít. Mert a töke van kiherélve a dolognak. Rá fog jönni a néző, hogy jobban jár, ha fölteszi a lemezt otthon és meghallgatja Kálmánnak vagy Lehárnak egy-egy művét, mert a régieket szívesen hallgatja, mert régen valóban ilyen volt a színjátszás, van egy emlékképe, vagy egy érzése róla, hogy ez jó volt. Sokan, meglepően sokan a mai napig megnézik a kaposvári előadásról készült videó felvételt. Mert jó. Mert él.

Jelen pillanatban a haldokló operett – mert szerintem is haldoklik – képviselője ma a Budapesti Operettszínház. Azzal, hogy kiszolgáljuk a nézők igényeit.

– **Megújítás a céljuk a szövegátírásokkal is.**

– Igen. És meg kell, hogy mondjam, nem vagyok átírás párti, de kifejezetten jó dalszövegeket írtak. Én nagyon nem szerettem, amikor megtudtam, hogy átírtak dalokat. De egyszer be kellett ugranom egy alkalommal, mikor már az új szövegekkel játszottak és hallottam, ahogy a többiek énekelték és tetszett nekem. De ez még nem jelent semmi. Fölhúztuk a cipőt, de még ruha nincs.

– Olyan az operett, mint egy szappanopera? Azt várják a nézők egy operettől, amit egy szappanoperától várnak?

– Nem szappanopera az operett. Egyáltalán nem az. Ebből látszik, ebből a kaposvári Csárdáskirálynőből, hogy nem. Nem csak arról van szó, hogy elbohóckodok, fellendítem a lábamat és a néző tapsol. Ez olcsó. Olesóvá tettük az operettet. Nem tudok jobbat mondani. Annak a jogán beszélek csak róla, hogy én magam is csinálom.

Interjú Mohácsi Jánossal 2010. szeptember 27. (keresztmetszet)

– **Mi a látásmódod az operettel, mint műfajjal kapcsolatban? Egyáltalán hogy került a képbe anno itt Kaposváron a *Csárdáskirálynő*? És hogy zajlott az alkotási folyamat, amelynek vége sokak szerint formabontó előadás lett?**

– A magyar operett tradíció megkövesedett az ország nagy részében – Pestet is beleértve, ahol a két világháború közti színjátszás továbbélése folyt a '60-as, '70-es évekig – és mint minden ilyen tradíció rosszul működött. Az, amivel én találkoztam Kaposváron, egészen másféle operett-színjátszás volt. Elég nagymértékben következik a kaposvári Csárdáskirálynő abból, amit én itt láttam. Itt azt csinálták az Ascher, a Gothár, meg a Gazdag, meg talán a Babarczy is, hogy borzasztóan komolyan vették az operettekben a szituációkat. Az operettek nagy része nem úgy van írva, hogy ezt meg lehessen tenni anélkül, hogy átírd a darabot, az operettet magát. Tehát amit említettem, az operett tradíció, nem teljes mértékben hamis, csak színháziilag előregedett, elhasznált, kiürült forma. Az pedig, amit a az Ascherék csináltak, jóval modernebb, a mai közönségnek sokkal inkább fogyasztható, mint a tradicionális vonulat, ugyanakkor beleütközik sok esetben magába az operettbe. A szövegkönyvbe, zenébe és így tovább. Amikor a Csárdáskirálynő felmerült, azért akartam csinálni, mert addig nem csináltam még operettet. Ilyenkor legjobb azonnal a legnagyobb vadat le vadászni, és műsortervbe is kiválóan illett. Azt, hogy mennyire volt formabontó, nem tudom. A legnagyobb formabontás ott van, ami nem megy le egy klasszikus operettet szerető ember torkán, hogy a zenei anyagokat megismervén, addig csak slágereket ismertem belőle, teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy a nagy finálékat kihúszom. Ebben egyet értett a zenei vezető Fuchs László és később Kerényi Gábor is. A másik érdekes dolog az volt, amit a Kerényivel vettünk észre, hogy a Csárdáskirálynőhöz kapcsolódó operett tradíciók milyen mértékig hazugok zeneileg. A *Jaj, cica*, a *Túl az Óperencián*. Teljesen hazugok és a Kálmán kottának ellent mondanak. Például a *Túl az Óperencián*nál utasítás, hogy olyan lassan, ahogyan csak lehet, de ezt nem szokták a karmesterek betartani, mert a mai zenei ízlés nem ennek megfelelő. Ez volt a formák bontásának egyik része. A másik pedig az volt, hogy engem nem csak maga a történet érdekelt, hanem érdekelt az is, hogy honnan jön, hogy hogyan reflektál a saját történelmi idejére. Ez nagyon macerás dolog. mindenesetre az nagyon meghatározó volt, hogy 1915-ben, amikor ezt írták a Kálmánék elvonultak írni valami fürdőhelyre, mert a világháború rémségei annyira a nyomták őket, hogy egy sort nem tudtak leírni.

És érdekelt, hogy mi történt ez idő alatt. Az is nagyon érdekelt, hogy milyen, ha ez az egész dolog, az ottani jelen időben játszódik. A Harmadik pedig, hogy megkerülhetetlen a Kellér-Békeffy féle '54-es átdolgozás, ahol Cecília alakjának egy szépen kibontották. Mindegy, hogy azért írták, Honthy-nak legyen egy nagy szerepe, vagy irodalmi elgondolás miatt, a lényeg az, hogy ez egy megkerülhetetlen dolog. Ezen kívül az is nagyon fontos, hogy az Orfeumba visszatérő, valaha volt orfeumsztár visszatérésével olyan ellentétek kerültek bele, olyan konfliktusok, amik mind gazdagítják a darabot. A következő az volt, hogy ezt az édelgést akartam kihúzni belőle. Jártam az Operettszínházban más okból, azt a téttelenség, ami ott volt a színpadon a '90-es évek közepén valamelyik Ábrahám operettben, az egész elképesztő volt. Egyetlen drámai szituáció nem volt a színpadon. Ez lehet egyfajta színház, de az biztos, hogy nem az én színház eszményem. Én azt szeretem, és azt vettem észre, hogy a közönség is azt szereti, ha a színpadi helyzeteknek nagyon komoly tétje van. Hogyha életek múlnak rajtuk és így tovább. Nem véletlen van sikerük az olyan sorozatoknak, mint a Vészhelyzet, Doktor House. Ez azért fontos, mert lehet foglalkozni a színpadon igaz, meg lényeges, meg veszélyes, meg szomorú, meg tragikus történetekkel is, ezt a közönség szereti. Fontos volt a szerelmi szálak tétjét visszahozni. Tehát ha valaki szerelmes egy nőbe, az nem csak azt jelentse, hogy hajlandó vele elugrabugrálni egy számot, hanem annak konzekvenciái legyenek a darab egészére vonatkozóan. Ezek a szálak nagyjából kitisztultak, tehát fájdalmasak lettek, a fájdalmasságukban mulatságosak. Tehát az, amit a Kellérék írnak, hogy esküvő az Orfiban, az egy gyönyörű dolog, de annak ott van az a veszélye is, amikor kiderül, hogy az ígértet bármennyire is komoly volt, meggondolatlan. Aki már volt szerelmes az tudja, hogy ezek micsoda hegyeket mozgatnak meg egy emberen belül vagy micsoda fájdalmak és szörnyűségek történhetnek. Amikor ezeket sikerült nagyjából tisztázni, akkor még mindig ott volt a harmadik. felvonás, ami meg úgy volt rossz, ahogy volt. Az eredeti is, meg a Kelléréké is. Ízléstelen. Viccesnek van szánva, de nem az. Tehát én már láttam három vagy négy becsattogó férjet a színpadra. Hát az vér ciki, az ízléstelenség netovábbja. Tanácstalan voltam, hogy mi legyen a végével. Akkor jött a Khell Zsolt ötlete, hogy mi lenne, ha a harmadik felvonás Fiumében játszódna. Odáig voltam a gyönyörűségtől, mert az összes szálát egy helyen el lehetett varrni, minden egybe ért.

Tehát a formáknak a bontása az ezekből tevődik össze. Aztán, hogy mára hogy néz ki, azt nem tudom, mert nem láttam az előadást azóta se. Soha nem szoktam nézni, mert annyival gyengébb a rögzítés egy előadásnál, mit az élő.

– A Budapesti Operettszínház a műfaj fő háza ma Magyarországon. Elmondásuk szerint a céljuk valamilyen szinten minőségi színházat is létrehozni úgy, hogy a közönségigényt

kielégítsék, és a klasszikus operett-játszással, amit ők csinálnak, kielégül a közönség igénye.

– Attól, hogy sok ember néz valamit egyszerre, attól az még nem színház. Tehát azt egyáltalán nem lehet színháznak nevezni. Abban a pillanatban hiányzik a dolog, amit hozzá szoktak tenni, a közös szenvedély is kell hozzá. Nem csak a színészeké kell, hanem a nézőké is. Hozzám az a fajta színház áll közel, amikor közös dolgainkról van szó. Az, amikor kielégítik a közönség igényét, az némiképp hasonlatos ahhoz, amikor a férfiak prostituáltakhoz fordulnak a szolgáltatásokért. De ugyanezt meg lehet csinálni teljesen máshogyan is, meg lehet csinálni ezt a dolgot szerelemből is. Én az utóbbinak a híve vagyok, nem pedig az előzőnek. Nem mondom azt, hogy a prostitúció nem egyidejű az emberiséggel. Kétségtelen, hogy igényt elégít ki. Nem nevezem színháznak azt a dolgot. Közönségigény kielégítésnek nevezem bármikor. Nagyon sok helyen csinálják a világon. Unalmasabbul is, nem unalmasabbul is. Én szerintem, ahogy ők csinálják, az unalmas. És átlátszó. Tehát én a negyedik percben ki tudom találni az egész dolgot, onnantól kezdve nem érdekel. Ugyanúgy ahogy a moziból is kijövök, ha látom a végét, mert kidobottnak érzem azt az időt. Biztos, hogy van közönségük, de ettől még azt az aljasságot, hogy ezt színháznak nevezzék, mókásnak tartom. A Csárdáskirálynővel olyat tudunk megmozgatni a nézőkben, amit ők soha nem tudnak megmozgatni. Az a vágyuk, hogy rajongjanak – rajonganak értük. Még csak azt se mondom, hogy nincs hatása. De a hatás az csak egyetlen egy dolog. Bármivel lehet hatni a nézőkre. Levetkőztetek egy testet előttük. Vagy amit a Brook ír, hogy egyszer csak mutatok egy hatalmas kék felületet, az is hatás. Azt is a Brook írja, hogy egyszer pisztolyt fogott a nézőkre. Rettenetes hatása volt. Csak aztán elmúlik. Én nincsen semmi utána.

Minden esetre nem az én színházam, amit csinálnak. És ahogy én elismerem az ő jogosultságukat arra, hogy embereknek mondják azt, hogy ezek előadások, Csárdáskirálynők, úgy megkövetelem azt a jogot, hogy én is megkapjam azt, hogy én pedig megcsinálhassam azt, amiről azt gondolom, hogy az a színház. Pláne azért, mert legalább annyi embert tudunk beültetni a nézőtérre, mint ők.

– **A szövegkönyvet hogy gyúrtátok össze?**

Először a Kellérékét olvastam. Aztán az 1916-ost. És abban is nagyon jó dolgok voltak, főleg az első felvonásba nagyon sokat emeltem át abból.

– **A Nemzeti Színházban lett volna idén egy *Csárdáskirálynő* bemutatód. Ez meghiúsult egy jogvita miatt.**

– Nincsen semmiféle vita. Az a borzasztó dolog történik, hogy a Kerényi Miklós Gábor lefoglalta a jogokat Budapesten. És nem engedi játszani más színháznak. A magyar ügynökség és a színház azt próbálják elhíttetni a bécsi ügynökséggel – eddig sikerrel –, hogy ez a dolog műsoron van. Pedig hát azt, hogy valamit egy félévben játszanak kétszer³³⁶, azt mindennek lehet nevezni, csak műsoron tartásnak nem. Ezt az opciót olyanra szokták fenntartani az európai ügynökségek, amikor valaki például a West Enden műsorra tűzi Arthur Miller *Édes fiaim* című darabját, és hogy más ne vegye meg, emiatt ezt letiltják. De ott azért játsszák ezeket a darabokat. Egy olyan színháznál, mint az Operettszínház, némileg anakronisztikus és leginkább csak a darabok lekötése és elrablása a cél.

– **Hogy került újra a látókörödbe a *Csárdáskirálynő*?**

– Azon már régóta gondolkodtam, hogy megcsinálom újra. Tulajdonképpen többször fölvettem a Nemzetinek. Nekik meg tetszett az ötlet. Úgy érzem kicsit sötétebb, veszélyesebb, gonoszabb előadást tudnék belőle csinálni. Fölöttem is elment az idő és sokkal többet tudok már a színházról, mint akkor. Nagyon érdekelne, hogy mit csinálnék. A történet vonala ugyanaz maradna, de nagyon izgalmas, hogy a részletekből mit lehetne ma kihozni.

---

³³⁶ A 2008-as felújítás évét leszámítva átlag 6 előadást tartanak félévente. Forrás: www.operett.hu

Kérdőív

Tisztelt Hölgyem / Uram!

Tudományos Diákköri Konferenciára készülő dolgozatomhoz kérem közreműködését. Témám a magyar operett. A kérdéseim ezt a témakört és a Budapesti Operettszínház operett feldolgozásait fogják érinteni. Ez a kérdőív biztosítja az anonimitást.

*Kérem, a választott válasz melletti keretbe tegyen egy X-et!
A pontozott vonalon kérem, indokolja vagy fejtse ki választát.*

Ezzel értek egyet!

Internetes elérhetőség: <http://ripet.hu/feedback.php?kid=foszjrz4rf4z4y1p>

1.) Mennyire ismeri ön az operett műfajt?

jól ismerem   hallottam / láttam már operettet   nem ismerem

2.) Kedveli ön az operett műfajt?

Igen, mert .....

Nem, mert .....

Semleges, mert .....

3.) Ön szerint kit tekinthetünk a legnagyobb magyar operettszerzőnek? (Csak egyet jelöljön meg!

[Kacsóh Pongrác](#)   Kálmán Imre   Lehár Ferenc   Szirmai Albert

Zerkovitz Béla   [Huszka Jenő](#)   [Jakobi Viktor](#)   [Eisemann Mihály](#)

4.) Milyen gyakran néz operettet színházban?

sose láttam még operettet   évente   havonta

láttam már néhány előadást   félévente   gyakrabban

5.) Látott operettet az Budapesti Operettszínházban?

igen   nem

6.) Milyen gyakorisággal jár a Budapesti Operettszínházba?

sose láttam még operettet   évente   havonta

láttam már néhány előadást   félévente   gyakrabban

7.) Tetszenek önnek a Budapesti Operettszínház operett-feldolgozásai?

- Igen, mert .....
- Nem, mert .....
- Változó, mert .....

**8.) Hova sorolná ön a Budapesti Operettszínház operett feldolgozásait?
(több választ is megjelölhet)**

- klasszikus   realiztikus   ironikus   modern
- show-szerű   humoros   drámai   aktuális

9.) Látott más színházban operett előadást?

- igen   nem

10.) Ha igen, mely színház(ak)ban?

.....
.....

11.) Tetszett önnek a máshol látott operett feldolgozás?

- Igen, mert .....
- Nem, mert .....

12.) Ismeri/hallott ön a kaposvári Csárdáskirálynő előadásról, amit Mohácsi János rendezett? (A darabot 1993-ban mutatták be a kaposvári Csiky Gergely Színházban)

- igen   nem

13.) Mit hallott az említett előadásról?

.....
.....

14.) Látta az említett előadást?

- igen   nem

15.) Ha látta, tetszett önnek?

Igen, mert .....

Nem, mert .....

16.) Ha látta, milyennek találta? (több választ is megjelölhet)

klasszikus   realiztikus   ironikus   modern
show-szerű   humoros   drámai   aktuális

17.) Mit gondol, szükség van a hazai operett játszás megújítására/modernizációjára?

Igen, mert .....

Nem, mert .....

18.) Ön megnézne egy aktualizált, újragondolt, esetleg fanyar, ironikus operett-előadást?

igen   nem

19.) Szívesen venné, ha a Budapesti Operettszínház repertoárján évente egy újragondolt, modernizált feldolgozású operett-előadás is szerepelne?

- igen, szükség van újragondolásokra
- nem, a klasszikus operett játszás híve vagyok
- az Budapesti Operettszínház előadásai elég modernek

20.) Mi az, amit esetleg hiányol a Budapesti Operettszínház előadásaiból? (több választ is megjelölhet)

- eredeti (nem átírt) dalszövegek
- látvány
- magasabb színvonalú színészi játék
- jobb énekes teljesítmények
- jobb táncos teljesítmények
- több dráma
- több irónia
- több aktualitás
- nem hiánylok semmit, elégedett vagyok az előadásokkal

Egyéb: .....

21.) Hallott ön arról, hogy idén Cseke Péter, a kecskeméti Katona József Színház igazgatója kiírt egy pályázatot, hogy új magyar operettek szülessenek?

Igen

Nem

22.) Ön szerint van jövője ennek a kezdeményezésnek?

Igen. Van, mert .....

.....

Nincs, mert .....

.....

23.) Az ön neme: Férfi Nő

24.) Az ön kora:

6-15 év

16-25 év

26-35 év

36-50 év

51-65 év

65 felett

25.) Az ön legmagasabb iskolai végzettsége:

Általános iskola

Középiskola / Gimnázium

Főiskola / Egyetem

Egyéb: .....

.....

Köszönöm, hogy válaszaival segítette munkámat!
